www.mruni.eu

Ilma Daubarienė

DAKTARO DISERTACIJA

ACTIO PAULIANA INSTITUTO TAIKYMO KOMERCINIUOSE SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (01 S)
VILNIUS, 2018

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Ilma Daubarienė

ACTIO PAULIANA INSTITUTO TAIKYMO KOMERCINIUOSE SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2018

Daktaro disertacija rengta 2011–2018 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Moksliniai vadovai:
2011–2016 metais prof. dr. Egidijus Baranauskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)
2017–2018 metais doc. dr. Lina Novikovienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)

ISBN 978-9955-19-931-1 (elektroninis)
ISBN 978-9955-19-930-4 (spausdintas)
© Mykolo Romerio universitetas, 2018

TURINYS

SĄVOKOS IR SANTRUMPOS 6

ĮVADAS 8

TYRIMŲ APŽVALGA 21

DARBO METODOLOGIJA 26

1. *ACTIO PAULIANA* KAIP KREDITORIŲ, KURIŲ REIKALAVIMAI KILDINAMI IŠ KOMERCINIŲ SUTARTINIŲ SANTYKIŲ, TEISIŲ GYNIMO PRIEMONĖ 28
   1.1. *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose prielaidos 28
   1.2. *Actio Pauliana* instituto vystymosi raida 40
      1.2.1. Institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, teisinio reglamentavimo ištakos 40
         1.2.1.1. *Actio Pauliana* instituto ištakos 41
         1.2.1.2. *Fraudulent conveyance / transactions at an undervalue* ir *preferences* institutų ištakos 44
      1.2.2. *Actio Pauliana* instituto vystymosi iki modernių jo versijų, egzistuojančių dabartinėse teisinėse sistemose, ypatumai 46
   1.2. poskyrio apibendrinimas 52
   1.3. Kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* ypatumai 54
      1.3.1. Bankrotas kaip kolektyvinė skolininko turto paskirstymo jo kreditoriams schema 54
      1.3.2. Kreditorių lygiateisiškumas bankroto procese 56
      1.3.3. Kreditorių lygiateisiškumo principas *actio Pauliana* instituto aspektu 61
      1.3.4. Konkuruojantys interesai bankroto procese ir *actio Pauliana* 64
      1.3.5. *Actio Pauliana* bankroto procese ir eiliniai kreditoriai 68
      1.3.6. Kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* ir su skolininku susiję asmenys 74
         1.3.6.1. Su skolininku susiję asmenys kaip kreditoriai bankroto procese 74
         1.3.6.2. Su skolininku susijusių asmenų atsakomybė skolininko kreditoriams 77
   1.3. poskyrio apibendrinimas 81

I SKYRIAUS APIBENDRINIMAS 82

2. KREDITORIŲ TEISIŲ PAŽEIDIMŲ SITUACIJOS IR *ACTIO PAULIANA*: KONKREČIU ATVEJU TAIKYTINŲ *ACTIO PAULIANA* INSTITUTO SĄLYGŲ AIŠKIOS APIBRĖŽTIES POREIKIS IR PROBLEMATIKA 84
   2.1. Skolininko turto vientisumą pažeidžiančių sandorių ir pirmenybinių sandorių takoskyra 84
      2.1.1. Sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo motyvai 85
      2.1.2. Sandorių, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, ginčijimo motyvai 89
   2.1. poskyrio apibendrinimas 91
   2.2. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo ordinariniame procese ypatumai: užsienio valstybių patirtis 92
      2.2.1. Sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą 92
         2.2.1.1. Anglija 92
         2.2.1.2. JAV 94
         2.2.1.3. Nyderlandai 98

2.2.1.4. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo sąlygų, ordinariniame procese ginčijant skolininko turto vientisumą pažeidžiančius sandorius, aptartose jurisdikcijose palyginimas 99
2.2.2. Sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių 101
2.2.2.1. Anglija 101
2.2.2.2. JAV 101
2.2.2.3. Nyderlandai 103
2.2.2.4. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo sąlygų, ordinariniame procese ginčijant pirmenybinius sandorius, aptartose jurisdikcijose palyginimas 104
2.2. poskyrio apibendrinimas 104
2.3. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo bankroto procese ypatumai: užsienio valstybių patirtis 105
2.3.1. Sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą 105
2.3.1.1. Anglija 105
2.3.1.2. JAV 107
2.3.1.3. Nyderlandai 110
2.3.1.4. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo sąlygų, bankroto procese ginčijant skolininko turto vientisumą pažeidžiančius sandorius, aptartose jurisdikcijose palyginimas 112
2.3.2. Sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių 113
2.3.2.1. Anglija 113
2.3.2.2. JAV 117
2.3.2.3. Nyderlandai 119
2.3.2.4. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo sąlygų, bankroto procese ginčijant pirmenybinius sandorius, aptartose jurisdikcijose palyginimas 121
2.3. poskyrio apibendrinimas 122
2.4. *Actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų viseto elementai pagal Lietuvos teisę 123
2.4.1. Sąlyga, kad kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę ... 125
2.4.2. Atvejai, kai ginčijamas sandoris laikomas pažeidusiu kreditoriaus teises 127
2.4.3. Sąlyga, kad skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio 132
2.4.4. Skolininko nesąžiningumas 135
2.4.5. Trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį sandorį, nesąžiningumas 137
2.4.6. Ieškinio senaties terminas 141
2.4.7. Kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turtą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti 145
2.4. poskyrio apibendrinimas 146
2.5. Teisiniai padariniai kreditoriui, kai ginčijamas sandoris pripažįstamas negaliojančiu 147
2.6. Teisiniai padariniai skolininko kontrahentui, kai ginčijamas atlygintinis sandoris pripažįstamas negaliojančiu 151
2.6.1. Anglija 152
2.6.2. JAV 153
2.6.3. Nyderlandai 155
2.6.4. Lietuva 156
2.6. poskyrio apibendrinimas 158

2.7. Aiškios atskirties nebuvimo tarp *actio Pauliana* taisyklių pirmenybiniams ir skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti Lietuvos teisėje problematika 158
2.8. Problemos, kylančios dėl atskirose valstybėse esančių teisės normų, reglamentuojančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą, skirtumų 161
II SKYRIAUS APIBENDRINIMAS 167
3. *ACTIO PAULIANA* INSTITUTĄ TAIKANT KOMERCINIUOSE SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE KREDITORIAMS KYLANČIOS PROBLEMOS IR GALIMI JŲ SPRENDIMO BŪDAI 170
3.1. *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose problemos, vertinant pauliškąjį ieškinį inicijavusio eilinio kreditoriaus aspektu 170
3.1.1. Prielaidos kreditoriui pasitelkti *actio Pauliana* savo interesams ginti 170
3.1.1.1. Informacija apie skolininko finansinius sunkumus ir jo sudarytą galbūt nesąžiningą sandorį turi pasiekti kreditorių 171
3.1.1.2. Kreditorius turi įžvelgti *actio Pauliana* proceso perspektyvumą ir naudą 173
3.1.2. *Actio Pauliana* institutas ir būsimi skolininko kreditoriai 176
3.1.3. Ieškovui *actio Pauliana* byloje tenkančios įrodinėjimo naštos problematika ... 178
3.1. poskyrio apibendrinimas 181
3.2. *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose problemos, vertinant ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip eilinio to skolininko kreditoriaus, aspektu 182
3.2.1. Trečiojo asmens sąžiningumo kriterijaus problematika 183
3.2.1.1. Su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo apibrėžties analizuotose užsienio valstybėse ir Lietuvoje skirtumai 183
3.2.1.2. Skolininko kontrahento sąžiningumo pirmenybiniuose sandoriuose Lietuvoje supratimas: verslo požiūris v. teisės požiūris 188
3.2.2. Kreditorių lygiateisiškumo principo tinkamos apibrėžties svarba 194
3.2. poskyrio apibendrinimas 196
3.3. Gairės esamoms *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygoms Lietuvoje tobulinti 197
3.3.1. *Actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, tikslinimo gairės 198
3.3.2. *Actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, tikslinimo kryptys 199
3.3.3. Trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumo kriterijaus apibrėžties tikslinimo gairės 201
3.3.4. Siūlymai dėl LR CK 6.67 straipsnyje įtvirtintų prezumpcijos atvejų išplėtimo 204
3.3. poskyrio apibendrinimas 205
III SKYRIAUS APIBENDRINIMAS 205
IŠVADOS 208
REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI 211
LITERATŪROS SĄRAŠAS 214
PRIEDAI 237
SANTRAUKA 245
SUMMARY 275

SĄVOKOS IR SANTRUMPOS

Komerciniai sutartiniai santykiai šioje disertacijoje reiškia sandorius, kuriuos sudaro jų šalys, vykdydamos verslo veiklą.

Sąvoka **sandoris** šiame tyrime sutartinių santykių aspektu yra ir sąvokos **sutartis** sinonimas.

Ordinariniu procesu disertacijoje vadinamas **įprastas civilinis procesas**, individualaus kreditoriaus inicijuotas *actio Pauliana* instituto ar jo analogų pagrindu tuomet, kai dar nėra pradėtos teisinės skolininko nemokumo procedūros.

Kalbant apie skolininko sandorių ginčijimą pasitelkiant *actio Pauliana* institutą ar jo analogus bankroto bylose, disertacijoje vartojama **bankroto proceso** arba **kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana*** sąvokos.

Įmonė arba **bendrovė** disertacijoje suprantama kaip ekonominę veiklą vykdantis, pelno siekiantis ribotos atsakomybės subjektas.

Kreditoriai, kurių reikalavimai yra užtikrinti, – tai skolininko kreditoriai, kurių turimi finansiniai reikalavimai skolininkui yra užtikrinti daiktinio pobūdžio reikalavimo užtikrinimo priemonėmis, pavyzdžiui, skolininkui ar trečiajam asmeniui priklausančio nekilnojamojo ir (ar) kilnojamojo turto hipoteka / įkeitimu.

Eiliniai kreditoriai – tai skolininko kreditoriai, kurių turimi finansiniai reikalavimai skolininkui nėra užtikrinti. Kartu šie asmenys nepatenka ir į socialiai pažeidžiamas ar reikšmingas kreditorių grupes, kurioms valstybės bankroto įstatymuose suteikia prioritetą tenkinant reikalavimus iš bankrutuojančio skolininko turto (angl. *general unsecured creditors*).

Sąvoka **kreditorių lygiateisiškumo principas** ir jos lotyniški analogai – ***pari passu***, ***par conditio creditorum***, ***paritas creditorum*** disertacijoje vartojami kaip sinonimai.

Skolininko kontrahentas disertacijoje dažniausiai reiškia asmenį, kuris nėra su skolininku susijęs asmuo.

Susiję asmenys disertacijoje reiškia asmenis, kurie yra įmonės skolininkės dalyviai, jos valdymo organų nariai arba dalyvių ir valdymo organų narių šeimos nariai bei artimi giminaičiai, tų pačių dalyvių tiesiogiai ir netiesiogiai kontroliuojami juridiniai asmenys.

Kontrole šioje disertacijoje laikoma situacija, kai konkretus dalyvis ar kartu veikiančių dalyvių grupė gali daryti lemiamą įtaką įmonės skolininkės valdymui, įskaitant skirti ir atšaukti valdymo organų narius bei priimti esminius korporatyvinius sprendimus.

Sąvokos **administratorius** arba **bankroto administratorius** disertacijoje vartojamos sinonimiškai, jos apibrėžia asmenį, teismo paskirtą atlikti skolininko bankroto procedūras.

angl. – angliškai

Anglijos IA – Anglijos 1986 m. Bankroto įstatymas (angl. *Insolvency Act*)

aut. past. – autorės pastaba

Bankroto reglamentas – Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (angl. žinomas kaip *European Insolvency Regulation*)

et al. – *et alii* (liet. ir kiti)

Europos Sąjunga arba **ES** – tarptautinė organizacija, sukurta 1992 m. vasario 7 d. Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartimi (angl. *European Union* arba *EU*).

ex ante – liet. iš anksto

ex post – liet. po veiksmo

expressis verbis – liet. tiesiogiai

INSOL – bankroto ir restruktūrizavimo profesionalus vienijanti organizacija

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

JAV Bankroto kodeksas – šiame tyrime reiškia 1978 m. priimtą JAV Kodekso (angl. *United States Code*) vienuoliktąją dalį (angl. *Title 11*), pavadinimu *Bankruptcy*.

liet. – lietuviškai

lot. – lotyniškai

LR ABĮ – 2000 m. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas

LR CK – 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

LR CPK – 2002 m. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

LR ĮBĮ – 2001 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas

LR FABĮ – 2012 m. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas

Nemokumo reglamentas – Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų (angl. žinomas kaip *European Insolvency Regulation recast*), nuo 2017 m. birželio 26 d. pakeitęs Bankroto reglamentą.

Nr. – numeris

ol. – olandiškai

Olandijos BĮ – Olandijos 1897 m. Bankroto įstatymas (ol. *Faillissementswet*)

Olandijos CK – nuo 1970 m. iki 1992 m. priimtas Olandijos civilinis kodeksas (ol. *Burgerlijk Wetboek*)

p. – punktas

pvz. – pavyzdžiui

t. y. – tai yra

UNCITRAL – Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisija (angl. *United Nations Commission on International Trade Law*)

UVTA – daugumoje JAV valstijų galiojantis 1984 m. Vieningas nuginčijamų sandorių aktas (angl. *Uniform Voidable Transactions Act*), kuris iki 2014 m. turėjo Vieningo nesąžiningų perdavimų akto (angl. *Uniform Fraudulent Transfers Act*) pavadinimą.

v. – *versus* (liet. prieš)

žr. – žiūrėkite

ĮVADAS

Tyrimo problematika. Kreditorių esminis interesas – gauti savųjų skolinių reikalavimų padengimą. Kadangi pasitaiko nesąžiningų skolininkų, bandančių išvengti skolų kreditoriams grąžinimo, įstatymais siekiama užkirsti kelią tokiems mėginimams: įtvirtinami įvairūs kreditorių apsaugos dėl skolininkų nesąžiningai sudarytų sandorių, susijusių su jų turto disponavimu, mechanizmai, leidžiantys kreditoriams nukreipti išieškojimą į perleistą skolininko turtą. „Kreditoriaus galimybė siekti savo reikalavimo patenkinimo iš skolininko turto yra kertinė kiekvieno kreditoriaus teisė“[1], tad laikoma, jog institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, taikymas lemia šios kreditoriaus galimybės išsaugojimą. Tačiau ar minėti institutai išties įgalina kreditorių efektyviai apginti savo reikalavimo teisę nuo skolininko nesąžiningų veiksmų?

Tiek kontinentinės teisės tradicijos valstybių pozityviojoje teisėje įtvirtinto *actio Pauliana* (liet. Pauliaus ieškinys arba pauliškasis ieškinys[2]) instituto, tiek ir bendrosios teisės tradicijos valstybių teisėje egzistuojančių *fraudulent conveyance* (liet. nesąžiningo turto perleidimo doktrina[3]), *transactions at an undervalue* (liet. sandoriai, sudaryti mažesne nei rinkos verte) bei *preferences* (liet. pirmenybės[4] arba pirmenybiniai sandoriai) institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, taikymas pasižymi bendru ypatumu: kiekvienu atveju susiduriama su atskirų asmenų – kreditoriaus, skolininko ir šio turtą įgijusio trečiojo asmens – interesų priešprieša. Minėti interesai yra grindžiami skirtingais teisiniais santykiais, kuriuos vertinant atsietai vieną nuo kito, kiekvienas jų yra teisėtas, svarbus ir vertas gynimo. *Actio Pauliana* institutas, taikant jį sutartiniuose santykiuose, turi tokią struktūrą (žr. 1 paveikslą):

1) skolininko ir kreditoriaus sandoris, lemiantis kreditavimo[5] požymių turinčio sutartinio santykio tarp šalių atsiradimą, iš kurio kylantis skolinis įsipareigojimas nėra padengtas;
2) skolininko ir trečiojo asmens sandoris, lemiantis to kontrahento teisių į tam tikrą skolininko turtą atsiradimą;

1 Armour, J. Transactions Defrauding Creditors. *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency.* Oregon: Hart Publishing, 2003, p. 99 (cituota iš: De Weijs, R. J. Towards an Objective European Rule on Transaction Avoidance in Insolvencies. *INSOL International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2011, 20(3): 226 [žiūrėta 2014-01-31]. <https://doi.org/10.1002/iir.196>).

2 Lietuvos teisės doktrinoje aptinkama ir kitokių lotyniškos sąvokos *actio Pauliana* vertimų. Pavyzdžiui, S. Kavalnės disertacijoje *actio Pauliana* institutas vadinamas „Pauliano ieškiniu“ (Kavalnė, S. *Finansinio užstato davėjo nemokumas: teorinės ir praktinės problemos.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 98).

3 Pavadinimo vertimas paimtas iš Rimas, J. Finansinės pagalbos liberalizavimo ribos. *Teisė.* 2008, 69: 101.

4 Lietuvos teisės doktrinoje aptinkama ir kitokių šio termino vertimų. Pavyzdžiui, V. Papijanc disertacijoje *preferences* sąvoka yra išversta kaip „preferencijos“ (Papijanc, *V. Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008).

5 Kreditavimas ar kreditas – tai komercinis pasitikėjimas, kurį kreditorius išreiškia arba tiesiogiai (skolindamas pinigus), arba netiesiogiai (parduodamas prekes ar paslaugas skolon) (Auštrevičius, P.; Pupkevičius, D.; Treigienė, D. *Šiuolaikinių ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas: lietuvių, anglų, vokiečių, rusų kalbomis.* Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Lietuvos Komersantas, 1991, p. 110).

3) kreditoriaus ieškinys dėl minėto skolininko ir jo kontrahento sandorio nuginčijimo, siekiant galimybės skolininko nepadengtą kreditoriaus reikalavimą nukreipti į ginčijamu sandoriu kontrahento įgytą skolininko turtą.

1 pav. *Actio Pauliana instituto, taikant jį sutartiniuose santykiuose, struktūra*

Ši struktūra ne tik lemia konkurenciją tarp trijų teisinių santykių dalyvių, bet ir rodo poreikį užtikrinti tarpusavyje konkuruojančių priešingų jų interesų pusiausvyrą. Kaip I. Pretelli yra pažymėjusi, *actio Pauliana* instituto ir jo analogų[6] reglamentavimas įvairiose valstybėse pasižymi bandymu suderinti tokias gintinas vertybes kaip teisinių santykių stabilumas, investicijų apsauga, sutarčių laisvė. Tų vertybių pusiausvyra kiekvienoje valstybėje nustatyta ir įtvirtinta atitinkamose institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, taikymo taisyklėse[7]. Atsižvelgiant į tai, kokiu mastu konkreti šalis palengvina ar apriboja kreditorių galimybes imtis veiksmų prieš nesąžiningą skolininką, teisės doktrinoje valstybių teisiniai režimai apibūdinami kaip „palankūs skolininkui“ ar „palankūs kreditoriui“. Pavyzdžiui, Anglijos ir tam tikra apimtimi Japonijos teisės normos šiuo klausimu yra laikomos atspindinčiomis palankumą skolininkui, o JAV ir tam tikra apimtimi Vokietijos teisės normos šiuo aspektu apibūdinamos kaip palankios kreditoriui[8].

Kita vertus, kaip yra nurodęs D. G. Carlson'as, kreditorius yra silpnesnėje pozicijoje, palyginti su nesąžiningu skolininku. Teikdamas ieškinį dėl jam žalingo skolininko sandorio nuginčijimo kreditorius negali būti tikras dėl galutinio rezultato, o skolininkas,

6 Šiame tyrime bendrosios teisės tradicijos šalyse egzistuojančios *fraudulent conveyance / transactions at an undervalue* ir *preferences* doktrinos laikomos kontinentinės teisės tradicijos valstybėse egzistuojančio *actio Pauliana* instituto analogais. Analizuojant pastarojo instituto taikymą ordinariniame procese ir bankroto procese, jis vadinamas tuo pačiu – *actio Pauliana* arba pauliškojo ieškinio – vardu.

7 Pretelli, I. Cross-Border Credit Protection Against Fraudulent Transfers of Assets: *Actio Pauliana* in the Conflict of Laws. *Yearbook of private international law* [interaktyvus]. Munich: Sellier European law publishers, 2011, 13: 600 [žiūrėta 2014-10-27]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2148307>.

8 Kraakman, R., *et al. The Anatomy Of Corporate Law: A Comparative And Functional Approach.* Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 147.

imdamasis nesąžiningų veiksmų, supranta, jog faktiškai nerizikuoja: kreditoriui nuginčijus tokį sandorį, didesnių praradimų nei restitucija, lemianti ir taip jau galiojančios prievolės atsiskaityti su kreditoriumi vykdymą, skolininkui nekils[9]. Pritardama minėtiems argumentams, autorė *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose[10] probleminius aspektus šiame tyrime analizuoja kreditorių požiūriu[11], t. y.:

- pauliškąjį ieškinį inicijavusio kreditoriaus požiūriu ir
- ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, požiūriu.

Atkreiptinas dėmesys, kad šių dviejų tipų kreditorių interesai civiliniame procese, vykstančiame pauliškojo ieškinio pagrindu, yra kardinaliai priešingi: *actio Pauliana* ieškinį pateikęs kreditorius siekia to ieškinio reikalavimų patenkinimo, o ginčijamą sandorį su skolininku sudaręs kitas jo kreditorius kaip atsakovas – pauliškojo ieškinio atmetimo. *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminius aspektus analizuojant skolininko kontrahento, kaip sąžiningo asmens, interesų užtikrinimo požiūriu, tyrime aptariami ir su tokio kontrahento interesais derančių sąžiningo skolininko interesų užtikrinimo aspektai.

Be to, *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminių aspektų analizė tyrime atliekama taikytinos nacionalinės teisės kontekste. Taip daroma atsižvelgiant į tai, kad dabartinėse teisinėse sistemose egzistuojantys institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, turi „reikšmingų variacijų kreditorių teisių gynimo srityje, esančių net tarp valstybių, priklausančių tai pačiai kontinentinės teisės tradicijos ar bendrosios teisės tradicijos šeimai“[12].

LR CK[13] 6.66 straipsnyje įtvirtintas ir nacionalinių teismų praktikoje[14] nuosekliai plėtojamas *actio Pauliana* institutas yra laikomas specialiu kreditorių interesų gynybos būdu[15],

9 Carlson, D. G. Is *fraudulent conveyance* law efficient? *Cardozo Law Review* [interaktyvus]. 1987–1988, 9: 651–653 [žiūrėta 2012-10-20]. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/cdozo9&div=34&id=&page=>.

10 Šiame tyrime *actio Pauliana* institutas, kaip kreditorių, kurių reikalavimai kyla iš sutartinių santykių, teisių gynimo priemonė, analizuojamas bendrovių teisės požiūriu. Dėl to disertacijos pavadinime ir pačioje disertacijoje vartojama sąvoka „komerciniai sutartiniai santykiai“ (turint omenyje civilinius teisinius santykius, kurių šalys yra verslininkai). Nepaisant to, atskiri disertacinio darbo aspektai, tarp jų disertacijoje formuluojami pasiūlymai keisti LR CK 6.66–6.67 straipsnius, gali būti pritaikomi ir kitiems sutartiniams santykiams.

11 Šis pasirinkimas neturėtų būti suprastas taip, jog tyrimo autorės visai nedomina *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai skolininko požiūriu. Analizuoti temą kreditorių aspektu, apie pauliškąjį ieškinį skolininko požiūriu disertacijoje kalbant tik fragmentiškai, autorė pasirinko dėl tyrimo apimčiai keliamų formaliųjų reikalavimų.

12 Kraakman, R., *et al., supra* note 8, p. 147.

13 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios,* 2000, Nr. 74-2262.

14 Tyrime analizuojama Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, paskelbta iki 2018 m. rugpjūčio 1 d.

15 *Actio Pauliana* laikomas specialiu civilinės teisės institutu todėl, kad civilinėje teisėje vyrauja dispozityvios teisės normos, o imperatyvų yra nedaug. Vienas jų – pauliškasis ieškinys, o tai reiškia, kad šiuo institutu apibrėžiamos teisės normos yra privalomos ir jų savo valia sandorio subjektai keisti negali. Taigi, tai susiję su dispozityvumo ir sutarčių laisvės principo ribojimu (Papirtis, L. V.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I. Kreditoriaus interesų gynimas. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 774).

kurį taikant, be kita ko, turi būti išlaikyta visų trijų teisinio santykio dalyvių interesų pusiausvyra („*Actio Pauliana* suteikia ne sandorio šaliai – kreditoriui – teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenimis sudarytus sandorius, todėl, taikydami šią kreditoriaus teisių gynimo priemonę, teismai turi užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą“[16]). Tačiau ar esamas *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas išties leidžia minėtą tarpusavyje konkuruojančių priešingų interesų pusiausvyrą pasiekti? Abejoti tuo verčia faktas, kad LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintas *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas:

- yra naudojamas savo esme labai nevienodiems sandoriams ginčyti, tokiems kaip sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą (angl. *legal acts compromising the integrity of the estate)*[17], ir sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių; be to,
- reguliuoja kreditorių interesus pažeidžiančių skolininko turtinio pobūdžio sandorių ginčijimą *actio Pauliana* institutą taikant ir įprastame civiliniame procese, ir bankroto bylose.

Pavyzdžiui, Lietuvos teisėje egzistuoja galimybė pirmenybinį sandorį *actio Pauliana* instituto pagrindu ginčyti ordinariniame procese, t. y. individualaus kreditoriaus naudai. Šiuo aspektu keltinas klausimas, ar LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių padarinių taikymas nelemia naujos pirmenybės ir kartu nuginčytą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų pažeidimo?

Remiantis tuo, kas išdėstyta, formuluojama pagrindinė ***tyrimo mokslinė problema*** – ar Lietuvos teisėje įtvirtintas *actio Pauliana* institutas, jį taikant komerciniuose sutartiniuose santykiuose, užtikrina pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų.

Minėtos interesų pusiausvyros esminiais identifikatoriais laikytini tiriant gautini atsakymai į šiuos klausimus:

- ar pasitelkdami LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintą *actio Pauliana* institutą eiliniai kreditoriai (LR ĮBĮ[18] normų kontekste tai būtų kreditoriai, kurių reikalavimai yra tenkinami trečiąja eile, o LR FABĮ[19] normų kontekste – kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami antrąja eile) gali efektyviai[20] apginti savo reikalavimo teisę nuo skolininko nesąžiningų veiksmų ir
- ar dėl tokios gynybos nėra pažeidžiami kitų kreditorių interesai. Taip pat ar įstatymas suteikia realių galimybių skolininko kontrahentui, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, apsiginti nuo pareikšto *actio Pauliana*.

Tyrimo aktualumas. Eiliniams kreditoriams susidūrus su skolininku, kuriam nepakanka lėšų visiškai atsiskaityti su visais savo kreditoriais, ir sužinojus apie to skolininko galbūt

16 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prieš V. E. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-729/2013).

17 Formuluotė paimta iš De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 220.

18 Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios,* 2001, Nr. 31-1010.

19 Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios,* 2012, Nr. 57-2823.

20 Į efektyvumą šiame tyrime žiūrint kaip į procedūrinį teisės tikslą, t. y. vertinant, kaip teisės normomis siekiama *actio Pauliana* instituto teisinio reguliavimo esminių tikslų įgyvendinimo.

nesąžiningus veiksmus su turtu, nelieka nieko kita, kaip pasitikėti teisės aktuose įtvirtintais kreditorių interesų gynimo mechanizmais, viliantis, kad jie duos trokštamą rezultatą. Dėl to šis tyrimas, kuriame vertinama, kaip *actio Pauliana* institutas, taikant jį komerciniuose sutartiniuose santykiuose, užtikrina eilinių kreditorių interesą apginti savo reikalavimo teisę nuo skolininko nesąžiningų veiksmų, yra itin aktualus.

Šis darbas taip pat labai aktualus žvelgiant ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip eilinio to skolininko kreditoriaus, požiūriu. Nuo 2008 metų pasaulyje prasidėjusios finansų krizės laikotarpiu padaugėjus nemokių asmenų ir bankroto procesų (pvz., minėto ekonominio sunkmečio laikotarpiu Europos Sąjungoje bankroto procesų padaugėjo net 46 proc.[21]), gerokai išaugo ir bylų, kuriomis siekta nuginčyti skolininko sudarytus kreditoriams žalingus sandorius, skaičius. Tai ypač ryškiai buvo matoma Lietuvoje, kurios ekonomika 2008–2010 m.[22] išgyveno kompleksinę finansų krizę, pasireiškusią ir šalies viduje (nekilnojamojo turto „burbulo" sprogimas), ir išorėje (vykstanti globali finansų krizė)[23]: šiuo laikotarpiu drastiškai padaugėjo bankrutuojančių įmonių[24], o po kiek laiko – ir civilinių bylų, nagrinėjamų *actio Pauliana* instituto pagrindu[25] (iš pokrizinio laikotarpio Lietuvos teismų praktikos spręstina, kad didžioji jų dalis buvo pauliškieji ieškiniai, inicijuoti skolininko bankroto administratoriaus). Po kelerių metų kai kurioms byloms pasiekus kasacinį teismą, tai lėmė *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų aiškinimo (be kita ko įtvirtinto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 3 d. parengtoje kasacinio teismo praktikos dėl *actio Pauliana*,

21 *A Second Chance for entrepreneurs: Prevention of bankruptcy, simplification of bankruptcy procedures and support for a fresh start. Final Report of the Expert Group* [interaktyvus]. Brusells: European Commission, DG Enterprise and Industry, 2011: 3 [žiūrėta 2016-01-30]. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/10451/attachments/1/translations/en/renditions/n.>.

22 Bendros pozicijos, kada minėta krizė Lietuvoje prasidėjo ir kada pasibaigė, teisės literatūroje nėra. Pavyzdžiui, G. Lastauskienė, atlikusi ekonominės krizės kaip teisinio argumento analizę, nurodo, jog ekonominės krizės laikotarpio pradžia Lietuvos teismų dažniausiai siejama su 2008 m., o pabaiga – su 2011 m.: „Bendrosios kompetencijos teismų sprendimuose civilinėse bylose 2012 m. sausio mėnuo apibrėžiamas kaip laikotarpis po krizės" (Lastauskienė, G. Teismų sprendimai ekonominės krizės sąlygomis. *Teisė* [interaktyvus]. Vilnius, 2016, 99: 9, 15 [žiūrėta 2017-09-12]. <https://doi.org/10.15388/Teise.2016.99.10110>).

23 Kiyak, D.; Labanauskaitė, D.; Reichenbachas, T. Finansų krizių tipai, jų palyginamoji analizė Lietuvoje. *Regional Formation and Development Studies* [interaktyvus]. Kaunas, 2014, 2(7): 70 [žiūrėta 2016-01-30]. <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/view/552/>.

24 Statistikos departamento duomenimis, 2009 m., palyginti su 2008-aisiais, Lietuvoje pradėtų bankroto procesų skaičius padidėjo 92,69 proc. Iš jų akcinių bendrovių ir uždarųjų akcinių bendrovių 2009 m. pradėtų bankroto procesų skaičius, palyginti su 2008-aisiais, padidėjo 126,76 proc. (Statistinių rodiklių analizė. *Lietuvos Respublikos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-30]. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2280&status=A>).

25 Nors Lietuvos teismų teikiamoje statistikoje (<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>) *actio Pauliana* ieškiniai, kaip atskira bylos kategorija, nėra išskiriami, tokių ieškinių gausą atspindi teismų praktikos paieškos sistemos INFOLEX. Praktika duomenys. Civilinių bylų kategorijoje „35.6.1. *Actio Pauliana*" tyrimo autorei pasirinkus 2005 m. sausio 1 d. – 2007 m. gruodžio 31 d. laikotarpį, gautas 81 rezultatas; pasirinkus 2008 m. sausio 1 d. – 2010 m. gruodžio 31 d. laikotarpį, gauti 159 rezultatai; pasirinkus 2011 m. sausio 1 d. – 2013 m. gruodžio 31 d. laikotarpį, gauti 654 rezultatai; pasirinkus 2014 m. sausio 1 d. – 2016 m. gruodžio 31 d. laikotarpį, gauti 343 rezultatai (INFOLEX. Praktika [interaktyvus] [žiūrėta 2017-09-30]. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20>).

netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje[26]) plėtojimą. Pokriziniu laikotarpiu daliai asmenų tiesiogiai susidūrus su *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumais, pauliškasis ieškinys Lietuvos verslo aplinkoje tapo aktuali ir nuolat diskutuojama tema. Galbūt dėl to, kad minėtas ieškinys kai kuriems verslininkams vis dar buvo *terra incognita* (liet. neištirta sritis, nesuprantamas dalykas), to ieškinio ypatumai ir *actio Pauliana* instituto taikymo teismuose pokriziniu laikotarpiu materialiniai teisiniai padariniai – ypač pirmenybinių sandorių ginčijimo kontekste (kai skolininko ir kreditoriaus *ex ante* sudarytas sandoris *ex post* yra pripažįstamas negaliojančiu ir kreditorius turi bankrutuojančio skolininko administratoriui perduoti naudą, kurią iš to sandorio gavo) – daugeliui jų sukėlė nepasitikėjimą, pyktį ar nuostabą. Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos nariai Lietuvos Aukščiausiajame Teisme net inicijavo apskritojo stalo diskusiją, kurioje „buvo apžvelgta Lietuvos verslo praktikos problematika, susijusi su rangos teisiniais santykiais, diskutuota apie būdus, leidžiančius suderinti užsakovo, finansinių sunkumų turinčio rangovo, jo subrangovų ir kitų kreditorių interesus *actio Pauliana* taikymo kontekste“. Po diskusijos joje dalyvavę kasacinio teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Vilniaus apygardos teismo teisėjai išreiškė viltį, kad diskusija verslo atstovams buvo naudinga teismų praktikos supratimo prasme. Teisėjai taip pat išsakė lūkestį, kad „suinteresuotos šalys teismo procesuose efektyviau naudosis įstatymų jiems suteiktomis galimybėmis gintis nuo pareikšto *actio Pauliana*“[27]. Minėtų galimybių gintis nuo pauliškojo ieškinio realumo įvertinimas aktualus ir moksliniu, ir praktiniu požiūriu (įmonių bankroto statistika Lietuvoje išlaiko augimo kryptį[28]). Šiame darbe įstatymo suteiktos galimybės gintis nuo *actio Pauliana* vertinamos ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, požiūriu.

Tyrimo objektas – *actio Pauliana* instituto ir jo analogų teisinis reguliavimas Lietuvoje, Anglijoje, JAV ir Nyderlanduose, taip pat nacionalinio reglamentavimo lemiamos *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose problemos, jas

26 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“. *Teismų praktika*, 2008, 29.

27 Teisme įvyko diskusija „*Actio Pauliana* instituto aiškinimas ir taikymas Lietuvos teismų praktikoje“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012-10-24 pranešimas. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo tinklalapis* [interatyvus] [žiūrėta 2016-10-10]. <http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/lat-ivyko-diskusija-n74q.html>.

28 Per ekonominės krizės laikotarpį 2009–2010 m. vidutiniškai per mėnesį Lietuvoje pradėti 145 įmonių bankroto procesai (2009 m. – 154, 2010 m. – 136 įmonių). 2011–2014 m. per mėnesį vidutiniškai bankrutuodavo apie 123 įmonės (2011 m. – 106, 2012 m. – 117, 2013 m. – 130, 2014 m. – 141 įmonė). 2015 m. per mėnesį buvo inicijuojamas vidutiniškai 166 įmonių bankrotas, 2016 m. – 228 įmonių per mėnesį, o per 2017 m. – 246 įmonių per mėnesį (Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2017 m. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2018: 1 [žiūrėta 2018-03-21]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2017-met-APZVALGA2018-01-31internetui3.pdf>). Specializuotoje žiniasklaidoje prognozuojama, kad „Bankrotų skaičius, pasiekęs piką 2017 m. Lietuvoje, šiemet ir kitąmet sieks naujus rekordus, o didžiausi iššūkiai laukia prekybininkų ir statybų sektoriaus, tad atsiskaitymus su šiomis bendrovėmis turėtų akyliau stebėti jų tiekėjai ir verslo partneriai“ (Simėnas, D. Vieni įžvelgia bankrotų potvynį, kiti – atoslūgį. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2018-10-05 [žiūrėta 2018-10-08]. <https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2018/10/05/vieni-izvelgia-bankrotu-potvyni-kiti--atoslugi?utm_source=nl&utm_medium=email&utm_campaign=%E2%80%A6>).

vertinant pauliškąjį ieškinį inicijavusio eilinio kreditoriaus interesų požiūriu, ir ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip eilinio to skolininko kreditoriaus, interesų požiūriu.

Pati *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminių aspektų analizė šiame tyrime daugiausia atliekama prekybos kreditoriaus[29] požiūriu (prekybos veiklą suprantant plačiąja prasme, t. y. ne tik kaip pirkimą ir pardavimą, bet ir kaip rangą, paslaugų teikimą ir pan.). Mokėjimo atidėjimas šių dienų verslo praktikoje yra tapęs kasdieniu reiškiniu, o prekybos kreditas svarbus įmonių, ypač mažų ir vidutinių, finansavimo šaltinis (kai kuriais vertinimais, prekybos kredito apimtys mažose ir vidutinėse įmonėse siekia banko paskolų apimtis[30]). Atsižvelgiant į tai, kad „pastaraisiais metais bankrutuoja smulkesnės <...> įmonės“[31], galima laikyti, kad prekybos kreditorius yra tas skolininko kreditorius, kuris su *actio Pauliana* institutu Lietuvoje susiduria dažniausiai. Be to, prekybos kreditoriaus vaidmenys pauliškojo ieškinio aspektu gali būti kaip ieškovo ir kaip atsakovo (t. y. skolininko kontrahento, su juo sudariusio skolininko kito kreditoriaus ginčijamą sandorį).

Skolininko nemokumas šiame tyrime bendruoju atveju reiškia juridinio asmens nemokumą[32]. Tyrime daugiausia aptariami dvišaliai ir daugiašaliai sutartiniai sandoriai,

---

29 Lietuvos teisės doktrinoje aptinkama ir kitokių šio tipo kreditoriaus pavadinimų. Pavyzdžiui, A. Tikniūtė savo straipsnyje tokius kreditorius vadina „veiklos kreditoriais“ (Tikniūtė, A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2008, 8(110): 60 [žiūrėta 2017-10-03]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1821>).

30 Lietuvos bankas reguliariai atlieka įmonių apklausas, kurių metu, be kita ko, vertinami jų verslo finansavimo poreikiai ir galimybės. 2016 m. vasarį buvo atlikta apklausa, kurioje atsakymus į klausimus pateikė 503 Lietuvos įmonės. Daugiau nei du trečdaliai apklausoje dalyvavusių respondentų buvo mažos ir vidutinės įmonės, mažiau nei trečdalis – didelės įmonės, turinčios daugiau nei 50 darbuotojų. Šios apklausos apžvalgos duomenimis, daugiausia išorinėmis finansavimo priemonėmis naudojosi didelės įmonės. Kalbant apie prekybos kreditų ir banko paskolų santykį, banko paskolomis naudojosi 58,9 proc. visų apklaustų didelių įmonių ir tik 36,1 proc. vidutinių bei 21,6 proc. mažų įmonių. Prekybos kreditais naudojosi trečdalis visų apklaustų įmonių (šis rodiklis tarp vidutinių įmonių siekė 31,4 proc., o tarp mažų įmonių – 21,1 proc.) (Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnyba. *Įmonių apklausos dėl veiklos finansavimo apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos bankas, 2016, 2016/1: 3, 13 [žiūrėta 2017-03-02]. <http://www.lb.lt/imoniu_apklausos_del_veiklos_finansavimo_apzvalga_2016/i>; taip pat https://debifo.lt/verslo-finansavimas-2016-m-tendencijos/).

31 Be minėto fakto, įmonių bankroto procesų eigos apžvalgose taip pat nurodoma, jog didžiausi kreditorių reikalavimai Lietuvoje yra susikaupę kreditoriams už prekes ir paslaugas (2015 m. I pusmetį – 32 proc., 2016 m. I pusmetį – 38 proc., 2017 m. I pusmečio preliminariais duomenimis – 26 proc.) ir įkaito turėtojams (2015 m. I pusmetį – 33 proc., 2016 m. I pusmetį – 25 proc., 2017 m. I pusmečio preliminariais duomenimis – 25 proc.) (Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2016 m. sausio–birželio mėn. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2016: 9–10 [žiūrėta 2017-03-02]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2016-APZVALGA-I-pusm2016-09-30.pdf>; *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2017 m. sausio–birželio mėn. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2017: 9–10 [žiūrėta 2017-11-01]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2017-I-pusmAPZVALGA2017-09-30.pdf>).

32 Šioje disertacijoje analizuojamose jurisdikcijose juridinių asmenų ir fizinių asmenų, kurie buvo verslininkai (vertėsi individualia ar ūkininkavimo veikla, dirbo pagal verslo liudijimus ir pan.), nemokumą reguliuoja skirtingos teisės normos. Atsižvelgdama į tyrimo apimčiai keliamus

laikant, kad sandorio, iš kurio kilo kreditoriaus reikalavimas skolininkui, ir *actio Pauliana* pagrindu ginčijamo sandorio šalys yra lygiavertės – verslininkai. Kreditoriams žalingi sandoriai tyrime analizuojami skirstant juos į[33]:

- sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, t. y. sandorius, kurie nenaudingi pačiam skolininkui, ir dėl minėtų sandorių padarinių – skolininko nebegalėjimo vykdyti tam tikrų finansinių prievolių – tampa žalingi jo kreditoriams;
- sandorius, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, t. y. sandorius, kuriais faktiškai nemokaus skolininko tam tikro kreditoriaus padėtis pagerinama, palyginti su ta, kurioje tas kreditorius būtų buvęs, jei naujas sandoris tarp šių šalių nebūtų buvęs sudarytas.

Atliekant analizę „kokia teisė yra“, darbe lyginamuoju aspektu tiriama ir pasirinktų kitų, senesnes teisės tradicijas nei Lietuva turinčių valstybių – Anglijos, JAV ir Nyderlandų – pozityvioji teisė, teismų praktika ir teisės doktrina. Nyderlandai, kaip kontinentinės teisės tradicijos valstybė, tyrimo autorės lyginamajai analizei pasirinkti dėl to, kad Olandijos[34] CK yra padaręs didžiulę įtaką LR CK normų kūrimo procese[35], įskaitant tai, jog dalis nuostatų, reglamentuojančių sandorių negaliojimo padarinius, buvo perkelta iš Olandijos teisės[36]. Tyrimo autorė tikisi, kad šios valstybės teisės analizė padės atskleisti pirminių *actio Pauliana* instituto normų esmę. Anglija ir JAV, kaip bendrosios teisės tradicijos valstybės, lyginamajai analizei pasirinktos dėl to, kad, kaip minėta pirmiau, sandorių nuginčijimo ieškinių[37] aspektu Anglijos teisės[38] normos doktrinoje yra laikomos atspindinčiomis

formaliuosius reikalavimus, taip pat aplinkybę, kad tyrimas buvo pradėtas tuomet, kai LR FABĮ dar nebuvo priimtas, tyrimo autorė nusprendė disertacijoje koncentruotis į juridinių asmenų nemokumo situacijas. Fizinių asmenų (verslininkų) nemokumo situacijos disertacijoje minimos tik fragmentiškai (nacionalinės teisės kontekste ir ta apimtimi, kiek jos atskleidžia *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose specifiką). Kartu paminėtina, kad fizinių asmenų (verslininkų) bankroto statistikos Lietuvoje tyrimo autorei nepavyko rasti: viešai skelbiama tik tai, kad nuo LR FABĮ įsigaliojimo, t. y. 2013-03-01, iki 2018-06-30 bankroto bylos iškeltos 2 067 fiziniams asmenims. Kiek tarp jų yra verslininkų, nenurodoma (Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2018 m. sausio–birželio mėn. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2018, p. 8 [žiūrėta 2018-09-09]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2018-I-pusmAPZVALGA2018-06-30internet2.pdf>).

33 Toliau pateikiamas atskirų sandorių tipų apibūdinimas paimtas iš De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 220.

34 Nors pavadinimai Nyderlandai, Olandija ir Nyderlandų Karalystė turi skirtingas reikšmes, šiame tyrime Nyderlandų ir Olandijos pavadinimai vartojami kaip sinonimai, turint omenyje Nyderlandų Karalystę.

35 Graziano, G., *et. al.* The Impact of the Comparative Method on Lithuanian Private Law. *European Review of Private Law* [interaktyvus]. 2013, 21(4): 972, 974 [žiūrėta 2016-12-30]. <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:44668>.

36 Mikelėnas, V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos.* Justitia: Vilnius, 2007, p. 40.

37 Sandorių nuginčijimo ieškiniais apibendrintai vadinami atskirų valstybių teisėje egzistuojantys institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti. Apie tai plačiau rašoma disertacijos 1.1. poskyryje.

38 Tyrime šia sąvoka turima omenyje Jungtinės Karalystės Anglijos ir Velso (angl. *England and Wales*) jurisdikcijų teisė.

palankumą skolininkui, o JAV teisės normos apibūdinamos kaip palankios kreditoriui (t. y. siekiant detaliau atskleisti tuos palankumo požymius).

Tarptautinės privatinės teisės klausimai, kylantys *actio Pauliana* instituto taikymo srityje, darbe nagrinėjami tik fragmentiškai. Šiame tyrime įprastai laikoma, kad ginčijamam sandoriui ir *actio Pauliana* pagrindu reiškiamam reikalavimui taikytina tos pačios (t. y. tyrime konkrečiu atveju analizuojamos) valstybės materialioji ir procesinė teisė.

Darbo naujumas. Disertacijos tema yra nauja, nes Lietuvoje nebūta tyrimų, kuriuose, vertinant kreditorių požiūriu, apžvelgiami *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai. Nacionalinės teisės doktrinoje galima rasti vien didaktinio ir praktinio pobūdžio leidinių bei pavienių mokslinių straipsnių, kuriuose daugeliu atvejų pateikiamas tik *actio Pauliana* instituto reglamentavimo aiškinimas (konkretūs teisės mokslo darbai, kuriuose analizuojami tam tikri su disertacinio darbo tema susiję aspektai, aptariami šio darbo dalyje „Tyrimų apžvalga“). Kartu Lietuvos jurisprudencijoje iki šio disertacinio darbo nebuvo analizuojama, ar nacionalinis reguliavimas užtikrina dviejų tipų eilinių kreditorių, kurių lūkesčiai procese, vykstančiame pauliškojo ieškinio pagrindu, yra kardinaliai priešingi (t. y. *actio Pauliana* pareiškusio eilinio kreditoriaus kaip ieškovo ir ginčijamą sandorį su skolininku sudariusio kito eilinio jo kreditoriaus kaip atsakovo), interesų pusiausvyrą.

Tyrimo tikslas – vertinant per eilinių kreditorių priešingų interesų pusiausvyros užtikrinimo prizmę, atskleisti Lietuvos teisėje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminius aspektus ir pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai. Tyrimo tikslui įgyvendinti keliami tokie tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti *actio Pauliana* institutą kaip kreditorių, kurių reikalavimai kildinami iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonę, atskleidžiant jos paskirtį bei parodant pauliškojo ieškinio ordinariniame procese ir kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* skirtumus.
2. Lyginamuoju aspektu tiriant *actio Pauliana* ir jo analogų reglamentavimo bei taikymo ordinariniame procese ir bankroto procese ypatumus, egzistuojančius Anglijos, JAV, Nyderlandų ir Lietuvos teisėje, išryškinti *actio Pauliana* instituto reguliavimo ir taikymo nacionalinėje teisėje specifiškumą.
3. Pagrįsti aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* taisyklių pirmenybiniams sandoriams ginčyti ir taisyklių skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti poreikį, taip pat atskleisti minėtų taisyklių neapibrėžtumo nacionalinėje teisėje problematiką.
4. *Actio Pauliana* instituto taikymą komerciniuose sutartiniuose santykiuose Lietuvoje įvertinti iš pauliškąjį ieškinį inicijavusio eilinio kreditoriaus ir ginčijamu sandoriu skolininko turtą įgijusio kito eilinio skolininko kreditoriaus, kaip atsakovo, perspektyvų, nustatant šių asmenų interesų pusiausvyros neužtikrinimo atvejus.
5. Nubrėžti gaires esamų *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų Lietuvoje tobulinimui, siekiant efektyviau užtikrinti pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kai jis yra vienas iš skolininko kreditorių, interesų.

Tyrimo reikšmė. Disertacinio darbo reikšmę galima atskleisti teoriniu ir įvairiais praktiniais aspektais.

Kadangi *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai klausimai Lietuvos teisėje sistemiškai tiriami pirmą kartą, atsiranda galimybė pašalinti nacionalinės teisės doktrinos kompleksinių tyrimų šiuo klausimu stoką. Be to, šis tyrimas galėtų būti naudingas ir asmenims bei institucijoms, rinksiančioms medžiagą Lietuvos teisės atspindėjimui normų, kurios reglamentuoja sandorių nuginčijimo ieškinius, derinimo Europos Sąjungos mastu procese (jau kurį laiką vyksta debatai ir atsiranda iniciatyvų dėl bendrų minimalių standartų, susijusių su bankroto proceso metu kreditorių ginčytinais skolininko nesąžiningais sandoriais, Europos Sąjungoje įtvirtinimo[39]).

Pažymėtina ir šio tyrimo praktinė reikšmė. Mokslinis darbas turėtų būti naudingas ir teisėkūros subjektams, ir teisės taikytojams. Įstatymų leidėjui tyrimo rezultatai turėtų būti reikšmingi dėl disertacijoje pateikiamų rekomendacijų, nurodančių galimas *actio Pauliana* instituto Lietuvoje teisinio reglamentavimo tobulinimo kryptis. Darbe pateikta analizė ir jos rezultatai, savo ruožtu, turėtų padėti iš komercinių sutartinių santykių kylančius ginčus pauliškojo ieškinio pagrindu sprendžiantiems teisėjams išsamiau pagrįsti ir paaiškinti motyvus, kodėl tam tikros *actio Pauliana* instituto viseto sąlygos įprastame civiliniame procese ir bankroto procese taikomos ar netaikomos. Tai leistų formuoti tokią nacionalinių teismų praktiką, kuria būtų efektyviau nei dabar užtikrinama skolininko, kreditoriaus ir skolininko turtą įgijusio trečiojo asmens, kai jis yra vienas iš skolininko kreditorių, interesų pusiausvyra. Tokios pasekmės neabejotinai darytų teigiamą įtaką ir verslo sutartiniams

39 Šiuo aspektu paminėtina: a) Europos Sąjungos vidaus politikos generalinio direktorato (angl. *Directorate-General for Internal Policies*) prašymu autorių grupės iš *Insol* Europe 2010 m. parengta ataskaita, kurioje buvo analizuota, kurie europiniai bankroto įstatymai yra tinkami derinti. Vienas iš atrinktų klausimų – taisyklės, susijusios su kreditoriams žalingų sandorių pripažinimu niekiniais, nuginčytinais ar nevykdytinais (*Harmonisation of Insolvency Law at EU Level* [interaktyvus]. Brussels: European Parliament, 2010 [žiūrėta 2015-10-25]. <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/empl_study_insolvencyproceedings_/empl_study_insolvencyproceedings_en.pdf>); b) Europos Sąjungos vidaus politikos generalinio direktorato prašymu D. F. Fritz 2011 m. parengta ataskaita, kurioje detaliau analizuotos sandorių nuginčijimo ieškinių harmonizavimo Europos Sąjungos mastu perspektyvos (*Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts* [interaktyvus]. Brussels: European Parliament, 2011 [žiūrėta 2015-10-25]. <www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201106/20110622ATT22311/20110622ATT22311EN.pdf>); c) Europos Parlamento 2011 m. lapkričio 15 d. rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis, kurioje siūloma esminius bankroto teisės klausimus ES mastu derinti penkiose srityse, iš kurių viena – sandorių nuginčijimo ieškiniai (*European Parliament resolution of 15 November 2011 with recommendations to the Commission on insolvency proceedings in the context of EU company law* [interaktyvus]. Brussels: European Parliament, 2011 [žiūrėta 2015-10-25]. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0484+0+DOC+XML+V0//EN>); d) INSOL International 2014 m. išleista knyga „The Avoidance of Antecedent Transactions and Cross-border Insolvency“, kurioje, be kita ko, nurodomos galimos bendro europinio požiūrio dėl sandorių nuginčijimo ieškinių „sudedamosios dalys“; e) Europos Komisijos Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinio direktorato (angl. *Directorate-General for Justice and Consumers*) iniciatyva Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų 2015 m. atliktas tyrimas, kuriame pasisakoma už sandorių nuginčijimo ieškinių tam tikrais aspektais derinimą Europos Sąjungos mastu (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices* [interaktyvus]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016 [žiūrėta 2017-10-04]. <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency/insolvency_study_2016_final_en.pdf>).

santykiams. Be to, darbas turėtų būti aktualus dėstant civilinės, verslo, sutarčių ir bankroto teisės disciplinas.

Disertacinis darbas turėtų būti naudingas ir praktinėje verslo teisės veikloje. Šio tyrimo rezultatai padės komercinių sutartinių santykių šalims ir jų teisiniams patarėjams aiškiau nustatyti teisines problemas ir sudaryti tokius sandorius, kurių vėlesnio nuginčijimo *actio Pauliana* instituto pagrindu rizika bus mažesnė. Kartu tyrimo rezultatai turėtų padėti suinteresuotoms šalims tinkamiau atskleisti ir argumentuoti savo pozicijas *actio Pauliana* bylose.

Atsižvelgiant į aptartą tiriamosios darbo problemos aktualumą, naujumą ir autorės išskirtus reikšmingiausius temos aspektus, formuluojami šie ***ginamieji disertacijos teiginiai***:

1. *Actio Pauliana* institutas Lietuvoje nėra efektyvi eilinių kreditorių interesų gynimo priemonė, ypač bankroto procese.
2. LR CK 6.66 straipsnio normose reikalinga įtvirtinti aiškią takoskyrą tarp *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, ir sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti.
3. Pirmenybinių sandorių ginčijimo įprastame civiliniame procese galimybė Lietuvoje turėtų būti panaikinta.
4. LR CK 6.66 straipsnio normose reikalinga numatyti būsimų skolininko kreditorių interesų gynimo galimybę tais atvejais, kai *actio Pauliana* institutas pasitelkiamas skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti.
5. *Actio Pauliana* instituto reglamentavimas ir aiškinimas Lietuvoje turėtų ginti sandorius, kurių pagrindu su finansiniais sunkumais susiduriantis skolininkas gauna naudą, nes ir toliau tiekiamos jo verslui reikalingos prekės ar teikiamos paslaugos.

Disertacinio darbo struktūrą nulėmė suformuluoti uždaviniai. Tyrimą sudaro įvadas, trys dėstomosios-tiriamosios dalies skyriai, išvados ir pasiūlymai bei rekomendacijos.

Pirmasis disertacinio darbo skyrius skirtas *actio Pauliana* institutui, kaip kreditorių, kurių reikalavimai kildinami iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonei atskleisti. Skyriuje pirmiausia aptariamos *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose prielaidos. Toliau, siekiant atskleisti pauliškojo ieškinio paskirtį, apžvelgiama *actio Pauliana* instituto vystymosi raida. Paskui, siekiant parodyti pauliškojo ieškinio ordinariniame procese bei bankroto procese skirtumus, analizuojamas bankrotas kaip kolektyvinė skolininko turto paskirstymo jo kreditoriams schema, kreditorių lygiateisiškumas bankroto procese ir *actio Pauliana* instituto aspektu. Taip pat apžvelgiama konkuruojančių interesų bankroto procese įvairovė, kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* analizuojamas eilinių kreditorių bei su skolininku susijusių asmenų požiūriu.

Antrasis disertacinio darbo skyrius skiriamas pagrįsti poreikį *actio Pauliana* instituto normose įtvirtinti aiškią atskirtį tarp *actio Pauliana* taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti. Skyriaus pradžioje aptariami pirmenybinių sandorių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo motyvai, atskleidžiantys reikšmingus šių dviejų tipų sandorių skirtumus. Tuomet apžvelgiami tokių sandorių ginčijimo *actio Pauliana* ar jo analogų pagrindu ordinariniame procese ir bankroto procese ypatumai, egzistuojantys Anglijos, JAV, Nyderlandų teisėje. Toliau aptariamas *actio Pauliana* institutas

Lietuvos teisėje, taip pat, lyginant su tyrime analizuotomis užsienio jurisdikcijomis, išryškinamas nacionalinio reguliavimo specifiškumas: Lietuvoje nėra aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti. Paskui atliekama *actio Pauliana* ir jo analogų taikymo padarinių kreditoriui ir skolininko kontrahentui pagal Anglijos, JAV, Olandijos ir Lietuvos teisės normas lyginamoji analizė. Toliau darbe nagrinėjama aiškios atskirties nebuvimo tarp *actio Pauliana* taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, Lietuvos teisėje problematika (bei konstatuojamas poreikis *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygas Lietuvoje skaidyti pagal kreditoriams žalingų sandorių kategorijas). Galiausiai aptariami sandorių, turinčių tarptautinį elementą, ginčijimo sunkumai, kuriuos lemia teisės normų, atskirose valstybėse reglamentuojančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą, skirtumai.

Trečiasis disertacinio darbo skyrius skirtas *actio Pauliana* instituto nacionalinėje teisėje reglamentavimui įvertinti, žvelgiant pauliškąjį ieškinį pareiškusio eilinio kreditoriaus ir ginčijamą sandorį sudariusio skolininko kontrahento, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, interesų požiūriu. Analizuojant pauliškąjį ieškinį iš jį pareiškusio eilinio kreditoriaus perspektyvos, pirmiausia aptariamos prielaidos kreditoriui pasitelkti *actio Pauliana* savo interesams ginti. Tuomet apžvelgiamos būsimų skolininko kreditorių galimybės pasitelkti pauliškąjį ieškinį savo interesams ginti, taip pat atskleidžiamos ieškovui *actio Pauliana* byloje tenkančios įrodinėjimo naštos lemiamos problemos. Analizuojant pauliškąjį ieškinį iš ginčijamą sandorį sudariusio skolininko kontrahento, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, perspektyvos, apžvelgiama trečiojo asmens sąžiningumo kriterijaus, taikant LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintą *actio Pauliana* institutą, apibrėžties problematika, atskleidžiama kreditorių lygiateisiškumo principo tinkamo supratimo svarba. Galiausiai pateikiamos gairės, kaip turėtų būti tobulinamos esamos *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos Lietuvoje, siekiant efektyviau užtikrinti pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kai jis yra vienas iš skolininko kreditorių, interesų.

Tyrimo pabaigoje formuluojamos pagrindinės išvados ir pateikiami teisės aktų tobulinimo pasiūlymai bei rekomendacijos.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Dalis šio tyrimo rezultatų buvo pristatyta:

1. 2012 m. birželio 6 d. Mykolo Romerio universiteto Doktorantų draugijos organizuotoje jaunųjų tyrėjų konferencijoje „Socialinių transformacijų raiška“ skaitytas pranešimas lietuvių kalba „*Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai“. Jo pagrindu parengtas straipsnis išspausdintas šios konferencijos oficialiame recenzuojamame mokslo darbų rinkinyje[40];

40 Daubarienė, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai. *Socialinių transformacijų raiška: konferencijos straipsnių leidinys* [interaktyvus]. Vilnius, 2012: 62–74 [žiūrėta 2018-09-26]. <https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB3072825&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=eLABa&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Daubarien%C4%97&sortby=rank&facet=creator,include,Daubarien%C4%97,%20Ilma&offset=0>.

2. 2012 m. spalio 25–26 d. Mykolo Romerio universitete vykusioje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Socialinės inovacijos: teorinės ir praktinės įžvalgos (SOCIN)“ skaitytas pranešimas lietuvių kalba „*Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva“. Jo pagrindu parengtas straipsnis išspausdintas šios konferencijos oficialiame recenzuojamame mokslo darbų rinkinyje[41];
3. 2013 m. birželio 5–6 d. Mykolo Romerio universiteto Doktorantų draugijos organizuotoje tarptautinėje jaunųjų tyrėjų konferencijoje „Socialinių transformacijų raiška 2013“ skaitytas pranešimas anglų kalba „Preference given to one of the creditors as a condition of the *Actio Pauliana*: controversial aspects of the interpretation of the third person's dishonesty in rulings of the national case law“ (liet. „Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika“). Jo pagrindu parengtas straipsnis išspausdintas Mykolo Romerio universiteto mokslo darbų leidinyje „Jurisprudencija: mokslo darbai“[42].

Tyrimo rezultatai 2018 m. birželio 12 d. apsvarstyti ir aprobuoti Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės instituto posėdyje.

41 Daubarienė, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva. *Societal innovations for global growth: research papers* [interaktyvus]. Vilnius, 2012, 1(1): 140–155 [žiūrėta 2017-01-13]. <http://socin2012.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/01/A_2012-12-261.pdf>.

42 Daubarienė, I. Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika. *Jurisprudencija: mokslo darbai* [interaktyvus]. Vilnius, 2015, 22(2): 340–359 [žiūrėta 2017-01-13]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4287/4009>.

TYRIMŲ APŽVALGA

Lietuvos jurisprudencijoje iki šio disertacinio darbo nebūta tyrimų, kuriuose *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai būtų apžvelgiami iš dviejų tipų eilinių kreditorių (kurių lūkesčiai procese, vykstančiame pauliškojo ieškinio pagrindu, yra kardinaliai priešingi) interesų pusiausvyros užtikrinimo perspektyvos: nacionalinės teisės doktrinoje galima rasti vien didaktinio ir praktinio pobūdžio leidinių bei pavienių mokslinių straipsnių, kuriuose daugeliu atvejų pateikiamas tik *actio Pauliana* instituto reglamentavimo aiškinimas. Šiuo aspektu minėtina D. Ambrasienės ir S. Cirtautienės straipsnis „Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose“[43], kuriame, be kita ko, analizuotas ir *actio Pauliana* institutas bei autorių pasisakyta, jog kreditoriaus teisės neturėtų būti suabsoliutinamos, t. y. kreditoriams neturėtų būti suteikiama privilegijų skolininko ir trečiojo asmens atžvilgiu; D. Augaitės straipsnis „*Actio Pauliana*“[44], kuriame nagrinėti LR CK įtvirtinto *actio Pauliana* instituto reglamentavimo ypatumai, jo taikymo bendrosios sąlygos, sandorio pripažinimo negaliojančiu sukeliami teisiniai padariniai skolininkui ir tretiesiems asmenims; bei V. Mikuckienės straipsnis „Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese“[45], pateikęs kreditorių teisių įgyvendinimo bankroto procese analizę. Kalbant apie 2008–2010 m. finansų krizės ir pokrizinį laikotarpį, paminėtinas autorių kolektyvo išleistas bankroto teisės vadovėlis, kuriame apžvelgiamos ir kreditorių teisės[46], taip pat *actio Pauliana* instituto taikymo bankroto bylose ypatumai[47]; R. Joskaudienės knyga „Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai“, kurioje rašoma apie *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumus[48]; bei autorių kolektyvo išleista mokslo studija „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų“, kurioje L. V. Papirtis ir I. Karulaitytė-Kvainauskienė analizuoja kreditoriaus interesų gynimo aspektus ir, be kita ko, aprašo *actio Pauliana* instituto reglamentavimą Lietuvos teisėje[49]. Pačių komercinių sutartinių santykių ypatumus savo disertacijoje analizavo V. Budreckienė[50].

Šioje disertacijoje ne tik parodoma, koks yra *actio Pauliana* instituto, taikant jį komerciniuose sutartiniuose santykiuose, teisinis reguliavimas Lietuvoje, bet ir jis palyginamas su kitų, senesnes teisės tradicijas nei Lietuva turinčių valstybių – Anglijos, JAV ir

43 Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2003, 37(29): 50–58 [žiūrėta 2016-01-30]. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/a0c/006_ambrasiene_cirtautiene.pdf>.

44 Augaitė, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2004, 55(47): 5–18 [žiūrėta 2016-01-30]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3231>.

45 Mikuckienė, V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2005, 77(69): 33–40 [žiūrėta 2016-01-30]. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/48a/005_mikuckiene.pdf>.

46 Kavalnė, S., *et al. Bankroto teisė. Pirmoji knyga.* Vilnius: Justitia, 2009, p. 249–251.

47 Kavalnė, S., *et al. Bankroto teisė. Antroji knyga.* Vilnius: Justitia, 2011, p. 181–187.

48 Joskaudienė, R. *Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai.* Vilnius: Eugrimas, 2012, p. 94–114.

49 Papirtis, L. V.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I., *supra* note 15, p. 737–774.

50 Budreckienė, V. *Teisminės komercinių sutarčių turinio kontrolės ribos.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.

Nyderlandų – teisėje egzistuojančiais institutais, skirtais kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti. Be to, tyrime vertinama, ar pauliškasis ieškinys Lietuvos teisėje leidžia eiliniams kreditoriams efektyviai apginti savo interesus skolininko atžvilgiu. Kartu analizuojama, ar nacionalinis reguliavimas užtikrina dviejų tipų eilinių kreditorių, t. y. pauliškąjį ieškinį pateikusio eilinio kreditoriaus kaip ieškovo ir ginčijamą sandorį su skolininku sudariusio kito eilinio jo kreditoriaus kaip atsakovo, interesų pusiausvyrą. Taigi, ši disertacija aptartus negausius LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto tyrimus savotiškai pratęsia ir papildo. Be to, nurodo problemas ir, siūlydama jų sprendimo būdus, nubrėžia gaires esamoms *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygoms Lietuvoje tobulinti.

Užsienio autorių publikacijų temomis, analizuojančiomis *actio Pauliana* institutą ar jo analogus, gerokai daugiau: yra ir tyrimų, atliktų vienos valstybės mastu, ir lyginamųjų studijų. Be to, daugelyje jų aptariamos šių institutų taikymo problemos. Tiesa, didžioji dalis tokių tyrimų susiję su sandorių nuginčijimo ieškinių taikymu bankroto procese[51]. Galima priežastis, kodėl *actio Pauliana* instituto taikymo ordinariniame procese aspektai autorių menkai analizuojami, yra ta, kad kai kuriose valstybėse *actio Pauliana* instituto normos taikomos ne kaip individualus ieškinys, o tik kaip kolektyviniai (t. y. administratoriaus, atstovaujančio visiems nemokaus skolininko kreditoriams) veiksmai, atliekami pradėjus teisines skolininko nemokumo procedūras. Nors tuose tyrimuose Lietuvos teisės problemos analizuotos nebuvo[52], jie šiam darbui reikšmingi lyginamuoju aspektu. Kaip žinome, tam, kad atskleistume tikrąjį tyrinėjamų teisės normų turinį ir tai, kaip tos normos su-

51 Paminėtina, kad užsienio teisės literatūroje sąvoka „bankrotas“ dažniausiai vartojama plačiąja prasme, t. y. kaip sinonimas apibūdinant valstybės reguliuojamą skolų atgavimo procesą. Tačiau šio proceso teisinio reguliavimo apimtis ir sukeliami padariniai įvairiose valstybėse reglamentuojami skirtingai, atsižvelgiant, ar tai bankroto procesas (angl. *bankruptcy* / *bankruptcy proceedings*), ar nemokumo procesas (angl. *insolvency proceedings*). Minėtų sąvokų skirtumas tas, kad nemokumo procesas apima ne tik bankroto procesą, t. y. procedūras, kurios skirtos įmonei likviduoti ir kreditorių reikalavimams patenkinti, bet ir procedūras skolininko mokumui atkurti. Be to, tokios procedūros gali vykti ir teismine, ir neteismine tvarka. Nemokaus skolininko atžvilgiu teismo vykdomų procedūrų, kurių tikslas yra patenkinti kreditorių reikalavimus iš skolininko turto likviduojant skolininką, visuma suprantama kaip bankroto procesas. Vis dėlto reikia pažymėti, kad toks apibendrinimas gana sąlyginis, nes įvairių valstybių teisėje galima rasti išimčių, kurias lemia skirtingos teisės sistemos ir teisinės tradicijos (Čiricaitė, R. *Tarptautinio bankroto proceso aspektų teisinis reguliavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, p. 23–24, 27).

52 Išskyrus Europos Komisijos Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinio direktorato iniciatyva Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų komandos (G. McCormack, A. Keay, S. Brown ir J. Dahlgreen) atliktą nemokumo teisės nuostatų lyginamąjį tyrimą Europos Sąjungos mastu, į kurio analizuotų klausimų ratą pateko ir sąlygos, kuriomis gali būti ginčijami kreditoriams žalingi sandoriai (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39). Minėtiems mokslininkams talkino tarptautinė konsultantų grupė bei 28 valstybių narių ir dviejų lyginamųjų valstybių, nepriklausančių ES, t. y. Norvegijos ir JAV, mokslininkai, pateikę atsakymus į klausimyno klausimus apie jų reziduojamų valstybių teisės normas atitinkamose nemokumo teisės srityse. Į klausimus apie Lietuvos teisės normas atsakė dr. L. Aleknaitė-Van der Molen iš Kazimiero Simonavičiaus universiteto. Be to, šio tyrimo pagrindu buvo išleista knyga, kurioje irgi fragmentiškai aptariamos Lietuvos teisės normos kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo srityje (McCormack, G.; Keay, A.; Brown, S. *European Insolvency Law: Reform and Harmonization*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2017).

prantamos, aiškinamos ir taikomos konkrečiose valstybėse, būtina remtis užsienio teisės doktrina.

Analizuojant šiame darbe lyginamuoju aspektu tiriamose Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisės normose įtvirtintą institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, reguliavimą, pasitelkiami aktualūs ir pavienių autorių darbai, ir atitinkamos aprašomojo pobūdžio lyginamosios studijos.

Anglijos teisę kreditoriams žalingų sandorių nuginčijimo srityje išsamiai analizavo R. Parry su kitais autoriais (J. Ayliffe'u, S. Allen'u, S**.** Shivji)[53], J. Armour'as su kitais autoriais (M. Bridge, A. Walters'u)[54]. Esminius šios temos aspektus – *pari passu* principą, sandorius, sudarytus mažesne nei rinkos verte, pirmenybinius sandorius ir kt., aptarė R. Goode'as[55], R. J. Mokal'as[56], A. Keay su kitais autoriais (L. Doyle, P. Walton'u)[57], V. Finch[58].

JAV teisėje apie sandorių nuginčijimo ieškinius bankroto procese rašė T. H. Jackson'as[59], D. G. Carlson'as[60], B. A. Blum'as[61], D. G. Epstein'as[62]. Minėtų ieškinių reglamentavimo

53 Parry, R., *et al. Transaction avoidance in insolvencies.* Oxford: Oxford University Press, 2011.

54 Armour, J.; Bennett, H. (editors). *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency.* Oregon: Hart Publishing, 2003.

55 Goode, R. *Goode on commercial law.* London: Penguin, 2010; Goode, R. *Principles of corporate insolvency law.* London: Sweet & Maxwell, 2011.

56 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application.* Oxford: Oxford University Press, 2005; Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth. *Cambridge law journal* [interaktyvus]. 2001, 60(3): 581–621 [žiūrėta 2016-09-14]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=303739>.

57 Doyle, L.; Keay, A. *Insolvency legislation: annotations and commentary.* Bristol: Jordan Publishing Limited, 2005; Keay, A.; Walton, P. *Insolvency Law. Corporate and Personal.* Bristol: Jordan Publishing, 2008.

58 Finch, V. *Corporate insolvency law: perspectives and principles.* Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

59 Jackson, T. H. Bankruptcy, non-bankruptcy entitlements, and the creditors' bargain. *Yale Law Review* [interaktyvus]. 1982, 91(5): 857–907 [žiūrėta 2016-09-14]. <http://www.jstor.org/stable/796070>; Jackson, T. H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law.* Cambridge: Harvard University Press, 1986.

60 Carlson, D. G. Philosophy in Bankruptcy. *Michigan Law Review.* 1987, 85: 1341–1389; Carlson, D. G., *supra* note 9, p. 643–683.

61 Blum, B. A. *Bankruptcy and debtor / creditor: examples & explanations.* New York: Aspen Publishers, 2010.

62 Epstein, D. G., *et. al. Bankruptcy materials and cases.* St. Paul, MN: Thomson/West, 2010.

įstatymo galios aktais ordinariniame procese ir bankroto procese pokyčius analizavo K. C. Kettering'as[63], o praktinį taikymą – J. Stein'as[64], P. Sinclair'as[65].

Apie *actio Pauliana* institutą Nyderlandų teisėje rašė R. D. Vriesendorp'as ir F. P. Van Koppen'as[66], šio instituto taikymo bankroto procese ypatumus nagrinėjo P. J. M. Declercq[67]. Disertacijas, analizuojančias *actio Pauliana* instituto Olandijoje reglamentavimą ir jo problematinius aspektus, yra parengę ir apgynę G. Van Dijck'as (autorius disertacijoje daro išvadą, kad institutas Nyderlanduose turi problemų, kurios daugiausia susijusios su pačiomis *actio Pauliana* instituto taisyklėmis)[68], taip pat R. J. De Weijs'as (analizuojant Nyderlandų teisėje egzistuojantį *actio Pauliana* institutą ir jo analogus, egzistuojančius Anglijos ir Vokietijos teisėje, autoriaus disertacijoje iš esmės tirta, ar įmanomas *actio Pauliana* instituto teisinis reglamentavimas, pagrįstas vien objektyviaisiais ar vien subjektyviaisiais kriterijais)[69].

Kalbant apie bendro pobūdžio lyginamąsias studijas, analizuojančias *actio Pauliana* institutą ar jo analogus, minėtini A. Vaquer'io straipsniai[70], kuriuose aiškinamasi, ar *actio Pauliana* yra teisės gynimo būdas, paplitęs visose Europos teisinėse sistemose, ir ar tarp tų teisės normų egzistuoja kokių bendrumų; I. Pretelli straipsnis[71], apžvelgiantis *actio Pauliana*

63 Kettering, K. C. Codifying a Choice of Law Rule for Fraudulent Transfer: A Memorandum to the Uniform Law Commission. *American Bankruptcy Institute Law Review* [interaktyvus]. 2011, 19: 319–359 [žiūrėta 2017-10-08]. <https://ssrn.com/abstract=1920512>; Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act; or, the 2014 Amendments to the Uniform Fraudulent Transfer Act. *Business Lawyer* [interaktyvus]. 2015, 70: 777–834 [žiūrėta 2016-10-10]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2541949#>.

64 Stein, J. Asset Protection May Risk Fraudulent Transfer Violations. *Estate Planning* [interaktyvus], 2010, 8(37): 12–20 [žiūrėta 2016-05-12]. <https://maximumassetprotection.com/uploads/articles/Article_Estate_Planning_2010_August.pdf>; Stein, J. Practical Primer and Radical Approach to Asset Protection. *Estate Planning* [interaktyvus], 2011, 6(38): 21–29 [žiūrėta 2016-05-12]. <https://maximumassetprotection.com/uploads/articles/Article_Practical_Primer_and_Radical_Approach_to_Asset_Protection_2011_June.pdf>.

65 Sinclair, P. The sad tale of fraudulent transfers. The unscrupulous are rewarded and the diligent are punished. *American Bankruptcy Institute Journal* [interaktyvus]. 2009, 28(3) [žiūrėta 2013-03-11]. <http://www.polsinelli.com/files/upload/TheSadTaleofFraudulentTransfers%20ABI.pdf>.

66 Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P. Transactional Avoidance in the Netherlands. *International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2000, 9: 47–64 [žiūrėta 2014-03-18]. <https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1107(200021)9:1<47::AID-IIR64>3.0.CO;2-W>.

67 Declercq, P. J. M. *Netherlands Insolvency Law: The Netherlands Bankruptcy Act and the Most Important Legal Concepts.* T. M. C. Asser Press, 2002.

68 Van Dijck, G. *De Faillissementspauliana: Revisie van enn Relict* [interaktyvus]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2006 [žiūrėta 2012-10-20]. <https://pure.uvt.nl/portal/files/785633/Dissertatie_Van_Dijck__De_Faillissementspauliana_-_Revisie_van_een_Relict_.pdf>.

69 De Weijs, R. J. *Faillissementspauliana, insolvenzanfechtung & transaction avoidance in insolvencies: naar een geobjectiveerde regeling van schuldeisersbenadeling* [interaktyvus]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 2010 [žiūrėta 2015-10-15]. <https://pure.uva.nl/ws/files/1543835/75493_13.pdf>.

70 Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law. *New features in contract law.* München: Sellier European Law Publishers, 2007, p. 421–439; Vaquer, A. From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action. *Regional private laws and codification in Europe.* Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 199–220.

71 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 589–640.

instituto taikymą kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo procedūrų, peržengiančių vienos valstybės ribas, ir teisinių kolizijų atvejais; taip pat U. Göransono straipsnis, kuriame analizuojamas *actio Pauliana* instituto ordinariniame procese Europoje taikymas[72].

Kalbant apie lyginamąsias studijas, tyrusias kurią vieną ar kelias iš šioje disertacijoje aptariamų jurisidikcijų, paminėtinos Europos Parlamento ir Europos Komisijos inicijuotos lyginamosios studijos, analizavusios Europos Sąjungos valstybių narių teisės normas kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo srityje[73]. Taip pat išskirtinas A. Boraine atliktas bendrosios teisės tradicijos (t. y. Anglijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų), kontinentinės teisės tradicijos (t. y. Nyderlandų ir Vokietijos) ir mišrios teisės tradicijos (t. y. Pietų Afrikos ir Indijos) valstybėse egzistuojančių teisės institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, lyginamasis tyrimas[74]. Be to, paminėtinas G. Van Dijck'o straipsnis[75], kuriame pateikiama Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose atliktų empirinių teisės tyrimų apie kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo srityje egzistuojančias praktines problemas rezultatų lyginamoji apžvalga. Itin daug dėmesio įvairiems su sandorių nuginčijimo ieškiniais, ypač taikytinais bankroto procese, susijusiems klausimams savo straipsniuose (juose daugiausia analizuojamas *actio Pauliana* instituto ar jo analogų taikymas Olandijos, Anglijos ir Vokietijos teisėje) yra skyręs R. J. De Weijs'as[76]. Įmonių kreditorių apsaugos klausimų, tarp jų ir kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo reglamentavimo Anglijos ir Vokietijos teisėje, kompleksinę analizę savo knygoje yra pateik*ęs* Th. Bachner'is[77].

72 Göranson, U. *Actio Pauliana* Outside Bankruptcy and the Brussels Convention. *Netherlands International Law Review* [interaktyvus]. 1992, 39(1): 89–104 [žiūrėta 2016-10-15]. <https://doi.org/10.1017/S0165070X00035385>.

73 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 39; *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39.

74 Boraine, A. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview. *INSOL Technical Papers Series Issue* [interaktyvus]. London, 2008, 7 [žiūrėta 2013-05-30]. <http://www.insol.org/TechnicalSeries/pdfs/TechnicalSeriesIssue7.pdf>.

75 Van Dijck, G. Comparing empirical results of transaction avoidance rules studies. *International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2008, 17: 123–141 [žiūrėta 2012-04-09]. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/iir.158/pdf>.

76 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 219–244; De Weijs, R. J. Harmonisation of European Insolvency Law and the Need to Tackle Two Common Problems: Common Pool & Anticommons. *Amsterdam Law School Research Paper* [interaktyvus]. Amsterdam, 2011, 2011-44 [žiūrėta 2016-11-15]. <https://ssrn.com/abstract=1950100>; De Weijs, R. J., *et al.* Financing in Distress Against Security from an English, German and Dutch Perspective: A Walk in the Park or in a Mine Field? *Amsterdam Law School Research Paper* [interaktyvus]. Amsterdam, 2011, 2011-45 [žiūrėta 2013-12-15]. <https://ssrn.com/abstract=1950126>; De Weijs, R. J.; Breeman, M. S. Comi-migration: use or abuse of European insolvency law? *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2015, 11(4): 496–530 [žiūrėta 2017-01-25]. <https://doi.org/10.1515/ecfr-2014-0495>; kt.

77 Bachner, Th. *Creditor Protection in Private Companies: Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse.* Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

DARBO METODOLOGIJA

Disertacinio darbo metodologija yra pagrįsta šiuolaikine *hermeneutine* filosofijos tradicija[78], nes, prieš sužinodama naujų faktų apie *actio Pauliana* institutą Lietuvoje, tyrimo autorė jau turėjo išankstinių žinių apie nagrinėjamą objektą bei tam tikrų teorinių prielaidų ir supratimą, nuo kurių neįmanoma atsiriboti. Tyrimą iš esmės grindžiant interpretacijos ir supratimo teorija[79], darbas buvo rengtas vadovaujantis *kokybinės metodologijos* požiūriu[80], atliekant surinktų rašytinių duomenų *kokybinę turinio analizę* ir derinant patirtį su bandymu suprasti prasmes. Atsižvelgiant į suformuotus darbo tikslus ir uždavinius, šiame tyrime autorei interpretuojant tekstą ir gryninant *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminius aspektus, ieškant optimalios pusiausvyros tarp kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų, buvo kompleksiškai taikomi *lyginamasis*, *lingvistinės analizės, istorinis*, *sisteminės analizės*, *dokumentų analizės*, *analitinis-kritinis* teisės aiškinimo metodai.

Lyginamasis metodas, kuris suteikia galimybę pasinaudoti kitų jurisdikcijų patirtimi, ypatingą naudą gaunant tada, kai sprendžiami klausimai, į kuriuos jau buvo atsakyta tose jurisdikcijose[81], disertacijoje taikytas atliekant analizę „kokia teisė yra“; tai yra analizuojant pasirinktų valstybių – Anglijos, JAV ir Nyderlandų – pozityviąją teisę, teismų praktiką ir teisės doktriną konkrečiu aspektu bei vertinant, ar galima ir kiek galima užsienio valstybių teisėje egzistuojančio *actio Pauliana* instituto ar jo analogų tam tikrų reglamentavimo ypatumų recepcija Lietuvoje, atsižvelgiant į nacionalinį teisinį reguliavimą (kartu nepamirštant, kad pats faktas, jog skirtingas verslo ir teisės tradicijas ar net kitokią ekonomikos struktūrą turinčiose valstybėse yra kitoks reguliavimas nei nacionalinėje teisėje, nėra pakankamas pagrindas teigti, kad vienas ar kitas požiūris geresnis). Pasitelkiant šį metodą buvo lyginamos skirtingų valstybių ir teisės tradicijų teisinės konstrukcijos, skirtos kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, padėjusios atskleisti *actio Pauliana* instituto teisinio reglamentavimo Lietuvoje specifiką ir nustatyti universalias šio instituto taikymo nacionalinėje teisėje problemas, kylančias tiek teoriniu lygmeniu, tiek praktiškai.

Lingvistinės analizės metodas taikytas aiškinant teisės normų, teismų sprendimų formuluotes ir atskiras teisės sąvokas.

Istorinis metodas buvo pasitelktas siekiant atskleisti *actio Pauliana* ir *fraudulent conveyance / transactions at an undervalue* bei *preferences* institutų teisinio reglamentavimo ištakas, apžvelgti tuometinį šių institutų turinį ir jų vystymosi iki dabartinėse teisinėse sistemose egzistuojančių modernių tų institutų versijų ypatumus.

---

78 Gadamer, H. G. *Truth and method.* 2nd revised ed. London: Continuum International Publishing Group, 2004; Vaičaitis, V. A. *Hermeneutinė teisės samprata ir konstitucija.* Vilnius: Justitia, 2009.

79 Remiantis R. Dworkin'u ir R. J. Mokal'u, konstruktyvus interpretavimas yra apie tai, kokia teisė „yra“, o ne paprasčiausiai apie tai, kuo ji „turėtų būti“, tačiau mūsų suvokimas, kokia teisė „turėtų būti“, neišvengiamai formuoja mūsų supratimą apie tai, kokia teisė „yra“ (Dworkin, R. *Law's Empire.* Cambridge (Massachusetts) / London (England): Belknap Press of Harvard University Press, 1986, p. 65–69; Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 19).

80 Bitinas, B.; Rupšienė, L.; Žydžiūnaitė, V. *Kokybinių tyrimų metodologija.* Klaipėda: S. Jokužio leidyklaspaustuvė, 2008, p. 32–35.

81 Graziano, G., *et. al., supra* note 35, p. 990.

Sisteminės analizės metodas taikytas mokslinių straipsnių, monografijų, studijų procesui skirtų leidinių ir kitų mokslo darbų analizei disertacijos tema, taip pat siekiant įvertinti *actio Pauliana* instituto ir jo analogų ryšį su bankroto teise.

Naudojant *dokumentų analizės* metodą analizuoti Lietuvos, Anglijos, JAV, Nyderlandų norminiai teisės aktai, negriežtosios regioninės ir tarptautinės teisės šaltiniai, orientuoti į teisės normų, reglamentuojančių sandorių nuginčijimo ieškinius, derinimą, taip pat Lietuvos, Anglijos, JAV, Nyderlandų nacionalinių teismų bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bylos.

Naudojantis *analitiniu-kritiniu metodu* pateikta šiandieninio teisinio reguliavimo ir teismų praktikos dėl *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose kritika, taip pat aptarti galimi nacionalinės pozityviosios teisės trūkumų šioje srityje sprendimo būdai.

Pasirinktų metodų visuma leido disertacinio darbo autorei nagrinėjamu aspektu ištirti *actio Pauliana* instituto taikymą komerciniuose sutartiniuose santykiuose reglamentuojančias teisės normas ir teismų praktiką, identifikuoti probleminius aspektus ir pasiūlyti jų sprendimo būdus. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tyrimo metodai pasirinkti ir taikyti tinkamai.

1. *ACTIO PAULIANA* KAIP KREDITORIŲ, KURIŲ REIKALAVIMAI KILDINAMI IŠ KOMERCINIŲ SUTARTINIŲ SANTYKIŲ, TEISIŲ GYNIMO PRIEMONĖ

„Kreditoriaus galimybė siekti savo reikalavimo patenkinimo iš skolininko turto yra kertinė kiekvieno kreditoriaus teisė. Jeigu būtų leidžiama skolininkui sąmoningai trukdyti kreditoriui šią teisę įgyvendinti, potencialūs kreditoriai peržiūrėtų savo skolinimo politiką ir sumažėjusios kreditavimo apimtys pakenktų verslui.“

John Armour[82]

1.1. *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose prielaidos

Kiekviena teisė, įskaitant ir subjektinę civilinę teisę, turi subjektui realią reikšmę tada, jeigu ją galima apginti paties asmens arba valstybės, arba kitų įgaliotų institucijų veiksmais[83]: *ubi ius – ibi remedium* (liet. suteikus teisę, turi būti suteikta ir jos gynimo priemonė). Kreditorius, prievolės pagrindu įgydamas reikalavimo teisę skolininkui, taip pat įgyja galimybę naudotis įstatymo suteikiama šios subjektinės teisės apsauga ir gynimo būdais. Vienas tokių kreditoriaus civilinių teisių gynimo būdų – institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti.

Institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, pasižymi įvairove. Kai sandoriai pažeidžia skolininko turto vientisumą, kreditorių interesai gali būti ginami pasitelkiant *fraudulent conveyance*[84] institutą, pvz., taikomą JAV ir Japonijoje, *transactions at an undervalue* institutą, pvz., taikomą Jungtinėje Karalystėje ir Australijoje, bei *actio Pauliana* institutą, pvz., paplitusį kontinentinėje Europoje. Sandoriams, lemiantiems, kad skolininko bankroto procedūrų metu tam tikras kreditorius atsiduria geresnėje padėtyje nei kiti to skolininko kreditoriai, ginčyti bendrosios teisės tradicijos šalyse pasitelkiamas *preferences* institutas, kuris kontinentinės teisės tradicijos šalyse daugeliu atvejų yra inkorporuotas į *actio Pauliana* doktrinos nuostatas[85]. Bendrai šie institutai teisės

82 Armour, J., *supra* note 1 (cituota iš: De Weijs, R. J., *supra* note 1).

83 Papirtis, L. V., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis.* II tomas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005, p. 138.

84 Bendrosios teisės tradicijos valstybėse jau kurį laiką diskutuojama, jog žodį *fraudulent* (liet. nesąžiningas) šiame kontekste reikia keisti švelnesniu žodžiu – *voidable* (liet. ginčijamas). Tokio pobūdžio pakeitimas pastaruoju metu buvo atliktas JAV: sandorių nuginčijimo ieškinius ordinariniame procese šioje valstybėje nuo 1984 m. reglamentavęs Vieningas nesąžiningų perdavimų aktas (angl. *Uniform Fraudulent Transfers Act*) nuo 2014 m. buvo pervadintas į Vieningą nugинčijamų sandorių aktą (angl. *Uniform Voidable Transactions Act*).

85 Egzistuoja ir mišrios teisės tradicijos valstybės, tokios kaip Pietų Afrika ir Indija, kurių teisėje taip pat įtvirtinti institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, tačiau šiame tyrime jų nenagrinėsime.

literatūroje dar yra vadinami sandorių nuginčijimo ieškiniais[86] (angl. *avoidance actions*, *avoidance provisions*, *transaction avoidance rules*, *clawback actions*).

Kontinentinės teisės tradicijos valstybių pozityviojoje teisėje įtvirtintas *actio Pauliana* institutas atskirose šalyse vadinamas skirtingai. Prancūzijoje šis institutas vadinamas *inopposabilités* ir *action paulienne*, Vokietijoje – *insolvenzanfechtung,* Švedijoje – *återvinning i konkurs*, Olandijoje – *de Pauliana* ir *faillissementspauliana* ir t. t. Pavadinimų skirtumai tam tikru atveju priklauso nuo to, ar *actio Pauliana* institutas taikomas ordinariniame procese, ar bankroto procedūrų metu. Teisės doktrinoje bankroto procese taikomas *actio Pauliana* laikomas iš romėnų teisės kilusio bendrojo *actio Pauliana* specifine atmaina ir kai kuriose Europos valstybėse vadinamas ieškiniu dėl nuginčijimo (angl. *action to set a transaction aside*) arba ieškiniu dėl panaikinimo (angl. *revocatory action*). Toks pavadinimų kitimas, šio tyrimo autorės nuomone, nelaikytinas reikšmingu faktu: teisės literatūroje pastebima, jog net jurisdikcijose, kuriose *actio Pauliana* institutas nėra įtvirtintas, galiojančios sandorių nuginčijimo taisyklės yra beveik identiškos *actio Pauliana*[87].

Lotyniška sąvoka *actio Pauliana* į lietuvių kalbą verstina kaip „Pauliaus ieškinys". Tačiau Lietuvos teisės doktrinoje aptinkama ir kitokių šios sąvokos vertimų. Pavyzdžiui, M. Jonaičio vadovėlyje „Romėnų privatinė teisė" vartojama „pauliškojo ieškinio" sąvoka[88], o S. Kavalnės disertacijoje – „Pauliano ieškinio" sąvoka[89]. Nacionalinių teismų praktikoje lotyniška sąvoka *actio Pauliana* į lietuvių kalbą verčiama kaip „Pauliano ieškinys": teismų praktikos paieškos sistemoje INFOLEX. Praktika autorei atlikus frazės „Pauliano ieškin*" paiešką, rastos 509 bylos (211 apygardos teismų ir 298 aukštesnės instancijos teismų, tarp jų 108 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo)[90]. Tyrimo autorė mano, kad pastarasis – dėl teismų praktikos plačiausiai Lietuvoje žinomas – sąvokos *actio Pauliana* vertimas (t. y. sąvoka „Pauliano ieškinys") nėra tikslus ir nacionalinės teisės doktrinoje neturėtų būti vartojamas. Pirmiausia dėl to, kad lotyniška sąvoka *actio Pauliana* yra kildinama nuo žodžio Paulus, o ne Paulianas (plačiau apie tai rašoma disertacijos 1.2.1.1. poskyryje). Taip pat dėl to, kad pagal lotynų kalbos žodžių darybos taisykles (žr., pvz., B. Strakšienės sudarytą mokomąją knygą „Lotynų kalba. Žodžių daryba", kurią 2008 metais išleido Kauno technologijos universitetas) *actio Pauliana* negali būti verčiama kaip „Pauliano ieškinys". Dėl viso to, kas anksčiau paminėta, kaip lotyniškos sąvokos *actio Pauliana* alternatyva lietuvių kalba šioje disertacijoje vartojama romėnų teisės eksperto M. Jonaičio pasiūlyta „pauliškojo ieškinio" sąvoka.

86 Nemokumo reglamento 6 straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas *avoidance actions* šio reglamento vertime į lietuvių kalbą yra gavęs „ieškinių dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu" pavadinimą (Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. gegužės 20 d. reglamentas (ES) Nr. 2015/848 dėl nemokumo bylų. [2015] OL, L141/19. *Europos Sąjungos leidinių biuro tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2017-09-05]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R0848&from=EN>). Kadangi šis vertimas nėra tikslus ir gali klaidinti, disertacijoje tokia sąvoka tyrimo autorės nevartojama.

87 McCormack, G.; Keay, A.; Brown, S., *supra* note 52, p. 159.

88 Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 402.

89 Kavalnė, S., *supra* note 2.

90 INFOLEX. Praktika [interaktyvus] [žiūrėta 2018-09-08]. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Zodziai=%22Pauliano+ie%c5%a1kin*%22&ZodziaiKur=1&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>.

Actio Pauliana institutas, taikant jį sutartiniuose santykiuose, turi struktūrą, grafiškai pavaizduotą šio tyrimo įvade pateiktame 1 paveiksle. Minėta struktūra lemia trijų teisinių santykių dalyvių konkurenciją, kartu rodo poreikį užtikrinti pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių priešingų jų interesų, t. y.:

- kreditoriaus teisės reikalauti įvykdyti prievolę, taip pat teisės siekti turimo reikalavimo patenkinimo iš skolininko turto;
- skolininko teisės sudaryti sutartis, taip pat skolininko siekio išsaugoti su finansiniais sunkumais susiduriantį, bet potencialiai gyvybingą savo verslą;
- skolininko turtą įgijusio trečiojo asmens teisinių santykių stabilumo ir teisinio tikrumo poreikio.

Kadangi situacijos, kuriose susiduria priešingi interesai, yra orientuojamos į santykių, kurie labiausiai nusipelno būti saugomi, gynimą, *actio Pauliana* atveju šiuo aspektu galima kelti klausimą: kodėl skolininko laisvė sudaryti sutartį ir skolininko kontrahento teisė į teisinį tikrumą tam tikrais atvejais turi būti aukojamos tam, kad apsaugotume kreditoriaus teisę reikalauti skolininką įvykdyti iš kreditavimo požymių turinčio teisinio santykio kilusią skolinę prievolę?

Prievolės, kaip teisinio santykio, kurį sudaro vienos šalies teisė reikalauti tam tikrų veiksmų ir kitos šalies pareiga tuos veiksmus atlikti arba nuo jų susilaikyti, samprata aptinkama jau romėnų teisėje[91]. Vertinant Gajaus Institucijų ir Justiniano Institucijų (lot. *Institutiones*) tekstuose (minėtų tekstų ištraukos pateikiamos Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 2007, p. 205) esančius mėginimus nusakyti prievolės (lot. *obligatio*) esmę, teigtina, kad jiems bendra:

- prievolės subjektai – kreditorius (lot. *creditor*) ir skolininkas (lot. *debitor*)[92];
- prievolės objektas – veiksmai, kurių atlikimo (ar susilaikymo nuo tokių veiksmų) kreditorius turi teisę pareikalauti iš skolininko[93].

Pagrindiniai prievolių, kurias romėnų teisė apibrėžė ir kaip teisinį saitą (lot. *vinculum iuris*), šaltiniai buvo du: sutartys (lot. *contractus*) ir teisės pažeidimai arba nusikaltimai (lot. *delicta, maleficia*)[94].

Veik tokius pačius, kaip romėnų teisėje įtvirtinti, prievolės elementus ir prievolių šaltinius randame ir šiuolaikinėje teisėje. Pavyzdžiui, LR CK 6.1 straipsnis apibrėžia: „Prievolė – tai teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus)

91 Sąvoką „romėnų teisė“ galima interpretuoti įvairiai. Pirmiausia tai istorinė senovės Romos teisės sistema, kurios raidos pradžia sietina su seniausiais istoriškai patvirtintais jos paminklais (ypač – XII lentelių įstatymais), o pabaigą ženklina VI a. imperatoriaus Justiniano iniciatyva atlikta romėnų teisės kodifikacija. Kita vertus, ši sąvoka sietina ir su vėlyvesnių teisės sistemų, paremtų imperatoriaus Justiniano susisteminta romėnų teise, formavimosi istorijai būdinga romanistine tradicija. Viduramžių Europoje romėnų teisė tampa vienu iš integralių daugelio Europos valstybių teisės doktriną ir praktiką veikusios universalios teisės sistemos – *ius commune*, kurią galima laikyti ir ankstyviausia tarptautinės teisės sistema, elementų (Jonaitis, M., *supra* note 88, p. 9).

92 Etimologiškai lotyniškas terminas *creditor* reiškė tą, kuris pasikliovė (pasitikėjo) kitu asmeniu. Žodis *debitor* reiškė tą, kuris dėl jam parodyto pasitikėjimo iš kito asmens gavo daiktą (*Ibid.,* p. 311).

93 Kreditoriaus teisę reikalauti iš skolininko tam tikro elgesio romėnų teisėje sankcionavo skundų teisė (lot. *actio furti*).

94 Girard, P. F. *Romėnų teisė*. II tomas. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto teisių fakultetas, 1932, p. 5–7; Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė.* Vilnius: Justitia, 2007, p. 205–206, 209; Jonaitis, M., *supra* note 88, p. 310–312.

naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą.“ Pagal LR CK 6.2 straipsnį prievolės atsiranda iš sandorių arba kitokių juridinių faktų, kurie pagal galiojančius įstatymus sukuria prievolinius santykius, t. y. iš Civilinio kodekso ir kitų įstatymų numatytų sutarčių bei kitokių sandorių, taip pat nors įstatymų nenumatytų, bet jiems neprieštaraujančių sandorių[95]. Teisės moksle sandoriu (angl. *legal transaction* arba *juridical act*, arba *legal act*, ol. *rechtshandeling*) vadinamas valios išreiškimas, skirtas tam tikram teisiniam rezultatui pasiekti. Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas sandorius apibrėžia kaip asmenų veiksmus, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas (LR CK 1.63 straipsnio 1 dalis). Pats terminas sandoris yra daugiareikšmis, t. y. juo apibrėžiamas ir juridinis faktas, ir remiantis šiuo juridiniu faktu atsiradęs teisinis santykis, taip pat dokumentas, kuriuo įforminamos teisinio santykio šalių teisės ir pareigos[96]. Sandoris gali būti tiek pavienis vidinės valios išorinis pasireiškimas (sandoris siaurąja prasme, vienašalis sandoris), pavyzdžiui, testamento sudarymas, tiek kelių asmenų valios pareiškimo sudėtis (sandoris plačiąja prasme, dvišaliai ir daugiašaliai sandoriai), pavyzdžiui, sutartis[97].

Sutartis yra pagrindinis teisinis instrumentas, naudojamas ekonominiams santykiams tarp fizinių ir juridinių asmenų sureguliuoti[98]. Tačiau skirtingose teisinėse sistemose sąvoka „sutartis“ suprantama nevienodai. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse akcentuojamas sutarties dvišališkumas ar daugiašališkumas bei bendra jos šalių valia. Pavyzdžiui, LR CK 6.154 straipsnio 1 dalis numato, kad „sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (arba susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę“. Olandijos CK 6 knygos 213 straipsnis reglamentuoja, kad sutartis yra daugiašalis sandoris, pagal kurį vienas ar keli asmenys prisiima įsipareigojimus kitam asmeniui ar keliems asmenims[99]. JAV teisėje sutartis yra laikoma pažadu ar rinkiniu pasižadėjimų, kurių vykdymą teisės normos pripažįsta esant pareiga arba kuriuos pažeidus teisės normos numato atitinkamas priemones atkurti teisingumą, o Anglijos teisėje sąvoka „sutartis“ išvis nėra apibrėžta[100].

Sutartinių santykių teisiniam reguliavimui būdingas minimalus šalių valios varžymas: šiuolaikinė tarptautinė verslo teisė yra grindžiama nuostata, kad sutartiniai šalių santykiai neturėtų būti ribojami, nebent tarp šalių sudaryti susitarimai akivaizdžiai neprotingai varžo vieną iš susitariančių šalių[101]. Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje visuotinai pripažįstama, kad šalys yra laisvos sudaryti sutartį ir nustatyti jos turinį. Tradiciškai su-

95 Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso kometaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė.* I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 19.

96 Dambrauskaitė, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės.* Monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 23–24.

97 Mikelėnas, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, 4(62): 3–4.

98 Beale, H., *et al* (editors). *Cases, Materials and Text on Contract Law.* Oxford: Hart Publishing, 2002, p. 1.

99 Olandijos civilinis kodeksas. 6 knyga. *Dutchcivillaw.com tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-12-15]. <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle6655.htm>.

100 Beale, H., *et al., supra* note 98, p. 2–3.

101 Šulija, G. Sutarties laisvės principas ir jo taikymo ribos: analizė tarptautinių aviacijos sandorių pagrindu. *Teisės problemos* [interaktyvus]. Vilnius, 2012, 4(78): 27 [žiūrėta 2014-01-15]. <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/Sulija-2012_4.pdf>.

tarties laisvės principas teoriniu požiūriu nagrinėjamas dviem – laisvės sudaryti sutartį ir laisvės netrukdomai tą sutartį įgyvendinti – aspektais.

Kalbant apie iš sutarčių atsirandančias prievoles, kontinentinės teisės tradicijos valstybėse aptinkamoje sutarties koncepcijoje vadovaujamasi moraliniu sutarties privalomumo ir vykdytinumo (lot. *pacta sunt servanda*) imperatyvu, reikalaujančiu prisiimto sutartinio įsipareigojimo tikslaus ir tinkamo vykdymo, o bendrosios teisės tradicijos valstybėse dominuoja ekonominė derybų idėja: sutartis yra pati efektyviausia priemonė šalių vykdomam pasikeitimui vertėmis įforminti, o sutartimi prisiėmęs įsipareigojimą asmuo gali rinktis įvykdyti savo pažadą arba atlyginti nuostolius. Minėti skirtumai studijų procesui skirtoje literatūroje grindžiami tuo, jog romėnų teisė ir jos aiškintojai bendrosios teisės tradicijų valstybių sutarčių teisės tiesiogiai nepaveikė, tad ir sutarties laisvės teorija jose nėra taip giliai, kaip kontinentinėje teisėje, įsišaknijusi. Pavyzdžiui, Anglijos sutarčių teisėje netgi pats teisingumo principas paremtas labiau komercinio sąžiningumo standartu nei abstrakčiomis moralinėmis vertybėmis[102].

Kaip ir bet kuris teisės principas, sutarties laisvės principas nėra absoliutus. Tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės sistemos jurisdikcijose sutarties laisvę riboja imperatyviosios teisės normos, taip pat teisės principai, viešosios tvarkos ir geros moralės reikalavimai. Pavyzdžiui, Lietuvos kasacinio teismo jurisprudencijoje yra išaiškinta, kad civiliniuose santykiuose galiojantis ir LR CK 6.156 straipsnyje įtvirtintas sutarties laisvės principas leidžia civilinių teisinių santykių subjektams pasirinkti ir sudaryti tokią sutartį, kuri labiausiai atitinka jų interesus. Sutarties šalys yra laisvos susitarti dėl bet kokių joms priimtinų sutarties sąlygų, taip pat gali savarankiškai nuspręsti, kokia forma sudaryti sutartį, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties turinio sąlygas ar sutarties formą nustato imperatyviosios teisės normos arba tam tikrų sąlygų reikalauja gera moralė, viešoji tvarka, teisės principai[103].

Kalbant apie prisiimtų sutartinių įsipareigojimų vykdymą, kaip V. Šulija yra pastebėjęs, valstybė gins tik tas teises ir tuos teisėtus interesus, kurie pripažįstami ir saugomi konkrečioje teisinėje sistemoje. Pavyzdžiui, jeigu paaiškėtų, kad asmuo buvo verčiamas prisiimti sutartinius įsipareigojimus, akivaizdu, kad tokia sutartis bet kurioje jurisdikcijoje nebūtų laikoma tuo teisiniu gėriu, kurį valstybė turėtų padėti kitai sutarties šaliai įgyvendinti priverstine tvarka[104]. Tačiau už asmens parduotą turtą mainais jo gauto atlygio neadekvatumas ne visuomet bus laikomas neatitinkančiu imperatyvių teisės normų, įskaitant bendrųjų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principų: „sutarčių sudarymas savaime yra teisėti veiksmai, nors gali būti ekonomiškai ne tokie naudingi.“[105] Ši situacija galima ir esant komerciniams sutartiniams santykiams. M. A. Egorova kaip vieną komercinių sutartinių įsipareigojimų ypatumų nurodo tai, jog šie santykiai pasižymi atlygintinumu ir išskiriančiu bei privalomu jų požymiu laikomas gaunamas „bent vienos iš šalių“ pelnas[106].

---

102 Beale, H., *et al., supra* note 98, p. 10, 16, 88–89.

103 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v. UAB „Stiebas“* (bylos Nr. 3K-3-521-313/2015); ir kt.

104 Šulija, G., *supra* note 101.

105 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Balmeto Medis“ v. AB „Simega“* (bylos Nr. 3K-3-511/2011).

106 Egorova, M. *A. Kommercheskie dogovory: uchebnoe posobie* [Commercial Contracts: Training Manual]. Moskva: Wolters Kluwer, 2011, p. 7.

Teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad šalių valios autonomijos sudarant ar vykdant sutartį ribojimas iš esmės gali būti pateisinamas trimis tikslais:

- siekiant apsaugoti silpnesniosios šalies (pvz., vartotojų) interesus,
- siekiant ginti trečiųjų asmenų, pirmiausia realių ar potencialių kreditorių, interesus,
- siekiant apsaugoti viešąją tvarką ir kitas visuomenei ypač reikšmingas vertybes[107].

Institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, aspektu kreditorių interesai gauti savųjų skolinių reikalavimų padengimą paprastai pažeidžiami gresiančio skolininko nemokumo, taip pat skolininko faktinio nemokumo atveju. Pavyzdžiui, LR CK 6.66 straipsnio 1 dalyje numatyta: „Kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti (*actio Pauliana*). Sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės.“ Skaitant pažodžiui, lietuviškasis *actio Pauliana* – tai specialus kreditoriaus interesų gynimo būdas, sudarantis sąlygas su finansiniais sunkumais susiduriančio ar jau nemokaus skolininko kreditoriui tam tikromis aplinkybėmis ginčyti to skolininko sudarytus sandorius (normos formuluotė „kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės“ nacionalinių teismų praktikoje grindžiama situacijomis, kai skolininko mokumas sumažėja taip, kad atsiranda reali grėsmė, jog jo įsipareigojimai kreditoriui nebus tinkamai įvykdyti – žr. disertacijos 2.4.2. poskyrį. Iš esmės tai reiškia gresiantį skolininko nemokumą[108]). Argumentas, jog tik tuomet, kai skolininkui nepakanka lėšų visiškai atsiskaityti su visais savo kreditoriais, kreditoriams gali būti padaryta žala, aptinkamas ir teisės literatūroje[109]. Šiuo aspektu vienintelėmis išimtimis disertacijoje laikytinos tyrimo 2.2.1.1. poskyryje aptariama Anglijos IA 423 straipsnio norma ir 2.2.1.2. poskyryje apžvelgiama UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punkto norma, orientuotos į faktiškai nesąžiningų sandorių, kuriais siekta apgauti kreditorius, ginčijimą.

Kas yra skolininko nemokumas institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, tarp jų ir *actio Pauliana*, požiūriu? Kaip tas nemokumas pasireiškia?

Nemokumas – tai būsena, kai įmonė nebesugeba vykdyti prisiimtų įsipareigojimų[110]. Kadangi įmonės, vykdydamos ekonominę veiklą, susiduria su įvairiomis rizikomis, galinčiomis lemti finansinius sunkumus, akivaizdu, kad jos daugybę kartų gali atsidurti faktinėje nemokumo situacijoje. Tačiau jei skolininko finansinės problemos yra nedelsiant išsprendžiamos (pvz., spręsdami apyvartinio kapitalo trūkumo problemą, įmonės dalyviai

107 Braginskii, M. I.; Vitrianskii, V. V. *Dogovornoe pravo: Obshchie polozhenia* [Contract Law: General Provisions]. Moskva: Statut, 2000, p. 155; Goode, R. *Goode on commercial law*, p. 103–104.

108 Gresiantis nemokumas yra tada, kai skolininkas šiuo metu gali vykdyti savo įsipareigojimus, tačiau negalės vykdyti jų ateityje, kai sueis jų vykdymo terminas (Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas*. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas [interaktyvus]. Vilnius, 2008, p. 11 [žiūrėta 2016-08-31]. <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2(1).doc>).

109 De Weijs, R. J., et al., *supra* note 76, p. 18; Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 217.

110 Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė*. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas [interaktyvus]. Vilnius, 2006, p. 63 [žiūrėta 2013-08-31]. <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/1.doc>.

jai operatyviai perduoda trūkstamas pinigines lėšas didindami tos įmonės įstatinį kapitalą), šis laikinas skolininko nemokumas, vertinant *actio Pauliana* instituto aspektu, dažniausiai nebus aktualus. *Actio Pauliana* yra orientuotas į skolininko nemokumą kaip nuolatinę būklę, kai įmonės galimybės įveikti iškilusius finansinius sunkumus ir išlikti rinkoje perspektyvine prasme yra neaiškios, tačiau jos bankroto procedūros dar nėra pradėtos. Užsienio autorių publikacijose sandorių nuginčijimo ieškinių tematika šiam laikotarpiui apibūdinti kartais vartojama *twilight period* sąvoka[111]. Lietuvos teismų praktikoje šiuo aspektu aptinkamos „faktinio nemokumo" ir „teisinio nemokumo" sąvokos. Nacionaliniai teismai nurodo, kad įmonės faktinis nemokumas – objektyvus negalėjimas vykdyti turtinių prievolių, kurių vykdymo terminai yra suėję, egzistuoja dar iki tol, kol įmonei iškeliama bankroto byla, t. y. kol konstatuojamas teisinis įmonės nemokumas, apibūdinamas ne tik kaip nesugebėjimas vykdyti įsipareigojimų, bet ir kaip tam tikras pradelstų įsipareigojimų ir įmonės balanse apskaityto turto vertės santykis. Jeigu asmuo neatsiskaito su kreditoriais arba neturi turto, kurio verte būtų pakankamai padengtas įsipareigojimų vykdymas, jo ekonominė padėtis gali būti vertinama kaip nemokumas LR CK 6.66 straipsnio taikymo prasme[112]. Kartu pažymima, kad faktiniam įmonės nemokumui konstatuoti neprivaloma vertinti visų turimų jos kreditorių ir galimybių su jais atsiskaityti, pakanka nustatyti aplinkybes, jog įmonė neatsiskaitė su tam tikrais kreditoriais[113].

Studijų procesui skirtoje literatūroje, taip pat kitoje teisės literatūroje nurodomos tokios galimos skolininko nemokumo raiškos formos:

- nepakanka turto, t. y. aiškiai nustatyta skolininko būsena, kai jo įsipareigojimai viršija turtą (sprendžiama iš skolininko finansinių ataskaitų; angl. *balance sheet* arba *bankruptcy test*);
- neatsiskaitoma su kreditoriais, t. y. įtariama skolininko būsena, kad jo įsipareigojimai viršija turtą (sprendžiama iš aplinkybės, kad skolininkas nevykdo savo finansinių prievolių, kurių vykdymo terminai yra suėję; angl. *equity test*)[114].

Kadangi kreditorius – ypač svarstydamas apie *actio Pauliana* ieškinio ordinariniame procese teikimą – iš viešai prieinamų duomenų tikrai nesusirinks visos reikiamos informacijos faktui apie skolininko turto nepakankamumą nustatyti, galima teigti, jog praktikoje kreditoriai apie galimą faktinį skolininko nemokumą sprendžia iš aplinkybės, kad tas skolininkas jau kurį laiką nevykdo savo finansinių prievolių, kurių vykdymo terminai yra suėję.

Aplinkybė, kad skolininko nepadengtą kreditoriaus reikalavimą pastarasis siekia nukreipti į ginčijamu sandoriu kontrahento įgytą skolininko turtą, leidžia spręsti, kad *actio*

111 Pavyzdžiui, Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 307.

112 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Bildunga" v. RUAB „Elektrotinklas"* (bylos Nr. 3K-3-204/2012); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „AVSC Group" v. UAB „EUROCONSULT GROUP"* (bylos Nr. 2A-1206/2012).

113 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija" v. AB SEB bankas* (bylos Nr. 3K-3-451/2014).

114 Kavalnė, S., *et al., supra* note 46, p. 70–71; Blum, B. A., *supra* note 61, p. 58; *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 48.

Pauliana institutas yra orientuotas į nemokaus skolininko kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, gynimą. Tuo atveju, jei minimas nepadengtas kreditoriaus reikalavimas būtų užtikrintas kokia daiktine teise (pavyzdžiui, skolininko ar už jį garantavusio trečiojo asmens kilnojamojo turto įkeitimu ar nekilnojamojo turto hipoteka), siekdamas, kad reikalavimas būtų padengtas, kreditorius gautu užtikrinimu pirmiausia ir pasinaudotų, t. y. nepadengtą reikalavimą nukreiptų į jo vykdymo užtikrinimui įkeistą skolininko ar už jį garantavusio trečiojo asmens turtą. Poziciją, jog sandorių nuginčijimo ieškiniai skirti kreditoriams, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, ginti, galima aptikti ir studijų procesui skirtoje literatūroje[115].

Institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, savo esme yra išimtys taisyklės, kad trečiasis asmuo, kuris nėra sutarties šalis, negali pasinaudoti iš tos sutarties kylančiais teisiniais padariniais ir kad jie negali jo paveikti (lot. *res inter alios acta aliis neque nocere, neque prodesse potest*)[116]. Pavyzdžiui, *fraudulent conveyance* doktrina teisės literatūroje net apibūdinama kaip „nesutartinė teisės taisyklė, kompensuojanti sutartinių nuostatų nepakankamumą“[117]. Šie institutai su sutarties laisvės principu ir pirmiau aptartais šalių valios autonomijos sudarant ar vykdant sutartį ribojimais koreliuoja dvejopai.

Laisvės sudaryti sutartį aspektu institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, veikia kaip teisės norma, į kurią tam tikromis sąlygomis turi atsižvelgti skolininkas ir su juo sandorį sudarantis trečiasis asmuo, siekdami, kad tokiu sandoriu jų įgyjamų teisių ir pareigų teisėtumas ateityje nebūtų kvestionuojamas. Pavyzdžiui, nors pagal Lietuvos teisę iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo šalys gali sudaryti ir vykdyti sutartis pagal tų sutarčių sąlygas, kiek jos atitinka teisės aktų reikalavimus, tos šalys taip pat turi „domėtis kita sudaromo sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, siekiant, kad sandoriu nebūtų pažeidžiami įstatymai, kitų asmenų teisės ir interesai, bet užtikrinami stabilūs santykiai“[118]. Nors citatoje minimi įpareigojimai atrodo esantys orientuoti ir į skolininką, ir į jo kontrahentą, šio tyrimo autorė pritaria užsienio teisės literatūroje aptiktai minčiai[119], kad šiuolaikinėje teisėje egzistuojantys institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, savo esme yra orientuoti į trečiuosius asmenis, kurie sudaro sandorius su skolininku prieš pat jo nemokumą.

Kaip R. Kraakman nurodo, institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, pasitelkia skolininko kontrahentus kaip vartininkus / sargus ir priverčia juos stebėti, ar su finansiniais sunkumais susiduriantis skolininkas nesudaro desperatiškų ir jam

115 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 70.

116 Generalinio advokato D. R. J. Colomer'o 2008 m. spalio 16 d. išvados Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07) [interaktyvus] 26 punktas [žiūrėta 2017-11-15]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66608&doclang=LT#Footnote12>.

117 Heaton, J. B. Incomplete financial contracts and non-contractual legal rules: The case of debt capacity and fraudulent conveyance law. *Journal of Financial Intermediation* [interaktyvus]. 2000, 9: 169 [žiūrėta 2011-08-16]. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1042957300902791>.

118 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Varta“ v. BUAB „Natūralios sultys“* (bylos Nr. 3K-3-94/2010).

119 Mokal, R. J., *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 310.

akivaizdžiai nenaudingų sandorių. Tai realizuojama įtvirtinant sudaryto sandorio *ex post* pripažinimo negaliojančiu galimybę, o tai kartu reiškia nustatymą, jog toks kontrahentas gali pasitikėti tik tais sandoriais, iš kurių matyti, kad jie sudaryti sąžiningai, arba, jei tiksliau, kuriuos sudarant būta pagrįsto pagrindo manyti, jog minėti sandoriai bus naudingi skolininko verslui. Vartininkui / sargui minėtą stebėjimo pareigą pažeidus, gali tekti sugrąžinti iš sudaryto sandorio su skolininku gautą naudą[120]. Pastaruoju aspektu paminėtina, kad, kaip I. Pretelli nurodo, teisės literatūroje būta diskusijų dėl *actio Pauliana* ieškiniu sukuriamų teisinių santykių tarp kreditoriaus ir skolininko turto įgijėjo pobūdžio. Kadangi tai dviejų trečiųjų asmenų santykiai, t. y.:

- kreditoriaus, kuris yra trečiasis asmuo ginčijamo sandorio, sudaryto tarp skolininko ir jo kontrahento, atžvilgiu bei
- skolininko turto įgijėjo, kuris yra trečiasis asmuo skolininką ir kreditorių siejančios skolinės prievolės atžvilgiu,

pradžioje bandyta juos charakterizuoti kaip deliktinius, tačiau tai kontinentinės teisės tradicijos valstybėse buvo atmesta. Vietoj to šie santykiai dažnai kvalifikuojami kaip teisinė pareiga[121]. Pavyzdžiui, institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, aspektu I. Pretelli siūlo skolininko turtą laikyti esant specifiniu būdu įkeistu jo kreditoriaus naudai ir pažymi, kad tokiu atveju *actio Pauliana* iš esmės reikštų ieškinį, pripažįstantį teises, nes juo teisėjo yra prašoma pripažinti skolininką pažeidus minėtą „įkeitimą“[122].

Laisvės netrukdomai įgyvendinti sutartį aspektu institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, veikia kaip sutartinės prievolės pagrindu kreditoriaus įgytos reikalavimo teisės skolininkui gynimo būdas (ar net kaip savita teisinė kredito rizikos mažinimo priemonė[123]): šie institutai leidžia kreditoriui ginčyti kitą savo skolininko sudarytą sandorį, jeigu kreditorius mano, kad minėtas sandoris pažeidžia jo teises. Teismų praktikoje laikomasi tokios pozicijos: „Jeigu kreditoriaus ginčijamu sandoriu skolininkas ir trečiasis asmuo siekė ne teisėto ir sąžiningo konkrečių teisių bei pareigų perleidimo, bet skolininko prievolės kreditoriui įvykdymo išvengimo, kaip sudaryto sandorio materialiosios pasekmės, tokio sandorio rezultatas nėra teisėtas civilinės apyvartos požiūriu.“[124] Kartu įstatymais siekiama užkirsti kelią tokiems mėginimams, nustatant, jog tam tikrą laiką iki bankroto bylos iškėlimo sudaryti sandoriai gali būti peržiūrimi, jeigu jie galėjo lemti skolininko nemokumą[125].

120 Kraakman, R., *et al., supra* note 8, p. 141–142.

121 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 599–600.

122 *Ibid*., p. 600.

123 Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės – tai nacionalinių įstatymų ir (ar) tarptautinės teisės normų numatyti teisiniai instrumentai, kuriais pasinaudojant galima valdyti ar sumažinti neigiamus kredito rizikos padarinius verslui, viešajam sektoriui ar paskiram vartotojui (Juodka, R. *Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006, p. 22).

124 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje *BAB Ūkio bankas v. Nacionalinis operos ir baleto teatras* (bylos Nr. 2A-594-196/2015).

125 Kavalnė, S., *supra* note 2.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje nurodoma, kad, *actio Pauliana* institutu nustatant sutarties laisvės principo ribas, tuo faktiškai įstatyme įtvirtinta galimybė kontroliuoti asmens sudaromus sandorius[126]. Kartu pažymima, jog LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto pagrindinė paskirtis – ginti kreditorių nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais pastarasis, siekdamas išvengti prievolės kreditoriui įvykdymo, pablogina savo turtinę padėtį ir kartu sumažina kreditoriaus galimybę gauti visišką reikalavimo patenkinimą[127]. Lietuvos apeliacinis teismas nurodo, kad *actio Pauliana* institutas yra skirtas kreditoriui suteikti galimybę panaikinti skolininko piktnaudžiavimo teise padarinius, padėti užtikrinti sutarties pagrindu prisiimtų skolininko įsipareigojimų kreditoriui įvykdymą, užkirsti kelią skolininkui sudarant sandorius su trečiaisiais asmenimis elgtis nesąžiningai kreditorių atžvilgiu[128], o šio instituto taikymo tikslas – taikant restituciją sugrąžinti skolininko turtą, kurį šis nesąžiningai perleido tretiesiems asmenims, ir šio turto sąskaita patenkinti kreditoriaus reikalavimą[129].

Kas *actio Pauliana* aspektu nutinka tuo atveju, kai įmonė skolininkė susiduria su finansiniais sunkumais ir kyla abejonių, ar ji sugebės išlikti? Atsakymas susijęs su asmens, kurio naudai ta įmonė skolininkė turi veikti, pasikeitimu. Teisės doktrinoje pripažįstama, jog tol, kol įmonė yra moki, jos valdymo organai turi fiduciarines pareigas pačios įmonės ir jos dalyvių, kaip grupės, atžvilgiu, o įmonei faktiškai esant ar tikėtinai tapsiant nemokia – jos kreditorių, kaip grupės, atžvilgiu[130]. Šios pozicijos taip pat laikosi ir Lietuvos kasacinis teismas, savo praktikoje apibrėžęs tokią taisyklę: „Tik įmonei veikiant įprastai, jos vadovai neturi fiduciarinių pareigų kreditoriams ir tokiu laikotarpiu pagrindinė įmonės vadovo pareiga – tenkinti nuosavo kapitalo teikėjų – dalyvių interesus. Kuo įmonės finansinė būklė prastėja ir ji turi daugiau skolų, tuo didėja įmonės skolinto kapitalo teikėjų – kreditorių interesų reikšmė. Tai lemia, kad suprastėjus įmonės būklei, atsiranda vadovų fiduciarinės pareigos priimant su bendrovės veikla susijusius sprendimus atsižvelgti ir į kreditorių interesus. Įmonės finansinei padėčiai tapus ypač sunkiai ar net kritinei, t. y. įmonei pasiekus nemokumo ribą, kreditorių interesai pradeda vyrauti.“[131]

---

126 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“, *supra* note 26.

127 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š.* (bylos Nr. 3K-3-392/2011); ir kt.

128 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Azuta“ v. A. Z.* (bylos Nr. 2A-1091/2012); 2012 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Autoringas“ v. BUAB „IPSK“, L. K.* (bylos Nr. 2A-1372/2012); ir kt.

129 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. Z. v. V. P., UAB „Vakarų Baltijos korporacija“, UAB „SEB VB lizingas*“ (bylos Nr. 2A-209/2012); 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas civilinėje byloje *S. Ž. v. G. Š., V. K. ir BUAB „Innovative Technologieentwicklung und Konstruktionen*“ (bylos Nr. 2A-462/2012); ir kt.

130 Kraakman, R., *et al., supra* note 8, p. 88–89; Mokal, R. J., *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 306–307, 333; Tikniūtė, A., *supra* note 29, p. 58; ir kt.

131 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G.* (bylos Nr. 3K-3-19/2012); 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Taurus–Ekspres“ v. K. N., Lietuvos ir Vokietijos UAB „Transdelta*“ (bylos Nr. 3K-3-283/2014); ir kt.

Šio tyrimo tematikai aktualios fiduciarinės lojalumo pareigos turinį, pagal L. Didžiulį, sudaro reikalavimas elgtis išimtinai fiduciarinėmis pareigomis saugomo asmens (principalo) interesais ir ne tik principalo interesų nepažeisti nelojaliu elgesiu, bet ir nesukurti situacijos, kuri leistų tai padaryti. Kaip L. Didžiulio yra pažymėta, lojalumo pareiga, kai jau vien draudžiama sukurti interesų konflikto situacijas, pradeda saugoti principalo interesus dar iki pažeidžiant šiuos interesus konkrečiu sandoriu. Kadangi lojalumo pareiga reikalauja elgtis išimtinai principalo interesais, naudodamasis perduotu turtu ar teisėmis ir priimdamas sprendimus, fiduciaras turi teisę atsižvelgti tik į galimų veiksmų kaštus ir naudą principalui[132].

Nors įmonės skolininkės faktinio nemokumo (ar grėsmės tapti nemokiai) atveju jos valdymo organai iškart įgyja pareigą veikti išimtinai įmonės kreditorių naudai, kaip pastebi R. Mokal, faktiškai nemokiai įmonei ir toliau – iki formalių jos bankroto procedūrų pradžios – vadovauja direktoriai, daugeliu atvejų pasižymintys lojalumu įmonės dalyviams (kadangi tie direktoriai arba yra daugumos akcininkų paskirti, arba patys yra tos įmonės dalyviai, turintys reikšmingą jos kapitalo dalį). Tai tampa vienu iš pagrindų sandorių nuginčijimo ieškiniams egzistuoti: perspektyvine prasme neaiškios įmonės skolininkės padėties laikotarpiu, kai ši įmonė susiduria su finansiniais sunkumais, tačiau jos bankroto procedūros dar nėra pradėtos, įmonės skolininkės turtą kontroliuoja sprendimų priėmėjai, kurie neturi paskatų tą turtą naudoti jos kreditorių, o ne dalyvių naudai. Numanydami, kad įmonė finansinių sunkumų gali neįveikti, jos direktoriai gali būti linkę arba imtis ypač rizikingų iniciatyvų, kuriomis desperatiškai bandoma atitolinti formalias bankroto procedūras, arba pasisavinti įmonės skolininkės turtą savo, įmonės dalyvių ar kitų susijusių asmenų naudai[133]. Kaip A. Tikniūtė yra pastebėjusi: „Kad valdymo organų piktnaudžiavimo pavojus yra ypač didelis, kai įmonė turi finansinių problemų, rodo faktai. <...> Atlikti tyrimai ir surinkta nemažai empirinių duomenų, kad direktoriai viršija normalią verslo riziką ar net veikia nesąžiningai, kai įmonės veikla tampa nuostolinga.“[134]

Šiuo aspektu taip pat atkreiptinas dėmesys, kad įmonės skolininkės nemokumo ar grėsmės tapti nemokiai atveju tos įmonės valdymo organai iškart įgyja pareigą veikti išimtinai tos įmonės kreditorių, kaip grupės, naudai[135] (tik minėtos pareigos išraiškos atskirose valstybėse yra skirtingos[136]; plačiau apie tai rašoma disertacijos 1.3.6.2. poskyryje). Čia akivaizdu, kad pavienio skolininko kreditoriaus interesas tam tikru atveju gali nesutapti ar net būti visiškai priešingas to skolininko visų kitų kreditorių interesui. Dėl to institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, numato galimybę skolininko bankroto procedūros „išvakarėse“ ginčyti jo ir tam tikro pavienio to skolininko kreditoriaus sudarytus papildomus arba modifikuotus esamus sandorius, kai jie pažeidžia kitų kreditorių interesus. Teisės literatūroje teigiama, jog tokiu reglamentavimu kovojama su kreditorių

132 Didžiulis, L. Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 91: 95–96 [žiūrėta 2017-10-03]. <http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/3371/2439>.

133 Mokal, R. J., *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 306–307.

134 Tikniūtė, A., *supra* note 29, p. 62.

135 Mokal, R. J., *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 307.

136 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 74.

„lenktynių“ dėl bankrutuojančio skolininko turto reiškiniu. Kaip nurodo T. H. Jackson'as, ne bankroto proceso metu egzistuojanti „pirmas atėjai, pirmas gavai“ (angl. *first-come, first-served*) taisyklė skatina individualius kreditorius išsyk imtis veiksmų siekiant savojo reikalavimo patenkinimo, jeigu jie pajunta, kad skolininkas gali turėti daugiau įsipareigojimų nei turto. Ir ne tik dėl to, kad kreditorius mano tuo metu dar esant galimybę visiškai patenkinti turimą reikalavimą iš skolininko turto, bet ir dėl to, kad kreditorius žino, jog jei jis dėl turto „nelenktyniaus“, o kiti to skolininko kreditoriai tai darys, jis liks be nieko[137].

Iš to, kas išdėstyta, akivaizdu, kad institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, tokie kaip *actio Pauliana*, iš principo yra kreditoriaus, kurio reikalavimas nėra užtikrintas, teises į skolininko turtą sergintys institutai, teisės normose įtvirtinti norint sudaryti galimybę tam kreditoriui panaikinti su finansiniais sunkumais susiduriančio ar jau nemokaus jo skolininko piknaudžiavimo teise padarinius. Tai yra siekti skolinio reikalavimo patenkinimo iš skolininko turto, kuris minėto skolininko buvo neatlygintinai, nepakankamai atlygintinai ar kitaip nesąžiningai perleistas trečiajam asmeniui ar kitam to skolininko kreditoriui.

Kalbant apie *actio Pauliana* instituto taikymą komerciniuose sutartiniuose santykiuose, pauliškojo ieškinio sukuriami teisiniai santykiai tarp kreditoriaus ir skolininko turto įgijėjo – juos vertinant verslininkų sudarytų sutarčių pagrindu kylančių įsipareigojimų pusiausvyros užtikrinimo problemos požiūriu – nėra vienareikšmiški.

Žvelgiant iš kreditoriaus, kaip *actio Pauliana* bylos ieškovo, perspektyvos, viskas, regis, yra sklandu: pagrindinis kreditoriaus interesas yra gauti skolų padengimą. Įstatymai sudaro sąlygas kreditoriui, kurio reikalavimas nėra užtikrintas, siekti to reikalavimo patenkinimo iš skolininko turto, kuris nėra suvaržytas užtikrinimo priemonėmis. Jei skolininko turėtas neapsunkintas turtas jo yra nesąžiningai perleidžiamas ar apsunkinamas kokiomis užtikrinimo priemonėmis, o kito turto, į kurį kreditorius galėtų nukreipti išieškojimą, nėra, minėtas perleidimas ar užtikrinimo priemonės sukūrimas kartu reiškia kreditoriaus, kurio reikalavimas nėra užtikrintas, teisių į skolininko turtą pažeidimą[138].

Žvelgiant iš ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, perspektyvos, pauliškojo ieškinio sukuriami teisiniai santykiai tarp kreditoriaus ir skolininko turto įgijėjo pirmenybinių sandorių aspektu laikytini probleminiais: verslo aplinkoje situacijos, kai kreditorius, turėdamas galimybę gauti atsiskaitymą iš su finansiniais sunkumais susiduriančio savo skolininko, įvertinęs *actio Pauliana* ieškinio riziką, tokio siūlomo mokėjimo iš skolininko nepriima, šio tyrimo autorė natūraliai neįsivaizduoja. Tuo, kad ieškinio dėl sandorio nuginčijimo pareiškimo ateityje rizika būtų kriterijus, stabdantis kreditorių nuo jam naudingo sandorio su skolininku sudarymo, abejojama ir naujesnėje studijų procesui skirtoje literatūroje, taip pat teisės literatūroje. Čia pastebima, kad sandorio nuginčijimo riziką daugeliui kreditorių nusveria galimos naudos iš planuojamo sandorio, ypač jei su bankroto bylos skolininkui iškėlimu bus uždelsta, perspektyvos[139].

137 Jackson, T. H., *The Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 12, 124.

138 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 70.

139 Blum, B. A., *op. cit.*, p. 338; *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 139; Keay, A.

Nurodyta dviejų tipų kreditorių, kaip ieškovo ir atsakovo, interesų priešprieša, reguliuojama *actio Pauliana* instituto normomis bei sprendžiama to instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose praktikoje, ir analizuojama tolesniuose šios disertacijos skyriuose.

1.2. *Actio Pauliana* instituto vystymosi raida

Siekdama visapusiškai atskleisti *actio Pauliana* paskirtį, tyrimo autorė toliau apžvelgia institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, teisinio reglamentavimo ištakas, taip pat *actio Pauliana* instituto vystymosi iki dabartinėse teisinėse sistemose egzistuojančių modernių jo versijų ypatumus.

1.2.1. Institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, teisinio reglamentavimo ištakos

Teisės doktrinoje visuotinai pripažįstama, kad *actio Pauliana* instituto ištakos siekia romėnų teisės laikus. Ir nors, kaip V. Finch yra pastebėjusi, dabartiniame globaliame „naujojo kapitalizmo" pasaulyje skolininkų nemokumo rizika gali būti valdoma tokiais instrumentais kaip kredito ar paskolos rizikos apsikeitimo sandoriai (angl. *credit or loan default swaps*), prekyba skolinių įsipareigojimų paketais (angl. *packages of debt*)[140], 2008 m. pasaulyje prasidėjusi finansų krizė atskleidė, jog minėto pobūdžio kreditavimas ir rinkų, prekiaujančių išvestinėmis finansinėmis priemonėmis (angl. *credit derivative markets*), egzistavimas tik didina bylų, kuriomis siekiama skolininko sudarytų jo kreditoriams žalingų sandorių nuginčijimo, skaičių. Ekonominės krizės laikotarpiu kreditorių naudojimasis *actio Pauliana* sustiprėjo taip, kad ši aplinkybė teisės literatūroje net vadinama *actio Pauliana* instituto atgimimu[141]. Įdomu ir tai, kad, kaip nurodo D. R. J. Colomer'as, nors du tūkstančiai metų yra pakankamas laiko tarpas teisei ir ją praktikuojantiems asmenims tobulėti, dėl romėnų teisininkų genialumo pagrindinės *actio Pauliana* instituto savybės nepakito iki mūsų dienų[142]. Todėl siekdama atskleisti *actio Pauliana* instituto pirminių normų esmę ir paskirtį autorė tyrime apžvelgia *actio Pauliana* teisinio reglamentavimo ištakas. Kadangi dalis mokslininkų nurodo, jog bendrojoje teisėje egzistuojančių sandorių nuginčijimo ieškinių ištakos irgi yra romėnų teisėje[143], lyginamosios analizės tikslu apžvelgiamos ir *fraudulent conveyance / transactions at an undervalue* bei *preferences* doktrinų teisinio reglamentavimo ištakos.

The Harmonization of the Avoidance Rules in European Union Insolvencies. *International and Comparative Law Quarterly* [interaktyvus]. 2017, 66 (1): 84 [žiūrėta 2017-10-05]. <https://doi.org/10.1017/S0020589316000518>.

140 Finch, V., *supra* note 58, p. 19.

141 Geens, K.; Hopt, K. J. *European Company Law Action Plan Revisited: Reassessment of the 2003 Priorities of the European Commission.* Leuven: Leuven University Press, 2010, p. 50.

142 Generalinio advokato D. R. J. Colomer'o 2008 m. spalio 16 d. išvada Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07), *supra* note 116.

143 Radin, M. *Fraudulent Conveyances* at Roman Law. *Virginija Law Review* [interaktyvus]. 1931, 18(2): 109 [žiūrėta 2012-03-15]. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/valr18&div=17&id=&page>; Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act,

1.2.1.1. *Actio Pauliana* instituto ištakos

Nesąžiningų sandorių ginčijimas yra vienas sunkesnių romėnų teisės klausimų. Kaip nurodo A. Vaquer'is, remiantis fragmentiškai išlikusiais ir prieštaringais romėnų teisės šaltiniais, klasikinėje teisėje būta daug diskusijų apie kreditorius nuo žalingų jų skolininkų veiksmų gynusių institutų skaičių, tų institutų pobūdį ir taikymo rezultatus[144]. Mūsų dienų teisės literatūroje pažymima, jog romėnų teisėje galėjo būti iki keturių teisės institutų, kuriuos buvo galima taikyti skolininko nesąžiningai perleistam turtui atgauti. Iš jų žinomiausias yra *actio Pauliana*[145]. Tačiau bendros pozicijos, kaip bus matyti toliau, šiuo klausimu nėra.

Kalbant apie *actio Pauliana* ištakas, studijų procesui skirtoje literatūroje nurodoma, kad iki šio instituto įtvirtinimo senovės Romoje egzistavo primityvi ieškinio dėl nuginčijimo forma *actio per manus iniectio.* Ji randama pirmajame rašytiniame romėnų teisės šaltinyje – Dvylikos lentelių įstatymuose (lot. *leges duodecim tabularum*). Tai savo esme buvo priverstinio vykdymo priemonė, suteikusi kreditoriui, kurio reikalavimas skolininkui buvo patvirtintas teismo sprendimu ar skolininko prisipažinimu, teisę tokios prievolės nevykdantį skolininką supančioti ir kalinti, kol reikalavimą patenkins kuris nors iš skolininko šeimos narių ar giminaičių, o jei tai neįvykdavo – parduoti skolininką į vergovę ir už gautus pinigus padengti skolą arba net skolininką užmušti[146]. Taigi, tuometinė civilinė atsakomybė buvo ne išimtinai turtinio, bet ir asmeninio pobūdžio: atsakovui neturint turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą, teismo sprendimo vykdymas galėjo būti nukreipiamas į atsakovo asmenį: „Kai skolininkas neturi turto, jis atsako savo asmeniu (kūnu)."[147] Faktiškai buvo galima net nužudyti skolininką ir jo kūną padalyti dalimis, atitinkančiomis įsiskolinimų dydžius, skolininko kreditoriams[148].

Pats romėnų teisėje egzistavęs institutas, skirtas kreditoriams apginti nuo nesąžiningų jų skolininkų veiksmų, susijusių su skolininkų turto disponavimu (iš kurio kildinamas šių laikų *actio Pauliana*), nėra visiškai aiškus.

Vieni autoriai teigia, kad maždaug 150–125 m. pr. Kr. pretorius Paulus (dalis romėnų teisės specialistų mano, kad tai buvo kitas asmuo – teisininkas Paul, kuris 222 m. pr. Kr. buvo pretorius) prisidėjo prie to, kad būtų panaikinti primityvių civilinių ieškinių formalumai, ir pateikė individualaus pobūdžio diskrecija grindžiamą koncepciją, pagal kurią kreditoriui suteikiama galimybė panaikinti nesąžiningus ir jam nepalankius skolininko sandorius[149]. Pretorius įžiūrėjo nusikaltimą tame akte, kuriuo skolininkas sąmoningai kūrė

supra note 63, p. 807; Parry, R. Cross-Border Transaction Avoidance, *supra* note 53, p. 550.

144 Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 199.

145 Keay, A., *supra* note 139, p. 82.

146 Buckland, W. W.; Stein, P. *A Text-Book of Roman Law – From Augustus to Justinian.* Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 619; Jonaitis, M., *supra* note 88, p. 313.

147 Vėlyvis, S.; Jonaitis, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras: metodinė mokymo priemonė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 27, 42–45.

148 Epstein, D. G., *et. al., supra* note 62, p. 1.

149 Generalinio advokato D. R. J. Colomer'o 2008 m. spalio 16 d. išvados Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07), *supra* note 116, 25 punktas.

arba didino savo neišgalėjimą, t. y. veikė kreditorių nenaudai (lot. *fraus creditorum*). Tokiu veikimu buvo laikomi atvejai, kai:

- nemokus skolininkas (toks, kurio turimo turto nepakako visoms ar bent didžiajai daliai jį saistančių prievolių kreditoriams įvykdyti),
- faktinio pobūdžio veiksmais (pvz., sunaikindamas turtą) arba juridinio pobūdžio veiksmais (sudarydamas sandorius, pvz., perleisdamas turtą kitiems asmenims, išlaisvindamas vergus, prisiimdamas naujus skolinius įsipareigojimus, atleisdamas savo skolininkus nuo skolų mokėjimo),
- sąmoningai (lot. *consilum fraudis*) mažindavo savo turtą ir
- taip užkirsdavo kelią kreditoriams gauti kreditorinių reikalavimų patenkinimą[150].

Kovai su šiuo nusikaltimu pretorius nustatė baudinį ieškinį – *interdictum fraudatorium*, kuriuo buvo galima pasinaudoti per vienus metus nuo pažeidimo padarymo. Tai buvo gynybos priemonė, nukreipta prieš asmenį, kuris žinodamas apie skolininko nemokumą iš jo įgijo turto (lot. *particeps fraudis*)[151]. Imperatoriaus Justiniano, valdžiusio 527–565 m., teisėje[152] buvo susisteminta labiau išplėtota minėto ieškinio versija[153].

Kiti autoriai teigia, kad po fraze *actio Pauliana* slypi imperatoriaus Justiniano laikais „sulietos" dvi klasikinės kreditorių teisių gynimo priemonės – *in integrum restitutio ob fraudem* ir *interdictum fraudatorium*[154], o pats vardas *Pauliana* buvo sugalvotas[155]. I. Pretelli nurodo, kad minėtą vardą sugalvojo Digestų glosatorius, kadaise po 533 m. įvykusio Digestų[156] paskelbimo. Spėjama, kad tuo norėta sąskambio ir paralelių su *actio Fabiana*[157], kuris aprašomas toje pačioje Digestų dalyje. Tuomet pernelyg uolus „Florentino" (VI ar VII a. parengtos bizantinės Digestų kopijos) autorius įterpė žodį

150 Jonaitis, M., *supra* note 88.

151 *Ibid.*

152 Visa romėnų teisė buvo surinkta ir sutvarkyta Rytų Romos imperatoriaus Justiniano (482–565 m.) įsakymu. Šis monumentalus įstatymų sąvadas – *Corpus iuris civilis* – ir šiandien laikomas teisės mokslo pagrindu. *Corpus iuris civilis* susideda iš keturių dalių: pamokymai (lot. *Institutiones*) – trumpas vadovėlis, glaustai apibendrinantis visą *Corpus iuris* turinį, Digestai (lot. *Digesta*), arba Pandektos (lot. *Pandecta*) – teisininkų raštų ištraukos, Kodeksas (lot. *Codex*) – imperijos įstatymų rinkinys, Naujovės (lot. *Novellae*) – paties Justiniano išleisti įstatymai (Urbanavičiūtė, G. *Jurisprudencija kaip romėnų teisės šaltinis.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009, p. 7).

153 Girard, P. F., *supra* note 94, p. 50–51.

154 Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 199; Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law, *supra* note 70, p. 426; Boraine, A., *supra* note 74, p. 7–8.

155 Radin, M., *supra* note 143, p. 110; Girard, P. F., *op. cit*., p. 53–55.

156 Digestai, arba Pandektos – tai vienas iš imperatoriaus Justiniano kodeksų. Digestus sudaro žymiausių I a. pr. Kr.–III a. Romos teisininkų veikalų ištraukos (Vėlyvis, S.; Misevičiūtė, R. A. *Imperatoriaus Justiniano digestai, arba Pandektos = Iustiniani Augusti Digesta, seu Pandectae*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 5).

157 Fabijaus ieškinys (lot. *actio Fabiana*) buvo skirtas patrono paveldėjimo teisėms, pažeistoms jo iš vergovės išlaisvinto žmogaus (lot. *libertus*) sudarytu testamentu, ginti (Buckland, W. W.; Stein, P., *supra* note 146, p. 339; Girard, P. F., *op. cit.,* p. 51).

Pauliana tarp žodžių *actio* ir *per quam quae in fraudem creditorum alienatae sunt revocantur*, lyg tas žodis būtų buvęs orginaliame Digestų tekste[158].

Iki mūsų dienų išlikusios Digestų kopijos dalyje, susijusioje su *actio Pauliana*, t. y. Digestų XXII knygos I tomo 38.4 paragrafe, rašoma: „Taip pat turi būti atlyginta tai, kas gauta pagal Fabijaus ieškinį, o *actio Pauliana*, kuris leidžia užginčyti turto perdavimą apgaunant kreditorius, atveju pretorius užtikrina, kad viskas būtų taip, lyg nieko nebuvo perduota, ir tai atrodo teisinga, nes formuluotė „privalai grąžinti", kurią pretorius naudoja šiame edikte, yra pakankamai plati, kad apimtų iš turto gautos naudos grąžinimą."[159] Pažymėtina, kad kitame šaltinyje ši Digestų teksto ištrauka verčiama kiek kitaip: „Fabijaus ir Pauliaus ieškiniuose, kurie yra skirti turtui, kuris nesąžiningai buvo perduotas apgaunant kreditorius, atgauti, gautas pelnas taip pat turi būti grąžintas. Kadangi tokiu atveju pretoriaus pareiga yra užtikrinti, kad situacija grįžtų į pradinę padėtį, tarsi niekas nebūtų perduota. Todėl visomis prasmėmis yra teisinga, kad pelnas būtų laikomas grąžintino turto dalimi (patektų į restitucijos apimtį), nes pretorius vartoja žodžius „tu privalai atkurti" pačia plačiausia reikšme."[160]

Teisinėje literatūroje pažymima, kad iš esmės *actio per quam quae in fraudem creditorum alienatae sunt revocantur*, arba *actio Pauliana*, atsiradęs Justiniano laikų kompiliacijoje, buvo išplėtotas kaip priemonė, gelbstinti nesėkmingų vykdymo procedūrų atveju. Ji leisdavo kreditoriui ieškoti skolininko turto, kuris buvo skolininko pradangintas, norint išvengti minėtų vykdymo procedūrų. Šis ieškinys buvo grindžiamas:

- žala kreditoriui, kildinama iš veiksmo, kuriuo skolininkas sumažina savo turtą,
- skolininko ketinimu apgauti savo kreditorių bei
- atlygintinų sandorių atveju – skolininko turto įgijėjo žinojimu apie tokį skolininko ketinimą[161].

Lietuvių kalba išleistoje studijų procesui skirtoje literatūroje nurodoma, kad Pauliaus ieškiniu už veiksmą ar neveikimą, kuris sumažino skolininko turtą arba padidino jo įsipareigojimus ir skolininkas faktiškai tapo „neišgalinčiu skolininku", per vienus metus nuo pažeidimo padarymo buvo galima reikalauti nubausti ir skolininką, ir trečiuosius asmenis – skolininko bendrininkus, taip pat tuos trečiuosius asmenis, kurie iš to veiksmo ar neveikimo pasipelnė („Jei aktas buvo daromas su atlyginimu, tai bendrininkavimas turėjo

158 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 592.

159 Angl. *The proceeds of the actio Fabiana must also be restored and therefore, in the actio Pauliana, whereby the alienation of property effected in fraud of the creditors is revoked, the praetor intervenes to ensure that everything is left as if nothing was alienated, which is just, because the term 'you will restore', which the praetor uses in this edict, has a sufficiently broad meaning to include the restoration of the proceeds* (citata pateikiama generalinio advokato D. R. J. Colomer'o 2008 m. spalio 16 d. išvados Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07), *supra* note 116, 11 išnašoje).

160 Angl. *In the Fabian and Paulian actions, which are used to recover what has been alienated in fraud of creditors, the profits also must be restored. For the praetor intervenes so that the situation might be as if nothing had been alienated at all. It is therefore in no sense inequitable that the profits should be included in the act of restitution, since the praetor uses the words 'you are to restore' in their fullest sense* (Radin, M., *supra* note 143, p. 110).

161 Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 200; Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law, *supra* note 70, p. 426; Pretelli, I., *op. cit.*, p. 594.

būti akto sudarymo metu <...> jei aktas daromas be atlyginimo, tai trečiasis asmuo pripažįstamas bendrininku, nors jis faktiškai ir nebuvo bendrininkas“). Tačiau buvo galima bausti tik tiek, kiek buvo padaryta nuostolių, skolininkas taip pat turėjo būti sąmoningai sumažinęs savo turtą taip, kad negalėtų patenkinti kreditoriaus reikalavimo (pažymėtina, kad svarbi buvo „ne intencija padaryti piktą kreditoriams, bet intencija bet kuriuo veiksmu pasidaryti neišgalinčiu skolininku“), o tretieji asmenys atlygintino sandorio atveju turėjo žinoti, kad juo kenkia skolininko kreditoriui („trečiasis asmuo yra kaltas tuo, kad jis, darydamas tikriems kreditoriams nuostolių, pats nori pasipelnyti“)[162].

Kalbant apie romėnų teisėje egzistavusio instituto, skirto kreditoriams apginti nuo nesąžiningų jų skolininkų veiksmų, susijusių su skolininkų turto disponavimu, taikymo rezultatą, teisės doktrinoje nurodoma, kad klasikinė teisės gynimo priemonė turėjo aiškų restitucinį pobūdį. Jis perleisto turto ir tam tikra apimtimi jo vaisių aspektu buvo perkeltas į Justiniano reformų sukurtą *actio Pauliana* ieškinį. Tačiau skolininko perleisto turto sugrąžinimas jam buvo ne kas kita kaip priemonė, leidžianti vykdyti kreditorių reikalavimus ir juos patenkinti[163].

Nuo viduramžių *actio Pauliana* institutas įvairiomis formomis buvo įtvirtintas skirtinguose europiniuose bankroto teisės dokumentuose[164]. Minėtos priemonės numatė galimybę nukreipti reikalavimą į turtą, kuris buvo nesąžiningo sandorio objektas, ir bankroto administratoriui (lot. *curator bonorum*), ir individualiai kiekvienam kreditoriui[165].

Kaip nurodo D. R. J. Colomer'as, nuo tada *actio Pauliana* institutas yra grindžiamas tokiais elementais kaip turto perdavimas (lot. *alienatio*), žala (lot. *eventus fraudis*), apgaulė (lot. *fraus*)[166] ir žinojimas apie apgaulę (lot. *participatio fraudis*)[167]. Šiuo aspektu teisės literatūroje taip pat pažymima, jog vietiniai įstatymų leidėjai, susidurdami su akivaizdžiais įrodinėjimo sunkumais, nuo viduramžių, vystantis komerciniams santykiams, įvairiais būdais stengėsi kreditorių gynybą *actio Pauliana* instituto pagrindu atskirti nuo apgaulės kriterijaus. Dėl to visoje Europoje išryškėjo aiški tendencija ginant kreditorius *actio Pauliana* pagrindu stiprinti objektyviųjų kriterijų taikymą ir pamažu atsisakyti apgaulės kaip lemiamo elemento, reikalingo teisei į gynybą realizuoti, o labiau orientuotis į patį žalos, kilusios iš skolininkų atliktų veiksmų, faktą[168].

1.2.1.2. *Fraudulent conveyance* / *transactions at an undervalue* ir *preference*s institutų ištakos

162 Girard, P. F., *supra* note 94, p. 51–53; Jonaitis, M., *supra* note 88.

163 Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 200.; Pretelli, I., *supra* note 7, p. 594.

164 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 39, p. 11.

165 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 595.

166 Paminėtina, kad K. C. Kettering'as teigia, jog lotyniškojo termino *fraus* tikroji reikšmė romėnų laikais buvo kreditoriaus „nenauda“, o ne „apgaulė“ (Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act, *supra* note 63, p. 807).

167 Generalinio advokato D. R. J. Colomer'o 2008 m. spalio 16 d. išvados Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07), *supra* note 116, 25 punktas.

168 Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *op. cit.*, p. 201, 216-217.

Bendrojoje teisėje egzistuojančių sandorių nuginčijimo ieškinių, kaip ir visos bendrosios teisės tradicijos, šaknys glūdi Anglijos teisėje. Kalbant apie britiškąjį *fraudulent conveyance* institutą, yra nuomonių, kad jo sukūrimą ir vystymąsi per tarptautinės komercinės teisės bendruosius principus (lot. *lex mercatoria*) lėmė kaip tik romėniškoji *actio Pauliana* priemonė. O britiškasis *fraudulent conveyance*, savo ruožtu, lėmė analogiškų institutų Britanijos Tautų Sandraugos valstybių teisėje ir JAV teisėje atsiradimą[169].

Fraudulent conveyance institutas Anglijos teisėje siekia viduramžius ir yra kildinamas iš statutų, kurie datuojami XIII a. (nors yra autorių, teigiančių, jog dar iki šių statutų bendrosios teisės tradicijos valstybėse egzistavo ieškinys, „analogiškas romėniškajam *actio Pauliana*“[170], kuris galiausiai buvo kodifikuotas[171]). Dėl pirmojo statuto, šioje šalyje reguliavusio *fraudulent conveyance*, teisės doktrinoje yra skirtingų nuomonių. Pavyzdžiui, I. Pretelli nurodo, kad toks statutas, Anglijoje išleistas 1267 m., reglamentavo individualų ieškinį[172], nors A. Vaquer'is, taip pat ir R. Parry kaip pirmąjį statutą, kuris reguliavo *fraudulent conveyance*, mini 1376 m. Edvardo III statutą, įtvirtinusį daug nuostatų, kurių tikslas buvo užkirsti kelią skolininko apgaulei, teikiant dovanas šeimai ir draugams[173]. Tačiau visi minėti autoriai sutaria dėl to, jog karalienės Elžbietos I, valdžiusios 1558–1603 m., laikais *fraudulent conveyance* institutas įgavo didesnę įtaką ir buvo labiau išvystytas.

Tryliktojo Elžbietos statuto (angl. *Statute of Elizabeth*) (dalis autorių nurodo, kad jis išleistas 1570 m., dalis – kad 1571 m.) 5 skyrius įtvirtino, kad pasitelkiant *fraudulent conveyance* institutą gali būti ginčijamos ne tik dovanos, bet ir kitos skolininko turto perleidimo rūšys, tarp jų ir feodo davimas, dotacijos, nuosavybės teisių perdavimas, garantijos. Kartu karalienė Elžbieta I padidino ir už nesąžiningą turto perleidimą gresiančias bausmes, įskaitant tai, kad numatė galimybę įkalinti skolininką pusei metų. Toks reglamentavimas, lyginant su ankstesniaisiais, turėjo ir kitų skirtumų. Pavyzdžiui, pirmajame britų statute ketinimo apgauti nustatymas buvo reikalingas net ir neatlygintinių sandorių atveju, o Tryliktasis Elžbietos statutas numatė, kad perleidimas galios tik jei sandoryje yra numatytas „tinkamo dydžio atlyginimas“ ir egzistuoja šalių bendrasis sąžiningumas (lot. *bona fide*)[174].

V. Finch nurodo, kad asmens nemokumas tais laikais buvo laikomas nusižengimu, artimu sunkiam nusikaltimui. Anktyvuosiuose – siekiančiuose viduramžius – Anglijos bankroto įstatymuose dominavo baudžiamieji aspektai ir tai išliko iki pat XVIII a. Ir nors Tryliktasis Elžbietos statutas nubrėžė svarbią takoskyrą tarp prekybininkų ir kitų asmenų (į bankrutuojančio asmens apibrėžimą įtraukdamas tik prekybininkus, t. y. tuos, kurie užsidirbdavo pragyvenimui „pirkdami ir parduodami“), bankrutuojančio asmens galimybė atsikratyti egzistuojančių finansinių įsipareigojimų teisės normose įtvirtinta tik ankstyvajame XVIII a., kai 1705 m. statute buvo numatyta galimybė panaikinti prekybininkų

169 Parry, R. Cross-Border Transaction Avoidance, *supra* note 53, p. 550; Boraine, A., *supra* note 74, p. 6.

170 Doyle, L.; Keay, A., *supra* note 57, p. 516.

171 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 69.

172 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 596.

173 Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 201; Parry, R. Introduction, *supra* note 53, p. 4.

174 Pretelli, I., *op. cit.*, p. 597–598.

atsakomybę už egzistuojančias skolas. Tačiau nors galimybė nedengti skolų egzistavo jau nuo 1705 m., įstatymas kriminalizavo bankrutuojančius prekybininkus ir griežtai juos baudė – buvo galima taikyti net mirties bausmę skolininkui jo apgaulės atveju. Asmens įkalinimą už skolas Anglijoje panaikino tik 1869 m. Skolininkų įstatymas[175]. Įkalinimas už skolas ilgą laiką egzistavo ir JAV teisėje[176].

Kaip tik Tryliktasis Elžbietos statutas, reguliavęs *fraudulent conveyance*, laikomas šių dienų Anglijos teisėje egzistuojančios *transactions at an undervalue* doktrinos pirmtaku[177] (nors nūdienos teisės literatūroje kartais vienu metu vis dar vartojamos abi sąvokos: *transactions at an undervalue* doktrina minima kalbant apie Anglijos IA 238 straipsnį, o *fraudulent conveyance* – kai kalbama apie Anglijos IA 423 straipsnį[178]). Įdomu ir tai, kad Tryliktasis Elžbietos statutas galiojo daugiau kaip keturis šimtmečius: J. Armour'as, taip pat kiti autoriai nurodo, kad minėtame statute egzistavęs *fraudulent conveyance* instituto reglamentavimas buvo perkeltas į 1925 m. Nuosavybės aktų įstatymo (angl. *Law of Property Act*) 172 skyrių[179].

Pirmenybių teisė susikūrė kaip teismų praktikos, taikant *fraudulent conveyance* doktrinos normas, rezultatas. *Preferences* instituto ištakomis laikoma 1584 m. Anglijoje nagrinėta *The Case of the Bankrupts* byla, kurioje buvo ginčijamas po skolininko bankroto sudarytas sandoris. Praėjus keliems šimtmečiams *preferences* institutas pradėtas taikyti ir iki skolininko bankroto procedūrų sudarytiems pirmenybiniams sandoriams ginčyti (pirmąja byla laikoma 1758 m. Anglijoje nagrinėta *Worsely v DeMattos* byla). Teisės literatūroje nurodoma, kad tai įvyko lordui Mansfield'ui teismų sprendimų motyvacijose išvysčius moderniąją pirmenybių teisės koncepciją. Ja įvestas atribojimas tarp „gerųjų" ir „blogųjų" pirmenybių, pastarosiomis laikant tik sandorius, kuriais siekta išvengti bankroto įstatymų taikymo. Kaip ir šių dienų pirmenybių teisės normos Anglijoje, tuometinis *preferences* institutas reikalavo domėtis skolininko motyvais, kurių vedamas jis sudarė ginčijamą sandorį, ir dėl kreditoriaus vykdyto spaudimo skolininkui padengti įsiskolinimą tam kreditoriui atliktą mokėjimą laikė teisėtu. Teisės aktuose pirmosios nuorodos į vadinamąsias *fraudulent preferences* Anglijoje padarytos 1856 m. Akcinių bendrovių įstatyme ir 1869 m. Bankroto įstatyme[180].

1.2.2. *Actio Pauliana* instituto vystymosi iki modernių jo versijų, egzistuojančių dabartinėse teisinėse sistemose, ypatumai

175 Finch, V., *supra* note 58, p. 10–12.

176 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 34.

177 Ayliffe, J. QC. Transactions defrauding creditors (Insolvency Act 1986, Section 423), *supra* note 53, p. 287.

178 Šioje disertacijoje aiškumo dėlei, kalbėdama apie sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo reglamentavimą Anglijos teisėje, abiejų minėtų Anglijos IA straipsnių atžvilgiu autorė vartoja *transactions at an undervalue* sąvoką.

179 Armour, J. Transactions at an Undervalue, *supra* note 54, p. 38–39; Ayliffe, J. QC. Transactions defrauding creditors (Insolvency Act 1986, Section 423), *op. cit*.

180 Walters, A. Preferences, *supra* note 54, p. 127–129; Parry, R.; Shivji, S. Preferences (Insolvency Act 1986, Sections 239 and 340), *supra* note 53, p. 156.

Vakarų Romos imperija žlugo 476 m., o Rytų (Bizantija) išsilaikė iki 1453 m. Todėl romėnų teisė pasaulio teisės sistemų raidą veikė dviem kryptimis: rytų ir vakarų. Be to, subyrėjus Romos imperijai, Vakarų Romos imperijos teritorijoje atsiradusios valstybės daugiau ar mažiau perėmė romėnų teisę (romėnų teisės recepcija). Susidomėjimas romėnų teise ypač padidėjo IX–XI a. Vakarų Europoje, pirmiausia Italijoje (XI a. Pizoje atrasti Justiniano Digestai tapo pagrindiniu veiksniu, padėjusiu įveikti „valstybines bei kitas teritorines sienas ir sukurti bendrą Vakarų Europos teisinę kultūrą, teisės mokslą ir teisinį išsilavinimą“[181]). Tų laikų romėnų teisės tyrinėtojų (glosatorių) sekėjai – postglosatoriai papildė romėnų teisę kanonų teisės ir Italijos miestų teisės elementais, tad ji tapo universalia naujojo pasaulio teise – *lex generalis*[182].

Galbūt dėl minėtos romėnų teisės recepcijos ir postglosatorių darbo M. V. Teliukina nurodo, kad istoriškai egzistavo dvi *actio Pauliana* instituto sistemos: subjektyvioji ir objektyvioji[183] (kitame šaltinyje jos vadinamos subjektyviąja ir objektyviąja teorijomis[184]). Romėnų teisei būdinga subjektyvioji sistema, kuri teisėtais pripažino visus mokėjimus, įvykdytus iki bankroto paskelbimo, net jei jie buvo atlikti skolininkui jau esant faktiškai nemokiam. Išimtis buvo taikoma tik sandoriams, kurie minėtu laiku įvykdyti turint aiškų tikslą padaryti žalą skolininko kreditoriams. Italų viduramžių teisė[185] rėmėsi objektyviuoju kriterijumi – skolininko bankroto paskelbimo laiku, traktuodama, kad visi be išimties sandoriai, sudaryti per atitinkamą laikotarpį iki minėtos datos, yra negaliojantys. Dabartinė įvairių valstybių įstatymų bazė yra sukurta remiantis viena iš šių dviejų sistemų[186].

Teisės literatūroje taip pat pažymima, kad kontinentinės teisės tradicijos šalyse *actio Pauliana* institutui įtaką padarė 1804 m. Prancūzijos civilinio kodekso 1167 straipsnis. Teisė į *actio Pauliana* minėtame kodekse buvo suteikta visiems kreditoriams, net jei pastarieji atsirado jau po ginčijamo sandorio sudarymo (atitinkamai teisė laisvai disponuoti turtu buvo ribojama kiekvieno asmens, „kuris gali tapti skolininku“, atžvilgiu). Įprastas pracūziškojo *action paulienne* padarinys – kreditoriaus galimybė siekti savo reikalavimo patenkinimo, jį nukreipiant į skolininko turtą, net jei tas turtas perleistas trečiajam asmeniui[187].

Šiuo metu kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius įvairiomis formomis įtvirtinta veik visose pasaulio valstybėse. Tai (tik Europos Sąjungos valstybių narių

181 Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija.* Vilnius: Justitia, 2002, p. 107.

182 Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S., *supra* note 94, p. 25–27.

183 Teliukina, M. V. *Kommentarii k Federaljnomu zakonu „O nesostoiateljnosti (bankrotstve)“* [Comments on the Federal Law „On Insolvency (Bankruptcy)“]. Moskva, 2003, p. 255–256.

184 Koraev K. B. *Pravovoi status konkursnykh kreditorov v dele o ðeпe o bankrotstve* [Legal Status of Bankruptcy Creditors in the Bankruptcy Case]. Moskva: Wolters Kluwer, 2010, p. 61.

185 Italų viduramžių teisė (iš kurios, beje, ir kildinamas terminas „bankrotas“) vietoj kriminalinių bausmių skolininkams mieliau rinkosi tokių asmenų viešą pasmerkimą: skolininkui, nepajėgiančiam padengti visų turimų įsiskolinimų, tekdavo išsirengti nuogai viešumoje ir tuo metu, kai susirinkę žiūrovai spardydavo jam užpakalį, skolininkas turėjo tris kartus garsiai sušukti: „Aš bankrutavęs“ (Epstein, D. G., *et. al., supra* note 62, p. 1–2).

186 Teliukina, M. V., *supra* note 183.

187 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 598.

aspektu) yra pripažinęs ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas[188] (angl. *Court of Justice of the European Union*). Institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti:

- kai kuriose valstybėse yra įtraukti į tų šalių civilinius kodeksus. Pavyzdžiui, įtvirtinti Lenkijos civilinio kodekso 527–534 straipsniuose, Italijos civilinio kodekso 2901-4 straipsnyje, Ispanijos civilinio kodekso 1111 ir 1291.3 straipsniuose;
- kai kuriose valstybėse yra įtraukti į tų šalių bankroto įstatymus. Pavyzdžiui, įtvirtinti Anglijos IA 238–239, 245 ir kituose straipsniuose, Švedijos bankroto įstatymo 4 skyriuje;
- kitose aptinkami atskiruose civiliniuose ir bankroto įstatymuose. Pavyzdžiui, Olandijos BĮ ir Olandijos CK trečiosios knygos 45–48 straipsniuose; JAV yra įtvirtinti Vieningame nuginčijamų sandorių akte, laikomame bendrosios teisės dalimi ir priimtame daugumoje valstijų, bei JAV Bankroto kodekse, kuris yra federalinio lygmens teisės aktas; Vokietijoje yra Bankroto kodeksas ir Aktas, įtvirtinantis teisės institutus, skirtus kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ne bankroto procese ginti[189].

Ieškiniai, kuriais siekiama kreditoriams žalingų sandorių panaikinimo, dabartinėse teisinėse sistemose dažniausiai laikomi bankroto proceso (įmonių bankroto teisės ištakos siejamos su XIX a. įvykusiu juridinio asmens teisinės formos atsiradimu ir jo vystymu[190]) dalimi. Ne visos valstybės turi *actio Pauliana* taisykles, numatančias šių ieškinių teikimo galimybę ordinariniame procese[191]. Pavyzdžiui, kaip nurodo I. Pretelli, Šveicarijoje galimumo taikyti *actio Pauliana* institutą ordinariniame procese klausimas yra itin jautri tema dėl bankinės veiklos svarbumo šiai šaliai. Šioje valstybėje *actio Pauliana* ordinariniame procese kreditorius gali inicijuoti tik oficialiu dokumentu įrodęs, jog skolininkas neturi jokio turto ir išieškojimo vykdymas kreditoriaus reikalavimo tenkinimo tikslu iš to skolininko nėra įmanomas. Tačiau kadangi Šveicarijos teisėje:

- išieškojimas galimas arba per vykdymą, arba per bankrotą, o
- išieškojimas verslu užsiimančių asmenų ar įmonių atžvilgiu gali būti vykdomas tik bankroto būdu,

dėl minėtų taisyklių (neatsižvelgiant į tai, ar kreditoriams žalingą sandorį sudarė fizinis asmuo skolininkas, registruotas Šveicarijoje kaip verslininkas, ar Šveicarijos įmonė) toks sandoris gali būti ginčijamas *actio Pauliana* instituto pagrindu tik bankroto proceso metu. Be to, *actio Pauliana* įmanomas tik tuo atveju, jei juo siekiama nukreipti reikalavimą į ginčijamo sandorio sudarymo metu Šveicarijoje buvusį skolininko turtą[192].

188 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1983 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Deka Getreideptodukte GMBH & Co v European Economic Community* (C-250/78) [interaktyvus], 15 punktas [žiūrėta 2016-03-15]. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a03862aa-e443-49b8-a412-c1d48515eec3/language-en> (Iš: Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law, *supra* note 70, p. 421).

189 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 599; Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law, *supra* note 70, p. 428–429; ir kt.

190 Finch, V., *supra* note 58, p. 12.

191 Pretelli, I., *op. cit.*, p. 607.

192 *Ibid*., p. 614–616.

D. R. J. Colomer'as nurodo, kad kai kuriose Europos valstybėse (minima Prancūzija, Ispanija) *actio Pauliana* institutas bankroto procese taikomas kaip subsidiarus kreditorių teisių gynimo būdas: bankroto administratorius gali pareikšti civilinį *actio Pauliana* tik tuo atveju, kai nėra bankroto teisėje numatytų sąlygų pareikšti ieškinį dėl nuginčijimo. Pavyzdžiui, negalint pasitelkti bankroto teisės normomis reglamentuoto *revocatory action* dėl ieškinio senaties termino praleidimo, galima bandyti taikyti tų valstybių civilinių kodeksų nuostatose įtvirtintą *actio Pauliana*[193].

Actio Pauliana instituto reglamentavimo skirtingų valstybių teisės normose įvairovę, manoma, lėmė šių veiksnių visuma:

1. faktas, kad romėnų teisės recepcija ne visas valstybes veikė vienodai (visuotinai pripažįstama, kad kontinentinės teisės tradicija buvo smarkiai paveikta romėnų teisės, o jos poveikis bendrosios teisės tradicijai buvo kur kas silpnesnis. Kalbėdamas apie kontinentinės teisės tradicijos valstybes, M. Maksimaitis nurodo, kad Italijos, Prancūzijos, Vokietijos teisei romėnų teisės įtaka buvo milžiniška, kitose valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, iš romėnų teisės perimtos tik pagrindinės, svarbiausios maksimos, o Skandinavijoje apskritai recepcija įvyko labai vėlai, perimta jau vokiškoji romėnų teisės versija[194]);
2. neaiškumai, susiję su *actio Pauliana* kilme ir veikimo mechanizmu, bei per amžius susikaupusi skirtingų autorių požiūrių įvairovė[195];
3. skirtingose jurisdikcijose skirtingais laikotarpiais egzistavę skirtingi civilinių ir bankroto procedūrų ekonominiai, socialiniai ir politiniai tikslai[196].

Pažymėtina, kad atskirų valstybių teisėje šiuo metu įtvirtintos *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos, apibrėžiančios, kurie kreditoriams žalingi sandoriai gali būti nuginčijami, o kurie išsaugomi, savo esme yra derinys, susidedantis iš tam tikrų objektyviųjų ir subjektyviųjų kriterijų[197].

193 Generalinio advokato D. R. J. Colomer'o 2008 m. spalio 16 d. išvados Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07), *supra* note 116, 29 punktas.

194 Maksimaitis, M., *supra* note 181, p. 118.

195 Vaquer, A. From revocation to non apposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 200.

196 „Įstatymų leidyba yra politinės veiklos produktas. Kaip atrodo įstatymų bazė tam tikru klausimu <…> neišvengiamai nustato dėl jos vykusi politinė kova ir jos nulemta politinių jėgų pusiausvyra" (Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application*, *supra* note 56, p. 11).

197 Tai, kad kalbant apie *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetą, tai optimalu daryti jį skaidant į objektyviuosius ir subjektyviuosius kriterijus, rodo aplinkybė, jog toks skirstymas naudojamas, pavyzdžiui, UNCITRAL priimtose rekomendacinio pobūdžio nemokumo teisės teisėkūros gairėse. Tai yra, užuot aptarinėjus skirtingas sandorių nuginčijimo ieškinių taisykles, gairėse jos apibendrinant suskirstomos į dvi – objektyviųjų ir subjektyviųjų kriterijų – grupes (*UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law. Parts One and Two.* 2004, p. 137–139 [interaktyvus]. UNCITRAL tinklalapis [žiūrėta 2016-03-18]. <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/2004Guide.html>). Apie objektyviuosius ir subjektyviuosius kriterijus kalbama ir Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų komandos atliktame tyrime (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 163–164), olandų mokslininko R. J. de Weijs'o tyrimuose (pvz., De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 222), taip pat kituose teisės literatūros šaltiniuose.

Objektyviaisiais kriterijais laikytinos *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos, kurios nėra susijusios su ginčijamo sandorio šalių ketinimais[198]. Pavyzdžiui, kaip M. V. Teliukinos buvo nurodyta, *actio Pauliana* aspektu žalingais kreditoriams gali būti laikomi i) visi sandoriai, sudaryti per tam tikrą laikotarpį iki teisiškai pripažįstant skolininko nemokumo būklę, jei tuomet skolininkas jau buvo faktiškai nemokus, arba ii) visi sandoriai, sudaryti po teisinio skolininko nemokumo pripažinimo[199]. Objektyviaisiais kriterijais laikytinos ir kitos bendrosios charakteristikos, pagal kurias analizuojamas ginčijamas sandoris, pavyzdžiui, ar skolos mokėjimo terminas buvo suėjęs. Taip pat jais laikytina ginčijamo sandorio šalių tapatybė, t. y. tarp sandorio šalių egzistuojantys specialūs ryšiai, pavyzdžiui, kad skolininko kontrahentas yra skolininką kontroliuojantis jo akcininkas[200].

Subjektyvieji kriterijai yra tos *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos, kurios susijusios su ginčijamo sandorio šalių ketinimais. Pavyzdžiui, skolininko noras suteikti pirmenybę vienam iš savo kreditorių[201]. Arba aplinkybė, kad šalys, sudarydamos ginčijamą sandorį, ketino padaryti žalą skolininko kreditoriams (nes, pvz., yra įrodymų apie jų bendradrabiavimą slepiant skolininko turtą nuo kreditorių). Taip pat aplinkybė, kad šalys žinojo, jog sudaromas sandoris bus žalingas skolininko kreditoriams, o tai kartu reiškia ir jų žinojimą apie skolininko nemokumą („Kreditorių interesai pažeidžiami tik esant nemokumui. <...> Dėl to, tam, kad sandorio šalys žinotų, kad juo bus pažeisti skolininko kreditorių interesai, jos taip pat turi turėti žinių apie skolininkui gresiantį nemokumą“[202]). Arba aplinkybė, kad šalys turėjo žinoti, jog sudaromas sandoris bus žalingas skolininko kreditoriams[203].

Šiuo aspektu taip pat paminėtina, jog teisės literatūroje skiriasi nuomonės, ar aplinkybė, kad skolininkas buvo (ne)mokus ginčijamo sandorio sudarymo metu, laikytina objektyviuoju ar subjektyviuoju kriterijumi. Pavyzdžiui, R. J. de Weijs'as teigia, kad ši aplinkybė yra objektyvusis kriterijus, nes nemokumas nepriklauso nuo skolininko valios[204]. Skolininko nemokumas prie objektyviųjų kriterijų priskiriamas ir Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų komandos atliktame tyrime[205]. Tačiau UNCITRAL priimtose rekomendacinio pobūdžio nemokumo teisės teisėkūros gairėse skolininko (ne)mokumas yra charakterizuojamas kaip subjektyvusis testas[206]. Šioje disertacijoje skolininko nemokumas laikomas objektyviuoju kriterijumi.

Lygindamas nūdienos reglamentavimą su buvusiu romėnų ir viduramžių laikais, K. C. Kettering'as pažymi, kad tol, kol *actio Pauliana* institutą ar jo atitikmenis reguliavo įstatymai, kurie savo esme buvo baudžiamieji (pvz., Tryliktasis Elžbietos statutas), itin aktualūs buvo abiejų ginčijamo sandorio šalių ketinimai, nes kaip sankcija už veikimą kreditorių nenaudai turint nesąžiningų ketinimų (lot. *means rea*) ir skolininkui, ir jo

198 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 222.

199 Teliukina, M. V., *supra* note 183.

200 De Weijs, R. J., *ibid.*

201 *Ibid.*

202 De Weijs, R. J., *et al., supra* note 76, p. 18.

203 *UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law, supra* note 197, p. 137.

204 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 222.

205 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 163–164.

206 *UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law, op. cit.*, p. 138 (Iš: De Weijs, R. J., *op. cit.*, p. 222).

kontrahentui grėsė įkalinimas. Analizuojamą institutą reglamentuojančiuose šių laikų civiliniuose teisės aktuose įtvirtintos priemonės, kuriomis kreditorių pažeistos teisės gali būti atkurtos, atskleidžia, kad naujųjų laikų įstatymuose ir teismų praktikoje skolininko ketinimų, kaip asmens proto būklės, reikšmė yra sumenkusi. Kadangi šių laikų teisės aktų pagrindinis taikinys yra su skolininku ginčijamą sandorį sudaręs trečiasis asmuo, *actio Pauliana* institute skolininko nesąžiningų ketinimų kriterijų keičia apgaulės ženklai, nesąžiningumo prezumpcijos ir kiti teisiniai įrankiai. Taip pat didesnę reikšmę turi pats ginčijamo sandorio rezultatas (tiksliau, to sandorio poveikis skolininko kreditoriams) nei ginčijamo sandorio šalių teiginiai apie ketinimus, kurių vedami jie tą sandorį sudarė[207].

Kreditorių teises pažeidžiančių sandorių nuginčijimo sąlygos, įtvirtintos šių laikų valstybių teisės normose, tarpusavyje skiriasi. Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų komandos atliktas tyrimas[208] atskleidė, kad skirtumai egzistuoja tiek apibrėžiant nesąžiningumo prezumpcijas, tiek reglamentuojant laiko periodus iki skolininko bankroto bylos pradžios (angl. *suspect period*), kurių metu sudaryti sandoriai, iškėlus bankroto bylą, *actio Pauliana* ar analogiškų ieškinių pagrindu gali būti ginčijami. Be to, skiriasi ir valstybių įstatymų leidėjų pasirinkimas dėl subjektyviųjų ir objektyviųjų kriterijų įtvirtinimo kreditorių teises pažeidžiančių sandorių nuginčijimo sąlygose. Nors daugelis Europos Sąjungos valstybių narių sandorių nuginčijimo sąlygose naudoja tiek subjektyviuosius, tiek objektyviuosius testus, yra valstybių (pavyzdys – Nyderlandai), kurios sandorių nuginčijimo ieškinių reglamentavimą iš esmės grindžia subjektyviaisiais kriterijais. Be to, skiriasi ir subjektai, kuriems šie kriterijai taikomi: vienos valstybės subjektyviuosius kriterijus orientuoja į skolininką (pavyzdys – Jungtinė Karalystė[209]), kitos – į skolininko kontrahentą (pavyzdys – Vokietija)[210].

Kalbant apie dabartinėse teisinėse sistemose egzistuojančių modernių *actio Pauliana* instituto versijų materialinius teisinius padarinius, pirmiausia paminėtini šio instituto taikymo ordinariniame procese ir bankroto procese skirtumai: ordinariniame procese *actio Pauliana* taikymo teisiniai padariniai kyla tik pavieniams skolininko kreditoriams (ieškovams), o bankroto procese – teoriškai tenka visiems skolininko kreditoriams. Galimos tradicinės *actio Pauliana* tenkinimo padarinių variacijos, pasak A. Vaquer'io, yra sandorio, dėl kurio vyksta ginčas:

- pripažinimas niekiniu (angl. *voidness*),
- nuginčijimas (angl. *voidability*) arba
- nevykdytinumas (angl. *unenforceability*)[211].

Šias tradicines *actio Pauliana* tenkinimo materialinių teisinių padarinių variacijas atsispindi ir Nemokumo reglamento 7 straipsnio 2 dalies m) punktas, kuriame įtvirtinta, kad „<...> valstybės, kurioje pradėtos skolininko nemokumo procedūros, teisė numatys ir

207 Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act, *supra* note 63, p. 809–810.

208 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39.

209 Tame tyrime sąvoka „Jungtinė Karalystė" (angl. *United Kingdom* arba *UK*) irgi apima tik Jungtinės Karalystės Anglijos ir Velso jurisdikcijų teisę.

210 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, op. cit.*, p. 164, 176.

211 Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law, *supra* note 70, p. 422.

taisykles dėl sandorių, kurie yra nenaudingi visiems kreditoriams, pripažinimo niekiniais, jų nuginčijimo ar jų nevykdytinumo“[212].

Sandorio pripažinimas niekiniu ir sandorio nuginčijimas, kaip *actio Pauliana* padariniai, pavyzdžiui, taikomi Vokietijos, Prancūzijos teisėje, nevykdytinumas – Italijos, Prancūzijos, Ispanijos teisėje[213]. Įdomu tai, kad Prancūzijoje *actio Pauliana* instituto taikymas ordinariniame procese ir šio instituto taikymas bankroto procese skiriasi pagal sandorių negaliojimo koncepciją: bankroto administratorius gali pasiekti, kad atitinkami sandoriai būtų pripažinti niekiniais, o pareiškus *actio Pauliana* ordinariniame procese bus apsiribota sandorio nuginčijimu[214]. Be to, prancūzų mokslininkai nuo XX a. *actio Pauliana*, įtvirtintą Prancūzijos civilinio kodekso 1167 straipsnyje, apibūdina ir kaip *inopposabilité* ieškinį: kreditoriams žalingo skolininko sandorio materialiniai teisiniai padariniai negali būti panaudoti prieš *actio Pauliana* pateikusį ir bylą laimėjusį kreditorių, tačiau tas žalingas sandoris lieka galiojantis jo šalių atžvilgiu, ir tokiu sandoriu perleisto skolininko turto likutis (jei po *actio Pauliana* bylą laimėjusio skolininko kreditoriaus reikalavimo patenkinimo jis dar egzistuoja) lieka to turto įgijėjo nuosavybė[215].

1.2. poskyrio apibendrinimas

Romėnų teisėje egzistavęs institutas, skirtas kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, susijusių su pastarųjų turto disponavimu, ginti, iš kurio kildinamas šių laikų *actio Pauliana*, nėra visiškai aiškus. *Actio Pauliana* institutui aktualūs Digestų tekstai imperatoriaus Justiniano laikais buvo kopijuojami ranka, todėl pasitaikydavo ir rašybos klaidų, ir teksto pakeitimų. Be to, pavieniai bandymai tuos iki mūsų dienų išlikusius lotyniškus romėnų teisės šaltinių fragmentus išversti į anglų ir kitas kalbas turinio prasme nėra vieningi.

Kalbant apie romėniškąjį *actio Pauliana* ir nuo viduramžių egzistuojantį britiškąjį *fraudulent conveyance*, iš šios disertacijos 1.2.1. poskyryje pateikiamos analizės matyti, kad šie du institutai turi akivaizdžių panašumų. Manytina, kaip tik dėl to dalis mokslininkų ir nurodo, jog bendrojoje teisėje egzistuojančių sandorių nuginčijimo ieškinių ištakos yra romėnų teisėje. Argumentacijai, jog romėnų teisė yra padariusi įtaką ir kontinentinės, ir bendrosios teisės tradicijai, negalima nepritarti: kaip žinome, abi šios teisės tradicijos teisės doktrinoje kartais vadinamos vienu – Vakarų teisės tradicijos – vardu[216].

Visos disertacijos 1.2.1. poskyryje analizuotos teisės gynimo priemonės (*actio Pauliana*, *fraudulent conveyance / transactions at an undervalue* bei *preferences*) buvo sukurtos ar

212 Angl. „<...> *the rules relating to the voidness, voidability or unenforceability of legal acts detrimental to the general body of creditors*“ (Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. gegužės 20 d. reglamentas (ES) Nr. 2015/848 dėl nemokumo bylų, *supra* note 86).

213 Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law, *supra* note 70, p. 439.

214 Generalinio advokato D. R. J. Colomer'o 2008 m. spalio 16 d. išvados Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07), *supra* note 116, 28 punktas.

215 Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 211–212; Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law, *op. cit.*, p. 438.

216 Pavyzdžiui, Glendon, M. A.; Gordon. M. W.; Osakwe, Ch. *Vakarų teisės tradicijos.* Vilnius: Pradai, 1993, p. 18; Bergman, H. J. *Teisė ir revoliucija. Vakarų teisės tradicijos formavimasis.* Vilnius: Pradai, 1993, p. 17.

išvystytos kaip teisiniai įrankiai nuo nesąžiningų skolininkų nukentėjusiems jų kreditoriams (sudarantys galimybę kreditoriams savo reikalavimų tenkinimą nukreipti į ginčijamo sandorio objektą, nebent skolininko kontrahentai buvo sąžiningi turto įgijėjai). Dėl to visai pagrįsta jas šio tyrimo aspektu laikyti analogais ir naudoti lyginamajai analizei.

Kalbant apie nūdienos institutus, skirtus kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, disertacijos 1.2.1. poskyryje paminėtai D. R. J. Colomer'o pozicijai, kad „dėl romėnų teisininkų genialumo pagrindinės *actio Pauliana* savybės nepakito iki mūsų dienų", galima pritarti, tačiau tik iš dalies. Iš disertacijos 1.2.2. poskyryje pateiktos informacijos akivaizdu, jog praėję daugiau kaip du tūkstančiai metų *actio Pauliana* instituto turinį neišvengiamai paveikė ir išplėtė šio instituto taikymo sferą. Skirtingai nei dabartinių laikų *actio Pauliana* institutas, romėniškasis *actio Pauliana*:

- buvo įtvirtintas normose, kurios savo esme laikytinos baudžiamaisiais įstatymais;
- reglamentavo tik su finansiniais sunkumais susidūrusių fizinių asmenų nesąžiningų sandorių ginčijimą (kaip žinome, įmonės, kaip tam tikri organizaciniai verslo dariniai, susiformavo tik naujaisiais laikais);
- greta galimybės kreditoriui nukreipti savo reikalavimų tenkinimą į ginčijamo sandorio objektą, numatė galimybę taikyti sankcijas pačiam skolininko asmeniui[217] (pavienių teisinių normų, savo esme numatančių kreditoriaus reikalavimo nukreipimo į skolininko asmenį galimybę, galima rasti ir šių dienų teisėje[218]);
- buvo taikomas tik ordinariniame procese ir neturėjo dabartiniam kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* priskiriamų savybių ir tikslų (apie kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* ypatumus rašoma šios disertacijos 1.3. poskyryje);
- buvo orientuotas į pačiam skolininkui nenaudingų sandorių, kurie skolininko ir trečiojo asmens buvo sudaryti siekiant išvengti skolininko prievolės kreditoriui vykdymo, pripažinimą negaliojančiais. Taigi, romėniškasis *actio Pauliana* iš esmės reglamentavo tik sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimą.

Kartu literatūros analizė leidžia daryti išvadą, kad romėniškojo *actio Pauliana* taikymo sąlygų visete tokio elemento kaip skolininko nemokumas vis dėlto nebuvo įtvirtinta, t. y. tam ieškiniui taikyti pakako skolininko ir trečiojo asmens sąmoningų veiksmų, siekiant, kad kreditorių vykdomos skolų išieškojimo iš skolininko turto procedūros būtų nesėkmingos[219].

---

217 Tokia galimybė egzistavo iki pat naujųjų laikų. Pavyzdžiui, dar 1874 m. Prancūzijoje asmenys, kurie nepajėgė padengti savo įsiskolinimų, buvo verčiami visą laiką nešioti žalią kepurę, kad kiti žinotų, jog šie asmenys neatsiskaitė su savo kreditoriais (Epstein, D. G., *et. al., supra* note 62, p. 2).

218 Vienas masiškiausių įkalinimo dėl skolos uždraudimų įvykdytas 1963 m. rugsėjo 16 d. priimtu Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (angl. *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*) 4 protokolu, kurio 1 straipsnyje įtvirtinta: „Niekam negali būti atimta laisvė vien todėl, kad jis neįstengia įvykdyti kokios nors sutartinės prievolės." Nepaisant to, studijų procesui skirtoje literatūroje nurodoma, jog kai kuriose JAV valstijose tam tikromis aplinkybėmis (kai skolininkas turi galimybę atsiskaityti su kreditoriumi, tačiau sąmoningai vengia vykdyti kreditoriaus naudai priimtą teismo sprendimą dėl skolos; arba kai skola kreditoriui atsiranda dėl skolininko sąmoningo piktavališko kenkimo) iki šiol yra galimybė kreditoriui gauti skolininko suėmimo orderį (lot. *capias ad satisfaciendum*, angl. *body execution*) (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 34).

219 Minėtą išvadą netiesiogiai patvirtina ir iš Tryliktojo Elžbietos statuto kildinamos šiuolaikinės Anglijos ir JAV teisės normos (jos aptariamos šios disertacijos 2.2.1.1. ir 2.2.1.2. poskyriuose), orientuotos į

Šių dienų institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, įvairovę, jų taikymo sąlygų viseto ir ieškinio tenkinimo padarinių skirtumus greičiausiai lėmė tai, jog kreditoriaus, skolininko ir pastarojo turtą įgijusio trečiojo asmens interesai *actio Pauliana* ar jo analogų normose atskirose šalyse buvo balansuojami skirtinga vertybine kryptimi (prisiminkime tyrimo įvade minėtą teisės doktrinoje aptinkamą valstybių teisinių režimų apibūdinimą kaip „palankus skolininkui" ar „palankus kreditoriui"). Dėl to kartu galima teigti, jog šių laikų *actio Pauliana* instituto normų poveikį tą ieškinį pateikusiam kreditoriui ir ginčijamą sandorį sudariusiam skolininko kontrahentui, kaip vienam iš to skolininko kreditorių, pagrįsta vertinti taikytinos nacionalinės teisės kontekste.

1.3. Kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* ypatumai

Kaip jau minėta, *actio Pauliana* institutą reglamentuojančių normų taikymas kai kuriose valstybėse yra galimas ir ordinariniame procese, ir bankroto procese. Kalbant apie *actio Pauliana* instituto, kaip kreditorių teisių gynimo priemonės, individualų ir kolektyvinį pobūdį, teisės literatūroje nurodoma, jog kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* turi specifinę paskirtį: jis sukurtas *par conditio creditorum* tikslu, kuris yra bereikšmis *actio Pauliana* ieškinių, teikiamų pavienių kreditorių ordinariniame procese, atvejais[220]. Šio disertacijos poskyrio tikslas – atskleisti kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* ypatumus, parodant pauliškojo ieškinio skirtumus įprastame civiliniame procese ir bankroto bylose.

1.3.1. Bankrotas kaip kolektyvinė skolininko turto paskirstymo jo kreditoriams schema

Tai, kad asmeniui bankrutuojant, jo kreditoriai netenka galimybės individualiai siekti savųjų skolinių reikalavimų patenkinimo, yra vienas iš plačiausiai žinomų ir pripažintų bankroto teisės postulatų[221]. Skolininko nemokumas ir jam pradėtos bankroto procedūros ne tik suvaržo galimybę kreditoriams imtis individualių pastangų siekiant realizuoti turimas teises, bet ir „įšaldo" galimybę jiems naudotis iki bankroto proceso pradžios turėtomis turtinėmis teisėmis ir užtikrinimo priemonėmis[222]. Užsienio autorių publikacijose šiai situacijai apibrėžti kartais vartojama *automatic stay* sąvoka.

Bankroto teisės literatūroje galima rasti teorijų, kuriomis bandoma pateisinti bankroto teisėje egzistuojantį privalomą kolektyvinį režimą. Viena žymiausių – teisės ir ekonomikos judėjimo atstovo, amerikiečių mokslininko T. H. Jackson'o išvystyta Kreditorių derybų teorija (angl. *Creditors' Bargain Theory*). Pagal ją tikroji ir vienintelė bankroto teisės funkcija yra kreditorių iš bankroto proceso gautinos naudos maksimalus padidinimas (šiuo požiūriu bankroto teisės stategija ir visos jos taisyklės turi užtikrinti, kad grąža kreditoriams,

faktiškai nesąžiningų sandorių, kuriais siekta apgauti kreditorius, ginčijimą. Tų normų taikymo atveju nėra reikalaujama, kad ginčijamu sandoriu bendroji skolininko turto masė būtų buvusi sumažinta.

220 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 595.

221 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 32; Kavalnė, S., *supra* note 2, p. 6, 39; kt.

222 Finch, V., *supra* note 58, p. 53.

kaip grupei, būtų kuo didesnė)[223]. Be skolininko turto vertės maksimalaus padidinimo, pagal Kreditorių derybų teoriją yra dvi papildomos priežastys, kodėl kreditoriai turėtų rinktis kolektyvinę procedūrą. Pirma, ji padeda išvengti brangaus *visi prieš visus* bylinėjimosi ir, antra, mažina kreditorių išlaidas, skirtinas kitų kreditorių stebėjimui tam, kad nebūtų pavėluota į kreditorių „lenktynes" dėl skolininko turto[224] („Dalyvavimas lenktynėse dėl skolininko turto ar jų stebėjimas kainuoja visiems kreditoriams. <...> Bankrotas tampa priemone <...> priverčiančia kreditorius dirbti kartu"[225]).

Kreditorių derybų teorija kelia klausimą, ką kreditoriai sutartų, jei nebūtų bankroto įstatymų, numatančių kolektyvinę procedūrą. Pagal šią teoriją kreditoriai sutartų kaip tik dėl kolektyvinės procedūros taikymo[226]. Norminis teorijos pagrindimas laikomas kylančiu iš dviejų šaltinių:

- sutikimo sąvokos, kuri paaiškina teorijoje vartojamą „derybų" terminologiją, ir
- *ex ante* požiūrio, kai kreditoriai pasirenka, kaip jų reikalavimai bus dengiami, jei jų skolininkas bankrutuos[227].

Kreditorių derybų teorija apsiriboja tik sutartiniais kreditoriais[228] ir, įsivaizduodama idealią rinką bei visus kreditorius laikydama lygiais ir nepasižyminčiais kokiais asmeniniais ypatumais, teigia, kad į bankroto teisę turi būti žiūrima kaip į sistemą, sukurtą susitarimams, kurie, tikėtina, kreditorių būtų buvę pasiekti, jei tarp jų *ex ante* būtų vykusios derybos, atspindėti. Privalomą kolektyvinį režimą T. H. Jackson'as laiko patraukliu kreditoriams dėl išlaidų mažinimo, į bendrą fondą surenkamo turto didinimo ir efektyvesnio administravimo. Autorius teigia, kad jei kreditoriai būtų laisvi susitarti dėl jų reikalavimų tenkinimo būdų skolininko bankroto atveju, jie būtų labiau linkę sudaryti kolektyvinius susitarimus, nei tartis dėl individualių veiksmų ar dalinio kolektyvinio veikimo[229].

Kreditorių derybų teorija į skolininko nemokumą žiūri kaip į bendrų išteklių problemą, o į bankroto teisę – kaip į normų rinkinį, padedantį tą bendrų išteklių problemą įveikti[230]. Šios teorijos aprašomame hipotetiniame susirinkime būsimieji kreditoriai supranta, kad daugybinis skolų nedengimas ves prie daugiašalės Kalinių dilemos[231] tuo atveju, jeigu jie

223 Finch, V., *supra* note 58, p. 32-33.

224 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 511.

225 Jackson, T. H., *The Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 15, 17.

226 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *op. cit*., p. 511.

227 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 36.

228 Kreditorių derybų teorijoje turimas omenyje hipotetinis susitarimas tarp realių asmenų, kurie žino, kad jie kredituos skolininką, tačiau nežino, kaip skolininkui seksis verslas ateityje. Dėl to T. H. Jackson'as mano, kad realūs nesavanoriški kreditoriai (pvz., kreditoriai, kurių reikalavimai kildinami iš delikto), tokiame *ex ante* susitikime ir derybose negali būti pakviesti dalyvauti (*Ibid*., p. 39).

229 Finch, V., *op. cit.*, p. 32-33, 35.

230 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *op. cit.*, p. 512.

231 Kalinių dilema – socialinių ir politinių konfliktų tyrinėjimuose taikoma žaidimų teorija, kurioje nagrinėjama individų elgesio situacija, kai kiekvienas jų siekia sau geriausio rezultato. Kalinių dilemoje daroma prielaida, kad individas siekia maksimaliai padidinti savo naudą, neatsižvelgdamas į kitus individus. Tačiau yra situacijų, kai individams būtų palankiau veikti koordinuojant veiksmus. Įdomiausia, kad, net ir esant tokiai galimybei, individas ja nepasinaudoja. Dilemos pavadinimo kilmė susijusi su situacija, kai šerifas du žmones, įtariamus padarius nusikaltimą, įkalina atskirose kamerose. Kiekvienam įtariamajam jis suteikia galimybę prisipažinti ir nurodo, kokios bausmės laukia atvejais:

visi be apribojimų sieks patenkinti savuosius reikalavimus[232]. T. H. Jackson'as pažymi, jog bendrų išteklių naudojimo problema, kaip ir Kalinių dilema, remiasi trimis esminėmis prielaidomis, kad:

- kreditoriai dėl vienos ar kitos priežasties yra nepajėgūs susirinkti ir rasti kolektyvinį sprendimą;
- kreditoriai yra savanaudžiai (ar šaltakraujiškai viską apskaičiuojantys) ir nėra altruistai;
- rezultatas, pasiektas kreditoriui veikiant individualiai, yra prastesnis nei kolektyvinis sprendimas[233].

Tokioje situacijoje kolektyvinis režimas rizikos aspektu žada, jog visi toje pačioje padėtyje esantys kreditoriai (šį aspektą vertinant pagal kreditorių iki skolininko bankroto turėtas teises) nors ir mažesne apimtimi gaus savųjų reikalavimų patenkinimą. Kartu jis mažina ir poreikį leisti lėšas skolininkui stebėti, ir riziką, kad skolininko turtas bus išskaidytas ir padalytas tuo prarandant galimybę iš jo pardavimo gauti maksimalią grąžą[234]. Pastaruoju aspektu teisės literatūroje pastebima, kad pagal Kreditorių derybų teoriją viena svarbiausių bankroto teisės normų egzistavimo priežasčių yra išsaugoti skolininko turto vertę ir išsaugoti tiek, kiek įmanoma, veikusios įmonės verslo vertę. Tačiau ši turto ir verslo vertės išsaugojimo idėja yra kaip tik ta, kurią yra sudėtingiausia įgyvendinti praktikoje: bankroto proceso metu administratoriui dėl įvairių priežasčių bus sunku už skolininko turtą išsiderėti geriausią įmanomą kainą, bus susiduriama su lėšų, reikalingų administravimo išlaidoms dengti, trūkumu ir bankroto administratorius sieks kuo greičiau parduoti bankrutuojančio skolininko turtą[235].

Nors Kreditorių derybų teorija ir turi pirmiau minėtų spragų, be to, šių dienų teisėje ji nebėra populiari, tam tikras toje teorijoje pateikiamas įžvalgas dėl bankroto teisėje egzistuojančio privalomo kolektyvinio režimo tyrimo autorė laiko vertingomis. Akivaizdu, kad bankroto procese skirtumus tarp kreditorių turi lemti ne jų greitis inicijuojant atitinkamas teisines procedūras, o tų kreditorių turimų teisių į skolininko turtą „stiprumas". Šiuo aspektu galima pritarti Kreditorių derybų teorijos normose slypinčiai pozicijai, jog skolininko bankroto atveju visi toje pačioje padėtyje esantys jo kreditoriai turi turėti vienodas teises patenkinti savuosius reikalavimus.

1.3.2. Kreditorių lygiateisiškumas bankroto procese

jei prisipažįsta vienas asmuo, tas, kuris prisipažino, gauna 2 metus, o kitas, kuris neprisipažino, – 12 metų; jei prisipažįsta abu asmenys, jie gauna po 4 metus; jei abu asmenys neprisipažįsta – kiekvienas gauna po 3 metus. Akivaizdu, kad įtariamiesiems optimalus variantas būtų abiem neprisipažinti, tačiau pasirinkimų analizė rodo, kad kaip tik šis sprendimas ir nebus pasirinktas. Nes, jei vienas įtariamasis mano, kad kitas įtariamasis neprisipažins, jis prisipažins, kad gautų 2 metus; o jei tikisi, kad kitas įtariamasis prisipažins, jis irgi prisipažins, kad išvengtų 12 metų bausmės. Šią dilemą plačiai nagrinėjo J. Nash'as (Vainienė, R. *Ekonomikos terminų žodynas.* Vilnius: Tyto alba, 2005. Iš: Verslo žinių žodynas [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-31]. <http://zodynas.vz.lt/Kalinio-dilema>).

232 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 34–35.

233 Jackson, T. H., *The Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 10.

234 Mokal, R. J., *op. cit.,* p. 35.

235 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 517.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad bankroto procesas skirtas proporcingam visų kreditorių reikalavimų patenkinimui ir lygiateisiškumui[236]. Kreditorių lygiateisiškumo principas, bendrojoje teisėje žinomas lotyniškuoju *pari passu* terminu, o kontinentinėje teisėje – lotyniškuoju *par conditio creditorum* terminu[237] (kartais Europoje vartojama kita analogišką prasmę turinti lotyniška frazė *paritas creditorum*[238]), kai kurių autorių (R. Goode'o, D. Milman'o ir kt.) laikomas fundamentalia įmonių bankroto teisės taisykle[239]. Kaip toliau bus atskleista šiame tyrime, kiti autoriai (pvz., R. Mokal'as, V. Finch) minėtos taisyklės fundamentalumą neigia.

Kalbant apie šio principo turinį, tarp teisės mokslininkų nėra ginčo dėl to, kad kreditorių lygiateisiškumo principas sudaro vienodas teisines prielaidas kreditoriams veikti (t. y. siekti, kad jų reikalavimas būtų patenkintas, lygiomis galimybėmis įrodinėti savo reikalavimo pagrįstumą, ginčyti kitų kreditorių reikalavimus ir pan.[240]), tačiau negarantuoja faktinės kreditorių lygybės.

Studijų procesui skirtoje literatūroje pagal turtą, iš kurio tenkinami kreditorių reikalavimai, kreditoriai bankroto procese skirstomi į:

- kreditorius, turinčius daiktinę prievolių įvykdymo užtikrinimo teisę į konkretų bankrutuojančios įmonės turtą;
- kreditorius, kurių reikalavimai tenkinami laikantis bankroto įstatymų nustatytos tvarkos (etapų, eilių) ir lygiateisiškumo principo iš viso prievolėmis neapsunkinto kreditoriams paskirstytino bankrutuojančios įmonės turto[241].

Kreditorių lygiateisiškumo principas nustato, kad bankroto procedūrų metu egzistuojantis kreditoriams skirstytinas skolininko turtas tarp kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti („Bankroto atveju į nemokaus skolininko kreditorius, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, galima žvelgti kaip į naujuosius skolininko akcininkus <...>“[242]), turi būti paskirstomas proporcingai. Šiuo aspektu V. Finch pažymi, jog egzistuoja „stiprioji“ ir „silpnoji“ kreditorių lygiateisiškumo principo versijos, kitaip dar vadinamos „ortodoksine“ ir „daugiasluoksne“ šio termino interpretacija:

- „stipriojoje“ principo versijoje terminas „proporcingai“ reiškia, kad prievolėmis neapsunkintas skolininko turtas kreditoriams, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, kaip visumai, yra skirstomas *pro rata* (liet. proporcingai) pagal tų kreditorių reikalavimų skolininkui dydį. Taigi, „ortodoksiniu“ supratimu visi kreditoriai, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, kaip grupė, skolininko turtą dalijasi proporcingai;
- „silpnojoje“ principo versijoje kreditoriai turtą dalijasi proporcingai atsižvelgdami į bankroto įstatymo nustatytas kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti,

236 Norkus, R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika. *Justitia*, 2007, 2(64): 2.

237 Bachner, Th., *supra* note 77, p. 48.

238 Wessels, B.; Markell, B. A.; Kilborn, J. *International Cooperation in Bankruptcy and Insolvency Matters.* Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 16.

239 Finch, V., *supra* note 58, p. 599.

240 Kavalnė, S., *et al., supra* note 46, p. 127.

241 *Ibid*., p. 244.

242 Jackson, T. H., *The Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 21–22 (cituota iš: De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 523).

eiles. Tai yra „daugiasluoksnėje“ interpretacijoje kreditoriai, esantys toje pačioje bankroto įstatymo nustatytoje eilėje, skolininko turtą toje eilėje dalijasi *pro rata*[243].

Teigtina, kad „silpnoji“ kreditorių lygiateisiškumo principo versija šiuo metu yra vyraujanti. Beveik kiekviena valstybė savo bankroto įstatymuose nustato skirtingas kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles, drauge įtvirtindama, kurioms socialiai pažeidžiamoms ar reikšmingoms grupėms suteikiamas prioritetas tenkinant reikalavimus iš bankrutuojančio skolininko turto[244] (nors, pavyzdžiui, Anglijoje griežto kreditorių reikalavimų skirstymo į eiles nėra nustatyta[245]).

Studijų procesui skirtoje literatūroje pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumą išskiriami[246]:

1. privilegijuotieji kreditoriai, t. y.:

- kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami ne eilės tvarka (įkeitimu, hipoteka užtikrintų reikalavimų turėtojai, finansinio užstato turėtojai[247]),

---

243 Finch, V., *supra* note 58, p. 599.

244 *Harmonisation of Insolvency Law at EU Level, supra* note 39, p. 14–15.

245 Anglijos teisėje egzistuojantis reglamentavimas ypatingas tuo, kad nuo 2003 m. čia panaikintas Karūnos, kaip prioritetinio kreditoriaus, statusas. Taip pat Anglijoje egzistuoja „numatytos dalies“ (angl. *prescribed part*) fondas: lėšos, sudarančios 10 proc. grynųjų pajamų, gautų realizavus laisvai kintančio turto įkeitimu (angl. *floating charge*) įkeistą turtą, yra paskirstomos eiliniams kreditoriams, kurių reikalavimai nėra užtikrinti (Finch, V., *supra* note 58, p. 3). Faktinė kreditorių reikalavimų tenkinimo eilė Anglijoje yra tokia: i) bankroto administravimo proceso išlaidos, taip pat kreditorių, atsiradusių po bankroto bylos iškėlimo, reikalavimai dengiami įstatymų nustatytu eiliškumu; ii) prioritetiniai reikalavimai dengiami tarpusavyje laikantis kreditorių lygiateisiškumo principo; iii) „numatytos dalies“ fondo paskirstymas eiliniams kreditoriams, kurių reikalavimai nėra užtikrinti; iv) laisvai kintančio turto įkeitimo turėtojų reikalavimų dengimas iš pajamų, gautų realizavus laisvai kintančio turto įkeitimu įkeistą turtą (po „numatytos dalies“ fondo atskaitymo); v) eilinių kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, likusių reikalavimų dengimas tarpusavyje laikantis kreditorių lygiateisiškumo principo; vi) kreditorių, kurių reikalavimų padengimas yra atidėtas, reikalavimų dengimas tarpusavyje laikantis kreditorių lygiateisiškumo principo (Goode, R. *Principles of corporate insolvency law, supra* note 55, p. 275).

246 Kavalnė, S., *et al., supra* note 46, p. 242.

247 Pastarieji bankroto teisės normų kontekste yra įvardijami kaip „itin privilegijuoti“ kreditoriai. Pavyzdžiui, nors Lietuvos įstatymai numato visų kreditorių, kurių reikalavimai užtikrinti įkeistu turtu, pirmumo teisę patenkinti reikalavimus iš įkeisto turto vertės įmonės bankroto atveju, įprasto įkeitimo atveju įkeistą turtą perima bankroto administratorius ir tik vėliau už jo realizavimą gautas lėšas arba, nepavykus turto parduoti, patį įkaitą perduoda įkaito turėtojui. O finansinio užstato atveju užstatas apskritai nepatenka į bankroto administratoriaus kontrolę: finansinio užtikrinimo teisinis reguliavimas užtikrina teisę šalims susitarti dėl finansinio užstato turėtojams nepalankių ir efektyviam turto realizavimui kelią užkertančių bankroto teisės normų netaikymo (Kavalnė, S., *supra* note 2, p. 7). Tiesa, tam, kad finansinis užstatas galėtų būti realizuojamas po to, kai finansinio užstato davėjui iškeliama bankroto ar restruktūrizavimo byla, yra papildomų sąlygų: i) finansinis užstatas turi būti pateiktas iki finansinio užstato davėjo bankroto (restruktūrizavimo) bylos; ii) jei finansinis užstatas buvo pateiktas bankroto (restruktūrizavimo) bylos iškėlimo finansinio užstato gavėjui dieną, tai finansinio užstato gavėjas turi būti nežinojęs ir pagrįstai negalėjęs žinoti, kad finansinio užstato davėjui yra iškelta bankroto (restruktūrizavimo) byla; iii) finansinis užstatas turi būti užstato gavėjo valdomas ar kontroliuojamas (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje *Private Equity Insurance Group SIA v Swedbank AS* (C-156/15) [interaktyvus], 54 punktas [žiūrėta 2017-10-07]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=185247&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=236945>).

- kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami pirmąja eile,
- kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami antrąja eile; ir

2. eiliniai kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami trečiąja eile[248].

„Daugiasluoksnis" kreditorių lygiateisiškumo principo supratimas dažniau aptinkamas ir teisės doktrinoje. Pavyzdžiui, R. J. Mokal'as nurodo, jog kreditorių lygiateisiškumo principas įtvirtina, kad kreditoriai, turintys formaliai vienodus iki skolininko bankroto atsiradusius reikalavimus, jo bankroto atveju savo reikalavimų padengimą turi gauti vienodomis proporcijomis[249]. Kiti autoriai tiesiai teigia, jog kreditorių lygiateisiškumo principas kalba apie toje pačioje reikalavimo tenkinimo eilėje esančių kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, vienodą traktavimą, t. y. draudžia nesąžiningą tokių kreditorių diskriminaciją[250]. Nuostata, kad „efektyvios bankroto teisės normos turi <...> užtikrinti vienodoje padėtyje esančių kreditorių vienodą traktavimą", įtvirtinta ir UNCITRAL priimtose rekomendacinio pobūdžio nemokumo teisės teisėkūros gairėse[251].

Teisės doktrinoje taip pat nurodoma, jog reglamentuojant bankrutuojančio asmens turto paskirstymą jo kreditoriams, kreditorių lygiateisiškumo principas turi ribotą efektą: ne tik įvairaus tipo užtikrinti kreditorių reikalavimai, bet netgi reikalavimai, kurie nėra užtikrinti, dažnai nepatenka į jo taikymo apimtį[252]. Pavyzdžiui, Anglijoje į kreditorių lygiateisiškumo principo veikimo sritį nepatenka[253]:

- kreditorių reikalavimai, kuriuos galima įskaityti;
- komunalinių paslaugų tiekėjų, kurie „gali nustatyti sąlygą, jog tiekimas bus vykdomas tik jei bankroto administratorius asmeniškai garantuos už tokių paslaugų apmokėjimą"[254], reikalavimai;
- po bankroto bylos iškėlimo atsiradusių kreditorių reikalavimai;

---

248 Pavyzdžiui, LR ĮBĮ 35 straipsnio 2–4 dalys numato tokią kreditorių reikalavimų tenkinimo seką:
- pirmąja eile tenkinami darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais; reikalavimai atlyginti žalą dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, susirgimo profesine liga arba dėl mirties nuo nelaimingo atsitikimo darbe; žemės ūkio veiklos subjektų reikalavimai sumokėti už parduotus žemės ūkio produktus;
- antrąja eile tenkinami reikalavimai dėl mokesčių ir kitų įmokų į biudžetą ir dėl privalomojo valstybinio socialinio draudimo bei privalomojo sveikatos draudimo įmokų; dėl paskolų, suteiktų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, ir paskolų, gautų su valstybės ar garantijų institucijos, už kurios įsipareigojimų vykdymą garantuoja valstybė, garantija; dėl paramos, suteiktos iš Europos Sąjungos lėšų ir valstybės biudžeto lėšų;
- trečiąja eile tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai.

Kiekvienos paskesnės eilės kreditorių reikalavimai tenkinami po to, kai visiškai patenkinti pirmesnės eilės kreditorių reikalavimai (LR ĮBĮ 35 straipsnio 6 dalis).

249 Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *supra* note 56, p. 583.

250 Campbel, D. (editor). *Comparative Law Yearbook of International Business.* 32 tomas. Nijmegen: Kluwer Law International, 2010, p. 620; Kavalnė, S., *supra* note 2, p. 108–109; *Goode, R. Goode on commercial law, supra* note 55, p. 910.

251 *UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law, supra* note 197, p. 14 (cituota iš: Finch, V., *supra* note 58, p. 31).

252 Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *op. cit.,* p. 581, 583.

253 Toliau vardijamas kreditorių reikalavimų sąrašas paimtas iš Mokal, R. J., *ibid*., p. 586-587.

254 Anglijos 1986 m. Bankroto įstatymo (angl. *Insolvency Act*) 233 straipsnio 2 dalies (a) punktas.

- iki bankroto bylos iškėlimo atsiradusių kreditorių, reikšmingų ir bankroto bylos metu, reikalavimai (tai kreditoriai, su kuriais administratorius nori ir toliau bendradarbiauti ir kurie dėl minėto fakto gali pareikalauti ne tik naujų, bet ir iki skolininko bankroto susidarusių „senų“ skolų padengimo);
- devyniolika skirtingų rūšių prioritetinių reikalavimų (angl. *preferential debts*)[255], apimančių įvairius mokesčius į biudžetus ir fondus, taip pat tam tikras skolas bankrutuojančios įmonės darbuotojams (nesumokėtos rinkliavos už iškastą anglį ir plieno produkciją, nesumokėti įnašai į pensijų fondus, sukaupti atostoginiai ir t. t.[256]), kurie Anglijos teisėje laikomi viršesniais ir už reikalavimus, užtikrintus laisvai kintančio turto įkeitimu[257], bei yra tenkinami išsyk po kreditorių, turinčių ypatingo prioriteto teisę[258]; ir
- reikalavimai, kurių padengimas yra atidėtas (pvz., toks reikalavimas būtų bankrutuojančios įmonės skola jos vadovui, pripažintam atsakingu už neteisėtą ar nesąžiningą prekybą).

Taip pat yra daug kitų kreditorių, kuriems šis principas irgi netaikomas. Tam tikromis aplinkybėmis tai būtų reikalavimai, kuriuos turintys kreditoriai gali pasinaudoti turto sulaikymo teise ir pan.[259]

Dėl to kai kurių autorių (pvz., R. Mokal'o, V. Finch) nuomone, kreditorių lygiateisiškumo principui yra teikiama per daug reikšmės, nes realiai šį principą riboja bankroto teisėje įtvirtintos kreditorių lygiateisiškumo principo išimtys, taip pat sandoriai bei susitarimai, kuriais šis principas faktiškai apeinamas. Tokie autoriai teigia, kad kreditorių lygiateisiškumo principas nenustato, kaip faktiškai bus skirstomas nemokios įmonės turtas, jis nevaidina jokio vaidmens užtikrinant tvarkingą įmonių likvidavimą ir mažai ką turi bendra su teisingumu tame procese. Tikrasis šio principo vaidmuo – paprasčiausiai suteikti mažai kainuojantį būdą spręsti reikalavimus, kuriuos ir įstatymų leidėjas, ir pačios komercinio sandorio šalys laikė esant vertais bankroto proceso metu būti padengtais tik maža apimtimi arba būti nepadengtais iš viso. Minėtų autorių nuomone, kreditorių lygiateisiškumo principą, kuris ilgai laikytas esminiu skolininko turto paskirstymo bankroto procese principu, teisingiau būtų suprasti kaip principą, rodantį, kam skirstoma nebus[260].

Turint omenyje faktą, jog kuo pirmesnė kreditoriaus reikalavimo bankrutuojančiai įmonei tenkinimo eilė, tuo didesnė tikimybė, kad į tą eilę patenkančio kreditoriaus reikalavimas bus patenkintas bent iš dalies, teisės doktrinoje pastebima, kad įprastai tik kreditoriai, kurių reikalavimai yra užtikrinti, po bankroto bylos iškėlimo atsiradę kreditoriai ir privilegijuotieji kreditoriai gauna ką nors jų skolininko bankroto atveju. Vadinasi, tam tikros

255 Šiame tyrime vertimo aspektu tikslesnę sąvoką „pirmenybiniai reikalavimai“ autorė sąmoningai keičia sąvoka „prioritetiniai reikalavimai“, kad skaitant tekstą dėl pastarųjų reikalavimų nekiltų asociacijų su pirmenybių teise ir pirmenybiniais sandoriais.

256 Finch, V., *supra* note 58, p. 606.

257 Finch, V., *ibid*., p. 604; Parry, R.; Shivji, S. The Anti-Deprivation Rule, *supra* note 53, p. 336.

258 Teisės literatūroje tokiomis laikomos bankroto proceso išlaidos ir bankroto proceso metu sudarytų sandorių pagrindu atsiradusių kreditorių reikalavimai (pvz., Finch, V., *op. cit.*, p. 602).

259 Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *supra note 56*, p. 587.

260 Finch, V., *op. cit.*, p. 667; Mokal, R. J., *ibid*., p. 582-583, 611.

prioriteto pozicijos tam tikram kreditoriaus reikalavimui nesuteikimas kartu reiškia, kad daugumos bankrotų atveju tas reikalavimas bus patenkintas maža apimtimi arba išvis nebus patenkintas. R. Mokal'o nuomone, tokio pobūdžio „beviltiškų" reikalavimų dengimui reglamentuoti racionalu taikyti kreditorių lygiateisiškumo taisyklę: tikėtina, kad išlaidos „beviltiškų" reikalavimų prioritetiškumo vienas kito atžvilgiu nustatymui viršytų tokio klasifikavimo teikiamą naudą. Kreditorių lygiateisiškumo principo šių reikalavimų atžvilgiu taikymas daugeliu atvejų paprasčiausiai reiškia, kad tam tikro tipo kreditoriai skolininko bankroto atveju vienodai nieko negaus[261].

1.3.3. Kreditorių lygiateisiškumo principas *actio Pauliana* instituto aspektu

Kolektyvinės procedūros bankroto procese teoriškai veikia kaip prevencija nuo žalingo skolininko turto grobimo: bankroto teisės normos nustato taisyklę, pagal kurią jokių veiksmų, kurie papildomai užtikrintų prievolę, skolininkui iškėlus bankroto bylą negalima imtis, o jei jų buvo imtasi, jie turi būti pripažinti negaliojančiais[262]. Minėta taisyklė grindžiama tuo, jog bankroto teisės normos yra skirtos visų skolininko kreditorių apsaugai („bankroto bylos iškėlimas reiškia įmonės nemokumo konstatavimą visų įmonės kreditorių atžvilgiu"[263]).

Aptardama *actio Pauliana* instituto ordinariniame ir bankroto procese skirtumus I. Pretelli nurodo, kad kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* yra sukurta siekiant kreditorių lygiateisiškumo[264]. R. J. Mokal'as savo knygoje, parašytoje remiantis egalitarizmo (žmonių lygybės idėjos) filosofija, teigia, jog tarp tikrojo kreditorių lygiateisiškumo principo ir sandorių nuginčijimo ieškinių normų jokio ypatingo ryšio nėra. Mokslininko požiūriu, pats kreditorių lygiateisiškumo principas negali būti laikomas sandorių nuginčijimo ieškinių taikymo pateisinimu, nes:

1. empiriškai įrodyta, kad tikrasis kreditorių lygiateisiškumo principas nėra taikomas didžiosios daugumos visų formalių bankroto procedūrų atvejų. Tose bylose skolininko turto nepakanka net visiškam prioritetinių kreditorių reikalavimų patenkinimui („Atsižvelgiant į tai, kad *pari passu* principas taikomas tik eiliniams kreditoriams <...> ir į tai, kad tokių kreditorių reikalavimai nėra dengiami tol, kol visiškai nepadengiami prioritetinių kreditorių reikalavimai, teigtina, kad „lygiateisiškumo" principu nėra vadovaujamasi nė vieno tokio bankroto metu vykstančio skolininko turto paskirstymo atveju");
2. turtas, grįžtantis bankrutuojančiam skolininkui nuginčyto sandorio pagrindu, nebus paskirstomas pagal tikrąjį kreditorių lygiateisiškumo principą. Pirmiausia tas

261 Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *supra* note 56, p. 611, 613.

262 Ši taisyklė netaikoma finansinio užtikrinimo susitarimams: egzistuojant tokiam susitarimui, bankroto atveju papildomu finansiniu užstatu gali būti užtikrintos tokios naujos rizikos, kurios yra susijusios su pateikto finansinio užstato vertės pokyčiais arba su užtikrintos prievolės vertės pokyčiais, t. y. rizikos, kylančios dėl svyravimų finansų rinkose (Kavalnė, S., *supra* note 2, p. 60).

263 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo antstolio R. V. pareiškimą dėl taikos sutarties patvirtinimo, suinteresuoti asmenys *BUAB „Serneta", OOO „ProEnergo"* (bylos Nr. 3K-3-549/2014).

264 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 595.

turtas bus skirtas skolininko prioritetinių kreditorių reikalavimams dengti („Esmė ta, kad pritaikius sandorių nuginčijimo taisykles, skolininkui grįžtančio turto paskirstymo jo kreditoriams aspektu veiks visos bankroto įstatymo nustatytos kreditorių reikalavimų dengimo eilės“)[265].

Minėtą R. J. Mokal'o požiūrį šios disertacijos autorė palaiko. *Actio Pauliana* institutas bankroto procese savo esme yra orientuotas į nemokaus skolininko kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, gynimą. Sprendžiant pagal kreditorių lygiateisiškumo principo apibrėžtį, aptartą šios disertacijos 1.3.2. poskyryje, vieninteliai kreditoriai, kuriems išties taikomas tikrasis kreditorių lygiateisiškumo principas, yra eiliniai kreditoriai. Didžiojoje daugumoje bankroto procedūrų tokių kreditorių reikalavimams dengti lieka itin mažai lėšų (apie tai plačiau rašoma šios disertacijos 1.3.5. ir 2.6.4. poskyriuose), todėl akivaizdu, kad kreditorių lygiateisiškumo principas negali pagrįsti sandorių nuginčijimo ieškinių taikymo bankroto procese: *actio Pauliana* instituto bankroto procese taikymas finansinės naudos eiliniams kreditoriams įprastai neatneša.

Kreditorių lygiateisiškumo principas yra ypač akcentuojamas, kai ginčijami sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių. Teisės doktrinoje nurodoma, jog bankroto teisės supratimas kaip kolektyvinės procedūros, kuria siekiama išvengti žalingo skolininko turto grobimo, taip pat paaiškina pirmenybinius sandorius ginčijančių taisyklių egzistavimo poreikį[266]. Kartu pažymima, kad pirmenybių teisės normose įtvirtintos faktiškai nemokaus skolininko kreditorių pareigos susilaikyti nuo individualių veiksmų, siekiant savojo reikalavimo patenkinimo, egzistavimas siejamas su siekiu bankroto teisės normomis užtikrinti kreditorių lygiateisiškumą[267] („kreditorių lygybės principas, kuris bankroto teisėje įtvirtintas *pari passu* taisykle, tam tikromis aplinkybėmis reikalauja koreguoti sudarytus sandorius, kurie, jei ne skolininko bankrotas, jam būtų buvę privalomi“[268]).

Pirmenybinių sandorių aspektu vėlgi nekalbama apie tikrąjį kreditorių lygiateisiškumo principą. Daugybė teisės mokslininkų yra nurodę, jog praktikoje pirmenybių teisė siekia palaikyti visą bankroto įstatymuose nustatytą kreditorių reikalavimų dengimo schemą, o ne tik taisyklę, kad prievolėmis neapsunkintas skolininko turtas turi būti paskirstytas *pari passu* eiliniams kreditoriams[269]. Tai reiškia, jog pirmenybių teisė yra orientuota į kreditorių bandymų nesąžiningai apeiti bankroto įstatymuose nustatytą kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę užkardymą. Ir „teisingas / nešališkas, o ne lygus, paskirstymas yra esmė“[270].

Kaip disertacijos 1.3.2. poskyryje jau užsiminta, atskirų valstybių bankroto įstatymuose įtvirtintas kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumas skiriasi (įdomu tai, kad net Europos Sąjungos valstybėse narėse nėra dviejų nacionalinių sistemų, kuriose kreditorių

265 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 327–329.

266 De Weijs, R. J., *supra* note 76, p. 4.

267 Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *op. cit.*, p. 591.

268 Goode, R. *Principles of corporate insolvency law.* London: Sweet & Maxwell, 2011, p. 344 (cituota iš: Mokal, R. J., *op. cit.*).

269 Walters, A. Preferences, *supra* note 54, p. 133; De Weijs, R. J., *op. cit*., p. 5; ir kt.

270 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application*, *op. cit.*, p. 123.

reikalavimų tenkinimo eiliškumo reglamentavimas būtų identiškas[271]). Šiuo aspektu *actio Pauliana* instituto kontekste išskirtini[272]:

- kreditoriai, turintys ypatingo prioriteto teisę;
- kreditoriai, kurių reikalavimai užtikrinti;
- kreditoriai, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, bet turintys prioriteto teisę (dažnai valstybių teisinėse sistemose yra nustatytas prioritetas reikalavimams, kylantiems iš darbo teisinių santykių bei mokesčių į biudžetą[273]);
- eiliniai kreditoriai, kurių reikalavimai nėra užtikrinti.

Pats prioriteto tam tikriems kreditoriams įstatymuose suteikimas (ir kartu išimčių kreditorių lygiateisiškumo principui įtvirtinimas) nėra laikomas lemiančiu nesąžiningumą žemesnėje kreditorių reikalavimų eilėje atsiduriančių skolininko kreditorių atžvilgiu. Teisės literatūroje nurodoma, kad kreditoriai, kurių reikalavimai yra atsiradę jau po bankroto bylos skolininkui iškėlimo, turi prioritetą, nes negalima tikėtis, jog jie subsidijuos ankstesnius skolininko kreditorius[274]. Kreditorių, kurių reikalavimai užtikrinti, atžvilgiu pažymima, kad:

- dėl užtikrinimo priemonės yra sutariama savanoriškomis šalių derybomis;
- dėl užtikrinimo priemonės suteikimo įmonė skolininkė turto nepraranda;
- apie egzistuojančius užtikrinimus yra informuojama viešai[275].

Kreditoriai, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, bet turintys prioriteto teisę, laikomi vertais specialaus traktavimo, nes jie jokiu aspektu nepasirenka savojo skolininko, neveda derybų dėl skolininko iš jų gaunamo mokėjimo atidėjimo sąlygų ir – bent darbuotojų atveju – gali būti nepajėgūs kredito riziką išskaidyti[276]. Likę kreditoriai, žinodami apie atitinkamos valstybės bankroto įstatymuose nustatytą kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumą ir visuomet egzistuojančią skolininko nemokumo riziką, ją turėtų reguliuoti arba didindami skolininkui teikiamo kredito kainą, arba siekdami užtikrinimo priemonės ar kvaziužtikrinimo[277] (kreditorius, kurio reikalavimai kildinami iš sutarties, gali naudotis ir civilinės teisės, ir ekonominėmis priemonėmis. Pirmųjų pavyzdžiai būtų prievolių vykdymo užsitikrinimas įkeitimu, taip pat garantija / laidavimas, antrųjų – didesnės palūkanos, prekinio kredito draudimas, rizikos paskirstymas taip, kad vieno skolininko skola sudarytų tik nedidelę dalį to kreditoriaus finansinio portfelio, ir t. t.[278]).

---

271 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 123.

272 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 39, p. 23.

273 Nors tam tikrose valstybėse (pvz., Anglijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Kroatijoje, Čekijoje, Danijoje, Estijoje, Suomijoje ir Švedijoje) prioritetinis statusas reikalavimams, kildinamiems iš nesumokėtų mokesčių ir socialinio draudimo išmokų, yra panaikintas, o kitose (pvz., JAV, Norvegijoje) taikomas ribota apimtimi. Tai grindžiama tuo, kad valstybė įprastai yra tikrai daug stipresnėje padėtyje nei eiliniai kreditoriai, tad pastarųjų sąskaita teikti prioritetą reikalavimams, kildinamiems iš nesumokėtų mokesčių ir socialinio draudimo išmokų, yra neteisinga (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, op. cit.*, p. 129–130).

274 Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *supra* note 56, p. 612.

275 Finch, V., *supra* note 58, p. 631.

276 Mokal, R. J., *op. cit.*

277 Finch, V., *op. cit.,* p. 631–632.

278 Tikniūtė, A., *supra* note 29, p. 59-60.

Reziumuojant šios disertacijos 1.3.2.–1.3.3. poskyriuose pateiktas mintis, teigtina, jog kreditorių lygiateisiškumo principas *actio Pauliana* instituto aspektu kalba apie tai, kad bankrutuojančio skolininko turtas jo kreditoriams turi būti skirstomas proporcingai, laikantis atitinkamos valstybės bankroto įstatymuose nustatytos kreditorių reikalavimų dengimo schemos (tai kartu laikoma teisingu bankrutuojančio skolininko turto jo kreditoriams paskirstymu). Kreditorių bandymai išvengti dalyvavimo minėtoje reikalavimų dengimo schemoje, taip pat bandymai pagerinti savo vietą kreditorių reikalavimų tenkinimo eilėje, savo esme yra neteisėti, tad, pasitelkus sandorių nuginčijimo ieškinius, gali būti ginčijami kaip pirmenybiniai sandoriai.

1.3.4. Konkuruojantys interesai bankroto procese ir *actio Pauliana*

Nors pagal pirminę koncepciją bankrotas buvo išimtinė kreditorių interesų gynimo priemonė, egzistavusi tik jų naudai (bent Anglijos ir JAV teisėje tokia išliko iki pat XIX a.)[279], akivaizdu, kad šių dienų teisėje bankroto procese neapsiribojama vien klausimų, susijusių su kreditorių interesais, sprendimu – suinteresuotų asmenų skolininko bankroto procedūrų metu yra gerokai daugiau nei tik jo kreditoriai.

Šių dienų teisėje bankroto procedūros įprastai laikomos skolininko ir jo kreditorių interesų balansavimu[280]. Pavyzdžiui, pagal LR ĮBĮ 2 straipsnio 1 dalį bankroto procesu yra siekiama įmonės nemokumo būsenos pabaigos iš įmonės turto tenkinant kreditorių reikalavimus ir užtikrinant kreditorių ir įmonės interesų pusiausvyrą. Remdamasis minėta norma, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškina, jog „bankroto instituto paskirtis ir pagrindinis tikslas yra apsaugoti nemokaus skolininko kreditorių turtinius interesus, sudaryti jiems galimybę gauti, kiek tai įmanoma, palankesnį finansinių reikalavimų iš skolininko turto patenkinimą. Kartu bankroto institutas skirtas ir nemokaus skolininko interesams užtikrinti, siekiant užfiksuoti jo skolas, kad jos nedidėtų, sudaryti jam galimybes pertvarkyti savo veiklą ir, esant galimybei, atkurti jo finansinį stabilumą“[281].

Pagrindinis *actio Pauliana* instituto tikslas – gerbti ir saugoti sąžiningų šalių teisėtus lūkesčius[282]. Pastaruoju aspektu Lietuvos teismų praktikoje nurodoma, kad nors vienas iš esminių bankroto teisės tikslų yra bankrutuojančios įmonės kreditorių interesų gynimas, tačiau šio tikslo siekimas nėra suabsoliutintas ir negali prieštarauti ūkinių komercinių teisinių santykių stabilumui bei bankrutuojančios įmonės sąžiningų kontrahentų teisėtiems lūkesčiams[283]. Neneigiant kreditoriaus prioritetinių teisių bankroto procedūrose, kreditoriaus interesas negali neproporcingai dominuoti ar net lemti situaciją, kai neatsižvelgiama

279 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 94–95.

280 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 39, p. 4.

281 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vevira“ v. R. S.* (bylos Nr. 3K-3-479-687/2017).

282 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 640.

283 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugpjūčio 23 d. nutartis civilinėje byloje *pagal UAB „Avigėja“ atskirąjį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. kovo 26 d. nutarties UAB „Feniks“ bankroto byloje* (bylos Nr. 2-518/2007).

į kitų su įmonės bankroto procedūromis susijusių ir teisėtą interesą turinčių asmenų teises ir teisėtus interesus[284].

Pradedant kalbėti apie konkuruojančių interesų bankroto procese įvairovę, pradžioje paminėtina tai, kad, kaip R. J. Mokal'as yra pastebėjęs, sandorių nuginčijimo ieškinių taikymo bankroto procese aspektu kreditorių, kaip vieneto, kolektyvinis interesas neegzistuoja. Skirtingos kreditorių grupės turi skirtingus interesus ir vienos konkrečios kreditorių grupės interesai tam tikroje situacijoje gali būti priešingi kitos grupės interesams[285]. Šiam požiūriui disertacijos autorė pritaria, ypač pirmenybinių sandorių aspektu. Akivaizdu, kad kreditorių tarpusavio konkurencija egzistuoja nuo pat to momento, kai jie ima numanyti, kad skolininkas yra faktiškai nemokus ar greitai toks taps. Tokios konkurencijos pavyzdys galėtų būti situacija, kai skolininkui siekiant restruktūrizuoti su finansiniais sunkumais susiduriantį savo verslą, vieni jo kreditoriai laikosi pozicijos, jog skolininko restruktūrizavimas yra netikslingas (sakykime, dėl to, kad skolininko finansinė padėtis yra pernelyg prasta, tad optimalu būtų jam išsyk inicijuoti bankroto bylą[286]). Tačiau su skolininku susiję kreditoriai, taip pat skolininko kreditoriai, su juo sudarę pirmenybinius sandorius, kuriuos pagal taikytinos teisės normas būtų galima nuginčyti vien remiantis objektyviuoju – sandorio sudarymo laiko kriterijumi, yra suinteresuoti imtis veiksmų tam, kad sprendimas dėl skolininko bankroto būtų priimtas kuo vėliau. Dviprasmišką skolininko kreditorių padėtį pirmenybinių sandorių aspektu taikliai atspindi Th. G. W. Telfer'io mintis, jog „<...> kreditoriai, kaip grupė, palaikys pirmenybių teisės normas, kurios propaguos lygiateisiškumą (atvejais, kai su tais kreditoriais nebus atsiskaityta), <...>. Tačiau kai tik bus su jais atsiskaityta, kreditoriai nebeturės intereso palaikyti lygiateisiškumo principą ir bus suinteresuoti užsitikrinti, kad tas principas nebūtų panaudotas jų atžvilgiu. <...>"[287].

Be to, galimos situacijos, kai tam tikras kreditorius turi ir priešingą su jo, kaip skolininko kreditoriaus, interesu konkuruojantį interesą. Teisės literatūroje pastebima, kad dvejopi vaidmenys gali pakreipti kai kurių skolininko kreditorių interesus priešinga linkme nei

284 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Okseta"* (bylos Nr. 3K-3-166/2008).

285 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 308.

286 Pavyzdžiui, studijų procesui skirtoje literatūroje pastebima, kad dauguma įmonių bankroto bylų, kurios pradedamos JAV Bankroto kodekso 11 skyriaus pagrindu, t. y. siekiant reorganizavimo, vėliau pakeičiamos procesais, vykdomais JAV Bankroto kodekso 7 skyriaus pagrindu, t. y. siekiant įmonės likvidavimo. Empiriniai tyrimai rodo, jog tik mažiau nei ⅓ visų bylų, pradėtų JAV Bankroto kodekso 11 skyriaus pagrindu, baigiamos restruktūrizavimo plano patvirtinimu (Epstein, D. G., *et. al., supra* note 62, p. 14, 27, 92, 299). Dar sudėtingesnė padėtis su restruktūrizavimu Lietuvoje: nuo 2001-07-01 (Įmonių restruktūrizavimo įstatymo taikymo pradžia) iki 2018-06-30 mūsų šalyje iš viso restruktūrizavimo procesai pradėti 467 įmonėms, iš jų tik 48 sėkmingai baigtos restruktūrizuoti (tačiau 3 iš jų vėliau iškeltos bankroto bylos). 319 įmonių restruktūrizavimo procesai buvo nutraukti (iš jų 268 įmonėms iškelta bankroto byla), 9 įmonių restruktūrizavimo procesai panaikinti, 91 įmonei restruktūrizavimo procesai tebevykdomi (Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2018 m. sausio–birželio mėn. apžvalga, supra* note 28).

287 Telfer, T. G. W. Voidable Preference Reform: A New Zealand perspective on shifting standards and goalposts. *International Insolvency Review,* 2003, 12(2): 57 (cituota iš: Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, op. cit.,* p. 330).

interesai, kuriuos turi kiti to skolininko kreditoriai kaip grupė[288] (pvz., bankrutuojančios įmonės skolininkas, su kuriuo administratorius bylinėjasi, nusiperka kreditorinį reikalavimą į minėtą bankrutuojančią įmonę ir kaip jos kreditorius ima įgyvendinti savo teisę į informaciją, ieškodamas būdų paveikti ieškovą ir laimėti bylą teisme[289]). Kreditorių interesams priešingų, su įmonės skolininkės bankroto procedūromis susijusių interesų pavyzdžiais laikytini ir[290]:

1. skolininko interesas reorganizuoti finansinių sunkumų patiriantį savo verslą (užsienio autorių publikacijose šiam skolininko interesui apibūdinti kartais vartojama *fresh start* sąvoka[291]);
2. skolininko kontrahento interesas, kad jis, sudarydamas sandorį su finansiniais sunkumais susiduriančiu, bet potencialiai gyvybingu verslu (pvz., suteikdamas skolininkui papildomą kreditą), neatsidurtų blogesnėje padėtyje, nei būtų buvęs, jei tokio naujo sandorio su skolininku išvis nebūtų sudaręs;
3. sandorio pabaigtumo (angl. *contractual finality*) siekis, kurį turi skolininkas ir jo kontrahentas („Sandorio pabaigtumo siekis reikalauja bankroto teisės ribų aiškaus apibrėžimo. Sandorio šalys turi būti pajėgios planuoti savo reikalus, žinodamos, jog joms bus leista išsaugoti tuo sandoriu įgytą naudą <...>“[292]).

Kalbant apie minėtus du pirmus interesų pavyzdžius, akivaizdu, kad įmonei, patiriančiai nemokumo grėsmę, yra sunku gauti verslui pertvarkyti reikalingą papildomą finansavimą. Jei koks kreditorius ir svarsto tokiam skolininkui duoti papildomą kreditą, jis įprastai mainais už tai reikalauja tam tikros užtikrinimo priemonės pateikimo[293]. Kartu tokio kreditoriaus galutinį sprendimą gali nulemti suvokimas egzistuojant riziką, jog kiti to skolininko kreditoriai naujus sandorius su užtikrinimo priemonėmis gali bandyti nugin̆čyti *actio Pauliana* instituto pagrindu[294]. Šiuo aspektu teisės literatūroje pažymima, kad vienas didžiausių iššūkių, siekiant pagrįstai ir veiksmingai įtvirtinti sandorių ginčijimo mechanizmą, yra kreditorių ir su finansiniais sunkumais susiduriančių skolininkų, kurie bando išgelbėti savo verslą, interesų pusiausvyra. Kartu nurodoma, jog *actio Pauliana* reglamentuojantys įstatymai turi numatyti nuostatas, leidžiančias teikti užtikrinimo priemones mainais į naujas paskolas[295].

---

288 De Weijs, R. J., *supra* note 76, p. 11.

289 Šis perfrazuotas pavydys paimtas iš Zubrutė, L. Kritiška bankrotų padėtis: nesąžiningi ima viršų, geriesiems vietos mažėja. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2017-10-04 [žiūrėta 2017-10-04]. <http://www.vz.lt/finansai-apskaita/2017/10/04/kritiska-bankrotu-padetis-nesaziningi-ima-virsu-geriesiems-vietos-mazeja#ixzz4uX0xvhpu>.

290 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 221–222.

291 Pavyzdžiui, Blum, B. A., *supra* note 61, p. 96–97.

292 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 333 (cituota iš: De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 221).

293 De Weijs, R. J., *et al*., *supra* note 76, p. 3.

294 Į pastarąjį aspektą Lietuvos verslo aplinka jau pradeda atkreipti dėmesį. Pavyzdžiui, specializuotoje žiniasklaidoje atsiranda straipsnių, kuriuose pastebima: „Skirtingai nei Anglijoje, Lietuvoje kreditorius šiandien neturi teisės inicijuoti įmonės restruktūrizavimo, kartu nėra galimybės įmonei gauti naujo finansavimo, kol neatsiskaityta su kreditoriais“ (Kam naudingi užtrukę bankrotai? *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2017-07-20 [žiūrėta 2017-07-21]. <http://www.vz.lt/finansai-apskaita/2017/07/20/705/kam-naudingi-uztruke-bankrotai>).

295 De Weijs, R. J., *et al., op. cit.*

Kalbant apie siekį užtikrinti sandorio pabaigtumo principą, teisės literatūroje pastebima, jog „kuo laiko prasme tolimesnis (datos, kurią skolininkui buvo pradėtos teisinės nemokumo procedūros, atžvilgiu ankstyvesnis – *aut. past.*) sandoris, tuo mažiau tikėtina, kad jis galėjo neigiamai paveikti bankrutuojančio skolininko kreditorių interesus“[296]. Kartu nurodoma, kad kuo ginčijamas sandoris yra kasdieniškesnis ir skolininko verslui įprastesnis, tuo didesnė tikimybė, kad jis įveiks sandorių nuginčijimo ieškinių normose įtvirtintus testus: „Teisės normos neleidžia nuginčyti sandorių, kuriuos įmonė sudarė a) sąžiningai ir b) vykdydama savo ūkinę komercinę veiklą, c) laikotarpiu, kai buvo galima pagrįstai manyti, jog toks sandoris įmonei skolininkei bus naudingas.“[297] Daugeliu atvejų laikoma, kad pastarąjį „naudos“ kriterijų atitinka įprastos verslo operacijos, kai įmonė skolininkė sudaro daug savarankiškų sandorių su savo kontrahentu, kurių kiekvienas skatina paskesnio panašaus sandorio atsiradimą ateityje (angl. *running account*), ir dėl to įmonė skolininkė gauna naudą, nes toliau tiekiamos jos verslui reikalingos prekės ar teikiamos paslaugos. Kaip pažymi R. J. Mokal'as, skolininko kontrahentui neleidžiant pasitelkti minėtos gynybos prieš sandorių nuginčijimo ieškinius, tai yra tolygu žalos finansinių sunkumų patiriančiai įmonei skolininkei darymui: taip panaikinama galimybė jai pratęsti ūkinę komercinę veiklą ir, gavus pajamų iš įmonei naudingų sandorių, bandyti išlikti rinkoje[298].

Žvelgiant į *actio Pauliana* kaip kreditorių, kurių reikalavimai kildinami iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonę, kurios pagrindinis taikinys yra su skolininku ginčijamą sandorį sudaręs trečiasis asmuo, galima teigti, jog šiuo aspektu ryškiausias konfliktas yra tarp kreditoriaus intereso gauti savo reikalavimo patenkinimą ir skolininko turto įgijėjo intereso išsaugoti sudarytą sandorį (ši priešprieša teisės literatūroje įvardijama kaip egzistuojantis „tipinis ir nesutaikomas konfliktas tarp kreditoriaus intereso nebūti apgautam ir skolininko turto įgijėjo intereso išsaugoti jo sudarytą sandorį, kuris pats savaime yra teisėtas“[299]). Pastarųjų dviejų teisinio santykio dalyvių interesų pusiausvyros nustatymas įprastai priklauso nuo to, ar *actio Pauliana* instituto pagrindu ginčijamas atlygintinis ar neatlygintinis sandoris. Teisės literatūroje nurodoma, jog esant ginčui tarp kreditoriaus ir skolininko turto įgijėjo, kuris tą turtą priėmė iš skolininko neatlygintinai, kaip dovaną, *actio Pauliana* aspektu visuomet nusveria poreikis apginti kreditorių[300]. Tačiau kalbant apie atlygintinį sandorį, ginčo tarp kreditoriaus ir skolininko turto įgijėjo bankroto procese išsprendimas priklauso nuo konkrečios valstybės įstatymų. Kaip pažymi R. J. Mokal'as, skolininko kontrahento atžvilgiu teisės normose gali būti įtvirtintas dviejų lygių požiūris. Pirma, restitucija kaip atsakomybės forma tokiam kontrahentui gali būti taikoma už pačių teisės normų, kuriomis siekiama išsaugoti įmonės skolininkės turto vientisumą ir vertę, pažeidimą. Antra, skolininko kontrahentui įgytą naudą gali būti leista pasilikti:

- jam įrodžius, jog net po adekvataus įmonės skolininkės stebėjimo tam kontrahentui nepavyko nustatyti, kad sudaromu sandoriu bus pažeistos bankroto teisės taisyklės; arba

296 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 333.

297 *Ibid*., p. 314-315.

298 *Ibid*., p. 312, 335, 338.

299 Göranson, U., *supra* note 72, p. 93.

300 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 594.

- skolininko kontrahentui pagrindus, kad ginčijamo sandorio sudarymo momentu buvo galima pagrįstai manyti, jog tas sandoris skolininkui yra naudingas[301].

Apibendrinant teigtina, kad teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pateikiamas aiškinimas, jog, taikydami *actio Pauliana* institutą kaip kreditoriaus teisių gynimo priemonę, teismai turi užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą, savo esme yra pagrįstas. Tačiau rasti pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių priešingų interesų, autorės nuomone, tam tikrose situacijose gali būti sudėtinga. Minėtą atskleidžia paskesni šios disertacijos skyriai.

1.3.5. *Actio Pauliana* bankroto procese ir eiliniai kreditoriai

„Kiekvienas kreditorius turi teisę gauti ir turėti geriausią užtikrinimo priemonę iš tų, kurias įstatymas jam leidžia pasiimti.“

Lord Macnaghen[302]

Nors teisės doktrinoje ir teismų praktikoje galima rasti teiginių, jog bankroto procese taikoma *actio Pauliana* yra sukurta siekiant kreditorių lygiateisiškumo principo, kaip ankstesniuose šios disertacijos poskyriuose pažymėta, praktikoje eiliniai kreditoriai yra vienintelė kreditorių kategorija, kuriai išties taikomas „grynasis“ kreditorių lygiateisiškumo principas. Kas tokiais eiliniais kreditoriais galėtų būti iš komercinių sutarčių atsirandančių, kreditavimo požymių turinčių reikalavimų aspektu? Kitaip sakant, kokie verslininkai kredituoja savo kontrahentą, iš esmės remdamiesi vien viltimi, kad skolininkas norės ir turės galimybę su jais atsiskaityti?

Įmonėms komercinį pasitikėjimą, išreikštą tiesiogiai (skolinant pinigus) arba netiesiogiai (parduodant prekes ar teikiant paslaugas už tai išsyk nereikalaujant mokėti), gali parodyti įvairūs subjektai. Šio tyrimo aspektu paminėtini įmonės skolininkės dalyviai ir kiti su skolininku susiję asmenys, kredito įstaigos, prekybos kreditoriai, darbuotojai ir t. t. Kaip pastebima teisės literatūroje, tokio pobūdžio kreditų suteikimas, savo ruožtu, lemia skolininko ir kreditoriaus teisinių santykių, skirtingų skolos padengimo susitarimų, kartu ir skolininko nemokumo rizikos atsiradimą[303].

Kreditoriaus galimybė rezultatyviai siekti savojo reikalavimo patenkinimo iš skolininko turto, akivaizdu, nemažai priklauso:

- nuo aplinkybių, kuriomis vyko pats kreditavimas, įskaitant sutartinių sąlygų, apibrėžiančių minėto kredito gavimą ir jo padengimą;
- nuo skolininko finansinės būklės ir jo sąžiningumo kreditorių atžvilgiu;
- galiausiai nuo valstybės politikos daiktinės teisės srityje.

---

301 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application*, *supra* note 56, p. 311–312.

302 *Salomon v. A. Salomon & Co. Ltd.* [1897] AC 22 byla, 52 punktas. Iš: Trans-lex.org [interaktyvus] [žiūrėta 2016-09-11]. <https://www.trans-lex.org/310810/_/salomon-v-salomon-co-ltd-[1897]-ac-22/> (cituota iš: Finch, V., *supra* note 58, p. 631).

303 Finch, V., *ibid.*, p. 69.

Kalbant apie pastarąją aplinkybę, studijų procesui skirtoje literatūroje pastebima, jog tai, kokia apimtimi įstatymai pripažįsta tam tikras kreditorių teises į skolininkui jų perduotus pinigus ar daiktus kaip tų kreditorių daiktines teises, yra labai reikšminga kreditoriams, kurių reikalavimai nėra užtikrinti (pvz., kreditorius gali įrodinėti, jog daiktai, už kuriuos skolininkas liko neatsiskaitęs, tam skolininkui jo buvo perduoti tik turto patikėjimo teise[304]. O pastaroji yra pripažįstama nuosavybės teisės įgyvendinimo būdu[305]). Kiekvienas daiktinės teisės sąvokos išplėtimas sumenkina kreditoriams, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, skirstytino skolininko turto masę, kartu ir *pari passu* principo reikšmę[306].

Analizuodama iš komercinių sutarčių atsirandančias prievoles V. Budreckienė yra pažymėjusi, kad komercinė teisė ir komerciniai sutartiniai santykiai daugiausia konceptualiai grindžiami klasikine sutarčių teisės teorija. Remiantis ja preziumuojama, kad sutartį sudarančios šalys yra bent santykinai vienodos derybinės galios, turinčios pakankamai patirties ir informacijos, jog galėtų įvertinti prisiimamų įsipareigojimų naštą ir sutarties pagrindu atsirandančių teisių naudą[307]. Minėtos derybinės galios išraiška, akivaizdu, galima laikyti įmonių finansavimo ir skolos padengimo susitarimus, kurie tampa itin reikšmingi tuomet, kai įmonės skolininkės nebepajėgia atsiskaityti su visais savo kreditoriais. Šiuo aspektu V. Finch yra nurodžiusi: „Esami verslo įmonių finansavimo susitarimai rodo egzistuojant pavojingą tendenciją, kuria nauda, teoriškai galėjusi likti bankrutuojančio skolininko turto, skirstytino eiliniams kreditoriams, masėje, atitenka kreditoriams, kurių reikalavimai yra užtikrinti, arba šalims, mokančioms pasinaudoti kvaziužtikrinimo priemonėmis.“[308] Kita vertus, minėti susitarimai įprastai nėra kvestionuojami: net Kreditorių derybų teorija kaip savo svarbiausią taisyklę yra numačiusi, kad bankroto įstatymai privalo nesikišti į iki bankroto egzistavusias teises[309]. Teisinėje literatūroje nurodoma: „Kreditavimas mainais į užtikrinimo priemonės gavimą laikomas sąžininga praktika; kreditorius, kurio reikalavimas buvo užtikrintas, tą užtikrinimą ir prioritetinę padėtį įgijo derėdamasis, kai kiti kreditoriai to nedarė. Dėl tos priežasties kreditorių, kurio reikalavimas yra užtikrintas, pagrįsta privilegijuoti kitų kreditorių, kurie taip pat galėjo susitarti dėl užtikrinimo, bet pasirinko to nedaryti, atžvilgiu.“[310]

---

304 Pateikto pavyzdžio atveju kalbama apie Anglijos teisėje egzistuojantį patikos (angl. *trust*) institutą. Nors tas institutas šiuo metu yra paplitęs visame pasaulyje, kaip J. Sakavičius yra pastebėjęs, bendrosios teisės tradicijos valstybių patikėjimo teisė nuo kontinentinės teisės tradicijos šalių patikėjimo teisės iš esmės skiriasi. Pirmoji pripažįsta galimybę išskaidyti nuosavybės teisę, t. y. valdymo, kartu ir nuosavybės titulus priskirti patikėtiniui, o naudos gavimo teisę suteikti naudos gavėjui (arba pačiam patikėtojui – *aut. past.*). Kontinentinės teisės tradicijos kraštuose nuosavybė tokiu būdu negali būti išskaidoma (Sakavičius, J. Turto patikėjimo teisė ir jos ypatumai Lietuvos civilinėje teisėje. *Socialinių mokslų studijos* [interaktyvus]. 2011, 3(3): 1107 [žiūrėta 2017-10-13]. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/696/18_Sakavicius.pdf>).

305 Baranauskas, E., *et al. Daiktinė teisė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 197.

306 Clarke, M. A., *et al. Commercial Law: Text, Cases, and Materials.* Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 32, 62.

307 Budreckienė, V., *supra* note 50, p. 96.

308 Finch, V., *supra* note 58, p. 783.

309 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 523.

310 McCormack, G.; Keay, A.; Brown, S., *supra* note 52, p. 121.

Dėl to galima būtų teigti, jog jei koks kreditorius, prieš sudarydamas sandorį su savo kontrahentu, nepasidomėjo pastarojo finansine būkle (t. y. tinkamumu būti kredituojamam) ir sudaromoje sutartyje nepasirūpino nuostatomis, saugančiomis kreditorių nuo skolos negrąžinimo laiku ar net skolininko nemokumo (pvz., nepasirūpino užtikrinimo priemonės gavimu), jis yra nerūpestingas kreditorius, tad pats ir turi prisiimti savo veiksmų (tiksliau, neveikimo) lemiamus neigiamus padarinius. Tačiau realybėje ne viskas yra taip vienareikšmiška.

Nors teisinga laikyti, kad „verslas yra rizikų valdymas“[311] ir prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų taikymas priklauso nuo prievolės šalių pasirinkimo, pastebėtina, kad pats veiklos rizikos prisiėmimas, kuomet kreditorius sutinka su nepakankamu prievolės įvykdymo užtikrinimu ir taip rizikuoja, kad skolininko prievolė nebus įvykdyta, nerodo to kreditoriaus kaltės: „Nepakankamų prievolės įvykdymo užtikrinimo būdų taikymas <...> nereiškia, kad nukentėjęs asmuo visiškai ar iš dalies kaltas dėl neįvykdytos prievolės. <...> Nukentėjusiojo kaltės atveju pažeidžiamas *bonus pater familias* (protingas ir apdairus asmuo) standartas. Nukentėjusiojo <...> rizikos prisiėmimo atveju tokio pažeidimo nėra.“[312] Be to, teisinių ir ekonominių kreditorių apsaugos priemonių optimalus panaudojimas tiesiogiai priklauso ir nuo kreditorių statuso[313].

Vertinant kreditorių, kurie išreiškia komercinį pasitikėjimą atitinkamam savo kontrahentui skolindami pinigus ar parduodami prekes, ar teikdami paslaugas skolon, derybinę galią iš gebėjimo „apsidrausti“ nuo skolininko nemokumo bei galimo nesąžiningo elgesio rizikų perspektyvos, galima teigti, kad visi asmenys kreditavimą norėtų vykdyti mainais į skolininko pateikiamas užtikrinimo priemones, tačiau ne visiems tai realiai pavyksta. Pavyzdžiui, kredito įstaigų suteikiamos paskolos daugeliu atvejų yra visiškai užtikrinamos įmonės skolininkės turto įkeitimu, tam tikrais atvejais net ir trečiųjų asmenų, kurie dažniausiai yra su skolininku susiję asmenys, laidavimu, garantijomis ar turto įkeitimu. Tačiau iš prekybos ar paslaugų teikimo santykių atsiradantys kreditai praktikoje neretai nėra užtikrinami. Nors ši kreditorių grupė dažnai „formaliai priskiriama verslo kreditoriams ir traktuojama taip pat kaip instituciniai kreditoriai <...> toks priskyrimas gali būti pateisinamas, jei omenyje yra didelės ir turtingos įmonės, turinčios ne tik derybinę galią, bet ir administracinius gebėjimus. Tačiau rinkos sąlygomis kasdienėje bendrovės veikloje beveik neįmanoma nei pasirašinėti ypač detalių kontraktų, nei reikalauti ekstraordinarių prievolių užtikrinimo priemonių. Teisiniu požiūriu lyg ir nebūtų tam kliūčių, tačiau rinkos dėsniai netoleruoja formalizmo ten, kur nėra stiprios derybinės galios.“ (pabraukta – *aut.*)[314] Užsienio teisės literatūroje taip pat nurodoma, kad smulkieji prekybininkai, kaip kreditoriai, daugeliu atvejų gali net neturėti galimybės gauti informacijos, kuri padarytų juos lygiaverčiais derybininkais tiems, kurie įprastai siekia savųjų reikalavimų užtikrinimo (turimi

311 Milinis, A.; Strikulys, N. Nusikalstamas ir tyčinis bankrotas: teorija ir praktika. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2016, 23(2): 262 [žiūrėta 2017-09-12]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4574>.

312 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. D. B.* (bylos Nr. e3K-7-115-915/2017).

313 Tikniūtė, A., *supra* note 29, p. 60.

314 *Ibid.*

omenyje bankai, kurie, nuolat veikdami paskolų teikimo rinkoje, sudaro daugiau sandorių, turi profesionalius patarėjus ir patiria mažesnes savųjų skolininkų stebėjimo sistemos įdiegimo ir palaikymo išlaidas)[315]. Kaip R. J. Mokal'as teisingai yra pastebėjęs, smulkieji prekybininkai gali neturėti nei išteklių, nei patirties, nei laiko tinkamai įvertinti rizikas, be to, patys tų prekybininkų produktai[316] ir sudaromi verslo susitarimai gali neleisti jiems reikalauti užtikrinimo priemonių iš skolininkų. Pavyzdžiui, smulkieji tiekėjai tam tikrais atvejais gali negalėti imtis prevencinių priemonių skolininko nemokumui valdyti dėl tokių aplinkybių kaip alternatyvių tiekėjų egzistavimas, susiklosčiusios rinkos sąlygos, konkurencinis spaudimas[317]. Tokiems – sau palankias kreditavimo sąlygas nustatyti menkai galintiems ar visai negalintiems – kreditoriams, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, susidūrus su skolininko nemokumu, nelieka nieko kita, kaip pasitikėti teisės aktuose įtvirtintais kreditorių interesų gynimo mechanizmais, viliantis, kad jie yra gana efektyvūs ir duos trokštamą rezultatą.

Kalbant apie prekybos kreditorių, dalyvaujantį proporciniame skolininko turto paskirstyme ir tiesiogiai susiduriantį su bankroto procese egzistuojančia ribotų skolininko išteklių problema, akivaizdu, kad jo – neturinčio užtikrinimo, taip pat nepasinaudojusio kvaziužtikrinimo priemonėmis – teisinė padėtis bus kaip eilinio kreditoriaus. Šiuo aspektu reikšminga tai, kad didžiojoje daugumoje bankroto procedūrų eiliniams skolininko kreditoriams paskirstoma labai mažai ar jų reikalavimams dengti bankroto procese išvis nelieka lėšų[318]. Pavyzdžiui, nagrinėjant kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, reikalavimų tenkinimą 2016 m. I pusmetį ir 2017 m. I pusmetį Lietuvoje baigtuose bankroto procesuose matyti[319], kad:

- daugiausia patenkintų kreditorių reikalavimų, atitinkamai 58,9 proc. ir 54,6 proc., tenka darbuotojams (įskaitant ir Garantinio fondo išmokas);

315 Finch, V., *supra* note 58, p. 632.

316 Prekybininkai, priklausomai nuo skolininkui perduodamo daikto pobūdžio, gali pasitelkti tokias kvaziužtikrinimo priemones kaip pardavėjo nuosavybės teisės į sandorio objektą išsaugojimas, iki pirkėjas už tą daiktą atsiskaitys (angl. *reservation of title*), ar pirkimas ir pardavimas išsimokėtinai (Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *supra* note 56, p. 585). Taip kreditorius išvengia rizikos, kad jam teks kovoti dėl savo reikalavimo tenkinimo skolininko bankroto atveju, nes prekybinio sandorio objektas, už kurį skolininko nėra pilnai atsiskaityta, nuosavybės teise skolininkui nepriklauso ir į jo turto masę bankroto atveju nepatenka (Finch, V., *op. cit.,* p. 78). Tačiau tokios kvaziužtikrinimo priemonės neįmanomos skolininkui sudarant sandorius su kilnojamųjų daiktų, sunaudojamų statinio statybai ir tampančių statinio dalimis (pvz., betono), pardavėjais: „<...> esant suvartojamiesiems ir neatskiriamiems kilnojamiesiems daiktams, juos inkorporavus į statinį jie susijungimo būdu tampa neatskiriama nekilnojamojo daikto (statinio) dalimi, todėl nuosavybės teisės į juos pasibaigia nelikus teisių objekto. Ankstesnis savininkas negali identifikuoti savo kilnojamųjų daiktų vietą nekilnojamajame daikte ir netenka galimybės ginti savo nuosavybės teisės daiktinių teisių gynimo būdais“ (Saukalienė, K. *Nuosavybės teisių įgijimo ir praradimo probleminiai aspektai statybos rangos teisiniuose santykiuose.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015, p. 137–138).

317 Finch, V., *op. cit*., p. 611, 632.

318 R. J. Mokal'as nurodo, kad daugumoje bankroto procedūrų (75 proc. ar daugiau) eiliniai kreditoriai negauna nieko. O jei ir gauna dalinį savo reikalavimų patenkinimą, jis yra itin menkas (vidutiniškai 7 pensai už svarą) (Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *op. cit.,* p. 613).

319 Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2017 m. sausio–birželio mėn. apžvalga, supra* note 31, p. 10.

- visų kitų kreditorių reikalavimų patenkinimo procentas yra labai mažas, o trečios eilės kreditorių reikalavimų (pastarieji reikalavimai 2016 m. I pusmetį sudarė 58,8 proc., o 2017 m. I pusmetį – 41,5 proc. visų patvirtintų reikalavimų) patenkinimas siekia atitinkamai tik 1,2 proc. ir 3,9 proc.

Panaši kreditorių reikalavimų tenkinimo statistika Lietuvoje yra jau daug metų. Apie tai plačiau rašoma šios disertacijos 2.6.4. poskyryje.

Be to, eiliniams kreditoriams nedaug naudos ir iš skolininko turto atgavimo, administratoriui teikiant *actio Pauliana* ieškinį bankroto procese: kaip jau minėta, atgautos lėšos bus panaudotos skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti, tai atliekant atitinkamos valstybės bankroto įstatymuose nustatytu kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumu. Taigi, jos pirmiausia bus panaudotos ypač prioritetiniams (pvz., bankroto administravimo proceso išlaidoms) ir prioritetiniams reikalavimams dengti.

Dėl visų šiame poskyryje aukščiau išsakytų minčių tyrimo autorė yra linkusi pritarti teisės doktrinoje aptinkamoms nuomonėms, kad greta darbuotojų bei institucijų, siekiančių nesumokėtų mokesčių į biudžetus ir fondus priteisimo, tam tikrais atvejais, t. y.:

- esant prekybiniams santykiams, kur kreditorius neturi visos informacijos apie skolininką ir vienodos su juo derybinės galios[320],
- ypač pavienių kreditorių, anksčiau su skolininku neturėjusių kartotinių sandorių, atveju[321],

būtų pateisinamas įstatyme įtvirtintas ir silpnesnio prekybos kreditoriaus, kaip prastesnėje padėtyje esančios šalies, interesų didesnis gynimas[322].

Šio požiūrio pagrįstumą netiesiogiai patvirtina ir V. Budreckienės atliktas tyrimas. Analizuojant, kokiais kriterijais turėtų būti nustatoma geresnė komercinių sutartinių santykių šalies derybinė padėtis, tyrime padaryta išvada, kad tokių santykių ypatumus geriausiai atitinka vykdomos nuolatinės komercinės veiklos požymis, kartu susijęs ir su disponuojamos informacijos bei specialiųjų žinių suteikiama palankesne padėtimi. Tai yra sutarties šalis galėtų būti laikoma stipriąja tuose sandoriuose, kurie įprastai sudaromi jos nuolat vykdomoje veikloje, nes tokia šalis turi ar bent jau iš jos pagrįstai gali būti reikalaujama turėti daugiau informacijos ir specialiųjų žinių atitinkamoje verslo srityje. Tačiau verslininko, sudarančio savo nuolatinei veiklai nebūdingą pavienį tokios rūšies sandorį su tokios veiklos profesionalu, padėtis gali būti kvalifikuojama kaip silpna[323]. Nors V. Budreckienė nurodo, kad „silpnosios sutarties šalies apsauga turėtų būti siejama ne su individualiomis konkretaus verslininko savybėmis, o su konkrečiomis situacijomis, kai sutar-

320 Finch, V., *supra* note 58, p. 632.

321 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 309.

322 Nors rengiamo Juridinių asmenų nemokumo įstatymo (sujungsiančio dabar Lietuvoje galiojančius LR ĮBĮ ir Įmonių restruktūrizavimo įstatymus) projekte ir nustatomas kiek kitoks nei dabartiniame teisiniame reguliavime eiliškumas, kaip tenkinami kreditorių reikalavimai iš bankrutavusios įmonės turto (pvz., darbuotojų reikalavimai ir valstybės institucijų, veikiančių mokesčių administravimo srityje, reikalavimai atsiduria vienoje – pirmoje – eilėje), silpnesnių prekybos kreditorių reikalavimams prioriteto tame įstatymo projekte nėra numatoma. Tokių kreditorių reikalavimai atsiduria antroje eilėje, į kurią patenka visi neprioritetiniai reikalavimai (t. y. reikalavimai, kurie dabartiniame teisiniame reguliavime tenkinami trečiąja eile) (Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projektas. *Lietuvos Respublikos Seimo tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2018-09-09]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/007dfd71214f11e88a05839ea3846d8e>).

323 Budreckienė, V., *supra* note 50, p. 209.

tis sudaroma vienai iš šalių esant akivaizdžiai mažiau palankiomis sąlygomis ir jai neturint galimybės tokios disproporcijos išvengti <...>“[324], yra tyrimų, kuriuose, svarstant kreditorių lygiateisiškumo principo išimtis, pateikiamas galimų kreditoriaus pažeidžiamumo vertinimo kriterijų sąrašas grindžiamas ir individualiomis kreditoriaus savybėmis, t. y.:

- kreditoriaus galimybe gauti ir pasinaudoti informacija, susijusia su skolininko nemokumo rizika;
- derybine galia į susitarimus įtraukti sąlygas, kurių nuostatos paremtos skolininko nemokumo rizika;
- galimybe pasitraukti iš pernelyg rizikingų susitarimų;
- kreditoriaus pažeidžiamumu (tuo aspektu, ar skolininko bankrotas stipriai jį paveiks)[325].

Pastarasis kreditoriaus pažeidžiamumo kriterijus laikytinas reikšmingu ir pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese aspektu. Silpnesni prekybos kreditoriai yra vieni tų asmenų, kuriuos skolininko bankrotas stipriai paveikia. Kaip parodė 2008 m. finansų krizė, silpnesni prekybos kreditoriai, su kuriais skolininkas likdavo neatsiskaitęs, patys neretai atsidurdavo nemokumo situacijoje (šiuo atveju veikia domino efektas: vienai įmonei susidūrus su finansiniais sunkumais, nukenčia ir kiti. Pavyzdžiui, statybų sektoriuje stambesnei įmonei uždelsus atsiskaityti su subrangovais, šiems irgi iškyla bankroto grėsmė). Ir, manytina, kaip tik dėl rizikos patiems atsidurti nemokumo situacijoje silpnesni prekybos kreditoriai – bent jau Lietuvoje – minėtos finansų krizės laikotarpiu buvo linkę imtis skubotų veiksmų, siekdami, kad dar prieš skolininko bankrotą šis su jais atsiskaitytų. Tas lėmė, jog iš teisinio neišprusimo ir (ar) desperacijos (o dažniausiai – paprasčiausiai vedami „prigimtinio“ intereso gauti savųjų skolinių reikalavimų padengimą) tokie kreditoriai įformindavo pirmenybių teisės požiūriu ant teisėtumo ribos balansuojančius sandorius su skolininku ar kitais jo kreditoriais dėl skolininko turto. Kaip tik tokių kreditorių sudarytus sandorius administratoriai dažniausiai pačius pirmus imdavo ginčyti, pasitelkdami *actio Pauliana* ieškinius bankroto procese.

Nors nacionalinių teismų praktikoje aiškinama, kad kai ieškinį LR CK 6.66 straipsnio pagrindu pareiškia bankroto administratorius, „nelaikytina, jog sandorius ginčija pati juos sudariusi įmonė“, toje praktikoje kartu pripažįstama, kad administratorius atstovauja ir pačios bankrutuojančios įmonės, ir visų jos kreditorių interesus[326]. Pastaruoju aspektu vertinant visus šiame disertacijos poskyryje aptartus argumentus, situacija tampa kurioziška dėl to, kad „stiprioji“ sutarties šalis – skolininkas:

- pasinaudojęs savo padėtimi ir sudaręs su prekybos kreditoriumi pirminį sandorį, iš kurio kylančios skolininko prievolės nebuvo užtikrintos, bei
- neįvykdęs iš to sandorio kylančių finansinių prievolių tam kreditoriui,

324 Budreckienė, V., *supra* note 50, p. 108.

325 Finch, V., *supra* note 58, p. 610, 627.

326 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. rugsėjo 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Barasta“ v. UAB „Drūtsraigtis“, UAB „Kaminta“ ir AB „Achema“* (bylos Nr. 2A-966/2013); 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Skirnuva“ v. UAB „Žvelk plačiau“* (bylos Nr. e2A-594-241/2017).

tik jau atstovaujamas bankroto administratoriaus, *actio Pauliana* instituto pagrindu bando minėto prekybos kreditoriaus sudarytą kitą sandorį dėl to skolininko turto (kurio sudarymo iniciatorius neretai būna pats skolininkas[327]) kaip pirmenybinį sandorį nuginčyti bei kaltina prekybos kreditorių nesąžiningumu.

Komerciniai sutartiniai santykiai akivaizdžiai turi tik jiems būdingų ypatumų. Galima teigti, kad *actio Pauliana* bylose, kuriose atsakovo teisiniu statusu dalyvauja prekybos kreditorius, teisėjai, atsižvelgdami į konkrečios bylos aplinkybes ir pasitelkdami *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetą, subjektyviuosius kriterijus ginčo šalių atžvilgiu turėtų taikyti, be kita ko, vertindami skolininko ir kreditoriaus derybinę galią bei tarp jų susiklosčiusią verslo praktiką.

1.3.6. Kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* ir su skolininku susiję asmenys

Įmonės skolininkės valdymo organai ir dalyviai skolininko bankroto procedūrų metu gali turėti labai skirtingus vaidmenis, reikšmingus *actio Pauliana* instituto atžvilgiu. Šiame poskyryje autorė detaliau aptaria minėtus su skolininku susijusių asmenų vaidmenis, siekdama atskleisti jų poveikį eilinių kreditorių reikalavimų tenkinimui.

1.3.6.1. Su skolininku susiję asmenys kaip kreditoriai bankroto procese

Su skolininku susiję asmenys jo bankroto procese gali pareikšti reikalavimus kaip skolininko kreditoriai. Specializuotoje žiniasklaidoje pastebima, kad kartais prieš įmonės bankrotą su ja susiję asmenys net dirbtinai sukuria didelius tos įmonės įsiskolinimus susijusiems asmenims[328].

Minėti susijusių asmenų reikalavimai dažniausiai būna kaip kreditorių, kurių reikalavimai yra užtikrinti, ar kaip prioritetinių kreditorių, t. y. įmonės skolininkės darbuotojų. Pastaruoju aspektu paminėtina, kad bankroto teisės normos įprastai nedaro atribojimo tarp, pavyzdžiui, įmonės skolininkės direktoriumi dirbusio skolininko dalyvio ar jo šeimos nario reikalavimų ir kitų (paprastų) darbuotojų reikalavimų. Tai grindžiama tuo, kad būtų pernelyg brangu reikalauti, jog bankroto administratorius analizuotų kreditorius taip išsamiai[329]. Tačiau teisės literatūroje esama nuomonių, kad sąžiningumo principo aspektu galėtų būti išskiriamos kelios darbuotojų grupės ir bent įmonės skolininkės direktoriai galėtų būti laikomi mažiau nei kiti skolininko darbuotojai verti apsaugos nuo darbo užmokesčio negavimo rizikos. V. Finch nurodo, kad tokie direktoriai:

- yra labiau informuoti apie įmonės skolininkės rizikas,
- turi geresnes galimybes stebėti tos įmonės veiklą,
- jiems *ex officio* (liet. pagal pareigas) tenka tam tikra atsakomybė už įmonės skolininkės nemokumą ir

327 Pavyzdžiui, dėl to, kad skolininkui nemokant tam prekybos kreditoriui, pastarasis buvo linkęs nutraukti tolesnį prekių tiekimą ar paslaugų teikimą, o skolininkas norėjo, kad sutartiniai santykiai (kartu ir prekybos kreditoriaus teikiamas kreditavimas) toliau tęstųsi.

328 Zubrutė, L., *supra* note 289.

329 Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth, *supra* note 56, p. 614.

- jie gali turėti geresnes galimybes gauti nemokumo rizikos kompensacijas nei kiti darbuotojai ir kreditoriai[330].

Kitokia situacija yra su skolininko dalyviais, jo bankroto procese pareiškusiais kreditorinius reikalavimus skolininkui. Jei tie dalyviai yra skolininką kontroliuojantys akcininkai, tokių skolinių reikalavimų atžvilgiu tam tikrose valstybėse[331] gali būti taikomas kapitalo subordinacijos institutas. Įmonių teisėje kapitalo subordinacijos sąvoka (angl. *equitable subordination*) vadinamas teismo nutarimas, kuriuo, esant tam tikroms įstatyme apibrėžtoms sąlygoms, kontroliuojančių akcininkų kreditoriniai reikalavimai, turimi bankrutuojančių jų įmonių atžvilgiu, yra subordinuojami nesusijusių kreditorių turimų reikalavimų toms bankrutuojančioms įmonėms atžvilgiu[332]. Finansiškai to rezultatas yra tapatus atsakomybei[333], nes pertvarkytas akcininko kreditorinis reikalavimas paprastai lieka nepadengtas. R. Kraakman nurodo, kad subordinavimas taikomas[334]:

- arba dėl to, kad kontroliuojantys akcininkai skolininko ar jo kreditorių atžvilgiu elgėsi netinkamai,
- arba dėl to, kad įmonės nemokumo atveju ją kontroliuojančių akcininkų paskolos yra subordinuojamos automatiškai (Vokietijoje[335]) arba esant tam tikroms sąlygoms (Italijoje).

Abu minėti atvejai balansuoja tarp siekio atbaidyti dalyvius nuo oportunizmo ir noro leisti kontroliuojantiems akcininkams dėti teisėtas pastangas išgelbėti su finansiniais sunkumais susiduriančias įmones, perduodant joms naują paskolinį kapitalą[336].

Įsivaizduokime, kad patronuojančioji įmonė suteikia paskolą patronuojamajai įmonei, o ši po kurio laiko tampa nemoki. Į tą paskolos sutartį – priklausomai nuo to, ar ją tam tikru laikotarpiu iki skolininko bankroto bylos pradžios yra spėjama padengti, – per kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo prizmę gali būti žiūrima:

- kaip į sandorį, kuriuo suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių;
- kaip į sandorį, kurio pagrindu skolininko dalyvis įgyja kreditorinį reikalavimą skolininko bankroto byloje.

330 Finch, V., *supra* note 58, p. 613-614.

331 Europos Sąjungoje tai būtų Vokietija, Austrija, Ispanija, Švedija, Italija, Lenkija ir Rumunija (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 131).

332 Teisinės informacijos instituto (angl. *Legal Information Institute*) teisės terminų internetinis žodynas-enciklopedija [interaktyvus] [žiūrėta 2017-02-13]. <https://www.law.cornell.edu/wex/equitable_subordination>.

333 Kraakman, R., *et al., supra* note 8, p. 138–139.

334 *Ibid.*

335 Vokietijoje žalą kreditoriams, padarytą skolininko akcininko paskolomis, bandoma pažaboti taikant objektyviąją taisyklę, kuri numato:
- automatinį akcininko paskolų subordinavimą eilinių kreditorių reikalavimų atžvilgiu (tam, kad būtų galima taikyti minėtą normą, reikalaujama, kad toks akcininkas valdytų 10 proc. ir daugiau skolininko akcijų arba dalyvautų įmonės skolininkės valdyme);
- kad tų akcininko paskolų užtikrinimo priemonės teismine tvarka negali būti ginamos;
- mokėjimams, atliktiems pagal tas paskolas, – atskirą teisinį režimą (įtvirtina, kad mokėjimai, kuriais dengtos tos paskolos, atlikti vienų metų laikotarpiu iki pareiškimo iškelti skolininkui bankroto bylą pateikimo, gali būti anuliuoti) (De Weijs, R. J., *supra* note 69, p. 461).

336 Kraakman, R., *et al., op. cit.,* p. 138–139.

Kalbant apie pirmenybinį sandorį, sudarytą tarp susijusių asmenų, paminėtina, kad bet koks kreditoriams galimai žalingas sandoris yra analizuojamas kruopščiau tuo atveju, jei tai skolininko su jo valdymo organu ar dalyviu sudarytas sandoris. Kaip matysime šios disertacijos II skyriuje, visose šiame tyrime aptariamose jurisdikcijose yra įtvirtintos, tam tikrais *actio Pauliana* instituto ar jo analogų atvejais taikomos nuginčijamos prezumpcijos dėl skolininko ir su juo susijusio kontrahento nesąžiningumo, žinojimo apie ginčijamo sandorio žalą skolininko kreditoriams ir t. t. Šiuo aspektu teisės literatūroje taip pat pažymima, kad jei skolininko valdymo organai ar dalyviai tam tikrais atvejais ir prisiima *ex ante* įsipareigojimus, jog skolininkui susidūrus su finansiniais sunkumais jie nebandys pagerinti savo padėties, lyginant su padėtimi, kurioje bus tam tikras institucinis skolintojas kaip kreditorius[337], tai šie susiję asmenys tikrai neturės intereso tokių įsipareigojimų prisiimti skolininko kreditorių, prie kurių lyg ir nereikia taikytis (pvz., darbuotojų, mokesčius renkančių institucijų, tam tikrų prekybos kreditorių), atžvilgiu. Ignoruodami pastaruosius kreditorius, su skolininku susiję asmenys tikėsis būsiant galimybę, atsiradus pirmiesiems požymiams, kad skolininkas patiria finansinių sunkumų, su juo susitarti ir gauti atsiskaitymą[338].

Kalbant apie akcininko dalyvavimą bankroto procese kaip skolininko kreditoriui, kyla jo lygybės su kitais to skolininko kreditoriais pagrįstumo klausimas. Galima teigti, jog kaip tik dėl to komerciniuose sandoriuose yra plačiai paplitusi profesionalių skolintojų praktika prieš teikiant kreditą reikalauti, kad visi būsimo jų skolininko dalyvių turimi ir būsimi reikalavimai skolininko įmonei būtų subordinuoti šių skolintojų būsimų reikalavimų tam skolininkui atžvilgiu[339]. Šiuo aspektu į akcininkų paskolas bankai žiūri kaip į alternatyvų skolininko finansavimo būdą (kai, sprendžiant skolininko apyvartinio kapitalo trūkumo problemą, akcininkas, užuot padidinęs įmonės skolininkės įstatinį kapitalą, jai suteikia paskolą), o į tokių paskolų padengimą – kaip į skolininko dalyvių kapitalinių įdėjimų sumažinimą[340].

Pastebėtina, kad taisyklės, reglamentuojančios, ar ir kokia apimtimi skolininko dalyvis yra laisvas veikti kaip jo kreditorius, iš esmės nėra numatytos ne tik Lietuvos teisėje[341], bet ir dalyje kitų šioje disertacijoje analizuojamų jurisdikcijų (Olandijoje, Anglijoje[342]). Tačiau JAV Bankroto kodekso 510 straipsnio c) dalis[343] įtvirtina akcininkų suteikto kapitalo sub-

337 Tą daryti, pvz., akcininkus, motyvuoja siekis, kad skolininkui netektų mokėti didesnių nei įprastai palūkanų už banko paskolą ar prisiimti kitokių nepalankių sąlygų, o kai už skolininko paskolą yra išduodamos ir su juo susijusių asmenų garantijos – ir noras, kad su banku, nepaisant kitų įpareigojančių sandorių egzistavimo, įmonės skolininkės tikrai būtų atsiskaityta (Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 309).

338 *Ibid.,* p. 331.

339 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 237–238.

340 De Weijs, R. J., *supra* note 69, p. 458.

341 Šiuo aspektu LR ABĮ 16 straipsnio 3 dalis tik numato: „Bendrovė, skolindamasi iš savo akcininkų, neturi teisės įkeisti akcininkams savo turtą“. Taip pat ji nustato metinės palūkanų normos pagal tokią paskolos sutartį galimą maksimalų dydį.

342 Išskyrus, kad Anglijos IA 215 straipsnio 4 dalyje yra taisyklė, leidžianti įmonės skolininkės direktorių, baustų už neteisėtą prekybą, paskolų tam skolininkui subordinavimą.

343 JAV Bankroto kodeksas. *U. S. Government Publishing Office tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-05-12]. <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title11/pdf/USCODE-2011-title11.pdf>.

ordinavimo taisyklę, kuri yra plėtojama teismų praktikoje. Teisės literatūroje nurodoma, kad JAV teisė akcininkų suteikto kapitalo subordinavimo srityje remiasi argumentais, jog:

- priešingai nei eiliniai kreditoriai, akcininkai kontroliuoja skolininką ir
- akcininkai yra pranašesni už kreditorius, nes disponuoja informacija apie skolininko reikalus bei
- akcininko piknaudžiavimu minėta kontrole / informacija arba netinkamu jos naudojimu[344].

R. J. De Weijs pažymi, kad argumentai, palaikantys akcininko paskolų subordinavimą, yra įtikinami: kadangi skolininko dalyvis turi teisę gauti tos įmonės pelną jai dirbant sėkmingai, natūralu, kad bankroto atveju skolininko dalyvio galimybės gauti tos įmonės turto dalį, lyginant su nesusijusiais skolininko kreditoriais, turi būti menkesnės[345]. Šios disertacijos autorė minėtai pozicijai pritaria. Tuo atveju, kai bankrutuojanti įmonė turi turto ir jos akcininkas yra stambus tos įmonės kreditorius, šio dalyvio kreditorinių reikalavimų subordinavimas nesusijusių su tuo skolininku kreditorių reikalavimų atžvilgiu gali duoti realią naudą eiliniams kreditoriams (t. y. gali lemti eilinių kreditorių turimų finansinių reikalavimų skolininkui didesnį dalinį patenkinimą).

1.3.6.2. Su skolininku susijusių asmenų atsakomybė skolininko kreditoriams

Įmonės skolininkės valdymo organai bei dalyviai gali užimti ir asmenų, į kuriuos yra nukreipiami skolininko kreditorių nepatenkinti reikalavimai, vaidmenį. Pastaruoju aspektu tyrimo autorė turi omenyje subsidiariosios atsakomybės, grindžiamos su skolininku susijusių asmenų piktnaudžiavimu teise, taikymą.

Kalbant apie įmonės skolininkės valdymo organus, kaip šios disertacijos 1.1. poskyryje minėta, įmonei skolininkei susidūrus su finansiniais sunkumais, atsiranda jos valdymo organo narių fiduciarinės pareigos priimant su įmonės veikla susijusius sprendimus atsižvelgti ir į kreditorių interesus. Be to, dauguma Europos Sąjungos valstybių narių reikalauja, kad, skolininkui patiriant finansinių sunkumų, jo valdymo organai imtųsi tam tikrų veiksmų, dažniausiai – pateiktų pareiškimą teismui dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo. Terminas pastarajam veiksmui atlikti ES valstybėse narėse skiriasi, tačiau vidutiniškai siekia 30 dienų[346]. Pavyzdžiui, Lietuvoje įmonės skolininkės vadovas, esant tos įmonės faktiniam nemokumui, turi prievolę nedelsdamas[347] pateikti pareiškimą teismui dėl bank-

344 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 237–238; Hill, A. L.; Karavolas, N. Equitable subordination considerations for creditors. *Law360* [interaktyvus]. Phillips Lytle LLP: New York, 2015 [žiūrėta 2016-05-12]. <http://www.law360.com/articles/674223/equitable-subordination-considerations-for-creditors>; Murray, J. C. Equitable subordination in bankruptcy: an analysis of *In re Yellowstone. American Bar Association report* [interaktyvus]. American Bar Association, 2010, p. 1–2 [žiūrėta 2016-05-12]. <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/rpte_ereport/2010/february/rp_murray.authcheckdam.pdf>.

345 De Weijs, R. J., *op. cit,* p. 237.

346 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 48, 51.

347 Sąvokos „nedelsdamas" aspektu paminėtina, kad nuo 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojo LR ĮBĮ 8 straipsnio „Įmonės vadovo ar kitų asmenų pagal kompetenciją pareiškimas teismui dėl bankroto bylos iškėlimo" pakeitimas. Dabar minėto straipsnio 1 dalis įtvirtina konkretų terminą, per kurį nemokios

roto bylos jai iškėlimo. Jeigu į teismą nesikreipiama laiku, nemokios įmonės vadovui kyla pareiga atlyginti dėl to kreditorių patirtą žalą[348]. Kreditoriams padaryta žala laikomas bendras išaugęs įmonės skolų dydis, kurio įmonė jos bankroto procese negali padengti kreditoriams, nors skola konkrečiam kreditoriui gali būti ne tik padidėjusi, bet ir sumažėjusi[349].

Įmonės vadovų civilinę atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl to, kad į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo nemokiai įmonei nesikreipta laiku, numato ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių teisė. Tačiau įdomu tai, kad šioje disertacijoje analizuojamų užsienio jurisdikcijų, t. y. Anglijos, JAV ir Nyderlandų, teisėje pareiga įmonės skolininkės vadovams pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos tai įmonei iškėlimo *expressis verbis* nėra įtvirtinta. Tai aiškinama tuo, kad, pavyzdžiui, ir Anglijos, ir JAV teisėje bankroto bylos įmonei skolininkei inicijavimas yra tos įmonės dalyvių kompetencija (jos vadovai tegali inicijuoti įmonės restruktūrizavimą).[350] Tačiau už patį fiduciarinių pareigų pažeidimą (už veiksmus, kai vadovas žinojo arba turėjo pagrįstai numatyti, kad jo vadovaujama įmonė negalės laiku padengti skolų, ir turėjo teikti prioritetą tos įmonės kreditorių interesams, tačiau to nedarė) bankrutuojančių įmonių vadovai šiame tyrime analizuojamose užsienio jurisdikcijose yra baudžiami. Pavyzdžiui, Anglijoje šiuo atveju gali būti pasitelkiamas Anglijos IA 213 straipsnis, numatantis įmonės direktorių atsakomybę už nesąžiningą prekybą (angl. *fraudulent trading*) ir Anglijos IA 214 straipsnis, įtvirtinantis minėtų direktorių atsakomybę už neteisėtą prekybą (angl. *wrongful trading*)[351]. Kalbant apie JAV, atskirose valstijose yra įtvirtintas savo esme panašus deliktinės atsakomybės už nemokumo didinimą institutas, taikomas tuomet, kai nemokios įmonės vadovai, žinodami arba turėdami žinoti

---

įmonės vadovas turi paskubėti atitinkamai veikti: „Jeigu įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir šis (šie) nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo nedelsdami, bet ne vėliau kaip per 5 dienas po to, kai įmonė tapo nemoki ir įmonės dalyviai per minimalius įstatymuose arba įmonės steigimo dokumentuose nustatytus terminus dalyvių susirinkimui sušaukti, bet ne vėliau kaip per 40 dienų, nesiėmė priemonių įmonės mokumui atkurti."

348 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bylų procedūrų pradžią reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos teismų praktikoje apžvalga". *Teismų praktika.* 2014, 41, p. 13–14.

349 „Konstatavus laiko momentą, nuo kada bendrovės vadovas pažeidė pareigą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo, šis neteisėtų veiksmų atlikimo (neveikimo) momentas laikytinas atskaitos tašku, nuo kurio turėtų būti pradėti skaičiuoti ieškovui padaryti nuostoliai. <...> byloje turi būti nustatyta, kurie kreditorių reikalavimai ir kuria dalimi atsirado po to, kai bendrovės vadovas neįvykdė pareigos kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo, t. y. kiek padidėjo bendrovės skolos po to, kai ji tapo nemoki. Neišmokėtos sumos kreditorių reikalavimams padengti gali būti laikomos vadovo padaryta žala, bet tam turi būti nustatomas vėlavimo ar nesikreipimo iškelti bankroto bylą ir atsiradusios žalos priežastinis ryšys, bei ištirta, ar bankroto proceso metu kreditorių nepadengti reikalavimai atsirado nuo vadovo pareigos kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo nevykdymo dienos" (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „VS tiekimas" teisių perėmėja UAB „Indebt" v. D. G.* (bylos Nr. 3K-3-327-706/2016)).

350 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 52.

351 Clarke, M. A., *et al., supra* note 306, p. 1135; Mallon, Ch. (editor). *The Restructuring Review.* Tenth edition [interaktyvus]. London: Law Business Research Ltd, 2017, p. 104 [žiūrėta 2017-11-04]. <http://thelawreviews.co.uk/digital_assets/b4926cf7-1b7d-4535-9e97-9efcac016d4d/Restructuring-Review-full-book.pdf>.

apie jos finansinę būklę, sudaro sutartis, kurių ta įmonė jau nėra pajėgi įvykdyti. Nemokios įmonės direktorių atsakomybė už tokią veiklą, lėmusią nuostolius kreditoriams, numatyta ir Nyderlandų teisėje (susiformavo teisės taikymo ir aiškinimo procese bei žinoma kaip „Beklamel taisyklė")[352].

Lietuvoje atsakomybė už fiduciarinių pareigų pažeidimą įmonės skolininkės valdymo organams irgi yra taikoma. LR CK 2.87 straipsnio 7 dalis numato: „Juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdantis pareigas, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip." Kalbant apie pastarosios normos koreliaciją su *actio Pauliana* institutu, paminėtina, jog skolininko vadovo atsakomybė nėra laikoma tiesiogiai išvestine iš *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, kurių pagrindu atsakomybė taikoma pačiai įmonei skolininkei. Tais atvejais, kai įmonės vadovui gali būti taikoma civilinė deliktinė atsakomybė, būtina nustatyti visas jos taikymo sąlygas, t. y. neteisėtus veiksmus, žalą (nuostolius), priežastinį ryšį ir kaltę. Kartu svarbu paminėti, jog įmonės skolininkės vadovo fiduciarinių pareigų pažeidimu Lietuvoje nėra laikomas pirmenybinio sandorio su vienu iš skolininko kreditorių, pažeidžiant kitų to skolininko kreditorių interesus, sudarymas: „Aplinkybė, jog konkretaus kreditoriaus reikalavimas negalėjo būti patenkintas, nes pirmiau buvo patenkintas kito kreditoriaus reikalavimas, vadovo atsakomybei CK 2.87 straipsnio pagrindu kilti nelaikytina žala bendrovei, nes bendrovė ir iki neteisėtų veiksmų atlikimo turėjo tokio pat dydžio kreditorinius įsipareigojimus, kaip ir po jų atlikimo, bendras jos įsipareigojimų dydis nekito."[353]

Procesuose, reikalaujant atlyginti žalą, padarytą įmonės skolininkės valdymo organų veiksmais, visų kreditorių interesus įprastai gina bankroto administratorius[354]. Šiuo aspektu Lietuvos kasacinio teismo praktikoje įtvirtinta, kad pavienio kreditoriaus kreipimasis į teismą su reikalavimu atlyginti žalą, padarytą įmonės administracijos vadovo veiksmais, nėra galimas, nes neužtikrina kreditorių lygiateisiškumo principo, pažeidžia kreditorių reikalavimų tenkinimo taisykles ir prieštarauja bankroto teisės paskirčiai – sustabdyti kreditorių lenktynes dėl nemokios įmonės turto[355]. Vienintelė išimtis yra, kai įmonės skolininkės bankrotas pripažįstamas tyčiniu: „<...> pasibaigus juridiniam asmeniui, kuris buvo skolingas savo kreditoriui bankroto byloje neišieškotą finansinio reikalavimo sumą, pasibaigia ir bankroto byla, kurioje teikiamas prioritetas visų to juridinio asmens kreditorių lygiateisiškumui. Nuo to momento kiekvienas dėl tyčinio bankroto likviduotos bendrovės kreditorius, kurio finansiniai reikalavimai (jų dalis) nebuvo patenkinti bankroto byloje, turi

352 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 54–55.

353 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Toresus" v. I. G. ir R. K.* (bylos Nr. e3K-3-30-313/2017).

354 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, op. cit.,* p. 59.

355 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. D. B.* (bylos Nr. e3K-7-115-915/2017); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija" v. UAB „Statybų kryptis", V. G. ir A. J.* (bylos Nr. 3K-3-389/2014) ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika.

teisę individualiai reikšti tiesioginius reikalavimus dėl žalos (skolininkės bankroto byloje neišieškotos finansinio reikalavimo sumos) atlyginimo atsakingam dėl tyčinio bankroto asmeniui.“[356] Požiūris, kad įtvirtinus kreditorių galimybę bankroto procese inicijuoti individualias procedūras, siekiant patenkinti savąjį finansinį reikalavimą, tai pažeistų kreditorių lygiateisiškumo principą, pateikiamas ir Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų komandos atliktame tyrime[357].

Kalbant apie susijusius asmenis, kurie yra „artimiausi“ skolininkui – jo dalyvius, teisės literatūroje nurodoma, jog visos jurisdikcijos siūlo doktrininius įrankius, kaip nemokių įmonių dalyviai galėtų būti pripažinti atsakingais už tų įmonių skolas. Tačiau šie įrankiai gali būti naudojimi tik prieš kontroliuojančius ar vadovaujančius akcininkus, pripažintus padariusiais tam tikrą pažeidimą. Trys esminiai įrankiai, leidžiantys taikyti atsakomybę tokiems dalyviams, yra *de facto* arba šešėlinių direktorių doktrina, kapitalo subordinacija ir „korporacijos šydo pakėlimas“ (angl. *piercing the corporate veil*)[358]. Kadangi pirmasis įrankis koreliuoja su aukščiau analizuotais įmonės skolininkės valdymo organų subsidiariosios atsakomybės klausimais, o kapitalo subordinacija aptarta disertacijos 1.3.6.1. poskyryje, toliau tyrimo autorė aptars tik „korporacijos šydo pakėlimo“ doktriną nacionalinėje teisėje.

Lietuvos kasacinis teismas yra pripažinęs įmonės dalyvių pareigą elgtis taip, kad dėl jų veikimo ar neveikimo įmonė nesukeltų žalos tretiesiems asmenims[359]. Kreditoriai gali siekti skolininko dalyvių atsakomybės pasitelkdami LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies normą, kurioje nurodyta, kad kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad viena iš būtinųjų minėtos subsidiariosios dalyvio atsakomybės sąlygų – skolininko faktinis nemokumas, kurio padarinys yra tos įmonės negalėjimas vykdyti savo prievolės. Lietuvos kasacinio teismo praktikoje taip pat nurodoma, kad dalyvio atsakomybė yra deliktinė ir ji gali būti dviejų rūšių:

- jei dalyvio veiksmai pažeidžia bendrąją sąžiningo elgesio pareigą įmonei skolininkei (pvz., akcininkai neteisėtai paskirsto dividendus, perkelia verslą į kitą įmonę ir pan., taip sukeldami faktinį įmonės skolininkės nemokumą) ir tokiais veiksmais padaroma žala tai įmonei, kreditoriams padaryta žala laikoma išvestine iš įmonės skolininkės patirtos žalos. Kreditoriams padaryta žala pasireiškia tuo, kad dėl padidėjusių įmonės skolų ar sumažėjusio turto atitinkamai sumažėja jų galimybė gauti didesnę dalį savo reikalavimo patenkinimo. Tokiais atvejais visų kreditorių

356 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. D. B.* (bylos Nr. e3K-7-115-915/2017).

357 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 165.

358 Kraakman, R., *et al., supra* note 8, p. 138.

359 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.* (bylos Nr. 3K-3-329/2009).

teisės ginamos LR ĮBĮ nustatyta tvarka, taip pat ir kreditoriui reiškiant netiesioginį ieškinį dalyviui (-ams) bankrutuojančios įmonės vardu[360];

- dalyvio neteisėti veiksmai gali būti nukreipti ir į konkretaus kreditoriaus teisių pažeidimą. Tokiu atveju minėtas kreditorius gali reikšti ieškinį tiesiogiai dalyviui ir to reikalavimo pareiškimo momento bei tvarkos neriboja bankroto stadija, išskyrus reguliavimą dėl prievolės subsidiarumo. Tokiam individualiam kreditoriaus ieškiniui tenkinti turi būti įrodytos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos, kurios kreditoriaus pareikšto ieškinio atveju reiškia į konkretų kreditorių nukreiptų nesąžiningų veiksmų atlikimą (kreditoriaus klaidinimą, apgaulingos informacijos teikimą įmonei sudarant sutartį su konkrečiu kreditoriumi ar kitus į konkretų kreditorių nukreiptus nesąžiningus veiksmus) ir kaip tik dėl tų veiksmų kreditoriui atsiradusią žalą. Bendro juridinio asmens nemokumo sukėlimo ar mokumo sumažėjimo šiuo atveju nepakanka, nes tai vienodai paveikia ir ieškinį pareiškusį kreditorių, ir kitus juridinio asmens kreditorius[361].

Pastarasis teisinis įrankis, šios disertacijos autorės nuomone, savotiškai kompensuoja LR CK 6.66 straipsnio sąlygos, kad kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, aiškinimo nacionaliniuose teismuose įvestus apribojimus kreditoriams, kurių reikalavimai atsirado jau po ginčijamo sandorio sudarymo (apie minėtus ribojimus rašoma disertacijos 2.4.1. ir 3.1.2. poskyriuose).

1.3. poskyrio apibendrinimas

Apibendrinant šiame poskyryje išdėstytas mintis, teigtina, kad *actio Pauliana* institutas, jį bankroto procese taikant kaip skolininko kreditorių, kurių reikalavimai kildinami iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonę, savo esme yra orientuotas į kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, gynimą. Tačiau kalbant apie eilinius kreditorius, praktikoje kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* yra mažai efektyvus, t. y. *actio Pauliana* instituto bankroto procese taikymas įprastai nelemia eilinių kreditorių reikalavimų patenkinimo didesne apimtimi.

Kreditorių lygiateisiškumo principas *actio Pauliana* instituto aspektu kalba apie tai, jog bankrutuojančio skolininko turtas jo kreditoriams turi būti paskirstomas vadovaujantis atitinkamos valstybės bankroto įstatymuose nustatyta kreditorių reikalavimų dengimo schema. Dėl to į bankroto procese konkuruojančių interesų, reikšmingų *actio Pauliana* instituto atžvilgiu, ratą neišvengiamai patenka ir bankroto administratorius

360 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. D. B.* (bylos Nr. e3K-7-115-915/2017); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. P. v. K. M. ir L. M.* (bylos Nr. 3K-3-4-969/2015) ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika.

361 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. D. B.* (bylos Nr. e3K-7-115-915/2017); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija" v. UAB „Statybų kryptis", V. G. ir A. J.* (bylos Nr. 3K-3-389/2014).

(jam įstatymu pavesta ginti skolininko kreditorių interesus ir jiems atstovauti, užtikrinti skolininko turto apsaugą ir jo interesus, valdyti, naudoti ir disponuoti skolininko turtu ir t. t.[362]). Administratorius kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo srityje, taip pat reikalavimų dėl subsidiariosios atsakomybės, grindžiamos su skolininku susijusių asmenų piktnaudžiavimu teise, teikimo srityje turi tam tikrą diskrecijos teisę: priima pirminį sprendimą, ar bankroto procese inicijuoti atitinkamą ginčą. Be to, nuo skolininko bankroto administratoriaus kompetencijos bei teisinės pozicijos *actio Pauliana* instituto, taip pat civilinės deliktinės atsakomybės pagrindu inicijuotose bylose dažnai priklauso ir tokių bylų eiga bei rezultatas[363]. O tai neišvengiamai paveikia ir skolininko kreditorių reikalavimų patenkinimo apimtį.

I skyriaus apibendrinimas

Actio Pauliana institutas kaip kreditorių, kurių reikalavimai kyla iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonė, yra kreditoriaus, kurio reikalavimas nėra užtikrintas, teises į skolininko turtą sergintis institutas. Jis teisės normose įtvirtintas norint sudaryti galimybę tokiam kreditoriui panaikinti skolininko piknaudžiavimo teise padarinius ir nepadengtą kreditoriaus finansinį reikalavimą patenkinti iš turto, kuris skolininko nesąžiningai buvo perleistas trečiajam asmeniui ar kitam kreditoriui.

Romėniškojo *actio Pauliana* (kaip ir šios teisės gynimo priemonės galimai paveikto, apie XIII a. Anglijos statutuose įtvirtinto *fraudulent conveyance* instituto ir laikui bėgant jo pagrindu susiformavusių *transactions at an undervalue* ir *preferences* institutų) taikinys buvo abi ginčijamo sandorio šalys (nesąžiningi fiziniai asmenys), kuriems už veikimą skolininko kreditoriaus nenaudai grėsė net įkalinimas. Šiuolaikinis *actio Pauliana* ieškinys daugiausia yra nukreiptas į su skolininku ginčijamą sandorį sudariusį asmenį. Romėniškasis *actio Pauliana* reglamentavo tik skolininko nesąžiningų sandorių, pažeidžiančių jo turto vientisumą (tiksliau – faktiškai nesąžiningų sandorių, kuriais skolininko siekta apgauti savo kreditorius), ginčijimą ordinariniame procese. Tik atsiradus bankroto įstatymams ir teismų praktikai išvysčius pirmenybių teisės koncepciją, dėl romėnų teisės recepcijos po pasaulį paplitusią *actio Pauliana* imta plačiai taikyti bankroto procese. Nūdienos *actio Pauliana* yra orientuota ir į finansinių sunkumų patiriančio ar jau nemokaus skolininko nesąžiningų sandorių, kurie pažeidžia jo turto vientisumą, ir į pirmenybinių sandorių ginčijimą. Tačiau ne visos valstybės turi *actio Pauliana* taisykles, numatančias šių ieškinių teikimo galimybę ordinariniame procese.

Atsižvelgiant į sandorio, sumažinusio skolininko turto masę, pobūdį – neatlygintinis ar atlygintinis, toks nesąžiningų asmenų sudarytas sandoris mūsų laikais yra ginčijamas siekiant juo padarytos žalos kreditoriams kompensavimo. Tai įmanoma ne tik restitucijos

362 Kavalnė, S., *et al., supra* note 46, p. 260.

363 Šiuo aspektu specializuotoje nacionalinėje žiniasklaidoje nurodoma, kad apklausus rinkos dalyvius, kurie yra „susidūrę su bankroto procesu“ (respondentų skaičius nenurodomas – *aut. past.*), minėti asmenys kaip kreditoriai skundėsi dėl bankroto administratorių nekompetencijos, kartu pastebėjo, jog kai kurie bankroto administratoriai rūpinasi savo ar kitų asmenų, bet ne kreditorių interesais: „<...> šiandien dalis administratorių gina tik savo interesus ir elgiasi taip, kaip jiems naudingiausia. <...> Dėmesys sutelktas į potencialų uždarbį, ne sėkmingą bankroto procesą“ (Zubrutė, L., *supra* note 289).

natūra būdu, bet ir per perteklinės vertės, kurią iš ginčijamo sandorio su skolininku nesąžiningai įgijo jo kontrahentas, susigrąžinimą. Romėniškasis *actio Pauliana* siekė vien restitucijos natūra tam, kad kreditoriai galėtų nukreipti savo reikalavimo tenkinimą į ginčijamo sandorio objektą. Tačiau pirmenybinių sandorių ginčijimo motyvai nuo XVIII a. 6-ojo dešimtmečio iki mūsų dienų laikytini nepakitusiais: šiuolaikinėje teisės doktrinoje egzistuojantis principas, jog pirmenybių teisė siekia palaikyti visą bankroto įstatymuose nustatytą kreditorių reikalavimų dengimo schemą, visiškai atitinka pirminio *preferences* instituto esmę ir tikslus.

Kalbant apie *actio Pauliana* institutą kaip kreditorių, kurių reikalavimai kildinami iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonę, pauliškasis ieškinys reikšmingas dviem aspektais. Pirma, *actio Pauliana* veikia kaip teisės norma, į kurią turi atsižvelgti su finansiniais sunkumais susiduriantis skolininkas ir su skolininku sandorį sudarantis asmuo, siekdami, kad tokiu sandoriu jų įgyjamų teisių ir pareigų teisėtumas ateityje nebūtų ginčijamas. Antra, kompensuodamas skolininko ir kreditoriaus sudarytų sutartinių nuostatų nepakankamumą, *actio Pauliana* įtvirtina galimybę kreditoriui kontroliuoti jo skolininko sudaromus sandorius. Tiksliau, per skolininko su jo kontrahentais sudarytų kreditoriui žalingų sandorių ginčijimą bandyti apsiginti nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais ketinta nevykdyti kreditoriaus finansinių reikalavimų ar vykdyti juos netinkamai. Kodėl tik „bandyti“?

Esminis skirtumas *actio Pauliana* instituto struktūroje yra šios priemonės individualus ir kolektyvinis pobūdis. Kreditoriui nespėjus *actio Pauliana* pasinaudoti ordinariniame procese, skolininko sudaryto sandorio nuginčijimas bankroto procese asmeninės naudos tam kreditoriui jau gali neatnešti. Nors *actio Pauliana* ieškinio bankroto procese tenkinimo nauda teoriškai tenka visiems bankrutuojančio skolininko kreditoriams, praktiškai jos pakanka (atgautą turtą skirstant atitinkamos valstybės bankroto įstatymuose nustatytu kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumu) paskirstymui tik ypač prioritetiniams ir prioritetiniams reikalavimams dengti. Statistiniai duomenys rodo, jog daugumoje bankroto procedūrų eilinių kreditorių reikalavimams dengti išvis nelieka lėšų. Visa tai leidžia teigti, jog eilinių kreditorių interesų gynimo aspektu kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* praktikoje yra mažai efektyvus.

2. KREDITORIŲ TEISIŲ PAŽEIDIMŲ SITUACIJOS IR *ACTIO PAULIANA*: KONKREČIU ATVEJU TAIKYTINŲ *ACTIO PAULIANA* INSTITUTO SĄLYGŲ AIŠKIOS APIBRĖŽTIES POREIKIS IR PROBLEMATIKA

Išsamaus, formalaus ir aiškaus kreditorių teises pažeidžiančių sandorių, galimų ginčyti *actio Pauliana* instituto ar jo analogų pagrindu, sąrašo nėra nė vienoje šių laikų teisinėje sistemoje[364]. Pavyzdžiui, Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų komandos atliktame tyrime pažymima, kad nors ir yra aiškus kreditorių teises pažeidžiančių sandorių, kurie beveik visose Europos Sąjungos valstybėse narėse yra pripažįstami kaip galimi nugінčyti, ratas, ES valstybių narių nacionaliniai įstatymai numato įvairių ir skirtingų kreditorių teises pažeidžiančių sandorių nugінčijimo galimybę[365].

Teisės literatūroje galima rasti kreditoriams žalingų sandorių grupavimo variantų, atliktų institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, analizės tikslu. Vertinant pagal šio tyrimo metu nagrinėtus literatūros šaltinius, minėti grupavimai iš esmės atitinka disertacijos autorės pasirinktas tirti sandorių kategorijas[366], t. y.:

1. sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą;
2. sandorius, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių.

Tik sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, kategorija kitų autorių tyrimuose dažnai vadinama kitaip – sandoriais, sudarytais mažesne nei rinkos verte / dovanomis (angl. *transactions at an undervalue* / *gifts*), nesąžiningo turto perleidimo teise (angl. *fraudulent conveyance law*) ir pan.

Šioje disertacijos dalyje siekiama pagrįsti aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* taisyklių pirmenybinių sandorių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimui poreikį. Taip pat joje aptariama neapibrėžtumo dėl minėtų taisyklių problematika.

2.1. Skolininko turto vientisumą pažeidžiančių sandorių ir pirmenybinių sandorių takoskyra

Šiame disertacijos poskyryje analizuojami į atitinkamą kategoriją patenkančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo *actio Pauliana* instituto ar jo analogų pagrindu

364 De Weijs, R. J., *supra* note 69, p. 458.

365 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 143.

366 Iš analizuotų literatūros šaltinių ryški išimtis yra olandų mokslininko R. J. de Weijs'o viename tyrimų (De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 240) pateiktas kreditoriams žalingų sandorių skirstymas į tris kategorijas ir dvi subkategorijas:

1. Sandoriai, pažeidžiantys turto vientisumą:
- neatlygintini sandoriai arba nepakankamai atlygintini sandoriai;
- sandoriai rinkos verte, tačiau vis tiek darantys žalą kreditoriams.

2. Pirmenybės:
- skolos, kurios mokėjimo terminas nėra suėjęs, padengimas arba atsiskaitymas kitu būdu vietoje sutarto atsiskaitymo pinigais (pastarasis taip pat žinomas kaip in *lieu of payment*);
- skolos, kurios mokėjimo terminas yra suėjęs, padengimas iš anksto sutartu laiku ir būdu.

3. Atvejai, kai vietoj apyvartinio kapitalo skolininkui suteikimo jo akcininkas:
- tam skolininkui suteikia paskolą ar net paskolą, užtikrintą tam tikromis užtikrinimo priemonėmis;
- išduoda garantiją konkrečiam to skolininko kreditoriui.

motyvai. Analize tyrimo autorė siekia nubrėžti pirmenybinių sandorių ir skolininko turto vientisumą pažeidžiančių sandorių takoskyrą.

2.1.1. Sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo motyvai

Taisyklės, reguliuojančios sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimą skirtos kreditorių apsaugai nuo jų skolininko netinkamo elgesio[367]. Tipiniai sandoriai, kurie nenaudingi pačiam skolininkui ir dėl skolininko mokumo pablogėjimo, kaip minėtų sandorių padarinio, tampa žalingi jo kreditoriams:

- neatlygintini sandoriai (pvz., dovanos; skolininko verslui reikšmingo nekilnojamojo turto perdavimas trečiajam asmeniui panaudos teise, užuot turtą naudojus skolininko ūkinėje komercinėje veikloje ar už tą turtą gavus nuomos pajamų: „perdavus turtą, iš kurio buvo galima gauti ekonominės naudos, naudotis neatlygintinai, ieškovė ilgą laiką negavo jokių pajamų, kurių dalis galėjo būti naudojama ir atsiskaitymams su kreditoriais. To pakanka kreditorių interesų pažeidimo faktui pagal CK 6.66 straipsnį konstatuoti“[368]);
- nepakankamai atlygintini sandoriai (pvz., skolininko atliktas turto pardavimas už gerokai mažesnę ar turto įsigijimas už gerokai didesnę kainą nei to turto rinkos vertė);
- užtikrinimo priemonės už kito asmens prievoles teikimas, kai atlygio skolininkui, kaip užtikrinimo priemonės teikėjui, vertė yra gerokai mažesnė nei jo prisiimta rizika[369].

R. J. de Weijs'as prie šios kategorijos sandorių priskiria ir sandorius rinkos verte, tačiau vis tiek darančius žalą kreditoriams. Kaip tokio sandorio pavyzdį jis pateikia skolininko turto pardavimą rinkos verte, kurio pagrindu gautos įplaukos yra skolininko iššvaistomos (minėtos įplaukos gali būti skolininko dalyvių išsimokėtos kaip dividendai ar jų naudai panaudotos kokiu kitu būdu). R. J. de Weijs'as laikosi nuomonės, kad skolininko kreditoriams padaroma žala tokiu sandoriu, nes be jo ir paskesnio įplaukų iššvaistymo minėto sandorio objektas būtų likęs prieinamas kreditoriams ir jiems padalytas. Tiesiog tam, kad suprastume žalos faktą, reikia drauge vertinti du sandorius: turto pardavimą ir įplaukų iš jo panaudojimą. Minėtus du sandorius jungiantys veiksniai bus nesąžiningi sandorio šalių ketinimai ir žinojimas apie skolininko nemokumą: „Leistina, kad kreditoriams žalingų sandorių nuginčijimo pagrindu bankroto administratorius pareikštų ieškinį kitai sandorio šaliai (sandorio, skolininko sud-

367 Jackson, T. H., *The Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 146 (Iš: De Weijs, R. J., *supra* note 76, p. 3).

368 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Foritas“ v. *BUAB „Waveland“ ir V. D.* (bylos Nr. 2A-36-464/2017).

369 Pavyzdžiui, Anglijoje tokiu atveju vertinama, ar egzistuoja pusiausvyra tarp i) atlygio, kuris iš skolininko ir kreditoriaus sudaryto sandorio tiesiogiai ar netiesiogiai tenka skolininko garantui, ir ii) skolininko garantui tenkančios rizikos (pastaruoju aspektu, be kita ko, atsižvelgiama ir į paties skolininko mokumą, ir į tai, ar garanto užtikrintas sandoris dar yra užtikrintas ir kitomis užtikrinimo priemonėmis). Jei minėtos pusiausvyros nėra arba ji yra nepakankama, tokia garantija laikoma sandoriu, sudarytu mažesne nei rinkos verte (Parry, R; Shivji, S. Transactions at an undervalue (Insolvency Act 1986, Sections 238 and 339), *supra* note 53, p. 92).

aryto rinkos sąlygomis, kontrahentui – *aut. past.*), noriai bendradarbiavusiai su skolininku veiksmuose, kuriais jis siekė turtą padaryti neprieinamą saviesiems kreditoriams. Bet kuriuo atveju ši taisyklė turi būti taikoma tik išimtiniais atvejais."[370]

Šiuo aspektu nediskutuotina tai, kad, kaip pastebi P. J. M. Declercq, žala kreditoriams *actio Pauliana* instituto požiūriu gali egzistuoti netgi tada, kai skolininko sudarytas sandoris jo turimo turto faktiškai nesumažino. Pavyzdžiui, skolininko atlikti tam tikros vertės jo kilnojamojo turto (sakykime, automobilio) mainai į tos pačios vertės piniginį reikalavimą į trečiąjį asmenį, priklausomai nuo šalutinių aplinkybių (tokių kaip trečiojo asmens, į kurį įgytas reikalavimas, finansinis patikimumas, aplinkybė, ar tas trečiasis asmuo reziduoja užsienyje, ir pan.), *actio Pauliana* požiūriu vienam ar keliems kreditoriams gali lemti faktinę žalą dėl galimybės patenkinti savuosius reikalavimus netekimo[371]. Tačiau pirmiau minėto R. J. de Weijs'o pateikto pavyzdžio atveju šio tyrimo autorė laikosi nuomonės, kad bankroto administratorius / kreditoriai tik antrąjį sandorį (t. y. skolininko atsiskaitymą su savo dalyviu ar dividendų pastarajam išmokėjimą), kaip kreditoriams žalingą sandorį, ir turėtų ginčyti. Nors Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu nėra vienareikšmė[372].

Kartu būtina paminėti, kad pirmiau pateikta R. J. de Weijs'o pozicija, jog kai kuriais atvejais pasitelkiant *actio Pauliana* institutą turėtų būti galima ginčyti ir skolininko bei jo

370 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 227–228.

371 Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 139.

372 Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 26 d. nutartyje civilinėje byloje *BUAB „2G ir KO" v. M. V., UAB „Trys medžiai"* (bylos Nr. 2A-291-381/2015) buvo kilęs ginčas dėl pirkimo ir pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia dėl jos prieštaravimo juridinio asmens teisnumui (LR CK 1.82 straipsnis) ir įmonės kreditorių interesams (LR CK 6.66 straipsnis). Sutarties neteisėtumą ir žalingumą įmonės ir jos kreditorių interesams apeliantas įrodinėjo remdamasis sutarties įvykdymo padariniais. Tai yra, pirmos instancijos teismui nustačius, kad atsakovas už sklypą su ieškovu atsiskaitė (150 000 Lt sumokėti grynaisiais pinigais, o 100 000 Lt į banko sąskaitą), bankroto administratorius teigė, kad pagal ieškovo buhalterinės apskaitos duomenis nurodyta suma įmonei sumokėta nebuvo. Šiuo aspektu apeliacinės instancijos teismas konstatavo: „Kadangi sklypo pardavimo kaina viršijo rinkos vertę, jo perleidimas, be kita ko, nepažeidė nei apelianto, nei įmonės kreditorių interesų. Už sklypą sumokėtų pinigų panaudojimo aplinkybės nėra teisiniame ryšyje su ginčo sandorio teisiniu bei faktiniu ydingumu, kadangi pagal byloje nustatytas aplinkybes ginčo lėšomis pagal jam suteiktus įgaliojimus disponavo apelianto vadovas. Tai yra vidinių įmonės ir jos vadovo tarpusavio teisinių santykių klausimas, kuris, kaip teisingai nurodė pirmosios instancijos teismas, yra susijęs ne su bylos nagrinėjimo dalyku, bet su tuo, ar įmonės vadovas, disponuodamas jos lėšomis, nepažeidė nustatytų įstatyme, vidiniuose įmonės dokumentuose ir bendrųjų fiduciarinių pareigų." O Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 2 d. nutartyje *V. M., L. B., L. R. v. G. Č. ir J. Č., S. U. ir I. U.* (bylos Nr. e3K-3-372-969/2017) pažymėta, kad atsakovui neįvykdžius skolinių įsipareigojimų, teismas turėtų įvertinti ir tai, kaip buvo panaudotos gautos lėšos pardavus turtą: „Nustačius aplinkybę, kad skolininkas nebeturi pagal sandorį gautų lėšų ir (ar) kito turto, tampa svarbu nustatyti, kokius sandorius skolininkas sudarė disponuodamas šiomis lėšomis ir (ar) kokį turtą įgijo pagal šiuos sandorius. Tik tokiu atveju teismas gali vertinti, ar kreditoriams išliko galimybė tenkinti savo reikalavimus, ar nepažeistos jų teisės. Tik tikslūs duomenys apie skolininko sudarytus sandorius, disponuojant pagal ginčijamą sandorį gautomis lėšomis, sudarytų galimybę kreditoriams įvertinti jų teisėtumą, o esant reikalui – juos ginčyti. <...> iš esmės vienintelio vertingo skolininko turto pardavimas, neišsaugant pagal sutartį gautų pinigų ir nepanaudojant jų atsiskaitymui su visais kreditoriais pagal įstatyme nustatytą mokėjimų eiliškumo tvarką, nenustačius, kur ir kokių sandorių pagrindu buvo panaudoti pinigai, nulėmė kreditorių galimybės realiai išieškoti skolą iš skolininko sumažėjimą arba tokia galimybė išsiieškoti skolą apskritai išnyko. Taigi pirmiau nurodytų skolininko veiksmų visuma pažeidė kreditorių teises."

kontrahento sandorius, sudarytus rinkos verte, tačiau vistiek darančius žalą kreditoriams, yra realizuota praktikoje. I. Pretelli nurodo, jog Italijoje ir Prancūzijoje net visiškai sąžiningi ar net skolininkui naudingi sandoriai gali būti nuginčijami *actio Pauliana* pagrindu: pavyzdžiui, kai už menkos vertės turtą skolininkas gauna labai didelę kainą, pats faktas, kad skolininkas perleido tai, ką buvo lengva areštuoti, išmainydamas į tai, ką galima lengvai paslėpti nuo kreditoriaus, leidžia kreditoriui tą skolininkui pelningą sandorį ginčyti siekiant padengti savo reikalavimą iš skolininko perleisto turto[373].

Taip pat pastebėtina, kad šioje disertacijoje analizuojamose užsienio jurisdikcijose bankroto procese egzistuoja galimybė bankroto administratoriui vienu metu ginčyti ne tik skolininko sudarytus sandorius, pažeidžiančius jo turto vientisumą, bet ir su skolininku sandorį sudariusio trečiojo asmens paskesnius sandorius, jeigu jie pažeidė skolininko kreditoriaus teises. Pavyzdžiui, pagal JAV Bankroto kodekso 550 straipsnio b) dalį iš paskesnio skolininko turto įgijėjo, kuris, kaip ir skolininko kontrahentas, buvo nesąžiningas, kreditorių naudai gali būti priteisiamas skolininko turtas ar jo piniginė vertė (o toks nesąžiningas paskesnis turto įgijėjas neturi teisės gintis tuo, kad jis už skolininko turtą jo kontrahentui perdavė kokią vertę)[374]. Anglijos teisėje paskesnis skolininko turto įgijėjas, nebuvęs ginčijamo sandorio šalimi, irgi yra ginamas tik tuomet, jei skolininko turtą ar teises į jį įgijo sąžiningai, atlygintinai ir nežinodamas, jog to turto perleidėjas jį įgijo nesąžiningo sandorio pagrindu (Anglijos IA 241 straipsnio 2 ir 3 dalys, 425 straipsnio 2 ir 3 dalys).

Lietuvoje tokio pobūdžio reglamentavimas *expressis verbis* nėra įtvirtintas, tačiau teismų praktikoje pasitaiko ieškovų argumentų dėl paskesnio skolininko turto įgijėjo nesąžiningumo (nes jis neva nepasidomėjo asmenimis, turėjusiais įgyjamą turtą anksčiau, negu jį įgijo perleidėjas, ir tų asmenų finansine padėtimi). Minėti argumentai teismų yra atremiami teiginiu, jog „sudarančio sandorį turto įgijėjo rūpestingas ir atidus elgesys reiškia domėjimąsi kita sandorio šalimi, iš kurios įgyjamas turtas, tačiau įgijėjo nepasidomėjimas ankstesniais to turto savininkais nėra pakankamas pagrindas konstatuoti įgijėjo nesąžiningumą <...> kai nėra kitų įrodymų, patvirtinančių nesąžiningumą“[375]. Toks traktavimas laikytinas pagrįstu.

Iš esmės į sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, kategoriją patenkantys sandoriai yra susiję su skolininko veiksmais, kuriems kreditoriai visais atvejais (iki su jais bus atsiskaityta) norėtų sukliudyti[376]. Teisės literatūroje nurodoma, kad esminis motyvas sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti – atgauti perteklinę vertę, kurią iš sandorio su skolininku įgijo jo kontrahentas[377]. Čia iš esmės vadovaujamasi nuo romėnų teisės laikų egzistuojančiu *nemo liberalis nisi liberatus* principu[378], numatančiu, kad, norint dalyti savo turtą kaip dovanas, pirma reikia padengti skolas[379].

373 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 630.

374 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 76, 78, 335.

375 Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. Mikalonienės įmonės „Res Judicata“ teises perėmusi D. Š. v. BUAB „Ignalinos statyba“ ir UAB „Lokvida“* (bylos Nr. 3K-3-187-421/2017).

376 Jackson, *T. H., The Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 123.

377 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 313.

378 Pretelli, I., *op. cit.,* p. 594, 607.

379 Angl. *Nobody can donate their property without paying their debts* (Legal Latin Phrases tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2016-03-15]. <http://latin.topword.net/?Legal=386>).

Šiuo aspektu taip pat pastebėtina, kad praktikoje sandorio, pažeidžiančio skolininko turto vientisumą, nuginčijimo atveju iš skolininko kontrahento ne visuomet išreikalaujama tik jo įgyta perteklinė vertė (t. y. perleisto skolininko turto rinkos vertės ir nuginčytu sandoriu už jį skolininkui kontrahento perduotos vertės skirtumas). Priklausomai nuo konkrečios valstybės teisės, šio tipo sandorio nuginčijimas gali lemti ir griežtesnius teisinius padarinius, t. y. pakeisti ginčo objektu buvusio skolininko turto „ekonominės paskirties vietą“[380]. Tai reiškia restitucijos natūra taikymą, kai:

- *actio Pauliana* instituto ordinariniame procese taikymo atveju toks skolininko turtas iš objekto, perleisto ir tapusio skolininko kontrahento turto dalimi, tampa objektu, skirtu skolininko individualaus kreditoriaus reikalavimui tenkinti;
- *actio Pauliana* instituto bankroto procese taikymo atveju toks skolininko turtas yra sugrąžinamas į nemokios įmonės turto masę ir skiriamas skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti, tą atliekant bankroto įstatymuose nustatyta tvarka ir eiliškumu.

Pastaruoju aspektu R. J. de Weijs'as viename savo tyrimų yra pažymėjęs, jog mąstant apie bendras europines taisykles sandoriams, pažeidžiantiems kreditorių teises, bankroto procese ginčyti, turėtų būti įvestas atribojimas tarp:

- sandorio anuliavimo tik susigrąžinant kitos sandorio šalies jo pagrindu įgytą nepagrįstą naudą ir
- anuliavimo, kuriuo siekiama visiškai atitaisyti nuginčytu sandoriu padarytą žalą[381].

Jei paprasčiausiai norima panaikinti kitos sandorio šalies nepagrįstą praturtėjimą, esminė strategija pirmiausia būtų sąžiningumas. Tačiau jei labiau norima apsaugoti įmonės skolininkės turto vientisumą ir pritaikyti sankcijas, o ne vien tik susigrąžinti kitos sandorio šalies įgytą naudą, esminė strategija yra užtikrinti kreditoriams galimybę nukreipti savo reikalavimus į perleistą skolininko turtą[382].

Reziumuojant galima teigti, jog vertinant dabartinėse teisinėse sistemose egzistuojančias institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, modernias versijas, apie įstatymų leidėjų motyvus skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti[383] galima spręsti iš atitinkamo instituto taikymo padarinių skolininko kontrahentui. Tokių padarinių šiame darbe tyrinėjamose jurisdikcijose analizė pateikiama disertacijos 2.6. poskyryje.

380 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 600.

381 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 225.

382 *Ibid.,* p. 225–226.

383 Kai tai nėra paprastas dovanojimas, kurio atveju sandorio objekto grąžinimas visuomet reikš perteklinės vertės, kurią iš kreditoriams žalingo sandorio su skolininku įgijo jo kontrahentas, atgavimą.

2.1.2. Sandorių, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, ginčijimo motyvai

„Pirmenybių teisė <...> iš esmės yra tarpinė taisyklė, sukurta norint užkardyti pavienius kreditorius nuo atsisakymo dalyvauti kolektyvinėse procedūrose, kai tik atsiranda tikimybė, kad tokių procedūrų teks imtis.“

Thomas H. Jackson[384]

Pirmenybių teisė yra kreditoriaus netinkamo elgesio taisyklė[385], orientuota į kreditorių veiksmų, kuriais jie bando išvengti dalyvavimo proporciškai paskirstant skolininko turtą, ginčijimą: „kai tik tampa akivaizdu, jog įmonei gali būti pradėtos bankroto procedūros, kreditoriai nujaučia, kad jiems teks dalytis nuostoliais, nulemtais skolininko nemokumo, o jiems teksiantis tokių nuostolių dydis bus nustatytas pasitelkiant atitinkamas bankroto teisės normas. Tokie kreditoriai tuomet yra linkę paskubėti realizuoti turimus reikalavimus tokio skolininko atžvilgiu, tikėdamiesi, kad iki formalių bankroto procedūrų pradžios su jais bus visiškai atsiskaityta ir taip jie išvengs dalyvavimo paskirstant skolininko turtą kolektyviniu būdu.“[386] Pagrindinis sandorio, patenkančio į pirmenybinių sandorių kategoriją, požymis tas, jog skolininko kontrahentas iki minėto sandorio jau buvo skolininko kreditorius ir jo padėtis tuo nauju sandoriu buvo pagerinta, kartu padarant žalą kitiems skolininko kreditoriams[387].

„Pirmenybės yra visi aktai, kurie pagerina egzistuojančio kreditoriaus padėtį, lyginant su ta, kurioje tas kreditorius būtų buvęs, jei toks aktas nebūtų buvęs atliktas.“[388] Tipiniai pirmenybiniai sandoriai yra situacijos, kai skolininkui jau esant faktiškai nemokiam:

- skolininkas visiškai ar iš dalies atsiskaito su vienu pasirinktu savo kreditoriumi;
- atlieka kreditoriaus pateiktų prekių, į kurias skolininkas jau buvo įgijęs nuosavybės teisę, bet už jas dar nebuvo atsiskaitęs, tam kreditoriui grąžinimą;
- suteikia tam tikrą užtikrinimo priemonę (pvz., įkeičia kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą) egzistuojančios skolininko prievolės pasirinktam kreditoriui, kuri nebuvo užtikrinta, įvykdymui užtikrinti;
- skolininkas su kreditoriumi įvykdo sandorį, lydimą įskaitymo sandorio (pvz., skolininkas, neturėdamas galimybės padengti savo skolos kreditoriui, užuot mokėjęs pinigus, su juo atsiskaito tam tikro skolininko turto tam kreditoriui pardavimu, po kurio šalys atlieka turimų priešpriešinių piniginių reikalavimų įskaitymą).

Pirmenybių teisės esminė strategija – skolininko turto paskirstymas jo kreditoriams turi būti teisingas ir lygus, o brangus ir destruktyvus skolininko turto pasisavinimas,

384 Jackson, T. H., *The Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 125 (cituota iš: De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 520).

385 Jackson, T. H., *op. cit*., p. 126.

386 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 308.

387 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 220.

388 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *op. cit.,* p. 519.

vykdomas pavienių kreditorių, turi būti sutramdytas[389]. Tai yra visi kreditoriai, „ne tik draugiškiausi, reikalingiausi, sėkmingiausi ir (ar) agresyviausi“[390], turi gauti savo reikalavimų patenkinimą.

Šiuo aspektu paminėtina, kad, kaip T. H. Jackson'as yra teisingai pažymėjęs, pirmenybių teisė nėra sukurta išvis užkirsti kelią kreditoriams siekti pirmumo tuomet, kai dar deramasi dėl kredito teikimo skolininkui sąlygų[391] (pvz., kreditą teikti tik mainais į iš skolininko gaunamą to kredito padengimo užtikrinimą tam tikru skolininko arba trečiojo asmens turtu; plačiau apie tai rašyta disertacijos 1.3.5. poskyryje). Pirmenybių teise taip pat nesiekiama užkirsti kelio visiems veiksmams po kredito suteikimo, dėl kurių vienas kreditorius gauna savo reikalavimo patenkinimą pirmiau nei kitas[392]: „pirmenybės teisės normos nesiekia nugińčyti sandorių, skolininko nemokumo išvakarėse sudarytų kreditoriui neturint motyvų veikti individualistiniu ir vertės prasme žalingu būdu.“[393] Ji egzistuoja tam, kad užkirstų kelią faktiškai nemokaus skolininko kreditorių bandymams to skolininko teisinio nemokumo statuso įgijimo „išvakarėse“ (angl. *onset of insolvency*) nesąžiningai pagerinti savo padėtį, palyginti su kitais skolininko kreditoriais. Pavyzdžiui, pirmenybių teisės aspektu neteisėtomis būtų laikomos kreditoriaus, kurio reikalavimai nėra užtikrinti, pastangos tapti kreditoriumi, kurio reikalavimas yra užtikrintas (skolininko faktinio nemokumo atveju jo kreditoriaus atliekamas užtikrinimo priemonių iš to skolininko priėmimas reiškia kreditoriaus veiksmus, kuriais jis siekia išvengti kolektyvinių bankroto procedūrų)[394].

Kaip yra nurodęs R. J. Mokal'as, pirmenybių teisė skirta:

1. bankroto teisės normose įtvirtintam formaliam kolektyviniam režimui saugoti;
2. suteikti apsaugą tiems, kurių interesams, nesant kolektyviškumo, tenka didžiausia rizika būti pažeistais; ir
3. užtikrinti, kad efektyviausias būdas tokius interesus apsaugoti būtų pirmiausia sumažinti pačią tikimybę, kad įmonė skolininkė bankrutuos[395].

Pastaruoju aspektu paminėtina, kad teisės literatūroje laikomasi nuomonės, jog „kreditoriai turi būti skatinami pratęsti kreditą su finansiniais sunkumais susiduriančioms, bet gyvybingoms įmonėms“, kartu pažymima, kad pirmenybių teisė neturėtų egzistuojančių kreditorių naudai ginčyti sandorių, kuriuos su finansiniais sunkumais susiduriantys skolininkai sudarė su tokiais „naujais“ kreditoriais[396]. Nepaisant to, pats pirmenybių teisės egzistavimo faktas leidžia teigti, kad vykstant deryboms tarp faktiškai nemokaus skolininko ir jo kontrahento dėl tam tikro naujo sandorio sudarymo ar esamo sandorio modifikavimo

389 Jackson, T. H., Bankruptcy, non-bankruptcy entitlements, and the creditors' bargain, *supra* note 59, p. 862–863 (Iš: De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 230).

390 Greenebaum Doll & McDonald PLLC. Preferences and fraudulent transfers under the Bankruptcy Code. *The Americas Restructuring and Insolvency Guide 2008/2009* [interaktyvus]. 2008, p. 107 [žiūrėta 2013-03-11]. <http://www.americasrestructuring.com/08_SF/p107-115%20Preferences%20and%20fraudulent%20transfers.pdf>.

391 Jackson, T. H., *The Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 125.

392 *Ibid*., p. 126.

393 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 337.

394 Jackson, T. H., *op. cit.,* p. 126, 128.

395 Mokal, R. J., *op. cit.,* p. 330.

396 Walters, A. Preferences, *supra* note 54, p. 137.

„besiderančios šalys turi turėti omenyje, jog <...> egzistuoja tikimybė, kad po to, kai bus sudarytas sandoris <...> jis gali tapti pirmenybių teisės taikiniu“[397].

Reziumuojant teigtina, kad pirmenybių teisės normose įtvirtinama į faktiškai nemokaus skolininko kreditorius orientuota pareiga susilaikyti nuo individualių veiksmų, siekiant savojo reikalavimo patenkinimo, rodo, jog perėjimas prie kolektyvinio kreditorių reikalavimų tenkinimo iš skolininko turto režimo įvyksta anksčiau, nei tam skolininkui iškeliama bankroto byla. D. Augaitė šiuo aspektu yra pažymėjusi: „Skolininko nemokumo atveju galima išskirti dar vieną *actio Pauliana* tikslą – išsaugoti *paritas creditorum* principą. Jei skolininkas faktiškai yra nemokus, jis privalo visus savo kreditorius traktuoti vienodai, net jei formali bankroto procedūra dar nėra prasidėjusi.“[398]

2.1. poskyrio apibendrinimas

Apibendrinant šį disertacijos poskyrį, pastebėtina, kad sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą, ir sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, yra labai skirtingi.

Pirmiausia skiriasi šių sandorių sudarymo aplinkybės:

- skolininko finansinė būklė tų sandorių sudarymo metu (pirmenybiniai sandoriai sudaromi skolininkui jau esant faktiškai nemokiam, o sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą, gali būti sudaromi skolininkui dar esant mokiam);
- skolininko kontrahento tapatybė (skolininko kontrahentas pirmenybiniame sandoryje, iki sudarydamas tokį sandorį, jau yra skolininko kreditorius, o skolininko kontrahentas sandoryje, pažeidžiančiame skolininko turto vientisumą, gali būti ir trečiasis asmuo, nesantis to skolininko kreditoriumi).

Taip pat skiriasi asmuo, į kurio elgesį teisės normos, numatančios nurodytų dviejų tipų sandorių ginčijimo galimybę, yra orientuotos. Pirmenybių teisė iš esmės reguliuoja skolininko kreditorių elgesį, o sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo reglamentavimas – skolininko elgesį.

Galiausiai skiriasi tokių sandorių ginčijimo motyvai:

- sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimas teisės aktuose įtvirtintas siekiant sudaryti galimybę kreditoriams atkurti ginčijamu sandoriu pažeistą skolininko mokumą, atgaunant turtą ar perteklinę vertę, kuriuos nepagrįstai įgijo skolininko kontrahentas, o
- pirmenybinių sandorių ginčijimo galimybė teisės aktuose numatyta siekiant užkirsti kelią faktiškai nemokaus skolininko kreditorių bandymams išvengti dalyvavimo skolininko turtą paskirstant kolektyviniu būdu, taip pat skolininko kreditorių bandymams nesąžiningai apeiti bankroto įstatymuose nustatytą kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę, pagerinant savo vietą joje.

Actio Pauliana instituto normose įtvirtintos taisyklės, reglamentuojančios minėtų dviejų tipų sandorių ginčijimą, natūralu, irgi turėtų būti nevienodos. Ar taip ir yra, analizuojama tolesniuose šios disertacijos poskyriuose.

397 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 332.

398 Augaitė, D., *supra* note 44, p. 6.

2.2. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo ordinariniame procese ypatumai: užsienio valstybių patirtis

Šiame disertacijos poskyryje analizuojami sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ir sandorių, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, ginčijimo reglamentavimo ir tų normų taikymo ordinariniame procese ypatumai, egzistuojantys Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisėje.

2.2.1. Sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą

Šiame poskyryje tyrimo autorė analizuoja Anglijoje, JAV ir Nyderlanduose galiojančių teisės normų, kurių tikslas yra apsaugoti pavienį kreditorių nuo įmonės skolininkės turto nesąžiningo sumažinimo, reglamentavimą ir taikymą.

2.2.1.1. Anglija

Anglijos teisėje kreditorius, kaip nuo sandorio, pažeidžiančio skolininko turto vientisumą, nukentėjęs asmuo, gali kreiptis į teismą dėl tokio sandorio nuginčijimo, pasitelkdamas Anglijos IA[399] 423 straipsnio (angl. *section*)[400] normą, orientuotą į nesąžiningų sandorių, kuriais siekta apgauti kreditorius, ginčijimą. Šios normos taikymo sąlygų visetas:

1. skolininkas sudarė neatlygintinį ar nepakankamai atlygintinį (kai skolininkas mainais už perleidžiamą turtą gauna gerokai mažesnę vertę[401]) sandorį (Anglijos IA 423 straipsnio 1 dalies a) ir c) punktai, 423 straipsnio 5 dalis);
2. tas sandoris skolininko buvo sudarytas norint padaryti žalą kreditoriams, t. y. skolininkui siekiant:
   - sandorio objektą padaryti neprieinamą kreditoriui, kuris turi ar ateityje įgis reikalavimą to skolininko atžvilgiu, arba
   - kitaip pažeisti kreditoriaus interesus, susijusius su dabar turimu ar ateityje atsirasiančiu reikalavimu (Anglijos IA 423 straipsnio 3 dalis).

Nors kreditoriui tenka remtis bankroto teisės norma, taikant Anglijos IA 423 straipsnį nėra reikalaujama, jog ieškinio pareiškimo metu skolininkui būtų iškelta bankroto byla. Dar daugiau – net nėra reikalaujama, kad skolininkas ginčijamo sandorio sudarymo momentu būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo. Kartu nėra

399 Anglijos 1986 m. Bankroto įstatymas. *Legislation.gov.uk tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2015-08-13]. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>.

400 Šiame tyrime vertimo iš anglų kalbos aspektu tikslesnę sąvoką „skyrius, dalis" autorė sąmoningai keičia sąvoka „straipsnis" (tam, kad lyginant skirtingose jurisdikcijose egzistuojančių *actio Pauliana* instituto ir jo analogų normas tekstas būtų vientisesnis ir skaityti jį būtų paprasčiau).

401 Minėtos vertės apibrėžties aiškinimas, ginčijant sandorį Anglijos IA 423 straipsnio pagrindu ir Anglijos IA 238 straipsnio pagrindu, yra vienodas, tad išsamiau analizuojamas šios disertacijos 2.3.1.1. poskyryje. Čia tik paminėtina, kad nustatinėjant sandorio atlygintinumą Anglijos teismuose tai vyksta pasitelkus protingumo (angl. *common sense*) požiūrį, analizuojant ginčijamo sandorio realų ekonominį efektą, t. y. jo lemiamą realią naudą / žalą (Ayliffe, J. QC. Transactions defrauding creditors (Insolvency Act 1986, Section 423), *supra* note 53, p. 289).

reikalaujama, kad ginčijamo sandorio sudarymo momentu ieškovas jau būtų egzistavęs kaip skolininko kreditorius. Taip pat ieškiniui tenkinti pakanka, kad ieškovui ginčijamu sandoriu būtų padaryta ne faktinė, o potenciali žala[402].

Tačiau nagrinėjant bylą kreditorius turi įrodyti, kad esminis motyvas, dėl kurio ginčijamas sandoris skolininko buvo sudarytas, – skolininko turėtas ketinimas padaryti žalą kreditoriams. Šis elementas, nors ir konkrečiai nesiejamas su „apgaulės" kriterijumi bei pačiu ieškovo asmeniu (kaip kreditoriumi, kurį skolininkas turi omenyje planuodamas ginčijamą sandorį ir jį sudarydamas)[403], teisės literatūroje laikomas esmine kliūtimi tokio pobūdžio kreditoriaus ieškiniui tenkinti[404]. Ir net ginčijant sandorį tarp susijusių asmenų jokio įrodinėjimo palenginimo nukentėjusiam asmeniui kaip ieškovui (pvz., su skolininko nesąžiningais ketinimais susijusios nuginčijamos prezumpcijos) Anglijos IA normose nėra įtvirtinta.

Anglijos IA 423 straipsnis teisės literatūroje taip pat kritikuojamas dėl to, kad ši norma neatsižvelgia į kontrahento, sudariusio su skolininku ginčijamą sandorį, ketinimus, taip pat to kontrahento (ne)žinojimą apie ginčijamo sandorio žalą skolininko kreditoriams. Teigiama, kad tokiu reguliavimu pažeidžiami teisinio tikrumo ir sandorio pabaigtumo principai[405].

Anglijos IA 423 straipsniui taikyti nėra nustatytas joks specialus ieškinio senaties terminas (pvz., siejamas su ginčijamo sandorio sudarymo ar kreditoriaus sužinojimo apie tą sandorį momentais). Taikomas tik bendrasis ieškinio senaties terminas, įtvirtintas 1980 m. Senaties terminų akte[406] (angl. *Limitation Act*). Tai yra 12 metų arba, jei ginčijamu sandoriu iš esmės siekiama atgauti tam tikras pinigines sumas iš skolininko kontrahento, – 6 metai. Minėti terminai skaičiuojami nuo momento, kai skolininko sudarytas sandoris faktiškai pažeidė atitinkamo asmens interesus[407].

Vertinant šiame poskyryje aprašytą teisinį įrankį, teigtina, kad Anglijos IA 423 straipsnio norma yra orientuota į faktiškai nesąžiningų sandorių, kuriais skolininko siekta apgauti savo esamus ir būsimus kreditorius, ginčijimą. Į tą normą žvelgiant kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyros aspektu, akivaizdu, kad skolininko turto įgijėjo interesus Anglijos IA 423 straipsnio taikymo sąlygų visetas ignoruoja. Tačiau tikėtina, kad į skolininko kontrahento interesus atsižvelgia bylą nagrinėjantis teismas, parinkdamas ieškinio tenkinimo būdą: Anglijos IA 423 straipsnio 2 dalis numato,

402 Ayliffe, J. QC. Transactions defrauding creditors (Insolvency Act 1986, Section 423), *supra* note 53, p. 287.

403 *Ibid*., p. 293–294, 298–299, 304.

404 Stonebridge, J. United Kingdom national report. *Study on the feasibility of reducing obstacles to the transfer of assets within a cross border banking group during a financial crisis* [interaktyvus]. Europos Komisija, 2008, p. 8 [žiūrėta 2016-10-12]. <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/windingup/200908/annex17_finalcountryreport_uk_en.pdf>.

405 Parry, R. The Rationale of the Transaction Avoidance Provisions of the Insolvency Act 1986, *supra* note 53, p. 19.

406 Anglijos 1980 m. Senaties terminų aktas. *Legislation.gov.uk tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2015-08-13]. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58/contents>.

407 Parry, R.; Ayliffe, J. QC. *Limitation Periods*, *supra* note 53, p. 630–631.

kad teismas turi priimti tokį sprendimą, kuris, jo manymu, tinkamiausias iki sandorio buvusiai padėčiai atkurti ir geriausiai gina nuo sandorio nukentėjusius asmenis.

2.2.1.2. JAV

Šiuo metu sandorių nuginčijimo ieškinius ordinariniame procese JAV reglamentuoja Vieningas nuginčijamų sandorių aktas (angl. *Uniform Voidable Transactions Act*), žinomas kaip UVTA, kuris iki 2014 m. turėjo Vieningo nesąžiningų perdavimų akto[408] (angl. *Uniform Fraudulent Transfers Act*) pavadinimą ir buvo žinomas kaip UFTA[409]. Šis 1984 m. priimtas ir 2014 m. kiek papildytas aktas[410] laikomas bendrosios teisės dalimi ir galioja daugumoje valstijų[411] (Niujorke ir Merilande tebegalioja *Uniform Fraudulent Transfers Act* pirmtakas – 1918 m. *Uniform Fraudulent Conveyance Act*[412], kuris savo esme yra „geresnių" teismo sprendimų, iki to laiko priimtų taikant Tryliktąjį Elžbietos statutą, kodifikacija[413]).

UVTA 1 straipsnio 4 dalis kreditorių apibrėžia kaip asmenį, turintį reikalavimą. Pastaroji sąvoka įtvirtinta UVTA 1 straipsnio 3 dalyje ir įvardijama kaip teisė į mokėjimą, nesvarbu ta teisė įgyta teismo sprendimu ar ne, apibrėžta ar sąlyginė, vykdytina ar ne, ginčijama ar ne, užtikrinta ar ne ir kt. Oficialiame UVTA komentare[414] šiuo aspektu pažymima: kadangi UVTA pirminis tikslas yra ginti kreditorius, kurių reikalavimo teisė skolininkui nėra užtikrinta, žodžiai „reikalavimas" ir „skola" įprastai reiškia reikalavimą ir skolą, kurie nėra užtikrinti. Be to, UVTA 1 straipsnio 4 dalies komentare nurodoma, jog akto prasme kreditoriumi paprastai laikomas neapmokėto reikalavimo arba galimo reikalavimo (angl. *contingent claim*) turėtojas.

JAV advokatas J. Stein'as nurodo[415], kad nagrinėjant sandorių nuginčijimo ieškinius teismuose taikomas tikrųjų ketinimų testas, kuriuo vertinama, ar ginčijamu sandoriu siekta pakenkti „bet kuriam" kreditoriui. Šio kreditorių apibūdinančio pažymimojo žodžio pagrindu autorius išskiria tris kreditorių grupes: esami kreditoriai, būsimi kreditoriai ir

---

408 Vitalij Papijanc disertacijoje minėto teisės akto pavadinimas išverstas kaip „JAV bendrasis apgaulingų pervedimų aktas" (Papijanc, V., *supra* note 4).

409 Šiame tyrime autorė vartoja minėto teisės akto galiojančio pavadinimo trumpinį – UVTA. Tačiau literatūros šaltiniuose, kuriais šiame darbe remiamasi ir (ar) iš kurių pateikiamos citatos, išleistuose iki 2014 m., natūralu, vartojamas trumpinys UFTA. Siekdama išvengti painiavos, tyrimo autorė visus trumpinius UFTA šioje disertacijoje pakeitė į trumpinį UVTA.

410 1984 m. priimtas ir 2014 m. papildytas Uniform Voidable Transactions Act. *Uniformlaws.org tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-05-12]. <http://www.uniformlaws.org/shared/docs/fraudulent%20transfer/UFTA_Final_1984.pdf> ir <http://www.uniformlaws.org/shared/docs/Fraudulent%20Transfer/2014_AUVTA_Final%20Act_Amended_2016mar8.pdf>.

411 UVTA yra priėmusios keturiasdešimt keturios JAV valstijos, Kolumbijos apygarda ir Britanijos Virdžinijos salos (*National Conference of Commissioners on Uniform State Laws tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-05-12]. <http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Voidable%20Transactions%20Act%20Amendments%20(2014)%20-%20Formerly%20Fraudulent%20Transfer%20Act>). Nėra priėmusios Aliaska, Luiziana, Virdžinija, Pietų Karolina, Merilandas ir Niujorkas.

412 Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act, *supra* note 63, p. 779.

413 2014 m. papildyto Uniform Voidable Transactions Act įvadinis žodis.

414 UVTA nuostatos yra komentuojamos tame pačiame dokumente, kuriame išdėstytas pats aktas.

415 Stein, J. Asset Protection May Risk Fraudulent Transfer Violations, *supra* note 64, p. 14–15.

būsimi potencialūs kreditoriai. J. Stein'as teigia, kad UVTA taikoma ir esamų, ir būsimų nesąžiningo skolininko kreditorių pažeistoms teisėms ir interesams ginti, tačiau jo būsimų potencialių kreditorių įprastai negina. Šiuo aspektu paminėtina, kad sąvoka „esami kreditoriai" autorius apibrėžia nesąžiningo skolininko kreditorius, kurie ginčijamo sandorio sudarymo metu turėjo vykdytinus reikalavimus (kitame savo straipsnyje[416], nurodydamas UVTA 5 straipsnio a) dalį, J. Stein'as esamus kreditorius jau įvardija kaip kreditorius, kurių reikalavimai atsirado iki sudarant ginčijamą sandorį). Sąvoka „būsimi kreditoriai", remiantis J. Stein'u, apima tokius nesąžiningo skolininko kreditorius, kurių reikalavimai atsirado po ginčijamo sandorio sudarymo, kai šių ateities reikalavimų atsiradimą ginčijamo sandorio sudarymo metu skolininkas turėjo galimybę numatyti, be to, skolininkas turėjo ketinimą tuos kreditorius apgauti ar kitaip jiems pakenkti[417]. Sąvoka „būsimi potencialūs kreditoriai" J. Stein'as apibrėžia nesąžiningo skolininko kreditorius, kurių reikalavimai atsirado po ginčijamo sandorio sudarymo, tačiau to sandorio metu skolininkas neturėjo galimybės tokių ateities reikalavimų numatyti. Tai reiškia, kad skolininkas negalėjo turėti ir ketinimo sudaromu sandoriu tokiems būsimiems potencialiems kreditoriams pakenkti. Kartu autorius daro nuorodą į teismų praktiką, įtvirtinančią, kad tam, jog būsimi kreditoriai būtų ginami UVTA pagrindu, jų reikalavimų nesąžiningam skolininkui atsiradimo laikotarpis turi būti artimas ginčijamo sandorio sudarymo laikui. Vienoje bylų teismas būsimą kreditorių apibūdino kaip asmenį, kurio reikalavimas nesąžiningam skolininkui ginčijamo sandorio sudarymo metu buvo pagrįstai numanomas, kaip kilsiantis artimiausioje ateityje[418] (straipsnyje minimoje 1998 m. *Leopold v. Tuttle* byloje pastarasis apibūdinimas buvo pateiktas remiantis Pensilvanijos Aukščiausiojo Teismo (angl. *Pennsylvania Supreme Court*) praktika, suformuota ankstesnėse bylose[419]).

UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punktas numato, kad ir esami, ir būsimi kreditoriai ordinariniame procese gali ginčyti skolininko sudarytą faktiškai nesąžiningą sandorį. Sąlygos:

1. skolininko sudarytas sandoris;
2. sandoris gali būti ir toks, kuriuo bendroji skolininko turto[420] masė nėra sumažinama;
3. sandoris sudarytas skolininkui turint ketinimą sukliudyti[421] (angl. *hider*), užvilkinti (angl. *delay*) ar apgauti (angl. *defraud*) bet kurį kreditorių[422].

---

416 Stein, J. Practical Primer and Radical Approach to Asset Protection, *supra* note 64, p. 22.

417 Nurodyto aiškiai numanomo ryšio tarp skolininko ir būsimo kreditoriaus pavyzdžiu galėtų būtų asmuo, teikiantis rangovo paslaugas, ir tų paslaugų užsakovai. Rangovas gali numatyti, kad dėl paslėptų jo darbų trūkumų ar kitų priežasčių tokie užsakovai ateityje gali jam, kaip skolininkui, pareikšti atitinkamus reikalavimus.

418 Stein, J. Asset Protection May Risk Fraudulent Transfer Violations, *supra* note 64, p. 15.

419 *Leopold v. Tuttle* [1998] 378 Pa. Super. 466, 549 A.2d 151, 154. *Justia US Law* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-10-11]. <http://law.justia.com/cases/pennsylvania/supreme-court/1988/378-pa-super-466-0.html>.

420 UVTA prasme terminas „turtas" neapima skolininkui priklausančio turto, kuris iki ginčijamo sandorio sudarymo jau buvo apsunkintas teisėtomis ir galiojančiomis užtikrinimo priemonėmis (UVTA 1 straipsnio 2 dalis).

421 Nuslepiant nuo kreditoriaus tam tikrą skolininko turtą ir pan.

422 UVTA komentare pažymima, kad UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punkto pagrindu gali būti nugindytas toks sandoris, kuris nepriimtinai prieštarauja kreditorių teisėms (kaip jas apibrėžia teisės aktų leidėjai

Kaip matyti, ginčijant skolininko sudarytą faktiškai nesąžiningą sandorį, nėra reikalaujama, kad jo sudarymo momentu skolininkas būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo. Taip pat nėra reikalaujama, jog ieškovas tuo metu jau būtų egzistavęs kaip skolininko kreditorius (kadangi, kaip studijų procesui skirtoje literatūroje teisingai pastebima, „<...> visi kreditoriai turi turėti galimybę reaguoti į faktinį nesąžiningumą“[423]). Tačiau ieškovui būtina įrodyti, kad ginčijamą sandorį skolininkas sudarė turėdamas iš anksto apgalvotą ketinimą padaryti tam tikrą skolininko turtą neprieinamą jo kreditoriams. Studijų procesui skirtoje literatūroje šiuo aspektu pažymima, kad kreditorius tikrai negalės pateikti tiesioginių įrodymų skolininką turėjus tokių nesąžiningų ketinimų. Dėl to įprastai tokio pobūdžio ketinimų egzistavimas kreditoriaus įrodinėjamas analizuojant skolininko elgesį prieš ginčijamo sandorio sudarymą ir po jo, ieškant skolininko veiksmuose nesąžiningų motyvų apraiškų[424]. Nustatinėjant skolininko tikrąjį ketinimą sukliudyti, užvilkinti ar apgauti vieną ar kelis kreditorius, greta kitų veiksnių, teismai gali atkreipti dėmesį ir į UVTA 4 straipsnio b) dalyje punkte minimas aplinkybes[425], tokias kaip:

- ginčijamą sandorį skolininkas sudarė su susijusiu asmeniu;
- skolininkas to sandorio sudarymo faktą bandė nuslėpti;
- ginčijamu sandoriu perleistą turtą toliau valdo ir naudoja pats skolininkas;
- skolininkas bylinėjosi su kreditoriais prieš ginčijamo sandorio sudarymą ar įsipareigojimo prisiėmimą (arba jam buvo pagrasinta dėl bylos iškėlimo);
- ginčijamas sandoris skolininko sudarytas prieš sudarant sandorį, kuriuo skolininkas prisiėmė reikšmingo dydžio skolinius įsipareigojimus; ir t. t.

Kaip matyti iš UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punkto, šios normos taikymo aspektu yra reikšmingi tik skolininko ketinimai. Tačiau dėl UVTA 8 straipsnio a) dalyje numatytos išlygos (minima *fraudulent conveyance* norma negali būti taikoma, jei skolininko kontrahentas buvo sąžiningas ir pateikė protingos vertės ekvivalentą), taikant UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punkto normą atliekamas ir ginčijamą sandorį su skolininku sudariusio jo kontrahento sąžiningumo įvertinimas.

Skolininko sudaryti numanomai nesąžiningi sandoriai ordinariniame procese gali būti ginčijami jo esamiems ir būsimiems kreditoriams pasitelkiant UVTA 4 straipsnio a) dalies 2 punkto normą arba skolininko esamiems kreditoriams pasitelkiant UVTA 5 straipsnio a) dalies normą. Sąlygos:

---

ir interpretuoja teismai). Nėra reikalaujama, jog UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punkte minimas skolininko ketinimas sukliudyti, užvilkinti ar apgauti kreditorių būtų nukreiptas į konkretų kreditorių.

423 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 71.

424 *Ibid*, p. 71–72.

425 UVTA komentare nurodoma, jog UVTA 4 straipsnio b) dalyje įtvirtintos aplinkybės nėra prezumpcijos, o tik apgaulės ženklai.

1 lentelė. *UVTA 4 straipsnio a) dalies 2 punkto ir 5 straipsnio a) dalies normų sąlygų visetai*

UVTA 4 straipsnio a) dalies 2 punktas	UVTA 5 straipsnio a) dalis
1) skolininko sudarytas sandoris; 2) skolininko turtas tuo sandoriu perleistas ar įsipareigojimas prisiimtas mainais negavus protingo vertės ekvivalento (angl. *reasonably equivalent value*)[426]; ir 3) skolininkas: – ėmėsi ar ketino imtis verslo arba sudarė ar ketino sudaryti sandorį, kuriam po ginčijamo sandorio likęs turtas tapo nepagrįstai menkas, lyginant su tuo verslu ar sandoriu; arba – turėjo tikslą prisiimti ar manė prisiimsiantis įsiskolinimus, kurių mokėjimo terminams suėjus jis nebus pajėgus jų padengti[427].	1) skolininko sudarytas sandoris; 2) skolininko turtas tuo sandoriu perleistas ar įsipareigojimas prisiimtas mainais negavus protingo vertės ekvivalento; ir 3) tuo metu skolininkas jau buvo nemokus[428] arba tapo nemokus dėl minėto sandorio sudarymo ar įsipareigojimo prisiėmimo.

Kaip matyti, nei UVTA 4 straipsnio a) dalies 2 punkto normoje, nei UVTA 5 straipsnio a) dalies normoje nėra tiesioginio reikalavimo kreditoriui įrodyti egzistavus skolininko nesąžiningus ketinimus. Šios dvi normos orientuotos į skolininko sandorių, sudarytų neatlygintinai ar mažesne nei rinkos verte, ginčijimą. UVTA 4 straipsnio a) dalies 2 punktas skolininko kreditorius gina situacijoje, kai skolininkas ginčijamu sandoriu pablogina savo mokumą (atsiduria gresiančio nemokumo būsenoje), o UVTA 5 straipsnio a) dalis kalba apie faktiškai jau nemokaus skolininko sudarytų sandorių ginčijimą. Studijų procesui skirtoje literatūroje pastaruoju aspektu pažymima, jog minėtomis aplinkybėmis vykdomas nemokaus skolininko turto perleidimas, net jei toks sandoris jo nėra iš anksto suplanuotas, nesąžiningai sumažina ir taip nepakankamai apyvartinių lėšų turinčio skolininko turto vertę, tad dėl to ir nėra leidžiamas[429].

Šioms dviems normoms taikyti skolininko kontrahento sąžiningumas nėra svarbus, tačiau kontrahento sąžiningumas tampa reikšmingas restitucijos aspektu, nes pagal UVTA 8 straipsnio d) dalies nuostatas sąžiningas skolininko kontrahentas turi teisę atgauti skolininkui mainais už ginčo objektą perduotą vertę.

426 UVTA komentare nurodoma, kad ši sąvoka atitinka sąžiningo atlygio (angl. *fair consideration*) sąvoką.

427 Šiuo aspektu nėra reikalaujama, jog minėti skolininko veiksmai būtų nukreipti į konkretų kreditorių.

428 UVTA prasme nemokumas reiškia nemokumą, kurį rodo balanso ataskaitos (UVTA 2 straipsnis). Tačiau, jei kreditorius neturi finansinių duomenų, pagrindžiančių, jog ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininko įsipareigojimai viršijo jo turtą (pagal UVTA 1 straipsnio 2 dalį šiuo aspektu atsižvelgiama tik į tą skolininko turtą, kuris nėra apsunkintas), jis gali nemokumą įrodinėti remdamasis ne *balance sheet*, o *equity* testu. Tai yra teigti, kad sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo nemokus, nes jis nedengė skolų, kurių apmokėjimo terminas jau buvo suėjęs (bylą nagrinėjantis teismas, žinoma, vertina tiek tai, kokios yra skolų, kurios laiku nebuvo padengtos, proporcijos; tiek dėl kokių priežasčių tie mokėjimai skolininko nebuvo atliekami). Kreditoriui įrodžius skolininko nemokumą *equity* testo aspektu, skolininkas, siekdamas ginčijamą sandorį išsaugoti, turėtų įrodinėti, jog jis yra mokus *balance sheet* testo aspektu (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 74).

429 *Ibid.*, p. 72–73, 75.

Kalbant apie tokių ieškinių senatį, UVTA 9 straipsnio b) punktas numato, kad, ginčijant faktiškai nesąžiningą sandorį pagal UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punktą, ieškinys turi būti pateiktas per 4 metus nuo to sandorio sudarymo dienos (arba, jei teikiamas vėliau, – ne vėliau kaip per 1 metus nuo ieškovo sužinojimo ar galėjimo sužinoti apie tą sandorį momento). Ginčijant numanomai nesąžiningą sandorį pagal UVTA 4 straipsnio a) dalies 2 punktą ar 5 straipsnio a) dalį, ieškinys turi būti pateiktas per 4 metus nuo to sandorio sudarymo dienos.

Vertinant šiame poskyryje aprašytus teisinius įrankius, UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punkte egzistuojanti norma, orientuota į faktiškai nesąžiningų sandorių, kuriais skolininko siekta apgauti savo esamus ir būsimus kreditorius, ginčijimą, turi panašumo su šios disertacijos 2.2.1.1. poskyryje analizuotu Anglijos IA 423 straipsniu. Lyginant minėtas amerikietiškąją ir angliškąją normas (bei į jas žvelgiant poreikio užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą aspektu), UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punktas laikytinas pranašesniu: pastarojo teisinio įrankio sąlygų visetas aiškiai reikalauja atsižvelgti į skolininko kontrahento sąžiningumą, kai Anglijos IA 423 straipsnis šį aspektą palieka teismo diskrecijai. Be to, UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punkto norma, lyginant su Anglijos IA 423 straipsniu, yra modernesnė tuo, kad jos taikymą palengina UVTA 4 straipsnio b) dalyje įtvirtinti apgaulės ženklai.

2.2.1.3. Nyderlandai

Actio Pauliana instituto Nyderlanduose ypatumas – jo taikymui nėra reikalingas ieškinys teismui, pakanka kreditoriaus pateiktos neteisminės deklaracijos (angl. *extrajudicial declaration*) (Olandijos CK 3 knygos 49 ir 50 straipsniai). Tačiau, kaip nurodoma teisės literatūroje, įprastai klausimas yra nagrinėjamas teisme, kur šalys ginčijasi, ar konkreti situacija atitinka *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetą[430].

Ordinariniame procese pasitelkęs Olandijos CK 3 knygos 45–48 straipsnių normose įtvirtintą *actio Pauliana*, bet kuris kreditorius, kurio interesai skolininkui sudarius sandorį buvo pažeisti, gali ginčyti tokį sandorį, jei jis skolininkui nebuvo privalomas[431]. Šiuo atveju nėra svarbu, ar kreditoriaus reikalavimo teisė atsirado prieš ginčijamą sandorį, ar po jo (Olandijos CK 3 knygos 45 straipsnio 1 dalis), t. y. pagal Nyderlandų teisę ginami ir esamų, ir būsimų skolininko kreditorių interesai. Apribojimas, kad gali būti ginčijami tik sandoriai, sudaryti skolininkui neturint teisinės pareigos tą daryti, grindžiamas tuo, kad skolininkas turi turėti teisę įvykdyti vykdytinus savo įsipareigojimus, nesvarbu, kad toks vykdymas akivaizdžiai eikvos jo išteklius, kurie galėtų būti panaudoti kitiems jo įsipareigojimams dengti[432].

430 Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law, *supra* note 70, p. 426.

431 Šiuo aspektu teisės literatūroje nurodoma, kad i) jei skolininkas, vertinant faktines aplinkybes, jautė tik moralinę pareigą sudaryti sandorį, kurį *actio Pauliana* ieškiniu siekiama nuginčyti, toks sandoris nelaikomas privalomu; ii) terminas „teisinė pareiga“ negali būti per plačiai interpretuojamas, o tai reiškia, kad teisinė pareiga turi a) būti tokia, kurią kita sandorio šalis gali reikalauti įvykdyti, pasitelkdama teisines priemones, ir b) sietis su tam tikru skolininko veikimu (Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 138).

432 Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P., *op. cit.*, p. 48; Declercq, P. J. M., *op. cit.*, p. 146.

Tam, kad nugin̆čytų neprivalomus sandorius, ieškovas turi įrodyti visų būtinųjų sąlygų egzistavimą (Olandijos CK 3 knygos 45 straipsnio 1–2 dalys):

1. skolininkas sudarė sandorį;
2. sandorį sudaryti skolininkui nebuvo privaloma;
3. sandoris pažeidė ieškovo, kaip skolininko kreditoriaus, interesus (t. y. sumažino galimybes jam gauti reikalavimo patenkinimą);
4. sandorio sudarymo momentu skolininkas žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeidžia vieno ar daugiau jo kreditorių interesus;
5. tuo atveju, jei sandoris buvo atlygintinis, kita sandorio šalis taip pat žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris yra žalingas vienam ar keliems to skolininko kreditoriams.

Kadangi reikalaujamą skolininko ir jo kontrahento žinojimą[433] kreditoriui, kaip ieškovui, praktikoje yra sudėtinga įrodyti, tam tikrais atvejais įrodinėjimo pareiga įstatymu perkeliama atsakovui. Pagal Olandijos CK 3 knygos 46 straipsnio 1 dalį ir 47 straipsnį:

- skolininko žinojimo arba turėjimo žinoti apie žalą kreditoriams prezumpcija taikoma neprivalomų sandorių, kurie buvo neatlygintini, atveju;
- neprivalomų sandorių, kurie buvo atlygintini, atveju abiejų ginčijamo sandorio šalių (skolininko ir jo kontrahento) žinojimas preziumuojamas tuomet, kai:
  - egzistuoja skolininko turėtos pareigos ir kitos sandorio šalies turėtos pareigos verčių disproporcija;
  - ginčijami sandoriai, skolininko sudaryti su susijusiais asmenimis.

Nors *actio Pauliana* ieškinio senatis yra treji metai, skaičiuojant nuo tada, kai apie atitinkamą žalingą sandorį kreditoriaus sužinota (Olandijos CK 3 knygos 52 straipsnio 1 dalies c) punktas), minėtos nugin̆čijamos prezumpcijos taikomos tik sandoriams, įvykdytiems per vienus metus iki *actio Pauliana* dėl to sandorio nugin̆čijimo pateikimo.

Vertinant aprašytą teisinį įrankį, akivaizdu, kad jis reglamentuoja numanomai nesąžiningų sandorių gin̆čijimą ir šiuo aspektu yra vienoje grupėje su JAV teisėje egzistuojančiomis UVTA 4 straipsnio a) dalies 2 punkto ir UVTA 5 straipsnio a) dalies normomis.

2.2.1.4. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo sąlygų, ordinariniame procese gin̆čijant skolininko turto vientisumą pažeidžiančius sandorius, aptartose jurisdikcijose palyginimas

Aptartose trijose jurisdikcijose galiojančios neatlygintinių ir nepakankamai atlygintinių sandorių ordinariniame procese gin̆čijimo, pasitelkus *actio Pauliana* institutą ar jo analogus, nuostatos (tų nuostatų suvestinė pateikiama šios disertacijos priede Nr. 1 esančioje lentelėje) turi ir bendrumų, ir skirtumų. Pagal visų analizuotų valstybių teisę sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, atveju ginami ir esamų, ir būsimų skolininko

433 Teisės literatūroje nurodoma, kad šis žinojimas turi būti vertinamas gin̆čijamo sandorio sudarymo metu egzistavusių aplinkybių šviesoje. Šiuo aspektu nėra reikalinga įrodyti, kad būta ketinimo sukelti žalą. Tai yra faktinio (subjektyvaus) žinojimo nereikalaujama ir pakanka paprasto (objektyvaus) žinojimo ar turėjimo žinoti, kad „žala atsiras“. Tačiau įrodyti, kad kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti apie „galimybę padaryti žalą“ skolininko kreditoriams, nepakanka (Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 140).

kreditorių interesai (vienintelė išimtis – JAV taikoma UVTA 5 straipsnio a) dalies norma, orientuota tik į ginčijamo sandorio sudarymo metu buvusių skolininko kreditorių gynimą). Tačiau skirtingai nei Olandijos teisė, Anglijos ir JAV teisė šios kategorijos sandorių ginčijimo nuostatose nenumato draudimo sandoriams, kuriuos skolininkui buvo privaloma sudaryti, ginčyti.

Transactions at an undervalue ordinariniame procese ginčijimas Anglijos teisėje iš esmės grindžiamas vien subjektyviuoju skolininko turėto ketinimo padaryti žalą kreditoriams kriterijumi. Minimas reglamentavimas ypatingas tuo, kad faktiškai nesąžiningiems sandoriams ginčyti (t. y. Anglijos IA 423 straipsnio normai taikyti) nėra reikalaujama, kad skolininkas ginčijamo sandorio sudarymo momentu būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo. Taip pat šia Anglijos teisės norma nėra vertinami skolininko kontrahento ketinimai, neatsižvelgiama į to kontrahento (ne)žinojimą apie sudaromo sandorio galimą žalingumą skolininko kreditoriams.

JAV teisėje reglamentuojant *fraudulent conveyance* ordinariniame procese ginčijimą išskiriami faktiškai nesąžiningi sandoriai ir numanomai nesąžiningi sandoriai. Tarp pirmųjų patenka ir sandoriai, kuriais bendroji skolininko turto masė nėra sumažinama. Faktiškai nesąžiningų sandorių ordinariniame procese ginčijimas JAV teisėje iš esmės remiasi subjektyviųjų kriterijų skolininko atžvilgiu taikymu. O numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas labiau remiasi objektyviaisiais kriterijais ir savo esme yra orientuotas į ginčijamo sandorio padarinius skolininko kreditoriams[434]. Tačiau, jei skolininko kontrahentas veikė sąžiningai ir ginčijamu sandoriu mainais už gaunamą skolininko turtą jam perdavė tinkamą vertę, toks sandoris negali būti nuginčytas, nors skolininkas jį sudarė vedamas nesąžiningų motyvų (taikoma, kai ginčijami faktiškai nesąžiningais laikomi sandoriai). Arba, jei sandorį leidžiama nuginčyti, sąžiningam kontrahentui turi būti kompensuota vertė, kurią jis perdavė skolininkui (taikoma, kai ginčijami numanomai nesąžiningais laikomi sandoriai).

Taikant analizuojamą institutą ordinariniame procese Olandijoje yra galima ginčyti tik sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, kurių skolininkas neprivalėjo sudaryti. Pats normos taikymas atlygintinio sandorio atveju remiasi subjektyviųjų kriterijų tiek skolininko, tiek jo kontrahento atžvilgiu taikymu, o neatlygintinio sandorio atveju – tik subjektyviųjų kriterijų skolininko atžvilgiu taikymu. Siekiant palengvinti įrodinėjimą, neatlygintinių, nepakankamai atlygintinių sandorių, taip pat sandorių tarp susijusių asmenų, įvykdytų per vienus metus iki *actio Pauliana* pareiškimo, ginčijimo atvejams Olandijos CK 3 knygos 46 ir 47 straipsniuose įtvirtintos atitinkamos žinojimo apie žalą kreditoriams prezumpcijos.

434 Šiuo aspektu būtina paminėti, jog nors ir egzistuoja faktinio ir numanomo nesąžiningumo atribojimas, studijų procesui skirtoje literatūroje pastebima, kad tam tikrais atvejais šis atribojimas gali būti miglotas. JAV teisėje egzistuojantys pagrindai faktiškai nesąžiningiems sandoriams ir numanomai nesąžiningiems sandoriams ginčyti turi kriterijų, kurie abiem atvejais yra tapatūs. Be to, kartais net objektyviuosius kriterijus reikia interpretuoti byloje nustatytų faktinių aplinkybių kontekste. Pavyzdžiui, bylos šalys gali turėti visiškai skirtingas nuomones ir dėl to, kokio kapitalo reikia tam tikram verslui pradėti, ir dėl to, kokias perspektyvas skolininkas turėjo uždirbti pajamoms, kurios būtų buvusios pakankamos prisiimamiems naujiems įsipareigojimams padengti (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 75–76).

2.2.2. Sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių

Šiame disertacijos poskyryje tyrimo autorė analizuoja pirmenybės vienam iš skolininko kreditorių ordinariniame procese teikimo (ne)galimumo reglamentavimą Anglijoje, JAV ir Nyderlanduose.

2.2.2.1. Anglija

Anglijos teisėje nėra (ir niekada nebuvo) įtvirtinta pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese normų. Teisės literatūroje šiuo aspektu pažymima, kad kreditorius, kuriam pasiseka gauti mokėjimą iš faktiškai nemokaus skolininko, mokėjimo priėmimo momentu nelaikytinas veikiančiu neteisėtai: siekdamas turimo skolinio reikalavimo padengimo ir jį gaudamas toks kreditorius paprasčiausiai realizuoja savo, kaip skolininko ir kreditoriaus teisinių santykių dalyvio, teises. Tol, kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, pavienis kreditorius neturi pareigos veikti atsižvelgdamas į kitų to skolininko kreditorių interesus[435].

2.2.2.2. JAV

JAV teisėje pirmenybės vienam iš kreditorių ordinariniame procese teikimas paprastai yra galimas. UVTA 3 straipsnio a) dalyje nurodyta: „Vertė[436] yra gaunama, jei, mainais už sandorį ar įsipareigojimą, yra perleidžiamas turtas arba užtikrinama ar padengiama ankstesnė skola <…>."

Preferences institutą ordinariniame procese JAV teisė reglamentuoja itin ribotai. UVTA 5 straipsnio b) dalies nuostatos leidžia kreditoriams per vienus metus, skaičiuojant nuo sandorio dienos[437], ginčyti tam tikrus pirmenybinius sandorius, skolininko sudarytus su susijusiais asmenimis[438]. Šiuo aspektu taip pat pažymėtina, kad kelios JAV valstijos, kuriose galioja UVTA (konkrečiai Arizona, Kalifornija, Indiana ir Pensilvanija), minimą 5 straipsnio b) dalies normą išvis yra atsisakiusios priimti. Teisės literatūroje nurodoma, kad tai įvyko toms JAV valstijoms suabejojus dėl UVTA 5 straipsnio b) dalies normos taikymo teisinių padarinių (kai patenkinus ieškinį ir pritaikius restituciją, turtas grąžinamas ne skolininkui, o skiriamas ieškinį pareiškusio skolininko kreditoriaus reikalavimui tenkinti) pagrįstumo[439].

435 Walters, A. Preferences, *supra* note 54, p. 124.

436 Terminai „vertė" (angl. *value*) ir „protingas vertės ekvivalentas" (angl. *reasonably equivalent value*) UVTA prasme yra sinonimai. Atsižvelgiant į bylos aplinkybes, ta vertė gali būti aritmetiškai netapati skolininko perduoto turto vertei. Studijų procesui skirtoje literatūroje šiuo aspektu pažymima, kad sandorio sudarymo aplinkybės gali patvirtinti, jog ir mažesnė vertė, jei grindžiama rinkoje susiklosčiusia situacija, yra protingas vertės ekvivalentas (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 74).

437 Pastarąjį terminą nustato UVTA 9 straipsnio c) dalis.

438 Šio termino nebaigtinis apibrėžimas pateikiamas UVTA 1 straipsnio 7 dalyje.

439 Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act, *supra* note 63, p. 787.

UVTA 5 straipsnio b) dalyje įtvirtintos sąlygos pirmenybiniam sandoriui ginčyti:

1. skolininko sudarytas sandoris;
2. tuo sandoriu suteikta pirmenybė su skolininku susijusiam asmeniui, padengiant ankstesnę skolą;
3. sandorio sudarymo momentu skolininkas jau buvo nemokus; ir
4. skolininko kontrahentas tuo metu turėjo pagrįstą pagrindą manyti, kad skolininkas yra nemokus.

Dėl pastarojo skolininko kontrahento atžvilgiu taikomo kriterijaus UVTA 5 straipsnio b) dalyje įtvirtintas *preferences* instituto reglamentavimas ordinariniame procese laikomas sudėtingesniu (t. y. reikalaujančiu daugiau kreditoriaus pastangų ir laiko minėto instituto sąlygų visetą įrodinėjant[440]) nei *preferences* instituto reglamentavimas, kuris yra įtvirtintas JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio normose[441].

Tokiame procese su skolininku susijęs asmuo, kaip skolininko kontrahentas, turi galimybę gintis nuo ieškinio UVTA 8 straipsnio f) dalyje apibrėžtomis aplinkybėmis. Tai yra gali:

- teigti, jog po ginčijamo pirmenybinio sandorio sudarymo kontrahentas tam skolininkui ar jo naudai perdavė naują vertę, kurios padengimas jokiomis užtikrinimo priemonėmis nebuvo garantuotas, arba
- įrodinėti, jog ginčijamas sandoris buvo sudarytas vykdant įprastas skolininko ir to kontrahento verslo ar finansines operacijas[442], arba
- jei užtikrinimo priemonės, skolininko pateiktos mainais į iš kontrahento gautą naują vertę, kartu užtikrina ir ankstesnę skolininko skolą tam kontrahentui – argumentuoti, jog ginčijamas sandoris įvykdytas „sąžiningai bandant reabilituoti skolininką, atkuriant jo mokumą"[443].

Vertinant šiame poskyryje aprašytą teisės normą, akivaizdu, jog JAV teisėje įtvirtintais kriterijais pirmenybiniam sandoriui, skolininko sudarytam su susijusiu asmeniu, ordinariniame procese ginčyti yra i) siekiama užkirsti kelią nesąžiningų asmenų bandymams išvengti susijusio asmens dalyvavimo kolektyvinėse skolininko bankroto procedūrose arba ii) norima užkirsti kelią to susijusio asmens padėties gerinimui bankroto procedūrų metu visų kitų skolininko kreditorių sąskaita. Kartu UVTA 8 straipsnio f) dalyje apibrėžtos aplinkybės rodo, jog minėtu reglamentavimu įstatymų leidėjas atsižvelgia ir į paties skolininko interesus bei skatina su skolininku susijusius asmenis imtis veiksmų, siekiant išlaikyti minėtą skolininką kaip rinkos dalyvį bandant atkurti jo mokumą.

---

440 UVTA prasme įrodymų pakankamumo klausimas sprendžiamas vadovaujantis tikimybių pusiausvyros principu. Tai reiškia, kad išvadai apie fakto buvimą padaryti teismui įrodymų pakanka, jeigu byloje esantys įrodymai leidžia labiau tikėti, kad tas faktas buvo, negu kad jo nebuvo.

441 Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act, *supra* note 63, p. 792.

442 Šiuo aspektu vertinamas iki ginčijamo pirmenybinio sandorio sudarymo susiklostęs šalių elgesys ir praktika.

443 UVTA komentare nurodoma, kad sprendžiant, ar ginčijamas sandoris sudarytas kontrahentui veikiant sąžiningai, vertinamas ir naujos vertės, kuri jo buvo skolininkui perduota, dydis, ir ankstesnės skolos, kuri kontrahento naudai buvo skolininko turtu užtikrinta, dydis, ir minimo bandymo reabilituoti skolininką, atkuriant jo mokumą, sėkmės tikimybė.

2.2.2.3. Nyderlandai

Olandijos teisėje irgi nėra reikalaujama, kad kreditorius, siekdamas patenkinti savo reikalavimą, saugotų kitų jo skolininko kreditorių interesus: laikomasi pozicijos, kad kiekvienas kreditorius privalo savarankiškai rūpintis turimų reikalavimų priverstiniu vykdymu[444]. Pagal Nyderlandų teisę galima ginčyti tik pirmenybinius sandorius, kuriais buvo įvykdytas arba užtikrintas įsipareigojimas, kuris dar nebuvo vykdytinas ar suėjęs. Tad, pavyzdžiui, skolos, kurios mokėjimo terminas jau buvo suėjęs, padengimas ordinariniame procese bus laikomas privalomu sandoriu, kuris pagal Olandijos teisę yra teisėtas. Šiuo aspektu teisės literatūroje pastebima: „Verslo praktika reikalauja, kad kreditorius turi galėti imtis veiksmų, siekdamas jo turimo reikalavimo skolininko atžvilgiu patenkinimo, kai jis nuogąstauja, kad tas skolininkas bankrutuos. Kreditavimas nevyks, jei nebus galima tikėtis, kad pareiga tokį kreditą sugrąžinti išliks ne(pa)liečiama net jei vėliau (ar labai greitai) bus paskelbtas skolininko bankrotas.“[445]

Ieškinio senatis ginčijant pirmenybinius sandorius pagal Olandijos CK 3 knygos 52 straipsnio 1 dalies c) punktą yra treji metai, skaičiuojant nuo to laiko, kada apie atitinkamą žalingą sandorį buvo sužinota. Ginčydamas tokį sandorį, ieškovas turi įrodyti šios disertacijos 2.2.1.3. poskyryje jau analizuotų, Olandijos CK 3 knygos 45 straipsnio 1–2 dalyse įtvirtintų sąlygų egzistavimą. Tai yra, kad:

1. skolininkas sudarė sandorį;
2. sandorį sudaryti skolininkui nebuvo privaloma;
3. sandoris pažeidė ieškovo, kaip skolininko kreditoriaus, interesus (t. y. sumažino galimybes jam gauti savojo reikalavimo patenkinimą);
4. sandorio sudarymo momentu skolininkas žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeidžia vieno ar daugiau jo kreditorių interesus;
5. tuo atveju, jei sandoris buvo atlygintinis, kita sandorio šalis taip pat žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris yra žalingas vienam ar keliems to skolininko kreditoriams.

Šiuo aspektu įrodinėjimą kreditoriui palengvina Olandijos CK 3 knygos 46 straipsnio 1 dalyje ir 47 straipsniuose įtvirtintos ginčijamo sandorio šalių žinojimo apie žalą skolininko kreditoriams prezumpcijos, taikomos sandoriams, įvykdytiems per vienus metus iki ieškinio dėl to sandorio nuginčijimo pateikimo. Tai yra:

- skolininko žinojimo arba turėjimo žinoti apie žalą kreditoriams prezumpcija taikoma neprivalomų sandorių, kurie buvo neatlygintini, atveju;
- neprivalomų sandorių, kurie buvo atlygintini, atveju abiejų ginčijamo sandorio šalių žinojimas preziumuojamas tuomet, kai:
  - ginčijami sandoriai, kuriais buvo įvykdytas arba užtikrintas įsipareigojimas, kuris dar nebuvo vykdytinas ar suėjęs, arba
  - ginčijami sandoriai, skolininko sudaryti su susijusiais asmenimis.

Apibendrinant teigtina, jog pirmenybinių sandorių ordinariniame procese ginčijimo reglamentavimas Olandijoje reikšmingas tuo, kad su skolininku nesusijusio kreditoriaus

444 Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P., *supra* note 66, p. 48.

445 Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 147.

reikalavimų, kurių mokėjimo terminas jau buvo suėjęs, padengimą laiko teisėtu (t. y. netraktuoja jo kaip pirmenybinio sandorio). Toks reglamentavimas iš esmės atitinka pirminio *preferences* instituto esmę ir tikslus (žr. šios disertacijos 1.2.1.2. poskyrį).

2.2.2.4. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo sąlygų, ordinariniame procese ginčijant pirmenybinius sandorius, aptartose jurisdikcijose palyginimas

Pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese, pasitelkus *actio Pauliana* institutą ar jo analogus, normos aptartose trijose jurisdikcijose skiriasi iš esmės (tų normų suvestinė pateikiama šios disertacijos priede Nr. 2 esančioje lentelėje).

Anglijos teisėje pirmenybinių sandorių ginčijimas laikomas išimtinai bankroto teisės dalimi, t. y. tokių sandorių ginčijimo ordinariniame procese galimybė šios valstybės teisėje išvis nėra įtvirtinta.

JAV teisėje pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese pagrindai yra itin riboti. Sandoris dėl ankstesnės skolos padengimo, skolininko sudarytas su nesusijusiu asmeniu, ordinariniame procese negali būti nuginčytas. Tačiau dalyje JAV valstijų, kuriose priimtas UVTA, per vienus metus gali būti ginčijamas sandoris, faktiškai nemokaus skolininko sudarytas su susijusiu asmeniu, kai tuo sandoriu padengiama ankstesnė skola. Toks sandoris laikomas neteisėtu, kai jo negalima traktuoti kaip įprastos skolininko ir su juo susijusio asmens verslo ar finansinės operacijos, taip pat kai pirmenybinio sandorio nelydi nauja vertė, kontrahento perduodama skolininkui siekiant jį išlaikyti kaip rinkos dalyvį ir tikintis atkurti skolininko mokumą.

Olandijos teisėje sandoris dėl ankstesnės skolos, kurios terminas buvo suėjęs, padengimo laikomas teisėtu. Šioje valstybėje tik sandoris, kuriuo buvo įvykdytas arba užtikrintas dar nevykdytinas įsipareigojimas, ordinariniame procese gali būti ginčijamas kaip pirmenybinis. Įrodinėjimo prasme kreditoriui *actio Pauliana* ieškinį optimalu teikti per vienus metus nuo informacijos apie jo interesus pažeidžiantį sandorį gavimo, nes tuo laiku galioja ginčijamo sandorio šalių žinojimo apie to sandorio žalą skolininko kreditoriams prezumpcija.

2.2. poskyrio apibendrinimas

Anglijos ir JAV teisėje egzistuoja aiškus atribojimas tarp *actio Pauliana* instituto ar jo analogų ordinariniame procese taikymo sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ir pirmenybiniams sandoriams ginčyti. Nyderlandų teisėje minėta takoskyra teoriškai nėra aiški, nes skolininko turto vientisumą pažeidžiantys sandoriai ir pirmenybiniai sandoriai ginčijami pasitelkiant tą patį Olandijos CK straipsnį. Kartu pastebėtina, kad normos, reguliuojančios pirmenybinių sandorių ordinariniame procese ginčijimą, JAV ir Olandijoje taikomos labai ribotai, o Anglijoje pirmenybinių sandorių ordinariniame procese ginčijimas išvis nėra galimas.

Šios disertacijos įvade minėtas Anglijos teisės palankumas skolininkui sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo ordinariniame procese atveju at-

sispindi instituto taikymo sąlygose: nustatant jų egzistavimą įprastai atsižvelgiama tik į skolininko ketinimus, kurių vedamas jis ginčijamą sandorį sudarė (t. y. su skolininku nesusijusio jo kontrahento (ne)sąžiningumas tų normų taikymo prasme laikomas nereikšmingu). Disertacijos įvade minėtas JAV teisės palankumas kreditoriui, manytina, atsispindi tame, kad sandoris dėl ankstesnės skolos padengimo, skolininko sudarytas su nesusijusiu asmeniu, pasitelkus *preferences* institutą ordinariniame procese negali būti nuginčytas. Taip pat kad numanomai nesąžiningų sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo ordinariniame procese atveju yra atsižvelgiama tik į ginčijamo sandorio padarinius skolininko kreditoriams. Tiesa, restitucijos etape nėra ignoruojamas ir sąžiningas skolininko kontrahentas: pastarasis turi teisę atgauti skolininkui mainais už ginčo objektą perduotą vertę.

Olandijos teisė pirmenybinių sandorių ordinariniame procese ginčijimo reglamentavimo aspektu irgi yra palanki kreditoriams, nes sandorį dėl ankstesnės skolos, kurios terminas buvo suėjęs, padengimo laiko teisėtu. Sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ordinariniame procese ginčijimo normos šioje valstybėje laikytinos neutraliomis, nes atlygintinio sandorio ginčijimo atveju orientuojamasi ir į skolininko, ir į skolininko kontrahento sąžiningumą.

2.3. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo bankroto procese ypatumai: užsienio valstybių patirtis

Šiame disertacijos poskyryje analizuojami sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ir sandorių, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, ginčijimo reglamentavimo ir tų normų taikymo bankroto procese ypatumai Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisėje.

2.3.1. Sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą

Šiame poskyryje tyrimo autorė analizuoja Anglijoje, JAV ir Nyderlanduose galiojančių teisės normų, kurių tikslas yra apsaugoti bendrąją kreditorių masę nuo įmonės skolininkės turto nesąžiningo sumažinimo, reglamentavimą ir taikymą.

2.3.1.1. Anglija

Pagal Anglijos teisę bankroto procese norint ginčyti sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, pareikšti tokius ieškinius gali tik bankroto administratorius. Vienintelė išimtis – šios disertacijos 2.2.1.1. poskyryje analizuotas Anglijos IA 423 straipsnis, orientuotas į nesąžiningų sandorių, kuriais siekta apgauti kreditorius, ginčijimą. Anglijos IA 424 straipsnio 1 dalies nuostatos numato, kad bankroto procese ieškinį Anglijos IA 423 straipsnio pagrindu gali teikti tiek bankroto administratorius, tiek skolininko kreditorius, kaip nuo ginčijamo sandorio nukentėjęs asmuo (tačiau pastarajam reikia gauti teismo leidimą tokiam procesui pradėti - žr. Armour, J. Transactions at an Undervalue, *supra* note 54, p. 95).

Skolininko, kuris teisiškai pripažintas nemokiu (yra administruojamas arba likviduojamas[446]), neatlygintinių ir nepakankamai atlygintinių sandorių ginčijimą Anglijos teisėje reglamentuoja ir konkretesnė norma – Anglijos IA 238 straipsnis[447], kartu su 240 straipsniu įtvirtinantis tokį sąlygų visetą:

1. skolininko sudarytas sandoris[448];
2. skolininkas su kontrahentu ginčijamą sandorį sudarė neatlygintinai arba nepakankamai atlygintinai, t. y. mainais gaudamas gerokai mažesnę[449] vertę[450] (Anglijos IA 238 straipsnio 4 dalis);
3. ginčijamas sandoris sudarytas per dvejus metus iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo[451] (Anglijos IA 238 straipsnio 2 dalis ir 240 straipsnio 1 dalies a) punktas);
4. sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo faktiškai nemokus ar tapo toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo (jei ginčijamas sandoris sudarytas tarp susijusių asmenų[452], šios sąlygos atveju galioja nuginčijama skolininko nemokumo prezumpcija) (Anglijos IA 240 straipsnio 2 dalis);

446 Pagal Anglijos teisę skolininko nemokumo atveju jo atžvilgiu gali būti taikomos įvairios teisinės procedūros. Šiame kontekse administravimas reiškia skolininko restruktūrizavimą, bandant atkurti jo mokumą (angl. *administration*), o likvidavimas – skolininko bankrotą (angl. *liquidation*). Statistika rodo, kad nuo intensyviojo laikotarpio 2009 m. pirmąjį ketvirtį (kai priverstinis bankrotas pradėtas 1 555 įmonėms, o iš viso per 2009 m. bankrotas tokiu būdu pradėtas 19 200 įmonių), Anglijoje bankroto bylų iš esmės mažėja. Lyginant 2016 m. antrojo ketvirčio ir 2017 m. antrojo ketvirčio priverstinio bankroto bylų statistiką, ji gana stabili: nuo 590 iki 840 įmonių kiekvieną ketvirtį. Restruktūrizavimo bylų Anglijoje skaičiai irgi stabilūs: 2017 m. antrąjį ketvirtį Anglijoje buvo pradėtos 337 restruktūrizavimo bylos, t. y. 1,7 proc. mažiau nei tuo pačiu laikotarpiu 2016 m. (*Oficiali įmonių ir fizinių asmenų nemokumo bylų statistika už 3 mėnesių laikotarpį, pasibaigusį 2017-06-30* [interaktyvus]. Insolvency Service tinklalapis [žiūrėta 2017-10-04], p. 6, 8, 9. <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/632527/Insolvency_Statistics_Q2_2017_-_web.pdf>).

447 Teisės literatūroje nurodoma, jog Anglijos IA 238 straipsnis, kaip ir Anglijos IA 423 straipsnis, yra kilę iš Tryliktojo Elžbietos statuto, reguliavusio *fraudulent conveyances*, tačiau Anglijos IA 423 straipsnio normų formuluotės pirminei normai teksto prasme yra artimesnės (Doyle, L.; Keay, A., *supra* note 57, p. 267).

448 Pasitelkus šią normą negali būti ginčijami vadinamieji *market contracts*, į kurių apibrėžtį patenka investicinės sutartys, taip pat sutartys, kuriuose dalyvauja bankas, atliekantis piniginius atsiskaitymus tarp sandorio šalių pagal biržoje sudarytus sandorius (angl. *clearing-house*), bei finansinio užstato sandoriai (*Ibid*., p. 271).

449 Tikslios šios sąvokos apibrėžties – procentine ar kita išraiška – Anglijos teismų praktika nėra pateikusi (Keay, A.; Walton, P., *supra* note 57, p. 551).

450 Nors teismas nustatinėja ginčijamo sandorio momentu buvusią rinkos vertę, jis turi teisę vertinti ir įvykius, vykusius po to sandorio, jei tai padeda nustatyti minėtą rinkos vertę (Goode, R. *Goode on commercial law, supra* note 55, p. 916).

451 Teisės literatūroje Anglijos IA 238 straipsnis laikomas patogesniu *transactions at an undervalue* ginčijimui nei Anglijos IA 423 straipsnis (kadangi Anglijos IA 238 straipsnio sąlygų visete, priešingai nei Anglijos IA 423 straipsnyje, ieškovo nėra reikalaujama įrodyti, jog ginčijamas sandoris skolininko sudarytas norint sukliudyti jo kreditoriams). Tačiau tuo atveju, jei konkretus sandoris, kurį kaip neatlygintinį ar nepakankamai atlygintinį norima nuginčyti, į apibrėžtą dvejų metų laikotarpį iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo nepatenka, bankroto administratorius gali bandyti tą sandorį nuginčyti inicijuodamas procesą Anglijos IA 423 straipsnio pagrindu (Parry, R; Shivji, S.Transactions at an undervalue (Insolvency Act 1986, Sections 238 and 339), *supra* note 53, p. 151).

452 Minėta sąvoka apima Anglijos IA 249 straipsnyje įtvirtintos sąvokos *connected party* ir Anglijos IA 435

5. išimtis Anglijos IA 238 straipsniui taikyti, įtvirtinta Anglijos IA 238 straipsnio 5 dalyje:
   - sudarydamas ginčijamą sandorį skolininkas veikė sąžiningai[453] bei siekdamas išsaugoti savo verslą, ir
   - sandorio momentu galima buvo pagrįstai tikėtis, kad minėtas sandoris įmonei skolininkei bus naudingas[454].

Anglijos IA 238 straipsnio 5 dalyje įtvirtinto skolininko sąžiningumo kriterijaus aspektu teisės literatūroje pažymima, jog ta norma labiau siejama su skolininko motyvais, orientuotais į kreditorius kaip visumą, kurių vedamas jis sudarė ginčijamą sandorį[455]. Skolininko kontrahento tikrieji ketinimai / sąžiningumas ginčijant sandorį Anglijos IA 238 straipsnyje įtvirtintos normos pagrindu nėra svarbūs[456].

Specialios ieškinio senaties *transaction at an undervalue* ginčijimui Anglijos IA 238 straipsnio pagrindu nėra. Taikomas bendrasis senaties terminas, t. y. 12 metų arba, jei ginčijamu sandoriu iš esmės siekiama atgauti tam tikras pinigines sumas iš skolininko kontrahento, – 6 metai. Minėtas terminas skaičiuojamas nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos[457].

Vertinant šiame poskyryje aprašytą reguliavimą, pastebėtina, kad ne visi neatlygintini ir nepakankamai atlygintini sandoriai, pasitelkus Anglijos IA 238 straipsnio normą, šioje šalyje gali būti nuginčyti. Nepaisant ilgo ieškinio senaties termino, patys ginčijami sandoriai turi būti sudaryti per dvejus metus iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo. Dėl pastarosios aplinkybės, vertinant kreditorių interesų gynimo perspektyvos aspektu, atrodo pagrįsta greta Anglijos IA 238 straipsnio normos bankroto procese turėti ir Anglijos IA 423 straipsnio normą, kurios taikymo minėtas dvejų metų laikotarpis neriboja.

2.3.1.2. JAV

Kreditoriams žalingų sandorių bankroto procese ginčijimą reglamentuoja JAV Bankroto kodeksas. Paminėtina, jog pagal JAV teisę irgi egzistuoja skirtingos bankroto procesų

straipsnyje pateikiamos sąvokos *associate* apibrėžtis.

453 Sąžiningumo kriterijus Anglijos teisėje siejamas su faktiniu sąžiningumu: asmuo, kuris nuoširdžiai mano, kad jo elgesys yra moraliai pateisinamas, laikomas sąžiningu (nebent tas asmuo taip pat žino, kad jo elgesys nebūtų laikomas moraliu protingo ir doro asmens požiūriu) (*Twinsectra Ltd v Yardley* [2002] 2 AC 164. Iš: Parliament.uk tinklalapio [interaktyvus] [žiūrėta 2016-09-11]. <https://www.publications.parliament.uk/pa/ld200102/ldjudgmt/jd020321/yardle-1.htm>).

454 Kaip pavyzdžiai teisės literatūroje minimi ir skubus skolininko turto pardavimas mažesne nei rinkos verte tam, kad būtų surinkta trūkstamų lėšų, reikalingų norint išvengti bylinėjimosi ar užkardyti vertingų verslo santykių nutrūkimą; ir sandoriai, kuriuose skolininkas susiduria su kontrahentu, gerai įvaldžiusiu derybų meną; taip pat sandoriai, skolininko sudaryti rekomendavus jo finansininkui ar kitam patarėjui (Parry, R; Shivji, S. Transactions at an undervalue (Insolvency Act 1986, Sections 238 and 339), *supra* note 53, p. 130).

455 *Ibid.*

456 Goode, R. *Goode on commercial law, supra* note 55, p. 917; Keay, A.; Walton, P., *supra* note 57, p. 553; Parry, R., *op. cit.*, p. 135.

457 Parry, R.; Ayliffe, J. QC. Limitation Periods, *supra* note 53, p. 630–631; Doyle, L.; Keay, A., *supra* note 57, p. 268.

rūšys. Juridiniai asmenys bankroto procesą gali vykdyti JAV Bankroto kodekso 7 skyriaus pagrindu, tuo procesu siekdami įmonę likviduoti (bankroto proceso analogija), arba JAV Bankroto kodekso 11 skyriaus pagrindu, tuo procesu siekdami įmonę reorganizuoti[458]. Dauguma asmenų siekia bankroto JAV Bankroto kodekso 7 skyriaus pagrindu, t. y. likvidavimo[459]. Studijų procesui skirtoje literatūroje pažymima, kad sandorių nuginčijimo ieškinius reglamentuojančios nuostatos gali būti pasitelkiamos abiejų procesų atveju[460].

Pagal JAV teisę bankroto procese tik administratorius gali pareikšti ieškinius dėl kreditoriams žalingų skolininko sandorių nuginčijimo. Kalbant apie sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, paminėtina, jog tokių sandorių ginčijimo normų (t. y. *fraudulent conveyance* normų) reglamentavimas ir JAV Bankroto kodekse, ir UVTA yra labai panašus. Dėl pastarojo studijų procesui skirtoje literatūroje pažymima, kad bankroto administratorius tokius kreditoriams žalingus skolininko sandorius gali ginčyti pasitelkdamas bet kurią iš normų, egzistuojančių federalinėje ar valstijų teisėje[461] (t. y. arba JAV Bankroto kodekso, arba UVTA atitinkamą straipsnį). Kartu teisės literatūroje pabrėžiama, kad šalies teismų yra įtvirtinta, jog bylos, išspręstos naudojant kurią nors vieną iš normų, gali būti pasitelkiamos sprendžiant vėlesnes bylas, kuriose, kaip precedentai, taikoma atitinkama kita šių dviejų teisės aktų norma[462]. To juridinis pagrindas – JAV Bankroto kodekso 544 straipsnio b) dalis. Pastaroji leidžia bankroto administratoriui ginčyti sandorius, kurie jau ordinariniame procese tam tikro skolininko kreditoriaus galėjo būti nuginčyti, jei minėto kreditoriaus reikalavimas[463] tebėra nepadengtas ir pareikštas skolininko bankroto byloje. Tokioje situacijoje traktuojama, kad administratorius paprasčiausiai perėmė minėto kreditoriaus teisę ginčyti sandorį UVTA normų pagrindu[464].

JAV Bankroto kodekso 548 straipsnyje apibrėžiami atvejai, kada bankroto administratorius gali ginčyti tam tikrą skolininko sudarytą sandorį, pažeidžiantį jo turto vientisumą, kaip faktiškai nesąžiningą ar numanomai nesąžiningą. Pasitelkęs JAV Bankroto kodekso 548 straipsnio a) dalies 1) punkto A) papunkčio normą, administratorius gali ginčyti skolininko sudarytus faktiškai nesąžiningus sandorius. Sąlygos:

---

458 Mallon, Ch. (editor), *supra* note 351, p. 352.

459 Pavyzdžiui, per trijų mėnesių laikotarpį, pasibaigusį 2017 m. gruodžio 31 d., JAV iškeltos 3 457 bylos verslo įmonėms JAV Bankroto kodekso 7 skyriaus pagrindu ir 1 668 bylos verslo įmonėms JAV Bankroto kodekso 11 skyriaus pagrindu (U. S. Courts tinklalapis. *Bankroto bylų statistika 2017-12-31 duomenimis (per trijų mėnesių laikotarpį, pasibaigusį 2017-12-31)* [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-27]. <http://www.uscourts.gov/sites/default/files/data_tables/bf_f2.3_1231.2017.pdf>).

460 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 333.

461 *Ibid.*, p. 70, 372.

462 Stein, J., Asset Protection May Risk Fraudulent Transfer Violations, *supra* note 64, p. 13.

463 Reikalavimo sąvoka apibrėžta JAV Bankroto kodekso 101 straipsnio 5 dalyje ir yra iš esmės analogiška UVTA 1 straipsnio 3 dalyje pateikiamai sąvokai.

464 Manytina, kad bankroto administratorius UVTA normas gali norėti pasitelkti tuomet, kai, pavyzdžiui, atitinkamo sandorio ginčijamas JAV Bankroto kodekso normų pagrindu yra probleminis dėl pastarosiose normose nustatytų laikotarpių, į kuriuos patenkantys sandoriai gali būti ginčijami (Blum, B. A., *op. cit.*, p. 344). Kaip šios disertacijos 2.2.1.2. poskyryje buvo nurodyta, sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti pasitelkiant UVTA numatytas 4 metų laikotarpis. Pagal JAV Bankroto kodekso 548 straipsnį tokie sandoriai gali būti ginčijami tik tada, jeigu jie sudaryti 2 metų laikotarpiu iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo.

1. skolininko sudarytas sandoris;
2. sandoris sudarytas per dvejus metus iki teisinio skolininko nemokumo[465] būklės pripažinimo;
3. sandoris sudarytas ar įsipareigojimas prisiimtas skolininkui ketinant sukliudyti, užvilkinti ar apgauti bet kurį asmenį[466], kuriam skolininkas yra įsiskolinęs to sandorio sudarymo ar įsipareigojimo prisiėmimo metu, arba taps įsiskolinęs po jo.

Pasitelkęs JAV Bankroto kodekso 548 straipsnio a) dalies 1) punkto B) papunkčio normą, administratorius gali ginčyti skolininko sudarytus numanomai nesąžiningus sandorius[467]. Sąlygos:

1. skolininko sudarytas sandoris;
2. sandoris sudarytas per dvejus metus iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo;
3. pagal tą sandorį (i) mainais už perleistą turtą ar prisiimtą įsipareigojimą skolininkas gauna mažesnį nei protingos vertės ekvivalentą, ir (ii):
   - sandorio sudarymo metu skolininkas buvo nemokus arba tapo nemokus dėl to sandorio sudarymo; arba
   - skolininkas buvo įsitraukęs arba ketino įsitraukti į verslą ar sandorį, kuriam skolininko turto likutis laikytinas nepagrįstai mažu kapitalu; arba
   - skolininkas turėjo tikslą prisiimti ar tikėjo, kad prisiims įsiskolinimus, kurių mokėjimo terminams suėjus jis nebus pajėgus jų padengti; arba
   - skolininkas sandorį sudarė su susijusiu asmeniu ar pastarojo naudai ir ne tada, kai buvo atliekamos įprastos verslo ar finansinės operacijos[468].

Kaip matyti, ginčijant skolininko sudarytą faktiškai nesąžiningą sandorį nėra reikalaujama, kad jo sudarymo momentu skolininkas būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo. Tačiau ginčijant skolininko sudarytą neatlygintinį ar nepakankamai atlygintinį sandorį kaip numanomai nesąžiningą, jau reikalaujama, kad to sandorio sudarymo momentu skolininkas būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo. Arba kad ginčijamu sandoriu skolininkas būtų pablogines savo mokumą, išskyrus atvejį, kai ginčijamas sandoris skolininko sudarytas su susijusiu asmeniu ar pastarojo naudai. Kartu pastebėtina, jog *fraudulent conveyance* instituto bankroto procese taikymas JAV teisėje tiek faktiškai nesąžiningo, tiek numanomai nesąžiningo sandorio

465 JAV Bankroto kodekso prasme nemokumas reiškia nemokumą, kurį rodo balanso ataskaitos. Tai matyti iš kodekso 101 straipsnio 32 dalyje pateikiamos sąvokos „nemokus asmuo“ apibrėžties.

466 Į šią apibrėžtį, kaip ir UVTA atveju, patenka esami kreditoriai ir būsimi skolininko kreditoriai, o ne būsimi potencialūs kreditoriai.

467 Studijų procesui skirtoje literatūroje nurodoma, kad dauguma bylų, reiškiamų JAV Bankroto kodekso 548 straipsnio pagrindu, grindžiamos ne faktiniu, o numanomu nesąžiningumu (Epstein, D. G., *et. al., supra* note 62, p. 95).

468 Aplinkybė, kad tam tikras sandoris įvyko kaip įprasta skolininko verslo ar finansinė operacija, turi didelę reikšmę JAV teisėje. Pavyzdžiui, JAV Bankroto kodekso 546 straipsnio c) dalis numato, jog jei atliekant įprastas verslo operacijas faktiškai nemokus skolininkas per 45 dienas iki pareiškimo dėl bankroto bylos jam iškėlimo pateikimo gauna iš savo tiekėjo prekes ir lieka už jas neatsiskaitęs, toks tiekėjas, jei jo reikalavimas nėra užtikrintas, gali raštu pareikalauti tas prekes grąžinti. Reikalavimas gali būti pateiktas per 45 dienas nuo prekių skolininkui pateikimo, o jei minėtas terminas sueina jau po pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimo dienos, – per 20 dienų laikotarpį nuo minėtos datos (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 347).

ginčijimo atveju remiasi subjektyviųjų kriterijų skolininko atžvilgiu taikymu. Skolininko kontrahento sąžiningumas reikšmingas atlygintinio sandorio sudarymo atveju: JAV Bankroto kodekso 548 straipsnio c) dalis numato, kad sąžiningas kontrahentas, perdavęs skolininkui tam tikrą vertę, turi teisę siekti ją susigrąžinti.

JAV Bankroto kodekso 546 straipsnio a) dalis įtvirtina, jog ieškinio senatis sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, bankroto procese ginčyti yra: i) dveji metai, skaičiuojant nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos (angl. *order for relief*), arba ii) vieni metai nuo pirmojo bankroto administratoriaus skolininko bankroto byloje paskyrimo (taikoma ta data, kuri sueina vėliau). Šiuo aspektu taip pat svarbu paminėti, jog bankroto procese pasitelkęs UVTA normas bankroto administratorius tuo neišvengia JAV Bankroto kodekso 546 straipsnio a) dalyje nustatyto ieškinio senaties termino taikymo[469]. Be to, JAV Bankroto kodekso 550 straipsnio f) dalis numato, jog ieškinio dėl sandorio nuginčijimo pagrindu priimto teismo sprendimo vykdymas turi būti užbaigtas per vienus metus.

Apibendrinant išdėstytą**,** JAV teisėje egzistuojantis sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo bankroto procese reglamentavimas ypatingas tuo, kad – priešingai nei Anglijos teisėje – net faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimo galimybė JAV yra ribojama sandoriais, sudarytais dvejų metų laikotarpiu iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo. Dėl to manytina, jog bankroto procese sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti administratoriai pasitelkia ir UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 ir 2 punktų bei UVTA 5 straipsnio a) dalies normas (jų nuostatos aptartos disertacijos 2.2.1.2. poskyryje), kuriose pirmiau minėtas ribojimas laike nėra įtvirtintas.

2.3.1.3. Nyderlandai

Olandijos teisėje *actio Pauliana* institutas, taikytinas bankroto procese, yra įtvirtintas nuo 1896 m. Nūdienos šio instituto reglamentavimo ypatumas – po to, kai skolininkui iškeliama bankroto byla, pavieniai kreditoriai praranda teisę *actio Pauliana* pagrindu ginčyti skolininko sudarytus sandorius. Olandijos BĮ[470] 42 straipsnio 1 dalis ir 49 straipsnio 1 dalis įtvirtina išimtinę administratoriaus teisę bankroto proceso metu pasinaudoti *actio Pauliana* institutu, kad ieškinio arba neteisminės deklaracijos pagrindu[471] tam tikrą sandorį pripažintų negaliojančiu. Net jei kreditorius mano, kad administratorius turėtų pripažinti tam tikrą sandorį negaliojančiu, o administratorius to nedaro, kreditoriui vis tiek nesuteikiama

469 Blum, B. A., *supra* note 61, p. 372.

470 Olandijos 1897 m. Bankroto įstatymas. *Dutchcivillaw.com tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-12-15]. <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/bankruptcyact022.htm>.

471 Teikdamas tokią deklaraciją ginčijamo sandorio šaliai, bankroto administratorius joje nurodo, jog pripažįsta tam tikrą sandorį negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu, nes nustatė visų šiam institutui taikyti reikalingų sąlygų egzistavimą. Kilus dėl to ginčui, po neteisminės deklaracijos pateikimo bankroto administratorius dažnai kreipiasi ir į teismą. Tai darydamas administratorius siekia dviejų tikslų: i) teismo sprendimo, kuriuo būtų pripažinta, jog jo inicijuotas *actio Pauliana* galioja; ii) užsitikrinti, kad ginčijamo sandorio šalys visiškai įvykdys įpareigojimus, lemiamus teisėto *actio Pauliana* (Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 137).

teisė tokį sandorį ginčyti pačiam. Tokiu atveju kreditorius turi kreiptis į bankroto procesą prižiūrintį teisėją su prašymu įpareigoti administratorių priimti atitinkamą sprendimą[472].

Kad neprivalomą sandorį, pažeidžiantį skolininko turto vientisumą, administratorius pripažintų negaliojančiu, turi būti nustatytos visos Olandijos BĮ 42 straipsnyje įtvirtintos sąlygos:

1. skolininkas sudarė sandorį, kuris jam buvo neprivalomas (Olandijos BĮ 42 straipsnio 1 dalis);
2. sandoris pažeidžia skolininko kreditorių interesus (Olandijos BĮ 42 straipsnio 1 dalis). Teisės literatūroje nurodoma, kad pastarasis reikalavimas susideda iš dviejų elementų ir abiejų jų egzistavimas yra būtinas[473]:
   i) tuo metu, kai teismas sprendžia, ar bankroto administratoriaus pasitelktas *actio Pauliana* yra teisėtas, kreditorių faktinės galimybės gauti savųjų reikalavimų patenkinimą dėl skolininko sudaryto sandorio, kuris yra ginčijamas, turi būti sumažėjusios, ir
   ii) turi būti padaryta faktinė žala vienam ar keliems kreditoriams[474];
3. sandorio sudarymo momentu skolininkas žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeidžia jo kreditorių interesus (Olandijos BĮ 42 straipsnio 1 dalis);
4. tuo atveju, jei sandoris buvo atlygintinis, kita sandorio šalis taip pat žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris yra žalingas vienam ar keliems to skolininko kreditoriams (Olandijos BĮ 42 straipsnio 2 dalis).

Ginčijant neprivalomą sandorį, sudarytą vienų metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, minėto reikalaujamo žinojimo įrodinėjimui taikomos Olandijos BĮ 43 ir 45 straipsniuose įtvirtintos nuginčijamos prezumpcijos, t. y.:

- skolininko žinojimo arba turėjimo žinoti apie žalą kreditoriams prezumpcija, taikoma neprivalomų sandorių, kurie buvo neatlygintini, atveju (Olandijos BĮ 45 straipsnis);
- neprivalomų sandorių, kurie buvo atlygintini, atveju skolininko ir jo kontrahento žinojimas preziumuojamas tuomet, kai:
  - egzistuoja žymi skolininko turėtos pareigos ir kitos sandorio šalies turėtos pareigos verčių disproporcija (Olandijos BĮ 43 straipsnio 1 dalies 1 punktas);
  - ginčijami sandoriai, skolininko sudaryti su susijusiais asmenimis (Olandijos BĮ 43 straipsnio 4, 5 ir 6 dalys).

Kaip matyti, neprivalomų sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, bankroto procese ginčijimo atveju *actio Pauliana* instituto reglamentavimas skiriasi priklausomai nuo to, ginčijamas sandoris buvo atlygintinis ar ne. Tokio sandorio, kuris buvo atlygintinis, ginčijimo atveju *actio Pauliana* grindžiamas subjektyviųjų kriterijų ir skolininko, ir jo

472 Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P., *supra* note 66, p. 50; Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 137.

473 Declercq, P. J. M., *ibid.*, p. 138.

474 Pavyzdžiui, Olandijos teisė numato, kad tiek, kiek esant skolininko nemokumo situacijai jo gaunamos naujos paskolos yra garantuojamos tam tikromis užtikrinimo priemonėmis, vėlesnių bankroto procedūrų atžvilgiu tai pažeidžia kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, interesus. Net jei paskola naudojama atsiskaityti su kreditoriais, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, tie kreditoriai faktiškai yra pakeičiami kreditoriumi, kurio reikalavimai buvo užtikrinti, ir tuo pažeidžiami kitų kreditorių interesai (De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 520–521).

kontrahento atžvilgiu taikymu, o neatlygintinio sandorio atveju – tik subjektyviųjų kriterijų skolininko atžvilgiu taikymu. Taip pat, siekiant palengvinti įrodinėjimą, neprivalomo sandorio, sudaryto vienų metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, ginčijimo atvejui yra numatytos atitinkamos žinojimo prezumpcijos.

Actio Pauliana ieškinį teikiant bankroto procese, kaip ir ordinariniame, ieškinio senatis yra treji metai, skaičiuojant nuo tada, kai bankroto administratorius apie atitinkamą kreditoriams žalingą sandorį sužinojo[475].

Vertinant šiame poskyryje aprašytą reguliavimą, pastebėtina, kad panašiai kaip ir Anglijos bei JAV teisės normos, Olandijos teisė bankroto procese galimų nuginčyti neprivalomų sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ratą yra linkusi susiaurinti, įvesdama netiesioginį ribojimą laike. Tai yra numatydama tam tikras prezumpcijas, sudarančias galimybę paprasčiau nuginčyti tokio tipo sandorius, sudarytus vienų metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo.

2.3.1.4. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo sąlygų, bankroto procese ginčijant skolininko turto vientisumą pažeidžiančius sandorius, aptartose jurisdikcijose palyginimas

Lyginant aptartas tris jurisdikcijas, galima teigti, kad jose galiojančios neatlygintinių ir nepakankamai atlygintinių sandorių ginčijimo bankroto procese, pasitelkus *actio Pauliana* institutą ar jo analogus, nuostatos (tų nuostatų suvestinė pateikiama šios disertacijos priede Nr. 3 esančioje lentelėje) iš esmės skiriasi dėl subjektyviųjų ir objektyviųjų kriterijų taikymo.

Pasitelkiant *transactions at an undervalue* institutą neatlygintiniams ir nepakankamai atlygintiniams sandoriams, sudarytiems dvejų metų laikotarpiu iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo, nuginčyti bankroto procese Anglijos teisėje faktiškai taikomi vien objektyvieji kriterijai. Nors Anglijos IA 238 straipsnio sąlygų visete ir egzistuoja nuostatos, mininčios skolininko sąžiningumą, jis praktikoje vertinamas objektyviąja prasme, pasitelkiant doro elgesio, suprantamo protingam asmeniui, standartą. O tokio pobūdžio faktiškai nesąžiningus sandorius bankroto procese ginčijant Anglijos IA 423 straipsnio nuostatos pagrindu, taikomas subjektyvusis kriterijus – skolininko turėtas ketinimas tam tikrą jo turtą padaryti neprieinamą kreditoriams ar kitaip užvilkinti kreditorių reikalavimų tenkinimą. Skolininko kontrahento tikrieji ketinimai / sąžiningumas abiejų normų atveju nėra svarbūs.

Neatlygintinių ir nepakankamai atlygintinių sandorių bankroto procese ginčijimas Jungtinėse Amerikos Valstijose (pasitelkiant *fraudulent conveyance* institutą) ir Olandijoje (pasitelkiant *actio Pauliana* institutą) remiasi subjektyviaisiais kriterijais, numatytais ir skolininko, ir jo kontrahento atžvilgiu. Šis reglamentavimas abiejose šalyse panašus tuo, kad atlygintinio sandorio atveju numatomas subjektyviųjų kriterijų ir skolininko, ir jo kontrahento atžvilgiu taikymas, o neatlygintinio sandorio atveju – tik subjektyviųjų kriterijų skolininko atžvilgiu taikymas. Savo ruožtu, sandorių, pažeidžiančių skolininko

475 Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 145.

turto vientisumą, ginčijimo bankroto procese reglamentavimo Olandijoje ypatumas yra tas, jog pasitelkiant *actio Pauliana* normas šiuo atveju gali būti nuginčijami tik sandoriai, kurių skolininkas neprivalėjo sudaryti. Tokio neprivalomo sandorio, sudaryto vienų metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, ginčijimui palengvinti Olandijos teisėje įtvirtintos atitinkamos ginčijamo sandorio šalių žinojimo apie sudaromo sandorio žalingumą skolininko kreditoriams prezumpcijos.

2.3.2. Sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių

Šiame disertacijos poskyryje analizuojamos Anglijoje, JAV ir Nyderlanduose galiojančios teisės normos, kurių taikymo tikslas yra užkirsti kelią vieno skolininko kreditoriaus nepagrįstam praturtėjimui tuo pakenkiant visiems kitiems to nemokaus skolininko kreditoriams.

2.3.2.1. Anglija

Anglijoje bankroto administratoriui ginčyti skolininko sudarytus pirmenybinius sandorius leidžia Anglijos IA 239 straipsnis. Taip pat Anglijos IA 245 straipsnyje yra atskira norma dėl specifinio pobūdžio pirmenybinio sandorio – reikalavimo, kuris buvo neužtikrintas, paskesnio užtikrinimo įkeičiant turtą, kurio sudėtis nėra apibrėžta[476] (angl. *floating charge for past value*), pripažinimo negaliojančiu. Teisės literatūroje nurodoma, kad minėtos normos Anglijoje egzistuoja labiau tam, kad eliminuotų favoritizmą iš skolininko pusės, nei tam, kad užtikrintų lygų skolininko kreditorių traktavimą[477].

Anglijos IA 239 straipsnyje (normas, reikšmingas institutui taikyti, galima rasti ir Anglijos IA 240 straipsnyje) įtvirtintos sąlygos skolininko, kuris teisiškai pripažintas nemokiu (yra administruojamas arba likviduojamas), sudarytiems pirmenybiniams sandoriams ginčyti:

1. skolininkas sudarė sandorį[478];
2. sandoris yra pirmenybė, t. y.:
   - skolininko kontrahentas yra jo kreditorius ar skolų laiduotojas / garantas (Anglijos IA 239 straipsnio 4 dalies a) punktas) ir
   - skolininkas „atlieka ką nors ar leidžia, kad kas nors būtų atlikta“, ir tai lemia skolininko kontrahento padėties tuo atveju, kai skolininkas teisiškai pripažįstamas nemokiu, pagerinimą, lyginant su padėtimi, kurioje tas asmuo būtų buvęs, jei tas „kas nors“ nebūtų atlikta[479] (Anglijos IA 239 straipsnio 4 dalies b) punktas);

476 Pavyzdžiu galėtų būti skolininkui priklausančio turtinio komplekso, sudaryto iš kilnojamojo turto, kurio sudėtis ir forma nuolat kinta (prekių atsargų, įrenginių, reikalavimo teisių ir pan.), įkeitimas.

477 Parry, R.; Shivji, S. Preferences (Insolvency Act 1986, Sections 239 and 340), *supra* note 53, p. 155.

478 Kaip ir *transactions at an undervalue* ginčijimo Anglijos IA 238 straipsnio pagrindu atveju, pasitelkus Anglijos IA 239 straipsnio normą negali būti ginčijami vadinamieji *market contracts*, t. y. investicinės sutartys, finansinio užstato sandoriai ir pan. (Doyle, L.; Keay, A., *supra* note 57, p. 275).

479 Visais atvejais į normos taikymo apimtį nepatenka skolininko atsiskaitymai su kreditoriais, kurių

3. sandoris sudarytas šešių mėnesių laikotarpiu arba, jei tai sandoris tarp susijusių asmenų, dvejų metų laikotarpiu iki pareiškimo dėl skolininko administravimo ar likvidavimo pateikimo dienos (Anglijos IA 239 straipsnio 2 dalis, 240 straipsnio 1 dalies a) ir b) punktai, 240 straipsnio 3 dalis);
4. sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo faktiškai nemokus ar tapo toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo (jei ginčijamas sandoris sudarytas tarp susijusių asmenų, šios sąlygos atveju galioja atitinkama nuginčijama prezumpcija) (Anglijos IA 240 straipsnio 2 dalis);
5. skolininko sprendimui sudaryti sandorį darė įtaką noras / troškimas konkretaus asmens padėtį pagerinti taip, kaip nurodyta Anglijos IA 239 straipsnio 4 dalies b) punkte (jei pirmenybė suteikta susijusiam asmeniui, šios sąlygos atveju galioja atitinkama nuginčijama prezumpcija) (Anglijos IA 239 straipsnio 5 ir 6 dalis).

Kaip matyti, Anglijos IA 239 straipsnis remiasi subjektyviųjų kriterijų skolininko atžvilgiu taikymu: pirmenybinių sandorių nuginčijimas priklauso nuo motyvų, kurių vedamas skolininkas sudarė atitinkamą ginčijamą sandorį. Apie skolininko motyvus teismas sprendžia analizuodamas faktines ginčijamo sandorio sudarymo aplinkybes. Taip pat pastebėtina, jog net jei skolininko kontrahentas, kuriam ginčijamu sandoriu buvo suteikta pirmenybė, veikė sąžiningai, jis tuo argumentu negali apsiginti nuo *preference*s instituto taikymo[480].

Anglijos IA 239 straipsnio 5 dalyje minimo skolininko noro / troškimo aspektu pažymėtina, jog Anglijos teisėje nėra reikalaujama, kad minėtas troškimas būtų vienintelis ar lemiamas veiksnys, kurio vedamas skolininkas sudarė ginčijamą pirmenybinį sandorį[481]. Šiuo aspektu teisės literatūroje pastebima, kad iš pačios teisės normos nėra aišku, nei koks įmonės skolininkės valdymo organas turi būti laikomas tuo, kuris žino jos norus ar juos formuoja, nei kaip tas subjektyvus noras turėtų atsispindėti įmonės skolininkės tarnautojų ir darbuotojų elgesyje[482]. Be to, kaip 1990 m. nagrinėtoje *MC Bacon Ltd* byloje teismo buvo nurodyta: „Nepakanka nustatyti noro atlikti mokėjimą ar suteikti užtikrinimą, kurį siekiama nuginčyti. Turi būti noras sukurti poskyryje minimą efektą, t. y. pagerinti kreditoriaus padėtį skolininko nemokumo išvakarėse“[483]. Taigi, pagal Anglijos teismų praktiką:

- dėl kreditoriaus daromo spaudimo[484] skolininkui padengti ar užtikrinti skolą sudaromas atitinkamas sandoris nelaikomas pirmenybe, nes pastarąjį sandorį sko-

---

reikalavimai buvo užtikrinti. Taip pat Anglijos IA 239 straipsnio 7 dalyje yra numatyta išimtis vykdytino teismo sprendimo įvykdymo atvejui.

480 Parry, R.; Shivji, S. Preferences (Insolvency Act 1986, Sections 239 and 340), *supra* note 53, p. 197.

481 Keay, A.; Walton, P., *supra* note 57, p. 562; Parry, R.; Shivji, S., *ibid*., p. 189.

482 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 336.

483 Šioje byloje įmonė, patirianti finansinių sunkumų, užtikrino turimą savo skolą bankui, kylančią iš sąskaitos kredito (angl. *overdraft*), banko naudai įkeisdama savo turtą. Praėjus aštuoniems mėnesiams įmonė teisiškai pripažinta nemokia. Sprendžiant klausimą, ar bankui suteikta užtikrinimo priemonė turi būti pripažinta negaliojančia, teismo konstatuota, kad ginčijamas sandoris nėra pirmenybinis: įmonės skolininkės valdymo organai jį sudarė ne vedami troškimo pagerinti banko padėtį tos įmonės teisinio nemokumo atveju, o siekdami, kad bankas nenutrauktų kreditavimo, t. y. norėdami tęsti įmonės ūkinę komercinę veiklą (*MC Bacon Ltd.* [1990] BCC 78, [1990] BCLC 324 (Iš: Wood, Ph. R. *Principles of International Insolvency.* London: Sweet & Maxwell, 2007, 17-057 paragrafas)).

484 Tokio spaudimo pavyzdžiai galėtų būti kreditoriaus grasinimas imtis teisinių procesų skolininko atžvilgiu (pvz., kreiptis į teismą dėl skolos priteisimo su prašymu dėl laikinųjų apsaugos priemonių

lininkas sudaro ne vedamas pozityvaus noro konkretų kreditorių privilegijuoti, o trokšdamas tokiu būdu „pabėgti“ nuo patiriamo spaudimo[485];

- pirmenybe nėra laikomi atvejai, kai skolininkas papildomomis priemonėmis užtikrina savo turimą skolą kreditoriui ne trokšdamas pagerinti to kreditoriaus padėtį, o vedamas teisėtų verslo interesų[486], pavyzdžiui, norėdamas, kad bankas jam suteiktų papildomą kreditą.

Aspektas, kad nagrinėjant bylą paaiškėjusi aplinkybė apie skolininko patirtą spaudimą iškart paneigia Anglijos IA 239 straipsnio 5 dalyje reikalaujamos sąlygos (atitinkamo skolininko noro / troškimo) egzistavimą, teisės doktrinoje yra aštriai kritikuojamas[487]. Pavyzdžiui, A. Keay teigia: „Spaudimą laikant gynybos nuo pirmenybinių ieškinių priemone, tai akivaizdžiai skatina kreditorius spausti skolininką, susiduriantį su finansiniais sunkumais (verčiant jį atsiskaityti – *aut. past.*), tiek, kiek konkretus kreditorius pajėgia. <...> Regis, tai ypač naudinga kreditoriams, kurie išmano teisės normas ir atitinkamoje jurisdikcijoje veikiančias teisines taisykles, ir tokie kreditoriai paprastai yra turtingesni, pavyzdžiui, bankai. Minėtais privalumais dažniausiai pasinaudojama pakenkiant mažesniems, menkiau informuotiems ir ne tokiems stipriems kreditoriams <...>.“[488] R. J. de Weijs'as šiuo aspektu pažymi, kad „vienas iš pirmenybių teisės tikslų yra išsaugoti įmonę kaip visumą ir išvengti bet kokio jos ardymo ar išpardavimo likviduojant. <...> vadinasi, reikia kovoti su mokėjimais, atliktais patyrus spaudimą“[489].

Kadangi noro suteikti pirmenybę aspektą kur kas sudėtingiau nustatyti sandorio, sudaryto tarp nesusijusių asmenų, atveju (kaip minėta, sandorių tarp susijusių asmenų atveju taikoma Anglijos IA 239 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta prezumpcija, jog nemokus skolininkas turėjo troškimą suteikti pirmenybę savo kontrahentui), tokie sandoriai praktikoje itin retai nuginčijami: teisės literatūroje nurodoma, kad administratoriai turi sunkumų pateikdami bet kokį ar pakankamą įrodymą apie skolininko norą suteikti pirmenybę[490].

Šiuo klausimu yra nuomonių, kad Anglijos IA 239 straipsnio reglamentavimą reikėtų keisti, jame įtvirtinant subjektyviuosius kriterijus, taikomus ne skolininko, o kreditoriaus, kuriam suteikta pirmenybė, atžvilgiu[491]. Dar kiti autoriai nurodo, jog reikia atsisakyti skolininko noro / troškimo pagerinti konkretaus kreditoriaus padėtį sąlygos ir vietoj jos vertinti, ar užtikrinimo priemonės suteikimas konkrečiam kreditoriui turėjo tokį poveikį,

---

taikymo) arba atsisakymas tęsti skolininko verslui reikšmingų prekių ar paslaugų teikimą, arba finansavimo nutraukimas (Keay, A.; Walton, P., *supra* note 57, p. 566).

485 Pavyzdžiui, *Ledingham-Smith* [1993] BCLC 635 byloje, analizuojant tokio pobūdžio situaciją, konstatuota, kad atsiskaitydama su įmonės finansininkais savo nemokumo „išvakarėse“, įmonė skolininkė neturėjo ketinimų tų asmenų privilegijuoti. Paprasčiausiai finansininkai atsisakė toliau dirbti, iki įmonė jiems nesumokės (Iš: Wood, Ph. R., *supra* note 483, 17-120 paragrafas).

486 Clarke, M. A., *et al., supra* note 306, p. 1132.

487 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 231.

488 Keay, A.; Walton, P., *op. cit.,* p. 567.

489 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 235.

490 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 522; Parry, R.; Shivji, S. Preferences (Insolvency Act 1986, Sections 239 and 340), *supra* note 53, p. 159; *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 145.

491 De Weijs, R. J., *supra* note 76, p. 5.

kad faktiškai pagerino jo padėtį, palyginti su kitais to skolininko kreditoriais. Taip pat siūloma atsižvelgti į tokius gynybinius argumentus kaip sąžiningumas[492]. O kol kas, vertinant esamą reglamentavimą, teisės literatūroje daroma išvada: „Faktiškai, jei tai nėra sandoris tarp susijusių asmenų, Anglijos teisė neturi veikiančių pirmenybių teisės normų, įskaitant normų, kuriomis būtų ginčijami vadinamieji *in lieu of payments*, kai vietoj pinigų padengiant skolą perduodamas koks turtas“[493].

Specialios ieškinio senaties pirmenybiniams sandoriams ginčyti Anglijos IA 239 straipsnio pagrindu nėra. Taikomas bendrasis senaties terminas, t. y. 12 metų arba, jei ginčijamu sandoriu iš esmės siekiama atgauti tam tikras pinigines sumas iš skolininko kontrahento, – 6 metai. Minėtas terminas skaičiuojamas nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos[494].

Kalbant apie specifinio pobūdžio pirmenybę – reikalavimo, kuris buvo neužtikrintas, paskesnį užtikrinimą įkeičiant turtą, kurio sudėtis nėra apibrėžta, Anglijos IA 245 straipsnis numato, kad jame apibrėžtu laikotarpiu visi tokio pobūdžio skolininko sudaryti sandoriai yra negaliojantys[495]. Išimtis taikoma tik tada, kai tuo pat metu ar išsyk po sandorio sudarymo skolininkas mainais už pateiktą užtikrinimą iš kontrahento gauna naują vertę.

Sąlygos:

1. skolininkas užtikrino reikalavimo, kuris buvo neužtikrintas, įvykdymą įkeisdamas turtą, kurio sudėtis nėra apibrėžta;
2. minėtas užtikrinimas atliktas dvylikos mėnesių laikotarpiu arba sandorių tarp susijusių asmenų atveju – dvejų metų laikotarpiu iki pareiškimo dėl skolininko restruktūrizavimo ar bankroto pateikimo (Anglijos IA 245 straipsnio 3 dalies a) ir b) dalis);
3. užtikrinimo priemonė, garantuota įmonės skolininkės turtu, kurio sudėtis nėra apibrėžta, suteikta kitu pagrindu nei Anglijos IA 245 straipsnio 2 dalies a)–c) punktuose numatytos išimtys, kalbančios apie tuo pat metu ar išsyk po[496] užtikrinimo sandorio sudarymo skolininko mainais iš kontrahento gautą naują vertę[497];
4. sandorio tarp nesusijusių asmenų atveju – užtikrinimo sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo faktiškai nemokus ar tapo toks dėl to sandorio sudarymo (Anglijos IA 245 straipsnio 4 dalis).

Pastebėtina, kad analizuojama norma grindžiama vien objektyviaisiais kriterijais. Jei mainais į aptariamos užtikrinimo priemonės išleidimą skolininkas gauna naują vertę, Anglijos teisėje tai nelaikoma pirmenybe. Deklaruojamas Anglijos IA 245 straipsnio tikslas – sukliudyti kreditoriui įgyti pranašumą prieš kitus kreditorius tuomet, kai skolin-

492 Finch, V., *supra* note 58, p. 639–640.

493 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 522.

494 Doyle, L.; Keay, A., *supra* note 57, p. 272.

495 Teisės literatūroje nurodoma, kad Anglijos IA 245 straipsnio norma veikia savaime ir jai taikyti nereikalingas administratoriaus ieškinys dėl tokio sandorio nuginčijimo (Parry, R. Avoidance of Floating Charges (Insolvency Act 1986, Section 245: Corporate Insolvency only), *supra* note 53, p. 441).

496 Teisės literatūroje nurodoma, kad uždelsimas turi būti minimalus. Vienoje nagrinėtų bylų kaip minėto itin trumpo laikotarpio pavyzdys buvo nurodyta kavos pertrauka (Parry, R., *op. cit*., p. 457). Taigi šiuo atveju faktiškai kalbama apie vienalaikį apsikeitimą vertėmis.

497 Į jos apibrėžtį patenka piniginis mokėjimas, naujos prekės ar suteiktos paslaugos.

inko galimybės padengti savąsias skolas yra abejotinos[498]. Tačiau, kaip pastebi V. Finch, šis pranašumas sudarius sandorį, kai mainais į *floating charge for past value* išleidimą skolininkas iš kreditoriaus gauna naują vertę, bet kuriuo atveju įgyjamas: laisvai kintančio turto įkeitimas faktiškai lemia viso būsimo tos rūšies skolininko turto įkeitimą atitinkamo kreditoriaus naudai. Kai tik skolininkas įgyja naują turtą[499], atitinkamai padidėja ir tokį įkeitimą turinčio kreditoriaus turimo užtikrinimo vertė[500].

Apibendrinant akivaizdu, kad ne visi pirmenybiniai sandoriai pagal Anglijos teisės normas bankroto procese gali būti nuginčyti. Į *preferences* instituto „taikiklį" patenka tik sandoriai, skolininko sudaryti pusės metų (kai kontrahentas yra su skolininku nesusijęs kreditorius) ir vienų metų (susijusio kreditoriaus atveju) laikotarpiais iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo. Taip pat savaime negaliojančiais yra laikomi *floating charge for past value* sandoriai, skolininko sudaryti vienų metų (kai kontrahentas yra su skolininku nesusijęs kreditorius) ir dvejų metų (kreditoriaus, kuris yra susijęs asmuo, atveju) laikotarpiais iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, nebent tuo pat metu ar išsyk po tokio sandorio sudarymo skolininkas mainais už pateiktą užtikrinimą iš kontrahento gavo naują vertę.

2.3.2.2. JAV

Bankroto procese sandorių, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, ginčijimą reglamentuoja JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio b) dalis[501], apibrėžianti tokias *preferences* instituto taikymo sąlygas, kurių egzistavimą turi įrodyti administratorius:

1. sandoris dėl turtinės teisės į skolininko turtą, sudarytas su kreditoriumi ar jo naudai;
2. sandoris sudarytas ankstesniam skolininko įsiskolinimui padengti;
3. tuo metu skolininkas jau buvo nemokus (JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio f) dalis įtvirtina, kad 90 dienų laikotarpiu iki pareiškimo dėl bankroto pateikimo galioja nugинčijama skolininko nemokumo prezumpcija);
4. sandoris sudarytas:
   - 90 dienų laikotarpiu iki pareiškimo dėl bankroto pateikimo arba
   - laikotarpiu tarp 90 dienų ir 1 metų iki pareiškimo dėl bankroto pateikimo, jei pirmenybinio sandorio sudarymo metu skolininko kontrahentas buvo su juo susijęs asmuo[502]; ir

498 *Harmonisation of Insolvency Law at EU Level, supra* note 39, p. 152.

499 Kalbant apie skolininką, patiriantį finansinių sunkumų, naujo turto įgijimo atvejų, akivaizdu, bus nedaug, bet teoriškai toks naujo turto įgijimas yra galimas.

500 Finch, V., *supra* note 58, p. 634.

501 Literatūroje pažymima, kad bankroto administratoriui matant naudą ir norint pasinaudoti JAV Bankroto kodekso 544 straipsnio b) dalyje įtvirtinta jo, kaip bankroto byloje egzistuojančio kreditoriaus nerealizuotų teisių perėmėjo, teise ginčyti atitinkamą sandorį, administratorius (esant įstatymų leidėjo reikalaujamoms sąlygoms) pirmenybiniam sandoriui ginčyti galėtų pasitelkti ir UVTA 5 straipsnio b) dalį (Epstein, D. G., *et. al., supra* note 62, p. 114; Kettering, K. C. Codifying a Choice of Law Rule for Fraudulent Transfer, *supra* note 63, p. 332).

502 Šios sąvokos nebaigtinė apibrėžtis pateikiama JAV Bankroto kodekso 101 straipsnio 31 dalyje ir apima įvairius asmenis, artimais asmeniniais ar verslo ryšiais susijusius su skolininku, taip pat darančius įtaką skolininkui.

5. tai leidžia tokiam kreditoriui – skolininko kontrahentui gauti daugiau, nei jis kitu atveju būtų gavęs, taikant JAV Bankroto kodekso 7 skyriuje įtvirtintas likvidavimo procedūras.

Aptariamoje normoje pateikti kriterijai yra vien objektyvieji, o svarbiausias iš jų, be abejo, yra JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio b) dalies 5 punkte numatytas kreditoriaus padėties pagerinimo „testas“[503]. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad, ginčijant pirmenybinį sandorį, skolininko sudarytą su susijusiu asmeniu laikotarpiu tarp 90 dienų ir 1 metų iki pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimo, skolininko nemokumo prezumpcija jau nėra taikoma, tad bankroto administratoriui tenka pareiga, be kita ko, įrodyti, kad skolininko kontrahentas buvo su skolininku susijęs asmuo ir kad sandorio sudarymo momentu skolininkas jau buvo nemokus (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 356, 359; Epstein, D. G., *et. al., supra* note 62, p. 116).

Jeigu konkrečioje byloje tenkinamos visos 547 straipsnio b) dalyje įtvirtintos *preferences* instituto taikymo sąlygos, skolininko kontrahentas dar gali pasitelkti JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio c) dalies normą[504], kurioje yra numatyti devyni gynybos nuo *preferences* instituto taikymo atvejai. Pastarojoje normoje nurodoma, kad, pavyzdžiui, yra saugomas sandoris:

- jei jo šalys siekė, kad kontrahentas skolininkui perduotų naują vertę ir ta nauja vertė skolininkui mainais faktiškai buvo perduota;
- jei juo buvo dengiamas įsiskolinimas, susidaręs kaip įprasta skolininko ir turto įgijėjo verslo ar finansinė operacija, ir jei toks sandoris atliktas skolininko ir turto įgijėjo įprastų verslo ar finansinių operacijų metu arba įvykdytas įprastais šių asmenų verslui terminais ir sąlygomis[505].

Teisės literatūroje nurodoma, kad JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio c) dalyje numatytos galimos skolininko kontrahentų gynybos tikslas – leisti kreditoriams

503 Hipotetinis paskirstymas skaičiuojamas pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimo dienos duomenimis ir neretai reikalauja finansininko ar kito kvalifikuoto eksperto liudijimo apie atlikto skaičiavimo pagrįstumą (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 360). Jeigu vykdant minėtą hipotetinį skolininko turto paskirstymą pagal JAV Bankroto kodekso 7 skyriuje įtvirtintas normas, kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, reikalavimai nėra padengiami 100 proc., bet koks mokėjimas kitam kreditoriui, kurio reikalavimas nebuvo užtikrintas, įvykdytas minėtu 90 dienų laikotarpiu, laikomas pirmenybiniu (Greenebaum Doll & McDonald PLLC, *supra* note 390, p. 110). Kreditorinių reikalavimų tenkinimo skolininkų bankroto bylose, vykdomose pagal JAV Bankroto kodekso 7 skyriuje įtvirtintas normas, statistika rodo, jog 2016 m. pasibaigusiuose bankroto procesuose eilinių kreditorių reikalavimai vidutiniškai buvo padengti 20,7 proc. (U. S. Department of Justice tinklalapis. *2016 m. baigtų bankroto bylų, vykdytų JAV Bankroto kodekso 7 skyriaus pagrindu, rezultatų suvestinė ataskaita* [interaktyvus] [žiūrėta 2017-10-07]. <https://www.justice.gov/ust/file/ch7cy2016.pdf/download>).

504 Kitu atveju taikyti 547 straipsnio c) dalies normą nėra reikalinga (Blum, B. A., *op. cit.*, p. 356; Epstein, D. G., *et. al., supra* note 62, p. 125).

505 Po šios išimties formuluote patenka tiek ilgalaikės paskolos reguliarūs kasmėnesiniai dengimai, tiek kasmėnesiniai mokėjimai už komunalines paslaugas, tiek atsiskaitymai pagal įprastus pirkimo sandorius. Kartu įdomu tai, jog net jei ginčijamas sandoris būtų vienkartinis toks skolininko ir jo kreditoriaus sandoris, JAV teismai galėtų tą sandorį palikti galioti, jei nustatytų, jog tokio pobūdžio sandoriai yra įprasti kitų asmenų, užsiimančių tokia pat veikla, kaip skolininkas, verslui ir toks sandoris būtų suderinamas su ankstesne skolininko verslo praktika ar būtų būdingas sandoriams, kurie įprastai kreditorių sudaromi su finansinių sunkumų turinčiais skolininkais (Blum, B. A., *op. cit.*, p. 364).

užsiimti normaliomis ir įprastomis verslo ar finansinėmis operacijomis su savo skolininkais bei nesąžiningais ir dėl to negaliojančiais pripažinti tik tuos sandorius, kurie kyla iš neįprastų skolų atgavimo praktikų[506]. Pavyzdžiui, JAV teisėje įprasta skolų atgavimo praktika nėra laikomas protingo elgesio ribas peržengiantis kreditoriaus elgesys, kai siekdamas skolos padengimo jis puldinėja skolininką (angl. *harass*), užgaulioja jį žodžiais ar priekabiauja veiksmais (angl. *abuse*), kitaip prievarta verčia skolininką atsiskaityti (angl. *coerce*)[507].

Šiuo aspektu taip pat paminėtina**,** jog egzistuoja galimybė, kad tam tikras pirmenybinis sandoris bus nuginčytas iš dalies: beveik visos JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio c) dalyje numatytos išimtys saugo ginčijamus sandorius tik tiek, kiek jų nuostatų apibrėžtis analizuojamo sandorio aspektu yra pritaikytina[508]. Pavyzdžiui, jei egzistuotų pirmenybiniu sandoriu kreditoriaus gautos vertės ir mainais jo skolininkui tuo pat metu perduotos naujos vertės disproporcija, pirmenybinis sandoris tos disproporcijos apimtimi ir galėtų būti nugin̆čytas.

Ieškinio senatis pirmenybiniams sandoriams bankroto procese ginčyti yra tokia pat kaip ir sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti: 2 metai, skaičiuojant nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos, arba 1 metai, skaičiuojant nuo pirmojo administratoriaus skolininko bankroto byloje paskyrimo (konkrečiu atveju taikant tą terminą, kuris sueina vėliau).

Reziumuojant pastebėtina, kad, lyginant su Anglijos teise, pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese normos JAV teisėje laiko aspektu yra dar labiau apribotos. JAV teisėje rizika būti nugin̆čytiems egzistuoja tik pirmenybiniams sandoriams, sudarytiems 90 dienų laikotarpiu (kai skolininko kontrahentas yra nesusijęs asmuo) ir 1 metų laikotarpiu (kai skolininko kontrahentas yra su skolininku susijęs asmuo) iki pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimo.

2.3.2.3. Nyderlandai

Olandijos BĮ leidžia bankroto administratoriui ginčyti ne tik sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, bet ir pirmenybinius sandorius, kuriais padengtos ar užtikrintos skolos, kurių mokėjimo terminai dar nebuvo suėję. Olandijos BĮ 43 straipsnio 1 dalies 2 punktas numato: „Jei kreditoriams žalą sukėlęs neprivalomas sandoris buvo sudarytas vienų metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, <...> skolininko ir jo kontrahento žinojimas bus preziumuojamas, jei nebus įrodyta priešingai, <...> sandoriuose, sudarytuose, kad padengtų ar užtikrintų skolą, kurios mokėjimo terminas dar nėra suėjęs.“

Olandijos BĮ 47 straipsnis, savo ruožtu, leidžia bankroto administratoriui ginčyti pirmenybinius sandorius, kuriais padengtos skolos, kurių mokėjimo terminai buvo suėję. Kadangi skolų, kurių mokėjimo terminai yra suėję, padengimo sandoriai pagal Nyderlandų

506 Greenebaum Doll & McDonald PLLC, *supra* note 390, p. 110.

507 Blum, B. A., *op. cit.,* p. 4.

508 *Ibid*., p. 362.

teisę laikomi privalomais sandoriais, galimybė ginčyti tokius sandorius egzistuoja tik esant situacijoms, kai:

1. skolininkas sudarė sandorį, kuris jam buvo privalomas (t. y. ginčijamas sandoris buvo įsipareigojimo, kurio vykdymo terminas jau buvo suėjęs, įvykdymas);
2. sandoris pažeidžia vieno ar kelių skolininko kreditorių interesus[509] ir
   - kreditorius, iš skolininko gavęs skolos padengimą, žinojo, kad prašymas iškelti skolininkui bankroto bylą jau buvo pateiktas teismui[510], arba
   - minėtas skolos padengimas buvo skolininko ir kreditoriaus tarpusavio konsultacijų, kuriomis siekta rasti būdą, kaip tam kreditoriui suteikti pirmenybę kitų skolininko kreditorių atžvilgiu, rezultatas[511].

Kaip nurodoma teisės literatūroje, *actio Pauliana* šiuo pagrindu yra bendros taisyklės išimtis, dėl to ir Olandijos BĮ 47 straipsnio taikymas, ir jo apimamos situacijos yra labai ribojamos: ši norma netaikoma tada, kai skolos padengimo siekiama teisėtai ir skolininkas mokėjimą atlieka po atitinkamų kreditoriaus reikalavimų, po teismo sprendimo ar turto arešto ir pan. Pažymima, kad įtvirtindamas tokį reglamentavimą Nyderlandų įstatymų leidėjas laikėsi pozicijos, kad skolininkas negali būti kaltinamas dėl to, kad įvykdė sandorį, kuris jam buvo privalomas. Todėl kartu nėra jokio juridinio pagrindo iš skolininko kontrahento, gavusio naudą iš privalomo sandorio, reikalauti tą naudą grąžinti[512] (vien dėl pastarojo reglamentavimo teisės literatūroje Olandija priskiriama prie šalių, kurios *actio Pauliana* aspektu yra palankios kreditoriams[513]).

Kalbant apie Olandijos BĮ 47 straipsnio normoje minimą kreditoriaus žinojimo sąlygą, būtina pabrėžti, kad pagal Nyderlandų teisę numanomo kreditoriaus, kaip skolininko kontrahento, žinojimo nepakanka[514]: administratorius turi įrodyti to kreditoriaus faktinį žinojimą apie žalą ir kitas aplinkybes, egzistavusį tuo metu, kai skolininkas savąją prievolę jam įvykdė[515]. Šiuo atveju tokio kreditoriaus nesąžiningų ketinimų egzistavimas nėra būtinas.

509 Šios normos tikslas yra bandymas atkurti kreditorių eiliškumą, kuris nuginčytu sandoriu buvo iškreiptas (Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 146).

510 Lemiamas veiksnys yra tai, ar pareiškimas dėl skolininko bankroto buvo faktiškai pateiktas teismui, ar ne. Jei tuo metu, kai *actio Pauliana* instituto pagrindu siekiamas nugin čyti sandoris buvo sudarytas, pareiškimas dėl skolininko bankroto dar nebuvo pateiktas, *actio Pauliana* šiuo pagrindu nebus patenkintas (*Ibid*., p. 147).

511 Šiuo atveju Olandijos Aukščiausiasis Teismas reikalauja įrodyti sąmokslo tarp skolininko ir to kreditoriaus egzistavimą: *Gispen q.q. v. IFN* [1996] NJ 1995, 628, taip pat *Verkerk v. Tiethoff q.q.* [1998] NJ 1999, 611 bylos (Malon, Ch. (editor), *supra* note 351, p. 269). Šis reikalavimas faktiškai reiškia reikalavimą įrodyti ginčijamo sandorio šalių nesąžiningus ketinimus. Tai yra, kad sudarydamas ginčijamą privalomą sandorį ne tik jį sudaręs kreditorius, bet ir skolininkas turėjo ketinimų proteguoti tą kreditorių kitų skolininko kreditorių atžvilgiu. Kaip nurodoma teisės literatūroje, esant santykiams tarp grupės įmonių (pvz., kai ginčijamas privalomas sandoris buvo sudarytas tarp įmonių, turinčių tą patį akcininką / valdybą), reikalavimo dėl „sąmokslo" egzistavimas teismo gali būti daug lengviau nustatytas (Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 148).

512 *Ibid*., p. 146-147.

513 Pavyzdžiui, Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P., *supra* note 66, p. 54.

514 *Ibid.*

515 Įrodinėjimo kriterijai yra tokie aukšti, kad, pavyzdžiui, netgi faktas, jog ginčijamą sandorį sudaręs kreditorius aiškiai žinojo, jog skolininkas yra ant bankroto slenksčio, pagal Olandijos teismų praktiką būtų laikomas nepakankamu išpildyti reikalavimą „kreditorius, kurio naudai būta to įvykdymo,

Jei kreditorius „tikrai žino“, kad pareiškimas dėl skolininko bankroto jau yra pateiktas, toks kreditorius, jei ir toliau reikalauja mokėjimo ir gauna jį iš skolininko, laikomas:

- pažeidusiu sąžiningumo principą[516], kurio jis turėjo laikytis kitų savo kolegų kreditorių atžvilgiu;
- bandžiusiu išvengti taisyklių, taikomų bankroto procese (įskaitant kreditorių lygiateisiškumo principo), laikymosi[517].

Actio Pauliana ieškinio senaties terminas – 3 metai, skaičiuojant nuo to laiko, kada apie atitinkamą kreditoriams žalingą sandorį sužinojo bankroto administratorius.

Vertinant aptartas teisės normas, galima teigti, jog Olandijos teisėje, kaip Anglijos ir JAV teisėje, pirmenybinių sandorių, kurie bankroto procese gali būti ginčijami, ratas yra gana ribotas. Pirmenybinis sandoris, kuriuo padengta skola, kurios mokėjimo terminai buvo suėję, Olandijoje gali būti ginčijamas tik tada, jei jis buvo sudarytas sandorio šalims žinant, kad pareiškimas dėl skolininko bankroto bus / yra pateiktas, ir siekiant proteguoti kreditorių kitų skolininko kreditorių atžvilgiu. O pirmenybinių sandorių, kuriais padengta ar užtikrinta skola, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, ginčijimo netiesioginį ribojimą laiko aspektu rodo paties olandiškojo *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas, įtvirtinantis tokių sandorių, sudarytų vienų metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, paprastesnio nuginčijimo galimybę.

2.3.2.4. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo sąlygų, bankroto procese ginčijant pirmenybinius sandorius, aptartose jurisdikcijose palyginimas

Lyginant visas tris aptartas jurisdikcijas, jose galiojančios pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese nuostatos skiriasi ir struktūra, ir požiūriu į pirmenybes (tų nuostatų suvestinė pateikiama šios disertacijos priede Nr. 4 esančioje lentelėje). Taip pat akivaizdūs egzistuojantys skirtumai dėl subjektyviųjų ir objektyviųjų kriterijų taikymo.

Priešingai nei, pavyzdžiui, Olandijos teisė, „Anglijos teisė nedaro skirtumo tarp faktiškai nemokaus skolininko atsiskaitymų su jo kreditoriumi tokiu būdu ir terminais, kokie pirminiame kreditavimo sandoryje buvo nustatyti, ir kitokių atsiskaitymų“[518]. Be to, Anglijos pirmenybių teisės nuostatos gana neįprastos tuo, kad jose nėra įtvirtinti subjektyvieji kriterijai, taikytini kreditoriaus, kuriam suteikta pirmenybė, atžvilgiu[519]. Šiuo atveju Anglijos teisė

žinojo, kad prašymas iškelti skolininkui bankroto bylą jau buvo pateiktas atitinkamam apygardos teismui“ (*Ibid*.). Minėta pozicija suformuota *Van Dooren q.q. v. ABN AMRO Bank I* [2000] NJ 2000, 578 byloje (Mallon, Ch. (editor), *supra* note 351, p. 269).

516 Olandijos CK 6 knygos 248 straipsnio 2 dalyje, kuri numato sąžiningumo principo sutartyse taikymą, įtvirtinta, jog sutartinė nuostata, kuri įprastiniu atveju tos sutarties šalims būtų privaloma, yra netaikoma, jeigu, atsižvelgiant į aplinkybes, jos taikymas būtų nepriimtinas pagal protingumo ir sąžiningumo kriterijus. Teisės literatūroje, aiškinančioje šią normą, pažymima, kad sąvoka „nepriimtina“ nurodo, kad toks sprendimas gali būti priimamas tik išimtiniais atvejais (Hartkamp, A. S., *et al. Contract law in the Netherlands.* Nijmegen: Kluwer Law International, 2011, p. 50).

517 Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 147.

518 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 522.

519 De Weijs, R. J., *supra* note 76, p. 5.

orientuojasi vien į subjektyvųjį kriterijų – skolininko ketinimus, kurių vedamas jis atitinkamą sandorį sudarė (tokį sandorį su nesusijusiu kreditoriumi ginčijantis bankroto administratorius privalo įrodyti, kad būta skolininko noro / troškimo pagerinti konkretaus kontrahento, kaip kreditoriaus, padėtį). Kartu Anglijos IA 239 straipsnyje įtvirtintos pirmenybių teisės normos savo esme „skatina nesusijusius kreditorius daryti spaudimą nemokiam skolininkui“[520], nes dėl tokio spaudimo skolininko atliktas mokėjimas ar kreditoriui perduota kita nauda nelaikoma pirmenybiniu sandoriu. Vienintelė išimtis – jei su skolininku nesusijęs kreditorius naudą gauna iš ankstesnio sandorio įvykdymo užtikrinimo laisvai kintančio turto įkeitimu. Anglijos IA 245 straipsnis numato, kad toks sandoris, sudarytas 12 mėnesių laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, jei skolininkas tuo metu jau buvo faktiškai nemokus ar tapo toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo, galioja tik tuo atveju ir tik tiek, kiek mainais už skolininko pateiktą užtikrinimą kontrahentas jam pateikė naują vertę.

JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio b) dalis, ją vertinant kartu su 547 straipsnio c) dalies nuostatomis, leidžia teigti, jog JAV teisėje *preferences* instituto aspektu nemokaus skolininko atsiskaitymai su kreditoriais, atlikti įprastų verslo ar finansinių operacijų metu arba už naują vertę, laikomi teisėtais. Tačiau kitokie skolininko sandoriai su jo kreditoriais, lemiantys tų kreditorių reikalavimų padengimą ar užtikrinimą, gali būti nuginčyti kaip pirmenybiniai, jei sudaryti 90 dienų laikotarpiu iki pareiškimo dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo (arba 1 metų laikotarpiu iki pareiškimo dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo, kai ginčijamą sandorį skolininkas yra sudaręs su susijusiu kreditoriumi). Dėl įtvirtintos skolininko nemokumo prezumpcijos ir aplinkybės, jog ginčo atveju visuomet vertinama, ar sandorio sudarymas su konkrečiu kreditoriumi turėjo tokį poveikį, kad faktiškai pagerino jo padėtį kitų to skolininko kreditorių sąskaita, JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio b) dalyje numatytas *preferences* instituto taikymo sąlygų visetas laikytinas iš esmės grindžiamu objektyviaisiais kriterijais.

Pagal Olandijos teisę tam, kad kreditoriams žalingą pirmenybinį sandorį bankroto procese būtų galima nuginčyti, sandoris turi atitikti *actio Pauliana* instituto normoje įtvirtintus subjektyviuosius kriterijus. Ginčijant pirmenybes, kai jomis padengiama ar užtikrinama skola, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, orientuojamasi į skolininko kontrahento žinojimą arba turėjimą žinoti, kad minėtas sandoris yra žalingas vienam ar keliems to skolininko kreditoriams. O pirmenybių, kuriomis padengiama skola, kurios mokėjimo terminas buvo suėjęs, ginčijimas orientuotas tik į mokėjimus, kurie atliekami ginčijamo sandorio šalims žinant, kad pareiškimas dėl skolininko bankroto jau yra pateiktas teismui.

2.3. poskyrio apibendrinimas

Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisėje egzistuoja aiškus atribojimas tarp *actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo bankroto procese sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ir pirmenybiniams sandoriams ginčyti. Šios disertacijos įvade minėtas Anglijos teisės palankumas skolininkui tose normose atsispindi institutų taikymo sąlygomis, kurios atsižvelgia tik į skolininko objektyvųjį sąžiningumą arba ketinimus, kurių

520 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 337.

vedamas jis atitinkamą ginčijamą sandorį sudarė (o su skolininku nesusijusio jo kontrahento (ne)sąžiningumą toms normoms taikyti laiko nereikšmingu). Disertacijos įvade paminėtas JAV teisės palankumas kreditoriui analizuotose šios šalies teisės normose ryškiau atsispindi taikant *preferences* institutą: kai yra vertinamas ginčijamo sandorio poveikis skolininko kontrahentui kaip kreditoriui, tačiau atsižvelgiama ir į minėto kreditoriaus sąžiningumą, kurio aiškinimas gana platus. Skolininko turto vientisumą pažeidžiančius sandorius ginčijant bankroto procese JAV teisė yra labiau neutrali: nors atsižvelgia tik į skolininko ketinimus, kurių vedamas jis atitinkamą sandorį sudarė (o su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumą toms normoms taikyti laiko nereikšmingu), tačiau atlygintinio sandorio ginčijimo atveju restitucijos būdą parenka taip, kad sąžiningas skolininko kontrahentas neliktų blogesnėje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas. Olandijos teisė, jei palankumo kriterijaus supratimą lygintume su atitinkamomis Anglijos ir JAV teisės normomis, irgi yra labiau neutrali: bankroto procese ginčijant abiejų tipų kreditoriams žalingus sandorius vertinamas ir skolininko, ir skolininko kreditoriaus sąžiningumas. Tačiau pirmenybinių sandorių bankroto procese ginčijimo reglamentavimas Olandijoje yra toks „selektyviai ribotas“, kad ją šiuo aspektu galima priskirti prie valstybių, kurios *actio Pauliana* instituto aspektu yra palankios kreditoriams.

2.4. *Actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų viseto elementai pagal Lietuvos teisę

Lietuvoje sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ir pirmenybiniams sandoriams ginčyti pasitelkiamas tas pats LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintas *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas. Be to, minėtas visetas taikomas ir *actio Pauliana* institutą taikant ordinariniame procese, ir bankroto procese. Dėl pastarųjų aplinkybių šioje tyrimo dalyje pauliškojo ieškinio reglamentavimą Lietuvos teisėje autorė aptaria apžvelgdama *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų viseto elementų aiškinimą Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Minėtos apžvalgos pagrindu, ją apibendrindama, tyrimo autorė išskiria, kurios iš LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintų sąlygų faktiškai taikomos ginčijant sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, ir kurios – sandorius, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosekliai plėtojamoje praktikoje yra išskyręs tokias būtinas LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintas *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygas[521], kurias įrodyti turi ieškovas (ordinariniame procese juo būna pavienis kreditorius, kuris ieškovu gali būti ir bankroto procese, tačiau daugumoje atvejų bankroto procese ieškovu būna administratorius[522], pagal LR ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 14 punktą ginantis visų kreditorių, taip pat paties bankrutuojančio skolininko teises ir interesus):

521 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M., D. M. ir D. K.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012); kt.

522 LR ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punktas numato, kad bankroto administratorius, patikrinęs bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne trumpesnį kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, gali pareikšti ieškinius dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo

1. kreditorius turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę;
2. ginčijamas sandoris pažeidžia kreditoriaus teises;
3. skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio;
4. skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises;
5. trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas.

Be šių sąlygų, taip pat skiriami du *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumai:

1. *actio Pauliana* atveju taikomas vienų metų ieškinio senaties terminas;
2. kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turtą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti[523] (kai ginčijamas bankrutuojančios įmonės sandoris, ši sąlyga kinta: pritaikius restituciją bankrutuojančiai įmonei sugrąžintas turtas ar lėšos yra naudojami visų tos įmonės kreditorių finansiniams reikalavimams tenkinti LR ĮBĮ nustatyta tvarka).

Tam, kad ieškinys LR CK 6.66 straipsnio pagrindu būtų patenkintas, turi būti nustatyta, kad *actio Pauliana* sąlygos egzistavo kreditoriaus ginčijamo sandorio sudarymo metu[524]. Kaip ir kitose šioje disertacijoje analizuotose jurisdikcijose, Lietuvoje *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos yra kumuliatyvios: byloje nustačius, kad kuri iš LR CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų neįrodyta, nėra pagrindo vertinti kitų[525] (išimtis – ieškinio senaties terminas, kurį praleidus dėl svarbios priežasties, jis gali būti atnaujintas). Toks reglamentavimas Lietuvos kasacinio teismo praktikoje aiškinamas įstatymo leidėjo siekiu užkirsti kelią galimam kreditoriaus piktnaudžiavimui *actio Pauliana* institutu ir nepagrįstam skolininko teisių suvaržymui.

Actio Pauliana instituto taikymo sąlygų viseto elementų įrodinėjimą ieškovui kiek palengvina LR CK 6.67 straipsnyje įtvirtintas baigtinis sąrašas atvejų, kuriais taikoma kreditoriaus interesus pažeidusio ginčijamo sandorio šalių nesąžiningumo prezumpcija. Tokius atvejus sąlygiškai galima suskirstyti[526] į situacijas, kai:

- *actio Pauliana* instituto pagrindu yra ginčijamas skolininko su tam tikrais teisės normoje nurodytais susijusiais asmenimis sudarytas sandoris (LR CK 6.67 straipsnio 1, 2, 3, 6, 7, 8 punktai);
- ginčijamas sandoris, kuriuo suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, dengiant reikalavimą prieš jo vykdymo terminą (LR CK 6.67 straipsnio 5 punktas:

---

negaliojančiais. Savo esme analogišką nuostatą, taikomą fizinio asmens bankroto atveju, galima rasti LR FABĮ 12 straipsnio 3 dalyje.

523 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *N. G. (A. K. teisių perėmėja) v. S. G., V. G., G. (G.) G. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-3-695/2017); kt.

524 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. L. v. V. T. (V. T.), AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-293/2013); kt.

525 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. B. v. UAB „Cornis" ir UAB „Cornio investicijos"* (bylos Nr. e2A-757-370/2015).

526 Tokį kaip žemiau pateikiamas sąlyginį skirstymą, tik kitaip formuluojamą („atvejai, kai trečiasis asmuo tiesiogiai ar netiesiogiai yra suinteresuotas palaikyti sudarantį sandorį skolininką", „privilegijų ir pirmumo teisės teikimas kitam kreditoriui", „skolininkui aiškiai nenaudingi sandoriai"), galima rasti Ambrasienė, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 56.

„Preziumuojama, kad kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu: <...> sandoris sudarytas dėl skolos, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, mokėjimo“);

- ginčijamas sandoris, pažeidžiantis skolininko turto vientisumą, kuomet „įvykdymo, kurį pagal tą sandorį turėjo atlikti skolininkas, vertė žymiai viršija kitos sandorio šalies pateiktą įvykdymą (priešpriešinių įsipareigojimų disproporcija)“ (LR CK 6.67 straipsnio 4 punktas).

Ieškovui įrodžius aplinkybes, pagrindžiančias vienos iš LR CK 6.67 straipsnyje nustatytų nesąžiningumo prezumpcijų taikymą, atsakovams tenka pareiga jas paneigti.

2.4.1. Sąlyga, kad kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę

Lietuvos teisėje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto pirmoji sąlyga, patenkanti į LR CK 6.66 straipsnyje apibrėžtų sąlygų visetą, – kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę. Šio tyrimo autorės išnagrinėta Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika leidžia teigti, kad siekdamas, jog teismas pripažintų minėtą sąlygą konkrečioje byloje egzistuojant, kreditorius turi įrodyti:

- turįs neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę skolininkui, t. y. kad skolininkas nėra įvykdęs visos ar dalies prievolės tam kreditoriui arba yra įvykdęs ją netinkamai, ir
- kad ši kreditoriaus reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo.

Pauliškąjį ieškinį pareiškus bankrutuojančios įmonės administratoriui po teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo, siekdamas konstatuoti, kad skolininko kreditoriai turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, teismas aiškinasi, ar ginčijamo sandorio sudarymo metu skolininkas turėjo vykdytinų įsipareigojimų kreditoriams, kurių reikalavimo teisės, kylančios iš tų pačių neįvykdytų įsipareigojimų, yra teismo patvirtintos skolininko bankroto byloje[527]. Šiuo aspektu pastebėtina, kad kreditorius, kurio finansinis reikalavimas nėra patvirtintas, tačiau kuris pagrįstai mano, kad turi teisę reikalauti iš bankrutuojančios įmonės įvykdyti prievoles bei įsipareigojimus, laikomas potencialiu kreditoriumi. Lietuvos teismų praktikoje nurodoma, kad potencialūs kreditoriai turi teisę naudotis kai kuriomis proceso teisėmis, bet tai anaiptol nereiškia, kad jie turi teisę naudotis visomis LR ĮBĮ kreditoriams suteiktomis teisėmis, taip pat jiems nėra suteikiama teisė teikti *actio Pauliana* bankrutuojančios įmonės atžvilgiu[528].

527 Vien faktas, kad kuris nors kreditorius sandorio sudarymo metu turėjo reikalavimą ir to paties kreditoriaus reikalavimai patvirtinti bankroto byloje, dar nepatvirtina esant šią *actio Pauliana* sąlygą, nes tai gali būti skirtingi reikalavimai (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „GLOBUS trade“ v. UAB „TIEKĖJŲ GILDIJA“* (bylos Nr. e2A-686-236/2016)). Pastarasis aspektas ypač analizuojamas atvejais, kai kreditorių ir skolininką sieja nevienkartiniai santykiai – darbo, mokesčių ir pan. (pvz., žr. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 15 d. nutartį civilinėje byloje *BUAB „Ropokalnis“ v. UAB „Dainiai“, UAB „Vilandas“, „Swedbank“, AB* (bylos Nr. 2A-538-330/2015)).

528 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Resolution advisers“, UAB „Mirigita“ ir UAB „Uostamiesčio langai“ v. RUAB „Pajūrio rezidencija“* (bylos Nr. 2-517/2011); kt.

Teismui aiškinantis, ar kreditorius turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę skolininkui, pastarojo prievolė kreditoriui laikoma neabejotina, kai *actio Pauliana* byloje nėra ginčo dėl aplinkybės, jog kreditorių ir skolininką siejo tarpusavio sutartiniai santykiai ir ginčijamo sandorio sudarymo metu egzistavo tam tikra skolininko prievolė kreditoriui. Tuo atveju, jei ginčas kyla (pvz., dėl kreditoriaus reikalavimo priteisti atitinkamo dydžio skolą pagrįstumo), dėl to ginčo ir dėl kreditoriaus reikalavimo panaikinti skolininko sandorį *actio Pauliana* instituto pagrindu teismas gali spręsti vienoje civilinėje byloje[529] (arba, jei tai dvi atskiros bylos, teismas gali sustabdyti *actio Pauliana* pagrindu inicijuotą bylą, iki kitoje byloje bus išspręstas kreditoriaus reikalavimo teisės pagrįstumo klausimas).

Lietuvos teismų praktikos analizė atskleidžia, kad pirmosios *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos aspektu dauguma ginčų yra dėl prievolės tarp kreditoriaus ir skolininko atsiradimo momento. Tokio pobūdžio ginčus, manytina, lemia tai, jog i) nors teismų pripažįstama, kad naudoti *actio Pauliana* institutą savo teisėms ginti kreditorius gali per visą reikalavimo teisės galiojimo laikotarpį (t. y. nuo to momento, kai asmuo tampa kreditoriumi, iki visiško prievolės įvykdymo), be to, ii) pasitelkus šį institutą gali būti ginami ir kreditorių reikalavimai, kilę iš preliminariųjų sutarčių, avanso ar kitų panašaus pobūdžio sandorių[530], visais atvejais teismų yra reikalaujama, jog grįsdamas ieškinį savo teisių pažeidimu kreditorius įrodytų, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki sudarant ginčijamą sandorį. Poziciją, jog tik tie skolininko sandoriai, kurie yra sudaryti po skolinės prievolės atsiradimo momento, gali pažeisti kreditoriaus teises ir interesus, Lietuvos kasacinis teismas grindžia argumentu, kad skolininkas negali pažeisti būsimos prievolės, priešingu atveju netektų prasmės įstatymo nustatyta sąlyga dėl skolininko žinojimo apie kreditoriaus teisių pažeidimą[531].

Neabejotinos ir galiojančios reikalavimo teisės atsiradimo momentas priklauso nuo prievolės, kurios pagrindu reiškiamas reikalavimas, pobūdžio. Pavyzdžiui, kai pauliškąjį ieškinį teikia individualios įmonės bankroto administratorius šios įmonės savininkams, kreditoriaus teisė reikalauti, kad individualios įmonės savininkas atsakytų už tos įmonės prievoles, laikoma atsiradusia nuo to momento, kai įmonės turto neužtenka atsiskaityti su kreditoriais[532].

529 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje *R. K. v. UAB „Helenos kolekcija", S. Š., J. Š., J. M., A. S., A. Š.* (bylos Nr. 3K-3-809/2003).

530 Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 22 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Kita kryptis" v. V. M. ir V. Č.* (bylos Nr. 2A-195/2008) buvo nurodyta, kad V. M., prisiimdamas įsipareigojimus parduoti ieškovui Rusijos bendrovės akcijas, tapo ieškovo skolininku (nes ieškovas nuo avanso sutarties sudarymo dienos įgijo teisę reikalauti įvykdyti prievolę ar reikalauti atlyginti dėl prievolės neįvykdymo patirtus nuostolius, tarp jų ir reiškiant *actio Pauliana* ieškinį). Teismas atmetė atsakovo aiškinimus, kad ieškovas atsakovo kreditoriumi tapo ir įgijo reikalavimo teisę tik po to, kai ieškovas 2006 m. gegužės mėnesį pareikalavo grąžinti V. M. pervestus pinigus. Teismas nurodė, jog „sudarius avanso sutartį atsakovui buvo aišku, kad neįvykdžius jos sąlygų, gali kilti civilinė atsakomybė, o nesant kitų galimybių – ir išieškojimo nukreipimas į turtą".

531 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.* (bylos Nr. 3K-3-362/2011); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M., D. M. ir D. K.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012); ir kt.

532 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje *BIĮ G. V. vaistinė v. G. V., L. V., K. V. ir G. V.* (bylos Nr. 3K-3-360/2012).

Actio Pauliana ieškinys gali būti reiškiamas ir tada, kai nėra suėjęs prievolės kreditoriui įvykdymo terminas. Tai nacionaliniai teismai grindžia LR CK 6.35 straipsnio 4 dalies nuostata: „<...> Skolininkas praranda su terminu susijusias lengvatas, kai jis tampa nemokus, bankrutuoja arba be kreditoriaus sutikimo sumažina ar sunaikina pateiktą prievolės įvykdymo užtikrinimą <...>." Ši nuostata, pasak kasacinio teismo, suteikia kreditoriui galimybę operatyviai reaguoti į nesąžiningus skolininko veiksmus, reikalaujant nedelsiant įvykdyti prievolę, kartu įgyjant teisę pasinaudoti *actio Pauliana* kaip specialiu gynybos būdu (ginčijant sudarytą sandorį ir siekiant, kad iš tuo sandoriu perleisto turto būtų patenkintas kreditoriaus reikalavimas dar nesuėjus tos prievolės vykdymo terminui)[533].

Galiausiai paminėtina, kad formuojamoje praktikoje kasacinis teismas yra aiškiai nurodęs, kad kreditoriaus reikalavimo teisė turi būti galiojanti ne tik ginčijamų sandorių sudarymo metu, bet ir viso kreditoriaus interesų gynimo *actio Pauliana* instituto pagrindu metu[534].

Šiame disertacijos poskyryje aptarto pauliškojo ieškinio sąlygos „kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę" aiškinimo, kai nacionalinių teismų pasisakoma, jog kreditorius turi įrodyti, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo, tyrimo autorė nepalaiko. Toks aiškinimas neleidžia *actio Pauliana* instituto taikyti ginant pažeistas kreditoriaus teises situacijoje, kai skolininkas turi ketinimą pakenkti konkrečiam būsimam kreditoriui, o nesąžiningą sandorį su skolininku sudarantis trečiasis asmuo tai žino ir palaiko. Minėta nacionalinio reguliavimo spraga plačiau analizuojama šios disertacijos 3.1.2. poskyryje.

2.4.2. Atvejai, kai ginčijamas sandoris laikomas pažeidusiu kreditoriaus teises

Kasacinio teismo praktikoje įtvirtinta, kad „pats savaime prievolių kreditoriams turėjimas neuždraudžia skolininkui sudarinėti sandorius, prisiimti naujas prievoles, verstis tam tikra veikla ar pan., kadangi priešingu atveju būtų pažeistas proporcingumo principas, kreditoriui suteikiant pernelyg dideles privilegijas, prieštaraujančias esminiams teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principams"[535]. Tačiau skolinių įsipareigojimų turintis subjektas savo veiksmus, sudaromus sandorius ir kitą veiklą, susijusią su turto disponavimu, turi atlikti atsižvelgdamas į tai, jog ateityje turės vykdyti minėtus įsipareigojimus. LR CK 6.66 straipsnio 1 dalyje pateiktas pavyzdinis sąrašas atvejų, iš kurių įrodžius bent vieną, pripažįstama, kad skolininko sudarytas sandoris pažeidžia jo kreditoriaus teises:

533 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium", UAB „Ortofina" ir R.G.K.* (bylos Nr. 3K-3-17/2006).

534 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *N. G. (A. K. teisių perėmėja) v. S. G., V. G., G. (G.) G. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-3-695/2017); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Auto tradicija" v. UAB „Group Europa Investment", UAB „Europa Group" ir R. B.* (bylos Nr. 3K-3-179-611/2017).

535 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M., D. M. ir D. K.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prieš V. E. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-729/2013).

- dėl sudaryto sandorio skolininkas tampa nemokus;
- skolininkas, būdamas nemokus, suteikia pirmenybę kitam kreditoriui;
- kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės.

Dėl atvejų, kai ginčijamas sandoris laikomas „kitaip pažeidusiu kreditoriaus teises“, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs[536]: kreditoriaus teises gali pažeisti ir tokie sandoriai, kurie nesukelia bendro (visiško) skolininko nemokumo, tačiau sumažina turto, į kurį gali būti nukreipiamas išieškojimas, masę ir (ar) jo vertę[537], o sumažėjusios vertės turto arba i) neužtenka kreditoriaus finansiniams reikalavimams patenkinti, arba ii) atsiranda reali grėsmė, kad skolininko įsipareigojimai nebus tinkamai įvykdyti. Tokiu atveju kreditoriaus teisių pažeidimui konstatuoti pakanka įrodyti aplinkybę, kad ginčijamu sandoriu iš esmės sutrukdyta (savo argumentacijoje nacionaliniai teismai šiuo aspektu naudoja ir mažareikšmiškumo kriterijų[538]) kreditoriui patenkinti reikalavimus iš skolininko turto.

536 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje *S. Ž. v. G. Š. (G. Š.), V. K., AB „Swedbank“, BUAB „Innovative Technologieentwicklung und Konstruktionen“* (bylos Nr. 3K-3-41/2014); kt.

537 Pavyzdžiui, turto pardavimas mažesne nei rinkos kaina vertintinas kaip kreditoriaus teisių pažeidimas LR CK 6.66 straipsnio 1 dalies prasme, tačiau minėtas kainų skirtumas turi būti reikšmingas. Lietuvos kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, jog daikto rinkos kainos nustatymas, atliekant turto vertinimą ar ekspertizę, nereiškia (ne visada reiškia), kad daiktas gali būti už nustatytą kainą parduotas, t. y. realiai sudaryto pirkimo ir pardavimo sandorio kaina gali būti daug mažesnė arba didesnė. Tam įtakos gali turėti įvairūs veiksniai ar jų visuma: turto vertinimo metodika (buvo lyginami skelbimai informaciniuose šaltiniuose ar realiai įvykę sandoriai, vertinimas atliktas visos šalies ar tam tikrų regionų mastu ir pan.), daikto specifika, staigus ekonominės padėties pasikeitimas šalyje, laikotarpis nuo daikto vertės nustatymo iki jo pardavimo bei kitos reikšmingos aplinkybės, dėl kurių daikto vertė gali kisti (sumažėti ar padidėti) (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 7 d. nutartį civilinėje byloje *UAB „Šiaulių banko lizingas“ v. K. V.* (bylos Nr. 3K-3-464/2013)).

538 Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 13 d. sprendime civilinėje byloje *BUAB „GLOBUS trade“ v. UAB „TIEKĖJŲ GILDIJA“* (bylos Nr. e2A-686-236/2016) buvo pažymėta: „Teisėjų kolegija sprendžia, kad net jeigu byloje ir būtų įrodytas ieškovės pradelstų įsipareigojimų turėjimas <...> ginčo sandorio sudarymo momentu, tai atsižvelgiant į ieškovės turtinę padėtį ginčo sandorio sudarymo momentu tokių ieškovės nurodytų įsipareigojimų dydis yra mažareikšmis ir ginčo sandoris neturėtų reikšmės tokių įsipareigojimų vykdymui, neturėtų reikšmės kreditorių teisėms.“ Kitoje civilinėje byloje ieškovė, kaip įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, kreditorė, *actio Pauliana* instituto pagrindu kvestionavo 32 100 Lt sumos, kurią trečiasis asmuo buvo paskolinęs įmonei skolininkei, grąžinimo tam asmeniui teisėtumą. Pirmosios instancijos teismas sprendė, kad ginčijamo sandorio sudarymo metu įmonė skolininkė turėjo finansinių sunkumų. Tačiau įvertinęs tai, jog ginčijamo mokėjimo atlikimo metu atsakovė vykdė atsiskaitymus kitiems kreditoriams, atsiskaitinėjo su darbuotojais, teismas konstatavo, kad nėra pagrindo pripažinti, jog įmonė skolininkė buvo nemoki. Lietuvos apeliacinis teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą. Teismas pažymėjo, jog apeliacinis skundas grindžiamas „tik tuo, kad įmonė buvo faktinio nemokumo būsenoje, atsiskaitymo su atsakovu faktu bei atsakovo giminyste (broliai) su įmonės vadovu“. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismo sprendimą laiko pagrįstu ir dėl aplinkybės, kad „atsakovui grąžinta suma (32 100 Lt) nei <…> įmonės turto apimtyje, nei kitų kreditorių galimybėms patenkinti savo kreditorinius reikalavimus, turint galvoje jų dydį, esminės reikšmės net ir neturėtų“ (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mas Baltic“ v. BUAB „Kesonas“, V. M., K. M.* (bylos Nr. e2A-323-178/2016)).

Nacionaliniai teismai, aiškindami LR CK 6.66 straipsnio 1 dalyje pateiktą formuluotę dėl kreditoriaus interesų pažeidimo, yra pažymėję, kad „vien tik sandorio sudarymo, esant vienai iš sandorių šalių nemokiai, faktas nėra savaiminis atskiras pagrindas šį sandorį pripažinti negaliojančiu pagal CK 6.66 straipsnį. Tokiu atveju ieškovas turi įrodyti, kad ginčo sandoriu skolininkas suteikė pirmenybę vienam iš kreditorių ar kitaip pažeidė kitų skolininko kreditorių teises“[539].

Kalbant apie pirmenybinius sandorius, kasacinio teismo praktikoje pažymima, jog „<...> kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai, todėl įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, nors ir yra suėję prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymų yra leidžiamas net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams. Tokius sprendimus dažnai padiktuoja verslo logika, kartais tai gali būti vienintelė racionali išeitis išvengti bankroto“[540]. Tačiau praktikoje tai taikoma tik tada, jeigu nustatoma, kad *actio Pauliana* instituto pagrindu ginčijamas sandoris jo sudarymo momentu išties nepažeidė kitų, analogiškoje situacijoje buvusių to skolininko kreditorių, kurių reikalavimai nebuvo užtikrinti[541], teisių. Šiuo aspektu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo yra konstatuota, kad skolininko sudarytas sandoris gali pažeisti kreditoriaus teises, jeigu skolininkas, turėdamas kelis kreditorius ir būdamas nemokus, elgiasi nesąžiningai ir suteikia pirmenybę bent vienam iš jų: „<...> kiti kreditoriai gali būti suinteresuoti įsigyti tą patį turtą (daiktus, lėšas ar kt.) ir įskaityti savo reikalavimus tokiomis pačiomis ar geresnėmis skolininkui sąlygomis“[542].

Pagal kasacinio teismo praktiką nemokus skolininkas gali nesilaikyti reikalavimo padengti įsiskolinimus kreditoriams vienodomis sąlygomis tik išimtiniais atvejais. Skolininko atsiskaitymas su vienu iš kreditorių, suteikiant šiam pirmumą prieš kitus kreditorius, laikomas teisėtu ir pagrįstu, jeigu jis yra atliktas įstatymo ar sutarties pagrindu[543]. Taip pat kai kreditoriui perleidžiamas tiesiogiai įmonės skolininkės veikloje nenaudojamas ir

539 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Algraižė“ v. UAB „Grindalita“, UAB „VDK Statyba“, UAB „Elektrostaka“, UAB „RV Oferta“ ir UAB „Kortas“* (bylos Nr. e2A-634-516/2017).

540 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* (bylos Nr. 3K-3-485/2010); 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Staura“ v. UAB „Veikmės statyba“ ir IĮ „Eman“* (bylos Nr. 3K-3-511/2012); kt.

541 Skolininko atsiskaitymas su hipotekos kreditoriumi paprastai nėra laikomas kreditorių teisių pažeidimu: „<...> nėra pagrindo konstatuoti kitų kreditorių teisių pažeidimo, jeigu, perleidus hipoteka įkeistą turtą trečiajam asmeniui, už turtą gautais pinigais atsiskaitoma pirmiau būtent su hipotekos kreditoriumi, nepriklausomai nuo prievolės suėjimo termino, jeigu, atsiskaičius su hipotekos kreditoriumi, yra panaikinama daikto hipoteka“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Marių prekyba“, UAB „Boslita“ ir Ko bei UAB „GS Investicija“ v. V. B., R. B. ir V. B., A. B.* (bylos Nr. e3K-3-384-611/2017)).

542 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Bildunga“ v. RUAB „Elektrotinklas“* (bylos Nr. 3K-3-204/2012); 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naras“ v. UAB „UTVT“* (bylos Nr. 3K-3-618-686/2015); kt.

543 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. AB SEB bankas* (bylos Nr. 3K-3-451/2014).

pajamų nekuriantis nekilnojamasis ar kilnojamasis turtas, o perleidžiamo objekto pobūdis toks, kad jis yra iš esmės reikšmingas tik tam vienam kreditoriui[544]. Pastebėtina, kad nacionaliniai teismai pastarąją išimtį *actio Pauliana* instituto pagrindu inicijuotose bylose taiko retai. Pavyzdžiui, vienoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas yra palikęs galioti sandorį, kuriuo skolininko kreditoriui buvo perleistos negyvenamosios patalpos (parduotuvė)[545]. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra palikęs galioti sandorį, kuriuo skola kreditoriui buvo padengta santechnikos prekėmis[546].

Lietuvos apeliacinio teismo yra nurodyta, kad vertinant, ar ginčijamu sandoriu nebuvo „kitaip pažeistos" kreditorių teisės, reikia atsižvelgti į individualias tokio sandorio sudarymo aplinkybes: ar jis atitinka įprastą komercinę praktiką, ar atvirkščiai, tai yra neįprastas sandoris, nepaaiškinamas teisėta ekonomine logika. Pavyzdžiui, jei dėl sudaryto sandorio padidėja įmonės neįvykdyti įsipareigojimai, bankroto atveju proporcingai sumažėja kitų kreditorių galimybė patenkinti savo reikalavimus. Be to, kitų kreditorių teisės gali būti pažeistos net ir tuo, kad nors jų galimybė gauti reikalavimo patenkinimą nesumažėja (pvz., naujo kreditoriaus reikalavimas yra paskesnės eilės nei kitų kreditorių reikalavimai), tam tikras kreditorius, patvirtinus jo reikalavimą, įgyja reikšmingą balsų dalį kreditorių susirinkime, todėl proporcingai sumažėja kitų kreditorių turimų balsų svarba priimant sprendimus bankrutuojančios įmonės veiklos klausimais: „Dirbtinių reikalavimo teisių sukūri-

544 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartyje civilinėje byloje *BAB „Alytaus tekstilė" v. AB „Rytų skirstomieji tinklai"* (bylos Nr. 3K-3-485/2010) tokiu turtu buvo transformatorinės pastotės, elektros tinklų paskirties inžineriniai tinklai ir transformatoriai. Tai yra specifinės paskirties daiktai, tiesiogiai nenaudojami įmonės skolininkės (bankrutavusios AB „Alytaus tekstilė") veikloje ir nebūtini išlaikyti nuosavybėje tos įmonės tolimesnei veiklai vykdyti. Dar daugiau – minėto turto pobūdis ir jo naudojimo paskirtis leido kasaciniam teismui prieiti prie išvados, kad šis turtas iš esmės galėtų būti efektyviau panaudojamas kaip tik atsakovo (skolininko kreditoriaus AB „Rytų skirstomieji tinklai") veikloje. Be to, turto perleidimu sumažinant skolą šiam skolininko kreditoriui buvo užtikrintas tolesnis elektros energijos tiekimas ir taip sudaryta galimybė toliau vykdyti įmonės skolininkės veiklą.

545 Teismas laikė, kad tai yra specifinės paskirties daiktas, kuris „nebebuvo būtinas" išlaikyti jį nuosavybės teise tolesnei skolininko veiklai vykdyti. Kartu teismas pastebėjo, jog „ieškovė (įmonė skolininkė, atstovaujama bankroto administratoriaus – *aut. past.*) neginčija turto pardavimo ta prasme, kiek tai susiję su ieškovės poreikiu ginčo turtą, kaip veiklos tęstinumui užtikrinti būtiną turto vienetą, išlaikyti šio komercinę veiklą vykdančio ūkio subjekto žinioje. Byloje nustatyta, jog ginčo patalpos tebuvo viena iš ieškovės prekybos vietų" (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 15 d. nutartyje civilinėje byloje *BUAB „Ropokalnis" v. UAB „Dainiai", UAB „Vilandas", „Swedbank", AB* (bylos Nr. 2A-538-330/2015)).

546 Kasacinis teismas pažymėjo, jog „tam, kad būtų konstatuota, jog šiuo įskaitymu buvo pažeistos kitų kreditorių teisės, būtina nustatyti, kad kiti kreditoriai buvo suinteresuoti sudaryti tokį sandorį, būtent, įskaityti savo reikalavimus santechnikos prekėmis, tokiomis pačiomis ar geresnėmis skolininkui sąlygomis. Bylą nagrinėję teismai tokių aplinkybių nenustatė." Kadangi, bylos duomenimis, bankroto administratorius perėmė daug skolininko prekių, tarp jų ir santechnikos, ir bankroto proceso metu skolininko kreditoriai, kurių reikalavimai sudarė 98,93 proc. visų patvirtintų reikalavimų, nutarė šių prekių realizavimo kainas sumažinti 70 proc. nuo pradinės kainos (ir suteikti bankroto administratoriui įgaliojimus konkrečiais atvejais prekės kainą sumažinti iki 90 proc. nuo realizavimo kainos), teismas pažymėjo, jog „nagrinėjamu atveju yra pagrindas pripažinti, kad atliktas įskaitymas prekėmis atitinka protingo asmens elgesio standartus ir sąžiningumo kriterijus" (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naras" v. UAB „UTVT"* (bylos Nr. 3K-3-618-686/2015)).

mas ir balsų kreditorių susirinkime suteikimas gali būti laikomas pažeidžiančiu kreditorių interesus, nes tuo apsunkinama bankroto proceso eiga.“[547] Skolininkas gali pažeisti kreditoriaus interesus ir įkeisdamas savo turtą kitam kreditoriui, kuris tampa privilegijuotas, nes jo reikalavimas visa apimtimi tenkinamas iš įkeisto turto pirmiau nei kitų skolininko kreditorių reikalavimai, ar sandoriais prisiimdamas naujų įsipareigojimų, kurių prisiimti neprivalėjo[548]: „Nutardamas užtikrinti konkretų savo įsipareigojimą hipoteka ir (ar) įkeitimu, skolininkas dėl hipotekos ir įkeitimo, kaip daiktinių teisių, kreditoriui suteikiamos apsaugos ypatybių kiekvienu atveju turi pasverti, ar tokios apsaugos suteikimas vienam iš kreditorių nepažeis kitų kreditorių interesų, t. y. ar be pagrįsto pagrindo nesuvaržys pastarųjų galimybių patenkinti savo reikalavimų. Šių interesų derinimo poreikis tampa itin aktualus įmonės finansinei padėčiai tapus sudėtinga.“[549] Tačiau pagal formuojamą teismų praktiką vien prievolės įvykdymą užtikrinančio sandorio – hipotekos, laidavimo ar kt. – sudarymas dar nereiškia kreditoriaus teisių pažeidimo LR CK 6.66 straipsnio 1 dalies prasme. Laikomasi pozicijos, kad prievolės užtikrinimas suteikiant paskolą yra įprastas sandoris verslo praktikoje, tad jei tuo užtikrinimu „<...> kreditorius <...> siekia užsitikrinti paskolos grąžinimą, gauti reikalavimo teisės užtikrinimą, o suteiktos paskolos lėšos panaudotos skolininko finansinei padėčiai pagerinti, veiklai vykdyti, taip pat atsiskaityti su kitais kreditoriais, tai tokio kreditoriaus <...> tapimas privilegijuotu <...> dar nereiškia kitų kreditorių teisių pažeidimo“[550]. Kartu nacionaliniai teismai nepalaiko *actio Pauliana* ieškinių, kuriais kvestionuojamas tik prievolės įvykdymą užtikrinantis sandoris: „<...> tokia teisinė situacija, kuomet ginčijama tik išvestinė sutartis, yra negalima, nes tokiu būdu būtų paneigiamas ir pagrindinės sutarties teisėtumas <...>.“[551]

Skolininko turtinės padėties bei ginčijamo sandorio prieštaravimo kreditoriaus interesams vertinimą teismas atlieka retrospektyviai, t. y. pagal duomenis, atskleidžiančius ginčijamo sandorio sudarymo metu buvusią situaciją[552]. Kartu teismai pabrėžia, jog „verti-

547 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB Nord v. BUAB „Gertauta“* (bylos Nr. 2A-1508/2012).

548 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ ir M. K. v. UAB „Senega“, A. Z. ir S. D.* (bylos Nr. 3K-3-167/2012); 2013 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. L. v. V. T. (V. T.), AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-293/2013).

549 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje *Širvintų rajono savivaldybės administracija v. BUAB „GP AUTO“ ir L. Š.* (bylos Nr. e2A-70-186/2017).

550 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Pramonės energija“ v. BUAB „Biofuture“, UAB „Mineraliniai vandenys“ ir UAB „MG Baltic Trade“* (bylos Nr. e3K-3-411-611/2017).

551 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Pramonės energija“ v. BUAB „Biofuture“, UAB „Mineraliniai vandenys“ ir UAB „MG Baltic Trade“* (bylos Nr. e2A-106-157/2017); kt.

552 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgoje pažymima, kad įmonės nemokumas nustatomas išanalizavus įmonės finansinius duomenis, iš kurių svarbiausi yra įmonės pradelsti įsipareigojimai, jų santykis su įmonės turto verte ir įmonės ūkinės komercinės veiklos rezultatai, atspindintys įmonės galimybes vykdyti įsipareigojimus kreditoriams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procedūrų pradžią reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos teismų praktikoje apžvalga“. *Teismų praktika*. 2014, 41, p. 13–14).

nant ginčijamo sandorio reikšmę, žalingumo kreditorių teisėms galimybę, svarbu nustatyti kitas aplinkybes, sudarančias bendrą ginčo sandorio sudarymo kontekstą“[553]: jei panašiu laikotarpiu tokius sandorius, kaip kad ginčijamas sandoris, skolininkas sudarė ir su kitomis įmonėmis, turi būti nustatoma, kiek tokių sandorių buvo sudaryta iš viso; kada jie buvo sudaryti; ar visi jie buvo įvykdyti prieš ginčijamo sandorio sudarymą; jei ne, kada jie buvo įvykdyti; kokį padarė poveikį skolininko mokumui. Tai reiškia, jog svarbu: „Vertinti ginčo sandorio poveikį ieškovės (bankrutavusio skolininko – *aut. past.*) finansinei būklei ne izoliuotai, bet visų reikšmingų aplinkybių <...> kontekste.“[554] Kartu, kaip minėta, kreditorių teisėms turi reikšmės ir tai, kaip skolininkas nusprendžia disponuoti iš ginčijamo sandorio gautais pinigais. Nustačius, kad ginčijamu sandoriu skolininko turtas parduotas už rinkos vertę atitinkančią kainą, o gautos lėšos panaudotos atsiskaityti su kreditoriais, nebūtų pagrindo konstatuoti kreditorių teisių pažeidimo, nes skolininko turto struktūros pasikeitimas nesudaro pagrindo teigti, kad sumažėjo skolininko turto vertė[555]. Tačiau skolininkui nevykdžius atsiskaitymų su kreditoriais, teismas turėtų įvertinti, kaip buvo panaudotos pardavus turtą gautos lėšos, t. y. ar skolininkės sudarytas sandoris nulėmė tai, kad reali galimybė skolininkei atsiskaityti su kreditoriumi ir įvykdyti prievolę sumažėjo ar jos nebeliko[556].

Reziumuojant, LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtinto *actio Pauliana* viseto sąlyga „sandoris pažeidė kreditoriaus teises“ apima abi šioje disertacijoje analizuojamas kreditoriams žalingų sandorių kategorijas, t. y. ir sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, ir sandorius, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių.

2.4.3. Sąlyga, kad skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio

LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtinta galimybė kreditoriui ginčyti tik tuos skolininko sandorius, kurių šis sudaryti neprivalėjo. Pati skolininko teisinė prievolė sudaryti sandorius LR CK 6.66 straipsnio prasme aiškinama siaurai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad:

- privalėjimas sudaryti sandorį – tai asmens pareiga, kurią gali nustatyti įstatymas. Jei šalis tokios pareigos nevykdo, suinteresuotas asmuo gali kreiptis į teismą su reikalavimu teismo tvarka nustatyti prievolę. Pavyzdžiui, viešojo pirkimo sutartys (LR CK 6.380 straipsnis), energijos pirkimo ir pardavimo sutartys (LR CK 6.383 straipsnis), žemės nuomos sutartys[557];

553 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Globus trade“ v. UAB „Širmulis“* (bylos Nr. e3K-3-191-915/2016); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „GLOBUS trade“ v. A/S „Dobeles dzirnavnieks“* (bylos Nr. e2A-565-196/2017).

554 *Ibid.*

555 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Marių prekyba“, UAB „Boslita“ ir Ko bei UAB „GS Investicija“ v. V. B., R. B. ir V. B., A. B.* (bylos Nr. e3K-3-384-611/2017).

556 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis *V. M., L. B., L. R. v. G. Č. ir J. Č., S. U. ir I. U.* (bylos Nr. e3K-3-372-969/2017).

557 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio

- skolininko pareiga sudaryti sandorį taip pat gali būti nustatyta teismo sprendimu, gali kilti iš sutarties, skolininko vienašališko įsipareigojimo (pvz., paskolos sutartyje nustatytas skolininko įsipareigojimas pagal kreditoriaus pareikalavimą įkeisti turtą), ikisutartinių santykių, viešojo konkurso ir kitų imperatyvų[558];
- tam tikrais atvejais privalomumas skolininkui sudaryti sandorį gali kilti ir dėl susiklosčiusių faktinių aplinkybių, kurias kiekvienu konkrečiu atveju įvertina teismas ir kurioms esant ginčijamų sandorių sudarymas atitinka protingo asmens, veikiančio skolininko kreditorių interesais, elgesio standartą tomis aplinkybėmis[559].

Lietuvos apeliacinis teismas yra pažymėjęs, kad kai ginčijamas pirmenybinis sandoris, vertinant to sandorio privalomumą sudaryti, svarbu byloje nustatyti:

i) kada ir kokiu tikslu buvo sudarytas ginčijamas sandoris;
ii) ar apie to sandorio sudarymą ir jo tikslus žinojo pirmenybę gavęs kreditorius;
iii) ar sandorį buvo būtina sudaryti tam, kad būtų įvykdytos kitų sutarčių sąlygos ir visiškai atsiskaityta su minėtu kreditoriumi;
iv) ar nebuvo galimybės reikalavimų, kylančių iš kitų sutarčių, įvykdymui užtikrinti įkeisti kitą turtą[560].

Teismų praktikoje yra suformuota taisyklė, kad įstatyme nustatyta pareiga įvykdyti savo prievolę savaime nereiškia asmens pareigos sudaryti sandorį. Pavyzdžiui, egzistuojanti skolininko piniginė prievolė kaip tokia negali būti LR CK 6.66 straipsnio nuostatų kontekste vertinama kaip skolininko pareiga sudaryti kokius nors kitokius sandorius, siekiant atsiskaityti su kreditoriumi (parduoti savo turtą, imti paskolą arba kreditoriui perleisti savo turtą ar turtines teises ir pan.): „Skola kitam kreditoriui negali būti traktuojama kaip pareiga sudaryti sandorį“[561] (tiesa, taikant pastarąją taisyklę pasitaiko pavienių išimčių[562]).

---

7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Birių krovinių terminalas“ v. Laivų krovos akcinei bendrovei „Klaipėdos Smeltė“, VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai* (bylos Nr. 3K-7-541/2004); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Adreka“ v. UAB „Swedbank lizingas“* (bylos Nr. 3K-3-41/2015).

558 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Bildunga“ v. RUAB „Elektrotinklas“* (bylos Nr. 3K-3-204/2012); kt.

559 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* (bylos Nr. 3K-3-485/2010).

560 Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 31 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“, UAB Sveikatos centras „Sanvita“, UAB „Vilniaus bakalėja“ ir A. K.* (bylos Nr. 2A-1688/2014).

561 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 25 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „EKKA“ ir UAB „Piliuona“* (bylos Nr. 2A-1032/2012); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Liūto vaistinė“ v. UAB „Optivita“* (bylos Nr. 3K-3-105/2009).

562 Pavyzdžiui, vienoje apeliacine tvarka nagrinėtoje civilinėje byloje ieškovės BUAB „Vilniaus statybos trestas“ bankroto administratorius ginčijo sandorius dėl lėšų pervedimo 2012 m. rugsėjo 3 d.–2013 m. rugpjūčio 1 d. iš ieškovės banko sąskaitų atsakovei UAB „AMI VALDA“. Administratorius teigė, jog skolininkės atlikti ginčijami mokėjimai atsakovei pažeidė kitų skolininkės kreditorių teises, t. y. ieškovė suteikė nepagrįstą pirmenybę atsakovei, tenkindama jos reikalavimą. Lietuvos apeliacinis teismas šiuo aspektu pažymėjo, kad „ginčijamais mokėjimais ieškovė atsiskaitė su atsakove už bendradarbiavimo sutartyje numatytas paslaugas, t. y. vykdė sutartinį įsipareigojimą atsiskaityti, o ne sudarė naują sandorį kaip tokį. Bylos duomenimis, ieškovė iki bankroto bylos nebuvo nutraukusi savo ūkinės-komercinės veiklos, todėl įsipareigojimų pagal šalių sudarytą bendradarbiavimo sutartį vykdymas, t. y.

Kitaip sakant, skolininkas, turėdamas pareigą atsiskaityti, ją turėtų įvykdyti kuo mažiau pakenkdamas kitų kreditorių interesams: „Įmonės nemokumo situacijoje skolininkas privalo vykdyti įstatymų reikalavimus dėl skolų padengimo eiliškumo, atsiskaitymo tvarkos.“[563]

Kartu Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos kasacinio teismo yra konstatuota, kad skolininkas, net ir turėdamas pareigą sudaryti sandorį, ją turėtų įvykdyti kuo mažiau pakenkdamas savo kreditorių interesams. Pavyzdžiui, vykdydamas pareigą sudaryti sandorį nemokus skolininkas turi pasirinkti tokį sandorį ar tokias jo sąlygas, kad likusio turto ir prisiimtų įsipareigojimų santykis nepasunkintų atsiskaitymo su kitais kreditoriais ir nepažeistų jų teisių ar interesų: „Turi būti atsižvelgiama į tai, kad ir įmonės nemokumo situacijoje skolininkas privalo vykdyti įstatymų reikalavimus <...>. Pranašumo vienam kreditoriui teikimas yra draudžiamas pagal baudžiamuosius įstatymus[564], taip pat vertinamas kaip kre-

ginčijamų mokėjimų atsakovei atlikimas, buvo grindžiamas poreikiu sukurti teisinį tikrumą subjektui, kuris su tokia bendrove turi sutartinių teisinių santykių. Teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju teigti, jog atsiskaitymas su atsakove už sutartimi prisiimtų įsipareigojimų įvykdymą, iš esmės buvo nepagrįstas arba jais buvo siekiama pažeisti kitų kreditorių interesus ir jie buvo pažeisti, nėra pagrindo“. Kartu teismas nurodė: „Ieškovės bankroto administratorius *actio Pauliana* pagrindu neginčija šalių 2012 m. gegužės 15 d. sudarytos bendradarbiavimo sutarties, tačiau prašo pripažinti negaliojančiais ieškovės atliktus sandorius dėl lėšų pervedimo atsakovei laikotarpyje 2012 m. rugsėjo 3 d.–2013 m. rugpjūčio 1 d. Byloje nustatyta, kad ieškovės ginčijami sandoriai dėl lėšų pervedimo atsakovei buvo sąlygoti 2012 m. gegužės 15 d. bendradarbiavimo sutartimi prisiimtų įsipareigojimų. Dėl to nenuginčijus bendradarbiavimo sutarties ar jos sąlygų, nepaneigtas ginčijamų sandorių dėl lėšų pervedimo atsakovei privalomumas“ (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 27 d. nutartis civilinė byla *BUAB „Vilniaus statybos trestas“ v. UAB „AMI VALDA*“ (bylos Nr. 2A-224-196/2016)).

563 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris”,* bylos Nr. 3K-3-47/2013; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB„Gora“ v. UAB „Stamex“* (bylos Nr. e2A-600-186/2017).

564 Žalos kreditoriams darymas kvalifikuojamas kaip nesunkus ekonominis nusikaltimas, kurio sudėties požymiai įtvirtinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 208 straipsnyje „Skolininko nesąžiningumas“:

1. Tas, kas dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, neturėdamas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų patenkino tik vieno ar keleto iš jų reikalavimus arba užtikrino vieno ar kelių kreditorių reikalavimus ir dėl to padarė turtinės žalos likusiems kreditoriams, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.
2. Tas, kas dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, paslėpė, iššvaistė, perleido, pervedė į užsienį ar nepateisinamai pigiai pardavė turtą, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti, ir dėl to padarė turtinės žalos kreditoriams,baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki trejų metų.
3. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.“

Kadangi baudžiamoji atsakomybė Lietuvoje suprantama „kaip kraštutinė, paskutinė priemonė (*ultima ratio*)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. P. pagal BK 229 str.* (bylos Nr. 2K-262/2011)), pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką LR BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta norma negali būti taikoma savaime. Tai yra dėl kiekvieno fakto, kai akivaizdžiai gresiant bankrotui ir neturint galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų, patenkinamas tik vieno (keleto) iš jų reikalavimas, taip padarant turtinę žalą likusiems kreditoriams. Kasacinis teismas laikosi pozicijos, kad kreditorių teisėtų interesų užtikrinimas esant skolininko nesąžiningumui pirmiausia yra ne baudžiamosios teisės, o civilinės teisės normų uždavinys (nepaisant to, LR FABĮ 12 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad „Bankroto administratorius motyvuotu prašymu kreipiasi į ikiteisminio tyrimo įstaigas dėl fizinio

ditoriaus teisių pažeidimas, tai net ir esant susiklosčiusioms svarbioms faktinėms aplinkybėms skolininkas turi vadovautis įstatymais ir pagal juos spręsti dėl būtinumo sudaryti sutartį."[565] Pavyzdžiui, vienoje naujausių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų buvo konstatuotas skolininko geranoriško atsiskaitymo su kreditoriumi pagal teismo įsakymą, kaip *actio Pauliana* instituto pagrindu ginčijamo sandorio, neprivalomumas. Kasacinis teismas pažymėjo: „<...> tai, jog įsiteisėję teismo sprendimas, nutartis, įsakymas ar nutarimas turi būti vykdomi, o jų nevykdymas vertintinas kaip viešosios tvarkos pažeidimas, nereiškia, kad jie gali būti vykdomi pažeidžiant teisės normas ar kitų asmenų teises"[566].

Apibendrinant šiame disertacijos poskyryje išdėstytą teismų praktiką, išskirtinas LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos „skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio" aiškinimas, pagal kurį skolininko sandoris dėl ankstesnės skolos, kurios terminas buvo suėjęs, padengimo dažniausiai laikomas neprivalomu. Prisimenant, kad pirmenybiniai sandoriai Lietuvos teisėje *actio Pauliana* instituto pagrindu gali būti ginčijami ir ordinariniame procese, ir bankroto procese, akivaizdu, kad šiuo aspektu Lietuvoje kreditoriams trūksta teisinio tikrumo. Plačiau tai analizuojama šios disertacijos 2.7. ir 3.3.2. poskyriuose.

2.4.4. Skolininko nesąžiningumas

Lietuvos teisėje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto aspektu skolininko elgesys laikomas sąžiningu, kai jis pasižymi protingo asmens elgesio standartus atitinkančiais veiksmais ir juo sąžiningai siekiama naudos įmonei bei atsiskaitymo su visais jos kreditoriais įstatymų nustatyta tvarka. Savo ruožtu, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad turtinės padėties sunkinimas, naujų įsipareigojimų prisiėmimas, turto perleidimas ir neatsiskaity-

asmens veiksmų, atitinkančių Baudžiamojo kodekso <...> 208 <...> straipsniuose nustatytus požymius, nustatymo"). Sprendžiant, ar skolininko nesąžiningumas laikytinas nusikaltimu, turi būti įvertinta objektyvių ir subjektyvių šios veikos požymių, nuo kurių priklauso veikos pavojingumo laipsnis ir pobūdis, visuma. Pasak Lietuvos kasacinio teismo:

1. veiksmai, užtikrinant (patenkinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, susiję su ypatingu kaltininko nesąžiningumu, sąmoningu kitų kreditorių turtinių teisių pažeidimu, veikimu savanaudiškais tikslais ar kitokiu kaltininko elgesiu šiurkščiai pažeidžiant sąžiningo ūkininkavimo principus dažniausiai, esant kitiems nusikaltimo sudėties požymiams, laikytini skolininko nesąžiningumu LR BK 208 straipsnio 1 dalies prasme;
2. nelaikytini nusikalstamais LR BK 208 straipsnio 1 dalies prasme veiksmai patenkinant (užtikrinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, kurie yra nulemti ekonominio būtinumo ir kuriais siekiama išvengti bendrovės bankroto, padaryti veiksmingesnę likusių kreditorių interesų apsaugą ar kitų itin pozityvių, reikšmingų tikslų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. B. pagal BK 208 str. 1 d.* (bylos Nr. 2K-7-181-895/2015)).

565 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Kasyba" v. R. P. IĮ, RUAB „Murestos prekyba"* (bylos Nr. 2A-710/2012); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Bildunga" v. RUAB „Elektrotinklas"* (bylos Nr. 3K-3-204/2012); 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus" v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris"* (bylos Nr. 3K-3-47/2013).

566 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Šilo statyba" v. UAB „Alinita"* (bylos Nr. 3K-3-175-403/2018).

mas su tiekėjais yra pakankamas pagrindas spręsti dėl skolininko nesąžiningumo ir vengimo atsakyti už įmonės prievoles[567].

Taip pat sąžiningo skolininko elgesio neatitinka ir kreditorių lygiateisiškumo principo pažeidimą lemia situacija, kai skolininkas, žinodamas blogą savo finansinę padėtį, iš savo kreditorių išskiria vieną ar kelis ir su jais visiškai ar iš dalies atsiskaito, t. y. „<...> pasirinktinis atsiskaitymas nesilaikant įstatyme nustatyto atsiskaitymų eiliškumo, pažeidžiant pirmesnės eilės kreditorių teises, paneigia skolininko sąžiningumą“[568]. Teismų praktikoje pasisakyta, kad sandorio, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, sudarymas pateisinamas tik išimtiniais atvejais, konstatavus sandorio ekonominį naudingumą įmonei, pagrįstą skolininko siekiu išvengti bankroto ar sumažinti įmonės nemokumo riziką. Tais atvejais, kai įmonė, būdama nemoki, pasirinktinai patenkina dalies kreditorių reikalavimus, pažeidžiamos kitų kreditorių teisės, ir toks skolininko elgesys vertintinas kaip prieštaraujantis sąžiningai verslo praktikai[569].

Pažymėtina, kad nuo 2013 m. spalio 1 d. LR CK papildžius 6.930[1] straipsniu „Atsiskaitymų grynaisiais[570] ir negrynaisiais pinigais eiliškumas“, skolininko, neturinčio pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, galimybės pasirinkti kreditorius, su kuriais jis atsiskaitys, dar labiau sumenko[571]. Be to, minėtame straipsnyje įtvirtintą atsiskaitymų eiliškumo tvarką skolininkui pažeidus[572], kai ieškinys 6.930[1] straipsnio pagrindu yra

567 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje *BIĮ G. V. vaistinė v. G. V., L. V., K. V. ir G. V.* (bylos Nr. 3K-3-360/2012).

568 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“* (bylos Nr. 3K-7-130/2013).

569 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Drustila“ ir UAB „Grand SPA Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-400/2013).

570 Pats atsiskaitymas grynaisiais pinigais kasacinio teismo praktikoje yra pripažįstamas rizikingu ir laikomas viena iš aplinkybių, reikšmingų sprendžiant dėl asmenų nesąžiningumo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 26 d. nutartį civilinėje byloje *BIĮ G. V. vaistinė v. G. V., L. V., V. J., S. J., L. R., A. R.* (bylos Nr. 3K-3-313/2013)).

571 LR CK 6.930[1] straipsnio 1 dalis numato, kad „skolininkas, kuris neturi pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, privalo atsiskaitymus atlikti šia eile:

1. pirmąja eile atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus dėl žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, atlyginimo ir išlaikymo išieškojimo;
2. antrąja eile atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus dėl išmokų, atsirandančių iš darbo ir autorinių sutarčių;
3. trečiąja eile atsiskaityti pagal mokėjimo dokumentus, nustatančius įmokas į biudžetą (valstybės, savivaldybės, Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetus) ir valstybės pinigų fondus;
4. ketvirtąja eile atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus kitiems piniginiams reikalavimams patenkinti;
5. penktąja eile atsiskaityti pagal kitus mokėjimo dokumentus kalendorinio eiliškumo tvarka“.

Atsiskaitymai pagal tos pačios eilės reikalavimus atliekami mokėjimo dokumentų gavimo kalendorinio eiliškumo tvarka (LR CK 6.930[1] straipsnio 2 dalis).

572 Teismui vertinant, ar skolininko atliktas mokėjimas pažeidžia LR CK 6.930[1] straipsnyje įtvirtintą imperatyvą, turi būti nustatyta, kad: i) skolininkas atsiskaitymo metu neturėjo pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti (nustatant šią aplinkybę vertinamos skolininko turimos lėšas grynaisiais ir negrynaisiais pinigais atlikto ginčijamo atsiskaitymo momentu, taip pat pareikštų reikalavimų skolininkui tuo pačiu momentu apimtis) ir ii) skolininkas atliko mokėjimą

reiškiamas ginant straipsnio normoje minimų egzistavusių pirmesnės eilės skolininko kreditorių (palyginti su kreditoriumi, kuriam atliktas mokėjimas yra ginčijamas) interesus[573], atliktas mokėjimas pripažįstamas niekiniu, nes prieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms (LR CK 1.80 straipsnio 1 dalis, LR CK 6.930[1] straipsnis).

Pastarojo reguliavimo specifiškumą galima iliustruoti tokiu hipotetiniu pavyzdžiu[574]. Įsivaizduokime, kad įmonė nuomoja jai priklausančias negyvenamąsias patalpas tretiesiems asmenims ir, šiems uždelsus atsiskaityti, laikinai susiduria su finansiniais sunkumais: įsiskolina darbuotojams, biudžetui, komunalinių paslaugų ir kitiems tiekėjams. Jei vadovautis verslininkų logika, akivaizdu, kad įmonė, stengdamasi išsaugoti verslą, pirmiausia bandys atsiskaityti su komunalinių paslaugų tiekėjais (t. y. apmokės gautas sąskaitas už vandenį, šildymą, elektrą), nes be tų paslaugų jos patalpų nuomos verslas negalės funkcionuoti. Tačiau pagal LR CK 6.930[1] straipsnį pirma turėtų būti padengtos skolos valstybės, savivaldybės, Valstybinio socialinio draudimo fondo ar Privalomojo sveikatos draudimo fondo (SODROS) biudžetams ir valstybės pinigų fondams.

Minėtą imperatyvų atsiskaitymų eiliškumo reguliavimą vertinant pauliškojo ieškinio aspektu, per kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyros prizmę, teigtina, kad ginčijant sandorius *actio Pauliana* bylose kaip pirmenybinius, LR CK 6.930[1] straipsniu neturėtų būti vadovaujamasi. Pastarąja norma valstybė įstatyme įtvirtino savo prioritetą prieš kitus kreditorius (t. y. numatė, kad visų likusių skolininko kreditorių – net ir darbuotojų – reikalavimai, dėl kurių dar nėra išduoti vykdomieji dokumentai, ordinariniame procese gali būti tenkinami tik tuomet, kai skolininkas pirma atsiskaito su biudžetais ir pinigų fondais). Tačiau kaip šios disertacijos 1.3.4. poskyryje nurodyta, įprastos verslo operacijos, dėl kurių įmonė skolininkė gauna naudą, nes yra tęsiamas jos verslui reikalingų prekių tiekimas ar paslaugų teikimas, *actio Pauliana* aspektu negali būti laikomos nesąžiningais sandoriais. Priešingas traktavimas panaikina galimybę finansinių sunkumų turinčiai įmonei skolininkei tęsti ūkinę komercinę veiklą ir, iš įmonei naudingų sandorių gavus pajamų, siekti išlikti rinkoje.

2.4.5. Trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį sandorį, nesąžiningumas

LR CK 6.66 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta: „Dvišalį sandorį pripažinti negaliojančiu šio straipsnio 1 dalyje numatytu pagrindu galima tik tuo atveju, kai trečiasis asmuo, sudarydamas su skolininku sandorį, buvo nesąžiningas, t. y. žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises. Neatlygintinis sandoris gali būti pripažintas

pažeisdamas LR CK 6.930[1] straipsnio 1 ar 2 dalyje nustatytą eiliškumą (turi būti nustatyta, kad egzistavo pirmesnės eilės kreditoriai, kaip jie įvardijami aptartoje normoje, palyginti su kreditoriumi, kuriam atliktas mokėjimas yra ginčijamas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Pagrindinis ėjimas“ v. UAB „Lintera“* (bylos Nr. e3K-3-351-611/2017)).

573 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Šilo statyba“ v. UAB „Apastata“* (bylos Nr. 3K-3-313-403/2018).

574 Šis perfrazuotas pavyzdys paimtas iš Šerėnaitė, A. Dirbti saugu su tais, kurie neskolingi. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2015-03-01 [žiūrėta 2016-09-30]. <http://vz.lt/archive/article/2015/2/17/dirbti-saugu-su-tais-kurie-neskolingi>.

negaliojančiu nepaisant trečiojo asmens sąžiningumo ar nesąžiningumo.“ Neatlygintiniais laikomi tokie sandoriai, pagal kuriuos sandorio šalis už jo įvykdymą iš kitos šalies negauna jokio turtinio pobūdžio patenkinimo[575].

Kasacinio teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje LR CK 6.66 straipsnio 2 dalies normoje minimo žinojimo aspektu yra nurodyta, kad:

- „žinojimas“ suprantamas kaip asmens turėjimas tam tikrų duomenų, o
- „turėjimas žinoti“ aiškinamas kaip asmens pareiga veikti aktyviai, pareiga pasidomėti, todėl nepagrįstas neveikimas vertintinas kaip nesąžiningas elgesys[576].

Taip pat teismų praktikoje pažymima, kad vertinant trečiojo asmens nesąžiningumą nėra reikalaujama, kad tas asmuo žinotų, kam ir kiek skolininkas yra skolingas, užtenka, kad minėtas asmuo tikėtinai žinotų, jog sudaromas sandoris sukels ar sustiprins skolininko nemokumą, ar sumenkins pastarojo galimybę atsiskaityti su kreditoriais[577].

Pirmiau minėtoje kasacinio teismo praktikos apžvalgoje taip pat yra pažymėta, kad „prievolės šalies sąžiningumas preziumuojamas atsižvelgiant į sąžiningumo prezumpciją ir sistemiškai aiškinant CK 6.66 ir 6.67 straipsnius <...>. Tais atvejais, kai įstatymas nepreziumuoja konkretaus subjekto nesąžiningumo, asmeniui nereikia įrodinėti savo sąžiningumo“. Pastaruoju aspektu teismų praktikoje taip pat galima rasti bylų, kuriose, atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes, teismas konstatuoja: „Remiantis CK 6.66 str. bei šią normą aiškinančia teismų praktika, ūkio subjekto sąžiningumas yra preziumuojamas, jis negali būti paneigiamas nepagristomis prielaidomis apie tariamą nepasidomėjimą ieškovės kreditoriais, nenurodant konkrečių faktų, patvirtinančių atsakovės žinojimą ne tiesiog apie ieškovės kreditorius, bet apie galimą jų teisių pažeidimą sudaroma sutartimi.“[578] Tačiau pokrizinio laikotarpio Lietuvos teismų praktiką *actio Pauliana* bylose vertinant kaip visumą, laikytina, kad reikalavimas įrodyti trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį sandorį, nesąžiningumą tam tikrais atvejais nebekelia didesnių keblumų ieškovui: trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, sąžiningumo klausimu nacionalinių teismų praktika nuosekliai griežtėja.

Galima teigti, kad pokriziniu laikotarpiu Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos kasacinio teismo praktika LR CK 6.66 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą, kuria siekta kredito-

575 Kai *actio Pauliana* ieškinio pagrindu ginčijami išvestiniai sandoriai, tokie kaip hipoteka, įkeitimas ar laidavimas, pagal LR CK 6.66 straipsnio 2 dalį nustatinėjant, ar trečiasis asmuo, sudarydamas su skolininku ginčijamą sandorį, turėjo priešpriešinę pareigą pateikti tam tikrą turtinio pobūdžio patenkinimą, yra vertinama ne tik ginčijama sutartis, bet ir sutarties, iš kurios kylančių prievolių vykdymas buvo užtikrintas, nuostatos (pvz., žr., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 13 d. nutartį civilinėje byloje *BUAB „Adreka“ v. UAB „Swedbank lizingas“* (bylos Nr. 3K-3-41/2015); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 12 d. nutartį civilinėje byloje *BUAB „Netimpex“ v. UAB Medicinos bankas* (bylos Nr. 3K-7-61-684/2015)).

576 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“, *supra* note 26.

577 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naras“ v. UAB „Vernisažas“* (bylos Nr. 3K-3-270-684/2015).

578 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 13 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „GLOBUS trade“ v. UAB „TIEKĖJŲ GILDIJA“* (bylos Nr. e2A-686-236/2016).

riaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų bei pareigų pusiausvyros, tais atvejais, kai *actio Pauliana* ieškinį pareiškia bankrutuojančiosios įmonės administratorius[579], „išbalansavo“: teismai daugeliu atvejų toleruoja[580], kai administratoriai argumentus apie trečiojo asmens nesąžiningumą grindžia vien deklaratyviais teiginiais, įrodinėjimo naštą perkeldami atsakovui. Dėl to ginčijamą sandorį sudaręs trečiasis asmuo, siekdamas išsaugoti sandorio pagrindu įgytą turtą ar turtines teises, faktiškai išsyk *actio Pauliana* byloje turi įrodinėti, kad „jam prieinamomis priemonėmis pasidomėjo, ar ketinantis sudaryti sandorį asmuo neturi kreditorių, ar sudarant sandorį nebus pažeisti jų interesai“[581]. Iš Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos matyti[582], kad minėtą pasidomėjimą galėtų įrodyti trečiojo asmens rašytiniai paklausimai ar kiti dokumentai, kuriais prieš ginčijamo sandorio sudarymą jis domisi kitos sandorio šalies patikimumu, prašo informacijos apie tos šalies turtinę padėtį, turimus kreditorius, skolų mastą, atsiskaitymus su tais kreditoriais, ginčus teisme, daiktinių teisių suvaržymus ir pan. Be to, minėti nuo ginčijamo sandorio sudarymo laikų išsaugoti trečiojo asmens įrodymai turi būti patikimi[583] ir pakankami.

---

579 *Actio Pauliana* ieškinį reiškiant ordinariniame procese teismai reikalauja kreditorių įrodyti, jog trečiasis asmuo žinojo apie sąmoningą skolininko ketinimą sudaromu sandoriu neįvykdyti turimos prievolės kreditoriui arba, plačiąja prasme, žinojo apie kreditoriaus interesų pažeidimą, kaip tokio sandorio padarinį (pvz., žr. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 25 d. nutartį civilinėje byloje *I. K. v. A. P., O. P. ir I. Z.* (bylos Nr. e2A-459-943/2015)).

580 Galbūt ir dėl to, kad, kaip pripažįstama teismų praktikoje (pvz., žr. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. balandžio 26 d. nutartį civilinėje byloje *BUAB „TR-LOG“ v. BUAB „Transbank logistics“* (bylos Nr. 2A-93-370/2018)), neigiamų aplinkybių (trečiojo asmens nepasidomėjimo skolininko kreditoriais ir kt.) įrodinėjimas paprastai yra sudėtingesnis ar net neįmanomas.

581 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. IĮ* (bylos Nr. 3K-3-168/2007).

582 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Erra“ v. UAB „Macro Investment“* (bylos Nr. 2A-421/2012); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“* (bylos Nr. 3K-7-130/2013); kt.

583 Vienoje civilinėje byloje pagal BUAB „Baltic Steel Group“ administratoriaus ieškinį dėl reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia *actio Pauliana* instituto pagrindu ginčijamas sandoris 2014-11-14 buvo sudarytas tik po to, kai atsakovo UAB „Ajeras“ užsakymu UAB „Gelvora“ atliko ieškovo kreditingumo vertinimą. UAB „Gelvora“ 2014-11-07 ataskaitoje, parengtoje vadovaujantis skolininko UAB „Baltic Steel Group“ 2014-06-30 balanso duomenimis, vieša informacija apie įsiskolinimus, dalyvavimus teismo procesuose, kita viešuose registruose skelbiama informacija, buvo konstatuota, jog ieškovas yra perspektyvi bendrovė, kurios turtinė padėtis yra gera. Kartu buvo nurodyta, kad ataskaitos surašymo dieną tiriama bendrovė neturi pradelstų įsiskolinimų valstybės biudžetui („Sodrai“ ir Valstybinei mokesčių inspekcijai), taip pat nėra duomenų apie pradelstus įsipareigojimus kitiems ūkio subjektams. Byloje paaiškėjus, kad UAB „Baltic Steel Group“ skolų valstybės biudžetui vis dėlto buvo ir duomenys apie tai buvo vieši, Lietuvos apeliacinis teismas, ginčijamą reikalavimo teisių perleidimo sutartį pripažindamas negaliojančia, UAB „Ajeras“ sąžiningumo aspektu nurodė:

- „Kreditingumo vertinimo veikla nėra licencijuojama, ja verstis gali bet kuris juridinis asmuo. Taigi tik nuo užsakovo priklauso, kokia bendrove pasitikima“;
- „verslininkui yra / turi būti žinomi verslo vertinimo kriterijai ir ypatumai <…>. Toks asmuo turi / privalo turėti gebėjimų ir įgūdžių suprasti finansinės atskaitomybės dokumentus, įvertinti tiek savo, tiek atitinkamai kito juridinio asmens verslo riziką. <…> nepaneigti ieškovo teiginiai, kad pastarasis (atsakovas UAB „Ajeras“ – *aut. past.*) galėjo ir pats tinkamai įvertinti akivaizdžius

Nors sandorio dalyvio sąžiningo elgesio standartą atitinkantis reikalavimas veikti aktyviai ir pasidomėti, ar sudarant sandorį nebus pažeisti kitų skolininko kreditorių interesai, pagal nacionalinių teismų praktiką taikomas atsižvelgiant į ginčijamo sandorio sudarymo aplinkybių kontekstą („reikalavimai sąžiningumo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia“[584]), pokrizinio laikotarpio Lietuvos teismų praktika leidžia teigti, jog ginčijamą sandorį sudaręs trečiasis asmuo teismo pripažįstamas nesąžiningu tuo atveju, jei *actio Pauliana* byloje nustatoma, kad:

- ginčijamo sandorio sudarymo metu skolininkui jau buvo pareikšti kitų kreditorių ieškiniai dėl skolų priteisimo ir (ar) galiojo kokie nors jo turto areštai ar buvo kitokios „neigiamos“ informacijos apie skolininko turtinę padėtį žiniasklaidos priemonėse ir (ar) viešuosiuose registruose[585]; ir (arba)
- ginčijamo sandorio šalis, prieš jį sudarant, kurį laiką siejo sutartiniai santykiai, dėl kurių trečiajam asmeniui (turto įgijėjui) turėjo būti žinoma sudėtinga skolininko finansinė būklė naujojo sandorio sudarymo momentu (nes, teismų vertinimu, sudarydamos bei vykdydamos ankstesnes sutartis šalys sužino ir apie viena kitos finansinę padėtį bei galimybes atsiskaityti[586]); ir (arba)
- ginčijamu sandoriu skolininkas, jau būdamas faktiškai nemokus, ir jo kontrahentas (to skolininko kreditorius) atliko vienarūšių priešpriešinių reikalavimų įskaitymą[587]; arba susitarė, kad su tuo kreditoriumi atsiskaitys ne pats skolininkas, o tretieji asmenys (skolininko skolininkai)[588]; ir pan.

---

ieškovo 2010 m. finansinės atskaitomybės, o taip pat ir 2014-06-30 balanse nurodytus duomenis apie ženklius įsipareigojimus, susijus su darbo užmokesčiu, o taip pat šios skolos pokyčius ir didėjimo tendenciją nuo 2013-12-31.“

(Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 4 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Baltic Steel Group“ v. UAB „Ajeras“* (bylos Nr. 2A-362-157/2016).

584 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „SNORAS Development“ v. M. M.* (bylos Nr. 3K-3-546-915/2015).

585 Pvz., žr. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 16 d. nutartį civilinėje byloje *BUAB „STAURA“ v. UAB „Decor centras“* (bylos Nr. 2A-922/2012); 2012 m. spalio 3 d. nutartį civilinėje byloje *BAB „Kasyba“ v. R. P. IĮ, RUAB „Murestos prekyba“* (bylos Nr. 2A-710/2012).

586 Pvz., žr. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 21 d. nutartį civilinėje byloje *BUAB „Edija“ v. UAB „Medrida“, UAB „Elektrovatas“ ir kt.* (bylos Nr. 2A-651/2012).

587 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27 d. nutartyje civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris“* (bylos Nr. 3K-3-47/2013), remiantis ankstesne kasacinio teismo praktika, pabrėžta, kad kreditoriui nedraudžiama iki bankroto bylos iškėlimo daryti įskaitymus, bet tai privalo nepažeisti kitų kreditorių interesų. Jeigu be kreditoriaus, kuriam perleistas reikalavimas į lėšas, į nemokumo padėtį patekęs skolininkas turėjo daugiau kreditorių, kurių reikalavimai buvo piniginiai, o su jais liko neatsiskaityta, tai yra pagrindas daryti išvadą, kad kitų kreditorių interesai buvo pažeisti (neatsižvelgiant į tai, kad įmonės nemokumas nedidėjo arba nepakito). Kai skolininkas nemokus, visiškas atsiskaitymas su vienu ar keletu kreditorių, taip išskiriant juos iš kitų, neatitinka sąžiningo elgesio standartų, todėl sandorio šalių, žinojusių apie nurodytą situaciją, sandorio, kaip pagrindo atsiskaityti, sudarymas tik su pasirinktu kreditoriumi reiškia jų nesąžiningumą.

588 Pastarojo pavyzdys gali būti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 5 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“ ir UAB „Ulpas“* (bylos Nr. 2A-1022/2012), kur ginčijamu sandoriu buvo susitarta, kad su UAB „Ulpas“ (subrangovu)

Kasacinio teismo praktikoje išskiriamus trečiojo asmens sąžiningą elgesį apibūdinančius požymius Lietuvos apeliacinis teismas apibendrina kaip reikalavimą „besąlygiškai nepasikliauti kito asmens sukuriamu patikimumo įspūdžiu“[589]. Tačiau tyrimo autorės požiūriu, per su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, sąžiningumo kriterijaus *actio Pauliana* bylose išplėtojimą Lietuvos teisėje faktiškai įtvirtintas draudimas kreditoriams veroslininkams tam tikromis aplinkybėmis (t. y. kilus abejonių dėl kontrahento, su kuriuo sudaryta vienokia ar kitokia sutartis, pajėgumo ją įvykdyti ir numanant, jog skolininkas yra faktiškai nemokus bei turi kitų kreditorių) siekti savo reikalavimo patenkinimo ir jį iš skolininko priimti. Pavyzdžiui, vienoje naujausių *actio Pauliana* bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesąžiningu pripažino kreditorių, gavusį atsiskaitymą iš skolininko teismo įsakymo pagrindu. Kasacinis teismas pažymėjo: „<...> nors teisė kreiptis į teismą ginant pažeistas teises ar teisėtus interesus yra konstitucinė teisė ir ji negali būti varžoma, tačiau atsižvelgiant į tai, kad abi šalys bendradarbiavo statybų versle, reikalauti teismo keliu įvykdyti skolinį įsipareigojimą, kurio įvykdymo terminas visai neseniai buvo suėjęs, teismo vertinimu, gali tik asmuo, turintis informacijos, kad skolininkas yra nemokus ir dėl to skolinis įsipareigojimas gali būti neįvykdytas, kadangi toks tarpusavio atsiskaitymų būdas nepadeda kurti ir palaikyti bendradarbiavimo santykių, kurie būdingi statybos rangos santykiams ir netgi įtvirtinti šią ūkinės veiklos sritį reguliuojančiose teisės normose. <...> nagrinėjamoje byloje atsakovės, kuri CK 6.66 straipsnyje reguliuojamų santykių aspektu vertintina kaip trečiasis asmuo, elgesys neatitiko protingumo ir ypač teisingumo principų reikalavimų, todėl konstatuotinas jos nesąžiningumas.“[590]

Aptarto reguliavimo problematika analizuojama disertacijos 3.2.1. poskyryje, o trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumo kriterijaus apibrėžties tikslinimo gairės pateikiamos disertacijos 3.3.3. poskyryje.

2.4.6. Ieškinio senaties terminas

LR CK 6.66 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius per vienų metų ieškinio senaties terminą[591]. Kasacinio teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje nurodoma: „Sutrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas *actio Pauliana* pareikšti nustatytas siekiant apsaugoti civilinių teisinių santykių stabilumą.“[592]

atsiskaitys ne UAB „Murena“ (rangovas), o jos skolininkas – UAB „Grand SPA Lietuva“ (užsakovas). Kadangi nei statybos rangos, nei statybos subrangos sutartys tokio tiesioginio atsiskaitymo nenumatė ir iki tol tarp šių šalių aptariamas atsiskaitymo būdas nebuvo naudojamas, vertindama atsakovo UAB „Ulpas“, kaip trečiojo asmens, sąžiningumą, teisėjų kolegija pabrėžė: jau vien pasiūlymas tokį ginčo sandorį sudaryti protingam ir atsakingam verslo subjektui turėjo sukelti abejonių dėl kontrahento mokumo, kartu – dėl tokio sandorio teisėtumo.

589 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje *I. K. v. A. P., O. P. ir I. Z.* (bylos Nr. e2A-459-943/2015).

590 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Šilo statyba“ v. UAB „Alinita“* (bylos Nr. 3K-3-175-403/2018).

591 Ieškinio senatis – laiko tarpas, per kurį asmeniui garantuojamas jo pažeistos teisės gynimas, jeigu per šį laiko tarpą suinteresuotas asmuo kreipėsi į teismą (LR CK 1.124 straipsnis).

592 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“, *supra* note 26.

Ieškinio senaties termino eiga *actio Pauliana* instituto pagrindu inicijuotose bylose laikoma prasidėjusia nuo tada, kai kreditorius, kaip ieškovas, sužinojo ar turėjo sužinoti:

- apie skolininko sudarytą sandorį, kurį vėliau šis kreditorius imasi ginčyti, ir
- tai, kad tas sandoris pažeidžia to kreditoriaus teises.

Dėl pastarojo aspekto Lietuvos apeliacinio teismo yra pasisakyta: „*Actio Pauliana* instituto ypatumas tas, kad ne bet koks skolininko sandoris pažeidžia kreditoriaus interesus, o tik toks, dėl kurio sudarymo sumažėja skolininko galimybė atsiskaityti su kreditoriumi. Todėl vien kreditoriaus sužinojimas apie skolininko sudarytą sandorį, jeigu nėra pagrįstų priežasčių spręsti, kad dėl šio sandorio sumažėja skolininko galimybė atsiskaityti su kreditoriumi, dar nelaikytinas vienerių metų ieškinio senaties *actio Pauliana* ieškiniui pareikšti pradžia.“[593]

Lietuvos kasacinio teismo praktikoje pažymima, kad teismas, spręsdamas apie ieškinio senaties termino eigos pradžią, pirmiausia nustato teisės pažeidimo momentą, t. y. sandorio sudarymo datą. Kai kreditorius įrodinėja, kad apie savo teisės pažeidimą (sandorio sudarymą) sužinojo vėliau, nei tas sandoris buvo sudarytas, teismas įvertina, ar kreditorius negalėjo sąžiningai, kaip apdairus ir rūpestingas asmuo, sužinoti apie sudarytą sandorį anksčiau, nei jo nurodytas laiko momentas[594]. Taigi, spręsdamas dėl ieškinio senaties pradžios, teismas vertina, ar kreditorius pakankamai rūpestingai ir nedelsdamas siekė išsiaiškinti, ar skolininko sandoris pažeidžia to kreditoriaus interesus. Šiuo aspektu reikšmingos tampa aplinkybės ir jas pagrįsti galintys įrodymai, jog kreditorius veikė taip aktyviai, kaip toje situacijoje buvo įmanoma ir reikalinga[595]. Manytina, kad tokie pat reikalavimai kreditoriams teismų būtų taikomi ir tuomet, kai *actio Pauliana* ieškinys teikiamas bankroto procese. Nors LR ĮBĮ įpareigoja administratorių patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnį kaip trisdešimt šešių mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo ir, esant pagrindui, juos ginčyti, tuo atveju, jei bankroto administratorius šios pareigos tinkamai nevykdo, kreditoriai turėtų būti aktyvūs ir imti ginti savo teises bei pažeistus interesus savarankiškai. Pavyzdžiui, LR ĮBĮ 21 straipsnio 2 dalies 3 punkto normos pagrindu pareikalauti administratorių pateikti

593 Šioje byloje *actio Pauliana* ieškinys buvo kreditoriaus (banko) pareikštas ne išsyk po sužinojimo apie ginčijamo sandorio sudarymą, o tik įsitikinus, jog ginčijamu dovanojimo sandoriu sumažėjo atsakovų (laiduotojų) galimybės vykdyti įsipareigojimus. Teisėjų kolegija sprendė, kad toks kreditoriaus elgesys buvo pagrįstas, nes „tik paaiškėjus, jog įkeisto turto nepakanka ieškovo reikalavimams patenkinti, ieškovas sužinojo apie tai, kad ginčijamas dovanojimo sandoris, kuriuo laiduotojas perleido savo turtą, iš kurio galėtų būti tenkinama neužtikrinta ieškovo reikalavimo dalis, pažeidė ieškovo kaip kreditoriaus teises, todėl nuo šio momento prasidėjo ieškinio senaties *actio Pauliana* ieškiniui pareikšti terminas, kuris nėra praleistas“. Teismas nurodė: „Kitoks banko elgesys, t. y. *actio Pauliana* ieškinių reiškimas dėl visų laiduotojų sandorių vos sužinojus apie jų sudarymą ir neįvertinus, ar jie sumažino laiduotojų galimybes atsiskaityti su banku, būtų nesuderinamas su pareiga kreditoriaus teises įgyvendinti sąžiningai ir ekonomišku būdu, t. y. skolininkui sukeliant minimalias neigiamas pasekmes“ (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Medicinos bankas“ v. K. P., J. P. ir D. P.* (bylos Nr. 2A-149/2012)).

594 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje P. *E. v. Šiaulių apskrities viršininko administracija, Šiaulių miesto savivaldybė,* bylos Nr. 3K-3-299/2006; 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *E. G. v. O. A. (O. A.)* (bylos Nr. 3K-3-423/2007).

595 Šiuo aspektu paminėtina, kad Lietuvos teismai pripažįsta, jog kreditorius neturi įstatymo numatytos pareigos nuolat sekti ir domėtis sandoriais, kuriuos sudaro jo skolininkai (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje *AB Ūkio banko v. K. Š., A. Š., D. N. Š., D. J. Š., P. A. Š. ir L. Š.* (bylos Nr. 2A-91/2013); kt.).

bankrutuojančios įmonės dokumentus, kad galėtų su jais susipažinti ir, esant pagrindui, inicijuoti bei teikti *actio Pauliana* ieškinius teismui[596].

Tuo atveju, kai bankrutuojančios įmonės administratorius *actio Pauliana* instituto pagrindu ginčija prieš bankroto bylos iškėlimą sudarytus sandorius, nustatant, ar nepraleistas ieškinio senaties terminas, taikomos LR ĮBĮ nuostatos. Pagal LR ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punkto redakciją, įsigaliojusią nuo 2014 m. spalio 30 d., administratorius „ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos patikrina įmonės sandorius <…> ir pareiškia ieškinius teisme <...> dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais <…>. Šiuo atveju laikytina, kad administratorius apie sandorius sužinojo nuo dokumentų apie šių sandorių sudarymą gavimo dienos. Šiame punkte nurodytą 6 mėnesių terminą administratoriaus prašymu teismas gali pratęsti ne ilgesniam kaip 6 mėnesių laikotarpiui. <…>“.

Bankroto bylose ir bylose, kai viena iš šalių yra bankrutuojanti įmonė, visais atvejais yra konstatuojamas viešojo intereso buvimas[597]. Todėl *actio Pauliana* ieškinio bankroto procese teikimo atveju teismai laikosi pozicijos, kad termino šiam ieškiniui paduoti pradžia laikytina diena, kai bankroto administratorius gavo pakankamai duomenų apie bankrutuojančios įmonės interesų pažeidimą[598].

Lietuvos kasacinio teismo praktikoje yra aiškinama, kad taikant ieškinio senatį, kuri yra materialiosios civilinės teisės institutas, turi būti derinami du teisiniai gėriai:

- asmens pažeistos teisės gynimas ir
- civilinių teisinių santykių stabilumas[599].

Civilinių teisių subjektai yra laisvi spręsti dėl savo turimų teisių įgyvendinimo ir jų gynimo. Tuo atveju, kai asmuo, žinodamas apie savo teisių pažeidimą, per įstatymo nustatytą ieškinio senaties terminą be svarbių priežasčių nesikreipia teisminės gynybos, toks elgesys ir kitų suinteresuotų asmenų, ir teismo gali būti prilyginamas turimų teisių atsisakymui ir gali sukelti analogiškų pasekmių[600].

Tačiau, siekiant užtikrinti ieškovo interesus, teisės aktuose yra įtvirtinta ir praleisto ieškinio senaties termino atnaujinimo galimybė: pripažinus, kad ieškinio senaties terminas praleistas dėl svarbios priežasties, pažeistoji teisė turi būti ginama, o praleistas senaties terminas atnaujinamas (LR CK 1.131 straipsnio 2 dalis). Kalbant apie ieškinio senaties termi-

---

596 Minėtos teisės įgyvendinimas (jo tvarką apibrėžia LR ĮBĮ 21 straipsnio 3 dalis) teoriškai galimas iki skolininko likvidavimo dėl bankroto ir išregistravimo iš Juridinių asmenų registro momento: kai viena iš ginčijamo teisinio santykio šalių pasitraukia iš šio santykio ir jeigu nėra teisių perėmimo (išregistruotos įmonės kreditorius, turintis nepatenkintų kreditorinių reikalavimų, nėra laikomas tos likviduotos įmonės teisių perėmėju) civilinis procesas *actio Pauliana* instituto pagrindu negali prasidėti, o jau prasidėjęs procesas negali vykti toliau (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. ir E. A. v. Č. D. ir R. D.* (bylos Nr. 2A-658/2012)).

597 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vinukas“ v. UAB „LCL“, AB Sampo bankas* (bylos Nr. 2A-127/2009); kt.

598 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Elsika“ v. UAB „MBI baldai“* (bylos Nr. 2A-1411/2012).

599 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Balto print“ v. UAB „Schenker“* (bylos Nr. 3K-3-274/2014).

600 *Ibid*.

no atnaujinimą, teismų praktikoje pripažįstama, kad svarbiomis ieškinio senaties termino praleidimo priežastimis gali būti pripažįstamos tik ieškinio senaties termino metu buvusios aplinkybės, sutrukdžiusios asmeniui laiku ginti savo pažeistas teises ir interesus, kurios nepriklausė nuo asmens valios[601]. Kiekvienu atveju dėl konkrečių ieškinio senaties termino praleidimo priežasčių svarbos ir pagrindo jį atnaujinti teismas sprendžia vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, atsižvelgdamas į ginčo esmę, šalių elgesį bei kitas reikšmingas bylos aplinkybes: „Sprendžiant termino atnaujinimo klausimą, svarbu nustatyti, ar terminas praleistas dėl svarbių priežasčių ir kiek termino atnaujinimas turės įtakos teisingumui ir kitų asmenų teisėms bei teisėtiems interesams.“[602] Kaip Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodyta[603], pareikšto ieškinio atmetimas dėl ieškinio senaties termino pasibaigimo neatitiktų ieškinio senaties instituto paskirties tuo atveju, kai:

i) teismas konstatuoja, jog pareikštu *actio Pauliana* ieškiniu siekiama apginti visuomenei svarbius interesus,
ii) sudėtinga per įstatyme nustatytą terminą surinkti reikiamus duomenis ieškiniui pareikšti ar egzistuoja kitos aplinkybės, kliudančios asmeniui laiku kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių gynimo,
iii) ieškovas imasi aktyvių veiksmų ginti pažeistas teises ir
iv) praleistas terminas nėra neprotingai ilgas.

Aprašytoje situacijoje viešasis interesas užtikrinti realią pažeistų subjektinių teisių apsaugą nusveria interesą garantuoti teisinių santykių stabilumą[604].

Vertinant šiame disertacijos poskyryje aptartą teismų praktiką, LR CK 6.66 straipsnyje numatytas vienų metų *actio Pauliana* senaties terminas, į jį žvelgiant per kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyros prizmę, laikytinas optimaliu ir pakankamu. Tačiau esamame *actio Pauliana* instituto reguliavime tyrimo autorė pasigenda laiko periodų iki teisinių nemokumo procedūrų skolininkui pradžios, kurių metu sudaryti sandoriai pauliškojo ieškinio pagrindu gali būti ginčijami, nustatymo. Dabartinis reguliavimas Lietuvoje, kai administratorius privalo peržiūrėti ir įvertinti visus bankrutuojančio skolininko sandorius, sudarytus per „ne mažesnį“ kaip trejų metų (skolininko tyčinio bankroto atveju – penkerių metų) laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo (LR ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punktas, 20 straipsnio 5 dalis), rodo, kad administratorius gali vertinti ir ankstesnių laikotarpių sandorius[605]. Tai akivaizdžiai pažeidžia teisinio tikrumo ir sando-

601 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. M. v. DNSB „Radvilėnų 5“* (bylos Nr. 3K-3-327/2010); 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „BPTS Europa“ v. UAB „Lelija“* (bylos Nr. 3K-3-55/2010).

602 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Vilniaus apskrities viršininko administracija, I. S. , L. Z. , F. Z. , J. K. , A. Z. ir V. I. D.* (bylos Nr. 3K-3-578/2007); 2015 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-393/2012).

603 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“, UAB Sveikatos centras „Sanvita“, UAB „Vilniaus bakalėja“ ir A. K.* (bylos Nr. 3K-3-429/2014).

604 *Ibid.*

605 Dėl minėto yra pasisakyta ir nacionalinių teismų praktikoje: „<...> formaliai bankroto administratorė neturėjo pareigos tikrinti įmonės sandorius, sudarytus per didesnį nei 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, tačiau pažymėtina, jog įstatymai to nedraudžia daryti ir, jeigu bankroto administratorius mato, jog egzistuoja galimas tam tikras kreditorių teisių pažeidimas, jis, veikdamas sąžiningai ir

rio pabaigtumo principus. Pavyzdžiui, Pasaulio bankas laikosi pozicijos, kad kiekvienos valstybės teisėje turi būti įtvirtinti laiko periodai iki skolininko bankroto bylos pradžios, kurių metu sudaryti sandoriai, bankroto bylą iškėlus, *actio Pauliana* ar šiam institutui analogiškų ieškinių pagrindu gali būti ginčijami. Be to, minėti laiko periodai turi būti gana trumpi tam, kad būtų išvengta įprastų komercinių ir kredito santykių nutraukimo[606].

2.4.7. Kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turtą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti

Actio Pauliana instituto paskirtis – kompensavimas: ginčijamo sandorio pripažinimas negaliojančiu yra ne pagrindinis šio ieškinio tikslas, o tik priemonė atkurti skolininko sudarytu sandoriu pažeistą jo mokumą ir sugrąžinti skolininką į ankstesnę turtinę padėtį, kad kreditorius galėtų patenkinti savo reikalavimą[607]. Dėl to skirtingai negu kitais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindų atvejais, ordinariniame procese pagal kreditoriaus ieškinį pripažinus skolininko sudarytą sandorį negaliojančiu, kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perduotą pagal tą sandorį turtą ar jo vertę tiek, kiek reikalinga kreditoriaus reikalavimui patenkinti[608].

Kai ieškinį *actio Pauliana* instituto pagrindu pareiškia įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, administratorius, sandorio pripažinimas negaliojančiu materialinius teisinius padarinius sukelia viso sandorio apimtimi. Šiuo aspektu kasacinio teismo yra pažymėta, kad „jeigu nagrinėjamu atveju teismai taikytų restituciją tik tokia apimtimi, kokio dydžio yra kreditorių, kurių teises pažeidė tas konkretus sandoris, reikalavimai, ir grąžintų tik tokio dydžio turto dalį (vertę) į bendrą turto masę, kur tas turtas būtų naudojamas atsiskaityti su visais kreditoriais Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka, yra galima situacija, kad tų kreditorių reikalavimai bus nepatenkinti ar patenkinti tik nedidele dalimi ir taip būtų pažeistas *actio Pauliana* tikslas atkurti skolininko mokumą tam, kad patenkintų kreditorių reikalavimus. <...> tuo atveju, kai ieškinį *actio Pauliana* pagrindu pareiškia įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, administratorius, tai ieškiniu siekiama apginti ne tik jos kreditorių, bet ir bankrutuojančios įmonės teises, kuri yra ginčijamo sandorio šalis. Dėl to atkuriant skolininko sudarytu sandoriu pažeistą jo mokumą ir sugrąžinant skolininką į ankstesnę turtinę padėtį turi būti atsižvelgiama ne tik į kreditorių, bet ir į sandorio šalies – skolininko interesus, kas sudaro pagrindą atkurti pažeistą skolininko mokumą visa apimtimi“[609]. Ana-

---

rūpestingai, gali tikrinti įmonės sandorius, neapsiribodamas minėtu 36 mėnesių laikotarpiu“ (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. gegužės 29 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Tartuva“ v. UAB „Aptarnavimo sfera“* (bylos Nr. e2A-294-302/2018)).

606 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 141.

607 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M., D. M. ir D. K.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012); ir kt.

608 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R.G.K.* (bylos Nr. 3K-3-17/2006); 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* (bylos Nr. 3K-3-485/2010); kt.

609 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Premium konsultacijos“ v. BADB „Baltikums draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-276/2014).

logiškus teisinius padarinius viso sandorio apimtimi sukelia ir *actio Pauliana* ieškinio, kurį teikia kreditorius bankroto procese, tenkinimas.

Vertinant aptartą reglamentavimą, akivaizdu, kad aukščiau aprašyti *actio Pauliana* ieškinio bankroto procese materialiniai teisiniai padariniai atlygintinio sandorio nuginčijimo atveju gali lemti realias finansines sankcijas skolininko kontrahentui. Apie tai plačiau rašoma disertacijos 2.6.4. poskyryje.

2.4. poskyrio apibendrinimas

Atsižvelgiant į šiame disertacijos poskyryje aptartą nacionalinių teismų praktiką, kurioje pateikiami *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų aiškinimai, galima teigti, jog skolininko turto vientisumą pažeidžiančių sandorių ir pirmenybinių sandorių ginčijimo kriterijai šiuo metu[610] Lietuvos teisėje yra tokie:

2 lentelė. *Lietuvos teisėje įtvirtinti skirtingų kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo kriterijai*

Sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą	Sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių
1) Skolininkas sudarė sandorį; 2) Sandoris pažeidė ieškovo, kaip skolininko kreditoriaus, turinčio neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, interesus; 3) Skolininkas neturėjo teisinės prievolės ginčijamo sandorio sudaryti; 4) Sudarydamas ginčijamą sandorį skolininkas buvo faktiškai nemokus arba dėl ginčijamo sandorio sudarymo skolininkas tapo nemokus, arba dėl ginčijamo sandorio reali galimybė skolininkui atsiskaityti su kreditoriumi ir įvykdyti prievolę sumažėjo ar jos nebeliko[611]; 5) Ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeis jo kreditorių teises; 6) Tuo atveju, jei ginčijamas sandoris buvo atlygintinis, – skolininko kontrahentas irgi buvo nesąžiningas, nes žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris žalingas skolininkui ar jo kreditoriams.	1) Skolininkas sudarė sandorį; 2) Ginčijamas sandoris sudarytas skolininko įsiskolinimui, egzistavusiam iki minėto sandorio sudarymo, padengti ar užtikrinti; 3) Sandoris sudarytas tuomet, kai skolininkas jau buvo faktiškai nemokus (šiuo atveju nėra reikalinga įrodinėti, kad skolininkas neturėjo teisinės prievolės to sandorio sudaryti[612]); 4) Ginčijamas sandoris pažeidė ieškovo, kaip skolininko kreditoriaus, turinčio neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, teises[613]; 5) Ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeis jo kreditorių teises; 6) Skolininko kontrahentas irgi buvo nesąžiningas, nes žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris žalingas kitiems skolininko kreditoriams.

610 Besąlygiškai pasikliauti egzistuojančia teismų praktika negalima dėl to, kad teismų jurisprudencija nėra konstanta: ateityje ji gali būti pakeista.

611 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Auto tradicija“ v. UAB „Group Europa Investment“, UAB „Europa Group“ ir R. B.* (bylos Nr. 3K-3-179-611/2017).

612 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 28 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“, UAB „Arevita“* (bylos Nr. 2A-1145/2012).

613 „<...> vertinant, ar skolininkas, būdamas nemokus, ginčijamais sandoriais suteikdamas pirmenybę vienam kreditoriui pažeidė kito kreditoriaus teises, būtina nustatyti tokią skolininko būklę, kai jis objektyviai nepajėgus vykdyti savo finansinių įsipareigojimų, kurių terminai yra suėję, o kreditorių

Kaip matyti, *actio Pauliana* instituto reglamentavimas Lietuvoje remiasi subjektyviųjų kriterijų ir skolininko, ir jo kontrahento atžvilgiu taikymu. Tačiau pastarųjų kriterijų svarba – vertinant ieškovo aspektu – „silpninama", t. y. kreditoriaus interesus pažeidusio ginčijamo sandorio šalių nesąžiningumo prezumpcija taikoma:

- ne tik visais skolininko sandorių, sudarytų su tam tikrais teisės normoje nurodytais susijusiais asmenimis, ginčijimo atvejais (LR CK 6.67 straipsnio 1, 2, 3, 6, 7, 8 punktai), bet ir
- neatlygintinių ar nepakankamai atlygintinių (tačiau tik esant didelei priešpriešinių įsipareigojimų disproporcijai) sandorių ginčijimo atvejais (LR CK 6.67 straipsnio 4 punktas),
- pirmenybinių sandorių, kur padengta skola, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, ginčijimo atvejais (LR CK 6.67 straipsnio 5 punktas).

Kalbant apie pirmenybinius sandorius paminėtina, kad egzistuoja Lietuvos kasacinio teismo praktika, kurioje įtvirtinta, jog „pranašumo vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* aplinkybė yra ir kreditoriaus teisių pažeidimas, ir skolininko nesąžiningumas"[614]. Jei vadovausimės šia praktika, galime teigti, jog ginčijant pirmenybinį sandorį, kur padengta skola, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, ieškovui tereikia nurodyti patį sandorį, kuris ginčijamas, bei įrodyti, kad to sandorio sudarymo momentu i) skolininkas jau buvo faktiškai nemokus ir ii) ieškovas buvo skolininko kreditorius.

Aptarti kriterijai sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ir sandoriams, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, ginčyti taikomi ir kreditoriams atitinkamą jiems žalą padariusį sandorį ginčijant ordinariniame procese, ir kreditoriams ar administratoriui tokį sandorį ginčijant bankroto procese.

2.5. Teisiniai padariniai kreditoriui, kai ginčijamas sandoris pripažįstamas negaliojančiu

Taikant sandorių negaliojimo institutą siekiama, kad būtų pašalinti ydingu sandoriu sukelti teisiniai padariniai[615]. Restitucijos, kaip įprasto sandorio negaliojimo padarinio, pagrindinis tikslas yra sandorio šalių grąžinimas į prieš to sandorio sudarymą buvusią padėtį (lot. *status quo ante*)[616]: teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje išdėstoma, kas vienai šaliai

reikalavimų tenkinimas iš skolininko turto laikantis įstatymų nustatyto eiliškumo geriausiai atitinka kreditorių interesus" (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. rugsėjo 22 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Vilniaus ūkas" v. UAB „Vakarų ūkas"* (bylos Nr. 2A-933-330/2016)).

614 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Bildunga" v. RUAB „Elektrotinklas"* (bylos Nr. 3K-3-204/2012).

615 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Foritas" v. BUAB „Waveland"* (bylos Nr. 2A-374-943/2015).

616 Terminą „restitucija" (lot. *restitutio*) šiuolaikinės teisinės sistemos perėmė iš klasikinės romėnų teisės, kur jis reiškė ypatingą pretorinės gynybos formuliariniame procese priemonę, kuria pretorius, remdamasis ne įstatymu, o savo nuožiūra, bei vadovaudamasis teisingumu, atkurdavo buvusią civilinių santykių padėtį. Tai yra pretoriai, šalia to, kad suteikdavo ieškinius, naudodamiesi savo valdžia tam tikromis aplinkybėmis suteikdavo gynybą ypatingomis priemonėmis. Viena iš tokių priemonių ir buvo *restitutio in integrum* – grąžinimas į pirminę padėtį (Dambrauskaitė, A., *supra* note

priteisiama iš kitos šalies pagal įvykdyto ir paskui pripažinto negaliojančiu sandorio sąlygas. Restitucija gali būti vykdoma natūra, priteisiant šaliai tai, kas jos pagal pripažintą negaliojančiu sandorį buvo perduota kitai šaliai (tai gali būti perduotų daiktų, pinigų ar kitokio turto grąžinimas, reikalavimų, skolinių įsipareigojimų ar kitų turtinių teisių atkūrimas ir pan.). Restitucija gali būti vykdoma ir kitu teismo nustatytu būdu, tačiau ir šiuo atveju ji apima tik tas aplinkybes, kurios susijusios su šalių sugrąžinimu į tą padėtį, kuri buvo iki įvykdyto ir paskui pripažinto negaliojančiu sandorio sudarymo[617].

Kalbant apie sandorio pripažinimą negaliojančiu *actio Pauliana* instituto pagrindu, nors šiuo atveju irgi taikoma restitucija siekiant atkurti dėl neteisėto sandorio pažeistą šalių turtinės padėties pusiausvyrą[618], tai atliekama atsižvelgiant į įstatyme numatytas restitucijos taikymo sąlygas ir joms taikyti reikšmingas konkrečios bylos aplinkybes. Kaip šios disertacijos 2.4.7. poskyryje minėta, skolininko sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu yra ne pagrindinis *actio Pauliana* tikslas, o tik priemonė atkurti ginčijamu sandoriu pažeistą skolininko mokumą ir sugrąžinti skolininką į ankstesnę turtinę padėtį, kad kreditorius galėtų patenkinti savo reikalavimą. Be to, visose šioje disertacijoje analizuojamose jurisdikcijose, t. y. Lietuvos, Anglijos, JAV ir Nyderlandų, sandorio pripažinimas negaliojančiu neturi poveikio sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms į turtą, kuris buvo pripažinto negaliojančiu sandorio objektas.

Visose disertacijoje analizuojamose jurisdikcijose kreditoriaus, ordinariniame procese pareiškusio *actio Pauliana* ar šio instituto atitikmenimis grindžiamą ieškinį, tokiu ieškiniu siekiamas tikslas – gauti savojo reikalavimo patenkinimą, šį reikalavimą nukreipiant į skolininko ginčijamu sandoriu perleistą turtą[619]. Įstatymų leidėjai JAV, Olandijoje ir Lietuvoje yra numatę, kad tokio ieškinio atveju ginčijamo sandorio pripažinimas negaliojančiu sukelia materialinius teisinius padarinius tik ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina kreditoriaus teisių pažeidimui pašalinti, išieškojimą pagal kreditoriaus reikalavimą nukreipiant į perduotą pagal skolininko sudarytą ginčijamą sandorį turtą, jo vertę ar lėšas (UVTA 7 straipsnio a) dalies 1 punktas, Olandijos CK 3 knygos 45 straipsnio 4 dalis, LR CK 6.66 straipsnio 4 dalis). Teisės literatūroje šis kompensacinio pobūdžio *actio Pauliana* aspektas vadinamas sandorio nuginčijimo daliniu efektu (angl. *relative effect*). Pastarasis aiškinamas tuo, kad *actio Pauliana* instituto pagrindu kreditoriaus nuginčytas sandoris lieka galiojančiu skolininkui bei jo kontrahentui ir

96, p. 129). Tiesa, yra nuomonių, kad *restitutio in integrum* nebuvo savarankiška gynybos priemonė ir materialiosios teisės požiūriu tebuvo tam tikras tikslas, pasiekiamas pretoriaus dėka (Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S., *supra* note 94, p. 51–52).

617 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Dargis“ v. „D&A Classicboats Ltd“, D. V., E. V. ir D. S.* (bylos Nr. 3K-3-401-695/2017).

618 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Longista“ v. A. K. ir R. A.* (bylos Nr. 2A-1024-464/2017).

619 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 3 d. parengtoje kasacinio teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje (*supra* note 26) nurodoma, kad jeigu byloje nustatoma, jog ieškovas, reikšdamas *actio Pauliana*, turėjo tikslą ne patenkinti savo reikalavimą, o kad teismas pripažintų sandorį negaliojančiu, toks ieškinys LR CK 6.66 straipsnio pagrindu negali būti tenkinamas.

skolininkas negali pasinaudoti sandorio pripažinimo negaliojančiu aplinkybe, kad gautų iš to naudos ir atsidurtų geresnėje padėtyje nei kita to sandorio šalis[620].

Greta to būtina pažymėti, jog vienoje naujausių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų, kurioje buvo sprendžiama dėl kreditorių reikalavimų patenkinimo eilės, kai išieškojimas pagal kelių kreditorių reikalavimus nukreipiamas į tą patį turtą, sugrąžintą skolininkui *actio Pauliana* pagrindu, kasacinis teismas pasisakė, jog „<...> tuo atveju, kai *actio Pauliana* pareiškia trečios eilės kreditorius, kurio pastangomis yra padidinamas skolininko mokumas, sugrąžinant jam jo nesąžiningais veiksmais perleistą turtą, tai nereiškia, kad šis turtas ar lėšos, gautos jį realizavus, automatiškai pereina *actio Pauliana* pareiškusiam kreditoriui nesilaikant CPK nustatytos reikalavimų tenkinimo eilės, jei prieš tai dar yra pirmesnės eilės kreditorių <...>." (pabraukta – *aut.*)[621]

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, darydamas nuorodą į LR CPK[622] 754 straipsnį[623], toje byloje išaiškino, kad „<...> *actio Pauliana* pagrindu taikoma restitucija visų pirma siekiama atkurti skolininko mokumą, kad šis galėtų tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus kreditoriui, bet ne suteikti išimtines teises kreditoriui į *actio Pauliana* pagrindu skolininkui sugrąžintą turtą. <...> *actio Pauliana* tikslas – patenkinti kreditoriaus reikalavimą – yra prioritetinis tik tada, kai skolininkas neturi daugiau kreditorių ir *actio Pauliana* pareiškęs kreditorius, siekdamas prievolių sau įvykdymo, pasinaudoja šiuo institutu, leidžiančiu skolininkui sugrąžinti nesąžiningais jo veiksmais perleistą turtą. Tačiau situacija keičiasi tuo atveju, kai skolininkas turi ne vieną kreditorių, bet tik vienas jų imasi veiksmų skolininko mokumui atkurti, *actio Pauliana* pagrindu sugrąžinant jam turtą, o vykdant teismo sprendimą į antstolį dėl išieškojimo kreipiasi ir kiti kreditoriai. Kadangi teismo procesinio sprendimo vykdymas neturi prieštarauti bendroms teismo sprendimų vykdymo taisyklėms, tuo atveju, kai *actio Pauliana* pagrindu skolininkui yra grąžinamas jo nesąžiningais veiksmais perleistas turtas, šio turto realizavimo tvarka vyksta laikantis CPK nuostatų. Jeigu skolininkas turi daugiau kreditorių, t. y. ne tik tą, kuris buvo pareiškęs *actio Pauliana*, kreditorių tarpusavio konkurencija ir jų reikalavimų tenkinimo eiliškumas sprendžiamas vadovaujantis CPK normomis." (pabraukta – *aut.*)[624]

Taigi, nors LR CK 6.66 straipsnio 4 dalis aiškiai suponuoja, kad, patenkinus *actio Pauliana* ir pritaikius restituciją, turtas perduodamas ne skolininkui, o skiriamas *actio Pauliana* pareiškusio kreditoriaus reikalavimui patenkinti, taikydamas minėtą nuostatą analizuojamoje byloje, materialinių teisinių normų ir procesinių teisinių normų konkurencijos

620 Hartkamp, A. S., *et al., supra* note 516, p. 118.

621 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *K. M. G. v. skolininkas E. G.* (bylos Nr. e3K-3-246-687/2018).

622 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios,* 2002, Nr. 36-1340.

623 LR CPK 754 straipsnis įtvirtina tokią kreditorių reikalavimų patenkinimo eilę:
„1. Hipotekos kreditoriaus ir įkaito turėtojo reikalavimai iš įkeisto turto patenkinami be eilės.
2. Pirmąja eile patenkinami reikalavimai išieškoti išlaikymą ir reikalavimai atlyginti žalą, padarytą suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat atsiradusią dėl maitintojo netekimo.
3. Antrąja eile patenkinami darbuotojų reikalavimai, atsirandantys iš darbo teisinių santykių.
4. Trečiąja eile patenkinami visi kiti reikalavimai."

624 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *K. M. G. v. skolininkas E. G.* (bylos Nr. e3K-3-246-687/2018).

atveju Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pirmumą suteikė pastarosioms. Kitaip sakant, kasacinis teismas ėmė formuoti praktiką, kad net ordinariniame procese pirmumas turi būti teikiamas ne *actio Pauliana* instituto normų esmei bei prigimčiai, bet socialiniams klausimams (t. y. socialiai subalansuotų kreditorių reikalavimų tenkinimo eilių laikymuisi).

Anglijos teisėje ordinariniame procese kreditoriui Anglijos IA 423 straipsnio pagrindu teikiant ieškinį dėl nesąžiningo sandorio, kuriuo skolininko siekta apgauti kreditorius, nuginčijimo, tenkindamas tą ieškinį teismas turi diskrecijos teisę dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių padarinių. Anglijos IA 423 straipsnio 2 dalis numato, kad teismas turi priimti tokį sprendimą (jų nebaigtinis sąrašas pateikiamas Anglijos IA 425 straipsnio 1 dalyje), kuris, teismo manymu:

- tinkamiausias iki sandorio buvusiai padėčiai atkurti ir
- geriausiai apgina nuo sandorio nukentėjusius asmenis (angl. *victim*)[625].

Kalbant apie *actio Pauliana* ar šio instituto atitikmenimis grindžiamą ieškinį bankroto procese, visose disertacijoje analizuojamose jurisdikcijose, išskyrus Angliją, tokiu atveju numatytas visiškos restitucijos taikymas. Tai yra padėties, kurioje skolininkas būtų buvęs, jei ginčijamas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas, atkūrimas. Jei kreditoriams žalingas sandoris pripažįstamas negaliojančiu *ab initio* (liet. nuo jo sudarymo momento) ir taikoma restitucija, atgautas ginčijamu sandoriu perleistas turtas grąžinamas bankrutuojančiai įmonei (JAV Bankroto kodekso 550 straipsnis, Olandijos BĮ 51 straipsnis). Šiuo aspektu Lietuvos teismų praktikoje nurodoma, kad kai *actio Pauliana* ieškinį pareiškia bankrutuojančios įmonės administratorius, tai jis, veikdamas visų jos kreditorių interesais, siekia į skolininko turto masę sugrąžinti pagal ginčijamą sandorį perleistą jo turtą tam, kad bankrutuojančios įmonės kreditoriai galėtų gauti savo reikalavimų patenkinimą LR ĮBĮ nustatyta tvarka[626]. Tais atvejais, kai *actio Pauliana* instituto pagrindu nuginčijus skolininko sudarytą sandorį yra atkuriamas skolininko mokumas, kreditoriai įgyja realias galimybes gauti visišką turimų reikalavimų patenkinimą. Kitais atvejais, kai pasitelkus *actio Pauliana* yra nuginčijamas skolininko sudarytas sandoris, tačiau skolininko mokumas lieka neatkurtas dėl per mažos, palyginti su įsiskolinimų kreditoriams dydžiu, susigrąžinto skolininko turto vertės, kreditorių teisės ir interesai taip pat yra apginami: kreditoriai pagal savo turimų reikalavimų eiliškumą turi realią galimybę gauti dalinį reikalavimų patenkinimą proporcingai pagal visų kreditorių turimų reikalavimų dydžius[627].

Anglijos teisėje sandorio nuginčijimo *transactions at an undervalue* ir *preferences* institutų pagrindu bankroto procese materialiniai teisiniai padariniai priklauso nuo teismo valios. Anglijos IA 238 straipsnio 3 dalyje ir 239 straipsnio 3 dalyje nurodoma, jog „ieškinio atveju teismas turi priimti tokį sprendimą, kuris, jo manymu, tinkamiausias iki sandorio buvusiai padėčiai atkurti“ (galimų teismo sprendimų nebaigtinis sąrašas pateikiamas An-

625 Anglijos IA 423 straipsnio prasme „aukos“ sąvoka yra plati ir apima ne tik esamus bei būsimus skolininko kreditorius, bet ir kitus asmenis (Anglijos IA 423 straipsnio 5 dalis).

626 Kai LR CK 6.66 straipsnio pagrindu ieškinį reiškia bankroto administratorius, tokiu atveju minėto straipsnio nuostatos taikomos kartu su LR ĮBĮ 35 straipsniu, reglamentuojančiu kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir tvarką.

627 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“, UAB „Alseka Kaunas“* (bylos Nr. 3K-3-398/2012).

glijos IA 241 straipsnyje[628]). Anglijos teismų praktikoje pripažįstama, kad minėtos normos formuluotė yra tokia plati, kad, jei teisingumo principas reikalautų, ji leidžia teismui skolininko kontrahento atžvilgiu netaikyti jokios sankcijos[629]. Tokia situacija teoriškai galima tada, kai, pavyzdžiui, su ieškiniu dėl sandorio nuginčijimo *transactions at an undervalue* instituto pagrindu bankroto administratorius į teismą kreipiasi nors ir nepažeisdamas teisės aktuose nustatyto ieškinio senaties termino, bet, atsižvelgiant į tai, kada jis apie tą sandorį sužinojo – iš esmės itin vėlai, kai per tą laiką skolininko kontrahentas ir sąžiningi tretieji asmenys[630] sandorį, kuris dabar administratoriaus ginčijamas, laikė esant visiškai teisėtą ir sudarė su juo susijusius kitus sandorius.

Reziumuojant teigtina, kad visose šioje disertacijoje analizuojamose jurisdikcijose, išskyrus Anglijos, materialiniai teisiniai padariniai kreditoriui, kai *actio Pauliana* ar šio instituto atitikmenimis ginčijamas sandoris yra pripažįstamas negaliojančiu, yra vienodi. Tačiau procesine teisine prasme, dėl aplinkybės, jog Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota[631], taip pat formuojamos kasacinio teismo praktikos[632], galima daryti išvadą, jog *actio Pauliana* institutas nacionalinėje teisėje orientuojamas į skolininko mokumo atkūrimą visų jo kreditorių naudai ne tik bankroto procese, bet – tam tikrose situacijose – ir ordinariniame procese.

2.6. Teisiniai padariniai skolininko kontrahentui, kai ginčijamas atlygintinis sandoris pripažįstamas negaliojančiu

Skolininkai, kurie patiria finansinių sunkumų, retai yra linkę išsyk imtis bankroto procedūrų. Daugeliu atvejų jie pirmiausia bando įmonę gaivinti – sudaro naujus sandorius ar jau egzistavusius teisinius santykius modifikuoja, siekdami užsitikrinti ūkinės komercinės veiklos tęstinumą. Šiame poskyryje disertacijos autorė siekia atskleisti, kuo kreditoriai rizikuoja, sudarydami papildomus sandorius su įmone skolininke, esančia

628 Iš Anglijos IA 241 straipsnio matyti, jog sandorį nuginčijus kaip *transaction at an undervalue*, galimas ir įpareigojimas kontrahentui grąžinti to sandorio pagrindu gautą skolininko turtą, ir reikalavimas kompensuoti gautu turtu įgytą perteklinę naudą, perduodant bankroto administratoriui jos vertę pinigais. Sandorį nuginčijus kaip pirmenybinį, galimas ir reikalavimas grąžinti jo pagrindu gautus pinigus, ir sandoriu gautos užtikrinimo priemonės panaikinimas.

629 Keay, A.; Walton, P., *supra* note 57, p. 554.

630 Prezumpcija, jog trečiasis asmuo yra nesąžiningas, taikoma atvejais, kai: i) tokiam asmeniui buvo žinomos ginčijamo sandorio sudarymą lėmusios aplinkybės, kartu jam buvo žinoma, jog skolininkas bankrutuoja, yra administruojamas ar likviduojamas, arba ii) tas trečiasis asmuo yra su skolininku ar su jo kontrahentu susijęs asmuo (Anglijos IA 241 straipsnio 2A dalis).

631 Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota, o valstybės socialinė orientacija suponuoja įstatymų leidėjo diskreciją nustatyti tam tikroms socialiai jautriausioms asmenų grupėms, kurioms reikalinga ypatinga socialinė pagalba, taikytinas visuomenės solidarumu grindžiamo bendrojo teisinio reguliavimo išimtis (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarimas „Dėl pareigos mokėti valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokas, taip pat dėl motinystės (tėvystės) pašalpų sumažinimo“ (bylos Nr. 47/2009-131/2010); kt.).

632 Tyrimo autorė turi omenyje aukščiau šiame poskyryje analizuotą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. birželio 21 d. nutartį civilinėje byloje *K. M. G. v. skolininkas E. G.* (bylos Nr. e3K-3-246-687/2018).

sunkioje finansinėje padėtyje. Konkrečiai analizuojama, kas nutinka už skolininko perduotą turtą skolininko kontrahento mainais skolininkui perduotai vertei, kai šių šalių sudarytas sandoris *actio Pauliana* instituto ar jo analogų pagrindu bankroto procese yra pripažįstamas negaliojančiu[633].

Poskyryje nagrinėjamai temai atskleisti tyrimo autorė pasitelkia hipotetinę situaciją: stokodamas apyvartinių lėšų faktiškai nemokus skolininkas parduoda jam priklausantį nekilnojamąjį turtą, kurio rinkos vertė yra 500 000 eurų, pirmam tuo turtu susidomėjusiam asmeniui už jo pasiūlytą 350 000 eurų sumą. Skolininko kontrahentas yra sąžiningas įgijėjas ta prasme, jog nežino, kad sudaromas sandoris kokiu nors aspektu yra ydingas. Minėtas skolininko kontrahentas kartu yra skolininko prekybos kreditorius, turintis nepadengtą 100 000 eurų finansinį reikalavimą, kurio mokėjimo terminas suėjęs, ir kuris nėra užtikrintas. Šalys susitaria, kad dalis perkamo nekilnojamojo turto kainos bus padengta vienarūšių priešpriešinių reikalavimų įskaitymo būdu, ir tą įskaitymą atlieka. Kontrahentas pinigais skolininkui už įgyjamą turtą sumoka likusią 250 000 eurų sumą. Po pusės metų skolininkui iškeliama bankroto byla. Administratorius, peržiūrėjęs ir įvertinęs skolininko iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius, aptartą sandorį (kuris vienu metu yra ir sandoris, pažeidžiantis skolininko turto vientisumą, ir pirmenybinis sandoris) traktuoja kaip pažeidžiantį skolininko kreditorių interesus. Bankroto administratorius kreipiasi į teismą dėl to sandorio pripažinimo negaliojančiu *actio Pauliana* ar šio instituto atitikmenimis grindžiamo ieškinio pagrindu.

Toliau šiame poskyryje analizuojama, koks labiausiai tikėtinas būtų teismo sprendimas, tokią bylą sprendžiant pagal Anglijos, JAV, Nyderlandų ir Lietuvos teisę, bei kas nutiktų minėto kontrahento skolininkui perduotai 250 000 eurų sumai, jei tas hipotetinis sandoris būtų pripažintas negaliojančiu.

2.6.1. Anglija

Iš disertacijos 2.3.1.1. poskyrio matyti, kad Anglijos teisėje neanalizuojama, ar sudarydamas nepakankamai atlygintinį sandorį skolininko kontrahentas buvo sąžiningas. Tai leidžia manyti, jog jei teismas aprašyto hipotetinio sandorio atveju negautų pakankamų įrodymų, kad sudarydamas ginčijamą sandorį skolininkas veikė sąžiningai, siekdamas išsaugoti savo verslą ir pagrįstai tikėdamasis, kad minėtas sandoris įmonei skolininkei bus naudingas (t. y. jei nebūtų pagrindo taikyti Anglijos IA 238 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą išimtį), toks sandoris teismo būtų pripažintas negaliojančiu.

Kaip pirmiau minėta šiame tyrime, Anglijos teisėje sandorio nuginčijimo *transactions at an undervalue* ir *preferences* institutų pagrindu bankroto procese materialiniai teisiniai padariniai priklauso nuo teismo valios. Dėl to, vadovaujantis galimų teismo sprendimų nebaigtiniu sąrašu, pateikiamu Anglijos IA 241 straipsnyje, galima manyti, jog aprašyto hipotetinio sandorio nuginčijimo atveju būtų įmanomas i) ir sprendimas, kuriuo kon-

633 Idėja paanalizuoti temą šiuo aspektu tyrimo autorei kilo perskaičius olandų mokslininko R. J. de Weijso straipsnį (De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 224-225).

trahentas įpareigojamas grąžinti nuginčyto sandorio pagrindu gautą skolininko turtą, ii) ir sprendimas, kuriuo kontrahentas įpareigojamas perduoti bankroto administratoriui nekilnojamojo turto rinkos kainos ir ginčijamo sandorio pagrindu sumokėtos kainos skirtumą pinigais.

Teismui sprendimu iš atsakovo pareikalavus skirtumo tarp turto vertės ir už jį mainais skolininkui sumokėto atlygio, minėtas skirtumas būtų 150 000 eurų suma. Nors hipotetinio sandorio aprašyme minimas ir įskaitymas, kaip pirmenybinis sandoris, tai šiuo atveju nėra reikšminga, nes Anglijos teisėje yra galimas priešpriešinių piniginių reikalavimų, atsiradusių iki bankroto bylos vienai iš šalių iškėlimo, net bankroto proceso metu įskaitymas (kaip nurodo V. Finch, įskaitymas skolininko nemokumo atveju šioje šalyje yra laikomas priemone, saugančia mokų skolininko kontrahentą nuo neteisybės. Tai yra nuo situacijos, kai egzistuojant vienarūšiams priešpriešiniams įsipareigojimams, mokus asmuo savo skolą bankrutuojančiam kontrahentui turi padengti visiškai, o savojo reikalavimo padengimą iš nemokaus skolininko vargiai gauna[634]). Tačiau teismo sprendimas, kuriuo kontrahentas įpareigojamas grąžinti nuginčyto sandorio pagrindu gautą skolininko turtą, manytina, Anglijoje būtų priimtas tik teismui įsitikinus, jog bankrutuojantis skolininkas turi realią galimybę tam kontrahentui sugrąžinti už nuginčyto sandorio objektą gautą 250 000 eurų sumą (šioje šalyje visais atvejais dėmesys yra kreipiamas į pinigų sumą, kitos sandorio šalies sumokėtą skolininkui nuginčyto sandorio pagrindu, ir ta vertė nepaliekama skolininkui / neatitenka jo kreditoriams[635]).

Nors teisės literatūroje vyksta diskusijos dėl tinkamiausio restitucijos būdo nepakankamai atlygintinio sandorio nuginčijimo atveju, kaip R. J. de Weijs'as pastebi, tokio sandorio nuginčijimo rezultatas Anglijoje paprastai būna toks, kad skolininko kontrahentas grąžina bet kokią naudą, gautą iš to sandorio, bet po sandorio nuginčijimo nelieka blogesnėje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas[636].

2.6.2. JAV

Hipotetinio sandorio aprašyme galima rasti JAV Bankroto kodekso 548 straipsnio a) dalies 1) punkto B) papunkčio normoje, reglamentuojančioje numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimą, įtvirtintą sąlygų visetą. Tai leidžia teigti, jog toks sandoris teismo būtų pripažintas negaliojančiu.

Nepakankamai atlygintinio sandorio nuginčijimo atveju priemones, kuriomis kreditorių pažeistos teisės gali būti atkurtos, reglamentuoja JAV Bankroto kodekso 550 straipsnis. Šio straipsnio a) dalis numato ginčijamu sandoriu perleisto turto arba, jei teismas taip nuspręstų, to turto vertės, bankrutuojančiai įmonei sugrąžinimą. Kartu paminėtina, kad JAV teisėje dažniausiai galimas priešpriešinių piniginių reikalavimų, atsiradusių iki bankroto

634 Finch, V., *supra* note 58, p. 616, 620.

635 Armour, J., Transactions at an Undervalue, *supra* note 54, p. 83.

636 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 225.

bylos vienai iš šalių iškėlimo, įskaitymas[637]: tokie sandoriai, nors ir atitinka JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio b) dalyje įtvirtintas pirmenybinio sandorio sąlygas, nelaikomi pirmenybiniais. Be to, iš JAV Bankroto kodekso 506 straipsnio a) dalies nuostatų spręstina, kad kreditoriaus teisę atlikti įskaitymą bankroto teisė prilygina turto sulaikymo teisės, kol bus įvykdyta prievolė (angl. *lien*), turėjimui.

Kalbant apie skolininko kontrahento sąžiningumą, jis nepakankamai atlygintinio sandorio ginčijimo atveju reikšmingas tik restitucijos aspektu: JAV Bankroto kodekso 548 straipsnio c) dalis numato, kad sąžiningas kontrahentas, perdavęs skolininkui tam tikrą vertę, turi teisę siekti jos sugrąžinimo. Taigi, jei ginčo dėl aprašyto hipotetinio sandorio atveju pasitvirtintų, jog skolininko kontrahentas buvo sąžiningas įgijėjas (ta prasme, kad nežinojo, jog sudaromas sandoris kokiu nors aspektu yra žalingas), aplinkybė, kad kontrahentas ginčijamu sandoriu skolininkui perdavė mažiau nei protingą vertės ekvivalentą, lemtų tokio asmens dalinį gynimą. Tai yra ginčijamą sandorį pripažinus negaliojančiu:

- pagal JAV Bankroto kodekso 548 straipsnio c) dalį sąžiningo kontrahento skolininkui grąžintinas turtas būtų laikomas įkeistu to kontrahento naudai tokia apimtimi, kiek jo buvo už minėtą turtą skolininkui sumokėta (aprašytos hipotetinės situacijos atveju tai reiškia pareigą bankroto administratoriui iš skolininko turto masės grąžinti nuginčyto sandorio kontrahentui 250 000 eurų sumą);
- grąžintinas turtas pagal JAV Bankroto kodekso 550 straipsnio e) dalies 1 punktą būtų laikomas įkeistu sąžiningo kontrahento naudai ir papildoma apimtimi, t. y. i) to kontrahento atliktų investicijų į grąžintiną turtą verte (iš jos atėmus kontrahento naudos, gautos iš minėto turto, vertę), arba ii) bankrutavusios įmonės, susigrąžinusios nuginčyto sandorio objektą, praturtėjimo dėl to, kad skolininko kontrahentas minėtą turtą pagerino, verte[638].

637 Nors JAV Bankroto kodeksas pripažįsta visas įskaitymo teises, kurias bendroji teisė suteikia kreditoriui ordinariniame procese, numatoma ir išimčių. JAV Bankroto kodekso 553 straipsnyje nustatyta, jog įskaitymas yra neleidžiamas, jei:

1. kreditorius reikalavimą, kuris buvo įskaitytas, perėmė / įgijo iš kito asmens (pvz., nemokios įmonės skolininkas perima tos nemokios įmonės kreditoriaus reikalavimą ir atlieka įskaitymą. Šioje situacijoje reikalavimą perleidęs kreditorius gauna tam tikrą atsiskaitymą, o visi likę to skolininko kreditoriai nukenčia. Pastarieji dėl tokio įskaitymo netenka lėšų, kurias nemokios įmonės skolininkas turėjo tai įmonei sumokėti / iš kurių bankroto procese įstatymų nustatyta tvarka turėjo būti vykdomi atsiskaitymai);
2. minėtas reikalavimo perėmimas įvyko 90 dienų laikotarpiu iki pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimo, kai skolininkas jau buvo nemokus (minėtu 90 dienų laikotarpiu pagal JAV Bankroto kodekso 553 straipsnio c) dalį galioja nuginčijama skolininko nemokumo prezumpcija) arba po bankroto bylos skolininkui iškėlimo (JAV Bankroto kodekso 553 straipsnio a) dalies 2 punktas), arba kreditoriaus įsiskolinimas skolininkui atsirado 90 dienų laikotarpiu iki pareiškimo dėl bankroto pateikimo, kai skolininkas jau buvo nemokus, ir norint įgyti teisę atlikti įskaitymą (JAV Bankroto kodekso 553 straipsnio a) dalies 3 punktas).

Kaip nurodoma studijų procesui skirtoje literatūroje, tokiu reglamentavimu siekiama užsitikrinti, kad 90 dienų laikotarpiu iki pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimo kreditoriai nebandys manipuliuoti įskaitymo teise, kad įgytų nepriimtiną pranašumą (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 370–371).

638 Iš minėtų dviejų verčių būtų pasirenkama ta, kuri yra mažesnė.

Taigi, po aprašyto hipotetinio sandorio nuginčijimo sąžiningas skolininko kontrahentas Jungtinėse Amerikos Valstijose neliktų blogesnėje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas.

2.6.3. Nyderlandai

Aprašyto hipotetinio sandorio nuginčijimas Nyderlanduose iš esmės priklausytų nuo teismo vertinimo, ar skolininko kontrahentas yra sąžiningas asmuo, ar ne. Kadangi šiuo atveju būtų taikoma skolininko ir jo kontrahento žinojimo apie ginčijamo sandorio žalą skolininko kreditoriams prezumpcija, manytina, kad aprašytas hipotetinis sandoris būtų nuginčytas: skolininko kontrahentui, kuris kartu buvo skolininko kreditorius, turėjęs nepadengtą 100 000 eurų finansinį reikalavimą, kurio mokėjimo terminas buvo suėjęs, būtų sunku įrodyti, kad jis nežinojo ir negalėjo žinoti apie sudaromo nepakankamai atlygintinio sandorio žalą kitiems kreditoriams.

Kalbant apie įskaitymo sandorius, jie pagal Olandijos teisę galimi ir skolininko bankroto atveju. Olandijos BĮ 53 straipsnio 1 dalis numato, kad bankrutuojančio skolininko kreditorius[639], tuo pat metu esantis to bankrutuojančio asmens skolininku, gali atlikti priešpriešinių reikalavimų įskaitymą, jei:

- įskaitomi reikalavimai atsirado prieš bankroto bylos skolininkui iškėlimą ir
- įskaitomi reikalavimai atsirado iš sandorių, sudarytų prieš pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimą.

Taip pat, panašiai kaip ir JAV teisėje, Nyderlanduose kreditorius negali pasinaudoti Olandijos BĮ 53 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta įskaitymo teise, jei i) kuris nors iš abipusių reikalavimų, pageidaujamų įskaityti, to kreditoriaus buvo įgytas iš trečiojo asmens prieš skolininko bankrotą ir ii) kreditorius, įgydamas minėtą reikalavimą, veikė nesąžiningai (Olandijos BĮ 54 straipsnio 1 dalis).

Kalbant apie hipotetinio sandorio nuginčijimo teisinius padarinius, labiausiai tikėtina, jog teismas nurodytų skolininko kontrahentui iš skolininko gautą turtą pastarajam grąžinti. Grąžinęs nuginčyto nepakankamai atlygintinio sandorio objektą, kontrahentas įgytų už jį sumokėtos vertės, t. y. 250 000 eurų, dydžio reikalavimą į nemokų skolininką (Olandijos BĮ 51 straipsnio 3 dalis). Minėtas reikalavimas būtų neužtikrintas. Kartu skolininko kontrahentas įgytų papildomą neužtikrintą reikalavimo teisę į bankrutuojančios įmonės turtą verte, kuria skolininkas, susigrąžinęs nuginčyto sandorio objektą, praturtėjo dėl to, jog skolininko kontrahentas minėtą turtą pagerino. Sprendžiant pagal R. J. de Weijs'o ir P. J. M. Declercq tyrimų išvadas, abu tokie skolininko kontrahento įgyjami reikalavimai būtų beverčiai, nes bankroto bylose Nyderlanduose eilinių kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, finansiniai reikalavimai patenkinami gana retai[640]. Tai reiškia, kad olandiškasis reglamentavimas lemtų, jog po nepakankamai atlygintinio sandorio nuginčijimo skolininko kontrahentas atsidurtų blogesnėje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas.

639 Ir tik kreditorius. Šia teise, pavyzdžiui, negali savarankiškai pasinaudoti bankroto administratorius (Declercq, P. J. M., *supra* note 67, p. 152).

640 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 225; Declercq, P. J. M., *op. cit.*, p. 144.

Tačiau, jei hipotetinio sandorio atveju Olandijos teismas vis dėlto nuspręstų, jog skolininko kontrahentas turi perduoti bankroto administratoriui nekilnojamojo turto rinkos kainos ir ginčijamo sandorio pagrindu sumokėtos kainos skirtumą pinigais, tokiu atveju skolininko kontrahentas neliktų blogesnėje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas. Kadangi hipotetinio sandorio aprašyme minimas priešpriešinių reikalavimų įskaitymas pagal Olandijos teisę laikomas teisėtu, skolininko kontrahentas bankroto administratoriui turėtų perduoti ne 250 000 eurų, o 150 000 eurų sumą.

2.6.4. Lietuva

Nacionalinių teismų praktika leidžia teigti, jog aprašytas hipotetinis nepakankamai atlygintinis sandoris ir kaip jo padarinys atliktas įskaitymas pagal Lietuvos teisę būtų laikomi neteisėtais, o skolininko kontrahentas būtų laikomas nesąžiningu asmeniu:

- kaip disertacijos 2.4.5. poskyryje minėta, pagal Lietuvos teisę kreditoriui nedraudžiama iki bankroto bylos iškėlimo daryti įskaitymus su skolininku, bet tai privalo nepažeisti kitų kreditorių interesų. Pavyzdžiui, kiti kreditoriai irgi gali būti suinteresuoti įsigyti tą patį turtą ir įskaityti savo reikalavimus tokiomis pačiomis ar geresnėmis skolininkui sąlygomis (šiuo aspektu reikšminga hipotetinio sandorio aprašymo dalis: „skolininkas jam priklausantį nekilnojamąjį turtą <...> parduoda pirmam tuo turtu susidomėjusiam <...>“);
- be to, nepakankamai atlygintinių sandorių ginčijimo atvejais Lietuvoje taikoma to sandorio šalių nesąžiningumo prezumpcija. Todėl šiuo atveju darytina tokia pat, kaip ir disertacijos 2.6.3. poskyryje pateikta, prielaida, kad skolininko kontrahentui greičiausiai nepavyktų teisme įrodyti, kad jis, būdamas skolininko kreditoriumi, nežinojo ir negalėjo žinoti apie ginčijamo sandorio žalą kitiems kreditoriams.

Kalbant apie hipotetinio sandorio nuginčijimo materialinius teisinius padarinius skolininko kontrahentui, manytina, kad šiuo atveju, kaip įprasta nacionalinių teismų praktikoje, būtų taikoma restitucija natūra[641]. Grąžinęs nuginčyto nepakankamai atlygintinio sandorio objektą, skolininko kontrahentas pagal Lietuvos teisę įgytų už tą objektą sumokėtos vertės dydžio reikalavimą į nemokų skolininką. Minėtas 250 000 eurų reikalavimas (kartu su pirminiu skolininko kontrahento 100 000 eurų finansiniu reikalavimu, kurį nesėkmingai bandyta įskaityti) bankroto procese būtų tenkinamas trečiąja eile. Toks reguliavimas lemia, kad po sandorio nuginčijimo skolininko kontrahentas, kaip eilinis kreditorius, atsiduria blogesnėje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų sudarytas. Kaip disertacijos 1.3.5. poskyryje minėta, nagrinėjant kreditorių, kurių reika-

641 Jei hipotetinio sandorio nuginčijimo atveju Lietuvos teismas vis dėlto nuspręstų, jog skolininko kontrahentas turi perduoti bankroto administratoriui nekilnojamojo turto rinkos kainos ir ginčijamo sandorio pagrindu sumokėtos kainos skirtumą pinigais, tokiu atveju skolininko kontrahentas liktų neutralioje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas. Kadangi hipotetinio sandorio sąlygoje minimas priešpriešinių reikalavimų įskaitymas pagal Lietuvos teisę nelaikomas teisėtu, skolininko kontrahentas bankroto administratoriui turėtų perduoti 250 000 eurų sumą už iš skolininko įgytą turtą, taip pat jis atsidurtų bankrutuojančio skolininko trečios eilės kreditorių sąraše su pirminiu (t. y. 100 000 eurų) finansiniu reikalavimu.

lavimai nėra užtikrinti, reikalavimų tenkinimą 2016 m. I pusmetį ir 2017 m. I pusmetį Lietuvoje baigtuose bankroto procesuose, matyti, kad eilinių kreditorių reikalavimų patenkinimo procentas yra itin žemas – siekia atitinkamai tik 1,2 proc. ir 3,9 proc.[642] Ir tai nėra tik atsitiktinis eiliniams kreditoriams nepalankus rodiklis. Atsižvelgiant į Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos 2013 m. teiktą statistinę informaciją, 1993–2012 m. baigtuose 8 801 įmonės bankroto procesuose buvo patenkinta 13,2 proc. visų patvirtintų kreditorių reikalavimų. Iš jų trečios eilės kreditorių reikalavimai patenkinti tik 2,7 proc.[643] Kita, su ankstesniąja laiko prasme iš dalies sutampanti, bet 2008 m. prasidėjusios finansų krizės bei pokrizinį laikotarpį geriau atspindinti statistinė informacija atskleidžia, kad 2009–2014 m. I ketv. laikotarpiu Lietuvoje pasibaigusiose bankroto bylose buvo patenkinta 15 proc. visų patvirtintų kreditorinių reikalavimų. Iš jų trečios eilės kreditoriai atgavo 2 proc. lėšų[644].

Ir nors Lietuvos kasacinio teismo praktikoje deklaruojama, kad taikant *actio Pauliana* institutą „būtina užtikrinti" kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą[645], vienoje tokio pobūdžio bylų atsakovui skolininko kontrahentui atkreipus teismo dėmesį į tai, kad restitucijos būdu jo įgyjamas reikalavimas į skolininką greičiausiai nebus patenkintas, Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo: „CK 6.146 straipsnio prasme nėra kliūčių taikyti restituciją natūra ir grąžinti sandorio šalis į pirminę padėtį – BUAB „Neringos žuvis" pastatus, o A. P. įmonei sumokėtus už juos pinigus. A. P. paaiškinimas, kad jis negaus iš bankrutuojančios įmonės sumokėtų už pastatus pinigų, nėra pakankamas argumentas netaikyti restitucijos natūra, kadangi atsakovas pripažintas nesąžiningu turto įgijėju (CK 1.80 str. 4 d., 6.66 str. 2 ir 5 d.). Be to, tik bankroto bylos eigoje paaiškės bankrutuojančios įmonės mokumas ir galimybės atsiskaityti su kreditoriais. Jeigu atsakovas turi ekonominį interesą įsigyti ginčo pastatus, ši byla nesuvaržo jo teisių dalyvauti pastatų pardavimo iš varžytynių procese. Kolegijos nuomone, taikymas restitucijos natūra užtikrina bankrutuojančios įmonės kreditorių teises gauti ne tik kainų skirtumą, o visą neteisėtai parduotų pastatų kainą ir gautus pinigus panaudoti kreditorinių reikalavimų tenkinimui Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka."[646] Šiuo aspektu nacionaliniai teismai laikosi pozicijos, kad tokių restitucijos padarinių, kai faktiškai neįmanoma šalių grąžinti į pradinę padėtį, riziką prisiėmė pats skolininko kontrahentas, neteisėtai veikdamas ieškovo kreditorių atžvilgiu, todėl nėra pagrindo teigti, kad to asmens padėtis dėl restitucijos

642 Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2017 m. sausio–birželio mėn. apžvalga, supra* note 31, p. 10.

643 Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos. *Išregistruotų dėl bankroto įmonių kreditorių reikalavimų tenkinimo analizė pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles* [interaktyvus]. Vilnius, 2013, p. 1 [žiūrėta 2016-09-02]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/Bankroto-administratori-administruot-moni-bankroto-proceso-trukms-ir-kreditorini-reikalavim-patenkinimo-analizs-duomenys/Iregistruotoskreditorini-tenkinimas.pdf>.

644 Valstybės kontrolė. Įmonių bankroto proceso valdymas ir kontrolė. *Valstybinio audito ataskaita* [interaktyvus]. 2014, p. 12–13 [žiūrėta 2017-02-28]. <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3285>.

645 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena" v. AB „Eurovia Lietuva"* (bylos Nr. 3K-7-130/2013).

646 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Neringos žuvis" v. A. P.* (bylos Nr. 2A-257/2006).

pablogės nepagrįstai ir nesąžiningai. Pastebėtina, kad tokia argumentacija praktikoje lemia kuriozišką situaciją, kai, *actio Pauliana* byloje konstatavus ginčijamo sandorio šalių nesąžiningumą, vienas asmuo, t. y. skolininko kontrahentas, nubaudžiamas, o kitas asmuo, t. y. bankrutuojantis skolininkas, netiesiogiai „apdovanojamas“[647].

2.6. poskyrio apibendrinimas

Šiame poskyryje aprašytas hipotetinio sandorio ginčijimo atvejis, analizuojantis *actio Pauliana* ieškinio ar jo analogo taikymo padarinius skolininko kontrahentui, atskleidžia kelis aspektus.

Pirma, iš šioje disertacijoje analizuotų jurisdikcijų reikalavimų įskaitymo galimybė, vienai iš sandorio šalių esant faktiškai nemokiai, Lietuvoje yra mažiausia.

Antra, atlygintinių sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo bankroto procese motyvai šioje disertacijoje analizuotose valstybėse yra skirtingi. Anglijoje ir JAV esminis motyvas tokiems sandoriams ginčyti – atgauti perteklinę vertę, kurią iš sandorio su skolininku įgijo jo kontrahentas. Tai įprastai pasiekiama nepaliekant skolininko kontrahento blogesnėje padėtyje, palyginti su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei nuginčytas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas. O Nyderlanduose, kur orientuojamasi į žalą, ginčijamu sandoriu padarytą kreditoriams[648], taip pat Lietuvoje įstatymų leidėjo noras apsaugoti įmonės skolininkės turto vientisumą praktikoje kartu lemia realias finansines sankcijas skolininko kontrahentui.

Trečia, taisyklių, reguliuojančių atlygintinių skolininko turto vientisumą pažeidžiančių sandorių ginčijimą bankroto procese, su tokiais materialiniais teisiniais padariniais, kokie apibrėžti Nyderlanduose ir Lietuvoje, egzistavimas savo esme skatina skolininko kontrahentus itin rimtai pagalvoti prieš sudarant bet kokius realiais to kontrahento mokėjimais grindžiamus sandorius su įmone, esančia sunkioje finansinėje padėtyje. Tai kartu reiškia, jog *actio Pauliana* bylose nacionalinių teismų taikoma skolininko kontrahento „baudimo už nesąžiningumą“ praktika ilgainiui gali lemti, jog skolininkų pastangos atkurti su finansiniais sunkumais susiduriančių įmonių mokumą Lietuvos verslo aplinkoje nebesulauks palaikymo.

2.7. Aiškios atskirties nebuvimo tarp *actio Pauliana* taisyklių pirmenybiniams ir skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti Lietuvos teisėje problematika

Lietuvos teismai pripažįsta, kad „<...> tiek nemokumo sukėlimas, tiek pirmenybės vienam iš kreditorių suteikimas bendrovei esant nemokiai, pagal CK 6.66 straipsnį yra sava-

647 Šiuo aspektu paminėtina, kad 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 57[1] straipsnio (1998 m. birželio 11 d. redakcija) 5 dalyje buvo įtvirtinta, kad jeigu atlygintinį sandorį teismas pripažįsta negaliojančiu pagal kreditoriaus reikalavimą, tai asmuo, sudaręs sandorį su skolininku, gali iš pastarojo reikalauti, kad jis grąžintų jam tai, ką jis skolininkui sumokėjo ar davė. Minėta nuostata, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo vertinimu, buvo skirta trečiojo asmens, sudariusio sandorį su skolininku, nuosavybės teisėms apginti (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutarimas byloje „Dėl kreditoriaus teisių gynimo“ (bylos Nr. 17/01)).

648 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 520–521.

rankiški kreditorių teisių pažeidimų atvejai ir bent vienas iš jų yra pakankamas šio instituto taikymui“[649]. Tačiau aiškios takoskyros tarp taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, LR CK 6.66 straipsnio normose nėra įtvirtinta. Iš šios disertacijos 2.4. poskyrio matyti, kad konkrečiu atveju taikytiną *actio Pauliana* instituto sąlygų visetą galima nustatyti tik atlikus sisteminę aktualios teismų praktikos analizę. Kadangi teismų praktika nėra konstanta, t. y. ateityje ji gali būti pakeista, nurodytą *actio Pauliana* instituto Lietuvoje teisinį neapibrėžtumą reikia ištaisyti.

Poziciją, jog teisinės sistemos turi numatyti aiškią takoskyrą tarp taisyklių, reguliuojančių pirmenybes, ir taisyklių, reglamentuojančių sandorius, kurie žalingi pačiam skolininkui, galima rasti R. J. de Weijs'o tyrimuose[650]. Be to, ir UNCITRAL priimtose rekomendacinio pobūdžio nemokumo teisės teisėkūros gairėse nurodoma, jog tam, kad kreditoriams žalingų sandorių nuginčijimo nuostatos darytų kuo mažiau žalos teisinių santykių stabilumui ir teisiniam tikrumui, teisės normose turėtų būti aiškiai nustatytos ir ginčytinų sandorių kategorijos, ir tokių sandorių ginčijimo kriterijai, o tai leistų sandorių šalims iš anksto įvertinti prisiimamas verslo rizikas[651]. Šios disertacijos autorė minėtą požiūrį palaiko. Tai, kad:

- LR CK 6.66 straipsnio normoje nėra aiškiai atskirta, koks *actio Pauliana* instituto sąlygų visetas taikytinas pirmenybiniams santykiams ginčyti ir koks skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, bei
- šių skirtingų kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo ir ordinariniame procese, ir bankroto procese galimybė,

lemia teisinį neapibrėžtumą, akivaizdžiai iliustruoja pirmenybinių sandorių ginčijimo Lietuvoje ypatumai. Pavyzdžiui, Lietuvos teisėje, priešingai nei šioje disertacijoje analizuotose užsienio jurisdikcijose, nėra ribojama pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese galimybė. Tai, kad toks reguliavimas ydingas, matyti iš *actio Pauliana* instituto taikymo materialinių teisinių padarinių. LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje aprašytos taisyklės pirmenybės bendruoju atveju nepanaikina: jomis pirmenybinio sandorio lemiama nauda paprasčiausiai paimama iš vieno ir perduodama kitam faktiškai nemokaus skolininko kreditoriui (apie tai plačiau rašoma šios disertacijos 3.3.2. poskyryje).

Esamas *actio Pauliana* instituto reguliavimas Lietuvoje negarantuoja ir ginčo baigties nuspėjamumo. Pavyzdžiui, pagal esamą nacionalinių teismų praktiką sudėtinga prognozuoti bylos baigtį situacijose, kai bankroto procese kaip pirmenybinis sandoris yra ginčijamas skolininko atsiskaitymas su kreditoriumi, įvykdytas pirminiame sandoryje sutartu laiku ir būdu. Iš disertacijos 2.4.2. ir 2.4.3. poskyrių matyti, kad Lietuvoje būta teismų praktikos, kurioje tokio pobūdžio skolininko atsiskaitymas su kreditoriumi buvo nuginčytas kaip pirmenybinis, taip pat būta praktikos, kurioje toks atsiskaitymas laikytas teisėtu (t. y. traktuotas kaip skolininko sutartinio įsipareigojimo atsiskaityti vykdymas, o ne naujo sandorio sudarymas). Kadangi *actio Pauliana* instituto normas Lietuvoje teisėjai taiko atsižvelgdami į konkrečios bylos aplinkybes, vertinti, kuris teismų praktikos variantas yra teisingas, tyrimo autorė nesiryžta. Tačiau iš disertacijos 2.2.2. ir 2.3.2. poskyrių matyti, jog,

649 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Julidona“ v. J. T. ir J. S.* (bylos Nr. 2A-546-823/2017).

650 Pavyzdžiui, De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 221.

651 *UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law, supra* note 197, p. 137.

pavyzdžiui, Olandijos ir JAV teisėje skolininko atsiskaitymas su kreditoriumi, įvykdytas pirminiame sandoryje sutartu laiku ir būdu, laikomas teisėtu.

Lietuvoje galiojant 1931 m. Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymui[652], jame įtvirtintas reguliavimas irgi nenumatė galimybės kaip pirmenybinį sandorį ginčyti skolininko atsiskaitymą su kreditoriumi, įvykdytą pirminiame sandoryje sutartu laiku ir būdu. Minimo įstatymo 5 straipsnyje buvo įtvirtinta, jog „skolininkui sudarius su atskiru kreditorium aktą po to, kai skolininkas nutraukė mokėjimus, arba paskutinėmis dešimt dienų prieš tą nutraukimą, jei skolininkas paskelbiamas neišgalinčiu ir jei tuo aktu šitam kreditoriui buvo suteiktas tokis jo reikalavimo apdraudimas arba atlyginimas, kuriam jis neturėjo teisės arba kad ir turėjo teisę, bet tenkintiną kitu būdu arba vėlesniu laiku“, laikoma, kad:

- skolininkas norėjo tuo sandoriu pakenkti kitiems savo kreditoriams ir
- sandorį su skolininku sudaręs kreditorius žinojo apie skolininko norą tuo sandoriu pakenkti kitiems savo kreditoriams (išimtis – jei minėtas kontrahentas įrodytų, kad tą sandorį sudarydamas jis nežinojo, kad skolininkas nutraukė mokėjimus, kad yra paduotas pareiškimas pripažinti skolininką neišgalinčiu ir kad skolininkas „norėjo patenkinti šitą kreditorių kitų kreditorių nenaudai“).

LR CK atribojimas tarp skolos, kurios mokėjimo terminas yra suėjęs, padengimo ir skolos, kurios mokėjimo terminas dar nėra suėjęs, padengimo *actio Pauliana* aspektu egzistuoja tik LR CK 6.67 straipsnio 5 dalyje: minėtos normos pagrindu preziumuojama, kad kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu „sandoris sudarytas dėl skolos, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, mokėjimo“. Tokio reguliavimo, kaip pirmiau minėta, nepakanka[653].

Tyrimo autorės nuomone, esamą *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetą Lietuvoje būtina skaidyti pagal kreditoriams žalingų sandorių kategorijas, bei kartu patikslinti LR CK 6.66–6.67 straipsnių normas, taikytinas ordinariniame procese ir bankroto procese. Kol tai nepadaryta, galima teigti, kad esamas *actio Pauliana* instituto reguliavimas Lietuvoje negarantuoja teisinio stabilumo ir teisinio tikrumo, nors įtvirtinti minėtus principus atitinkantį teisinį reglamentavimą yra įstatymų leidėjo pareiga[654].

---

652 Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymas. *Vyriausybės žinios,* 1931, Nr. 367-2506.

653 Tyrimo autorei džiugu, kad vienoje naujausių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų, plėtojant ankstesnę šio teismo praktiką pirmenybinių sandorių ginčijimo klausimu, pažymėta, jog „sprendžiant, ar įmonė suteikė vienam kreditoriui pirmenybę prieš kitus, turi būti nustatomi prievolių įvykdymo kreditoriams pasibaigimo terminai. Jeigu įmonė vykdo atsiskaitymus su kreditoriais, laikydamasi sutartyse su jais nustatytų prievolių įvykdymo terminų ir atlieka atsiskaitymus su kreditoriais, laikydamasi atsiskaitymo eiliškumo pagal prievolių vykdymo pasibaigimo datas, o nuo 2013 m. spalio 1 d. nepažeisdama ir CK 6.930[1] straipsnyje nustatyto eiliškumo, paprastai nelaikytina, kad toks atsiskaitymas su vienu iš kreditorių suteikia jam pirmenybės teisę prieš kitus kreditorius“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje *RUAB„Molesta“ ir UAB „Vėsa ir partneriai“ v. T. R. ir R. J.* (bylos Nr. 3K-3-273-611/2018)).

654 Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą. Neužtikrinus teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarimas „Dėl 2009 metų valstybės biudžeto ir su juo susijusių įstatymų priėmimo“ (bylos Nr. 28/2009); 2013 m. spalio 10 d. nutarimas „Dėl kompensacijų už valstybės išperkamą miestų

2.8. Problemos, kylančios dėl atskirose valstybėse esančių teisės normų, reglamentuojančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą, skirtumų

Sandorių nuginčijimo ieškinių reglamentavimas atskirose valstybėse skiriasi. Tai matyti iš šiame disertacijos skyriuje pateikiamos Anglijos, JAV, Olandijos ir Lietuvos teisės normų, reguliuojančių *actio Pauliana* ieškinį ar jo analogus, lyginamosios analizės. Pastarasis faktas praktikoje, akivaizdu, tampa svarbus tuomet, kai *actio Pauliana* ieškinio ar jo analogo pagrindu imami ginčyti tarptautinį elementą turintys sandoriai. Šiuo atveju kyla klausimas, kurios valstybės teismai turi jurisdikciją nagrinėti tokius ieškinius. Nuo gauto atsakymo, savo ruožtu, priklauso atsakymas, kurios valstybės materialiosios teisės normos, nagrinėjant tokias bylas, turi būti taikomos.

Greta to atskirai išskirtinos Jungtinės Amerikos Valstijos, kurių ypatumas tas, jog pirmiau minėti klausimai šioje šalyje kyla ir smulkesniu – atskirų valstijų – mastu. Kadangi JAV:

- egzistuoja ir valstijų, ir federaliniai teismai, kurių jurisdikcijos tam tikrais atvejais sutampa[655];
- kreditoriams žalingų sandorių ordinariniame procese ginčijimą reguliuojančią UVTA yra priėmusios ne visos JAV valstijos (plačiau apie tai rašyta šios disertacijos 2.2.1.2. poskyryje);
- UVTA priėmusiose valstijose to teisės akto normos buvo individualiai pildomos ir keičiamos[656];
- kreditoriams žalingi sandoriai bankroto procese gali būti ginčijami administratoriui pasitelkus bet kurią iš normų, egzistuojančių federalinėje ar valstijų teisėje, t. y. pasirinkus JAV Bankroto kodekso arba UVTA atitinkamą straipsnį (plačiau apie tai rašyta šios disertacijos 2.3.1.2. poskyryje);

akivaizdu, jog greta problemų, kurias lemia tarptautinį elementą turintys sandoriai, JAV susiduriama ir su pavienių valstijų mastu kylančiomis jurisdikcijos problemomis, taip pat problemomis, kurias lemia teisės normų, tose valstijose reglamentuojančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą, skirtumai. Pavyzdžiui, Niujorko valstijoje galioja 1918 m. *Uniform Fraudulent Conveyance Act*, žinomas kaip UFCA, kurio normos nuo daugelyje kitų JAV valstijų galiojančios UVTA normų tam tikrais aspektais reikšmingai skiriasi. Sakykime, UFCA normose nėra jokių taisyklių dėl jurisdikcijos. Be to, UFCA kreditoriams yra palankesnė tuo, kad numato ilgesnę ieškinio senatį kreditoriams ginčijant žalingus skolininko sandorius (pagal UFCA ieškinio senatis paprastai yra 6 metai, pagal UVTA – 4 metai nuo ginčijimo sandorio sudarymo dienos). Tačiau skirtingai nei UVTA, UFCA išvis nenumato galimybės ordinariniame procese ginčyti pirmenybinių sandorių[657].

Kalbant apie kreditoriams žalingų sandorių ordinariniame procese ginčijimą, reikalingą informaciją dėl jurisdikcijos *actio Pauliana* bylose Europos Sąjungoje (iš šioje disertacijoje analizuojamų valstybių ES narės yra Jungtinė Karalystė, Nyderlandai ir Lietuva) pateikia

žemę" (bylos Nr. 5/2012)).

655 Pavyzdžiui, nors ir egzistuoja valstijų teismai, JAV federaliniai apygardų teismai turi savarankiškas jurisdikcijas jiems priskirtose valstijose (U. S. Courts tinklalapis. *Federalinių ir valstijų teismų palyginimas* [interaktyvus] [žiūrėta 2017-10-08]. <http://www.uscourts.gov/statistics-reports/caseload-statistics-data-tables>).

656 Kettering, K. C. Codifying a Choice of Law Rule for Fraudulent Transfer, *supra* note 63, p. 325–326.

657 *Ibid.,* p. 322, 331–332.

reglamentas „Briuselis I“ (angl. *Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters*)[658]. Tai tiesiogiai taikomas aktas, kuriuo nustatoma, kurios valstybės narės teismai turi nagrinėti civilinius ir komercinius ginčus, turinčius tarptautinį elementą (faktas, kad į minėtų ginčų apimtį patenka ir *actio Pauliana* ieškiniai, teikiami ordinariniame procese, minimas teisės literatūroje[659] ir yra įtvirtintas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje[660]). Pagal reglamentą „Briuselis I“ *actio Pauliana* bylose, inicijuotose kreditorių ne bankroto procese, jurisdikciją įprastai turi atsakovo buveinės vietos teismai. JAV atveju reikalingą informaciją dėl jurisdikcijos bylose, kuriose siekiama kreditoriams žalingų sandorių ordinariniame procese nuginčijimo, pateikia UVTA 10 straipsnis (oficialiame UVTA komentare pažymima, kad šis straipsnis vienodai taikomas ir klausimams dėl jurisdikcijos tarp JAV valstijų, ir klausimams dėl jurisdikcijos tarp JAV ir kitų valstybių spręsti). Minėtas straipsnis numato, jog ieškinį turi nagrinėti vietovės, kurioje ginčijamo sandorio sudarymo momentu buvo įsikūręs skolininkas (jei jis verslininkas – ginčijamo sandorio sudarymo momentu buvusios pagrindinės to skolininko verslo vietos[661]), teismas.

Kalbant apie kreditoriams žalingų sandorių bankroto procese ginčijimą, jurisdikcijos klausimus Jungtinėse Amerikos Valstijose reguliuoja JAV Bankroto kodekso 15 skyrius, taikomas tarptautinėms bankroto byloms. Tame skyriuje nurodoma, kad jurisdikciją tokio pobūdžio bylose paprastai turi valstybės, kurioje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta (angl. *centre of main interest*) (pastaroji užsienio autorių publikacijose sutrumpintai dar vadinama *comi*) teismas. Europos Sąjungoje su kreditoriams žalingų sandorių ginčijimu bankroto procedūrose, peržengiančiose vienos valstybės ribas, yra sudėtingiau. Dar galiojant Bankroto reglamentui, apibrėžusiam, kokios valstybės teisė taikoma pradėtoms bankroto procedūroms, taip pat nustačiusiam valstybių narių (išskyrus Daniją) tarptautinę jurisdikciją bankroto bylose[662], teisės literatūroje buvo galima rasti pastebėjimų, jog „yra labai didelė tikimybė, kad nė vienas teisininkas, nesvarbu jo turimos žinios ir patirtis, nebus pajėgus atspėti, kuriuos įstatymus teismas konkrečiu atveju taikys, tai rodo teisinio

658 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, OJ L 351/1. *Europos Sąjungos teisės tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-31]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>.

659 Pavyzdžiui, Göranson, U., *supra* note 72, p. 93; Pretelli, I., *supra* note 7, p. 606.

660 Pavyzdžiui, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje *FTex SIA v LietuvosAnglijos UAB 'Jadecloud-Vilma'* (C213/10) [interaktyvus], 49 punktas [žiūrėta 2016-03-15]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d0f130d6cc388cfa872c4f46904596b25c8d4ea6.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4PahyOe0?text=&docid=121745&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=54390> (Iš: Pretelli, I., *op. cit.*, p. 606).

661 Oficialiame UVTA komentare pažymima, kad UVTA 10 straipsnio normoje vartojama sąvoka „vieta“ yra visiškai nepriklausoma nuo JAV Bankroto kodekso 15 skyriuje vartojamos sąvokos „pagrindinių turtinių interesų vieta“. Taigi UVTA kontekste sąvoka „vieta“ nėra suprantama kaip įmonės registruotos buveinės vieta.

662 Bankroto reglamentas tiesiogiai taikomas tarpvalstybinėms bankroto byloms, pradėtoms iki 2017 m. birželio 26 d. Tarpvalstybinėms bankroto byloms, pradėtoms po 2017 m. birželio 26 d., tiesiogiai taikomas Bankroto reglamentą pakeitęs Nemokumo reglamentas (Nemokumo reglamento 84 straipsnis).

tikrumo faktinį nebuvimą“[663]. Šiuo aspektu greičiausiai omenyje turėtas *actio Pauliana* ieškinio bankroto procese atveju taikomo, Bankroto reglamente įtvirtinto dvigubo *lex concursus* ir *lex causae* testo sudėtingumas, kuris, pasak kito teisės literatūros šaltinio, „verčia šalis, specialistus ir teisėjus taip pat susipažinti su reglamentavimu, egzistuojančiu kituose teisiniuose režimuose“[664].

Konkrečiai pagal Bankroto reglamentą *actio Pauliana* ieškinys bankroto procese yra reguliuojamas *lex concursus* (t. y. valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta skolininko bankroto byla, teisės), tačiau *lex causae* (t. y. bankroto administratoriaus ginčijamą sandorį reglamentuojančiai teisei) suteikta *veto* (liet. draudžiu) galimybė[665], jeigu tenkinamos tam tikros sąlygos. Tai apibrėžia Bankroto reglamento:

- 3 straipsnio 1 dalis, kuri, kaip Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje buvo įtvirtinta, turi būti aiškinama taip, kad valstybės narės, kurios teritorijoje buvo iškelta skolininko bankroto byla, teismai yra kompetentingi priimti sprendimą dėl ieškinio dėl nuginčijimo (pareikšto ir atsakovui, turinčiam savo registruotą buveinę kitoje valstybėje narėje[666], ir asmenų, kurių buveinė yra ne valstybėse narėse, atžvilgiu[667])[668];
- Bankroto reglamento 4 straipsnio 2 dalies m) punktas, kuris numato, kad valstybės narės, kurioje pradėtos bankroto procedūros, teisė apima ir taisykles, reguliuojančias kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą;
- 13 straipsnis, įtvirtinantis 4 straipsnio 2 dalies m) punkto taikymo išimtį atveju, jei iš kreditoriams žalingo sandorio gavęs naudos asmuo (t. y. skolininko kontrahentas, kaip atsakovas byloje, iškeltoje *actio Pauliana* ieškinio pagrindu) pateikia įrodymų, jog:
  - ginčijamam sandoriui taikytina kitos valstybės narės nei ta, kurioje pradėtos bankroto procedūros, teisė ir
  - pagal minėtos kitos valstybės narės teisės nuostatas atitinkamas byloje ginčijamas sandoris „išvis negali būti“ [669] ginčijamas.

Toks reguliavimas grindžiamas tuo, jog „pagal Bankroto reglamento 13 straipsnį siekiama apsaugoti asmens, kuris gavo naudos iš visiems kreditoriams žalingo akto, teisėtus lūkesčius ir numatoma, kad šiam aktui net ir po bankroto bylos iškėlimo toliau bus taikoma

---

663 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 616.

664 De Weijs, R. J., *et al., supra* note 76, p. 4.

665 Pretelli, I., *op. cit.*, p. 607.

666 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07), [interaktyvus], 28 punktas [žiūrėta 2016-03-15]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76240&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=503334>.

667 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas byloje *Ralph Schmid v. Lilly Hertel* (C-328/12) [interaktyvus], 39 punktas [žiūrėta 2016-03-15]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=146438&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=57370>.

668 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 498.

669 Nuostata „išvis negali būti“ laikoma pažyminčia, kad tokio sandorio turi būti neįmanoma nuginčyti nei remiantis bankroto teisės srityje taikytinomis *lex causae* nuostatomis, nei bendrai *lex causae*, kas apima visas tos teisės nuostatas ir bendruosius principus (Keay, A., *supra* note 139, p. 85).

teisė, kuri buvo jam taikoma tuo metu, kai šis aktas buvo atliktas, t. y. *lex causae*“[670]. Tačiau vertinant aptartų Bankroto reglamento normų esmę, jos faktiškai įtvirtina, jog bankrotu pagrįsto ieškinio dėl nuginčijimo atveju galiausiai bus taikoma ta teisinė sistema, kurios materialiosios teisės normos *actio Pauliana* ieškiniui yra nepalankiausios[671].

Aptartas Bankroto reglamente įtvirtintas reguliavimas, įsigaliojus Nemokumo reglamentui, nepakito. Nemokumo reglamento 7 straipsnio 2 dalies m) punktas numato, kad valstybės narės, kurioje pradėtos bankroto procedūros, teisė apima ir taisykles, reguliuojančias kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą. Nemokumo reglamento 16 straipsnis įtvirtina 7 straipsnio 2 dalies m) punkto taikymo išimtį atveju, jei iš kreditoriams žalingo sandorio gavęs naudos asmuo pateikia įrodymų, jog ginčijamam sandoriui taikytina kitos valstybės narės, nei ta, kurioje pradėtos bankroto procedūros, teisė ir pagal minėtos kitos valstybės narės teisės nuostatas atitinkamas byloje ginčijamas sandoris negali būti ginčijamas.

Kalbant apie valstybių narių materialiosios teisės normų skirtumus, paminėtina, jog siekdamas atsakyti į klausimą, ar tikslinga ir įmanoma materialiąją teisę, reguliuojančią bankroto teisės klausimus, suderinti ES mastu, 2011 m. D. F. Fritz atliko įvairių nacionalinių teisės normų, reglamentuojančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo ieškinių sritį, analizę. Jos rezultatai, išdėstyti Europos Parlamentui pateiktame rašte-pasiūlyme „Bankroto teisės derinimas Europos Sąjungos mastu: ieškiniai dėl nuginčijimo ir taisyklės, taikomos sutartims“, atskleidė reikšmingus nacionalinių normų[672] skirtumus. Nors nacionalinės teisinės sistemos klausimu, kokie sandoriai gali būti ginčijami, iš esmės nesiskiria, skirtumų esama:

- apibrėžiant asmenį, kuris gali tokio pobūdžio ieškinį teikti,
- klausimu dėl kreditorių, kurių reikalavimai yra užtikrinti,
- reglamentuojant paties *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetą[673].

Pavyzdžiui, valstybėse narėse įtvirtinti itin skirtingi laiko periodai iki skolininko bankroto bylos pradžios, kurių metu sudaryti sandoriai, iškėlus bankroto bylą, gali būti ginčijami *actio Pauliana* ar šiam institutui analogiškų ieškinių pagrindu[674]. Be to, kaip Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų komandos 2015 m. atliktame tyrime buvo pastebėta, minėti laiko periodai dažniausiai skiriasi atsižvelgiant į ginčijamo sandorio tipą ir į tai, ar ginčijamas sandoris sudarytas tarp susijusių asmenų (Europos Sąjungoje vienintelė išimtis, kurios teisėje laiko periodai iki skolininko bankroto bylos pradžios išvis nėra įtvirtinti, yra Lietuva)[675].

---

670 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 15 d. sprendimas byloje *Nike European Operations Netherlands BV v. Sportland Oy* (C-310/14) [interaktyvus], 19 punktas [žiūrėta 2017-10-05]. <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62014CJ0310&lang1=en&lang2=LT&type=TXT&anc re=>.

671 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 39, p. 7, 14.

672 Raštas-pasiūlymas buvo parengtas remiantis ES valstybių narių ataskaitomis, gautomis iš Lenkijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Ispanijos, Italijos ir Švedijos.

673 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts*, *op. cit.*, p. 7-8.

674 *Ibid.*, p. 8, 12–13.

675 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 141–142.

Kaip valstybių materialiosios teisės normų skirtumai pasireiškia praktikoje, iliustruoja 2015 m. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nagrinėta byla dėl Bankroto reglamento 4 ir 13 straipsnių taikymo[676]. Byloje spręsta dėl galimybės taikyti reglamento 13 straipsnį mokėjimui, kuris kreditoriui buvo atliktas jau po bankroto bylos skolininkui iškėlimo, tačiau remiantis kreditoriaus teise areštuoti turtą, jam suteikta iki minėtos bankroto bylos iškėlimo. Pagal *lex concursus* (Vokietijos teisę) terminas tokiam ieškiniui dėl nuginčijimo pareikšti buvo treji metai (kuris nagrinėjamoje byloje nebuvo praleistas). Tačiau pagal *lex causae* (Austrijos teisę) ieškiniui dėl nuginčijimo buvo numatytas vienų metų naikinamasis terminas, skaičiuojamas nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo (kuris nagrinėjamoje byloje buvo praleistas). Europos Sąjungos Teisingumo Teismas patvirtino Austrijos teisės taikymo galimybę, ir tai lėmė nagrinėto ieškinio dėl nuginčijimo atmetimą[677] (teismas nurodė, jog Bankroto reglamento 13 straipsnyje numatyta išimtis taip pat apima senaties, nuginčijimo ieškinio pareiškimo ir naikinamuosius terminus, nustatytus *lex causae*).

Šiuo aspektu akivaizdu, jog aplinkybė, kad *actio Pauliana* instituto ar jo analogo pagrindu iškeltą bylą nagrinėjant vienoje valstybėje atitinkamas sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu, o kitoje valstybėje gali likti nenuginčytas, savotiškai skatina nesąžiningą skolininką ir jo kontrahentą:

- nuo sandorių nuginčijimo ieškinių „apsidrausti“ per jų sandoriui palankios *lex contractus* pasirinkimą („Roma I“ reglamento[678] 3 straipsnyje yra įtvirtinta pagrindinė taisyklė, jog sandoriui taikoma jo šalių pasirinkta teisė) arba
- pabandyti perkelti visas skolininko bankroto procedūras į jiems teisine padėtimi palankesnę jurisdikciją (angl. *forum shopping*) (pastarasis veiksmas faktiškai atliekamas į kitą valstybę perkeliant įmonės skolininkės pagrindinių turtinių interesų vietą).

Nors vienas iš aiškiai išreikštų Bankroto reglamento tikslų yra užkirsti kelią palankiausios jurisdikcijos paieškai (be to, ir Bankroto reglamentą pakeitusio Nemokumo reglamento preambulės 5 punktas įtvirtina, jog „tam, kad vidaus rinka tinkamai veiktų, reikia vengti skatinti šalis perkelti turtą ar teismo procesą iš vienos valstybės narės į kitą ieškant palankesnio teisinio reglamentavimo visų kreditorių bendrai nenaudai“), teisės literatūroje pastebima, kad reglamentas vis dėlto sukūrė patikimą struktūrą šalims perkelti visas bankroto procedūras į teisiškai palankesnę jurisdikciją, o Anglija yra šalis, kurią dažniausiai renkamasi tokio pobūdžio migracijos tikslu[679]. Tokio pasirinkimo priežastis visiškai suprantama. Pavyzdžiui, kaip matyti iš šios disertacijos 1.3.6.1. poskyrio, Anglijos teisės pasirinkimas gali būti naudingas norint išvengti akcininkų suteikto kapitalo subordinavimo taisyklės taikymo.

---

676 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. balandžio 16 d. sprendimas byloje *Hermann Lutz v. Elke B*äuerle (C-557/13) [interaktyvus] [žiūrėta 2017-10-05]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d6bafb222605b54af7a18aeeb8c2eed11b.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyMbN50?text=&docid=163721&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=186568>.

677 Keay, A., *supra* note 139, p. 85–86.

678 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (angl. *Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations)*, OJ L 177. *Europos Sąjungos teisės tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-31]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32008R0593>.

679 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 511.

Teisės literatūroje pažymima, jog neturėtų būti leidžiama ir laikytina neteisėta i) *comi*-migracija, kuria skolininkas siekia išvengti įsipareigojimų, pailginti laiką iki bankroto procedūrų pradžios, išsaugoti vadovo postą ir pan., taip pat ii) įmonės pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimai, vykdomi norint pakeisti bankrutuojančio skolininko turto paskirstymo režimą ir sudaryti sąlygas tam tikriems kreditoriams gauti naudą iš kitokio (lyginant su pradine valstybe) kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumo reglamentavimo. Tačiau pirmenybių teisės aspektu *comi*-migracija turi būti leidžiama, nebent jurisdikcijoje, į kurią persikeliama, tam tikrais atvejais faktiškai nėra veikiančių pirmenybių teisės taisyklių[680].

Analizuojant problemas, kurios kyla dėl teisės normų, atskirose valstybėse reglamentuojančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą, skirtumų, rašte-pasiūlyme „Bankroto teisės derinimas Europos Sąjungos mastu: ieškiniai dėl nuginčijimo ir taisyklės, taikomos sutartims“ nurodoma esant poreikį svarstyti klausimus dėl:

- teisės normų, atskirose ES valstybėse narėse reglamentuojančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą, dalinio suderinimo (pvz., vienodų laiko periodų iki bankroto bylos pradžios, kurių metu sudaryti kreditoriams žalingi sandoriai gali būti ginčijami skolininkui iškėlus bankroto bylą nustatymo[681]) arba
- nuorodų, jog bankrotu pagrįsto ieškinio dėl nuginčijimo atveju galima taikyti Bankroto reglamento 13 straipsnyje įtvirtintą principą, panaikinimo[682].

Taip pat teisės literatūroje galima rasti siūlymų įtvirtinti taisyklę, pagal kurią teisinių kolizijų atvejais trijų veikiančių asmenų – kreditoriaus, skolininko ir jo kontrahento – apsauga būtų įgyvendinama taikant teisės normas, kurias sąžiningos šalys tikisi būsiant taikomas. Kadangi esminis *actio Pauliana* instituto tikslas yra gerbti ir saugoti sąžiningų šalių teisėtus lūkesčius, I. Pretelli teigia, jog šiuo atveju teisėjams turėtų būti leidžiama pasirinkti, ar taikyti santykiams tarp skolininko ir jo kreditoriaus, ar santykiams tarp skolininko ir jo kontrahento taikytiną teisę[683].

Minėti pasiūlymai išties racionalūs ir disertacijos autorė jiems pritaria. O kol tokie pasiūlymai nėra įgyvendinti, apibendrinant galima teigti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose, turinčiuose tarptautinį elementą, Europos Sąjungos mastu[684] egzistuoja galimybė nesąžiningoms sandorio šalims per sutarčiai taikytinos teisės pasirinkimą

680 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 510, 522, 527.

681 Nors yra pavienių svarstymų, ar tam tikro laiko tarpo apibrėžimas išvis būtinas. Pavyzdžiui, A. Vaquer nurodo, jog jei *actio Pauliana* ieškinio apsauga yra grindžiama kreditoriaus patirta žala ir remiamasi išieškojimo koncepcija, suprantamiau būtų teisės gynimo priemonę susieti su pačiu kreditu, kurį ji siekia apginti. Taip kreditoriaus gynimo terminas turėtų būti lygus reikalavimo, grindžiamo kreditu, kuris dėl skolininko turto perleidimo liko nepadengtas, tenkinimo terminui (Vaquer, A. From revocation to non opposability: modern developments of the Paulian action, *supra* note 70, p. 219–220).

682 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 39, p. 14-15.

683 Pretelli, I., *supra* note 7, p. 639-640.

684 Europoje kiekvieną dieną bankrutuoja apie 600 įmonių. Kas ketvirtas toks bankroto atvejis yra tarpvalstybinio pobūdžio, kai bankrutuojanti įmonė turi turto ir (ar) kreditorių daugiau nei vienoje valstybėje (Europos Komisija. *Sąžiningoms įmonėms bus suteiktas dar vienas šansas – Komisija siūlo šiuolaikiškas bankroto taisykles.* Pranešimas spaudai. Strasbūras, 2012 m. gruodžio 12 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-01-15]. <*europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1354_lt.pdf*>).

išvengti tam tikros valstybės narės materialiosios teisės taikymo (pvz., kai kreditoriams žalingo sandorio šalys dar prieš jo sudarymą prognozuoja, jog *actio Pauliana* ieškinio atveju tos valstybės teismo sprendimas joms būtų nepalankus). Be to, aptartas reglamentavimas (t. y. atitinkamos ginčijamai sutarčiai taikytinos teisės *actio Pauliana* bylose nustatymo taisyklių Bankroto reglamente ir Nemokumo reglamente įtvirtinimas) sukuria neapibrėžtumą bankroto administratoriams. Ypač dėl to, kad *actio Pauliana* byla tokiais atvejais valstybės narės, kurioje pradėtos bankroto procedūros, teismuose turi būti nagrinėjama taikant užsienio teisę[685] (šiuo aspektu teisės literatūroje nurodoma, jog dažnai bankroto administratoriai net nesvarsto *actio Pauliana* ieškinio teikimo galimybės dėl sandorių, turinčių tarpvalstybinį elementą[686]). Visa tai leidžia teigti, jog skolininko bankroto procedūrų metu tikimybė nuginčyti kreditoriams žalingus sandorius, turinčius tarpvalstybinį elementą, yra menkesnė (palyginti su vienos valstybės ribų, o JAV atveju – ir valstijų ribų, neperžengiančių sandorių ginčijimu).

II skyriaus apibendrinimas

Šiame disertacijos skyriuje atlikta analizė rodo, kad sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą, ir sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, yra labai skirtingi. Minėti sandoriai sudaromi esant nevienodoms aplinkybėms, taip pat skiriasi asmuo, į kurio elgesį teisės normos, numatančios minėtų dviejų tipų sandorių ginčijimo galimybę, savo esme yra orientuotos. Be to, tų dviejų tipų sandorių nugинčijimo *actio Pauliana* instituto ar jo analogų pagrindu galimybę lemia skirtingi motyvai.

Tyrime atlikta lyginamoji analizė atskleidė, jog Anglijoje ir JAV tiek ordinariniame, tiek bankroto procese, o Nyderlanduose bankroto procese egzistuoja aiškus atribojimas tarp *actio Pauliana* instituto ar jo analogų taikymo sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ir skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti. Lietuvos teisėje tokios aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, skirtų minėtiems dviejų tipų sandoriams nugинčyti, nėra. Kaip tiriant paaiškėjo, nustatyti, kurios iš LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintų *actio Pauliana* instituto sąlygų faktiškai yra taikomos kiekvieno iš minėtų sandorių ordinariniame procese ir bankroto procese ginčijimui, galima tik atlikus sisteminę aktualios teismų praktikos analizę. Kadangi teismų praktika turi tendenciją ilgainiui kisti, šioje srityje Lietuvoje egzistuoja akivaizdus teisinis neapibrėžtumas dėl pirmenybinių sandorių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo taisyklių. Toks reguliavimas negarantuoja teisinio aiškumo ir stabilumo, tad minėta situacija įstatymų leidėjo turėtų būti ištaisyta.

Šiame disertacijos skyriuje atlikta analizė kartu atskleidė, jog ne visi pirmenybiniai sandoriai ir sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą, gali būti ginčijami ir yra nugинčijami pasitelkus *actio Pauliana* institutą ar jo analogus: kreditoriams žalingų sandorių, kurie gali būti ginčijami, atribojimui įstatymų leidėjai taiko atitinkamus objektyviuosius ir subjektyviuosius kriterijus. Pati esminių kriterijų, lemiančių atitinkamo san-

685 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 39, p. 10.

686 *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 39, p. 168.

dorio *actio Pauliana* ar jo analogų pagrindu (ne)nugin̄čijimą, sudėtis ir asmenys, į kuriuos minėti esminiai kriterijai yra orientuoti, disertacijoje analizuotose jurisdikcijose skiriasi. Be to, tose jurisdikcijose egzistuoja *actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo ordinariniame procese ir bankroto procese sąlygų bei padarinių skirtumai.

Anglijos teisėje gin̄čijant kreditoriams žalingą sandorį visais atvejais iš esmės analizuojami tik tą sandorį sudarant turėti skolininko tikslai / ketinimai. Vertinant pačias teisines normas, teigtina, jog iš visų šioje disertacijoje analizuotų jurisdikcijų sandorių nugin̄čijimo ieškinių teikimo ordinariniame procese galimybė yra labiausiai apribota Anglijoje. Šioje šalyje *preferences* institutas ordinariniame procese neegzistuoja išvis, o pasitelkus *transactions at an undervalue* institutą ordinariniame procese gali būti gin̄čijami tik faktiškai nesąžiningi sandoriai. Kalbant apie kreditoriams žalingų sandorių gin̄čijimą bankroto procese, Anglijos teisėje egzistuojantis *transactions at an undervalue* reglamentavimas, vertinant visas šioje disertacijoje analizuotas jurisdikcijas, laikytinas objektyviausiu. Kadangi skolininko kontrahento nauda neatlygintinio ar nepakankamai atlygintinio sandorio pagrindu įgyjama to skolininko kreditorių sąskaita, o sankcija kontrahentui apsiriboja reikalavimu minėtą gautą naudą grąžinti[687], Anglijos teisės normose ir nesigilinama, ar sudarydami tokį sandorį skolininkas ir jo kontrahentas sąmoningai (pa)darė žalą to skolininko kreditoriams. O *preferences* instituto bankroto procese reglamentavimas Anglijoje iš visų šioje disertacijoje analizuotų užsienio jurisdikcijų išsiskiria tuo, kad dėl kreditoriaus daryto spaudimo skolininkui padengti ar užtikrinti skolą sudarytas atitinkamas sandoris nelaikomas pirmenybe.

JAV teisės normos sandorių nugin̄čijimo ieškinių srityje išsiskiria tuo, kad taikant *fraudulent conveyance* institutą ordinariniame procese ir bankroto procese gali būti gin̄čijami ir faktiškai nesąžiningi, ir numanomai nesąžiningi sandoriai. Gin̄čijant faktiškai nesąžiningą sandorį ordinariniame procese, *fraudulent conveyance* normoje įtvirtinti subjektyvieji kriterijai yra nukreipti ir į skolininką, ir, atlygintino sandorio sudarymo atveju – į jo kontrahentą. Visais kitais atvejais subjektyvieji kriterijai nukreipti tik į skolininką, o skolininko kontrahento, su juo sudariusio atlygintiną sandorį, sąžiningumas tampa reikšmingas sprendžiant dėl ieškinio tenkinimo materialinių teisinių padarinių, t. y. restitucijos aspektu. JAV teisėje *preferences* instituto reglamentavimas leidžia gin̄čyti gana ribotą sandorių, kurie gali būti laikomi pirmenybiniais, ratą. Visi nemokaus skolininko atsiskaitymai su kreditoriais, atlikti įprastų verslo ar finansinių operacijų metu arba už naują vertę, laikomi teisėtais. Ordinariniame procese taip pat negali būti nugin̄čytas sandoris dėl ankstesnės skolos padengimo, skolininko sudarytas su nesusijusiu asmeniu. Dalyje JAV valstijų, kuriose priimta UVTA, ordinariniame procese negali būti gin̄čijamas ir pirmenybinis sandoris, faktiškai nemokaus skolininko sudarytas su susijusiu asmeniu, padengiant ankstesnę skolą. Kalbant apie bankroto procesą, JAV *preferences* instituto pagrindu gali būti gin̄čijami tik 3 mėnesių laikotarpiu iki pareiškimo dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo (sandorių tarp susijusių asmenų atveju – 12 mėnesių laikotarpiu iki pareiškimo dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo) sudaryti sandoriai tarp skolininko ir jo kreditorių, lemiantys tų kreditorių reikalavimų nesąžiningą padengimą ar užtikrinimą.

Nyderlandų teisės ypatumas tas, jog *actio Pauliana* instituto normų atžvilgiu skiriami privalomi ir neprivalomi sandoriai. Sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, atveju ir ordinariniame procese, ir bankroto procese tik neprivalomi sandoriai gali būti gin̄čijami.

687 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 226.

Tokio pobūdžio neatlygintinių sandorių atveju *actio Pauliana* instituto reglamentavimas ordinariniame procese ir bankroto procese remiasi subjektyviųjų kriterijų skolininko atžvilgiu taikymu, o nepakankamai atlygintinių sandorių atveju – subjektyviųjų kriterijų skolininko ir jo kontrahento atžvilgiu taikymu. Pirmenybinių sandorių aspektu *actio Pauliana* instituto veikimas ordinariniame procese yra siauresnės apimties nei bankroto procese. Ordinariniame procese tik sandoris, kuriuo buvo įvykdytas arba užtikrintas įsipareigojimas, kuris dar nebuvo vykdytinas ar suėjęs, gali būti ginčijamas. Bankroto procese kaip pirmenybiniai gali būti ginčijami ir neprivalomi, ir privalomi sandoriai, tačiau pastarieji turi būti sudaryti tuomet, kai pareiškimas dėl skolininko bankroto jau buvo pateiktas teismui.

Anglijos ir JAV teisės bendrumas sandorių nuginčijimo ieškinių, kai jie naudojami bankroto procese, aspektu: šios jurisdikcijos yra apibrėžusios laiko tarpus iki skolininko bankroto, ir tik į tuos laikotarpius patenkantys kreditoriams žalingi sandoriai gali būti ginčijami[688]. Nyderlandų teisė turi kiek kitokį – bet savo esme gana panašų – kreditoriams žalingų sandorių, kurie gali būti nuginčyti, atribojimą laiko prasme: Nyderlandų teisės normose yra numatytos ieškovui įrodinėjimą palengvinančios nuginčijamos prezumpcijos, taikomos ginčijant sandorius, įvykdytus vienų metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo.

Kalbant apie *actio Pauliana* instituto normas Lietuvoje, jos į *actio Pauliana* normas, egzistuojančias Nyderlandų teisėje, panašios tuo, kad irgi skiria privalomą ir neprivalomą sandorį (bei numato tik neprivalomo sandorio ginčijimo ordinariniame procese ir bankroto procese galimybę). Tačiau, priešingai nei disertacijoje analizuotose užsienio jurisidikcijose, Lietuvos teisėje nėra įtvirtinta būsimų skolininko kreditorių interesų gynimo pasitelkiant *actio Pauliana* institutą galimybė. Be to, nacionalinėje teisėje nėra apibrėžtų laiko periodų iki teisinių nemokumo procedūrų skolininkui pradžios, į kuriuos patenkantys kreditoriams žalingi sandoriai tegali būti ginčijami *actio Pauliana* instituto pagrindu.

Prie minėto nacionalinio reguliavimo sprecifiškumo pridedant tiriant nustatytą:

- Lietuvos teisėje egzistuojantį teisinį neapibrėžtumą dėl pirmenybinių sandorių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo taisyklių, ir
- aplinkybę, kad atitinkamas sandoris, *actio Pauliana* instituto ar jo analogo pagrindu iškeltą bylą nagrinėjant vienoje valstybėje, gali būti pripažintas negaliojančiu, o kitoje valstybėje likti nenuginčytas,

visa tai civiliniuose teisiniuose santykiuose, turinčiuose tarptautinį elementą, manytina, skatina Lietuvos verslininkus, pasinaudojant galimybe pasirinkti sutarčiai taikytiną teisę, vengti nacionalinės materialiosios teisės taikymo. Dėl to kartu teigtina, jog, tobulindami *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygas Lietuvoje, įstatymų leidėjai ir nacionalinės teisės taikytojai bei aiškintojai turėtų susipažinti su *actio Pauliana* instituto ar jo analogų reguliavimu, egzistuojančiu kituose teisiniuose režimuose (ši disertacija gali būti vienas iš šaltinių[689]).

688 Vienintelė išimtis – Anglijos IA 423 straipsnio norma, pasitelkiama *transactions at an undervalue* bankroto procese ginčyti. Taip pat, kaip šios disertacijos 2.3.1.2. poskyryje minėta, JAV teisėje bankroto administratorius kreditoriams žalingus skolininko sandorius gali ginčyti pasitelkdamas ir ordinariniame procese taikomo UVTA atitinkamus straipsnius. Pastaruosiuose, natūralu, laiko tarpai iki skolininko bankroto, tik į kuriuos patenkantys kreditoriams žalingi sandoriai gali būti ginčijami, nėra įtvirtinti.

689 Teisės literatūroje pastebima, jog „teisėjai <...> paprastai remiasi lyginamąja literatūra arba moksliniais tyrimais, <...> parengtais kalbomis, kurios yra žinomos teismui. Taigi, akademinė bendruomenė turi

3. *ACTIO PAULIANA* INSTITUTĄ TAIKANT KOMERCINIUOSE SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE KREDITORIAMS KYLANČIOS PROBLEMOS IR GALIMI JŲ SPRENDIMO BŪDAI

Lietuvos teismai formuoja poziciją, kad *actio Pauliana* institutas yra specialus kreditoriaus interesų gynimo būdas, kuriuo jam suteikiama galimybė panaikinti skolininko piktnaudžiavimo savo teisėmis padarinius, taip užtikrinant prisiimtų įsipareigojimų kreditoriui įvykdymą[690]. Šioje disertacijos dalyje siekiama atskleisti, ar pauliškuoju ieškiniu inicijuotas procesas padeda eiliniam kreditoriui pasiekti minėtą rezultatą. Taip pat ar taikydami *actio Pauliana* institutą nacionaliniai teismai užtikrina tokio kreditoriaus ir ginčijamą sandorį sudariusio skolininko kontrahento, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, interesų pusiausvyrą. Nustačius problemas, pateikiami galimi jų sprendimo būdai.

3.1. *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose problemos, vertinant pauliškąjį ieškinį inicijavusio eilinio kreditoriaus aspektu

Šiame disertacijos poskyryje analizuojamas *actio Pauliana* instituto komerciniuose sutartiniuose santykiuose taikymas, į jį žvelgiant pauliškąjį ieškinį inicijavusio eilinio kreditoriaus aspektu. Šia analize siekiama įvertinti, ar to ieškinio pagrindu pradėtas procesas Lietuvoje leidžia tokiam kreditoriui pasiekti visišką ar dalinį savo reikalavimo patenkinimą iš skolininko nesąžiningai perleisto turto ordinariniame procese ir bankroto procese.

3.1.1. Prielaidos kreditoriui pasitelkti *actio Pauliana* savo interesams ginti

Nors įvairiose šalyse egzistuoja skirtingi kreditorių apsaugos nuo skolininkų nesąžiningai sudarytų sandorių, susijusių su jų turto disponavimu, mechanizmai, šio tyrimo autorės nuomone, esminės prielaidos kreditoriams pasitelkti minėtus teisinius įrankius savo interesams ginti visur yra vienodos. Akivaizdu, kad:

i) pirmiausia kreditorius turėtų susidurti su situacija, kai jo skolininkas kurį laiką nevykdo finansinių prievolių, taip pat kreditoriui turėtų kilti įtarimas, jog skolininkas patiria finansinių sunkumų;
ii) be to, kreditorius turėtų įtarti, kad jo skolininkas tam tikru atveju veikė ne kreditorių interesais, ir gauti informaciją apie skolininko sudarytą galbūt nesąžiningą sandorį;
iii) įvertinęs padėtį, kreditorius turėtų priimti sprendimą kovoti su skolininku teisinėmis priemonėmis;
iv) galiausiai kreditorius turėtų būti pajėgus finansuoti inicijuojamą skolininko sudaryto sandorio, kuris pažeidžia to kreditoriaus interesus, ginčijimo procesą.

Paanalizuokime minėtas kreditoriaus interesų gynimo prielaidas išsamiau.

---

užduotį ir atsakomybę pateikti teismams patikimą informaciją apie užsienio įstatymus ir lyginamuosius tyrimus aktualiomis probleminėmis temomis“ (Graziano, G., *et. al., supra* note 35, p. 988).

690 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Azuta“ v. A. Z.* (bylos Nr. 2A-1091/2012); ir kt.

3.1.1.1. Informacija apie skolininko finansinius sunkumus ir jo sudarytą galbūt nesąžiningą sandorį turi pasiekti kreditorių

Susidūręs su situacija, kai skolininkas jau kurį laiką nevykdo finansinių prievolių, kurių vykdymo terminai yra suėję, kreditorius tikrai ne iš karto dėl to daro išvadą, kad jo skolininkas galbūt yra nemokus. Daugeliu atvejų kurį laiką tikima to skolininko teiginiais, jog mokėjimo uždelsimas yra laikinas, nulemtas nenumatytų aplinkybių, paveikusių įmonės apyvartinį kapitalą, kurios greitai bus išspręstos. Galima teigti, jog tik tuomet, kai kreditorius „pavargsta" nuo nevykdomų skolininko pažadų artimiausiu laiku atsiskaityti, arba tuomet, kai kiti to skolininko kreditoriai imasi aktyvių savųjų skolų išieškojimo veiksmų, atsiskaitymo laukiantis kreditorius supranta, kad jo skolininkas yra faktiškai nemokus.

Įtarimo, kad skolininko įsipareigojimai viršija turtą, pagrįstumui patikrinti kreditorius teoriškai turi galimybę pasitelkti skolininko finansines ataskaitas. Tačiau gauti naujausias ataskaitas yra sudėtinga: viešuose registruose pateikiami tokio pobūdžio duomenys geriausiu atveju būna praėjusių finansinių metų, o pats skolininkas dalytis naujausiomis savo įmonės finansinėmis ataskaitomis su kreditoriais nėra linkęs. Galima manyti, kad kaip tik dėl to įvairių šalių teisės kūrėjai ir teisės taikytojai, kalbėdami apie skolininko nemokumą *actio Pauliana* instituto ar jo analogų aspektu, pasitelkia dvi – faktinio nemokumo ir teisinio nemokumo – sąvokas. Pavyzdžiui, kaip šios disertacijos 2.2.1.2. poskyryje minėta, nors JAV teisėje ordinariniame procese taikomo UVTA prasme skolininko nemokumas reiškia nemokumą, kurį rodo balanso ataskaitos, vis dėlto jei kreditorius neturi finansinių duomenų, pagrindžiančių, jog ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininko įsipareigojimai viršijo jo turtą, kuris nebuvo apsunkintas, kreditorius gali skolininko nemokumą įrodinėti remdamasis ne *balance sheet* testu, o *equity* testu. Tai yra teigti, jog ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo nemokus, nes jis nedengė skolų, kurių apmokėjimo terminas jau buvo suėjęs.

Panaši situacija yra Lietuvoje. Mokslininkai, nagrinėję nemokumo sąvokos problematiką, pabrėžia, kad LR ĮBĮ ir LR CK vartojama nemokumo sąvoka skiriasi. LR CK vartojama sąvoka dažniausiai siejama su objektyviuoju skolininko nepajėgumu vykdyti skolinių įsipareigojimų, t. y. negebėjimu vykdyti piniginių prievolių, kurių mokėjimo terminai suėję, o ne su kvalifikuotu nemokumo apibrėžimu, t. y. nemokumu, kurio apibrėžtis pateikiama LR ĮBĮ ir kuris yra bankroto bylos iškėlimo pagrindas[691]. Taigi, įmonės nemokumas LR CK 6.66 straipsnio kontekste yra platesnė sąvoka, nei ją apibrėžia LR ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalis, teigianti: „Įmonės nemokumas – įmonės būsena, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės." Nacionaliniai teismai pažymi, kad sprendžiant sandorio negaliojimo klausimą *actio Pauliana* instituto pagrindu, nemokumas yra įrodinėjamas kaip viena iš šio instituto sąlygų[692], o ne kaip nemokumas LR ĮBĮ prasme.

691 Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė, supra* note 110, p. 21–22; Kavalnė, S., *et al., supra* note 46, p. 75.

692 Teismų praktikoje momento, kada įmonė tapo nemoki, nustatymas sukelia sunkumų. Tuos sunkumus lemia tai, kad vien įmonės finansinės atskaitomybės dokumentų paprastai nepakanka norint įvertinti momentą, kuriuo metu įmonė skolininkė tapo nemoki. Dėl to bei atsižvelgiant į mokumo vertinimo kintamųjų skaičių (įmonės turto struktūra, turto likvidumas, nuosavo kapitalo teigiama ar neigiama

Dar kebliau gauti informaciją apie skolininko sudarytą galbūt nesąžiningą sandorį. Kreditoriui, jei jis nėra artimas skolininko verslo partneris, neretai sudėtinga sužinoti apie skolininko nesąžiningus veiksmus su turtu. Viešų registrų duomenys paprastai atspindi tik konkretaus sandorio su registruojamu skolininko turtu ar dėl to turto sudarymo faktą, tačiau norint įvertinti, ar šis sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, pastarajam reikia gauti skolininko sudaryto sandorio dokumentus susipažinti. Tam kreditoriams jau tenka pasitelkti advokatus, kurie pagal įstatymus turi teisę gauti tam tikrą viešuose registruose esančią informaciją, būtiną asmens teisei į teisminę gynybą veiksmingai įgyvendinti[693], ir (ar) kreiptis su prašymu dėl atitinkamų dokumentų išreikalavimo į teismą. O tuo atveju, jei skolininkas nesąžiningai perleidžia savo turtą, kuris viešai neregistruojamas (pvz., turtines reikalavimo teises), tikimybė, kad kreditorius dar iki skolininko teisinių nemokumo procedūrų pradžios gaus informaciją apie minėtą perleidimą bei galimą savo teisių pažeidimą, yra minimali.

Su informacijos apie skolininko sudarytą galbūt nesąžiningą sandorį gavimo problema, kuri tiesiogiai veikia kreditoriaus teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą, susiduriama ne tik *actio Pauliana* institutą komerciniuose sutartiniuose santykiuose taikant ordinariniame procese, bet ir bankroto procese. Būna atvejų, kai siekdamas, jog faktas apie tam tikro kreditoriams žalingo sandorio sudarymą kuo ilgiau neišaiškėtų, nemokus skolininkas dar iki bankroto bylos iškėlimo to sandorio dokumentaciją paslepia ar net sunaikina[694]. Be to, kaip nacionalinių teismų praktikoje pastebėta, nors nuo kreditorinių reikalavimų patvirtinimo dienos kreditoriui yra suteikiama galimybė susipažinti su visais skolininko sudarytais sandoriais, tokią teisę faktiškai gali riboti kreditorių susirinkime priimta informacijos teikimo apie įmonės bankroto bylos eigą tvarka[695]. Pastaruoju aspektu paminėtina, kad nuo 2014 m. spalio 30 d. LR ĮBĮ papildžius 21 straipsnio 3 dalies nuostata („Kreditoriai, kurių reikalavimus patvirtino teismas, turi teisę <...> ginčyti įmonės sudarytus sandorius (*actio Pauliana*) <...>“), kreditorių galimybės bankroto procese rinkti informaciją apie *actio Pauliana* instituto pagrindu galimus ginčyti skolininko sandorius – bent teoriškai – padidėjo[696].

---

dinamika, įmonės veiklos rūšis ir t. t.), nė vienas iš kasacinio teismo konkrečiose bylose pateiktų nemokumo vertinimo kriterijų negali būti traktuojamas kaip absoliuti taisyklė, vienareikšmiškai taikytina ir kitose bylose, nes nemokumo nustatymas yra konkrečios bylos fakto klausimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Armabelus“ v. K. M. ir L. P.* (bylos Nr. 3K-3-449/2014)).

693 Šiuo aspektu Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs: „Padėdamas asmeniui ginti teises, kurias, sudarydamas sandorius su trečiaisiais asmenimis, pažeidė nesąžiningas skolininkas, ir siekdamas, kad tokie sandoriai būtų pripažinti negaliojančiais taikant civilinėje teisėje plačiai paplitusį iš romėnų teisės recepuotą Lietuvos įstatymuose įtvirtintą *actio Pauliana* institutą sudarančias normas, advokatas neišvengiamai turi turėti galimybę gauti tam tikrą būtiną informaciją apie tokius sandorius, *inter alia* (liet. be visa kita – *aut. past.*) informaciją apie tokių sandorių atlygintinumą, jų šalis, be kurios apskritai negali būti įgyvendinta teisė kreiptis į teismą“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Nekilnojamojo turto registre esančios informacijos teikimo advokatams“ (bylos Nr. 12/2008-45/2009)).

694 Allen, S.; Ayliffe, J. QC. Evidence Gathering, *supra* note 53, p. 587.

695 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 31 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“, UAB Sveikatos centras „Sanvita“, UAB „Vilniaus bakalėja“ ir A. K.* (bylos Nr. 2A-1688/2014).

696 Minėta norma numato, kad teismas, gavęs motyvuotą prašymą, gali leisti LR ĮBĮ 21 straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodytas teises siekiančiam įgyvendinti kreditoriui (jo įgaliotam atstovui, turinčiam

Reziumuojant pasakytina, kad, siekdamas visiško savo reikalavimo patenkinimo, kreditorius turi būti aktyvus ir domėtis savo skolininko turtine būkle. Susidūręs su situacija, kai skolininkas kurį laiką nevykdo finansinių prievolių, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs, kreditorius jau gali preziumuoti, kad skolininkas yra faktiškai nemokus. Jei tuo pat metu kreditorius įtaria ar sužino, kad minėtas skolininkas tam tikru atveju veikė ne kreditorių interesais, siekiant gauti trūkstamą informaciją apie sandorį, kuris galbūt pažeidžia to kreditoriaus interesus, minėtam kreditoriui gali tekti atlikti pirmuosius finansines išlaidas lemiančius veiksmus: užsakyti iš viešų registrų atitinkamą informaciją, jei jos nepakaks, kreiptis į advokatą, kuris pagal įstatymus turi teisę gauti tam tikrą informaciją, ir (ar) kreiptis su prašymu dėl dokumentų išreikalavimo į teismą.

3.1.1.2. Kreditorius turi įžvelgti *actio Pauliana* proceso perspektyvumą ir naudą

Priimdamas sprendimą kovoti su skolininku teisinėmis priemonėmis, kreditorius vertina ir planuojamo inicijuoti teisminio proceso perspektyvas, ir numanomas to proceso laiko ir finansines sąnaudas. Svarstydamas apie *actio Pauliana*, kreditorius atsižvelgia ir į naudą, kurią jis asmeniškai gali gauti iš skolininko sandorio nuginčijimo.

Vienas iš Lietuvos verslo aplinkos ypatumų – gana pakantus požiūris į skolininkus: verslininkams aktualūs geri santykiai su partneriais bei klientais ir neretai manoma, kad kreipiantis į teismą rizikuojama tuos santykius sugadinti. Akivaizdus įrodymas, kad Lietuvoje kredituojamos finansiškai jau rizikingos įmonės, kurioms bankrotas inicijuojamas tik tuomet, kai jos lieka faktiškai beturtės, yra Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos parengti duomenys apie 2008–2017 m. išregistruotų įmonių kreditorių reikalavimų tenkinimą (žr. 2 paveikslą).

Galima teigti, jog 2 paveikslo duomenys, atspindintys per laikotarpį patvirtintų kreditorių reikalavimų bei patenkintų kreditorių reikalavimų apimtį (2008 m. – 140,3 mln. Eur patvirtintų kreditorių reikalavimų ir 20,4 mln. Eur patenkintų kreditorių reikalavimų; <...> 2017 m. – 1110,3 mln. Eur patvirtintų kreditorių reikalavimų ir 138,6 mln. Eur patenkintų kreditorių reikalavimų), kartu rodo ir skolininkų nesąžiningumo mastą: susidurdamas su finansiniais sunkumais, tačiau ir toliau prisiimdamas naujus finansinius įsipareigojimus, skolininkas žino, kad nepajėgs jų vykdyti, tačiau šią aplinkybę nesąžiningai nuslepia nuo savo kontrahentų.

---

teisinį ar ekonominį išsilavinimą) arba grupės kreditorių įgaliotiems ne daugiau kaip dviem nurodytą išsilavinimą turintiems atstovams, jeigu kreditoriaus ar grupės kreditorių reikalavimų suma vertine išraiška kartu sudaro ne mažiau kaip 10 proc. patvirtintų visų kreditorių reikalavimų sumos, savomis lėšomis atlikti bankrutuojančios įmonės dokumentų ir kitos informacijos patikrinimą, bei reglamentuoja tokio patikrinimo trukmę ir kitas sąlygas.

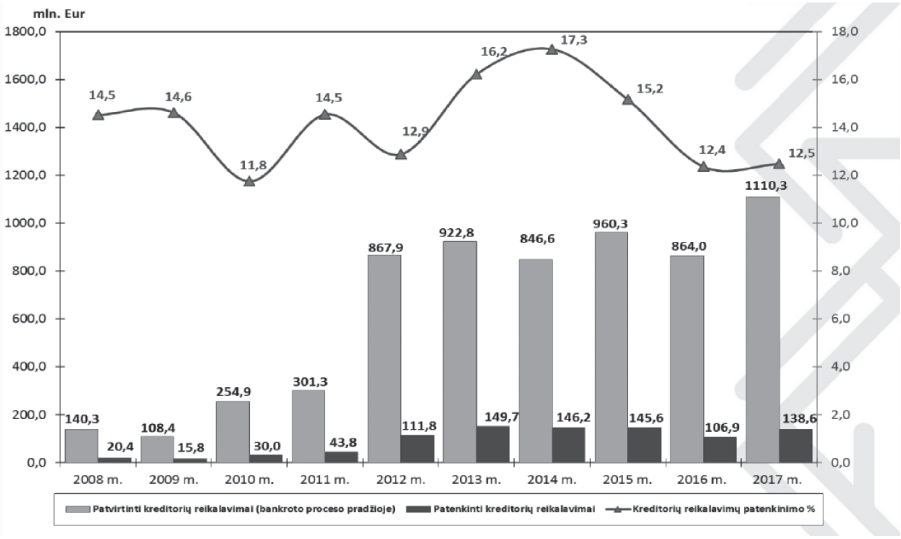

2 pav. *Išregistruotų įmonių kreditorių reikalavimų tenkinimas (mln. Eur)*[697]

Pastarasis aspektas ir 3.1.1.1. poskyryje minėtos praktikoje egzistuojančios informacijos apie skolininko sandorį, kuris galbūt pažeidžia kreditorių interesus, gavimo kliūtys lemia, kad kreditorių veiksmai, susiję su jų pažeistų teisių gynimu *actio Pauliana* instituto pagrindu, tam tikrais atvejais būna pavėluoti. Vertinant kreditorių asmeninės naudos aspektu, *actio Pauliana* institutas ar jo analogai ordinariniame procese yra reikšmingi dėl ginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių padarinių: patenkinus ieškinį ir pritaikius restituciją, turtas skiriamas pauliškąjį ar jam analogišką ieškinį pareiškusio kreditoriaus reikalavimui tenkinti[698]. Jei bylinėjimuisi pagal kreditoriaus pareikštą ieškinį vis dar vykstant, skolininkui iškeliama bankroto byla, aptarti sandorio pripažinimo negaliojančiu materialiniai teisiniai padariniai tik *actio Pauliana* pareiškusiam kreditoriui jau nėra taikomi. Tai yra nors *actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymo tikslas (taikant restituciją sugrąžinti skolininko turtą, kurį šis nesąžiningai perleido tretiesiems asmenims, ir iš šio turto patenkinti kreditoriaus reikalavimą) laikomas nepakitusiu ir po teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo, restitucijos taisyklės tokiu atveju kinta: kreditoriaus ginčijamą bankrutuojančio skolininko sandorį pripažinus

697 Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Bankroto administravimo procesų efektyvumas po atrankos automatizavimo 2015 metais* [interaktyvus]. Vilnius, 2018, vienuolikta duomenų skaidrė [žiūrėta 2018-03-21]. <http://www.avnt.lt/assets/Kita-informacija/Naujienos/5.-2018-03-16-AVNT-automatines-atrankos-itaka.pdf>.

698 Nors, kaip disertacijos 2.5 poskyryje minėta, nacionalinis reguliavimas šiuo aspektu pasižymi specifiškumu: materialinių teisinių normų ir procesinių teisinių normų konkurencijos atveju, t. y. situacijoje kuomet išieškojimas pagal kelių kreditorių reikalavimus yra nukreipiamas į tą patį turtą, sugrąžintą skolininkui *actio Pauliana* pagrindu, pauliškąjį ieškinį pareiškusio eilinio kreditoriaus reikalavimas tenkinamas tik jei nėra pirmesnės reikalavimų tenkinimo eilės (pagal LR CPK 754 straipsnį) kreditorių.

negaliojančiu, to sandorio objektas yra grąžinamas bankrutuojančiai įmonei į bendrą turto masę ir naudojamas atsiskaityti su visais skolininko kreditoriais įstatymų nustatyta tvarka. Tai lemia, kad jeigu *actio Pauliana* ar jam analogišką ieškinį pareiškęs kreditorius bankroto įstatymų prasme yra ne prioritetinis kreditorius, jis iš sandorio nuginčijimo jokios asmeninės naudos, tikėtina, negaus: pagal įstatymus eilinio kreditoriaus reikalavimas bankroto procese tenkinamas paskiausiai. Tai dažniausiai reiškia, kad toks kreditoriaus reikalavimas nebus patenkintas išvis (apie tai rašyta disertacijos 1.3.5. poskyryje). Tai, kad padengus administravimo išlaidas, patenkinus kreditorių, kurių reikalavimai užtikrinti, ir prioritetinių kreditorių reikalavimus, bankrutavusio skolininko turto eilinių jo kreditorių reikalavimams dengti lieka mažai, o neretai tokių kreditorių reikalavimai išvis nėra patenkinami, pastebima ir teisės literatūroje[699].

Kreditoriui reikalingų įrodymų (apie ginčijamą sandorį sudariusių šalių tikruosius ketinimus, jų nesąžiningumą ir pan.) rinkimo procesas ir jo eiga taip pat lemia laiko bei lėšų *actio Pauliana* procesui sąnaudas. Šiuo aspektu teisės literatūroje pažymima, kad, pavyzdžiui, sandorio pripažinimo negaliojančiu *actio Pauliana* instituto pagrindu procedūros Olandijoje užima tiek daug laiko ir reikalauja tokio plataus skolininko finansinės būklės kitimo supratimo, kad daugeliu atvejų ordinariniame procese kreditoriams žalingų sandorių nuginčijimo siekia tik mokesčių administratorius[700]. O Lietuvoje, be pauliškąjam ieškiniui reikalingų įrodymų rinkimo proceso keblumų, padėtį sunkina ir tai, kad ordinariniame procese *actio Pauliana* pagrindu reiškiamas reikalavimas yra laikomas turtiniu (žyminio mokesčio už teikiamą ieškinį suma nustatoma pagal ginčijamu sandoriu perleisto turto rinkos vertę[701]). Tai tampa papildoma kliūtimi finansiškai silpnesniems skolininko kreditoriams.

Minėto pobūdžio problemų neišvengiama ir bankroto procese. Teisės literatūroje nurodoma, jog lėšų trūkumas ir sunkumai gaunant įrodymus yra Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose vykdomų procesų, kur bankroto administratorius ginčija kreditoriams žalingus sandorius, pagrindinės kliūtys (be to, koreliuojančios tarpusavyje: užtrukus įrodinėjimui pritrūkstama lėšų ir atvirkščiai), dėl to *actio Pauliana* procesai kartais net nepradedami[702]. Kalbant apie Lietuvą, nors pauliškąjį ieškinį teikiant bankroto procese nuo žyminio mokesčio mokėjimo ieškovas yra atleidžiamas, konkrečiam kreditoriui ėmusis iniciatyvos skolininko bankroto procedūrų metu veikti savo ir visų kitų to skolininko kreditorių interesais[703], LR ĮBĮ

699 Pavyzdžiui, Goode, R. *Goode on commercial law, supra* note 55, p. 910–911.

700 Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P., *supra* note 66, p. 57.

701 LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 85 straipsnio 1 dalies 1 punktas; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje AB *DnB Nord bankas v. A. M., D. M. ir D. K.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012).

702 Van Dijck, G., *supra* note 75, p. 140; Parry, R.; Shivji, S. Preferences (Insolvency Act 1986, Sections 239 and 340), *supra* note 53, p. 159.

703 Poreikis imtis iniciatyvos ginčyti bankrutuojančio skolininko sandorius *actio Pauliana* instituto pagrindu kreditoriams kyla susidūrus su bankroto administratorių neveikimu ar netinkamu veikimu. Pavyzdžiui, Lietuvoje tiek 2008–2010 m. kompleksinės finansų krizės laikotarpiu būta, tiek iki šiol pasitaiko bankroto administratorių korupcijos atvejų, kai:

- dėl tam tikrų materialinių ar kitų nesąžiningų paskatų administratorius nusprendžia neteikti ieškinių dėl akivaizdžiai kreditorių interesus pažeidžiančių sandorių, sudarytų tarp skolininko ir su juo susijusių asmenų, nuginčijimo;
- pradėjęs civilinius ginčus bankroto administratorius susigundo pareikalauti kyšio iš tų procesų

21 straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodytos jo teisės ginčyti sandorius *actio Pauliana* pagrindu įgyvendinimas pagal LR ĮBĮ 21 straipsnio 3 dalies nuostatą galimas to kreditoriaus lėšomis atliekant bankrutuojančios įmonės dokumentų ir kitos informacijos patikrinimą. Galima teigti, jog vien minėtos aplinkybės pakanka paaiškinti, kodėl Lietuvoje praktiškai nėra *actio Pauliana* ieškinių, pavienių kreditorių teikiamų bankroto procese: turėdamas informaciją apie visus kreditorius, kurių reikalavimai yra patvirtinti jo skolininko bankroto byloje, apie pauliškojo ieškinio teikimą svarstantis to skolininko kreditorius gali iš anksto įvertinti, ar naudinga jam inicijuoti tokią bylą, finansuojant visą procesą, ar ne. Situacijose, kai akivaizdu, jog administravimo išlaidos bei pirmesnių eilių reikalavimus turintys kreditoriai pasiims iš sandorio nugančijimo bankrutuojančios įmonės gaunamą naudą, joks prioritetinio reikalavimo neturintis kreditorius nebus suinteresuotas veikti žinodamas, kad įdėjęs didelių pastangų laimėti bylą ir gaišęs savo laiką, jis taip ir negaus turimo reikalavimo patenkinimo arba gauta išmoka jam nepadengs net išlaidų, patirtų *actio Pauliana* proceso metu (priešingai nei kai kuriose užsienio valstybėse, Lietuvoje nėra galimybės šių išlaidų padengti iš lėšų, skiriamų bankroto administravimo procesui).

Reziumuojant teigtina, kad kreditorių apsauga dėl skolininkų nesąžiningai sudarytų sandorių, susijusių su jų turto disponavimu, Lietuvos teisėje, lyginant su kitomis šioje disertacijoje analizuotomis jurisdikcijomis, ypatinga tuo, jog bankroto procese ne tik administratorius, bet ir kiekvienas skolininko kreditorius gali pareikšti ieškinius *actio Pauliana* instituto pagrindu. Tačiau, atsižvelgiant į kreditorinių reikalavimų tenkinimo bankroto bylose Lietuvoje statistiką (pateikiama šios disertacijos 1.3.5. ir 2.6.4. poskyriuose), galima teigti, jog minėtas reguliavimas eiliniams kreditoriams praktikoje naudos neatneša. Eiliniam kreditoriui pauliškojo ieškinio pagrindu nespėjus realizuoti savo teisių ordinariniame procese, iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo, skolininko sandorio nugančijimo bankroto procedūrų metu rezultatas bus neadekvatus to kreditoriaus patirtoms laiko bei finansinėms išlaidoms, susijusioms su *actio Pauliana* procesu[704].

3.1.2. *Actio Pauliana* institutas ir būsimi skolininko kreditoriai

LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintas *actio Pauliana*, priešingai nei disertacijoje analizuotose užsienio jurisdikcijose egzistuojantys to instituto analogai, būsimų skolininko kreditorių negina: nacionaliniai teismai pasisako, jog grįsdamas ieškinį savo teisių pažeidimu kredi-

---

atsakovų, mainais žadėdamas, kad bylinėjimasis bus nutrauktas (pvz., žr. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje *V. A. pagal BK 225 str. 3 d.* (bylos Nr. 1A-106/2012); Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2015 m. kovo 4 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje *V. K. pagal BK 225 str. 3 d.* (bylos Nr. 1-26-309/2015)).

Dėl administratorių nesąžiningumo, manytina, labiausiai nukenčia kreditoriai, kurių reikalavimai bankroto procese yra tenkinami paskiausiai, t. y. eiliniai kreditoriai.

704 Nors, kaip rašyta disertacijos 2.5 poskyryje, eilinio kreditoriaus aspektu Lietuvoje ir skolininko sandorio nugančijimo ordinariniame procese rezultatas dėl vykdymo proceso ypatumų tam tikrose situacijose gali tapti neadekvatus to kreditoriaus patirtoms laiko bei finansinėms išlaidoms, susijusioms su *actio Pauliana* procesu.

torius turi įrodyti ir tai, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo. Tyrimo autorės vertinimu, yra tinkamesnis disertacijoje analizuotose užsienio jurisdikcijose egzistuojantis reguliavimas, numatantis būsimų kreditorių interesų gynimo galimybę atvejais, kai *actio Pauliana* institutas ar jo analogas pasitelkiamas sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti.

Nacionalinių teismų pateikiamas *actio Pauliana* instituto sąlygos „kreditorius turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę“ aiškinimas, prašant kreditorių įrodyti, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo, tyrimo autorės nuomone, neužtikrina kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų pusiausvyros (t. y. įtvirtina perteklinius ribojimus kreditoriui). Be to, toks aiškinimas nesuderinamas ir su pauliškojo ieškinio paskirtimi: suteikti ne sandorio šaliai, t. y. kreditoriui, teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenimis sudarytus sandorius, siekiant apsiginti nuo nesąžiningų to skolininko veiksmų, kuriais ketinta nevykdyti kreditoriaus reikalavimų ar vykdyti juos netinkamai. Atkreiptinas dėmesys, kad romėniškojo *actio Pauliana* instituto esmė ir buvo faktiškai nesąžiningų sandorių, kuriais skolininko siekta apgauti savo kreditorius, ginčijimas. Ir šis romėniškosios *actio Pauliana* ypatumas kitų, senesnes teisės tradicijas nei Lietuva turinčių valstybių – Anglijos ir JAV – pozityviojoje teisėje, įtvirtinus esamų ir būsimų skolininko kreditorių interesų gynimo galimybę, yra išsaugotas ir teismų praktikoje palaikomas. Kartu Anglijos, JAV ir Olandijos teisėje būsimiems kreditoriams numatyta ir numanomai nesąžiningų sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo galimybė (žr. neatlygintinių ir nepakankamai atlygintinių sandorių ginčijimo ordinariniame bei bankroto procese nuostatų suvestines, pateikiamas šios disertacijos priede Nr. 1 ir priede Nr. 3 esančiose lentelėse).

Kaip šios disertacijos 2.4.2. poskyryje minėta, nacionaliniai teismai pripažįsta, jog vertinant, ar ginčijamu sandoriu nebuvo pažeistos kreditoriaus teisės, reikia atsižvelgti į individualias tokio sandorio sudarymo aplinkybes. Šiuo aspektu akivaizdu, kad vien dėl reikalavimo įrodyti, jog pauliškąjį ieškinį teikiantis kreditorius ginčijamo sandorio sudarymo momentu turėjo neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, *actio Pauliana* instituto normose Lietuvoje egzistuoja „landa“ nesąžiningam skolininkui situacijoje, kai skolininkas turi ketinimą pakenkti konkrečiam būsimam kreditoriui ir nesąžiningą sandorį su skolininku sudarantis trečiasis asmuo tą žino ir palaiko.

Tyrimo autorė yra linkusi manyti, kad pirmosios *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos aiškinimas, prašant kreditorių įrodyti, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo, atsirado kaip tik dėl to, kad LR CK 6.66 straipsnyje nėra aiškios takoskyros tarp taisyklių, reguliuojančių pirmenybinių sandorių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje aptinkama argumentacija, jog aplinkybė, kad ginčijamo sandorio sudarymo metu dar nebuvo kreditoriaus reikalavimo teisės, „daro negalimą CK 6.66 straipsnio taikymą, nes tokiu atveju kreditoriaus teisių pažeidimas objektyviai nėra įmanomas“[705], tinkama ginčijant pirmeny-

705 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.* (bylos Nr. 3K-3-362/2011); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Turto valdymo strategija“ v. Montrade LLC, LeadStar*

binius sandorius. Tačiau minėta argumentacija tikrai nedera su pirmiau šiame poskyryje minėta specifine situacija, kai neatlygintinius ar kitokius skolininko mokumo pablogėjimą lėmusius sandorius nesąžiningas skolininkas sudaro sąmoningai siekdamas būsimus kreditorius apgauti[706].

3.1.3. Ieškovui *actio Pauliana* byloje tenkančios įrodinėjimo naštos problematika

Actio Pauliana pagrindu užginčijus skolininko nesąžiningai sudarytą sandorį, ieškovui tenkančią įrodinėjimo naštą lemia įstatymuose apibrėžtas *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas, kuris, kaip teigiama teismų praktikoje, įstatymo leidėjo yra įtvirtintas norint užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo institutu ir nepagrįstam skolininko teisių suvaržymui[707]. Kaip paaiškėjo atliekant tyrimą, nustatydami, kurie kreditoriams žalingi sandoriai gali būti nuginčijami, o kurie išsaugomi, įvairių šalių įstatymų leidėjai taiko objektyviuosius ir subjektyviuosius kriterijus. Šių kriterijų tarpusavio pusiausvyra Anglijos, JAV, Olandijos ir Lietuvos teisėje skiriasi, tačiau daugeliu atvejų tam, kad sandoris būtų pripažintas negaliojančiu, įstatymų leidėjas yra numatęs tam tikrų subjektyviųjų kriterijų skolininko, jo kontrahento ar abiejų šių asmenų atžvilgiu taikymą: analizuojami motyvai, kurių vedamos šalys sudarė ginčijamą sandorį, vertinamas to sandorių šalių (ne)sąžiningumas ir pan.

Kalbant apie *actio Pauliana* byloje pagal Lietuvos teisę ieškovui tenkančią įrodinėjimo naštą, tyrimo autorės nuomone, ji tam tikrose situacijose yra net per didelė. Tuo atveju, jei ordinariniame procese nėra galimybės taikyti LR CK 6.67 straipsnyje įtvirtintų nesąžiningumo prezumpcijų (net ir tais atvejais, kai kurią nors iš jų galima taikyti, minėtą faktą patvirtinančių įrodymų surinkimas yra laikui imlus procesas), kreditoriui *actio Pauliana* byloje reikia įrodyti egzistuojant daug aplinkybių, tarp jų skolininko ir, atlygintiniuose sandoriuose, skolininko kontrahento nesąžiningumą. Kadangi ginčijamo sandorio šalių

Universal Corporation, ForLex Organization A. G., OOO Teplogazenergo, V. R. (bylos Nr. e2A-210-178/2017); kt.

706 Tyrimo autorei džiugu, kad vienoje naujausių Lietuvos apeliacinio teismo bylų, kurioje buvo ginčijama dovanojimo sutartis, teismo buvo pažymėta, jog „<...> teisėjų kolegijos vertinimu, ieškovai <...> pagrįstai akcentuoja, kad kreditoriaus neabejotina ir galiojanti reikalavimo teisė neturėtų būti suabsoliutinama, nes tai tam tikrais atvejais galėtų reikšti nesąžiningų skolininkų piktnaudžiavimą teise, sudarant kreditorių teises pažeidžiančius sandorius, o tai iš esmės paneigtų CK 6.66 straipsnyje įtvirtinto reglamentavimo tikslus bei paskirtį". Toliau teisėjų kolegijos buvo pasisakyta: „Paprastai kreditoriaus teises gali pažeisti tik tie sandoriai, kurie sudaryti po prievolės atsiradimo. <...> reikalavimo teisės galiojimas kaip *actio Pauliana* sąlyga labiau sietinas su skolininko žinojimu ar turėjimu žinoti (taikant subjektyvųjį kriterijų) apie kreditoriaus reikalavimo teisės egzistavimą. <...> protingas, apdairus ir sąžiningas asmuo, žinodamas apie didelės vertės jo piniginės prievolės kitiems asmenims galimą / tikėtiną atsiradimą, būtų susilaikęs nuo neatlygintinių sandorių sudarymo ir nebūtų siekęs sumažinti jam priklausančio turto masės, kurią būtų galima panaudoti atsiskaitymams" (pabraukta – *aut.*) (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *M. Š. ir I. Š. v. J. R., D. R. ir E. R.-V.* (bylos Nr. e2A-789-464/2017)).

707 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga", *supra* note 26.

sąžiningumas yra fakto klausimas[708], o Lietuvos civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, kuri reiškia, kad kiekvienas asmuo laikomas sąžiningu, jeigu neįrodyta kitaip[709], bylinėjimosi procesas trunka ilgai (turint omenyje, kad tuo laiku skolininko finansinė būklė jau neretai būna artima nemokumui, – gerokai per ilgai).

Nepaisant ieškovui tenkančios sudėtingos įrodinėjimo naštos, pozityvu tai, kad vertinant aplinkybes *actio Pauliana* bylose Lietuvoje nemenka įrodomoji reikšmė suteikiama netiesioginiams įrodymams ir jų visetui. Pavyzdžiui, kasacinis teismas yra pažymėjęs, jog artimi sandorio šalių tarpusavio santykiai, tikėtinas jų interesų bendrumas ir tam tikras šių santykių uždarumas ne tik vertintini kaip vienas iš tų asmenų nesąžiningumo įrodymų, bet ir yra aplinkybė, labiau suvaržanti šių santykių šalių tikrosios valios, jų veiksmų motyvų ir tikslų įrodinėjimo galimybes. Teismas, spręsdamas dėl tokių asmenų nesąžiningumui patvirtinti teikiamų įrodymų pakankamumo ir jais patvirtintų aplinkybių įrodytinumo, turi atsižvelgti į tai, kad kreditoriui gali būti sunku arba apskritai neįmanoma gauti ir pateikti teismui tiesioginių sandorio šalių nesąžiningumo įrodymų. Todėl netiesioginių įrodymų pateikimas turi būti pripažįstamas tinkamu įrodinėjimo pareigos vykdymu, o pateikti įrodymai vertinami atsižvelgiant į įrodinėjimo netiesioginiais įrodymais ypatumus, laikantis LR CPK 185 straipsnyje nustatytų įrodymų vertinimo taisyklių[710].

Actio Pauliana instituto pagrindu ginčijant bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius, įrodinėjimo procesas bent teoriškai yra paprastesnis. Tokiose bylose ginamas ir privatus, ir viešasis interesas, todėl teismas šiose bylose yra aktyvesnis: ne tik pasiūlo šalims pateikti reikalingų įrodymų, bet ir, esant poreikiui (kai ginčas byloje susijęs su pačios įmonės ir jos kreditorių interesais[711]), siekdamas nustatyti bylai reikšmingas faktines aplinkybes, gali rinkti tokius įrodymus *ex officio*. Tačiau tai nereiškia, kad bankrutuojančios įmonės administratoriaus ar kreditoriaus inicijuotose *actio Pauliana* bylose toks ieškovas įprastai yra atleidžiamas nuo įrodinėjimo pareigos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymėta, kad aktyvus teismo vaidmuo neturi pažeisti civiliniame procese vyraujančio rungimosi principo, pagal kurį kiekviena šalis privalo įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrindu, išskyrus tuos atvejus, kai šių aplinkybių nereikia įrodinėti pagal įstatymą[712]. Taigi, teismas, tokio pobūdžio bylose

708 Sąžiningumas – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus: objektyviuoju požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip žmogaus elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus, t. y. rūpestingas ir atidus elgesys. Subjektyvusis požiūris nusako asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje, atsižvelgiant į asmens amžių, išsimokslinimą, patirtį, faktines bylos aplinkybes. Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus. Be to, reikalavimai sąžiningumo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „SNORAS Development“ v. M. M.* (bylos Nr. 3K-3-546-915/2015)).

709 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis *V. M., L. B., L. R. v. G. Č. ir J. Č., S. U. ir I. U.* (bylos Nr. e3K-3-372-969/2017).

710 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. P. v. D. V., J. V., S. B., J. M. B. ir A. B.* (bylos Nr. 3K-3-408/2013).

711 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *L. J. v. UAB „Termosta“* (bylos Nr. 3K-3-22/2010).

712 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 18 d. nutartis

turėdamas teisę *ex officio* rinkti įrodymus, yra saistomas šalių rungimosi ir lygiateisiškumo principų: „Teismo teisė savo iniciatyva rinkti įrodymus gali būti tinkamai įgyvendinta tik kai bankrutuojančios įmonės administratorius iš esmės įvykdo pareikštų reikalavimų pagrįstumo įrodinėjimo pareigą, bendra tvarka jam nustatytą LR CPK 178 straipsnyje."[713]

Šiuo aspektu gali kilti klausimas, ar pirmiau minėtą ieškovui *actio Pauliana* byloje tenkančią įrodinėjimo naštą būtų galima sumažinti siūlant esamą instituto taikymo sąlygų visetą Lietuvoje keisti teisiniu reglamentavimu, kuris pagrįstas tik objektyviaisiais kriterijais (nes objektyviuosius *actio Pauliana* instituto kriterijus bylos šalims ir teismui yra lengviau taikyti).

Teisės literatūroje vyrauja pozicija, kad apibrėždami, kurie kreditoriams žalingi sandoriai gali būti nuginčijami, o kurie išsaugomi, įstatymų leidėjai turėtų naudoti tiek objektyviuosius, tiek subjektyviuosius kriterijus bei siekti jų tarpusavio pusiausvyros. Pavyzdžiui, atlikęs tyrimą, kuriuo siekė nustatyti, ar kreditoriams žalingų sandorių nuginčijimo srityje egzistuojančias problemas galima išspręsti teisiniu reglamentavimu, paremtu vien tik objektyviaisiais kriterijais, R. J. de Weijs'as priėjo prie išvados: „Jei teisė daro aiškų atribojimą tarp skirtingų kategorijų juridinių aktų, žalingų kreditoriams, įmanoma ir pageidautina iš dalies objektyviąją taisyklę nustatyti kiekvienam kreditoriams žalingo juridinio akto tipui. Tačiau visiškai išsiversti be subjektyviųjų kriterijų nėra galima."[714] Pasak mokslininko, yra dvi pagrindinės priežastys, dėl kurių subjektyvieji kriterijai turi būti naudojami. Pirmoji priežastis – subjektyviųjų kriterijų gali prireikti norint apginti kitų asmenų nei kreditoriai interesus. Jei, sakykime, po sandorio pripažinimo negaliojančiu kita sandorio šalis atsidurs prastesnėje padėtyje, lyginant su ta, kurioje ji būtų buvusi, jei nuginčytas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas, prireikia subjektyviųjų kriterijų. Tai yra reikalingi įrodymai, kad minėta sandorio šalis veikė nesąžiningai ar bent jau jai pritrūko sąžiningumo[715]. Antroji priežastis panaudoti subjektyviuosius kriterijus – įtraukti į kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo teisės apimtį sandorius, kuriais tyčia daroma žala kreditorių teisėms. Pavyzdžiui, subjektyviųjų kriterijų taikymas gali būti vienintelis būdas ginčyti kompleksinius sandorius, įvykdytus daugelį metų iki pareiškimo apie skolininko bankrotą ir sudarytus norint apgauti to skolininko kreditorius[716].

Šio tyrimo autorė pritaria pozicijai, kad, reglamentuojant *actio Pauliana* institutą, reikia naudoti ir objektyviuosius, ir subjektyviuosius kriterijus, siekiant jų tarpusavio pusiausvyros. Tačiau turint omenyje subjektyviųjų kriterijų taikymą sandorio šalims, kaip juridiniams asmenims, pastebėtina, kad juridinis asmuo yra ir tam tikra teisinė fikcija. Pagal šiuolaikinę juridinio asmens koncepciją[717], t. y. sutartinę juridinio asmens teoriją

---

civilinėje byloje *Nordea Bank Finland Plc., veikiantis per Lietuvos skyrių, v. M. B. ir D. Z.* (bylos Nr. 3K-3-56/2015).

713 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „OKZ HOLDING Baltija" v. UniCredit Bank Czech Republic, a.s. ir AB „OKZ HOLDING" a.s.* (bylos Nr. 2A-660-196/2015).

714 De Weijs, R. J., *supra* note 69, p. 462.

715 Pastaruoju aspektu greičiausiai turimas omenyje vertinimas, atliekamas pagal *bona fide* – objektyvaus sąžiningumo – reikalavimus.

716 De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 222, 241.

717 Civilinės teisės moksle išskiriamos šios pagrindinės juridinio asmens esmės aiškinimo koncepcijos:

- fikcijos teorija, kuri teigia, jog juridiniai asmenys yra tik dirbtiniai dariniai (teisinė fikcija). Pagal šią koncepciją teisiniuose santykiuose dalyvauja konkretūs fiziniai asmenys ir tie fiziniai

(kurios vyravimas bendrovių teisėje visuotinai pripažįstamas teisininkų ir mokslininkų[718]), juridinis asmuo laikomas tam tikru tinklu sutarčių: visų juridinio asmens interesų grupių, *inter alia* dalyvių, direktorių, darbuotojų bei kreditorių, sutartinių santykių visuma[719]. *De facto* (liet. iš tikrųjų) veiksnus yra ne pats juridinis asmuo, o jo vardu veikiantys to juridinio asmens valdymo organai, susidedantys iš fizinių asmenų. Taigi, *actio Pauliana* instituto aspektu įstatymų leidėjų suformuluoti, teismų praktikos aiškinami bei skolininko ir jo kontrahento atžvilgiu taikomi tam tikri reikalavimai, elgesio standartai faktiškai reguliuoja ne pačių juridinių asmenų, o jų atstovų pagal įstatymą veiklą, t. y. įpareigoja minėtus fizinius asmenis, esant tam tikroms aplinkybėms, atitinkamai elgtis ar susilaikyti nuo veiksmų.

Turint tai omenyje ir grįžtant prie subjektyviųjų kriterijų taikymo, disertacijos autorė yra linkusi palaikyti poziciją, jog *actio Pauliana* instituto bankroto procese taikymo reguliavime vietoj skolininko sąžiningumo kriterijaus „teisės normomis turi būti pasitelktos prielaidos ir prezumpcijos <...> susilaikant nuo bet kokio domėjimosi, kokių motyvų vedami įmonės skolininkės direktoriai tam tikrą sandorį sudarė <...>“[720]. Tuo būtų palengvinta ir ieškovams *actio Pauliana* bylose tenkanti įrodinėjimo našta.

3.1. poskyrio apibendrinimas

Vertinant *actio Pauliana* instituto komerciniuose sutartiniuose santykiuose taikymą pauliškąjį ieškinį inicijavusio eilinio kreditoriaus aspektu, galima teigti, jog greta informacijos apie skolininko sudarytą galbūt nesąžiningą sandorį gavimo ir lėšų *actio Pauliana* procesui sąnaudų problemų (kurios tiesiogiai veikia kreditoriaus teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą), kitas problemas minėtam kreditoriui ordinariniame procese lemia:

- faktas, jog nacionaliniai teismai aiškina, kad LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintas *actio Pauliana* negali būti pasitelkiamas būsimų skolininko kreditorių interesams ginti;
- paties *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų viseto nulemta įrodinėjimo našta;
- aplinkybė, kad *actio Pauliana* pagrindu sugrąžinto skolininko turto realizavimo tvarka ordinariniame procese vyksta laikantis LR CPK 754 straipsnio nuostatų.

---

asmenys naudoja juridinių asmenų kategoriją savo tikslams pasiekti;

- realybės teorija, kuri pripažįsta, kad juridinis asmuo realiai egzistuoja, bei teigia, kad juridiniai asmenys turi savo atskirą teisinį subjektiškumą, skirtingą nei jį sudarančių fizinių asmenų;
- juridinio asmens neigimo arba asmenų visumos (angl. *agregate*) teorija, kuri neigia bet kokį juridinio asmens buvimą ir teigia, kad tai tik kolektyvinis turtas, priklausantis didesniam ar mažesniam žmonių skaičiui, ir mano, jog tikrovės nereikia maskuoti teisinėmis sąvokomis.

(Mikelėnas, V. *Civilinė teisė*. Kaunas: Vijusta, 1997, p. 143–144; Tikniūtė, A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2008, 2(104): 65 [žiūrėta 2017-10-03]. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367185822992/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>).

718 Cheffins, B. R. Using Theory to Study Law: A Company Law Perspective. *Cambridge Law Journal* [interaktyvus]. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, 58(1): 209 [žiūrėta 2017-10-03]. < https://www.jstor.org/stable/4508536>.

719 Tikniūtė, A., *supra* note 717, p. 71.

720 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 56, p. 311.

Bankroto procese, greta dalies jau minėtų aplinkybių, problemas eiliniam kreditoriui lemia:

- faktas, kad daugeliui skolininkų bankroto procesas yra inicijuojamas pernelyg vėlai (t. y. bankroto procesai pradedami jau beturtėms arba itin mažai turto turinčioms įmonėms[721]), leidžiant per išsitęsusį faktinio nemokumo laiką prikaupti papildomų finansinių įsipareigojimų;
- skolininkų nesąžiningumo Lietuvoje mastai: susidurdami su finansiniais sunkumais, tačiau ir toliau prisiimdami naujus finansinius įsipareigojimus faktiškai nemokūs skolininkai žino, kad nepajėgs jų padengti, tačiau šią aplinkybę nesąžiningai nuslepia nuo savo kontrahentų;
- civiliniuose teisiniuose santykiuose, turinčiuose tarptautinį elementą – ir aplinkybė, kad atitinkamas sandoris, *actio Pauliana* instituto ar jo analogo pagrindu iškeltą bylą nagrinėjant vienoje valstybėje, gali būti pripažintas negaliojančiu, o kitoje valstybėje likti nenuginčytas.

Visa tai leidžia teigti, kad pauliškasis ieškinys Lietuvoje šiuo metu nėra optimali eilinių kreditorių interesų gynimo priemonė.

3.2. *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose problemos, vertinant ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip eilinio to skolininko kreditoriaus, aspektu

Šiame disertacijos poskyryje analizuojamas *actio Pauliana* instituto komerciniuose sutartiniuose santykiuose taikymas, į jį žvelgiant ginčijamą sandorį sudariusio skolininko kontrahento, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, aspektu. Minėta analize siekiama įvertinti, ar *actio Pauliana* instituto pagrindu ginant kreditoriaus reikalavimo teisę nuo skolininko nesąžiningų veiksmų neatsiranda prielaidų pažeisti kitų kreditorių interesus. Kartu ieškoma atsakymo, ar nacionalinis reguliavimas suteikia realių galimybių ginčijamą sandorį sudariusiam, su skolininku nesusijusiam jo kontrahentui (kaip eiliniam kreditoriui, kurio reikalavimai nėra užtikrinti) apsiginti nuo pareikšto pauliškojo ieškinio.

721 Lietuvos kreditorių itin pakantų požiūrį į skolininkus atspindi Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos teikiama statistika. Pagal ją nuo 1993 m. iki 2017 m. birželio 30 d. visų Lietuvoje bankrutuojančių ir bankrutavusių 22 627 įmonių patvirtinti kreditorių reikalavimai siekė 14,3 mlrd. Eur, o minėtų įmonių turto vertė bankroto proceso pradžioje sudarė 8,5 mlrd. Eur. Tai yra šių įmonių skolos kreditoriams apie 1,7 karto viršijo balansuose apskaityto turto vertę. Nagrinėjant bankrutuojančių įmonių finansinius duomenis pagal atskirus metus matyti, kad įmonių kreditorių reikalavimų ir turto santykis nuo 2001 m. iki 2007 m. svyravo nuo 1 iki 2 kartų (2006 m. rodikliui įtakos turėjo didelės įmonės AB „Ekranas“ bankrotas), daug metų (2008–2012 m.) šis rodiklis buvo panašus (apie 1,5–1,7), pastaraisiais metais (2013–2016 m.) jis augo nuo 2 iki 2,2 karto, o per 2017 m. I pusmetį, preliminariais duomenimis, rodiklis išaugo iki 2,5 karto (Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2017 m. sausio–birželio mėn. apžvalga, supra* note 31, p. 8).

3.2.1. Trečiojo asmens sąžiningumo kriterijaus problematika

„Asmens sąžiningumas laikytinas kertiniu jungiančiu teisiniu kriterijumi, užtikrinančiu tiek teismo teisę kontroliuoti komercinės sutarties turinį, tiek pareigą susilaikyti nuo nepagrįsto teismo įsikišimo į šios rūšies sutartinius santykius.“

Viktorija Budreckienė[722]

Teisės literatūroje rašoma: „Sandorių nuginčijimo ieškinių aspektu svarbu <...> nuspėjamumas ir tikrumas. Šalys turi žinoti sudaromų sandorių padarinius ir aplinkybes, kurioms esant bus įsikišta į įprastinius prekybos procesus.“[723] Pastaruoju aspektu trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, kurio reikalavimas nėra užtikrintas, padėtis Lietuvoje yra itin kebli. Skolininko kontrahentų vadovai savosios įmonės atžvilgiu turi pareigą veikti taip, kad jų vadovaujamas juridinis asmuo gautų kuo didesnę ekonominę naudą iš verslo veiklos ir kad jam nebūtų padaryta žalos. Tačiau, kaip buvo nurodyta šios disertacijos 2.4.5. poskyryje, *actio Pauliana* bylų nagrinėjimo nacionaliniuose teismuose pokriziniu laikotarpiu praktika leidžia teigti, kad per su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, sąžiningumo kriterijų *actio Pauliana* bylose suformavimą Lietuvos teisėje faktiškai įtvirtintas draudimas kreditoriams verslininkams tam tikromis aplinkybėmis siekti savo reikalavimo patenkinimo ir jį iš skolininko priimti. Šiame disertacijos poskyryje analizuojamas tokio reguliavimo Lietuvos teisėje pagrįstumas.

3.2.1.1. Su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo apibrėžties analizuotose užsienio valstybėse ir Lietuvoje skirtumai

Kaip disertacijos 1.1. poskyryje buvo pažymėta, šiuolaikinėje teisėje egzistuojantys institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, savo esme yra orientuoti į trečiuosius asmenis, kurie sudaro sandorius su skolininku prieš pat jo nemokumą. *Actio Pauliana* instituto ir jo analogų taikymą su skolininku nesusijusių jo kontrahentų atžvilgiu vertinant minėtuose institutuose įtvirtintų subjektyviųjų kriterijų, taikytinų tokių kontrahentų atžvilgiu, aspektu, iš šios disertacijos 2.2. ir 2.3. poskyrių matyti, kad:

1. neatlygintinių sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo ordinariniame procese ir bankroto procese atveju skolininko kontrahento sąžiningumas nėra analizuojamas;
2. atlygintinių sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo ordinariniame procese ir bankroto procese atveju į skolininko kontrahento sąžiningumą analizuotose užsienio jurisdikcijose yra atsižvelgiama, tik tai atliekama skirtinguose atitinkamo instituto normų taikymo etapuose (žr. 3 lentelę):

722 Budreckienė, V., *supra* note 50, p. 12.

723 Keay, A., *supra* note 139.

3 lentelė. *Su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo reikšmė ginčijant atlygintinį sandorį, pažeidžiantį skolininko turto vientisumą*

Anglijos teisė	JAV teisė	Nyderlandų teisė
Sąžiningumo kriterijaus, taikytino su skolininku nesusijusio jo kontrahento atžvilgiu, neturi. Tačiau tokio asmens sąžiningumas gali būti reikšmingas teismui parenkant restitucijos būdą.	Sandorius, laikomus faktiškai nesąžiningais, ginčijant ordinariniame procese kontrahento sąžiningumas yra reikšmingas (patenka į instituto taikymo sąlygų visetą). Numanomai nesąžiningus sandorius ginčijant ordinariniame procese ir bankroto procese į su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumą atsižvelgiama restitucijos etape (numatant tam asmeniui teisę atgauti skolininkui mainais už ginčo objektą perduotą vertę ir pan.).	Su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumas yra reikšmingas *actio Pauliana* taikymui (patenka į instituto taikymo sąlygų visetą).

3. pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese galimybės analizuotose užsienio jurisdikcijose yra itin ribotos: dažniausiai pirmenybinių sandorių ginčijimas laikomas išimtinai bankroto teisės dalimi. Iš disertacijoje analizuojamų užsienio valstybių tik Olandijos teisėje ordinariniame procese yra galimas pirmenybinių sandorių, sudarytų su skolininku nesusijusio jo kontrahento naudai, ginčijimas (tačiau tik tokių sandorių, kuriais įvykdytas arba užtikrintas įsipareigojimas, kuris dar nebuvo vykdytinas ar suėjęs). Į skolininko kontrahento sąžiningumą šiuo atveju yra atsižvelgiama;
4. pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese reglamentavimas analizuotose užsienio jurisdikcijose skiriasi. Anglijos teisė orientuojasi vien į skolininko motyvus ir dėl kreditoriaus daryto spaudimo skolininkui padengti ar užtikrinti skolą sudaryto atitinkamo sandorio nelaiko pirmenybiniu. JAV teisėje, nors skolininko kontrahento sąžiningumas, kaip atskira *preferences* instituto taikymo sąlyga, nėra įtvirtintas, jį netiesiogiai galima rasti tarp JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio c) dalyje numatytų gynybos nuo to instituto normų atvejų. Olandijos teisėje skolininko kontrahento sąžiningumas yra svarbus ir patenka į *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetą.

Pati su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo apibrėžtis analizuotose užsienio jurisdikcijose skiriasi, tačiau pastebimas toks minėto reglamentavimo bendrumas:

- atlygintinių sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo atveju skolininko kontrahentas laikomas sąžiningu ta apimtimi, kiek skolininkui mainais yra perdavęs vertės;
- pirmenybinių sandorių ginčijimo atveju toks skolininko kontrahentas įprastai nėra „baudžiamas“ už tai, kad i) veikė paprasčiausiai siekdamas patenkinti savo reikalavimą, kuris buvo vykdytinas, arba ii) su faktiškai nemokiu skolininku vykdė įprastas verslo ar finansines operacijas, arba iii) palaikydamas skolininko pastangas atkurti mokumą, mainais į ankstesnės skolos padengimą ar jos užtikrinimą, skolininkui perdavė naują vertę.

Vertinant šios disertacijos 2.2.2., 2.3.2. ir 2.4.5. poskyriuose pateiktą informaciją, su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo doktrinos, taikomos ginčijant pirmenybinius sandorius, reglamentavimo analizuotų užsienio valstybių teisėje ir Lietuvos teisėje skirtumai yra akivaizdūs. Pavyzdžiui, JAV ir Olandijoje, kaip ir Lietuvoje, vertinant pirmenybinių sandorių teisėtumą, be kita ko, pasitelkiami subjektyvieji kriterijai, taikomi tokio skolininko kontrahento atžvilgiu, tačiau:

1. kalbant apie ordinarinį procesą, pagal JAV teisę sandoriai, sudaryti dėl ankstesnės skolos padengimo, o pagal Olandijos teisę – sandoriai, sudaryti dėl ankstesnės skolos, kurios mokėjimo terminas jau buvo suėjęs, padengimo, yra laikomi teisėtais. Pagal Lietuvos teisę tokio pobūdžio sandoriai, pasitelkus disertacijos 2.4.5. poskyryje aptartą po 2008 m. ekonominės krizės suformuotą trečiojo asmens sąžiningumo aiškinimo koncepciją, teoriškai galėtų būti nuginčyti. Tai yra Lietuvoje, priešingai nei šioje disertacijoje analizuojamose užsienio jurisdikcijose, pavieniam kreditoriui jau ordinariniame procese formuluojama pareiga veikti atsižvelgiant į su finansiniais sunkumais susiduriančio jo skolininko kitų kreditorių interesus;
2. kalbant apie bankroto procesą, pagal JAV teisę pirmenybiniai sandoriai, sudaryti su nesusijusiais asmenimis ir nepatenkantys į 90 dienų laikotarpį iki pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimo, laikomi teisėtais. Be to, net jei konkretus sandoris ir tenkina JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio b) dalyje įtvirtintas *preferences* instituto taikymo sąlygas, skolininko kontrahentas gali mėginti įrodyti, kad toje byloje taikytina kuri nors iš JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio c) dalyje įtvirtintų išimčių. Pastarosios leidžia teisėtus sandorius (tarp jų ir įprastas skolininko ir turto įgijėjo verslo ar finansines operacijas) atriboti nuo neteisėtų „paskutinės minutės“ pirmenybių[724]. Olandijoje sandoriai, sudaryti dėl ankstesnės skolos, kurios apmokėjimo terminas buvo suėjęs, padengimo bankroto procese gali būti ginčijami kaip pirmenybiniai, jeigu jie sudaryti tuomet, kai pareiškimas dėl skolininko bankroto jau buvo pateiktas teismui. Lietuvos teisėje tokie – savo esme objektyvūs – kriterijai nėra įtvirtinti ir kiekvienu atveju vyksta subjektyvus ginčijamu sandoriu pirmenybę įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumo vertinimas (be to, pas mus, priešingai nei Anglijoje, dėl aplinkybės, jog kreditorius darė spaudimą skolininkui padengti ar užtikrinti skolą, toks kreditorius teismų yra pripažįstamas nesąžiningu).

Subjektyviųjų kriterijų skolininko kontrahento atžvilgiu taikymas, nors, šios disertacijos autorės manymu, ir yra būtinas, kelia problemų. Kalbant apie subjektyvųjį asmens sąžiningumą primintina, kad skolininko kontrahento – juridinio asmens vardu faktiškai veikia jo valdymo organai, susidedantys iš fizinių asmenų. Dėl to teoriškai turėtų būti problemiška įrodinėti, kad atstovaudamas mokiam skolininko kontrahentui fizinis asmuo (sakykime, įmonės direktorius) turėjo vadovautis ne turimomis fiduciarinėmis pareigomis

724 Taip kodeksas gina sandorius, kurie formaliai laikytini pirmenybiniais, nes tenkina Bankroto kodekso 547 straipsnio b) dalyje įtvirtintas sąlygas, bet jais trečiasis asmuo, kaip vienas iš skolininko kreditorių, išties nederamos pirmenybės kitų to skolininko kreditorių atžvilgiu neįgyja (Blum, B. A., *supra* note 61, p. 362, 368).

savo įmonės atžvilgiu, bet privalėjo domėtis skolininku ir dėl pastarojo interesų, taip pat pastarojo kreditorių interesų tam tikromis aplinkybėmis turėjo susilaikyti nuo ginčijamo savo įmonei naudingo sandorio sudarymo.

Į *actio Pauliana* institutą žvelgiant verslininkų sudarytų sutarčių ir iš jų kylančių interesų pusiausvyros užtikrinimo problemos aspektu, išskirtina:

- skolininko ir su juo nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš skolininko kreditorių, interesų pusiausvyra;
- minėto skolininko kontrahento kreditorių ir kitų skolininko kreditorių interesų pusiausvyra.

Pagal LR CK 2.34 straipsnio 3 dalį privačių įmonių veiklos tikslas yra gauti pelno vykdant ūkinę komercinę veiklą, o LR ABĮ 19 straipsnio 8 dalis numato: „Bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais.“[725] Minėta pareiga kasacinio teismo praktikoje yra aiškinama kaip pareiga veikti išimtinai bendrovės interesais[726], t. y. užtikrinti stabilią, efektyvią, konkurencingą jos, kaip rinkos dalyvio, veiklą. O įstatymuose ir kituose teisės aktuose bei bendrovės dokumentuose bendrovės valdymo organams nustatytų pareigų vykdymas, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, reiškia, kad jos turi būti vykdomos ne tik bendrovės dalyvių – akcininkų – interesais, bet ir atsižvelgiant į bendrovės kreditorių interesus (ypač tada, kai prastėja įmonės finansinė padėtis ir ji turi daug skolinių įsipareigojimų)[727]. Turint tai omenyje, Lietuvos teismų praktikoje *actio Pauliana* instituto atžvilgiu įtvirtinta prievolė skolininko kontrahentui pasidomėti, ar kitas verslininkas „neturi kreditorių, ar sudarant sandorį nebus pažeisti jų interesai“[728], ima atrodyti kaip reguliavimas, kuriuo:

- su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip verslininko, interesai ir
- to kontrahento kreditorių interesai,

teismų traktuojami kaip mažiau verti gynimo nei paties skolininko ir kitų jo kreditorių interesai (kalbant apie skolininko kontrahento kreditorių ir kitų skolininko kreditorių interesų pusiausvyrą, galima teigti, jog nacionaliniai teismai *actio Pauliana* bylose kol kas pastebi tik pastaruosius[729]). Dėl to natūraliai kyla klausimas, kas būtų, jei su skolininku

725 Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.

726 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. D. B., K. B., L. K., M. V. ir G. A.* (bylos Nr. 3K-3-234/2013); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vakarų cinkas“ v. R. T.* (bylos Nr. 3K-7-177-701/2017).

727 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. D. B., K. B., L. K., M. V. ir G. A.* (bylos Nr. 3K-3-234/2013).

728 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. IĮ* (bylos Nr. 3K-3-168/2007).

729 Nacionalinių teismų praktikoje kitų kreditorių nei *actio Pauliana* bylos šalys aspektu yra pripažinta, jog „įmonės turtinei padėčiai blogėjant, ima dominuoti ne įmonės dalyvių, bet jos kreditorių interesai, o šie kreditoriai <...> savo ruožtu taip pat gali turėti kreditorių, kurių interesai gali būti pažeidžiami per ieškovės kreditorių interesų pažeidimą“ (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 21 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Rūtagra energy“ v. kredito unija „Žemdirbio gerovė“* (bylos Nr. 2A-892-516/2016)).

nesusijęs jo kontrahentas, vien dėl aplinkybės, kad tai nenaudinga faktiškai nemokiam skolininkui, atsisakęs siekti jam priklausančio atlyginimo už atliktus darbus / suteiktas paslaugas, pats dėl minėto atsiskaitymo negavimo taptų nemokus? Ar tokioje situacijoje teismai tenkintų to kontrahento kreditoriaus arba bankroto administratoriaus ieškinį, kuriuo būtų siekiama žalos, sukeltos įmonės direktoriaus neveikimu, atlyginimo?

Prisimenant šios disertacijos 1.1. poskyryje pateiktą skolininko kontrahentų kaip vartininkų / sargų (turinčių stebėti, ar su finansiniais sunkumais susiduriantis skolininkas nesudaro desperatiškų ir jam akivaizdžiai nenaudingų sandorių) pavyzdį, šios disertacijos autorė nekvestionuoja aplinkybės, kad skolininkui akivaizdžiai nenaudingi sandoriai, taip pat sandoriai, kuriais skolininkas ir trečiasis asmuo siekė skolininko prievolės kreditoriui įvykdymo išvengimo, kaip sudaryto sandorio materialiosios pasekmės, negali būti laikomi teisėtais ir turi būti pripažinti negaliojančiais. Tačiau ar pagrįstai Lietuvos teismai tokiais pat ydingais laiko ir sandorius, kuriuose su skolininku nesusijęs jo kontrahentas veikė paprasčiausiai siekdamas savo reikalavimo, kuris buvo vykdytinas, patenkinimo?

Kalbant apie pirmenybinius sandorius, į retorinį klausimą, kodėl pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese atveju, kai ginčijamas skolos, kurios terminas jau buvo suėjęs, padengimas, skolininko kontrahento ir jo kreditorių interesai Lietuvos teismų laikomi menkesniais už paties skolininko ir kitų jo kreditorių interesus, atsakymą dar galima įžvelgti poreikyje apsaugoti bankroto teisės normose įtvirtintą privalomą kolektyvinį kreditorių reikalavimų tenkinimo iš skolininko turto mechanizmą[730] (apie tai rašyta disertacijos 1.3.3. poskyryje). Nors žinant, kad Lietuvoje skolininko bankroto atveju bankroto administratoriai masinį skolininko sudarytų pirmenybinių sandorių ginčijimą vykdo gana retai, akivaizdu, jog nacionalinių teismų praktikoje pateikiami LR CK 6.66 straipsnio normoje įtvirtintų taisyklių išaiškinimai kartais tampa paskata bankroto administratorių korupcijai (apie tai rašyta disertacijos 3.1.1.2. poskyryje).

Atsakymo į retorinį klausimą, kodėl pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese atveju *actio Pauliana* ieškinį pateikusio skolininko kreditoriaus interesai Lietuvos įstatymų leidėjo ir teismų laikomi viršesniais už kitų to skolininko kreditorių (kurie dėl vienų ar kitų priežasčių apie ginčijamo sandorio egzistavimą galbūt nežino išvis) interesus, taip pat skolininko kontrahento pirmenybiniame sandoryje ir to kontrahento kreditorių interesus, nėra. Situacijoje, kai ordinariniame procese nustatoma, jog ginčijamo sandorio metu skolininkas buvo faktiškai nemokus, LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių pasekmių individualaus kreditoriaus naudai taikymas, akivaizdu, jau nereiškia teisingumo atkūrimo. Vien tas aspektas, jog *actio Pauliana* bylos nagrinėjimo metu skolininkui dar nėra iškelta bankroto byla, paaiškėjusios aplinkybės, kad minėtas asmuo objektyviai nepajėgus vykdyti savo finansinių įsipareigojimų (ir kreditorių reikalavimų tenkinimas iš skolininko turto laikantis LR ĮBĮ ar LR FABĮ nustatyto eiliškumo geriausiai atitiktų visų jo kreditorių interesus), nepakeičia. Tokiu atveju pauliškojo ieškinio tenkinimas jį pareiškusio kreditoriaus naudai reiškia tik skolininko turto perskirstymą (nere-

730 Tačiau minėtą poreikį užtikrinti, akivaizdu, galima ir kitaip. Primintina, kad pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese reglamentavimu šiame tyrime analizuotose užsienio valstybėse skolininko kontrahentas įprastai nėra „baudžiamas“ už tai, kad veikė paprasčiausiai siekdamas savo reikalavimo, kuris buvo vykdytinas, patenkinimo.

tai lemiantį nugińčytos pirmenybės pakeitimą kita pirmenybe) ir kartu nulemia toje byloje nedalyvavusių kitų to skolininko kreditorių (o jei ieškovas ir atsakovas pagal pauliškąjį ieškinį abu yra eiliniai skolininko kreditoriai – ir skolininko kontrahento nugińčytame sandoryje bei to kontrahento kreditorių) interesų pažeidimą. Į klausimą, ar kiti skolininko kreditoriai arba administratorius (kai skolininkui galiausiai bus iškelta bankroto byla) galėtų – bei kokiu juridiniu pagrindu – tą *actio Pauliana* byloje įsiteisėjusį teismo sprendimą ginčyti, nacionalinėje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nėra atsakyta.

Reziumuojant pasakytina, kad aprašyta teisinė ir loginė reikalavimų, keliamų skolininko kontrahento įmonės vadovų atžvilgiu, priešprieša rodo Lietuvoje esant *actio Pauliana* instituto reguliavimo trūkumų, tam tikrais atvejais lemiančių pauliškąjį ieškinį pateikusių kreditorių gynybą, dėl kurios pažeidžiami kitų kreditorių interesai.

3.2.1.2. Skolininko kontrahento sąžiningumo pirmenybiniuose sandoriuose Lietuvoje supratimas: verslo požiūris *v.* teisės požiūris

Skolininko turto įgijėjo, kaip su skolininku nesusijusio jo kreditoriaus, padėtį *actio Pauliana* instituto pagrindu inicijuotose bylose Lietuvoje sunkina:

1. aplinkybė, kad skolininko kontrahento nesąžiningumui konstatuoti užtenka to, kad jo veikimas reiškėsi neatsargumu, kai minėtasis turto įgijėjas nebuvo toks rūpestingas ir apdairus, kaip atitinkamomis sąlygomis nurodoma, jog pagal teisės normas buvo būtina;
2. jo, kaip verslininko, statusas.

Nacionaliniai teismai *actio Pauliana* bylose pažymi, kad verslininkams, kaip subjektams, nuolat sudarantiems jų veiklai užtikrinti būtinus sandorius, todėl turintiems tokio pobūdžio patirties, įstatymo keliami didesni reikalavimai domėtis kita sudaromo sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, „kiek normaliai reikia sandoriui sudaryti nepažeidžiant įstatymų“ (t. y. siekiant, kad sandoriu nebūtų pažeidžiamos kitų asmenų teisės ir interesai bei užtikrinami stabilūs santykiai). Žinodamas, kad jo kontrahentas nuolat vėluoja atsiskaityti, ir sudarydamas su juo sandorį, kuriuo siekia atgauti didelę skolos dalį, verslininkas turi suprasti, kad skolininkas gali turėti atsiskaitymo sunkumų ir su kitais savo verslo partneriais, todėl jo sudaromu sandoriu gali būti dar labiau pasunkinama skolininkui atsiskaityti su kitais kreditoriais[731].

Į tokių skolininko kontrahentų argumentus apie jų sąžiningumą verslo požiūriu, pavyzdžiui, teiginius, jog:

- ginčijamas sandoris buvo įprastas tuometėms rinkos sąlygoms ir atitiko verslo logiką;
- savo verslo rizika veikiančių ir pelno siekiančių asmenų i) įpareigojimas domėtis kiekvieno kontrahento, su kuriuo sudaromi sandoriai, turtine padėtimi, visais atvejais reikalaujant finansinės būklės įrodymų, ii) įpareigojimas pirmiau nei savo reikalavimo patenkinimu rūpintis kitais skolininko kreditoriais, yra nepagrįsti, prieštarauja protingumo principui;

731 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Varta“ v. BUAB „Natūralios sultys“* (bylos Nr. 3K-3-94/2010); ir kt.

Lietuvos teismai paprastai neatsižvelgia, t. y. laiko tuos teiginius teisiškai neargumentuotais[732].

Iš to spręstina, kad 2008 m. prasidėjusios finansų krizės laikotarpiu mūsų šalyje egzistavęs su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, sąžiningumo standarto supratimas verslo požiūriu buvo kitoks nei paskesnės Lietuvos teismų praktikos *actio Pauliana* bylose įtvirtintas sąžiningumo standartas teisės požiūriu. Ir nors vienas komercinių sandorių ypatumų yra prekybos (verslo) papročių laikymasis tokio pobūdžio santykiuose[733], pauliškųjų ieškinių nagrinėjimo nacionaliniuose teismuose pokriziniu laikotarpiu praktika leidžia teigti, kad suformuojant su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, sąžiningumo kriterijus Lietuvos teisėje faktiškai įtvirtintas draudimas kreditoriams verslininkams tam tikromis aplinkybėmis siekti savo reikalavimo patenkinimo ir jį iš skolininko priimti. Be to, šis draudimas taikomas ir tada, kai nacionaliniai teismai trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumą *ex post* vertina analizuodami ginčijamą sandorį, sudarytą laikotarpiu, kai dėl visuotinės krizės pasikeitusi verslo aplinka buvo padariusi reikšmingą poveikį visiems ūkinės komercinės veiklos subjektams, o aptarta sąžiningumo standarto teisės požiūriu apibrėžtis teismų praktikoje dar nebuvo išplėtota.

Palyginimui vertinant JAV teismų praktiką sandorių nuginčijimo ieškinių srityje, paminėtina, kad šioje šalyje paplitusios dvi sąžiningumo kriterijaus interpretacijos: dalis teismų orientuojasi į trečiojo asmens žinojimą apie aplinkybes, lėmusias ginčijamo sandorio sudarymą („žinojimo testas“), kiti domisi, kokių motyvų vedamas šis trečiasis asmuo įgijo pirmenybę („dalyvavimo testas“)[734].

Vienoje pirmųjų „žinojimo testą“ pirmenybių teisės kontekste JAV iliustruojančių bylų[735] teismas sąžiningumą apibrėžė kaip trečiojo asmens, sudariusio su skolininku ginčijamą sandorį:

- sąžiningą tikėjimą veiksmų skaidrumu sudarant tą sandorį (t. y. atitiktimi atitinkamoms socialinėms ar moralinėms normoms),
- ketinimų nesąžiningai pasinaudoti kitais neturėjimą ir

732 Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27 d. nutartyje civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris*“ (bylos Nr. 3K-3-47/2013) atsakovas, kaip kasatorius, nurodė, jog „<...> apeliacinės instancijos teismas <...> skundžiamoje nutartyje pateikė tik bendro pobūdžio samprotavimus, jog atsakovas privalėjo domėtis viešai prieinamais Centrinės hipotekos duomenimis, todėl jam galėjo ir turėjo būti žinoma ieškovo finansinė padėtis. Kasatorius pažymi, kad jam Centrinės hipotekos duomenys nebuvo žinomi, be to, net jeigu ir būtų buvę žinomi, jie jokiu būdu nepatvirtina ieškovo nemokumo ar sunkios finansinės padėties, nes esant laikiniems finansinių srautų sutrikimams įmonių turtas neretai yra areštuojamas ir tai yra įprasta verslo praktika“. Atmesdama minėtą argumentą teisėjų kolegija pažymėjo: „<...> kasatoriaus apeliavimas skunde į verslo logiką ir rinkos sąlygas yra teisiškai neargumentuotas.“

733 Egorova, M. A., *supra* note 106, p. 19.

734 Good Faith and Fraudulent Conveyances. *Harvard Law Review* [interaktyvus]. 1983, 97(2): 506-508 [žiūrėta 2013-03-14]. <http://www.jstor.org/stable/1340857>.

735 *Tacoma Association of Credit Men v. Lester* [1967] 72 Wash.2d 453, 433 P.2d 901. Iš: Justia US Law [interaktyvus] [žiūrėta 2016-10-11]. <http://law.justia.com/cases/washington/supreme-court/1967/39021-1.html>.

- ketinimų ar žinių, kad ginčijamas sandoris sukliudys, užvilkins ar apgaus kitus to skolininko kreditorius, neturėjimą[736].

Pagal „dalyvavimo testą“ atskiriami tie tretieji asmenys, kurie tik žinojo apie sandorio pirmenybinį pobūdį (ar galbūt net žinojo apie skolininko planus apgauti kitus savo kreditorius), nuo tų, kurie pagelbėjo skolininkui planuoti nesąžiningą veiklą („<...> visiškai aišku, kad kreditorius prisideda prie skolininko nesąžiningų ketinimų, kai jis siekia: i) užtikrinti skolininkui tam tikrą naudą, užuot paprastai padengęs skolą, ii) įgyti didesnį pranašumą vietoj to, kuris įprastai įgyjamas iš skolininko gavus savojo reikalavimo patenkinimą, ar iii) padaryti tam tikrą žalą kitiems kreditoriams, neskaitant tos, kuri įprastai padaroma atidėjus jų reikalavimo patenkinimą“). Jei kreditorius, kuriam skolininkas suteikė pirmenybę prieš kitus kreditorius, ginčijamą sandorį sudarė tik siekdamas padengti savo reikalavimą, pagal „dalyvavimo testą“ laikoma, kad tas kreditorius buvo sąžiningas[737].

Paminėtina, kad JAV taikomas testas, kurio metu kreipiamas dėmesys į turto įgijėjo žinojimą, kad sandoriu jam suteikiama pirmenybė prieš kitus skolininko kreditorius arba kad skolininkas yra nemokus, sulaukia kritikos[738]. Teisės literatūroje teigiama, kad „pirmenybės vienam iš skolininko kreditorių teikimo pateisinimas tik tuomet, kai toks kreditorius nežino apie jo skolininko finansinius sunkumus tampa kurioziškos „premijos“ kreditorių nekompetentingumui įtvirtinimu. Daugeliu pirmenybės atvejų ją įgyjantis kreditorius žino apie skolininko finansinius sunkumus; kaip tik dėl to jis ir siekia patenkinti savo reikalavimą. Taip pirmenybinis sandoris tampa atlygiu tam kreditoriui už jo uolumą“, taip pat nurodoma, jog įstatymų leidėjai „aiškiai pritarė sandoriams, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių; jie ketino sąžiningumo kriterijų panaudoti tik atvejais, kai turto įgijėjas aktyviai dalyvauja nesąžiningu veiksmuose. <...> Teisės normos <...> niekada nereikalavo kreditoriaus būti kitų jo skolininko kreditorių interesų saugotoju“[739]. Reziumuojant pasakytina, kad JAV teisės literatūroje laikomasi pozicijos, jog galimybė nuginčyti pirmenybinius sandorius teoriškai turi veikti kaip būdas, atgrasantis kreditorius nuo siekio atgauti savąją skolą bet kokiomis priemonėmis[740], tačiau teismai neturėtų neigti sąžiningumo kriterijaus prasmės paprasto žmogaus požiūriu[741].

Ką praktikoje lemia toks skirtingas trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumo pirmenybiniuose sandoriuose supratimas, egzistuojantis Lietuvos ir JAV teisėje? Tai, kad tą pačią faktinę situaciją, kaip pirmenybių teisės normų pagrindu ginčijamą bylą, sprendžiant vienu atveju taikant Lietuvos teisę, o kitu atveju taikant JAV teisę, tų bylų teisinis rezultatas trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, atžvilgiu bus iš esmės priešingas.

Imkime pavyzdžiu vieną Lietuvoje kasacine tvarka nagrinėtų pirmenybinių bylų – *BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“* civilinę bylą[742], kurioje bankroto administrato-

736 Good Faith and Fraudulent Conveyances, *supra* note 734, p. 499-500.

737 *Ibid.,* p. 508.

738 Pavyzdžiui, žr., Sinclair, P., *supra* note 65.

739 Good Faith and Fraudulent Conveyances, *op. cit.*, p. 507, 509.

740 Greenebaum Doll & McDonald PLLC, *supra* note 390.

741 Sinclair, P., *op. cit.*

742 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“* (bylos Nr. 3K-7-130/2013).

rius prašė pripažinti negaliojančia ieškovo (rangovo BUAB „Murena“) reikalavimo teisių į trečiąjį asmenį (užsakovą UAB „PakMarkas“) perleidimo atsakovui (subrangovui AB „Eurovia Lietuva“) sutartį. Apeliacinės instancijos teismui minėtą sandorį pripažinus negaliojančiu *actio Pauliana* instituto pagrindu, AB „Eurovia Lietuva“ kasaciniame skunde argumentavo, jog „sudaryto ginčijamo sandorio tikslas buvo ne apgauti kitus ieškovo kreditorius ar išvengti atsiskaitymo su jais, bet užtikrinti darbų užbaigimą laiku ir taip sudaryti galimybę ieškovui gauti pajamų ir atsiskaityti su visais kreditoriais“. Kartu atsakovas pažymėjo, kad ginčijamo sandorio sudarymą lėmė ir susidėjusios faktinės aplinkybės: „Subrangovo atliekami darbai buvo išskirti statybos rangos sutarties priede Nr. 6, jų kaina – 70 800 Lt. Užsakovas, remdamasis statybos rangos sutarties XV straipsnio 9 dalimi, buvo sulaikęs 1 194 061,45 Lt mokėjimą rangovui iki tol, kol bus pasirašytas baigiamasis visų darbų priėmimo–perdavimo aktas. Sudarius ginčijamą sandorį, subrangovas garantiniu raštu įsipareigojo užsakovui užbaigti statybos rangos sutarties priede Nr. 6 įvardytus darbus. Nesant ginčijamo sandorio, subrangovas, remdamasis statybos subrangos sutarties 8.8 punkte įtvirtinta darbų sustabdymo teise, apskritai nebūtų atlikęs darbų, nes nebūtų tikras dėl jų apmokėjimo. Subrangos darbų užbaigimas sudarė sąlygas rangovui įvykdyti savo įsipareigojimus užsakovui ir įgyti teisę į 1 194 061,45 Lt.“

AB „Eurovia Lietuva“ taip pat argumentavo, kad Lietuvos apeliacinio teismo toje byloje parinktas restitucijos būdas yra nesąžiningas ir neteisingas, nes nepagrįstai pablogina kasatoriaus padėtį, t. y. „jis turi grąžinti visas iš užsakovo gautas lėšas ieškovui, o savo turėtų teisių nebeatgaus, nes visi darbai užbaigti; ieškovas gavo ir kasatoriaus darbus, ir atsiskaitymą iš užsakovo, be to, įgijo teisę reikalauti iš kasatoriaus lėšų už atliktus darbus. Tai akivaizdžiai pažeidžia kasatoriaus teisėtus lūkesčius ir vieno kreditoriaus sąskaita suteikia nepagrįstai didelę naudą kitiems kreditoriams. Pritaikius restituciją, kasatoriui teks stoti į bendrą kreditorių eilę, ir, tikėtina, lėšų nebeatgaus arba atgaus tik nedidelę jų dalį.“ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, patvirtinęs, kad išimtiniais atvejais teismas gali pakeisti restitucijos būdą arba apskritai jos netaikyti, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, o kitos atitinkamai pagerėtų (LR CK 6.145 straipsnio 2 dalis), nurodė, kad šios bylos atveju minėtos išimties negali taikyti: „Atsakovo padėtis dėl ginčo sandorio gautų lėšų grąžinimo ieškovui pablogės, tačiau nepagrįsto ir nesąžiningo pablogėjimo teisinės situacijos šiuo atveju nėra, nes, be teisėto pagrindo patekęs į geresnę padėtį už pirmumo išieškojimų eilėje teisę turinčius kreditorius[743], po restitucijos pritaikymo ir teisinės tvarkos atkūrimo civiliniuose teisiniuose santykiuose atsakovas kartu su visais kitais ieškovo kreditoriais turės galimybę ginti savo teises bankroto byloje.“

Tokią bylą nagrinėjant pagal JAV teisę, jos teisinis rezultatas būtų buvęs visiškai kitoks: net jei ginčijamas sandoris būtų patekęs į 90 dienų laikotarpį iki pareiškimo dėl skolininko bankroto pateikimo, toks sandoris nebūtų buvęs nuginčytas. Kaip jau buvo minėta, JAV Bankroto kodekso 547 straipsnio c) straipsnis numato realius gynybos nuo *preferences* ieškinių atvejus, įskaitant saugo sandorį, kuriuo jo šalys siekė, kad kontrahentas skolininkui tuo pat metu mainais perduotų naują vertę (pateiktos pavyzdinės bylos atveju – toliau tęstų

743 Lietuvos apeliacinis teismas nustatė, kad ginčo sandorio sudarymo metu ieškovas BUAB „Murena“ buvo faktiškai nemokus ir turėjo skolų Valstybinei mokesčių inspekcijai, darbuotojams, kitiems kreditoriams.

statybos darbus) ir ta nauja vertė skolininkui faktiškai buvo perduota. Toks sandoris, kaip ginčytas *BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“* civilinėje byloje, būtų laikomas teisėtu ir Anglijoje: teisės literatūroje pažymima, jog šioje šalyje įprasta sutartyse dėl statybos darbų numatyti, kad rangovo nemokumo atveju užsakovas turi teisę tam rangovui mokėtinas sumas panaudoti atsiskaitymams su subrangovais, dengdamas rangovo prievoles, kurių apmokėjimo terminai yra suėję. R. Goode'as pastebi, kad tokiems atsiskaitymams naudojamos lėšos bet kuriuo atveju neatitektų rangovo kreditoriams, nes užsakovo pareiga perduoti rangovui sulaikytas lėšas yra siejama su baigiamojo visų darbų priėmimo ir perdavimo akto pasirašymu, ir tokia pareiga net neatsirastų, jei darbai, kuriuos pagal sutartį reikia atlikti, nei subrangovų, nei paties rangovo nebūtų atlikti[744].

Kalbant apie trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumo pirmenybiniuose sandoriuose supratimą Lietuvos teisėje, akivaizdu, jog nacionaliniai teismai, taikydami *actio Pauliana* institutą komerciniuose sutartiniuose santykiuose, ignoruoja aplinkybę, kad komercinių sutartinių santykių srityje dominuoja „šalių valios autonomijos bei teisinio tikrumo ir nuspėjamumo principai, todėl, teismui sprendžiant komerciniuose sutartiniuose santykiuose kilusį ginčą, kiekvienu atveju turi būti atsižvelgiama ir į šiuos vertybinius kriterijus, o prioriteto suteikimas su jais konkuruojančioms solidarumu grindžiamoms idėjoms (įskaitant pareigą aktyviai domėtis kitos sutarties šalies interesais <...> bei ekonomine padėtimi <...>) šios rūšies teisiniuose santykiuose turėtų išlikti išimtiniais iš bendros taisyklės atvejais“[745].

Kalbant apie pokrizinio laikotarpio Lietuvos teismų praktikoje *actio Pauliana* bylose suformuoto trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumo pirmenybiniuose sandoriuose standarto įtvirtinimo padarinius, paminėtina, kad analizuota *BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“* byla:

- buvo pacituota net 151 paskesnėje nacionaliniuose teismuose išnagrinėtoje civilinėje byloje[746];
- yra tik viena civilinė byla iš BUAB „Murena“ administratoriaus inicijuotų *actio Pauliana* bylų „bloko“, kurių teisiniai padariniai lėmė, jog dalis tų bylų atsakovų (t. y. rangovės UAB „Murena“ subrangovų) taip pat bankrutavo[747].

Ar egzistuoja pozityvi aprašytos situacijos išeitis? Tyrimo autorė mano, kad taip. Kadangi teismai, nagrinėdami bylas, turi ne tik vadovautis teismų procesiniais sprendimais suformuotais precedentais, bet ir atsižvelgti į kasacinio teismo nuolat plėtojamą teismų praktiką, teigtina, kad kaip tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, į jį patekus *actio*

744 Goode, R. *Principles of corporate insolvency law, supra* note 55, p. 244–245.

745 Budreckienė, V., *supra* note 50, p. 208.

746 Duomenys iš teismų praktikos paieškos sistemos INFOLEX. Praktika [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-29]. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&BylosNr=3K-7-130/2013&order=1&desc=1&#middle>.

747 Finansų krizės laikotarpiu bankrutavus statybų bendrovei UAB „Murena“, jos bankroto administratorius ėmėsi ginčyti visus prieš tos įmonės bankrotą sudarytus susitarimus, pagal kuriuos darbų užsakovai atsiskaitė su subrangovais apeidami sunkumų patiriančią rangovę „Mureną“. Minėtus susitarimus teismams pripažinus pirmenybiniais sandoriais, kartu konstatavus, kad atsakovai – atitinkami subrangovai, sudarydami tuos sandorius, buvo nesąžiningi, kai kuriems subrangovams minėtas bylinėjimasis taip pat baigėsi bankrotais (Šerėnaitė, A., *supra* note 574).

Pauliana bylai, kurioje faktinės aplinkybės būtų tam palankios, galėtų šiame disertacijos poskyryje aptartą trečiojo asmens sąžiningumo doktrinos Lietuvoje apibrėžtį „sušvelninti“: sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau aspektas „ar teisingai aiškinami sąžiningumo kriterijai atitinkamuose teisiniuose santykiuose“, yra teisės klausimas[748]. Pareiga pateikti atitinkamus reikšmingus teisinius argumentus konkrečios bylos atveju kyla asmeniui, bandančiam inicijuoti teismų praktikos pokytį, t. y. atsakovui. Atviras klausimas, ar tokių bandymų kreiptis į kasacinį teismą šiuo atveju bus: ne paslaptis, kad į įstatymų bazę bei esamą teismų praktiką verslininkai atsižvelgia ir spręsdami inicijuoti ar ne atitinkamas išlaidas lemsiančias teisines procedūras (t. y. egzistuojantys teismų procesiniai sprendimai padeda vertinti, ar atitinkamas būsimas procesas jį pradedančiam asmeniui gali būti sėkmingas). Tačiau akivaizdu, kad visi ginčo šalių bandymai *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų viseto aiškinimą nacionaliniuose teismuose pakeisti atitinkama linkme yra sveikintini, nes dėl jų teismų pateikiami LR CK 6.66 ir 6.67 straipsnių normų aiškinimai prisideda prie teisės vystymo.

Kokio pobūdžio galėtų būti į sąžiningo asmens elgesio vertinimo kriterijų *actio Pauliana* bylose keitimą orientuoti atsakovo argumentai? Autorės nuomone, kadangi disertacijos 2.4.5. poskyryje aptarta trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, nesąžiningumo, kaip vienos iš LR CK įtvirtinto *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, aiškinimo nacionaliniuose teismuose praktika buvo išplėtota 2008 m. pasaulinei finansų krizei jau kiek atlėgus (2010 ir vėlesniais metais), minėtos krizės įkarštyje tos praktikos neegzistavimo laikotarpiu verslininkų sudaryti sandoriai visiškai atitinka ir rizikingo verslo sprendimo apibrėžtį[749]. Dėl to manytina, kad tokiose *actio Pauliana* bylose atsakovų galėtų būti argumentuojama, jog skolininko kontrahento veiksmai – jo sąžiningumo aspektu – turėtų būti vertinami ir verslo sprendimų priėmimo taisyklės (angl. *business judgement rule*) aspektu. Kaip žinome, ši taisyklė apriboja teismų teisę revizuoti įmonės atsakingų asmenų priimtus sprendimus: taikant verslo sprendimų priėmimo taisyklę siekiama išvengti įmonių plėtros lėtėjimo, smukimo, tad bendrovės valdybos nariams ir vadovui suteikiama išplėsta verslo sprendimų apimtis, o teismai revizuoja tokių asmenų sprendimus tik tais atvejais, jei esama akivaizdžių stropumo (rūpestingumo) ar lojalumo trūkumų[750]. Tyrimo autorės nuomone, pokrizinio laikotarpio nacionalinių teismų praktikoje aptinkamas trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, nesąžiningumo koncepcijos aiškinimas, teigiant, kad minėtas turto įgijėjas net esant kritinei situacijai – per patį 2008 m. prasidėjusios pasaulinės finansų krizės įkarštį – turėjo imtis visapusiško savojo kontrahento patikrinimo, iš trečiojo asmens *post factum*

748 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „SNORAS Development“ v. M. M.* (bylos Nr. 3K-3-546-915/2015).

749 Rizikingus verslo sprendimus galima apibrėžti kaip sprendimus atlikti tam tikrus veiksmus, susijusius su ūkinės komercinės veiklos vykdymu, priimamus tokiomis aplinkybėmis, kai egzistuoja neapibrėžtumas dėl galimų pasirinkto veikimo modelio padarinių, arba šių veiksmų neatlikti (Jakuntavičiūtė, G. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga. *Socialinių mokslų studijos* [interaktyvus]. 2012, 4(4): 1554 [žiūrėta 2016-09-14]. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187040115/DS.002.0.01.ARTIC>).

750 Milinis, A.; Strikulys, N., *supra* note 311, p. 261.

(liet. po to, kai padaryta) reikalauja didesnių, nei to meto komercinei veiklai buvo būdingi, išteklių ir sąnaudų. Be to, tokiu aiškinimu ignoruojamas faktas, jog finansų krizės įkarštyje verslininkai veikė tam, kad jų įmonė išliktų, o priimti sprendimus ir sudaryti sandorius turėjo didelio neapibrėžtumo sąlygomis ir greitai, tačiau visuomet elgdamiesi lojaliai ir rūpestingai savo įmonės atžvilgiu.

Galiausiai paminėtina, kad nors bendrosios kompetencijos teismų praktikos analizė „neleidžia suformuluoti aiškių prognozių, kokiais atvejais ir laikotarpiais krizės argumentas gali būti reikšmingas bylai išspręsti ir kokių teisinių padarinių šis argumentas gali sukurti“[751], pavieniai bandymai „švelninti“ aptartą trečiojo asmens sąžiningumo doktrinos Lietuvoje apibrėžtį teismų praktikoje jau aptinkami. Pavyzdžiui, vienoje pokrizinio laikotarpio *actio Pauliana* bylų Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad vertinant trečiojo asmens sąžiningumą kaip instituto taikymo sąlygą „svarbios ne vien objektyvios sandorio sudarymo metu egzistavusios aplinkybės, bet ir trečiojo asmens (kreditoriaus) subjektyvus ginčo situacijos suvokimas“[752].

3.2.2. Kreditorių lygiateisiškumo principo tinkamos apibrėžties svarba

Šios disertacijos 1.3.3. poskyryje buvo nurodyta, kad faktiškai kreditorių lygiateisiškumo principas bankroto procese reiškia tai, kad toje pačioje reikalavimo tenkinimo eilėje esantys kreditoriai, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, traktuojami vienodai. Tačiau iš Lietuvos teismų praktikos matyti, kad kartais šis principas aiškinamas išplėstai, t. y. vienu metu taikomas ir kreditorių, kurių reikalavimai buvo neužtikrinti, ir kreditorių, kurių reikalavimai buvo užtikrinti, atžvilgiu (nors iš studijų procesui skirtos literatūros akivaizdu, kad kreditoriai, turintys daiktinę prievolių įvykdymo užtikrinimo teisę į konkretų įmonės skolininkės turtą, su tokiais užtikrintais reikalavimais net nepatenka į kreditorių, kurių reikalavimai tenkinami laikantis bankroto įstatymų nustatytos tvarkos ir lygiateisiškumo principo iš viso bankrutuojančios įmonės kreditoriams paskirstytino turto, grupę[753]).

Pavyzdžiui, vienoje kasacine tvarka Lietuvoje nagrinėtoje civilinėje byloje bankroto administratorius LR CK 6.66 straipsnio pagrindu teismo prašė pripažinti negaliojančiais BUAB „LRG farmacija“ atliktus mokėjimus vienam jos kreditorių – UAB „Limedika“. Administratorius teigė, kad ginčijamais sandoriais minėtam kreditoriui buvo nepagrįstai suteikta pirmenybė, t. y. prieš pat bankroto bylos skolininkui iškėlimą pastarasis apmokėjo beveik 94 proc. UAB „Limedika“ reikalavimo, nors kitų kreditorių reikalavimai buvo patenkinti tik apie 20 proc.

---

751 Lastauskienė, G., *supra* note 22, p. 21.

752 Minimoje byloje teismas nurodė: „<...> šiuo konkrečiu atveju suvokiant, kad skolininkė turi finansinių sunkumų, pasireiškiančių lėšų trūkumu, tačiau nesant duomenų faktiniam ar teisiniam nemokumui konstatuoti, būtų nepagrįsta manyti, kad atsakovė UAB „Dainiai“ turėjo aktyviai reikalauti informacijos apie skolininkės finansinius įsipareigojimus, reikalauti pateikti kreditorių sąrašus ir pan.“ (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Ropokalnis“ v. UAB „Dainiai“, UAB „Vilandas“, „Swedbank“, AB* (bylos Nr. 2A-538-330/2015)).

753 Pavyzdžiui, žr. Kavalnė, S., *et al., supra* note 46, p. 244.

Ginčijami mokėjimai buvo atlikti pagal sutartį, kurioje nustatytų įsipareigojimų įvykdymą UAB „LRG farmacija“ tam kreditoriui buvo užtikrinusi esamų ir būsimų savo turtinių teisių iš tiekimo sutarčių įkeitimu. Atsižvelgęs į tai, kad iškėlus bankroto bylą kreditoriaus, kurio reikalavimo teisės yra užtikrintos įkeitimu, reikalavimai tenkinami iš įkeisto turto vertės, pirmosios instancijos teismas laikėsi pozicijos, jog UAB „Limedika“ turėjo pirmumo teisę reikalauti skolininką įvykdyti turimą skolinį įsipareigojimą įkeisto turto apimtimi. Apeliacinės instancijos teismas pirmos instancijos teismo pozicijos nepalaikė ir nurodė: „Nors atsakovas UAB „Limedika“ teigė, kad turėjo teisę pradėti priverstinį išieškojimą iš jam įkeistų turtinių teisių, todėl jam atlikti mokėjimai pripažintini pagrįstais, <…> jis, kaip įkaito gavėjas, neįvykdė tokios teisės įgyvendinimo sąlygų. Tam, kad kreditoriaus reikalavimas, užtikrintas hipoteka, būtų laikomas tinkamai įvykdytu, jis turi per hipotekos įstaigą įspėti skolininką apie galimą priverstinį išieškojimą. Nagrinėjamu atveju išieškojimo iš įkeisto turto procedūriniai reikalavimai nebuvo įvykdyti <...>.“ Atsižvelgusi į proporcingumo principą, kolegija šiam atsakovui taikė restituciją ir priteisė ieškovui sumą, viršijančią bendrai visiems UAB „LRG farmacija“ kreditoriams ginčo laikotarpiu išmokėtų sumų vidurkį.

Atsakovė UAB „Limedika“ pateikė kasacinį skundą ir argumentavo: „Lygiateisiškumo principas privatinėje teisėje nereiškia lygybės. Vieni verslo partneriai yra itin reikšmingi ir santykių su jais pasibaigimas gali turėti esminę ir lemiamą reikšmę verslo plėtrai ar jo žlugimui. Kiti verslo partneriai nėra tokie reikšmingi <…> Jeigu kreditorius reikšmingas skolininko verslo partneris, kurio reikalavimų patenkinimo terminai suėję ir dėl to realiai gali nutrūkti sutartiniai šalių santykiai, kasatoriaus nuomone, yra pagrindas ir net pareiga skolininkui nedelsiant atsiskaityti su juo.“ Kartu kasatorius nurodė, jog apeliacinės instancijos teismas suvaržė jo, kaip įkaito turėtojo, teisę ginti savo subjektines teises jam priimtinu būdu ir priemonėmis. Kasatorius teigė, jog „suvokė savo prioritetinę padėtį, kaip kreditorius, kurio prievolių įvykdymui užtikrinti įkeistos ieškovo turtinės teisės, ir tai jam leido neskubėti pradėti priverstinio įkeitimo procedūros.“

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pastaruoju aspektu pažymėjo, jog lygiateisiškumo principas LR CK 6.66 straipsnio kontekste suprantamas kaip kreditoriaus teisė reikalauti, kad skolininkas, būdamas faktiškai nemokus, vienodomis sąlygomis atsiskaitytų su kreditoriais, kurių reikalavimų tenkinimo terminai suėję, t. y. kad „visų kreditorių, kurių reikalavimų tenkinimo terminai suėję, reikalavimai būtų tenkinami vienodomis sąlygomis“[754]. Taip pat nurodė, jog „apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sprendė, kad <...> kasatorius neturėjo pirmumo teisės prieš kitus kreditorius gauti atsiskaitymą iš bet kokių bendrovės lėšų. Tol, kol įkeistos turtinės teisės nerealizuotos ar neperduotos kreditoriui, nėra pagrindo vertinti, kokia įkeistų turtinių teisių apimtimi kasatorius galėjo realizuoti savo reikalavimą pagal sutartį. Be to, bylos duomenimis, didžioji dalis kasatoriui įkeistų turtinių teisių buvo pasi-

754 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje taikė „stipriąją“ (kitaip „ortodoksinio“ supratimo) kreditorių lygiateisiškumo principo versiją, pagal kurią kreditoriai, kaip grupė, skolininko turtą dalijasi proporcingai (nors minėta versija valstybėms, kurios savo bankroto įstatymuose yra nustačiusios skirtingas kreditorių reikalavimo tenkinimo eiles, nėra būdinga). Be to, kasacinis teismas ignoravo aplinkybę, kad kreditorių lygiateisiškumo principas kalba tik apie kreditorius, kurių reikalavimai nėra užtikrinti (žr. disertacijos 1.3.2. poskyrį).

baigusios arba pagal pirmesnį <...> įkeitimą įkeistos, o vėliau perduotos AB SEB bankui“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko galioti apeliacinės instancijos teismo sprendimą[755].

Pateikto bylos pavyzdžio pagrindu telieka retoriškai klausti, ar UAB „Limedika“, kaip kreditoriaus, kurio reikalavimai buvo užtikrinti, padėtis ginčijamų sandorių sudarymo metu išties buvo analogiška kitų skolininko UAB „LRG farmacija“ kreditorių, kurių reikalavimų tenkinimo terminai buvo suėję, tačiau tie reikalavimai nebuvo užtikrinti, padėčiai? Juk akivaizdu, kad kasacinio teismo minimo išieškojimo iš jai įkeisto skolininko turto (bent ta apimtimi, kiek kasatoriui įkeistos turtinės teisės nebuvo pasibaigusios arba pagal pirmesnį nei kasatoriui įkeitimą nebuvo įkeistos AB SEB bankui) UAB „Limedika“ nepradėjo kaip tik dėl ginčijamų sandorių atlikimo, t. y. UAB „LRG farmacija“ jai atliktų mokėjimų gavimo.

3.2. poskyrio apibendrinimas

Šioje disertacijoje analizuotose užsienio valstybių jurisdikcijose, taip pat teisės literatūroje įprastai laikomasi nuomonės, kad kreditoriai turi būti skatinami pratęsti kreditą su finansiniais sunkumais susiduriančioms, bet gyvybingoms įmonėms. Tačiau Lietuvoje susiklosčiusi sandorių nuginčijimo *actio Pauliana* instituto pagrindu praktika rodo su finansiniais sunkumais susiduriančio skolininko ir jo kreditoriaus tęsiamą bendradarbiavimą *actio Pauliana* aspektu esant akivaizdžiai rizikingą: su finansiniais sunkumais susiduriančio skolininko su kreditoriais sudaryti paskesni sandoriai ar įvykdyti atsiskaitymai tampa pirmenybių teisės taikiniu. Dabartinis *actio Pauliana* instituto Lietuvoje reguliavimas galimybių apsiginti nuo pareikšto pauliškojo ieškinio su skolininku nesusijusiam jo kontrahentui, jei jis yra eilinis to skolininko kreditorius, faktiškai nesudaro.

Pokriziniu laikotarpiu išplėtotas trečiojo asmens sąžiningumo kriterijaus *actio Pauliana* bylose aiškinimas iš skolininko kontrahento reikalauja jam, kaip verslininkui, nebūdingo elgesio – pirmiau nei savo reikalavimo patenkinimu rūpintis kitų savojo skolininko kreditorių interesais. Ir tarp tokių skolininko kreditorių, kurių interesais reikia rūpintis, kartais įtraukiami net kreditoriai, kurių reikalavimai yra užtikrinti (t. y. kreditorių lygiateisiškumo principas LR CK 6.66 straipsnio kontekste nacionalinių teismų praktikoje kartais vienu metu taikomas ir kreditorių, kurių reikalavimai buvo neužtikrinti, ir kreditorių, kurių reikalavimai buvo užtikrinti, atžvilgiu). Be to, Lietuvos teisėje egzistuoja galimybė pirmenybinį sandorį ginčyti ordinariniame procese, nors LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių pasekmių *actio Pauliana* ieškinį pareiškusio kreditoriaus naudai taikymas neretai lemia naują pirmenybę ir toje byloje nedalyvavusių kitų to skolininko kreditorių (o jei ieškovas ir atsakovas pagal pauliškąjį ieškinį abu yra eiliniai skolininko kreditoriai – ir skolininko kontrahento nuginčytame sandoryje bei to kontrahento kreditorių) interesų pažeidimą.

Bankroto procese ginčijant pirmenybinius sandorius, kuriuos lydėjo nauja vertė (pvz., prekės ar paslaugos), taip pat kai kvestionuojamas skolos, kurios terminai jau buvo suėję, padengimas, skolininko kitų kreditorių interesai tampa viršesni už skolininko kontrahento, kaip atsakovo, ir jo kreditorių interesus. Kartu Lietuvos įstatymo leidėjo pateisinamas noras išsaugoti nemokaus skolininko turtą jo kreditoriams dažnai lemia realias finansines

755 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-95-378/2015).

sankcijas *actio Pauliana* bylos atsakovui. Kaip disertacijos 2.6.4. poskyryje buvo minėta, be to, kad skolininko kontrahentui tenka sugrąžinti nuginčyto sandorio pagrindu iš skolininko gautą naudą, tas kontrahentas įprastai neatgauna ir mainais už ją skolininkui perduotos vertės (įgyja tik atitinkamo dydžio neužtikrintą reikalavimo teisę į nemokų skolininką).

Vertinant *actio Pauliana* instituto komerciniuose sutartiniuose santykiuose taikymą ginčijamą sandorį sudariusio skolininko kontrahento, kaip vieno iš skolininko kreditorių, aspektu, tai, kas buvo pasakyta pirmiau, leidžia teigti, jog tokio asmens, jei tai eilinis kreditorius, padėtis Lietuvoje yra nepavydėtina. Žinant, kad vienai įmonei susidūrus su finansiniais sunkumais, nukenčia ir su ja komerciniais ryšiais susijusios kitos įmonės, akivaizdu, kad jei atsakovė *actio Pauliana* byloje nėra finansiškai stipri įmonė, tokio skolininko kontrahento atžvilgiu priimtas, pirmiau aprašytus materialinius teisinius padarinius lemiantis teismo sprendimas gali turėti ir šalutinį efektą: įvykdęs teismo sprendimą, skolininko kontrahentas gali pats tapti nemokus.

3.3. Gairės esamoms *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygoms Lietuvoje tobulinti

Disertacijos 3.1. ir 3.2. poskyriuose atlikta analizė tyrimo autorei leidžia teigti, kad *actio Pauliana* instituto aspektu reikalaujama pusiausvyra tarp kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, interesų tam tikrose situacijose Lietuvoje nėra išlaikoma. Autorės nuomone, minėtą šalių interesų pusiausvyros tinkamą neužtikrinimą daugeliu atvejų lemia tai, kad LR CK 6.66 straipsnyje nėra aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti. Kadangi pastarasis tyrimo eigoje identifikuotas *actio Pauliana* instituto reguliavimo Lietuvoje trūkumas aktualus visiems kreditoriams (o ne tik tiems, kurių reikalavimai kyla iš komercinių sutartinių santykių), šiame disertacijos poskyryje pateikiamos gairės esamoms *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygoms Lietuvoje tobulinti (siekiant efektyvesnio kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų pusiausvyros užtikrinimo) bendruoju atveju gali būti pritaikomos ne tik komerciniams, bet ir kitiems sutartiniams santykiams.

3.3.1. *Actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, tikslinimo gairės

Esamos *actio Pauliana* instituto Lietuvoje taikymo sąlygos, reguliuojančios sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimą, reikalauja tikslinimo šiais aspektais:

1. LR CK 6.66 straipsnyje būtina įtvirtinti būsimų kreditorių interesų gynimo, teikiant pauliškąjį ieškinį tokio pobūdžio sandoriui nuginčyti, galimybę; taip pat
2. tam tikrose situacijose galima atsisakyti taikyti skolininko nesąžiningumo kriterijų.

Disertacijos autorė mano, kad vykdant *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų viseto skaidymą pagal kreditoriams žalingų sandorių kategorijas, LR CK 6.66 straipsnyje būtina numatyti galimybę būsimiems kreditoriams, kurių reikalavimai skolininkui nėra užtikrin-

ti, pasinaudoti *actio Pauliana* institutu savo teisėms ginti, kai skolininkas jas pažeidžia į tokius būsimus kreditorius nukreiptais nesąžiningais veiksmais ar neveikimu.

Egzistuojant tikimybei, kad nesąžiningi skolininkai sudaromu sandoriu gali turėti ketinimų pakenkti ir savo būsimiems kreditoriams, teigtina, jog socialinis teisingumas reikalauja, kad sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo *actio Pauliana* instituto pagrindu nuostatose Lietuvoje būtų įtvirtintas ir būsimų skolininko kreditorių gynimas. Tai yra, kad tokio pobūdžio bylose būtų pripažįstama, jog pažeidžiant sąžiningo atlyginimo principą ir tuo neigiamai paveikiant savo finansinę būklę asmens sudarytas sandoris arba prisiimtas įsipareigojimas yra nesąžiningas bei pažeidžia ne tik tuometinių, bet ir būsimų minėto asmens kreditorių interesus. Priešingu atveju, neapribojus galimybės nesąžiningiems skolininkams planuoti dirbtinį nemokumą ar imtis kitų neteisėtų veiksmų būsimų kreditorių atžvilgiu, tokie visuotinai paplitę ir Lietuvos ekonomikai svarbūs instrumentai kaip kreditas ar mokėjimo termino atidėjimas šiuo aspektu tampa akivaizdžiai rizikingi.

Prisimenant, kad galimybę *actio Pauliana* instituto pagrindu pripažinti negaliojančiais skolininko sudarytus sandorius Lietuvos įstatymų leidėjas yra apribojęs tais sandoriais, kurių skolininkas neprivalėjo atlikti, šiuo aspektu kaip pavyzdį panagrinėkime preliminariosios sutarties teisinį vertinimą. Kasacinio teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje įtvirtinta, kad jei ginčijamą sandorį sudaryti skolininką įpareigojo pasirašyta preliminarioji sutartis, turi būti nustatomi kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, preliminariosios sutarties ir kreditoriaus ginčijamos pagrindinės sutarties sudarymo momentai. Taigi, jeigu skolininkas sudarė preliminariąją sutartį su trečiuoju asmeniu iki kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, o pagrindinę sutartį jau po to, tai tokiu atveju gali būti pripažįstamas privalomumas skolininkui sudaryti pagrindinę sutartį[756]. Atsižvelgiant į galimybę skolininkui ir trečiajam asmeniui preliminariąsias sutartis, kurios paprastai nėra notaro tvirtinamos ir (ar) viešai registruojamos, įforminti atgaline data, akivaizdu, jog toks aiškinimas ginti pažeistas kreditorių teises nepadeda: šiuo aspektu LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintoms *actio Pauliana* instituto normoms labai trūksta pirmiau minėto tyrimo autorės siūlomo reguliavimo tikslinimo.

Kalbant apie galimybę tam tikrose situacijose atsisakyti skolininko nesąžiningumo kriterijaus taikymo, teigtina, kad neatlygintini skolininko turto vientisumą pažeidžiantys sandoriai ir ordinariniame procese, ir po teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo galėtų būti pripažįstami negaliojančiais vadovaujantis vien objektyviaisiais kriterijais. Šiuo aspektu tyrimo autorė siūlo vadovautis nuo romėnų teisės laikų egzistuojančiu principu, minimu teisinėje literatūroje[757], kad norėdamas dalyti savo turtą kaip dovanas skolininkas pirma turėtų padengti skolas.

3.3.2. *Actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, tikslinimo kryptys

Vykdant *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų viseto skaidymą pagal kreditoriams žalingų sandorių kategorijas, esamos pauliškojo ieškinio normos, reguliuojančios pirmenybinių sandorių ginčijimą, Lietuvoje reikalauja korekcijų šiais aspektais:

756 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“, *supra* note 26.

757 Pavyzdžiui, De Weijs, R. J., *supra* note 1.

1. reikia panaikinti galimybę pirmenybinius sandorius ginčyti individualaus kreditoriaus naudai;
2. būtina įvertinti esamo pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese reguliavimo pagrįstumą situacijose, kur skolininko kontrahentas, sudarydamas sandorį su skolininku, i) veikė paprasčiausiai siekdamas savo reikalavimo, kuris buvo vykdytinas, patenkinimo, arba ii) su faktiškai nemokiu skolininku vykdė įprastas verslo ar finansines operacijas, arba iii) palaikydamas skolininko pastangas atkurti mokumą[758], mainais į ankstesnės skolos padengimą ar jos užtikrinimą skolininkui perdavė naują vertę.

Atsižvelgdama į disertacijoje analizuotose užsienio valstybėse egzistuojantį reguliavimą, aptartą disertacijos 2.2.2. poskyryje, tyrimo autorė mano, kad pirmenybinių sandorių ginčijimas *actio Pauliana* pagrindu Lietuvoje turi būti galimas tik po teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo. LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas tokio pobūdžio sandorių ginčijimo ordinariniame procese materialinis teisinis rezultatas, kaip disertacijos 3.2.1.1. poskyryje buvo minėta, bendruoju atveju lemia kuriozišką situaciją: bylą laimėjęs skolininko kreditorius, nukreipdamas savo reikalavimo tenkinimą į skolininko turtą, buvusį nuginčyto sandorio objektu, kartu įgyja naują pirmenybę. Tai akivaizdžiai neatitinka tiek Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje įtvirtintų reikalavimų *actio Pauliana* bylose derinti priešingų šalių interesus, tiek bendrųjų protingumo, sąžiningumo principų, galiausiai – konstitucinio imperatyvo, kad teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu paneigiant kitų interesus[759].

Pozicija, jog pirmenybinių sandorių ginčijimas iš esmės turi būti galimas tik bankroto procese, plačiai paplitusi užsienio teisės literatūroje. T. H. Jackson'as, remdamasis tuometine teismų praktika[760], 1986 m. yra išsakęs mintį, kad pirmenybiniai sandoriai ordinariniame procese laikytini teisėtais: tam tikru sandoriu gavęs savo reikalavimo padengimą iš faktiškai nemokaus skolininko, kreditorius išties atsiduria geresnėje padėtyje nei kiti skolininko kreditoriai, tačiau jei tokį sandorį nuginčytume kito skolininko kreditoriaus naudai, tai būtų vienos pirmenybės pakeitimas kita pirmenybe[761]. Šią mintį 2015 m. savotiškai pratęsė K. C. Kettering'as, nurodęs: „Kadangi ne bankroto proceso metu nėra mechanizmo, leidžiančio iš pirmenybinio sandorio nuginčijimo gautą naudą paskirstyti visiems nuo to sandorio nukentėjusiems skolininko kreditoriams, pirmenybių doktrina iš esmės turi būti tik bankroto teisės klausimas."[762] Pastebėjimų, jog pirmenybių teisė yra grynai bankroto

758 2016 m. lapkričio 22 d. Europos Komisijos pateiktame siūlyme COM(2016) 723 dėl naujos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos rekomenduojama valstybių narių mastu įtvirtinti sandorių nuginčijimo ieškinių režimą nemokumo bylose, saugantį sąžiningai, siekiant skolininko prevencinio restruktūrizavimo, sudarytus sandorius (*Europos Komisijos pasiūlymas COM(2016) 723: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl prevencinio restruktūrizavimo mechanizmų, antrosios galimybės ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui gerinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2012/30/ES* [interaktyvus]. Strasbūras, 2016 [žiūrėta 2018-03-21]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52016PC0723>).

759 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl nuosavybės teisių atkūrimo" (bylos Nr. 27/01-5/02-01/03).

760 *Smith v. Whitman* [1963] 39 N.J. 397, 402, 189 A.2d 15, 18.

761 Jackson, T. H., T*he Logic and Limits of Bankruptcy Law, supra* note 59, p. 124.

762 Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act, *supra* note 63, p. 787.

teisės norma, kuri nustato taisykles kreditoriams kitų kreditorių atžvilgiu nuo to momento, kai pavieniam kreditoriui daugiau nėra leidžiama individualiai siekti patenkinti savo reikalavimą, yra išsakę ir kiti autoriai[763].

Kalbant apie pirmenybinių sandorių ginčijimą bankroto procese, pastebėtina, kad:

– jei ginčijamo sandorio sudarymo metu skolininkas nebuvo viešai paskelbęs apie savo nemokumą arba pranešęs kreditoriams apie negalėjimą atsiskaityti[764],
– pareiškimo pradėti skolininkui teisines nemokumo procedūras dar nebuvo pateikta teismui, taip pat
– ginčijamo sandorio sudarymo metu skolininko kontrahentas nežinojo apie ketinimus pirmiau minėto pobūdžio pranešimą ir (ar) pareiškimą teikti,

nėra įtikinamų argumentų *actio Pauliana* instituto pagrindu ginčyti skolininko atsiskaitymus su nesusijusiais kreditoriais, kai skolos padengimo terminai jau buvo suėję. Tai pažymima teisės literatūroje[765] ir matyti iš disertacijoje analizuotų pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese normų, egzistuojančių Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisėje (žr. disertacijos 2.3.2. poskyrį).

Minėta įgalina teigti, kad esamas *actio Pauliana* instituto Lietuvoje reguliavimas, leidžiantis nuginčyti pirmenybinius sandorius, kur skolininko kontrahentas nėra su juo susijęs asmuo ir skolininkas atlieka mokėjimą tam kreditoriui tokiu būdu ir tokiu terminu, koks nustatytas pirminiame skolininko ir jo kontrahento sudarytame sandoryje, neužtikrina tarpusavyje konkuruojančių priešingų interesų pusiausvyros. Tiksliau, jis lemia trečiojo asmens, kaip skolininko kreditoriaus, padėties silpninimą. Be to, esamas *actio Pauliana* instituto Lietuvoje reglamentavimo aiškinimas neįtvirtina tinkamos pusiausvyros tarp kreditorių, su finansiniais sunkumais susiduriančių skolininkų, bandančių išgelbėti savo verslą, ir dėl tokių bandymų sandorius su tais skolininkais sudariusių jų kontrahentų interesų. Šiuo aspektu teigtina, jog *actio Pauliana* instituto reglamentavimas ir aiškinimas Lietuvoje turėtų ginti bent sandorius, kurių pagrindu įmonė skolininkė gauna naudą, nes yra ir toliau tiekiamos jos verslui reikalingos prekės ar teikiamos paslaugos[766].

Ir nors pagrįsta manyti, jog tada, „kai įstatyminės normos yra pernelyg vykusios lygiateisiškumo aspektu, kitaip sakant, kai itin daug sandorių yra nuginčijama ar jiems gresia

763 Kennedy, F. R. Involuntary Fraudulent Transfers. *Cardozo Law Review* [interaktyvus]. 1987-1988, 9: 534 [žiūrėta 2012-10-20]. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cdozo9&div=31&id=&page=; Boraine, A., *supra* note 74, p. 2; De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 522.

764 „Viešas paskelbimas arba pranešimas kreditoriams apie negalėjimą arba neketinimą atsiskaityti, laikytinas nuginčijama nemokumo prezumpcija, kuri galėtų būti paneigta, jei suinteresuoti asmenys pateiktų duomenų apie įmonės mokumą arba jos piktnaudžiavimą pranešant apie jos negalėjimą ir (ar) neketinimą vykdyti įsipareigojimų" (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procedūrų pradžią reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos teismų praktikoje apžvalga", *supra* note 552, p. 50).

765 Pavyzdžiui, De Weijs, R. J., *supra* note 1, p. 234.

766 Tyrimo autorei džiugu, kad rengiamo Juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekte numatoma, jog su finansiniais sunkumais susiduriančio skolininko gautas naujas ir (ar) tarpinis finansavimas, neužtikrintas įkeitimu / hipoteka, tam skolininkui iškėlus bankroto bylą, yra priskiriamas prie kreditorių reikalavimų, kurie tenkinami pirmąja eile (Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projektas. *Lietuvos Respublikos Seimo tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2018-09-09]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/007dfd71214f11e88a05839ea3846d8e>).

būti nugińčytiems, pirmenybes reglamentuojančios teisės normos neišvengiamai pradedamos kritikuoti kaip griaunančios kredito bendruomenės lūkesčius“[767], šiuo atveju negalima laikyti, kad nacionalinėje teisėje egzistuojančios pirmenybinių sandorių ginčijimą bankroto procese reguliuojančios teisės normos yra tinkamos kreditorių lygiateisiškumo principo aspektu. Kaip šios disertacijos 1.3. poskyrio apibendrinime minėta, *actio Pauliana* institutas, jį bankroto procese taikant kaip kreditorių, kurių reikalavimai kildinami iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonę, savo esme yra orientuotas į skolininko kreditorių, kurie reikalavimai nėra užtikrinti, gynimą. Tačiau:

- nacionalinių teismų *actio Pauliana* bylose skolininko turto įgijėjo atžvilgiu taikomos restitucijos taisyklės (jų ypatumai analizuoti disertacijos 2.6.4. poskyryje) ir
- Lietuvos teismų praktikoje pokriziniu laikotarpiu išplėtotas skolininko kontrahento pareigos prieš sudarant sandorį pasidomėti, ar skolininkas neturi kitų kreditorių, ar sudarant sandorį nebus pažeisti jų interesai, aiškinimas,

lemia, jog bankroto teisės normose įtvirtintas formalus kolektyvinis režimas Lietuvoje daugeliu atvejų palaikomas eilinių skolininko kreditorių, su skolininku sudariusių *actio Pauliana* instituto pagrindu nugińčytus sandorius, sąskaita. Tokiu atveju turime paradoksalią situaciją: nors pirmenybių teisės normomis įstatymų leidėjo siekiama garantuoti, kad joks kreditorius kitų to skolininko kreditorių sąskaita nepasigerins savo padėties bankroto procedūrų metu, *actio Pauliana* instituto bankroto procese taikymas mūsų šalyje daugeliu atvejų lemia papildomą bankrutuojančio skolininko prioritetinių kreditorių padėties pagerinimą pirmiau paminėtų eilinių to skolininko kreditorių sąskaita. Tai yra duoda kaip tik tą rezultatą, kurio pirmenybių teisės normomis ir siekiama išvengti.

3.3.3. Trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumo kriterijaus apibrėžties tikslinimo gairės

Dėl retroaktyvaus poveikio ir jo sukeliamų pavojų įgytų teisių stabilumui sandorių pripažinimas negaliojančiais teisės doktrinoje tuo pat metu laikomas ir pačia geriausia, ir pačia blogiausia iš kompensacinio pobūdžio sankcijų. Geriausia – nes ji atkuria padėtį, buvusią iki teisės pažeidimo, blogiausia – nes tokia energinga reakcija negali nepažeisti civilinės apyvartos saugumo[768]. Prisimenant šios disertacijos 2.4.5. ir 3.2.1. poskyriuose aptartą trečiojo asmens sąžiningumo doktrinos Lietuvoje apibrėžtį, galima teigti, kad po 2008 m. ekonominės krizės susiformavusi trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, nesąžiningumo, kaip vienos iš LR CK įtvirtinto *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, aiškinimo nacionaliniuose teismuose praktika:

- skatina verslo įmones nedelsiant nutraukti sutartinius santykius su partneriais, kurie patiria tam tikrų finansinių sunkumų[769];

767 Telfer, T. G. W., *supra* note 287 (cituota iš: Mokal, R. J. Corporate Insolvency Law: Theory and Application, *supra* note 56, p. 331).

768 Dambrauskaitė, A., *supra* note 96, p. 125.

769 Pavyzdžiui, vienoje bylų, kurioje pirmosios instancijos teismas nustatė, kad atsakovai – bankrutuojančios įmonės subrangovai – iš esmės ir uždirbo visas 2013 m. skolininko pajamas, be to, tomis subrangovų uždirbtomis lėšomis buvo atsiskaitoma ne tik su jais, bet ir su kitais skolininko kreditoriais, Lietuvos apeliacinis teismas nurodė: „Pirmosios instancijos teismo išvada, jog sandorio

- panaikina teisinį tikrumą[770] susiklosčius situacijoms, kai atlyginimą už atliktus darbus ar suteiktas paslaugas sąžiningi verslininkai siekia atgauti iš, jų vertinimu, laikinai finansinių sunkumų turinčių skolininkų; taip pat
- iš savo verslo rizika veikiančių ir pelno siekiančių asmenų reikalauja jiems nebūdingo elgesio – pirmiau nei savo reikalavimo patenkinimu rūpintis kitų savojo skolininko kreditorių interesais.

Kreditoriams žalingų sandorių nuginčijimo retroaktyvų poveikį[771] analizuojant kaip „šiandieninį taikymą priemonių, kurių pasekmės pasireikš ateityje ir kurios koreguos dabartinius anksčiau sudaryto sandorio rezultatus“[772], atsakymas, kur veda Lietuvos teismų praktika, kuria faktiškai užkertamas kelias skolininkams, patiriantiems finansinių sunkumų, per naujų sandorių sudarymą ar jau egzistavusių teisinių santykių modifikavimą užsitikrinti savo ūkinės komercinės veiklos tęstinumą, atrodo vienareikšmis. Svarstant, kiek toks sąžiningumo kriterijaus, taikant jį pauliškojo ieškinio atveju, aiškinimas teisine prasme yra pagrįstas, akivaizdu, kad jis tikrai nedera su šiuolaikinėmis nemokumo teisės reglamentavimo tendencijomis[773] bei nepadeda išvengti potencialiai gyvybingų įmonių – o

---

privalomumą patvirtina tai, jog ieškovas turėjo pareigą atsiskaityti su subrangovais, tiesiogiai uždirbusiais pajamas ieškovui, laikytina nepagrįsta.“ Atsakovų ir skolininko nesąžiningumą teismas kildino iš to, kad ginčijamų atsiskaitymų vykdymo metu skolininkas buvo faktiškai nemokus ir skolingas ne tik prekybos kreditoriams, bet ir darbuotojams. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas „nepagrįstai sureikšmino bendrovės ūkinės komercinės veiklos tęsimą“. Pažymėjęs, kad „vykdydamas veiklą ieškovas teikė pirmenybę bendradarbiavimo su konkrečiais kreditoriais (atsakovais) tęsimui, taip ignoruodamas kitus kreditorius“, Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, jog tai „patvirtina tik trumpalaikį ieškovo pajamų siekį, veiklos lūkesčius siejant tik su vienu ir, atsižvelgiant į ginčui aktualiu laikotarpiu įmonę slėgusius sunkumus, taip pat trumpalaikiu verslo projektu“. Trečiųjų asmenų sąžiningumo aspektu teismas pasisakė: „Atsakovų nesąžiningumo nepaneigia <...> deklaratyvus teiginys, esą žinodami apie tokius sunkumus, jie nesutiktų bendradarbiauti (netęstų bendradarbiavimo) su ieškovu. Šis teiginys nepaneigia ir pareigos domėtis realia kontrahento padėtimi vykdymo <...>. Atsakingam verslininkui pagrįstų abejonių turėtų sukelti vien tai, jog už skolininką atsiskaito kitas asmuo <...> atsakingas verslininkas bendradarbiavimą su tokiu kontrahentu nutrauktų“ (pabraukta – *aut*.) (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 30 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Rolasa“ v. VĮ Kupiškio miškų urėdija, V. B., ir kt.* (bylos Nr. 2A-526-330/2015)).

770 To teisinio tikrumo viena iš išraiškų – visuotinai paplitusi verslininkus konsultuojančių teisininkų praktika sudarant tam tikrus sandorius atsižvelgti ne tik į atinkamus teisinius santykius reguliuojančią įstatymų bazę, bet ir į teismų jurisprudenciją.

771 Retroaktyvumo terminas vartojamas ne tik teisės literatūroje, bet ir Privatinės teisės vienodinimo tarptautinio instituto (angl. *International Institute for the Unification of Private Law arba UNIDROIT*) 2010 m. išleistų Tarptautinių komercinių sutarčių principų (angl. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*), 3.2.14 straipsnyje „Negaliojimo retroaktyvus poveikis“, kuris numato, kad negaliojimas veikia retroaktyviai, t. y. turi grįžtamąją galią (*UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* [interaktyvus]. Rome: International Institute for the Unification of Private Law, 2010, p. 116 [žiūrėta 2016-10-10]. <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>).

772 Dambrauskaitė, A., *supra* note 96, p. 124.

773 Po pasaulinės ekonomikos krizės 2008–2009 m. Europos Sąjungoje prasidėjo diskusija dėl įmonių nemokumo procedūrų esmės. 2014 m. kovo 12 d. Europos Komisija priėmė rekomendaciją dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą, kurio pagrindinė idėja – suteikti pirmenybę kuo ankstyvesniam perspektyvių įmonių restruktūrizavimo procesui, o ne bankrotui (*Europos Komisijos rekomendacija dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą* [interaktyvus]. Briuselis, 2014 [žiūrėta 2016-05-25]. <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/c_2014_1500_en.pdf>). Kadangi minėta rekomendacija vis dėlto nelėmė

kartu ir darbdavių, mokesčių mokėtojų – likvidavimo. Jau vien dėl minėto trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, sąžiningumo kriterijaus apibrėžtį *actio Pauliana* bylose Lietuvoje būtina tikslinti.

Skolininko kontrahento, kaip verslininko, siekis gauti atlyginimą už atliktus darbus ar suteiktas paslaugas yra natūralus ir suprantamas, tad tą siekį įgyvendinančio asmens veiksmai *actio Pauliana* bylose nacionalinių teismų neturėtų būti prilyginami trečiojo asmens sąmoningam dalyvavimui skolininko nesąžiningoje veikoje kitų kreditorių atžvilgiu[774]. Disertacijos autorės nuomone, tokio su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo kriterijaus *actio Pauliana* byloje taikymas (kuris faktiškai reiškia atsakovo įmonės vadovo elgesio prieš ginčijamo sandorio sudarymą teisminį įvertinimą) turėtų būti grindžiamas ne bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai (tai yra taip, kad būtų išvengta žalos tretiesiems asmenims padarymo), bet Lietuvos teismų praktikoje 2014 m. galiausiai pripažinta verslo sprendimų priėmimo taisykle, pagal kurią preziumuojamas asmens veikimas *bona fide* (lot. sąžiningai) geriausiais bendrovės, kuriai jis vadovauja, interesais[775]. Jei vadovo elgesys atitinka minėtos taisyklės reikalavimus[776], tuomet jo priimtų sprendimų teisminiam įvertinimui turėtų būti taikomas žemesnis – racionalumo, o ne protingumo – elgesio standartas. Taikydamas racionalumo testą *actio Pauliana* byloje skolininko kontrahento atžvilgiu teismas turėtų vertinti, ar įmanoma, kad nors vienas protingas ir rūpestingas asmuo, kaip verslininkas, *ex ante* galėjo (o ne turėjo!) priimti analogišką, kaip teismas *ex post* reikalauja, sprendimą. Pavyzdžiui, ekonominės krizės laikotarpiu sudaryto

---

nuoseklių pokyčių visose valstybėse narėse, 2016 m. lapkričio 22 d. Europos Komisija pateikė pasiūlymą COM(2016) 723 dėl naujos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos. Jame 2014 m. rekomendacijos nuostatos sustiprinamos ir praplečiamos, nustatant naują požiūrį į verslo žlugimą ir nemokumą įtvirtinančias priemones (prevencinio restruktūrizavimo sistema, naujo finansavimo priemonių apsauga nuo ieškinių dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais ir kt.), skirtas restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui gerinti (*Europos Komisijos pasiūlymas COM(2016) 723: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl prevencinio restruktūrizavimo mechanizmų, antrosios galimybės ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui gerinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2012/30/ES, supra* note 758).

774 Tyrimo autorei džiugu, kad vienoje naujausių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių buvo pažymėta, kad „laiku nevykdomas atsiskaitymas su kreditoriumi, su kuriuo skolininką sieja verslo santykiai, <...> kreditoriaus reikalavimai skolininkui nedelsiant įvykdyti skolinius įsipareigojimus, kurių įvykdymo terminai seniai suėję, ir tai, kad verslininkui keliami didesni reikalavimai, nepažeidžiant įstatymų, domėtis kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, patys savaime negali būti vertinami kaip įrodantys kreditoriaus nesąžiningumą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Šilo statyba“ v. UAB „Apastata“* (bylos Nr. 3K-3-313-403/2018)).

775 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“ ir UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G. ir E. R.* (bylos Nr. 3K-7-124/2014).

776 Ši taisyklė paprastai taikoma galiojant keturioms pagrindinėms sąlygoms: 1) priimtas konkretus verslo sprendimas; 2) verslo sprendimas priimtas jį priimančiam subjektui turint tiek informacijos, kiek jis pagrįstai laikė pakankama konkrečioje situacijoje; 3) sprendimas priimtas veikiant gera valia, sąžiningai ir tikint, kad jis atitinka įmonės interesus; 4) sprendimą priimantis subjektas neturėjo finansinio intereso į objektą (dalyką), dėl kurio priimtas verslo sprendimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *BAUB „Star 1 Airlines“ v. M. L.* (bylos Nr. 3K-3-244/2014)).

sandorio ginčijimo atveju teismas turėtų vertinti, ar įmanoma, kad nors vienas protingas ir rūpestingas asmuo, kaip verslininkas, kriziniu laikotarpiu galėjo paprasčiausiai imti ir atsisakyti reikalauti jam priklausančio atlyginimo už atliktus darbus ar suteiktas paslaugas, jei mokėjimą tam verslininkui turintis atlikti asmuo – kitas verslininkas – tuo metu susidūrė su finansiniais sunkumais (šiuo aspektu primintina, kad „krizės sąlygomis dauguma įmonių formaliai atitiko nemokių įmonių požymius“[777]).

Kartu *actio Pauliana* bylose Lietuvoje, kuriose atsakovo teisiniu statusu dalyvauja prekybos kreditorius, vertindami konkrečios bylos aplinkybes, teisėjai subjektyviuosius *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų kriterijus ginčo šalių atžvilgiu turėtų taikyti, be kita ko, atsižvelgdami į skolininko ir kreditoriaus derybinę galią, tarp jų susiklosčiusią verslo praktiką.

Netiesioginį pritarimą tam galima rasti ir teisės literatūroje. Pavyzdžiui, V. Budreckienė yra pažymėjusi: „Komerciniuose santykiuose esminiais sąžiningumo principo elementais, t. y. pagrindiniais sąžiningo elgesio vertinimo kriterijais, turi būti laikomi protingumas bei pareiga veikti nuosekliai – laikytis to, kas pažadėta, nenukrypti nuo susiformavusios sutarties vykdymo praktikos ir tinkamai bei laiku informuoti kitą sutarties šalį apie visas reikšmingas aplinkybes. Tuo tarpu pareiga atsižvelgti į kitos šalies interesus savo interesų sąskaita (mažinant savo naudą) turi būti taikoma ribotai – vengiant plečiamojo aiškinimo ir nekeliant komerciniams sutartiniams santykiams nebūdingų tikslų.“[778]

3.3.4. Siūlymai dėl LR CK 6.67 straipsnyje įtvirtintų prezumpcijos atvejų išplėtimo

Susijusių asmenų, kurių atžvilgiu *actio Pauliana* instituto aspektu yra taikoma nesąžiningumo prezumpcija, apibrėžtis Lietuvos teisėje, jei lygintume su šioje disertacijoje analizuojamomis užsienio jurisdikcijomis, yra siauresnė. Pavyzdžiui, Anglijos ir Olandijos teisėje nesąžiningumo prezumpcija taikoma ir sandorio šalių, kurios yra tų pačių dalyvių tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai kontroliuojamos įmonės, atžvilgiu (Anglijos IA 435 straipsnio 6 dalis, Olandijos CK 3 knygos 43 straipsnio 1 dalies 6 punktas ir 46 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Lietuvoje sandorių tarp grupės įmonių aspektu pažymima: „Vien ta aplinkybė, kad <...> sandorį sudarė tos pačios grupės įmonės, jeigu nenustatoma CK 6.67 straipsnyje išvardytų nesąžiningumo prezumpcijos sąlygų, dar nereiškia, kad tokio sandorio šalių elgesys yra nesąžiningas, nes nesąžiningumui patvirtinti būtina nustatyti nesąžiningus ketinimus, tikslus sudarant sandorį arba tokiu sandoriu veikimą prieš kitus skolininko kreditorius, siekiant sumažinti jų galimybes išsiieškoti turimas reikalavimo teises iš skolininko turto.“[779]

Atsižvelgiant į šios disertacijos 3.1.3. poskyryje aptartą ieškovui *actio Pauliana* byloje tenkančios įrodinėjimo naštos problematiką, taip pat turint omenyje, kad, kaip 2008 m. prasidėjusi ekonominė krizė atskleidė, skolininkui esant ant bankroto slenksčio, jo sudaromi sandoriai ne visada atitinka įprastą verslo praktiką (pasitaiko atvejų, kai kuriamos įvairios

777 Lastauskienė, G., *supra* note 22, p. 19.

778 Budreckienė, V., *supra* note 50, p. 208.

779 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Pramonės energija“ v. BUAB „Biofuture“, UAB „Mineraliniai vandenys“ ir UAB „MG Baltic Trade“* (bylos Nr. e3K-3-411-611/2017).

skolininko turto perleidimo schemos), LR CK 6.67 straipsnyje įtvirtintų nesąžiningumo prezumpcijos atvejų sąrašą tyrimo autorė siūlo papildyti kreditoriaus interesus pažeidusio atlygintinio sandorio šalių, jei tai tų pačių dalyvių tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai kontroliuojami juridiniai asmenys, nesąžiningumo prezumpcija. „Kontrole“ tyrimo autorė siūlo laikyti situacijas, kai konkretus dalyvis ar kartu veikiančių dalyvių grupė gali daryti lemiamą įtaką įmonės skolininkės valdymui, įskaitant paskirti ir atšaukti valdymo organų narius bei priimti esminius korporatyvinius sprendimus.

Be to, LR CK 6.67 straipsnį siūloma papildyti ir:

- skolininko neprivalėjimo sudaryti ginčijamą sandorį prezumpcija bei
- skolininko nemokumo prezumpcija,

kurios galiotų, jei ginčijamas sandoris sudarytas per tam tikrą laiką iki pareiškimo pradėti teisines skolininko nemokumo procedūras pateikimo (pvz., pusė metų sandoriams, sudarytiems tarp nesusijusių asmenų, ir vieni metai sandoriams, sudarytiems tarp susijusių asmenų).

Minėtas prezumpcijų išplėtimas kreditorių teises pažeidžiančių skolininko sandorių ginčijimą Lietuvoje *actio Pauliana* instituto pagrindu, manytina, padarytų efektyvesnį, o kartu ir pigesnį.

3.3. poskyrio apibendrinimas

Tam, kad mūsų šalyje imtume spręsti disertacijoje išvardytas *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose problemas, pauliškojo ieškinio teisinį reglamentavimą Lietuvoje būtina tikslinti, LR CK normose įtvirtinant aiškią takoskyrą tarp taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti. Tai kartu leistų atlikti šiame disertacijos poskyryje paminėtus reikalingus LR CK 6.66 ir 6.67 straipsnių normų, taikytinų ordinariniame procese ir bankroto procese, papildymus ir pakeitimus. Visa tai, savo ruožtu, lemtų efektyvesnį kreditoriaus (nepriklausomai nuo to, jo reikalavimas kyla iš komercinių ar iš kitų sutartinių santykių), skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų pusiausvyros užtikrinimą.

Kartu būtina tobulinti *actio Pauliana* instituto taikymo praktiką, iš esmės naujai įvertinant pokriziniu laikotarpiu suformuotą su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, sąžiningumo doktriną. Taip pat pauliškojo ieškinio tenkinimo atveju restitucijos bankroto procese padariniai neturėtų lemti situacijos, kai nuginčyto atlygintinio sandorio šalių faktiškai neįmanoma grąžinti į pradinę padėtį. Pastaruoju aspektu turėtų būti siekiama, kad nuginčijus sandorį toks skolininko kontrahentas liktų neutralioje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas.

III skyriaus apibendrinimas

Šiame disertacijos skyriuje atlikta analizė leidžia teigti, kad *actio Pauliana* instituto reguliavimas Lietuvoje turi trūkumų. Tyrimo autorės nuomone, *actio Pauliana* instituto nacionalinėje teisėje reglamentavimo esminė problema ta, kad LR CK 6.66 straipsnio normose nėra aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* taikymo sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti. Iš atliktos

analizės matyti, kad taikydamas esamas plačias *actio Pauliana* instituto sąlygas net Lietuvos kasacinis teismas retkarčiais pražiūri pirmenybinių sandorių ir skolininko turto vientisumą pažeidžiančių sandorių ypatumus (pvz., savo praktikoje įtvirtina draudimą *actio Pauliana* institutą pasitelkti būsimų kreditorių interesams ginti ir taiko jį net sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, aspektu). Visa tai sukuria nereikalingą teisinį netikrumą, ypač verslo aplinkoje. Be to, tokiomis aplinkybėmis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika ir pateikti išaiškinimai ilgainiui įtvirtina *actio Pauliana* instituto reguliavimą, kuris tam tikrose situacijose neišlaiko reikalaujamos pusiausvyros tarp kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų.

Vertinant šiame disertacijos skyriuje aptartų *actio Pauliana* instituto esamo reglamentavimo nacionalinėje teisėje keliamų problemų visumą, akivaizdu, jog pauliškasis ieškinys bankroto procese yra problemiškesnis nei ordinariniame procese. Ir tai suprantama: nors bankroto procese taikomas *actio Pauliana* sukurtas kreditorių lygiateisiškumo tikslu, kaip disertacijos 1.3.4. poskyryje pažymėta, šio instituto taikymo bankroto procese aspektu visų kreditorių, kaip vieneto, kolektyvinis interesas neegzistuoja. Be to, kaip teisės literatūroje taikliai pastebėta: „Bankroto atveju dažnai vienos šalies nauda reiškia kitos šalies praradimus ir abipusiškai naudingos situacijos čia retos.“[780]

Disertacijos antrame skyriuje atlikus analizę prieita prie išvados, kad esamą *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetą Lietuvoje būtina skaidyti pagal kreditoriams žalingų sandorių kategorijas, o tai kartu leistų tikslinti ir teisės normose įtvirtintas tų sandorių ginčijimo sąlygas, taikytinas ordinariniame procese ir bankroto procese. Šiuo aspektu pažymėtina, kad atliekant minėtą skaidymą ir tikslinimą reikia atsižvelgti ir į *actio Pauliana* instituto materialinius teisinius padarinius: jie parodo, ar realiai yra pasiekiami įstatymo leidėjų tikslai, kurių dar nuo romėnų teisės laikų siekta sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, o vėliau ir pirmenybinių sandorių, ginčijimo galimybių įtvirtinimu. Pavyzdžiui, disertacijos antrame ir trečiame skyriuose atlikta analizė tyrimo autorei leidžia teigti, kad jau vien dėl pokriziniu laikotarpiu nacionalinių teismų praktikoje įtvirtintos sandorio dalyvio sąžiningo elgesio standarto apibrėžties pirmenybinio sandorio kontrahentas, jei tai eilinis skolininko kreditorius, faktiškai neturi galimybių apsiginti nuo pauliškojo ieškinio. Tai vertinant *actio Pauliana* instituto materialinių teisinių padarinių aspektu, teigtina, kad esamas sandorių, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, ginčijimo reglamentavimas ir aiškinimas nacionalinėje teisėje negali būti laikomas užtikrinančiu trijų teisinio santykio dalyvių interesų pusiausvyrą. Pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese atveju minėtas reguliavimas bendruoju atveju pažeidžia skolininko kontrahento ir jo kreditorių interesus, taip pat *actio Pauliana* byloje nedalyvavusių kitų to skolininko kreditorių interesus. O bankroto procese kaip pirmenybiniai sandoriai Lietuvoje neretai nuginčijami ir sandoriai, kurių pagrindu su finansiniais sunkumais susiduriantis skolininkas gavo naudą, nes ir toliau buvo tiekiamos jo verslui reikalingos prekės ar teikiamos paslaugos. Tai kartu leidžia teigti, kad esamos *actio Pauliana* instituto normos Lietuvoje neįtvirtina tinkamos pusiausvyros tarp kreditorių ir su finansiniais sunkumais susiduriančių skolininkų, bandančių išgelbėti savo verslą, bei dėl tokių bandymų sandorius su tais skolininkais sudariusių jų kontrahentų interesų.

Svarstant apie galimus pozityvius LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto pokyčius, kurie, net nelaukiant įstatymų leidėjo veiksmų, galėtų būti įgyvendinti teisės taikymo ir aiškinimo procese, paminėtinas pokriziniu laikotarpiu nacionalinių teismų prak-

780 De Weijs, R. J.; Breeman, M. S., *supra* note 76, p. 500.

tikoje *actio Pauliana* bylose faktiškai įtvirtintas draudimas kreditoriams verslininkams tam tikromis aplinkybėmis (t. y. kilus abejonių dėl kontrahento, su kuriuo sudaryta vienokia ar kitokia sutartis, pajėgumo ją įvykdyti ir numanant, jog skolininkas yra faktiškai nemokus ir turi kitų kreditorių) siekti savo reikalavimo patenkinimo ir jį iš skolininko priimti. Kadangi trečiojo asmens, kaip verslininko, siekis gauti atlyginimą už atliktus darbus ar suteiktas paslaugas yra natūralus ir suprantamas, tą siekį įgyvendinančio asmens veiksmai *actio Pauliana* bylose nacionalinių teismų neturėtų būti prilyginami trečiojo asmens sąmoningam dalyvavimui skolininko nesąžiningoje veikoje kitų kreditorių atžvilgiu. Autorės nuomone, tokio su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip verslininko, sąžiningumo *actio Pauliana* bylose vertinimui reikia pasitelkti verslo sprendimų priėmimo taisyklę bei racionalumo testą. Taip pat restitucija, kaip sandorio pripažinimo negaliojančiu padarinys *actio Pauliana* instituto taikymo bankroto procese atveju, turėtų būti siejama tik su pauliškojo ieškinio tikslu ir neturėtų tapti skolininko kontrahento nubaudimo įrankiu.

IŠVADOS

Atliktas tyrimas leidžia konstatuoti, kad iškeltas tikslas buvo pasiektas, užsibrėžti uždaviniai įgyvendinti. Toliau pateikiamos tyrimo išvados, kurios aiškina autorės suformuluotus ginamuosius teiginius, todėl yra suskirstytos išlaikant disertacinio darbo įvade pateiktą ginamųjų teiginių tvarką.

1. **Dėl *actio Pauliana* instituto Lietuvoje kaip eilinių kreditorių interesų gynimo priemonės efektyvumo.**
Actio Pauliana institutas Lietuvoje šiuo metu nėra optimali eilinių kreditorių interesų gynimo priemonė. Eiliniam kreditoriui *actio Pauliana* pasitelkiant ordinariniame procese, pauliškasis ieškinys įprastai teikiamas tuomet, kai skolininkas jau yra faktiškai nemokus. Dėl to LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių padarinių individualaus kreditoriaus naudai situacijos praktikoje yra retos: ir dėl aplinkybės, kad dar bylinėjimuisi vykstant skolininkui neretai iškeliama bankroto byla, ir dėl aplinkybės, kad tuo atveju, kai *actio Pauliana* pagrindu skolininkui yra grąžinamas jo nesąžiningais veiksmais perleistas turtas, šio turto realizavimo tvarka vyksta laikantis LR CPK nuostatų (t. y. tais atvejais, kai išieškojimas pagal kelių kreditorių reikalavimus nukreipiamas į tą patį turtą, sugrąžintą skolininkui pauliškojo ieškinio pagrindu, pirmumas Lietuvoje yra teikiamas ne *actio Pauliana* inicijavusiam eiliniam kreditoriui, o teisę į išlaikymą, žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo ar maitintojo netekimo atveju turintiems asmenims ir darbuotojams, turintiems iš darbo teisinių santykių atsirandančių reikalavimų). Kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* eiliniams kreditoriams yra mažai efektyvus, nes *actio Pauliana* instituto taikymas bankroto procese paprastai nelemia eilinių kreditorių reikalavimų patenkinimo: atgautą skolininko turtą skirstant LR ĮBĮ ar LR FABĮ nustatytu reikalavimų tenkinimo eiliškumu, eilinių kreditorių reikalavimai dengiami paskiausiai. Galima manyti, jog galimybės pasitelkti *actio Pauliana* institutą bankroto procese privalumus eiliniam kreditoriui Lietuvoje panaikina ir aplinkybė, kad daugeliui įmonių skolininkių bankrotas yra inicijuojamas pernelyg vėlai, tad per išsitęsusį faktinio nemokumo laiką skolininkai prikaupia papildomų finansinių įsipareigojimų.

2. **Dėl poreikio LR CK 6.66 straipsnio normose įtvirtinti aiškią atskirtį tarp *actio Pauliana* taikymo viseto sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, ir sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti.**

2.1. Sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą, ir sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, savo esme yra labai skirtingi, sudaromi esant nevienodoms aplinkybėms. Kadangi šių dviejų tipų sandorių nuginčijimo *actio Pauliana* pagrindu galimybės įtvirtinimą lėmė skirtingi motyvai, *actio Pauliana* instituto normose apibrėžiami kriterijai šių kreditoriams žalingų sandorių pripažinimui negaliojančiais irgi negali sutapti. Visa tai lemia ir pačių taisyklių, reguliuojančių pirmenybių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimą, neišvengiamus skirtumus. O tų skirtingų taisyklių ordinariniame procese

ir bankroto procese taikymas, savo ruožtu, sukelia nevienodus teisinius padarinius kreditoriui, skolininkui ir jo kontrahentui.

2.2. Priešingai nei daugumoje šioje disertacijoje analizuotų užsienio jurisdikcijų, Lietuvos teisėje ginčijant sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, taip pat ginčijant sandorius, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, pasitelkiamas tas pats *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas. Kurios iš LR CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų faktiškai yra taikomos kiekvienam iš šių dviejų tipų sandorių ordinariniame procese ir bankroto procese ginčyti, galima nustatyti tik atlikus sisteminę aktualios teismų praktikos analizę. Kadangi teismų praktika nėra konstanta, Lietuvoje egzistuoja akivaizdus teisinis neapibrėžtumas dėl pirmenybinių sandorių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo taisyklių.

2.3. LR CK 6.66 straipsnio normose nesant aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, šių dviejų tipų sandorių ypatumus retkarčiais „pražiūri" net Lietuvos kasacinis teismas (pvz., žr. 4 išvadą). Tai sukuria nepageidaujamą teisinį netikrumą, ypač verslo aplinkoje. Be to, esant tokiai situacijai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika ir pateikti išaiškinimai, taikant *actio Pauliana* institutą komerciniuose sutartiniuose santykiuose, kartais nesudaro sąlygų užtikrinti visų trijų teisinio santykio dalyvių interesų pusiausvyros, ypač pauliškąjį ieškinį pasitelkiant bankroto procese (pvz., žr. 5.1. išvadą).

3. **Dėl galimybės ginčyti pirmenybinius sandorius individualaus kreditoriaus naudai Lietuvos teisėje panaikinimo.**

3.1. Ordinariniame procese nėra mechanizmo, kuris leistų iš pirmenybinio sandorio nuginčijimo gautą naudą paskirstyti visiems nuo to sandorio nukentėjusiems faktiškai nemokaus skolininko kreditoriams. Dėl to daugelis valstybių pirmenybinių sandorių ginčijimo individualaus kreditoriaus naudai galimybės nenumato, t. y. pirmenybių teisės normas leidžia taikyti tik bankroto procese.

3.2. Priešingai nei šioje disertacijoje analizuotose užsienio jurisdikcijose, Lietuvos teisėje nėra ribojama galimybė pirmenybinį sandorį ginčyti ordinariniame procese. Tačiau LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių padarinių tik *actio Pauliana* ieškinį pareiškusio kreditoriaus naudai taikymas neretai lemia vienos pirmenybės pakeitimą kita pirmenybe. Toks nacionalinis reguliavimas, savo ruožtu, sąlygoja, jog pažeidžiami nuginčytą pirmenybinį sandorį su skolininku sudarusio kontrahento ir jo kreditorių interesai, taip pat toje byloje nedalyvavusių kitų to skolininko kreditorių interesai.

4. **Dėl poreikio LR CK 6.66 straipsnio normose numatyti būsimų skolininko kreditorių interesų gynimo galimybę atvejais, kai *actio Pauliana* institutas pasitelkiamas sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti.**
Kreditoriai Lietuvoje ne visais atvejais gali pasitelkti *actio Pauliana* institutą, kad apsigintų nuo skolininko nesąžiningumo. Ribojimus kreditoriams lemia pirmoji pauliškojo ieškinio sąlyga „kreditorius turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę", kurią aiš-

kindami nacionaliniai teismai reikalauja, jog pagrįsdamas savo teisių pažeidimą kreditorius įrodytų ir tai, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo. Sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, aspektu tokie ribojimai laikytini pertekliniais, ypač situacijose, kai neatlygintinius ar kitokius skolininko mokumo pablogėjimą lėmusius sandorius nesąžiningas skolininkas sudaro ignoruodamas savo būsimų kreditorių interesus ar net sąmoningai siekdamas tokius būsimus kreditorius apgauti.

5. **Dėl poreikio *actio Pauliana* instituto reglamentavimu ir aiškinimu Lietuvoje ginti sandorius, kurių pagrindu su finansiniais sunkumais susiduriantis skolininkas gauna naudą, nes ir toliau yra tiekiamos jo verslui reikalingos prekės ar teikiamos paslaugos.**

5.1. Esamas *actio Pauliana* instituto Lietuvoje reglamentavimas neįtvirtina tinkamos pusiausvyros tarp kreditorių ir su finansiniais sunkumais susiduriančių skolininkų, bandančių išgelbėti savo verslą, ir dėl tokių bandymų sandorius su tais skolininkais sudariusių jų kontrahentų interesų. Priešingai nei šioje disertacijoje analizuotose užsienio jurisdikcijose, Lietuvoje kreditoriai nėra skatinami pratęsti kreditą finansinių sunkumų patiriančioms, bet gyvybingoms įmonėms: jų su tokiais skolininkais sudaryti sandoriai tampa *actio Pauliana* instituto taikiniu ir įprastai yra nuginčijami kaip pirmenybiniai. Toks pauliškojo ieškinio reguliavimas nacionalinėje teisėje akivaizdžiai nedera su šiuolaikinėmis nemokumo teisės reglamentavimo tendencijomis, nes nepadeda išvengti potencialiai gyvybingų įmonių skolininkių bankroto.

5.2. Galimybių apsiginti nuo pauliškojo ieškinio skolininko kontrahentui, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, tam tikrose situacijose Lietuvoje faktiškai nėra. Suformuojant trečiojo asmens sąžiningumo kriterijų *actio Pauliana* bylose nacionalinėje teisėje faktiškai įtvirtintas draudimas kreditoriams verslininkams, numanantiems, jog skolininkas yra faktiškai nemokus bei turi kitų kreditorių, siekti savo reikalavimo patenkinimo. Toks reguliavimas iš su skolininku nesusijusio verslininko reikalauja komerciniams sutartiniams santykiams nebūdingo elgesio – pirmiau nei savo reikalavimo patenkinimu rūpintis kitais skolininko kreditoriais, kartu panaikina teisinį tikrumą situacijose, kai kreditorius su faktiškai nemokiu skolininku vykdo įprastas verslo ar finansines operacijas.

5.3. Sandorių nuginčijimas bankroto procese dažnai lemia realias finansines sankcijas skolininko kontrahentui. Be to, kad pastarajam tenka sugrąžinti pauliškuoju ieškiniu nuginčyto sandorio pagrindu iš skolininko gautą naudą, skolininko kontrahentas įprastai neatgauna ir mainais už ją skolininkui perduoto atlygio (įgyja tik atitinkamo dydžio neužtikrintą reikalavimo teisę į nemokų skolininką). Minėtas restitucijos rezultatas, į jį žiūrint su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip eilinio skolininko kreditoriaus, aspektu, kartu lemia papildomą bankrutuojančio skolininko prioritetinių kreditorių padėties pagerinimą to eilinio kreditoriaus sąskaita. Kitaip tariant, sukelia kaip tik tokį rezultatą, kurio pirmenybių teisės normų įtvirtinimu įstatymų leidėjai siekė išvengti.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

Remiantis padarytomis išvadomis, rekomenduojama tobulinti *actio Pauliana* instituto Lietuvoje reglamentavimą:

I. Pakeisti LR CK 6.66 ir 6.67 straipsnius, inkorporuojant esmines šios disertacijos 3.3. poskyryje siūlomas korekcijas.

1.1. Siūloma LR CK 6.66 straipsnio redakcija:

„6.66 straipsnis. Kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius (*actio Pauliana*)

1. Kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti *(actio Pauliana)*. ~~Sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės.~~
2. **Sandoris, skolininko sudarytas neatlygintinai ar mažesne nei rinkos verte, pažeidžia to sandorio sudarymo metu buvusių, taip pat paskesnių skolininko kreditorių teises, jeigu:**
   - **i) dėl ginčijamo sandorio sudarymo reali galimybė skolininkui įvykdyti prievolę kreditoriui sumažėja ar jos nebelieka;**
   - **ii) sudarydamas sandorį skolininkas yra nemokus arba tampa nemokus dėl ginčijamo sandorio sudarymo.**
3. **Nemokiam skolininkui nenaudingas sandoris, kuriuo suteikiama pirmenybė vienam iš jo kreditorių, pažeidžia to sandorio sudarymo metu buvusių kitų skolininko kreditorių teises, jeigu tai:**
   - **i) atsiskaitymas su kreditoriumi, kai skolos padengimo terminai dar nėra suėję;**
   - **ii) esamos skolos tam kreditoriui užtikrinimas;**
   - **iii) kitoks skolininko kontrahento padėties nesąžiningas pagerinimas, lyginant su ta, kurioje tas kreditorius būtų buvęs, jei toks sandoris nebūtų sudarytas.**

~~2~~4. Dvišalį sandorį pripažinti negaliojančiu šio straipsnio ~~1 dalyje numatytu~~ pagrindu galima tik tuo atveju, kai trečiasis asmuo, sudarydamas su skolininku sandorį, buvo nesąžiningas, t. y. žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises. Neatlygintinis sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu nepaisant trečiojo asmens **ir skolininko** sąžiningumo ar nesąžiningumo.

~~3~~5. Šio straipsnio ~~1 dalyje numatytu~~ pagrindu ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu kreditorius turi teisę pareikšti per vienerių metų ieškinio senaties terminą. Šis terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią kreditorius sužinojo arba turėjo sužinoti apie jo teises pažeidžiantį sandorį.

~~4~~6. Sandorio pripažinimas negaliojančiu **šio straipsnio 2 dalyje numatytu pagrindu ordinariniame procese** sukelia teisines pasekmes tik ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina kreditoriaus teisių pažeidimui pašalinti. **Sandorio pripažinimas negaliojančiu šio**

straipsnio 3 dalyje numatytu pagrindu galimas tik po teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo.

57. Sandorio pripažinimas negaliojančiu neturi įtakos sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms į turtą, kuris buvo pripažinto negaliojančiu sandorio objektas.“

1.2. Siūloma LR CK 6.67 straipsnio redakcija:

„6.67 straipsnis. ~~Nesąžiningumo prezumpcija~~ **Prezumpcijos**

1. Preziumuojama, kad kreditoriaus interesus pažeidusio **atlygintinio** sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu:

1) skolininkas sudarė sandorį su savo sutuoktiniu, vaikais, tėvais ar kitais artimaisiais giminaičiais;
2) skolininkas sudarė sandorį su juridiniu asmeniu, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyvis, nuosavybės teise tiesiogiai ar netiesiogiai valdantis mažiausiai penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra skolininko sutuoktinis, vaikas, tėvas (motina) ar kiti artimieji giminaičiai, arba kai jiems visiems kartu priklauso mažiausiai penkiasdešimt procentų to juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.);
3) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su fiziniu asmeniu, kuris yra to juridinio asmens vadovas ar valdymo organo narys arba šio asmens sutuoktinis, vaikas, tėvas (motina) ar kitas artimasis giminaitis;
4) įvykdymo, kurį pagal tą sandorį turėjo atlikti skolininkas, vertė žymiai viršija kitos sandorio šalies pateiktą įvykdymą (priešpriešinių įsipareigojimų disproporcija);
5) sandoris sudarytas dėl skolos, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, mokėjimo **ar užtikrinimo**;
6) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su fiziniu asmeniu, kuris pats arba jo sutuoktinis, vaikai, tėvai ar kiti artimieji giminaičiai, arba kartu su jais yra to juridinio asmens dalyviai, nuosavybės teise tiesiogiai ar netiesiogiai valdantys mažiausiai penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.);
7) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su kitu juridiniu asmeniu, kurį skolininkas kontroliuoja, arba kai vienos iš sandorio šalių vadovas ar valdymo organo narys yra asmuo, tiesiogiai ar netiesiogiai, vienas ar kartu su savo sutuoktiniu, vaikais, tėvais ar artimaisiais giminaičiais turintis nuosavybės teise mažiausiai penkiasdešimt procentų kito juridinio asmens akcijų (pajų, įnašų ir pan.) arba abiejų juridinių asmenų akcijų (pajų, įnašų ir pan.);
8) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su juridinių asmenų asociacija ar kitokiu susivienijimu, kurio narys jis yra;
9) sandorį sudarė tų pačių dalyvių tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai kontroliuojami juridiniai asmenys.

2. Jei kreditoriaus interesus pažeidęs sandoris sudarytas 6 mėnesių laikotarpiu (1 metų laikotarpiu, jei tai sandoris tarp susijusių asmenų) iki pareiškimo pradėti teisines skolininko nemokumo procedūras pateikimo, preziumuojama, kad:
i) skolininkas neprivalėjo to sandorio sudaryti;
ii) sandorio sudarymo metu skolininkas buvo nemokus.“

II. Be to, remiantis disertacinio darbo išvadomis, siūloma tobulinti *actio Pauliana* instituto taikymo Lietuvoje praktiką.

2.1. Siūloma iš esmės naujai įvertinti pokriziniu laikotarpiu suformuotą su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, sąžiningumo doktriną ir:
- iš savo verslo rizika veikiančių ir pelno siekiančių asmenų nereikalauti pirmiau nei savo reikalavimo patenkinimu rūpintis kitų savojo skolininko kreditorių interesais. Tokio asmens, kaip verslininko, sąžiningumui *actio Pauliana* bylose vertinti pasitelkti verslo sprendimų priėmimo taisyklę ir racionalumo testą;
- *actio Pauliana* bylose, kuriose atsakovo teisiniu statusu dalyvauja prekybos kreditorius, vertinant konkrečios bylos aplinkybes, subjektyviuosius *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų kriterijus ginčo šalių atžvilgiu taikyti, be kita ko, atsižvelgiant į skolininko ir kreditoriaus derybinę galią, tarp jų susiklosčiusią verslo praktiką.

2.2. Siūloma siekti, kad restitucija, kaip atlygintinio sandorio pripažinimo negaliojančiu padarinys *actio Pauliana* instituto taikymo bankroto procese atveju, nelemtų padarinių, kai faktiškai neįmanoma šalių grąžinti į pradinę padėtį. Turėtų būti siekiama, kad nuginčijus sandorį skolininko kontrahentas liktų neutralioje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

Tarptautiniai teisės aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4 protokolas, priimtas 1963 m. rugsėjo 16 d. *Europos Žmogaus Teisių Teismo tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-03-14]. <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf>.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Tarybos 2000 m. gegužės 29 d. reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. [2000] OL, L160. *Europos Sąjungos leidinių biuro tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-31]. <http://publications.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/48b5d5c4-e683-4398-a303-cd9e719a9e85/language-lt>.
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Rome I). [2008] OL, L177/6. *Europos Sąjungos teisės tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-31]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32008R0593>.
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija). [2012] OL, L351/1. *Europos Sąjungos teisės tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-31]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>.
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. gegužės 20 d. reglamentas (ES) Nr. 2015/848 dėl nemokumo bylų. [2015] OL, L141/19. *Europos Sąjungos leidinių biuro tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2017-09-05]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0848>.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1931, Nr. 367-2506.
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010.
6. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 57-2823.
7. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projektas. *Lietuvos Respublikos Seimo tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2018-09-09]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/007dfd71214f11e88a05839ea3846d8e>.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. Anglijos 1980 m. Senaties terminų aktas. *Legislation.gov.uk tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2015-08-13]. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58/contents>.
2. Anglijos 1986 m. Bankroto įstatymas. *Legislation.gov.uk tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2015-08-13]. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>.
3. 1978 m. JAV Bankroto kodeksas. *U.S. Government Publishing Office tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-05-12]. <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title11/pdf/USCODE-2011-title11.pdf>.
4. 1984 m. JAV priimtas ir 2014 m. papildytas Vieningas nuginčijamų sandorių aktas. *Uniformlaws.org tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-05-12]. <http://www.uniformlaws.org/shared/docs/Fraudulent%20Transfer/2014_AUVTA_Final%20Act_Amended_2016mar8.pdf>.
5. Olandijos 1897 m. Bankroto įstatymas. *Dutchcivillaw.com tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-12-15] <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/bankruptcyact022.htm>.
6. Olandijos civilinis kodeksas. 6 knyga. *Dutchcivillaw.com tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2013-12-15] <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle6655.htm>.

Rekomendacinio pobūdžio tarptautiniai teisės aktai

1. *UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law. Parts One and Two. 2004* [interaktyvus]. UNCITRAL tinklalapis [žiūrėta 2012-10-20]. <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/2004Guide.html>.
2. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* [interaktyvus]. Rome: International Institute for the Unification of Private Law, 2010 [žiūrėta 2016-10-10]. <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>.

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Ambrasienė, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
2. Armour, J.; Bennett, H. (editors). *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency*. Oregon: Hart Publishing, 2003.
3. Augaitė, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2004, 55(47): 5–18 [žiūrėta 2016-01-30]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3231>.
4. Bachner, Th. *Creditor Protection in Private Companies: Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
5. Baranauskas, E., *et al*. *Daiktinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
6. Beale, H., *et al* (editors). *Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2002.
7. Bergman, H. J. *Teisė ir revoliucija. Vakarų teisės tradicijos formavimasis*. Vilnius: Pradai, 1993.

8. Blum, B. A. *Bankruptcy and debtor / creditor: examples & explanations*. New York: Aspen Publishers, 2010.
9. Boraine, A. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview. *INSOL Technical Papers Series Issue* [interaktyvus]. London, 2008, 7 [žiūrėta 2013-05-30]. <http://www.insol.org/TechnicalSeries/pdfs/TechnicalSeriesIssue7.pdf>.
10. Braginskii, M. I.; Vitrianskii, V. V. *Dogovornoe pravo: Obshchie polozhenia* [Contract Law: General Provisions]. Moskva: Statut, 2000.
11. Buckland, W. W.; Stein, P. *A Text-Book of Roman Law – From Augustus to Justinian*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
12. Budreckienė, V. *Teisminės komercinių sutarčių turinio kontrolės ribos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.
13. Campbel, D. (editor). *Comparative Law Yearbook of International Business*. 32 tomas. Nijmegen: Kluwer Law International, 2010.
14. Carlson, D. G. Philosophy in Bankruptcy. *Michigan Law Review*. 1987, 85: 1341–1389.
15. Carlson, D. G. Is *fraudulent conveyance* law efficient? *Cardozo Law Review* [interaktyvus]. 1987–1988, 9: 643–683 [žiūrėta 2012-10-20]. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/cdozo9&div=34&id=&page=>.
16. Cheffins, B. R. Using Theory to Study Law: A Company Law Perspective. *Cambridge Law Journal* [interaktyvus]. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, 58(1): 197–221 [žiūrėta 2017-10-03]. <https://www.jstor.org/stable/4508536>.
17. Clarke, M. A., *et al*. *Commercial Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
18. Čiricaitė, R. *Tarptautinio bankroto proceso aspektų teisinis reguliavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje***.** Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.
19. Dambrauskaitė, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2009.
20. Declercq, P. J. M. *Netherlands Insolvency Law: The Netherlands Bankruptcy Act and the Most Important Legal Concepts*. T. M. C. Asser Press, 2002.
21. De Weijs, R. J. *Faillissementspauliana, insolvenzanfechtung & transaction avoidance in insolvencies: naar een geobjectiveerde regeling van schuldeisersbenadeling* [interaktyvus]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 2010 [žiūrėta 2015-10-15]. <https://pure.uva.nl/ws/files/1543835/75493_13.pdf>.
22. De Weijs, R. J. Harmonisation of European Insolvency Law and the Need to Tackle Two Common Problems: Common Pool & Anticommons. *Amsterdam Law School Research Paper* [interaktyvus]. Amsterdam, 2011, 2011-44 [žiūrėta 2016-11-15]. <https://ssrn.com/abstract=1950100>.
23. De Weijs, R. J., *et al.* Financing in Distress Against Security from an English, German and Dutch Perspective: A Walk in the Park or in a Mine Field? *Amsterdam Law School Research Paper* [interaktyvus]. Amsterdam, 2011, 2011-45 [žiūrėta 2013-12-15]. <https://ssrn.com/abstract=1950126>.

24. De Weijs, R. J. Towards an Objective European Rule on Transaction Avoidance in Insolvencies. *INSOL International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2011, 20(3): 219–244 [žiūrėta 2014-01-31]. <https://doi.org/10.1002/iir.196>.
25. De Weijs, R. J.; Breeman, M. S. Comi-migration: use or abuse of European insolvency law? *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2015, 11(4): 496–530 [žiūrėta 2017-01-25]. <https://doi.org/10.1515/ecfr-2014-0495>.
26. Didžiulis, L. Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 91: 83–99 [žiūrėta 2017-10-03]. <http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/3371/2439>.
27. Doyle, L.; Keay, A. *Insolvency legislation: annotations and commentary*. Bristol: Jordan Publishing Limited, 2005.
28. Egorova, M. A. *Kommercheskie dogovory: uchebnoe posobie* [Commercial Contracts: Training Manual]. Moskva: Wolters Kluwer, 2011.
29. Epstein, D. G., *et. al. Bankruptcy materials and cases*. St. Paul, MN: Thomson/West, 2010.
30. Finch, V. *Corporate insolvency law: perspectives and principles*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
31. *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts* [interaktyvus]. Brussels: European Parliament, 2011 [žiūrėta 2015-10-25]. <www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201106/20110622ATT22311/20110622ATT22311EN.pdf>.
32. Geens, K.; Hopt, K. J. *European Company Law Action Plan Revisited: Reassessment of the 2003 Priorities of the European Commission*. Leuven: Leuven University Press, 2010.
33. Girard, P. F. *Romėnų teisė*. II tomas. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto teisių fakultetas, 1932.
34. Glendon, M. A.; Gordon. M. W.; Osakwe, Ch. *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai, 1993.
35. Good Faith and Fraudulent Conveyances. *Harvard Law Review* [interaktyvus]. 1983, 97(2): 495–510 [žiūrėta 2013-03-14]. <http://www.jstor.org/stable/1340857>.
36. Goode, R. *Goode on commercial law*. London: Penguin, 2010.
37. Goode, R. *Principles of corporate insolvency law*. London: Sweet & Maxwell, 2011.
38. Göranson, U. *Actio Pauliana* Outside Bankruptcy and the Brussels Convention. *Netherlands International Law Review* [interaktyvus]. 1992, 39(1): 89–104 [žiūrėta 2016-10-15]. <https://doi.org/10.1017/S0165070X00035385>.
39. Greenebaum Doll & McDonald PLLC. Preferences and fraudulent transfers under the Bankruptcy Code. *The Americas Restructuring and Insolvency Guide 2008/2009* [interaktyvus]. 2008, p. 107–115 [žiūrėta 2013-03-11]. <http://www.americasrestructuring.com/08_SF/p107-115%20Preferences%20and%20fraudulent%20transfers.pdf>.
40. *Harmonisation of Insolvency Law at EU Level* [interaktyvus]. Brussels: European Parliament, 2010. [žiūrėta 2015-10-25]. <http://www.europarl.europa.eu/

meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/empl_study_insolvencyproceedings_/empl_study_insolvencyproceedings_en.pdf>.
41. Hartkamp, A. S., *et al. Contract law in the Netherlands*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2011.
42. Heaton, J. B. Incomplete financial contracts and non-contractual legal rules: The case of debt capacity and fraudulent conveyance law. *Journal of Financial Intermediation* [interaktyvus]. 2000, 9: 169–183 [žiūrėta 2011-08-16]. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1042957300902791>.
43. Hill, A. L.; Karavolas, N. Equitable subordination considerations for creditors. *Law360* [interaktyvus]. Phillips Lytle LLP: New York, 2015 [žiūrėta 2016-05-12]. <http://www.law360.com/articles/674223/equitable-subordination-considerations-for-creditors>.
44. Jackson, T. H. Bankruptcy, non-bankruptcy entitlements, and the creditors' bargain. *Yale Law Review* [interaktyvus]. 1982, 91(5): 857–907 [žiūrėta 2016-09-14]. <http://www.jstor.org/stable/796070>.
45. Jackson, T. H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1986.
46. Jakuntavičiūtė, G. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga. *Socialinių mokslų studijos* [interaktyvus]. 2012, 4(4): 1549–1567 *[žiūrėta 2016-09-14]. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187040115/DS.002.0.01.ARTIC>.*
47. Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
48. Juodka, R. *Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.
49. Kavalnė, S., *et al. Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009.
50. Kavalnė, S. *Finansinio užstato davėjo nemokumas: teorinės ir praktinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
51. Keay, A.; Walton, P. *Insolvency Law. Corporate and Personal*. Bristol: Jordan Publishing, 2008.
52. Keay, A. The Harmonization of the Avoidance Rules in European Union Insolvencies. *International and Comparative Law Quarterly* [interaktyvus]. 2017, 66 (1): 79–105 [žiūrėta 2017-10-05]. <https://doi.org/10.1017/S0020589316000518>.
53. Kennedy, F.R. Involuntary Fraudulent Transfers. *Cardozo Law Review* [interaktyvus]. 1987-1988, 9: 531–577 [žiūrėta 2012-10-20]. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cdozo9&div=31&id=&page=>.
54. Kettering, K. C. Codifying a Choice of Law Rule for Fraudulent Transfer: A Memorandum to the Uniform Law Commission. *American Bankruptcy Institute Law Review* [interaktyvus]. 2011, 19: 319–359 [žiūrėta 2017-10-08]. <https://ssrn.com/abstract=1920512>.
55. Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act; or, the 2014 Amendments to the Uniform Fraudulent Transfer Act. *Business Lawyer* [interaktyvus]. 2015, 70: 777–834 [žiūrėta 2016-10-10]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2541949#>.

56. Kiyak, D.; Labanauskaitė, D.; Reichenbachas, T. Finansų krizių tipai, jų palyginamoji analizė Lietuvoje. *Regional Formation and Development Studies* [interaktyvus]. Kaunas, 2014, 2(7): 57–73 [žiūrėta 2016-01-30]. <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/view/552/>.
57. Koraev K. B. *Pravovoi status konkursnykh kreditorov v dele o ðeлe o bankrotstve* [Legal Status of Bankruptcy Creditors in the Bankruptcy Case]. Moskva: Wolters Kluwer, 2010.
58. Kraakman, R., *et al. The Anatomy Of Corporate Law: A Comparative And Functional Approach*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2009.
59. Lastauskienė, G. Teismų sprendimai ekonominės krizės sąlygomis. *Teisė* [interaktyvus]. Vilnius, 2016, 99: 7–24 [žiūrėta 2017-09-12]. <https://doi.org/10.15388/Teise.2016.99.10110>.
60. MacQueen, H. L., *et al.* (editors). *Regional private laws and codification in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
61. Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
62. Mallon, Ch. (editor). *The Restructuring Review*. Tenth edition [interaktyvus]. London: Law Business Research Ltd, 2017 [žiūrėta 2017-11-04]. <http://thelawreviews.co.uk/digital_assets/b4926cf7-1b7d-4535-9e97-9efcac016d4d/Restructuring-Review-full-book.pdf>.
63. McCormack, G.; Keay, A.; Brown, S. *European Insolvency Law: Reform and Harmonization*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2017.
64. Mikelėnas, V. *Civilinė teisė*. Kaunas: Vijusta, 1997.
65. Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso kometaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
66. Mikelėnas, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, 4 (62): 2–8.
67. Mikelėnas, V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Justitia: Vilnius, 2007, p. 39–50.
68. Milinis, A.; Strikulys, N. Nusikalstamas ir tyčinis bankrotas: teorija ir praktika. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2016, 23(2): 249–268 [žiūrėta 2017-09-12]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4574>.
69. Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth. *Cambridge law journal* [interaktyvus]. 2001, 60(3): 581–621 [žiūrėta 2016-09-14]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=303739>.
70. Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
71. Murray, J. C. Equitable subordination in bankruptcy: an analysis of *In re Yellowstone*. *American Bar Association report* [interaktyvus]. American Bar Association, 2010 [žiūrėta 2016-05-12]. <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/rpte_ereport/2010/february/rp_murray.authcheckdam.pdf>.
72. Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007.
73. Norkus, R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika. *Justitia*, 2007, 2(64): 2–20.

74. Papijanc, V. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
75. Papirtis, L. V., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. II tomas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
76. Papirtis, L. V.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I. Kreditoriaus interesų gynimas. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 737–774.
77. Parry, R., *et al. Transaction avoidance in insolvencies*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
78. Pretelli, I. Cross-Border Credit Protection Against Fraudulent Transfers of Assets: *Actio Pauliana* in the Conflict of Laws. *Yearbook of private international law* [interaktyvus]. Munich: Sellier European law publishers, 2011, 13: 589–640 [žiūrėta 2014-10-27]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2148307>.
79. Radin, M. *Fraudulent Conveyances* at Roman Law. *Virginija Law Review* [interaktyvus]. 1931, 18(2): 109-130 [žiūrėta 2012-03-15]. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/valr18&div=17&id=&page>.
80. Saukalienė, K. *Nuosavybės teisių įgijimo ir praradimo probleminiai aspektai statybos rangos teisiniuose santykiuose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015.
81. Sakavičius, J. Turto patikėjimo teisė ir jos ypatumai Lietuvos civilinėje teisėje. *Socialinių mokslų studijos* [interaktyvus]. 2011, 3(3): 1095–1110 [žiūrėta 2017-10-13]. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/696/18_Sakavicius.pdf>.
82. Schulze, R (editor). *New features in contract law*. München: Sellier European Law Publishers, 2007.
83. Sinclair, P. The sad tale of fraudulent transfers. The unscrupulous are rewarded and the diligent are punished. *American Bankruptcy Institute Journal* [interaktyvus]. 2009, 28(3) [žiūrėta 2013-03-11]. <http://www.polsinelli.com/files/upload/TheSadTaleofFraudulentTransfers%20ABI.pdf>.
84. Stein, J. Asset Protection May Risk Fraudulent Transfer Violations. *Estate Planning* [interaktyvus], 2010, 8(37): 12–20 [žiūrėta 2016-05-12]. <https://maximumassetprotection.com/uploads/articles/Article_Estate_Planning_2010_August.pdf>.
85. Stein, J. Practical Primer and Radical Approach to Asset Protection. *Estate Planning* [interaktyvus], 2011, 6(38): 21–29 [žiūrėta 2016-05-12]. <https://maximumassetprotection.com/uploads/articles/Article_Practical_Primer_and_Radical_Approach_to_Asset_Protection_2011_June.pdf>.
86. Stonebridge, J. United Kingdom national report. *Study on the feasibility of reducing obstacles to the transfer of assets within a cross border banking group during a financial crisis* [interaktyvus]. Europos Komisija, 2008 [žiūrėta 2016-10-12]. <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/windingup/200908/annex17_finalcountryreport_uk_en.pdf>.

87. *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices* [interaktyvus]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016 [žiūrėta 2017-10-04]. <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency/insolvency_study_2016_final_en.pdf>.
88. Šulija, G. Sutarties laisvės principas ir jo taikymo ribos: analizė tarptautinių aviacijos sandorių pagrindu. *Teisės problemos* [interaktyvus]. Vilnius, 2012, 4(78): 25–48.
89. Telfer, T. G. W. Voidable Preference Reform: A New Zealand perspective on shifting standards and goalposts. *International Insolvency Review* [interaktyvus]. INSOL International and John Wiley & Sons, Ltd., 2003, 12(2): 55–82 [žiūrėta 2017-10-03]. <https://doi.org/10.1002/iir.109>.
90. Teliukina, M. V. *Kommentarii k Federaljnomu zakonu „O nesostoiateljnosti (bankrotstve)"* [Comments on the Federal Law „On Insolvency (Bankruptcy)"]. Moskva, 2003.
91. Tikniūtė, A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2008, 2(104), p. 64–72 [žiūrėta 2017-10-03]. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367185822992/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
92. Tikniūtė, A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2008, 8(110): 57–64 [žiūrėta 2017-10-03]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1821>.
93. Urbanavičiūtė, G. *Jurisprudencija kaip romėnų teisės šaltinis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009.
94. Van Dijck, G. Comparing empirical results of transaction avoidance rules studies. *International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2008, 17: 123–141 [žiūrėta 2012-04-09] <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/iir.158/pdf>.
95. Vėlyvis, S.; Jonaitis, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras: metodinė mokymo priemonė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
96. Vėlyvis, S.; Misevičiūtė, R. A. *Imperatoriaus Justiniano digestai, arba Pandektos = Iustiniani Augusti Digesta, seu Pandectae*. Vilnius: Registrų centras, 2010.
97. Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P. Transactional Avoidance in the Netherlands. *International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2000, 9: 47–64 [žiūrėta 2014-03-18]. <https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1107(200021)9:1<47::AID-IIR64>3.0.CO;2-W>.
98. Wessels, B.; Markell, B. A.; Kilborn, J. *International Cooperation in Bankruptcy and Insolvency Matters*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
99. Wood, Ph. R. *Principles of International Insolvency*. London: Sweet & Maxwell, 2007.

Kiti šaltiniai

1. *A Second Chance for entrepreneurs: Prevention of bankruptcy, simplification of bankruptcy procedures and support for a fresh start. Final Report of the Expert Group* [interaktyvus]. Brusells: European Commission, DG Enterprise and Industry, 2011 [žiūrėta 2016-01-30]. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/10451/attachments/1/translations/en/renditions/n.>.
2. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Įmonių bankroto *ir restruktūrizavimo bei fizinių*

asmenų bankroto procesų eigos 2016 m. sausio–birželio mėn. apžvalga [interaktyvus]. Vilnius, 2016 [žiūrėta 2017-03-02]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2016-APZVALGA-I-pusm2016-09-30.pdf>.
3. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Įmonių bankroto *ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2017 m. sausio–birželio mėn. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2017 [žiūrėta 2017-11-01]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2017-I-pusmAPZVALGA2017-09-30.pdf>.
4. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Įmonių bankroto *ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2017 m. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2018 [žiūrėta 2018-03-21]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2017-met-APZVALGA2018-01-31internetui3.pdf>.
5. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Įmonių bankroto *ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2018 m. sausio–birželio mėn. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2018 [žiūrėta 2018-09-09]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2018-I-pusmAPZVALGA2018-06-30internet2.pdf>.
6. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Bankroto administravimo procesų efektyvumas po atrankos automatizavimo 2015 metais* [interaktyvus]. Vilnius, 2018 [žiūrėta 2018-03-21]. <http://www.avnt.lt/assets/Kita-informacija/Naujienos/5.-2018-03-16-AVNT-automatines-atrankos-itaka.pdf>.
7. Auštrevičius, P.; Pupkevičius, D.; Treigienė, D. *Šiuolaikinių ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas: lietuvių, anglų, vokiečių, rusų kalbomis*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Lietuvos Komersantas, 1991.
8. Bitinas, B.; Rupšienė, L.; Žydžiūnaitė, V. *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008.
9. Dworkin, R. *Law's Empire*. Cambridge (Massachusetts) / London (England): Belknap Press of Harvard University Press, 1986.
10. Europos Komisija. *Sąžiningoms įmonėms bus suteiktas dar vienas šansas – Komisija siūlo šiuolaikiškas bankroto taisykles*. Pranešimas spaudai. Strasbūras, 2012 m. gruodžio 12 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-01-15] <*europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1354_lt.pdf*>.
11. *Europos Komisijos rekomendacija dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą* [interaktyvus]. Briuselis, 2014 [žiūrėta 2016-05-25]. <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/c_2014_1500_en.pdf>.
12. *Europos Komisijos pasiūlymas COM(2016) 723: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl prevencinio restruktūrizavimo mechanizmų, antrosios galimybės ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui gerinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2012/30/ES* [interaktyvus]. Strasbūras, 2016 [žiūrėta 2018-03-21]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52016PC0723>.

13. Europos Parlamento 2011 m. lapkričio 15 d. rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis (2011/2006(INI)). *Europos Parlamento tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2015-10-25]. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0484+0+DOC+XML+V0//EN>.
14. Gadamer, H. G. *Truth and method*. 2nd revised ed. London: Continuum International Publishing Group, 2004.
15. Graziano, G., *et. al.* The Impact of the Comparative Method on Lithuanian Private Law. *European Review of Private Law* [interaktyvus]. 2013, 21(4): 959–990 [žiūrėta 2016-12-30]. <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:44668>.
16. *Oficiali įmonių ir fizinių asmenų nemokumo bylų statistika už 3 mėnesių laikotarpį, pasibaigusį 2017-06-30* [interaktyvus]. Insolvency Service tinklalapis [žiūrėta 2017-10-04]. <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/632527/Insolvency_Statistics_Q2_2017_-_web.pdf>.
17. Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos. *Išregistruotų dėl bankroto įmonių kreditorių reikalavimų tenkinimo analizė pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles* [interaktyvus]. Vilnius, 2013 [žiūrėta 2016-09-02]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/Bankroto-administratori-administruot-moni-bankroto-proceso-trukms-ir-kreditorini-reikalavim-patenkinimo-analizs-duomenys/Iregistruotoskreditorini-tenkinimas.pdf>.
18. Kam naudingi užtrukę bankrotai? *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2017-07-20 [žiūrėta 2017-07-21]. <http://www.vz.lt/finansai-apskaita/2017/07/20/705/kam-naudingi-uztruke-bankrotai>.
19. Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnyba. *Įmonių apklausos dėl veiklos finansavimo apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos bankas, 2016, 2016/1 [žiūrėta 2017-03-02]. <http://www.lb.lt/imoniu_apklausos_del_veiklos_finansavimo_apzvalga_2016/i>.
20. Legal Information Institute teisės terminų internetinis žodynas – enciklopedija [interaktyvus] [žiūrėta 2017-02-13]. <https://www.law.cornell.edu/wex/equitable_subordination>.
21. Legal Latin Phrases tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2016-03-15]. http://latin.topword.net/?Legal=386.
22. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė*. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas [interaktyvus]. Vilnius, 2006 [žiūrėta 2013-08-31]. <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/1.doc>.
23. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas*. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas [interaktyvus]. Vilnius, 2008 [žiūrėta 2016-08-31]. <*https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2(1).doc*>.
24. National Conference of Commissioners on Uniform State Laws tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2016-05-12]. http://www.uniformlaws.org/Act.

aspx?title=Voidable%20Transactions%20Act%20Amendments%20(2014)%20-%20Formerly%20Fraudulent%20Transfer%20Act.
25. Simėnas, D. Vieni įžvelgia bankrotų potvynį, kiti – atoslūgį. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2018-10-05 [žiūrėta 2018-10-08]. <https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2018/10/05/vieni-izvelgia-bankrotu-potvyni-kiti--atoslugi?utm_source=nl&utm_medium=email&utm_campaign=%E2%80%A6>.
26. Šerėnaitė, A. Dirbti saugu su tais, kurie neskolingi. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2015-03-01 [žiūrėta 2016-09-30]. <http://vz.lt/archive/article/2015/2/17/dirbti-saugu-su-tais-kurie-neskolingi>.
27. Teisme įvyko diskusija „*Actio Pauliana* instituto aiškinimas ir taikymas Lietuvos teismų praktikoje“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012-10-24 pranešimas. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-10-10]. <http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/lat-ivyko-diskusija-n74q.html>.
28. U. S. Courts tinklalapis. *Bankroto bylų statistika 2017-12-31 duomenimis (per trijų mėnesių laikotarpį, pasibaigusį 2017-12-31)* [interaktyvus] [žiūrėta 2018-01-27]. <http://www.uscourts.gov/sites/default/files/data_tables/bf_f2.3_1231.2017.pdf>
29. U. S. Courts tinklalapis. *Federalinių ir valstijų teismų palyginimas* [interaktyvus] [žiūrėta 2017-10-08]. <http://www.uscourts.gov/statistics-reports/caseload-statistics-data-tables>.
30. U. S. Department of Justice tinklalapis. *2016 m. baigtų bankroto bylų, vykdytų JAV Bankroto kodekso 7 skyriaus pagrindu, rezultatų suvestinė ataskaita* [interaktyvus] [žiūrėta 2017-10-07]. <https://www.justice.gov/ust/file/ch7cy2016.pdf/download>.
31. Vaičaitis, V. A. *Hermeneutinė teisės samprata ir konstitucija*. Vilnius: Justitia, 2009.
32. Valstybės kontrolė. Įmonių bankroto proceso valdymas ir kontrolė. *Valstybinio audito ataskaita* [interaktyvus]. 2014, p. 12-13 [žiūrėta 2017-02-28]. <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3285>.
33. Verslo žinių žodynas [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-31]. <http://zodynas.vz.lt/Kalinio-dilema>.
34. Zubrutė, L. Kritiška bankrotų padėtis: nesąžiningi ima viršų, geriesiems vietos mažėja. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2017-10-04 [žiūrėta 2017-10-04]. <http://www.vz.lt/finansai-apskaita/2017/10/04/kritiska-bankrotu-padetis-nesaziningi-ima-virsu-geriesiems-vietos-mazeja#ixzz4uX0xvhpu>.

Statistinių duomenų šaltiniai[781]

Lietuva

1. Bankroto ir restruktūrizavimo procesų duomenys ir analizė. *Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos tinklalapis* [interaktyvus]. <http://www.avnt.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/nemokumo-duomenys-ir-analiz/>.

781 Toliau pateikiamas bendrasis statistinių duomenų šaltinių sąrašas, kuris gali būti naudingas disertacijos skaitytojams. Konkretūs statistiniai duomenys, kuriuos tyrimo autorė naudojo disertacijoje, surašyti Literatūros sąrašo dalyje „Kiti šaltiniai“.

2. Bylų nagrinėjimo statistinės ataskaitos. *Lietuvos teismų tinklalapis* [interaktyvus]. <http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>.
3. Statistinių rodiklių analizė. *Lietuvos Respublikos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalas* [interaktyvus]. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2280&status=A>.
4. *Teismų praktikos paieškos sistema INFOLEX. Praktika* [interaktyvus]. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20>.

Anglija

1. Insolvency Service tinklalapis. *Oficiali nacionalinė nemokumo bylų statistika* [interaktyvus]. <https://www.gov.uk/government/collections/insolvency-service-official-statistics>.

JAV

1. U. S. Courts tinklalapis. *Bankroto ir kitų bylų statistinės ataskaitos* [interaktyvus]. <http://www.uscourts.gov/statistics-reports/caseload-statistics-data-tables>.
2. U. S. Department of Justice tinklalapis. *Baigtų bankroto bylų, vykdytų JAV Bankroto kodekso 7 skyriaus pagrindu, rezultatai (pagal administratorių pateiktas galutines ataskaitas)* [interaktyvus]. <www.justice.gov/ust/bankruptcy-data-statistics/chapter-7-trustee-final-reports>.

Nyderlandai

1. Statistics Netherlands tinklalapis. Bankroto bylų statistika [interaktyvus]. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/82242ENG/table?ts=1548536044472>.

III. TEISMŲ PRAKTIKA

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1983 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Deka Getreideptodukte GMBH & Co v European Economic Community* (C-250/78) [interaktyvus] [žiūrėta 2016-03-15]. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a03862aa-e443-49b8-a412-c1d48515eec3/language-en>.
2. Generalinio advokato D. R. J. Colomer'o 2008 m. spalio 16 d. išvada Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07) [interaktyvus] [žiūrėta 2016-03-15]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66608&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=495965>.
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* (C-339/07) [interaktyvus] [žiūrėta 2016-03-15]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76240&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=503334>.
4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje *FTex SIA v LietuvosAnglijos UAB 'Jadecloud-Vilma'* (C213/10) [interaktyvus] [žiūrėta 2016-

03-15]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d0f130d6cc388cfa872c4f46904596b25c8d4ea6.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4PahyOe0?text=&docid=121745&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=54390>.

5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas byloje *Ralph Schmid v. Lilly Hertel* (C-328/12) [interaktyvus] [žiūrėta 2016-03-15]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=146438&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=57370>.
6. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. balandžio 16 d. sprendimas byloje *Hermann Lutz v. Elke Bäuerle* (C-557/13) [interaktyvus] [žiūrėta 2017-10-05]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d6bafb222605b54af7a18aeeb8c2eed11b.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyMbN50?text=&docid=163721&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=186568>.
7. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 15 d. sprendimas byloje *Nike European Operations Netherlands BV v. Sportland Oy* (C-310/14) [interaktyvus] [žiūrėta 2017-10-05]. <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62014CJ0310&lang1=en&lang2=LT&type=TXT&ancre=>.
8. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje *Private Equity Insurance Group SIA v Swedbank AS* (C-156/15) [interaktyvus] [žiūrėta 2017-10-07]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=185247&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=236945>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl nuosavybės teisių atkūrimo" (bylos Nr. 27/01-5/02-01/03).
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutarimas byloje „Dėl kreditoriaus teisių gynimo" (bylos Nr. 17/01).
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Nekilnojamojo turto registre esančios informacijos teikimo advokatams" (bylos Nr. 12/2008-45/2009).
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarimas „Dėl 2009 metų valstybės biudžeto ir su juo susijusių įstatymų priėmimo" (bylos Nr. 28/2009).
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarimas „Dėl pareigos mokėti valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokas, taip pat dėl motinystės (tėvystės) pašalpų sumažinimo" (bylos Nr. 47/2009-131/2010).
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. spalio 10 d. nutarimas „Dėl kompensacijų už valstybės išperkamą miestų žemę" (bylos Nr. 5/2012).

Kitų Lietuvos Respublikos teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“. *Teismų praktika*, 2008, 29.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procedūrų pradžią reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos teismų praktikoje apžvalga“. *Teismų praktika*. 2014, 41.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bylų iškėlimo teisines pasekmes reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos teismų praktikoje apžvalga“. *Teismų praktika*. 2015, 42.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje *R. K. v. UAB „Helenos kolekcija“, S. Š., J. Š., J. M., A. S., A. Š.* (bylos Nr. 3K-3-809/2003).
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Birių krovinių terminalas“ v. Laivų krovos akcinei bendrovei „Klaipėdos Smeltė“, VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai* (bylos Nr. 3K-7-541/2004).
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R.G.K.* (bylos Nr. 3K-3-17/2006).
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *P. E. v. Šiaulių apskrities viršininko administracija, Šiaulių miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-299/2006).
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. IĮ* (bylos Nr. 3K-3-168/2007).
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *E. G. v. O. A. (O. A.)* (bylos Nr. 3K-3-423/2007).
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Vilniaus apskrities viršininko administracija, I. S. , L. Z. , F. Z. , J. K. , A. Z. ir V. I. D.* (bylos Nr. 3K-3-578/2007).
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Okseta“* (bylos Nr. 3K-3-166/2008).
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Liūto vaistinė“ v. UAB „Optivita“* (bylos Nr. 3K-3-105/2009).
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.* (bylos Nr. 3K-3-329/2009).

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Varta“ v. BUAB „Natūralios sultys“* (bylos Nr. 3K-3-94/2010).
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *L. J. v. UAB „ Termosta“* (bylos Nr. 3K-3-22/2010).
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „BPTS Europa” v. UAB „Lelija”* (bylos Nr. 3K-3-55/2010).
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. M. v. DNSB „Radvilėnų 5“* (bylos Nr. 3K-3-327/2010).
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* (bylos Nr. 3K-3-485/2010).
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. P. pagal BK 229 str.* (bylos Nr. 2K-262/2011).
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.* (bylos Nr. 3K-3-362/2011).
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š.* (bylos Nr. 3K-3-392/2011).
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Balmeto Medis“ v. AB „Simega“* (bylos Nr. 3K-3-511/2011).
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G.* (bylos Nr. 3K-3-19/2012).
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ ir M. K. v. UAB „Senega“, A. Z. ir S. D.* (bylos Nr. 3K-3-167/2012).
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Bildunga“ v. RUAB „Elektrotinklas“* (bylos Nr. 3K-3-204/2012).
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje *BIĮ G. V. vaistinė v. G. V., L. V., K. V. ir G. V.* (bylos Nr. 3K-3-360/2012).
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“, UAB „Alseka Kaunas“* (bylos Nr. 3K-3-398/2012).

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M., D. M. ir D. K.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012).
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Staura" v. UAB „Veikmės statyba" ir IĮ „Eman"* (bylos Nr. 3K-3-511/2012).
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus" v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris"* (bylos Nr. 3K-3-47/2013).
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena" v. AB „Eurovia Lietuva"* (bylos Nr. 3K-7-130/2013).
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija" v. D. B., K. B., L. K., M. V. ir G. A.* (bylos Nr. 3K-3-234/2013).
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. L. v. V. T. (V. T.), AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-293/2013).
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *BIĮ G. V. vaistinė v. G. V., L. V., V. J., S. J., L. R., A. R.* (bylos Nr. 3K-3-313/2013).
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. P. v. D. V., J. V., S. B., J. M. B. ir A. B.* (bylos Nr. 3K-3-408/2013).
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena" v. UAB „Drustila" ir UAB „Grand SPA Lietuva"* (bylos Nr. 3K-3-400/2013).
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šiaulių banko lizingas" v. K. V.* (bylos Nr. 3K-3-464/2013).
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prieš V. E. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-729/2013).
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija" ir UAB „MG Baltic Investment" v. V. G. ir E. R.* (bylos Nr. 3K-7-124/2014).
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje *S. Ž. v. G. Š. (G. Š.), V. K., AB „Swedbank", BUAB „Innovative Technologieentwicklung und Konstruktionen"* (bylos Nr. 3K-3-41/2014).
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Premium konsultacijos" v. BADB „Baltikums draudimas"* (bylos Nr. 3K-3-276/2014).

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *BAUB „Star 1 Airlines“ v. M. L.* (bylos Nr. 3K-3-244/2014).
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Balto print“ v. UAB „Schenker“* (bylos Nr. 3K-3-274/2014).
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Taurus–Ekspres“ v. K. N., Lietuvos ir Vokietijos UAB „Transdelta“* (bylos Nr. 3K-3-283/2014).
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“ v. UAB „Statybų kryptis“, V. G., A. J.* (bylos Nr. 3K-3-389/2014).
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“, UAB Sveikatos centras „Sanvita“, UAB „Vilniaus bakalėja“ ir A. K.* (bylos Nr. 3K-3-429/2014).
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Armabelus“ v. K. M. ir L. P.* (bylos Nr. 3K-3-449/2014).
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Nuotekų priežiūra“ v. R. B. ir K. B.* (bylos Nr. 3K-3-453/2014).
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. AB SEB bankas* (bylos Nr. 3K-3-451/2014).
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje pagal *pareiškėjo antstolio R. V. pareiškimą dėl taikos sutarties patvirtinimo, suinteresuoti asmenys BUAB „Serneta“, OOO „ProEnergo“* (bylos Nr. 3K-3-549/2014).
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Adreka“ v. UAB „Swedbank lizingas“* (bylos Nr. 3K-3-41/2015).
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. P. v. K. M. ir L. M.* (bylos Nr. 3K-3-4-969/2015).
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Netimpex“ v. UAB Medicinos bankas* (bylos Nr. 3K-7-61-684/2015).
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *Nordea Bank Finland Plc., veikiantis per Lietuvos skyrių, v. M. B. ir D. Z.* (bylos Nr. 3K-3-56/2015).
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. B. pagal BK 208 str. 1 d.* (bylos Nr. 2K-7-181-895/2015).

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-95-378/2015).
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naras“ v. UAB „Vernisažas“* (bylos Nr. 3K-3-270-684/2015).
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-393/2012).
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v. UAB „Stiebas“* (bylos Nr. 3K-3-521-313/2015).
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „SNORAS Development“ v. M. M.* (bylos Nr. 3K-3-546-915/2015).
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naras“ v. UAB „UTVT“* (bylos Nr. 3K-3-618-686/2015).
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Globus trade“ v. UAB „Širmulis“* (bylos Nr. e3K-3-191-915/2016).
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „VS tiekimas“ teisių perėmėja UAB „Indebt“ v. D. G.* (bylos Nr. 3K-3-327-706/2016).
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *N. G. (A. K. teisių perėmėja) v. S. G., V. G., G. (G.) G. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-3-695/2017).
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Toresus“ v. I. G. ir R. K.* (bylos Nr. e3K-3-30-313/2017).
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Auto tradicija“ v. UAB „Group Europa Investment“, UAB „Europa Group“ ir R. B.* (bylos Nr. 3K-3-179-611/2017).
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. Mikalonienės įmonės „Res Judicata“ teises perėmusi D. Š. v. BUAB „Ignalinos statyba“ ir UAB „Lokvida“* (bylos Nr. 3K-3-187-421/2017).
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. D. B.* (bylos Nr. e3K-7-115-915/2017).
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Pagrindinis ėjimas“ v. UAB „Lintera“* (bylos Nr. e3K-3-351-611/2017).

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vakarų cinkas“ v. R. T.* (bylos Nr. 3K-7-177-701/2017).
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis *V. M., L. B., L. R. v. G. Č. ir J. Č., S. U. ir I. U.* (bylos Nr. e3K-3-372-969/2017).
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Marių prekyba“, UAB „Boslita“ ir Ko bei UAB „GS Investicija“ v. V. B., R. B. ir V. B., A. B.* (bylos Nr. e3K-3-384-611/2017).
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Dargis“ v. „D&A Classicboats Ltd“, D. V., E. V. ir D. S.* (bylos Nr. 3K-3-401-695/2017).
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Pramonės energija“ v. BUAB „Biofuture“, UAB „Mineraliniai vandenys“ ir UAB „MG Baltic Trade“* (bylos Nr. e3K-3-411-611/2017).
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vevira“ v. R. S.* (bylos Nr. 3K-3-479-687/2017).
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Šilo statyba“ v. UAB „Alinita“* (bylos Nr. 3K-3-175-403/2018).
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *K. M. G. v. skolininkas E. G.* (bylos Nr. e3K-3-246-687/2018).
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje *RUAB„Molesta“ ir UAB „Vėsa ir partneriai“ v. T. R. ir R. J.* (bylos Nr. 3K-3-273-611/2018).
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Šilo statyba“ v. UAB „Apastata“* (bylos Nr. 3K-3-313-403/2018).
80. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Neringos žuvis“ v. A. P.* (bylos Nr. 2A-257/2006).
81. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugpjūčio 23 d. nutartis civilinėje byloje *pagal UAB „Avigėja“ atskirąjį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. kovo 26 d. nutarties UAB „Feniks“ bankroto byloje* (bylos Nr. 2-518/2007).
82. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 22 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Kita kryptis“ v. V. M. ir V. Č.* (bylos Nr. 2A-195/2008).
83. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vinukas“ v. UAB „LCL“, AB Sampo bankas* (bylos Nr. 2A-127/2009).

84. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Resolution advisers“, UAB „Mirigita“ ir UAB „Uostamiesčio langai“ v. RUAB „Pajūrio rezidencija“* (bylos Nr. 2-517/2011).
85. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 21 d. nutartį civilinėje byloje *BUAB „Edija“ v. UAB „Medrida“, UAB „Elektrovatas“ ir kt.* (bylos Nr. 2A-651/2012).
86. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 25 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Medicinos bankas“ v. K. P., J. P. ir D. P.* (bylos Nr. 2A-149/2012).
87. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. Z. v. V. P., UAB „Vakarų Baltijos korporacija“, UAB „SEB VB lizingas“* (bylos Nr. 2A-209/2012).
88. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. ir E. A. v. Č. D. ir R. D.* (bylos Nr. 2A-658/2012).
89. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „STAURA“ v. UAB „Decor centras“* (bylos Nr. 2A-922/2012).
90. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 25 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „EKKA“ ir UAB „Piliuona“* (bylos Nr. 2A-1032/2012).
91. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 28 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“, UAB „Arevita“* (bylos Nr. 2A-1145/2012).
92. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje *V. A. pagal BK 225 str. 3 d.* (bylos Nr. 1A-106/2012).
93. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 5 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“ ir UAB „Ulpas“* (bylos Nr. 2A-1022/2012).
94. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Azuta“ v. A. Z.* (bylos Nr. 2A-1091/2012).
95. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Erra“ v. UAB „Macro Investment“* (bylos Nr. 2A-421/2012).
96. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Autoringas“ v. BUAB „IPSK“, L. K.* (bylos Nr. 2A-1372/2012).
97. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Kasyba“ v. R. P. IĮ, RUAB „Murestos prekyba“* (bylos Nr. 2A-710/2012).
98. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „AVSC Group“ v. UAB „EUROCONSULT GROUP“* (bylos Nr. 2A-1206/2012).

99. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 3 d. nutartį civilinėje byloje *BAB „Kasyba“ v. R. P. IĮ, RUAB „Murestos prekyba“* (bylos Nr. 2A-710/2012).
100. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Elsika“ v. UAB „MBI baldai“* (bylos Nr. 2A-1411/2012).
101. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB Nord v. BUAB „Gertauta“* (bylos Nr. 2A-1508/2012).
102. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas civilinėje byloje *S. Ž. v. G. Š., V. K. ir BUAB „Innovative Technologieentwicklung und Konstruktionen“* (bylos Nr. 2A-462/2012).
103. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje *AB Ūkio banko v. K. Š., A. Š., D. N. Š., D. J. Š., P. A. Š. ir L. Š.* (bylos Nr. 2A-91/2013).
104. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. rugsėjo 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Barasta“ v. UAB „Drūtsraigtis“, UAB „Kaminta“ ir AB „Achema“* (bylos Nr. 2A-966/2013).
105. Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 31 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“, UAB Sveikatos centras „Sanvita“, UAB „Vilniaus bakalėja“ ir A. K.* (bylos Nr. 2A-1688/2014).
106. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „2G ir KO“ v. M. V., UAB „Trys medžiai“* (bylos Nr. 2A-291-381/2015).
107. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Foritas“ v. BUAB „Waveland“* (bylos Nr. 2A-374-943/2015).
108. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje *I. K. v. A. P., O. P. ir I. Z.* (bylos Nr. e2A-459-943/2015).
109. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje *BAB Ūkio bankas v. Nacionalinis operos ir baleto teatras* (bylos Nr. 2A-594-196/2015).
110. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „GLOBUStrade“ v. UAB „Tiekėjų gildija“* (bylos Nr. e2A-555-241/2015).
111. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 15 d. nutartį civilinėje byloje *BUAB „Ropokalnis“ v. UAB „Dainiai“, UAB „Vilandas“, „Swedbank“, AB* (bylos Nr. 2A-538-330/2015).
112. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „OKZ HOLDING Baltija“ v. UniCredit Bank Czech Republic, a.s. ir AB „OKZ HOLDING“ a.s.* (bylos Nr. 2A-660-196/2015).
113. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. B. v. UAB „Cornis“ ir UAB „Cornio investicijos“* (bylos Nr. e2A-757-370/2015).

114. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 4 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Baltic Steel Group“ v. UAB „Ajeras“* (bylos Nr. 2A-362-157/2016).
115. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 27 d. nutartis civilinė byla *BUAB „Vilniaus statybos trestas“ v. UAB „AMI VALDA“* (bylos Nr. 2A-224-196/2016).
116. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mas Baltic“ v. BUAB „Kesonas“, V. M., K. M.* (bylos Nr. e2A-323-178/2016).
117. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „GLOBUS trade“ v. UAB „TIEKĖJŲ GILDIJA“* (bylos Nr. e2A-686-236/2016).
118. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. rugsėjo 22 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Vilniaus ūkas“ v. UAB „Vakarų ūkas“* (bylos Nr. 2A-933-330/2016).
119. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 21 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Rūtagra energy“ v. kredito unija „Žemdirbio gerovė“* (bylos Nr. 2A-892-516/2016).
120. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Foritas“ v. BUAB „Waveland“ ir V. D.* (bylos Nr. 2A-36-464/2017).
121. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Pramonės energija“ v. BUAB „Biofuture“, UAB „Mineraliniai vandenys“ ir UAB „MG Baltic Trade“* (bylos Nr. e2A-106-157/2017).
122. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje *Širvintų rajono savivaldybės administracija v. BUAB „GP AUTO“ ir L. Š.* (bylos Nr. e2A-70-186/2017).
123. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Turto valdymo strategija“ v. Montrade LLC, LeadStar Universal Corporation, ForLex Organization A. G., OOO Teplogazenergo, V. R.* (bylos Nr. e2A-210-178/2017).
124. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Julidona“ v. J. T. ir J. S.* (bylos Nr. 2A-546-823/2017).
125. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „GLOBUS trade“ v. A/S „Dobeles dzirnavnieks“* (bylos Nr. e2A-565-196/2017).
126. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB„Gora“ v. UAB „Stamex“* (bylos Nr. e2A-600-186/2017).
127. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Skirnuva“ v. UAB „Žvelk plačiau“* (bylos Nr. e2A-594-241/2017).

128. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Longista“ v. A. K. ir R. A.* (bylos Nr. 2A-1024-464/2017).
129. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Algraižė“ v. UAB „Grindalita“, UAB „VDK Statyba“, UAB „Elektrostaka“, UAB „RV Oferta“ ir UAB „Kortas“* (bylos Nr. e2A-634-516/2017).
130. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *M. Š. ir I. Š. v. J. R., D. R. ir E. R.-V.* (bylos Nr. e2A-789-464/2017).
131. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „TR-LOG“ v. BUAB „Transbank logistics“* (bylos Nr. 2A-93-370/2018).
132. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. gegužės 29 d. sprendimas civilinėje byloje *BUAB „Tartuva“ v. UAB „Aptarnavimo sfera“* (bylos Nr. e2A-294-302/2018).
133. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2015 m. kovo 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje *V. K. pagal BK 225 str. 3 d.* (bylos Nr. 1-26-309/2015).

Užsienio valstybių teismų praktika

Anglija

1. *Salomon v. A. Salomon & Co. Ltd.* [1897] AC 22.
2. *MC Bacon Ltd* [1990] BCC 78, [1990] BCLC 324.
3. *Ledingham-Smith* [1993] BCLC 635.
4. *Twinsectra Ltd v Yardley* [2002] 2 AC 164.

JAV

1. *Smith v. Whitman* [1963] 39 N.J. 397, 402, 189 A.2d 15, 18.
2. *Tacoma Association of Credit Men v. Lester* [1967] 72 Wash.2d 453, 433 P.2d 901.
3. *Leopold v. Tuttle* [1998] 378 Pa. Super. 466, 549 A.2d 151, 154.

Nyderlandai

1. *Gispen q.q. v. IFN* [1996] NJ 1995, 628.
2. *Verkerk v. Tiethoff q.q.* [1998] NJ 1999, 611.
3. *Van Dooren q.q. v. ABN AMRO Bank I* [2000] NJ 2000, 578.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Lentelė. Sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo ordinariniame procese normų, egzistuojančių Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisėje, suvestinė.

	ANGLIJA	JAV			NYDERLANDAI
	Faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimas Anglijos IA 423 str.	Faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimas UVTA 4 str. a) dalies 1 p. UVTA 4 str. b) dalis UVTA 8 str. a) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas UVTA 4 str. a) dalies 2 p. UVTA 8 str. d) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas UVTA 5 str. a) dalis UVTA 8 str. d) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas Olandijos CK 3 knygos 45 str. 1 - 2 dalys, 46 str. 1 dalis ir 47 str.
Ginami kreditoriai	Esami ir būsimi kreditoriai	Esami ir būsimi kreditoriai	Esami ir būsimi kreditoriai	Esami kreditoriai	Esami ir būsimi kreditoriai
Instituto taikymo sąlygų visetas	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoris sudarytas – neatlygintinai ar – gerokai mažesne nei rinkos verte; 3) sandorį skolininkas sudarė norėdamas padaryti žalą kreditoriams.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoris gali būti ir toks, kuriuo bendroji skolininko turto masė nėra sumažinta; 3) sandorį skolininkas sudarė su tikruoju ketinimu sukliudyti, užvilkinti ar apgauti kreditorius.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoris sudarytas – neatlygintinai ar – gerokai mažesne nei rinkos verte; 3) skolininkas: – ėmėsi ar ketino imtis verslo arba sudarė ar ketino sudaryti sandorį, kuriam po ginčijamo sandorio likęs turtas tapo nepagrįstai menkas; ar – turėjo tikslą prisiimti ar manė arba turėjo manyti prisiimsiantis įsiskolinimus, kurių mokėjimo terminams suėjus jis nebus pajėgus jų padengti.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoris sudarytas – neatlygintinai ar – gerokai mažesne nei rinkos verte; 3) skolininkas – jau buvo nemokus arba – tapo nemokus dėl sandorio sudarymo.	1) skolininko sudarytas sandoris; 2) sandorio sudarymas skolininkui nebuvo privalomas; 3) sandoris pažeidė ieškovo, kaip skolininko kreditoriaus, interesus (t. y. sumažino galimybes jam gauti savojo reikalavimo patenkinimą); 4) sandorio sudarymo momentu skolininkas žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris pažeidžia vieno ar daugiau jo kreditorių interesus; 5) tuo atveju, jei sandoris buvo atlygintinis, kita sandorio šalis taip pat žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris yra žalingas vienam ar keliems to skolininko kreditoriams.

	ANGLIJA	JAV			NYDERLANDAI
	Faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimas Anglijos IA 423 str.	Faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimas UVTA 4 str. a) dalies 1 p. UVTA 4 str. b) dalis UVTA 8 str. a) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas UVTA 4 str. a) dalies 2 p. UVTA 8 str. d) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas UVTA 5 str. a) dalis UVTA 8 str. d) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas Olandijos CK 3 knygos 45 str. 1 - 2 dalys, 46 str. 1 dalis ir 47 str.
Su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo kriterijaus reikšmė	Normos taikymui nereikšmingas. Skolininko kontrahento sąžiningumas gali būti reikšmingas parenkant restitucijos būdą.	Normos taikymui reikšmingas. Sandoris negali būti nuginčytas, jei skolininko kontrahentas buvo sąžiningas ir pateikė protingos vertės ekvivalentą.	Normos taikymui nereikšmingas. Atlygintinio sandorio ginčijimo atveju reikšmingas parenkant restitucijos būdą.	Normos taikymui nereikšmingas. Atlygintinio sandorio ginčijimo atveju reikšmingas parenkant restitucijos būdą.	Normos taikymui reikšmingas atlygintinio sandorio ginčijimo atveju.
Normos, lengvinančios instituto taikymą	1) Nėra reikalaujama, kad ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo; 2) ieškiniui tenkinti pakanka, kad ieškovui ginčijamu sandoriu būtų padaryta ne faktinė, bet potenciali žala.	1) Nėra reikalaujama, kad ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo; 2) yra įtvirtinti apgaulės ženklai, skirti skolininko tikrojo ketinimo nustatymui palengvinti.	Nėra reikalaujama, kad skolininko veiksmai, kuriais jis pablogina savo mokumą, būtų nukreipti į konkretų kreditorių.	Skolininko nemokumui įrodyti pakanka aplinkybės, kad skolininkas nevykdo savo finansinių prievolių, kurių vykdymo terminai yra suėję (tuomet skolininkui tenka įrodinėti savo mokumą balance sheet testo aspektu).	1) Sandorių, įvykdytų vienų metų laikotarpiu iki ieškinio dėl to sandorio nuginčijimo pateikimo, ginčijimo atveju: i) jei sandoris sudarytas neatlygintinai, taikoma skolininko žinojimo arba turėjimo žinoti apie žalą kreditoriams prezumpcija; ii) jei sandoris buvo atlygintinis, skolininko ir jo kontrahento žinojimo arba turėjimo žinoti apie žalą kreditoriams prezumpcija taikoma, jei: – egzistuoja skolininko ir jo kontrahento pareigų verčių disproporcija; – ginčijami sandoriai, skolininko sudaryti su susijusiais asmenimis.
Ieškinio senatis	Nėra specialios. Taikomas bendrasis senaties terminas (12 arba 6 metai nuo momento, kai skolininko sudarytas sandoris faktiškai pažeidė atitinkamo asmens interesus.	4 metai nuo ginčijamo sandorio sudarymo dienos (jei ieškinys teikiamas vėliau – 1 metai nuo ieškovo sužinojimo ar galėjimo sužinoti apie tą sandorį momento).	4 metai nuo ginčijamo sandorio sudarymo dienos.	4 metai nuo ginčijamo sandorio sudarymo dienos.	3 metai, skaičiuojant nuo ieškovo sužinojimo apie tą sandorį momento.

Priedas Nr. 2. Lentelė. Pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese normų, egzistuojančių Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisėje, suvestinė.

	ANGLIJA	**JAV** UVTA 5 str. b) dalis, UVTA 8 str. f) dalis	**NYDERLANDAI** Olandijos CK 3 knygos 45 str. 1–2 dalys, 46 str. 1 dalis ir 47 str.
Instituto taikymo sąlygų visetas	Pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese normų Anglijos teisėje nėra įtvirtinta.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoriu suteikta pirmenybė su skolininku susijusiam asmeniui, padengiant ankstesnę skolą; 3) to sandorio sudarymo momentu skolininkas jau buvo nemokus; 4) skolininko kontrahentas tuo metu turėjo pagrįstą pagrindą manyti, kad skolininkas yra nemokus.	1) skolininko sudarytas sandoris; 2) sandorio sudarymas skolininkui nebuvo privalomas (galimas tik sandorių, kuriais buvo įvykdytas arba užtikrintas įsipareigojimas, kuris dar nebuvo vykdytinas ar suėjęs, ginčijimas); 3) sandoris pažeidė ieškovo, kaip skolininko kreditoriaus, interesus (t. y. sumažino galimybes jam gauti savojo reikalavimo patenkinimą); 4) sandorio sudarymo momentu skolininkas žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeidžia vieno ar daugiau jo kreditorių interesus; 5) tuo atveju, jei sandoris buvo atlygintinis, kita sandorio šalis taip pat žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris yra žalingas vienam ar keliems to skolininko kreditoriams.
Su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo kriterijaus reikšmė		Normos taikymui reikšmingas. Skolininko kontrahentas gali: 1) gintis argumentu, jog po ginčijamo pirmenybinio sandorio sudarymo kontrahentas tam skolininkui ar jo naudai perdavė naują vertę, kuri užtikrinimo priemonėmis nebuvo užtikrinta; 2) įrodinėti, jog ginčijamas sandoris buvo sudarytas vykdant įprastas skolininko ir su juo susijusio asmens verslo ar finansines operacijas, arba 3) jei užtikrinimo priemonės, skolininko pateiktos mainais į iš kontrahento gautą naują vertę, kartu užtikrina ir ankstesnę skolininko skolą tam kontrahentui – argumentuoti, jog ginčijamas sandoris įvykdytas sąžiningai bandant reabilituoti skolininką, atkuriant jo mokumą.	Normos taikymui reikšmingas atlygintinio sandorio ginčijimo atveju.

	ANGLIJA	JAV UVTA 5 str. b) dalis, UVTA 8 str. f) dalis	NYDERLANDAI Olandijos CK 3 knygos 45 str. 1–2 dalys, 46 str. 1 dalis ir 47 str.
Normos, lengvinančios instituto taikymą			1) Sandorių, įvykdytų vienų metų laikotarpiu iki ieškinio dėl to sandorio nuginčijimo pateikimo, ginčijimo atveju: i) jei sandoris sudarytas neatlygintinai, taikoma skolininko žinojimo arba turėjimo žinoti apie žalą kreditoriams prezumpcija; ii) jei sandoris buvo atlygintinis, skolininko ir jo kontrahento žinojimo arba turėjimo žinoti apie žalą kreditoriams prezumpcija taikoma, jei: – ginčijami sandoriai, kuriais buvo įvykdytas arba užtikrintas įsipareigojimas, kuris dar nebuvo vykdytinas ar suėjęs; – ginčijami sandoriai, skolininko sudaryti su susijusiais asmenimis.
Ieškinio senatis		1 metai, skaičiuojant nuo sandorio dienos.	3 metai, skaičiuojant nuo to laiko, kai apie atitinkamą sandorį buvo sužinota.

Priedas Nr. 3. Lentelė. Sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo bankroto procese normų, egzistuojančių Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisėje, suvestinė.

	ANGLIJA		JAV		NYDERLANDAI
	Faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimas Anglijos IA 423 str.	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas Anglijos IA 238 str. 240 str.	Faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimas JAV Bankroto kodekso 548 str. (a) dalies (1) punkto (A) papunktis, 548 str. (c) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas JAV Bankroto kodekso 548 str. (a) dalies (1) punkto (B) papunktis, 548 str. (c) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas Olandijos BĮ 42 str. 1 - 2 dalys, 43 ir 45 str.
Ginami kreditoriai (vertinant pagal ginčo sandorio datą)	Esami ir būsimi kreditoriai	Esami ir būsimi kreditoriai	Esami ir būsimi kreditoriai	Esami ir būsimi kreditoriai	Esami ir būsimi kreditoriai
Instituto taikymo sąlygų visetas	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoris sudarytas – neatlygintinai ar – gerokai mažesne nei rinkos verte; 3) sandorį skolininkas sudarė norėdamas padaryti žalą kreditoriams.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoris skolininko sudarytas – neatlygintinai ar – gerokai mažesne nei rinkos verte; 3) sandoris sudarytas dviejų metų laikotarpiu iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo; 4) sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo faktiškai nemokus ar tapo toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo; 5) normos taikymo išimtis: – skolininkas veikė sąžiningai, siekdamas išsaugoti savo verslą, ir – sandorio momentu galima buvo pagrįstai tikėtis, kad minėtas sandoris įmonei skolininkei bus naudingas.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoris skolininko sudarytas su tikruoju ketinimu sukliudyti, užvilkinti ar apgauti esamus ar būsimus kreditorius; 3) sandoris sudarytas dvejų metų laikotarpiu iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) pagal tą sandorį (i) skolininkas mainais gauna mažesnį nei protingos vertės ekvivalentą, ir (ii): – sandorio sudarymo metu skolininkas buvo nemokus arba tapo nemokus dėl sandorio sudarymo; arba – skolininkas buvo įsitraukęs ar ketino įsitraukti į verslą ar sandorį, kuriam skolininko turto likutis laikytinas nepagrįstai mažu kapitalu; arba – skolininkas turėjo tikslą prisiimti ar tikėjo, kad prisiims įsiskolinimus, kurių mokėjimo terminams suėjus jis nebus pajėgus jų padengti; arba – skolininkas sandorį sudarė su susijusiu asmeniu ar jo naudai ir ne įprastų verslo ar finansinių operacijų metu.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandorio sudarymas skolininkui nebuvo privalomas; 3) sandoris pažeidžia skolininko kreditorių interesus, t. y.: i) tuo metu, kai teismas sprendžia, ar inicijuotas *actio Pauliana* yra teisėtas, kreditorių galimybės gauti reikalavimų patenkinimą dėl skolininko sudaryto sandorio yra sumažėjusios; ir ii) padaryta faktinė žala kreditoriams; 4) sandorio sudarymo momentu skolininkas žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeidžia jo kreditorių interesus; 5) jei sandoris atlygintinis, kontrahentas žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris yra žalingas skolininko kreditoriams.

	ANGLIJA		JAV		NYDERLANDAI
	Faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimas Anglijos IA 423 str.	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas Anglijos IA 238 str. 240 str.	Faktiškai nesąžiningų sandorių ginčijimas JAV Bankroto kodekso 548 str. (a) dalies (1) punkto (A) papunktis, 548 str. (c) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas JAV Bankroto kodekso 548 str. (a) dalies (1) punkto (B) papunktis, 548 str. (c) dalis	Numanomai nesąžiningų sandorių ginčijimas Olandijos BĮ 42 str. 1 - 2 dalys, 43 ir 45 str.
Su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo kriterijaus reikšmė	Normos taikymui nereikšmingas. Skolininko kontrahento sąžiningumas gali būti reikšmingas parenkant restitucijos būdą.	Normos taikymui nereikšmingas. Skolininko kontrahento sąžiningumas gali būti reikšmingas parenkant restitucijos būdą.	Normos taikymui nereikšmingas. Atlygintinio sandorio ginčijimo atveju reikšmingas parenkant restitucijos būdą.	Normos taikymui nereikšmingas. Atlygintinio sandorio ginčijimo atveju reikšmingas parenkant restitucijos būdą.	Normos taikymui reikšmingas atlygintinio sandorio ginčijimo atveju.
Normos, lengvinančios instituto taikymą		Jei ginčijamas sandoris, sudarytas tarp susijusių asmenų, preziumuojama, kad sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo faktiškai nemokus ar tapo toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo.	Nėra reikalaujama, kad ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo.	Kai ginčijamas sandoris skolininko yra sudarytas su susijusiu asmeniu ar pastarojo naudai, instituto taikymo sąlygų visete nėra kriterijų, reikalaujančių: – kad ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas būtų buvęs nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo, arba – kad ginčijamu sandoriu skolininkas būtų pabloginęs savo mokumą.	Neprivalomo sandorio, sudaryto 1 metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, ginčijimo atveju taikomos prezumpcijos: i) sandorių, kurie buvo neatlygintini, atveju – skolininko žinojimo arba turėjimo žinoti apie žalą kreditoriams prezumpcija; ii) sandorių, kurie buvo atlygintini, atveju – skolininko ir jo kontrahento žinojimas apie žalą kreditoriams preziumuojamas, kai: – egzistuoja skolininko turėtos pareigos ir kitos sandorio šalies turėtos pareigos verčių disproporcija; – ginčijami sandoriai, skolininko sudaryti su susijusiais asmenimis.
Ieškinio senatis	Nėra specialios. Taikomas bendrasis senaties terminas (12 arba 6 metai nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos).	Nėra specialios. Taikomas bendrasis senaties terminas (12 arba 6 metai nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos).	2 metai, skaičiuojant nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos, arba 1 metai, skaičiuojant nuo pirmojo bankroto administratoriaus bankroto byloje paskyrimo (taikoma ta data, kuri sueina vėliau).	2 metai, skaičiuojant nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos, arba 1 metai, skaičiuojant nuo pirmojo bankroto administratoriaus bankroto byloje paskyrimo (taikoma ta data, kuri sueina vėliau).	3 metai, skaičiuojant nuo administratoriaus sužinojimo apie kreditoriams žalingą sandorį dienos.

Priedas Nr. 4. Lentelė. Pirmenybinių sandorių ginčijimo bankroto procese normų, egzistuojančių Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisėje, suvestinė.

	ANGLIJA		JAV	NYDERLANDAI	
	Anglijos IA 239 str. Anglijos IA 240 str.	Anglijos IA 245 str.	Bankroto kodekso 547 (b), (c), (f) str.	Olandijos BĮ 42 str. 1–2 dalys	Olandijos BĮ 47 str.
Instituto taikymo sąlygų visetas	1) Skolininko sudarytas pirmenybinis sandoris, kai: – skolininko kontrahentas yra jo kreditorius ar skolų laiduotojas / garantas ir – skolininkas „atlieka ką nors“, kas lemia to kontrahento padėties atveju, kai skolininkas teisiškai pripažįstamas nemokiu, pagerinimą; 2) sandoris sudarytas: – 6 mėnesių laikotarpiu arba – 2 metų (jei sandoris tarp susijusių asmenų) laikotarpiu iki teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo; 3) sudarydamas sandorį skolininkas buvo nemokus ar tapo toks dėl to sandorio sudarymo; 4) skolininkas sandorį sudarė trokšdamas pagerinti kontrahento padėtį savo nemokumo išvakarėse (dėl kreditoriaus spaudimo skolininkui padengti ar užtikrinti skolą sudarytas atitinkamas sandoris Anglijoje nelaikomas pirmenybe).	1) Skolininkas užtikrino ankstesnio sandorio įvykdymą laisvai kintančio turto įkeitimu; 2) sandorio įvykdymo užtikrinimas atliktas: – 12 mėnesių laikotarpiu arba – 2 metų (jei sandoris tarp susijusių asmenų) laikotarpiu iki pareiškimo dėl skolininko restruktūrizavimo ar bankroto pateikimo; 3) užtikrinimo priemonė suteikta mainais negavus naujos vertės; 4) sandorio tarp nesusijusių asmenų atveju – užtikrinimo sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo faktiškai nemokus ar tapo toks dėl to sandorio sudarymo.	1) Sandoris dėl turtinės teisės į skolininko turtą; 2) sudarytas su kreditoriumi ar jo naudai, skolininko įsiskolinimui, susidariusiam iki to sandorio sudarymo, padengti; 3) sudarytas tuo metu, kai skolininkas jau buvo nemokus; 4) sudarytas: – 90 dienų laikotarpiu arba – laikotarpiu tarp 90 dienų ir 1 metų (jei sandoris tarp susijusių asmenų) iki pareiškimo dėl bankroto pateikimo; ir 5) tai suteikia galimybę tokiam kreditoriui gauti daugiau, nei jis kitu atveju būtų gavęs, taikant JAV Bankroto kodekso 7 skyriuje įtvirtintas likvidavimo procedūras.	1) Skolininko sudarytas sandoris; 2) sandoris buvo neprivalomas (juo padengta ar užtikrinta skola, kurios mokėjimo terminas nebuvo suėjęs); 3) sandoris pažeidžia skolininko kreditorių interesus; 4) sudarydamas sandorį skolininkas žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeidžia jo kreditorių interesus; 5) kontrahentas irgi žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris yra žalingas skolininko kreditoriams.	1) Skolininkas sudarė sandorį; 2) sandorio sudarymas skolininkui buvo privalomas (sandoris buvo įsipareigojimo, kurio vykdymo terminas jau buvo suėjęs, įvykdymas); 3) sandoris pažeidžia skolininko kreditorių interesus; ir – kontrahentas žinojo, kad prašymas iškelti skolininkui bankroto bylą jau buvo pateiktas atitinkamam apygardos teismui, arba – sandoris buvo sąmokslo tarp skolininko ir jo kreditoriaus (jų tarpusavio konsultacijų, kuriomis siekta rasti būdą, kaip tam kreditoriui suteikti pirmenybę kitų to skolininko kreditorių atžvilgiu) rezultatas.

	ANGLIJA		JAV	NYDERLANDAI	
	Anglijos IA 239 str. Anglijos IA 240 str.	Anglijos IA 245 str.	Bankroto kodekso 547 (b), (c), (f) str.	Olandijos BĮ 42 str. 1–2 dalys	Olandijos BĮ 47 str.
Su skolininku nesusijusio jo kontrahento sąžiningumo kriterijaus reikšmė	Normos taikymui nereikšmingas.	Normos taikymui nereikšmingas.	Normos taikymui reikšmingas, bet netiesiogiai. Nors JAV Bankroto kodekso 547(b) straipsnyje skolininko kontrahento sąžiningumas kaip atskira kategorija nėra įtvirtintas, jį netiesiogiai galima „rasti“ tarp JAV Bankroto kodekso 547(c) straipsnyje numatytų devynių gynybos nuo preferences instituto normų atvejų.	Normos taikymui reikšmingas.	Normos taikymui reikšmingas.
Normos, lengvinančios instituto taikymą	Jei sandoris sudarytas tarp susijusių asmenų: i) skolininko nemokumo prezumpcija; ii) skolininko troškimo pagerinti jo kontrahento padėtį taip, kaip normoje nurodyta, prezumpcija.		90 dienų laikotarpiu iki pareiškimo dėl bankroto pateikimo galioja nuginčijama skolininko nemokumo prezumpcija.	Jei sandoris sudarytas 1 metų laikotarpiu iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, skolininko ir jo kontrahento žinojimas apie žalą kreditoriams yra preziumuojamas.	
Ieškinio senatis	Nėra specialios. Taikomas bendrasis senaties terminas (12 arba 6 metai nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos).	Norma taikoma automatiškai.	2 metai, skaičiuojant nuo bankroto bylos skolininkui iškėlimo dienos, arba 1 metai, skaičiuojant nuo pirmojo bankroto administratoriaus bankroto byloje paskyrimo (taikoma ta data, kuri sueina vėliau).	3 metai, skaičiuojant nuo administratoriaus sužinojimo apie kreditoriams žalingą sandorį dienos.	3 metai, skaičiuojant nuo administratoriaus sužinojimo apie kreditoriams žalingą sandorį dienos.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Ilma Daubarienė

ACTIO PAULIANA INSTITUTO TAIKYMO KOMERCINIUOSE SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2018

Daktaro disertacija rengta 2011–2018 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Moksliniai vadovai:
2011–2016 metais prof. dr. Egidijus Baranauskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)

2017–2018 metais doc. dr. Lina Novikovienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:
prof. dr. Simona Drukteinienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01S).

Nariai:
doc. dr. Salvija Kavalnė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė 01S);
prof. dr. Irene Kull (Tartu universitetas, Estijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė 01S);
prof. dr. Paulius Pakutinskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė 01S);
prof. dr. Egidija Tamošiūnienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė 01S).

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2018 m. gruodžio 13 d. 13 val. Mokolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje. Adresas: Ateities g. 20, Vilnius, Lietuva.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2018 m. lapkričio 13 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius), Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

Ilma Daubarienė

ACTIO PAULIANA INSTITUTO TAIKYMO KOMERCINIUOSE SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

SANTRAUKA

Tyrimo problematika. Kreditorių esminis interesas – gauti savųjų skolinių reikalavimų padengimą. Kadangi pasitaiko nesąžiningų skolininkų, bandančių išvengti skolų kreditoriams grąžinimo, įstatymais siekiama užkirsti kelią tokiems mėginimams: įtvirtinami įvairūs kreditorių apsaugos dėl skolininkų nesąžiningai sudarytų sandorių, susijusių su jų turto disponavimu, mechanizmai, leidžiantys kreditoriams nukreipti išieškojimą į perleistą skolininko turtą. „Kreditoriaus galimybė siekti savo reikalavimo patenkinimo iš skolininko turto yra kertinė kiekvieno kreditoriaus teisė“[782], tad laikoma, jog institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, taikymas lemia šios kreditoriaus galimybės išsaugojimą. Tačiau ar minėti institutai išties įgalina kreditorių efektyviai apginti savo reikalavimo teisę nuo skolininko nesąžiningų veiksmų?

Tiek kontinentinės teisės tradicijos valstybių pozityviojoje teisėje įtvirtinto *actio Pauliana* (liet. Pauliaus ieškinys arba pauliškasis ieškinys[783]) instituto, tiek ir bendrosios teisės tradicijos valstybių teisėje egzistuojančių *fraudulent conveyance* (liet. nesąžiningo turto perleidimo doktrina[784]), *transactions at an undervalue* (liet. sandoriai, sudaryti mažesne nei rinkos verte) bei *preferences* (liet. pirmenybės[785] arba pirmenybiniai sandoriai) institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, taikymas pasižymi bendru ypatumu: kiekvienu atveju susiduriama su atskirų asmenų – kreditoriaus, skolininko ir šio turtą įgijusio trečiojo asmens – interesų priešprieša. Minėti interesai yra grindžiami skirtingais teisiniais santykiais, kuriuos vertinant atsietai vieną nuo kito, kiekvienas jų yra teisėtas, svarbus ir vertas gynimo. *Actio Pauliana* institutas, taikant jį sutartiniuose santykiuose, turi tokią struktūrą (žr. 1 paveikslą):

782 Armour, J. Transactions Defrauding Creditors. *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency.* Oregon: Hart Publishing, 2003, p. 99 (cituota iš: De Weijs, R. J. Towards an Objective European Rule on Transaction Avoidance in Insolvencies. *INSOL International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2011, 20(3): 226 [žiūrėta 2014-01-31]. <https://doi.org/10.1002/iir.196>).

783 Lietuvos teisės doktrinoje aptinkama ir kitokių lotyniškos sąvokos *actio Pauliana* vertimų. Pavyzdžiui, S. Kavalnės disertacijoje *actio Pauliana* institutas vadinamas „Pauliano ieškiniu“ (Kavalnė, S. *Finansinio užstato davėjo nemokumas: teorinės ir praktinės problemos.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 98).

784 Pavadinimo vertimas paimtas iš Rimas, J. Finansinės pagalbos liberalizavimo ribos. *Teisė.* 2008, 69: 101.

785 Lietuvos teisės doktrinoje aptinkama ir kitokių šio termino vertimų. Pavyzdžiui, V. Papijanc disertacijoje *preferences* sąvoka yra išversta kaip „preferencijos“ (Papijanc, *V. Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008).

1 pav. *Actio Pauliana instituto, taikant jį sutartiniuose santykiuose, struktūra*

1) skolininko ir kreditoriaus sandoris, lemiantis kreditavimo[786] požymių turinčio sutartinio santykio tarp šalių atsiradimą, iš kurio kylantis skolinis įsipareigojimas nėra padengtas;
2) skolininko ir trečiojo asmens sandoris, lemiantis to kontrahento teisių į tam tikrą skolininko turtą atsiradimą;
3) kreditoriaus ieškinys dėl minėto skolininko ir jo kontrahento sandorio nugin̆čijimo, siekiant galimybės skolininko nepadengtą kreditoriaus reikalavimą nukreipti į ginčijamu sandoriu kontrahento įgytą skolininko turtą.

Ši struktūra ne tik lemia konkurenciją tarp trijų teisinių santykių dalyvių, bet ir rodo poreikį užtikrinti tarpusavyje konkuruojančių priešingų jų interesų pusiausvyrą. Kaip I. Pretelli yra pažymėjusi, *actio Pauliana* instituto ir jo analogų[787] reglamentavimas įvairiose valstybėse pasižymi bandymu suderinti tokias gintinas vertybes kaip teisinių santykių stabilumas, investicijų apsauga, sutarčių laisvė. Tų vertybių pusiausvyra kiekvienoje valstybėje nustatyta ir įtvirtinta atitinkamose institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, taikymo taisyklėse[788]. Atsižvelgiant į tai, kokiu mastu konkreti šalis palengvina ar apriboja kreditorių galimybes imtis veiksmų prieš nesąžiningą skolinin-

786 Kreditavimas ar kreditas – tai komercinis pasitikėjimas, kurį kreditorius išreiškia arba tiesiogiai (skolindamas pinigus), arba netiesiogiai (parduodamas prekes ar paslaugas skolon) (Auštrevičius, P.; Pupkevičius, D.; Treigienė, D. *Šiuolaikinių ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas: lietuvių, anglų, vokiečių, rusų kalbomis*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Lietuvos Komersantas, 1991, p. 110).

787 Šiame tyrime bendrosios teisės tradicijos šalyse egzistuojančios *fraudulent conveyance / transactions at an undervalue ir preferences* doktrinos laikomos kontinentinės teisės tradicijos valstybėse egzistuojančio *actio Pauliana* instituto analogais. Analizuojant pastarojo instituto taikymą ordinariniame procese ir bankroto procese, jis vadinamas tuo pačiu – *actio Pauliana* arba pauliškojo ieškinio – vardu.

788 Pretelli, I. Cross-Border Credit Protection Against Fraudulent Transfers of Assets: *Actio Pauliana* in the Conflict of Laws. *Yearbook of private international law* [interaktyvus]. Munich: Sellier European law publishers, 2011, 13: 600 [žiūrėta 2014-10-27]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2148307>.

ką, teisės doktrinoje valstybių teisiniai režimai apibūdinami kaip „palankūs skolininkui“ ar „palankūs kreditoriui“. Pavyzdžiui, Anglijos ir tam tikra apimtimi Japonijos teisės normos šiuo klausimu yra laikomos atspindinčiomis palankumą skolininkui, o JAV ir tam tikra apimtimi Vokietijos teisės normos šiuo aspektu apibūdinamos kaip palankios kreditoriui.[789]

Kita vertus, kaip yra nurodęs D. G. Carlson'as, kreditorius yra silpnesnėje pozicijoje, palyginti su nesąžiningu skolininku. Teikdamas ieškinį dėl jam žalingo skolininko sandorio nuginčijimo kreditorius negali būti tikras dėl galutinio rezultato, o skolininkas, imdamasis nesąžiningų veiksmų, supranta, jog faktiškai nerizikuoja: kreditoriui nuginčijus tokį sandorį, didesnių praradimų nei restitucija, lemianti ir taip jau galiojančios prievolės atsiskaityti su kreditoriumi vykdymą, skolininkui nekils[790]. Pritardama minėtiems argumentams, autorė *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose[791] probleminius aspektus šiame tyrime analizuoja kreditorių požiūriu[792], t. y.:

- pauliškąjį ieškinį inicijavusio kreditoriaus požiūriu ir
- ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, požiūriu.

Atkreiptinas dėmesys, kad šių dviejų tipų kreditorių interesai civiliniame procese, vykstančiame pauliškojo ieškinio pagrindu, yra kardinaliai priešingi: *actio Pauliana* ieškinį pateikęs kreditorius siekia to ieškinio reikalavimų patenkinimo, o ginčijamą sandorį su skolininku sudaręs kitas jo kreditorius kaip atsakovas – pauliškojo ieškinio atmetimo. *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminius aspektus analizuojant skolininko kontrahento, kaip sąžiningo asmens, interesų užtikrinimo požiūriu, tyrime aptariami ir su tokio kontrahento interesais derančių sąžiningo skolininko interesų užtikrinimo aspektai.

Be to, *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminių aspektų analizė tyrime atliekama taikytinos nacionalinės teisės kontekste. Taip daroma atsižvelgiant į tai, kad dabartinėse teisinėse sistemose egzistuojantys institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, turi „reikšmingų variacijų kreditorių teisių gynimo srityje, esančių net tarp valstybių, priklausančių tai pačiai kontinentinės teisės tradicijos ar bendrosios teisės tradicijos šeimai“[793].

---

789 Kraakman, R., *et al. The Anatomy Of Corporate Law: A Comparative And Functional Approach*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 147.

790 Carlson, D. G. Is *fraudulent conveyance* law efficient? *Cardozo Law Review* [interaktyvus]. 1987–1988, 9: 651–653 [žiūrėta 2012-10-20]. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/cdozo9&div=34&id=&page=>.

791 Šiame tyrime *actio Pauliana* institutas, kaip kreditorių, kurių reikalavimai kyla iš sutartinių santykių, teisių gynimo priemonė, analizuojamas bendrovių teisės požiūriu. Dėl to disertacijos pavadinime ir pačioje disertacijoje vartojama sąvoka „komerciniai sutartiniai santykiai“ (turint omenyje civilinius teisinius santykius, kurių šalys yra verslininkai). Nepaisant to, atskiri disertacinio darbo aspektai, tarp jų disertacijoje formuluojami pasiūlymai keisti LR CK 6.66–6.67 straipsnius, gali būti pritaikomi ir kitiems sutartiniams santykiams.

792 Šis pasirinkimas neturėtų būti suprastas taip, jog tyrimo autorės visai nedomina *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai skolininko požiūriu. Analizuoti temą kreditorių aspektu, apie pauliškąjį ieškinį skolininko požiūriu disertacijoje kalbant tik fragmentiškai, autorė pasirinko dėl tyrimo apimčiai keliamų formaliųjų reikalavimų.

793 Kraakman, R., *et al., supra* note 789, p. 147.

LR CK[794] 6.66 straipsnyje įtvirtintas ir nacionalinių teismų praktikoje[795] nuosekliai plėtojamas *actio Pauliana* institutas yra laikomas specialiu kreditorių interesų gynybos būdu[796], kurį taikant, be kita ko, turi būti išlaikyta visų trijų teisinio santykio dalyvių interesų pusiausvyra („*Actio Pauliana* suteikia ne sandorio šaliai – kreditoriui – teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenimis sudarytus sandorius, todėl, taikydami šią kreditoriaus teisių gynimo priemonę, teismai turi užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą“[797]). Tačiau ar esamas *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas išties leidžia minėtą tarpusavyje konkuruojančių priešingų interesų pusiausvyrą pasiekti? Abejoti tuo verčia faktas, kad LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintas *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas:

- yra naudojamas savo esme labai nevienodiems sandoriams ginčyti, tokiems kaip sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą (angl. *legal acts compromising the integrity of the estate*)[798], ir sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių; be to,
- reguliuoja kreditorių interesus pažeidžiančių skolininko turtinio pobūdžio sandorių ginčijimą *actio Pauliana* institutą taikant ir įprastame civiliniame procese, ir bankroto bylose.

Pavyzdžiui, Lietuvos teisėje egzistuoja galimybė pirmenybinį sandorį *actio Pauliana* instituto pagrindu ginčyti ordinariniame procese, t. y. individualaus kreditoriaus naudai. Šiuo aspektu keltinas klausimas, ar LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių padarinių taikymas nelemia naujos pirmenybės ir kartu nuginčytą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų pažeidimo?

Remiantis tuo, kas išdėstyta, formuluojama pagrindinė ***tyrimo mokslinė problema*** – ar Lietuvos teisėje įtvirtintas *actio Pauliana* institutas, jį taikant komerciniuose sutartiniuose santykiuose, užtikrina pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų.

Minėtos interesų pusiausvyros esminiais identifikatoriais laikytini tiriant gautini atsakymai į šiuos klausimus:

- ar pasitelkdami LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintą *actio Pauliana* institutą eiliniai kreditoriai (LR ĮBĮ[799] normų kontekste tai būtų kreditoriai, kurių reikalavimai yra

794 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios,* 2000, Nr. 74-2262.

795 Tyrime analizuojama Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, paskelbta iki 2018 m. rugpjūčio 1 d.

796 *Actio Pauliana* laikomas specialiu civilinės teisės institutu todėl, kad civilinėje teisėje vyrauja dispozityvios teisės normos, o imperatyvų yra nedaug. Vienas jų – pauliškasis ieškinys, o tai reiškia, kad šiuo institutu apibrėžiamos teisės normos yra privalomos ir jų savo valia sandorio subjektai keisti negali. Taigi, tai susiję su dispozityvumo ir sutarčių laisvės principo ribojimu (Papirtis, L. V.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I. Kreditoriaus interesų gynimas. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 774).

797 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prieš V. E. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-729/2013).

798 Formuluotė paimta iš De Weijs, R. J., *supra* note 782, p. 220.

799 Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010.

tenkinami trečiąja eile, o LR FABĮ[800] normų kontekste – kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami antrąja eile) gali efektyviai[801] apginti savo reikalavimo teisę nuo skolininko nesąžiningų veiksmų ir

- ar dėl tokios gynybos nėra pažeidžiami kitų kreditorių interesai. Taip pat ar įstatymas suteikia realių galimybių skolininko kontrahentui, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, apsiginti nuo pareikšto *actio Pauliana*.

Tyrimo aktualumas. Eiliniams kreditoriams susidūrus su skolininku, kuriam nepakanka lėšų visiškai atsiskaityti su visais savo kreditoriais, ir sužinojus apie to skolininko galbūt nesąžiningus veiksmus su turtu, nelieka nieko kita, kaip pasitikėti teisės aktuose įtvirtintais kreditorių interesų gynimo mechanizmais, viliantis, kad jie duos trokštamą rezultatą. Dėl to šis tyrimas, kuriame vertinama, kaip *actio Pauliana* institutas, taikant jį komerciniuose sutartiniuose santykiuose, užtikrina eilinių kreditorių interesą apginti savo reikalavimo teisę nuo skolininko nesąžiningų veiksmų, yra itin aktualus.

Šis darbas taip pat labai aktualus žvelgiant ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip eilinio to skolininko kreditoriaus, požiūriu. Nuo 2008 metų pasaulyje prasidėjusios finansų krizės laikotarpiu padaugėjus nemokių asmenų ir bankroto procesų (pvz., minėto ekonominio sunkmečio laikotarpiu Europos Sąjungoje bankroto procesų padaugėjo net 46 proc.[802]), gerokai išaugo ir bylų, kuriomis siekta nuginčyti skolininko sudarytus kreditoriams žalingus sandorius, skaičius. Tai ypač ryškiai buvo matoma Lietuvoje, kurios ekonomika 2008–2010 m.[803] išgyveno kompleksinę finansų krizę, pasireiškusią ir šalies viduje (nekilnojamojo turto „burbulo“ sprogimas), ir išorėje (vykstanti globali finansų krizė)[804]: šiuo laikotarpiu drastiškai padaugėjo bankrutuojančių įmonių[805], o po kiek laiko – ir civilinių bylų, nagrinėjamų *actio Pauliana* instituto pagrin-

800 Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 57-2823.

801 Į efektyvumą šiame tyrime žiūrint kaip į procedūrinį teisės tikslą, t. y. vertinant, kaip teisės normomis siekiama *actio Pauliana* instituto teisinio reguliavimo esminių tikslų įgyvendinimo.

802 *A Second Chance for entrepreneurs: Prevention of bankruptcy, simplification of bankruptcy procedures and support for a fresh start. Final Report of the Expert Group* [interaktyvus]. Brusells: European Commission, DG Enterprise and Industry, 2011: 3 [žiūrėta 2016-01-30]. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/10451/attachments/1/translations/en/renditions/n.>.

803 Bendros pozicijos, kada minėta krizė Lietuvoje prasidėjo ir kada pasibaigė, teisės literatūroje nėra. Pavyzdžiui, G. Lastauskienė, atlikusi ekonominės krizės kaip teisinio argumento analizę, nurodo, jog ekonominės krizės laikotarpio pradžia Lietuvos teismų dažniausiai siejama su 2008 m., o pabaiga – su 2011 m.: „Bendrosios kompetencijos teismų sprendimuose civilinėse bylose 2012 m. sausio mėnuo apibrėžiamas kaip laikotarpis po krizės“ (Lastauskienė, G. Teismų sprendimai ekonominės krizės sąlygomis. *Teisė* [interaktyvus]. Vilnius, 2016, 99: 9, 15 [žiūrėta 2017-09-12]. <https://doi.org/10.15388/Teise.2016.99.10110>).

804 Kiyak, D.; Labanauskaitė, D.; Reichenbachas, T. Finansų krizių tipai, jų palyginamoji analizė Lietuvoje. *Regional Formation and Development Studies* [interaktyvus]. Kaunas, 2014, 2(7): 70 [žiūrėta 2016-01-30]. <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/view/552/>.

805 Statistikos departamento duomenimis, 2009 m., palyginti su 2008-aisiais, Lietuvoje pradėtų bankroto procesų skaičius padidėjo 92,69 proc. Iš jų akcinių bendrovių ir uždarųjų akcinių bendrovių 2009 m. pradėtų bankroto procesų skaičius, palyginti su 2008-aisiais, padidėjo 126,76 proc. (Statistinių rodiklių analizė. *Lietuvos Respublikos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-30]. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2280&status=A>).

du[806] (iš pokrizinio laikotarpio Lietuvos teismų praktikos spręstina, kad didžioji jų dalis buvo pauliškieji ieškiniai, inicijuoti skolininko bankroto administratoriaus). Po kelerių metų kai kurioms byloms pasiekus kasacinį teismą, tai lėmė *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų aiškinimo (be kita ko įtvirtinto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 3 d. parengtoje kasacinio teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje[807]) plėtojimą. Pokriziniu laikotarpiu daliai asmenų tiesiogiai susidūrus su *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumais, pauliškasis ieškinys Lietuvos verslo aplinkoje tapo aktuali ir nuolat diskutuojama tema. Galbūt dėl to, kad minėtas ieškinys kai kuriems verslininkams vis dar buvo *terra incognita* (liet. neištirta sritis, nesuprantamas dalykas), to ieškinio ypatumai ir *actio Pauliana* instituto taikymo teismuose pokriziniu laikotarpiu materialiniai teisiniai padariniai – ypač pirmenybinių sandorių ginčijimo kontekste (kai skolininko ir kreditoriaus *ex ante* sudarytas sandoris *ex post* yra pripažįstamas negaliojančiu ir kreditorius turi bankrutuojančio skolininko administratoriui perduoti naudą, kurią iš to sandorio gavo) – daugeliui jų sukėlė nepasitikėjimą, pyktį ar nuostabą. Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos nariai Lietuvos Aukščiausiajame Teisme net inicijavo apskritojo stalo diskusiją, kurioje „buvo apžvelgta Lietuvos verslo praktikos problematika, susijusi su rangos teisiniais santykiais, diskutuota apie būdus, leidžiančius suderinti užsakovo, finansinių sunkumų turinčio rangovo, jo subrangovų ir kitų kreditorių interesus *actio Pauliana* taikymo kontekste“. Po diskusijos joje dalyvavę kasacinio teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Vilniaus apygardos teismo teisėjai išreiškė viltį, kad diskusija verslo atstovams buvo naudinga teismų praktikos supratimo prasme. Teisėjai taip pat išsakė lūkestį, kad „suinteresuotos šalys teismo procesuose efektyviau naudosis įstatymų jiems suteiktomis galimybėmis gintis nuo pareikšto *actio Pauliana*“[808]. Minėtų galimybių gintis nuo pauliškojo ieškinio realumo įvertinimas aktualus ir moksliniu, ir praktiniu požiūriu (įmonių bankroto statistika Lietuvoje išlaiko augimo kryptį[809]). Šiame darbe įstatymo suteiktos galimybės gintis

806 Nors Lietuvos teismų teikiamoje statistikoje (<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>) *actio Pauliana* ieškiniai, kaip atskira bylos kategorija, nėra išskiriami, tokių ieškinių gausą atspindi teismų praktikos paieškos sistemos INFOLEX. Praktika duomenys. Civilinių bylų kategorijoje „35.6.1. *Actio Pauliana*“ tyrimo autorei pasirinkus 2005 m. sausio 1 d. – 2007 m. gruodžio 31 d. laikotarpį, gautas 81 rezultatas; pasirinkus 2008 m. sausio 1 d. – 2010 m. gruodžio 31 d. laikotarpį, gauti 159 rezultatai; pasirinkus 2011 m. sausio 1 d. – 2013 m. gruodžio 31 d. laikotarpį, gauti 654 rezultatai; pasirinkus 2014 m. sausio 1 d. – 2016 m. gruodžio 31 d. laikotarpį, gauti 343 rezultatai (INFOLEX. Praktika [interaktyvus] [žiūrėta 2017-09-30]. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20>).

807 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“. *Teismų praktika*, 2008, 29.

808 Teisme įvyko diskusija „*Actio Pauliana* instituto aiškinimas ir taikymas Lietuvos teismų praktikoje“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012-10-24 pranešimas. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo tinklalapis* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-10-10]. <http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/lat-ivyko-diskusija-n74q.html>.

809 Per ekonominės krizės laikotarpį 2009–2010 m. vidutiniškai per mėnesį Lietuvoje pradėti 145 įmonių bankroto procesai (2009 m. – 154, 2010 m. – 136 įmonių). 2011–2014 m. per mėnesį vidutiniškai bankrutuodavo apie 123 įmonės (2011 m. – 106, 2012 m. – 117, 2013 m. – 130, 2014 m. – 141 įmonė). 2015 m. per mėnesį buvo inicijuojamas vidutiniškai 166 įmonių bankrotas, 2016 m. – 228 įmonių per

nuo *actio Pauliana* vertinamos ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, požiūriu.

Tyrimo objektas – *actio Pauliana* instituto ir jo analogų teisinis reguliavimas Lietuvoje, Anglijoje, JAV ir Nyderlanduose, taip pat nacionalinio reglamentavimo lemiamos *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose problemos, jas vertinant pauliškąjį ieškinį inicijavusio eilinio kreditoriaus interesų požiūriu, ir ginčijamą sandorį sudariusio, su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip eilinio to skolininko kreditoriaus, interesų požiūriu.

Pati *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminių aspektų analizė šiame tyrime daugiausia atliekama prekybos kreditoriaus[810] požiūriu (prekybos veiklą suprantant plačiąja prasme, t. y. ne tik kaip pirkimą ir pardavimą, bet ir kaip rangą, paslaugų teikimą ir pan.). Mokėjimo atidėjimas šių dienų verslo praktikoje yra tapęs kasdieniu reiškiniu, o prekybos kreditas svarbus įmonių, ypač mažų ir vidutinių, finansavimo šaltinis (kai kuriais vertinimais, prekybos kredito apimtys mažose ir vidutinėse įmonėse siekia banko paskolų apimtis[811]). Atsižvelgiant į tai, kad „pastaraisiais metais bankrutuoja smulkesnės <...> įmonės“[812], galima laikyti, kad prekybos kreditorius yra tas

mėnesį, o per 2017 m. – 246 įmonių per mėnesį (Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2017 m. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2018: 1 [žiūrėta 2018-03-21]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2017-met-APZVALGA2018-01-31internetui3.pdf>). Specializuotoje žiniasklaidoje prognozuojama, kad „Bankrotų skaičius, pasiekęs piką 2017 m. Lietuvoje, šiemet ir kitąmet sieks naujus rekordus, o didžiausi iššūkiai laukia prekybininkų ir statybų sektoriaus, tad atsiskaitymus su šiomis bendrovėmis turėtų akyliau stebėti jų tiekėjai ir verslo partneriai“ (Simėnas, D. Vieni įžvelgia bankrotų potvynį, kiti – atoslūgį. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2018-10-05 [žiūrėta 2018-10-08]. <https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2018/10/05/vieni-izvelgia-bankrotu-potvyni-kiti--atoslugi?utm_source=nl&utm_medium=email&utm_campaign=%E2%80%A6>).

810 Lietuvos teisės doktrinoje aptinkama ir kitokių šio tipo kreditoriaus pavadinimų. Pavyzdžiui, A. Tikniūtė savo straipsnyje tokius kreditorius vadina „veiklos kreditoriais“ (Tikniūtė, A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2008, 8(110): 60 [žiūrėta 2017-10-03]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1821>).

811 Lietuvos bankas reguliariai atlieka įmonių apklausas, kurių metu, be kita ko, vertinami jų verslo finansavimo poreikiai ir galimybės. 2016 m. vasarį buvo atlikta apklausa, kurioje atsakymus į klausimus pateikė 503 Lietuvos įmonės. Daugiau nei du trečdaliai apklausoje dalyvavusių respondentų buvo mažos ir vidutinės įmonės, mažiau nei trečdalis – didelės įmonės, turinčios daugiau nei 50 darbuotojų. Šios apklausos apžvalgos duomenimis, daugiausia išorinėmis finansavimo priemonėmis naudojosi didelės įmonės. Kalbant apie prekybos kreditų ir banko paskolų santykį, banko paskolomis naudojosi 58,9 proc. visų apklaustų didelių įmonių ir tik 36,1 proc. vidutinių bei 21,6 proc. mažų įmonių. Prekybos kreditais naudojosi trečdalis visų apklaustų įmonių (šis rodiklis tarp vidutinių įmonių siekė 31,4 proc., o tarp mažų įmonių – 21,1 proc.) (Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnyba. *Įmonių apklausos dėl veiklos finansavimo apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos bankas, 2016, 2016/1: 3, 13 [žiūrėta 2017-03-02]. <http://www.lb.lt/imoniu_apklausos_del_veiklos_finansavimo_apzvalga_2016/i>; taip pat https://debifo.lt/verslo-finansavimas-2016-m-tendencijos/).

812 Be minėto fakto, įmonių bankroto procesų eigos apžvalgose taip pat nurodoma, jog didžiausi kreditorių reikalavimai Lietuvoje yra susikaupę kreditoriams už prekes ir paslaugas (2015 m. I pusmetį – 32 proc., 2016 m. I pusmetį – 38 proc., 2017 m. I pusmečio preliminariais duomenimis – 26 proc.) ir įkaito turėtojams (2015 m. I pusmetį – 33 proc., 2016 m. I pusmetį – 25 proc., 2017 m. I pusmečio preliminariais duomenimis – 25 proc.) (Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo*

skolininko kreditorius, kuris su *actio Pauliana* institutu Lietuvoje susiduria dažniausiai. Be to, prekybos kreditoriaus vaidmenys pauliškojo ieškinio aspektu gali būti kaip ieškovo ir kaip atsakovo (t. y. skolininko kontrahento, su juo sudariusio skolininko kito kreditoriaus ginčijamą sandorį).

Skolininko nemokumas šiame tyrime bendruoju atveju reiškia juridinio asmens nemokumą[813]. Tyrime daugiausia aptariami dvišaliai ir daugiašaliai sutartiniai sandoriai, laikant, kad sandorio, iš kurio kilo kreditoriaus reikalavimas skolininkui, ir *actio Pauliana* pagrindu ginčijamo sandorio šalys yra lygiavertės – verslininkai. Kreditoriams žalingi sandoriai tyrime analizuojami skirstant juos į[814]:

- sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, t. y. sandorius, kurie nenaudingi pačiam skolininkui, ir dėl minėtų sandorių padarinių – skolininko nebegalėjimo vykdyti tam tikrų finansinių prievolių – tampa žalingi jo kreditoriams;
- sandorius, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, t. y. sandorius, kuriais faktiškai nemokaus skolininko tam tikro kreditoriaus padėtis pagerinama, palyginti su ta, kurioje tas kreditorius būtų buvęs, jei naujas sandoris tarp šių šalių nebūtų buvęs sudarytas.

Atliekant analizę „kokia teisė yra“, darbe lyginamuoju aspektu tiriama ir pasirinktų kitų, senesnes teisės tradicijas nei Lietuva turinčių valstybių – Anglijos, JAV ir Nyderlandų – pozityvioji teisė, teismų praktika ir teisės doktrina. Nyderlandai, kaip kontinentinės teisės tradicijos valstybė, tyrimo autorės lyginamajai analizei pasirinkti dėl to, kad Olandijos[815]

---

bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2016 m. sausio–birželio mėn. apžvalga [interaktyvus]. Vilnius, 2016: 9–10 [žiūrėta 2017-03-02]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2016-APZVALGA-I-pusm2016-09-30.pdf>; *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2017 m. sausio–birželio mėn. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2017: 9–10 [žiūrėta 2017-11-01]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2017-I-pusmAPZVALGA2017-09-30.pdf>).

813 Šioje disertacijoje analizuojamose jurisdikcijose juridinių asmenų ir fizinių asmenų, kurie buvo verslininkai (vertėsi individualia ar ūkininkavimo veikla, dirbo pagal verslo liudijimus ir pan.), nemokumą reguliuoja skirtingos teisės normos. Atsižvelgdama į tyrimo apimčiai keliamus formaliuosius reikalavimus, taip pat aplinkybę, kad tyrimas buvo pradėtas tuomet, kai LR FABĮ dar nebuvo priimtas, tyrimo autorė nusprendė disertacijoje koncentruotis į juridinių asmenų nemokumo situacijas. Fizinių asmenų (verslininkų) nemokumo situacijos disertacijoje minimos tik fragmentiškai (nacionalinės teisės kontekste ir ta apimtimi, kiek jos atskleidžia *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose specifiką). Kartu paminėtina, kad fizinių asmenų (verslininkų) bankroto statistikos Lietuvoje tyrimo autorei nepavyko rasti: viešai skelbiama tik tai, kad nuo LR FABĮ įsigaliojimo, t. y. 2013-03-01, iki 2018-06-30 bankroto bylos iškeltos 2 067 fiziniams asmenims. Kiek tarp jų yra verslininkų, nenurodoma (Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2018 m. sausio–birželio mėn. apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius, 2018, p. 8 [žiūrėta 2018-09-09]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2018-I-pusmAPZVALGA2018-06-30internet2.pdf>).

814 Toliau pateikiamas atskirų sandorių tipų apibūdinimas paimtas iš De Weijs, R. J., *supra* note 782, p. 220.

815 Nors pavadinimai Nyderlandai, Olandija ir Nyderlandų Karalystė turi skirtingas reikšmes, šiame tyrime Nyderlandų ir Olandijos pavadinimai vartojami kaip sinonimai, turint omenyje Nyderlandų Karalystę.

CK yra padaręs didžiulę įtaką LR CK normų kūrimo procese[816], įskaitant tai, jog dalis nuostatų, reglamentuojančių sandorių negaliojimo padarinius, buvo perkelta iš Olandijos teisės[817]. Tyrimo autorė tikisi, kad šios valstybės teisės analizė padės atskleisti pirminių *actio Pauliana* instituto normų esmę. Anglija ir JAV, kaip bendrosios teisės tradicijos valstybės, lyginamajai analizei pasirinktos dėl to, kad, kaip minėta pirmiau, sandorių nuginčijimo ieškinių[818] aspektu Anglijos teisės[819] normos doktrinoje yra laikomos atspindinčiomis palankumą skolininkui, o JAV teisės normos apibūdinamos kaip palankios kreditoriui (t. y. siekiant detaliau atskleisti tuos palankumo požymius).

Tarptautinės privatinės teisės klausimai, kylantys *actio Pauliana* instituto taikymo srityje, darbe nagrinėjami tik fragmentiškai. Šiame tyrime įprastai laikoma, kad ginčijamam sandoriui ir *actio Pauliana* pagrindu reiškiamam reikalavimui taikytina tos pačios (t. y. tyrime konkrečiu atveju analizuojamos) valstybės materialioji ir procesinė teisė.

Darbo naujumas. Disertacijos tema yra nauja, nes Lietuvoje nebūta tyrimų, kuriuose, vertinant kreditorių požiūriu, apžvelgiami *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai. Nacionalinės teisės doktrinoje galima rasti vien didaktinio ir praktinio pobūdžio leidinių bei pavienių mokslinių straipsnių, kuriuose daugeliu atvejų pateikiamas tik *actio Pauliana* instituto reglamentavimo aiškinimas (konkretūs teisės mokslo darbai, kuriuose analizuojami tam tikri su disertacinio darbo tema susiję aspektai, aptariami šio darbo dalyje „Tyrimų apžvalga“). Kartu Lietuvos jurisprudencijoje iki šio disertacinio darbo nebuvo analizuojama, ar nacionalinis reguliavimas užtikrina dviejų tipų eilinių kreditorių, kurių lūkesčiai procese, vykstančiame pauliškojo ieškinio pagrindu, yra kardinaliai priešingi (t. y. *actio Pauliana* pareiškusio eilinio kreditoriaus kaip ieškovo ir ginčijamą sandorį su skolininku sudariusio kito eilinio jo kreditoriaus kaip atsakovo), interesų pusiausvyrą.

Tyrimo tikslas – vertinant per eilinių kreditorių priešingų interesų pusiausvyros užtikrinimo prizmę, atskleisti Lietuvos teisėje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminius aspektus ir pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai. Tyrimo tikslui įgyvendinti keliami tokie tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti *actio Pauliana* institutą kaip kreditorių, kurių reikalavimai kildinami iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonę, atskleidžiant jos paskirtį bei parodant pauliškojo ieškinio ordinariniame procese ir kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* skirtumus.

---

816 Graziano, G., *et. al.* The Impact of the Comparative Method on Lithuanian Private Law. *European Review of Private Law* [interaktyvus]. 2013, 21(4): 972, 974 [žiūrėta 2016-12-30]. <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:44668>.

817 Mikelėnas, V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos.* Justitia: Vilnius, 2007, p. 40.

818 Sandorių nuginčijimo ieškiniais apibendrintai vadinami atskirų valstybių teisėje egzistuojantys institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti. Apie tai plačiau rašoma disertacijos 1.1. poskyryje.

819 Tyrime šia sąvoka turima omenyje Jungtinės Karalystės Anglijos ir Velso (angl. *England and Wales*) jurisdikcijų teisė.

2. Lyginamuoju aspektu tiriant *actio Pauliana* ir jo analogų reglamentavimo bei taikymo ordinariniame procese ir bankroto procese ypatumus, egzistuojančius Anglijos, JAV, Nyderlandų ir Lietuvos teisėje, išryškinti *actio Pauliana* instituto reguliavimo ir taikymo nacionalinėje teisėje specifiškumą.
3. Pagrįsti aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* taisyklių pirmenybiniams sandoriams ginčyti ir taisyklių skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti poreikį, taip pat atskleisti minėtų taisyklių neapibrėžtumo nacionalinėje teisėje problematiką.
4. *Actio Pauliana* instituto taikymą komerciniuose sutartiniuose santykiuose Lietuvoje įvertinti iš pauliškąjį ieškinį inicijavusio eilinio kreditoriaus ir ginčijamu sandoriu skolininko turtą įgijusio kito eilinio skolininko kreditoriaus, kaip atsakovo, perspektyvų, nustatant šių asmenų interesų pusiausvyros neužtikrinimo atvejus.
5. Nubrėžti gaires esamų *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų Lietuvoje tobulinimui, siekiant efektyviau užtikrinti pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kai jis yra vienas iš skolininko kreditorių, interesų.

Tyrimo reikšmė. Disertacinio darbo reikšmę galima atskleisti teoriniu ir įvairiais praktiniais aspektais.

Kadangi *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai klausimai Lietuvos teisėje sistemiškai tiriami pirmą kartą, atsiranda galimybė pašalinti nacionalinės teisės doktrinos kompleksinių tyrimų šiuo klausimu stoką. Be to, šis tyrimas galėtų būti naudingas ir asmenims bei institucijoms, rinksiančioms medžiagą Lietuvos teisės atspindėjimui normų, kurios reglamentuoja sandorių nuginčijimo ieškinius, derinimo Europos Sąjungos mastu procese (jau kurį laiką vyksta debatai ir atsiranda iniciatyvų dėl bendrų minimalių standartų, susijusių su bankroto proceso metu kreditorių ginčytinais skolininko nesąžiningais sandoriais, Europos Sąjungoje įtvirtinimo[820]).

820 Šiuo aspektu paminėtina: a) Europos Sąjungos vidaus politikos generalinio direktorato (angl. *Directorate-General for Internal Policies*) prašymu autorių grupės iš INSOL Europe 2010 m. parengta ataskaita, kurioje buvo analizuota, kurie europiniai bankroto įstatymai yra tinkami derinti. Vienas iš atrinktų klausimų – taisyklės, susijusios su kreditoriams žalingų sandorių pripažinimu niekiniais, nuginčytinais ar nevykdytinais (*Harmonisation of Insolvency Law at EU Level* [interaktyvus]. Brussels: European Parliament, 2010 [žiūrėta 2015-10-25]. <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/empl_study_insolvencyproceedings_/empl_study_insolvencyproceedings_en.pdf>); b) Europos Sąjungos vidaus politikos generalinio direktorato prašymu D. F. Fritz 2011 m. parengta ataskaita, kurioje detaliau analizuotos sandorių nuginčijimo ieškinių harmonizavimo Europos Sąjungos mastu perspektyvos (*Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts* [interaktyvus]. Brussels: European Parliament, 2011 [žiūrėta 2015-10-25]. <www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201106/20110622ATT22311/20110622ATT22311EN.pdf>); c) Europos Parlamento 2011 m. lapkričio 15 d. rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis, kurioje siūloma esminius bankroto teisės klausimus ES mastu derinti penkiose srityse, iš kurių viena – sandorių nuginčijimo ieškiniai (*European Parliament resolution of 15 November 2011 with recommendations to the Commission on insolvency proceedings in the context of EU company law* [interaktyvus]. Brussels: European Parliament, 2011 [žiūrėta 2015-10-25]. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0484+0+DOC+XML+V0//EN>); d) INSOL International 2014 m. išleista knyga „The Avoidance of Antecedent Transactions and Cross-border Insolvency“, kurioje, be kita ko, nurodomos galimos bendro europinio požiūrio dėl sandorių nuginčijimo ieškinių

Pažymėtina ir šio tyrimo praktinė reikšmė. Mokslinis darbas turėtų būti naudingas ir teisėkūros subjektams, ir teisės taikytojams. Įstatymų leidėjui tyrimo rezultatai turėtų būti reikšmingi dėl disertacijoje pateikiamų rekomendacijų, nurodančių galimas *actio Pauliana* instituto Lietuvoje teisinio reglamentavimo tobulinimo kryptis. Darbe pateikta analizė ir jos rezultatai, savo ruožtu, turėtų padėti iš komercinių sutartinių santykių kylančius ginčus pauliškojo ieškinio pagrindu sprendžiantiems teisėjams išsamiau pagrįsti ir paaiškinti motyvus, kodėl tam tikros *actio Pauliana* instituto viseto sąlygos įprastame civiliniame procese ir bankroto procese taikomos ar netaikomos. Tai leistų formuoti tokią nacionalinių teismų praktiką, kuria būtų efektyviau nei dabar užtikrinama skolininko, kreditoriaus ir skolininko turtą įgijusio trečiojo asmens, kai jis yra vienas iš skolininko kreditorių, interesų pusiausvyra. Tokios pasekmės neabejotinai darytų teigiamą įtaką ir verslo sutartiniams santykiams. Be to, darbas turėtų būti aktualus dėstant civilinės, verslo, sutarčių ir bankroto teisės disciplinas.

Disertacinis darbas turėtų būti naudingas ir praktinėje verslo teisės veikloje. Šio tyrimo rezultatai padės komercinių sutartinių santykių šalims ir jų teisiniams patarėjams aiškiau nustatyti teisines problemas ir sudaryti tokius sandorius, kurių vėlesnio nuginčijimo *actio Pauliana* instituto pagrindu rizika bus mažesnė. Kartu tyrimo rezultatai turėtų padėti suinteresuotoms šalims tinkamiau atskleisti ir argumentuoti savo pozicijas *actio Pauliana* bylose.

Atsižvelgiant į aptartą tiriamosios darbo problemos aktualumą, naujumą ir autorės išskirtus reikšmingiausius temos aspektus, formuluojami šie ***ginamieji disertacijos teiginiai***:

1. *Actio Pauliana* institutas Lietuvoje nėra efektyvi eilinių kreditorių interesų gynimo priemonė, ypač bankroto procese.
2. LR CK 6.66 straipsnio normose reikalinga įtvirtinti aiškią takoskyrą tarp *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, ir sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti.
3. Pirmenybinių sandorių ginčijimo įprastame civiliniame procese galimybė Lietuvoje turėtų būti panaikinta.
4. LR CK 6.66 straipsnio normose reikalinga numatyti būsimų skolininko kreditorių interesų gynimo galimybę tais atvejais, kai *actio Pauliana* institutas pasitelkiamas skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti.
5. *Actio Pauliana* instituto reglamentavimas ir aiškinimas Lietuvoje turėtų ginti sandorius, kurių pagrindu su finansiniais sunkumais susiduriantis skolininkas gauna naudą, nes ir toliau tiekiamos jo verslui reikalingos prekės ar teikiamos paslaugos.

Disertacinio darbo struktūrą nulėmė suformuluoti uždaviniai. Tyrimą sudaro įvadas, trys dėstomosios-tiriamosios dalies skyriai, išvados ir pasiūlymai bei rekomendacijos.

„sudedamosios dalys“; e) Europos Komisijos Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinio direktorato (angl. *Directorate-General for Justice and Consumers*) iniciatyva Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų 2015 m. atliktas tyrimas, kuriame pasisakoma už sandorių nuginčijimo ieškinių tam tikrais aspektais derinimą Europos Sąjungos mastu (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices* [interaktyvus]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016 [žiūrėta 2017-10-04]. <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency/insolvency_study_2016_final_en.pdf>).

Pirmasis disertacinio darbo skyrius skirtas *actio Pauliana* institutui, kaip kreditorių, kurių reikalavimai kildinami iš komercinių sutartinių santykių, teisių gynimo priemonei atskleisti. Skyriuje pirmiausia aptariamos *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose prielaidos. Toliau, siekiant atskleisti pauliškojo ieškinio paskirtį, apžvelgiama *actio Pauliana* instituto vystymosi raida. Paskui, siekiant parodyti pauliškojo ieškinio ordinariniame procese bei bankroto procese skirtumus, analizuojamas bankrotas kaip kolektyvinė skolininko turto paskirstymo jo kreditoriams schema, kreditorių lygiateisiškumas bankroto procese ir *actio Pauliana* instituto aspektu. Taip pat apžvelgiama konkuruojančių interesų bankroto procese įvairovė, kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* analizuojamas eilinių kreditorių bei su skolininku susijusių asmenų požiūriu.

Antrasis disertacinio darbo skyrius skiriamas pagrįsti poreikį *actio Pauliana* instituto normose įtvirtinti aiškią atskirtį tarp *actio Pauliana* taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti. Skyriaus pradžioje aptariami pirmenybinių sandorių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo motyvai, atskleidžiantys reikšmingus šių dviejų tipų sandorių skirtumus. Tuomet apžvelgiami tokių sandorių ginčijimo *actio Pauliana* ar jo analogų pagrindu ordinariniame procese ir bankroto procese ypatumai, egzistuojantys Anglijos, JAV, Nyderlandų teisėje. Toliau aptariamas *actio Pauliana* institutas Lietuvos teisėje, taip pat, lyginant su tyrime analizuotomis užsienio jurisdikcijomis, išryškinamas nacionalinio reguliavimo specifiškumas: Lietuvoje nėra aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti. Paskui atliekama *actio Pauliana* ir jo analogų taikymo padarinių kreditoriui ir skolininko kontrahentui pagal Anglijos, JAV, Olandijos ir Lietuvos teisės normas lyginamoji analizė. Toliau darbe nagrinėjama aiškios atskirties nebuvimo tarp *actio Pauliana* taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, Lietuvos teisėje problematika (bei konstatuojamas poreikis *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygas Lietuvoje skaidyti pagal kreditoriams žalingų sandorių kategorijas). Galiausiai aptariami sandorių, turinčių tarptautinį elementą, ginčijimo sunkumai, kuriuos lemia teisės normų, atskirose valstybėse reglamentuojančių kreditoriams žalingų sandorių ginčijimą, skirtumai.

Trečiasis disertacinio darbo skyrius skirtas *actio Pauliana* instituto nacionalinėje teisėje reglamentavimui įvertinti, žvelgiant pauliškąjį ieškinį pareiškusio eilinio kreditoriaus ir ginčijamą sandorį sudariusio skolininko kontrahento, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, interesų požiūriu. Analizuojant pauliškąjį ieškinį iš jį pareiškusio eilinio kreditoriaus perspektyvos, pirmiausia aptariamos prielaidos kreditoriui pasitelkti *actio Pauliana* savo interesams ginti. Tuomet apžvelgiamos būsimų skolininko kreditorių galimybės pasitelkti pauliškąjį ieškinį savo interesams ginti, taip pat atskleidžiamos ieškovui *actio Pauliana* byloje tenkančios įrodinėjimo naštos lemiamos problemos. Analizuojant pauliškąjį ieškinį iš ginčijamą sandorį sudariusio skolininko kontrahento, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, perspektyvos, apžvelgiama trečiojo asmens sąžiningumo kriterijaus, taikant LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtintą *actio Pauliana* institutą, apibrėžties problematika, atskleidžiama kreditorių lygiateisiškumo principo tinkamo supratimo

svarba. Galiausiai pateikiamos gairės, kaip turėtų būti tobulinamos esamos *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos Lietuvoje, siekiant efektyviau užtikrinti pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kai jis yra vienas iš skolininko kreditorių, interesų.

Tyrimo pabaigoje formuluojamos pagrindinės išvados ir pateikiami teisės aktų tobulinimo pasiūlymai bei rekomendacijos.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Dalis šio tyrimo rezultatų buvo pristatyta:

1. 2012 m. birželio 6 d. Mykolo Romerio universiteto Doktorantų draugijos organizuotoje jaunųjų tyrėjų konferencijoje „Socialinių transformacijų raiška" skaitytas pranešimas lietuvių kalba „*Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai". Jo pagrindu parengtas straipsnis išspausdintas šios konferencijos oficialiame recenzuojamame mokslo darbų rinkinyje[821];
2. 2012 m. spalio 25–26 d. Mykolo Romerio universitete vykusioje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Socialinės inovacijos: teorinės ir praktinės įžvalgos (SOCIN)" skaitytas pranešimas lietuvių kalba „*Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva". Jo pagrindu parengtas straipsnis išspausdintas šios konferencijos oficialiame recenzuojamame mokslo darbų rinkinyje[822];
3. 2013 m. birželio 5–6 d. Mykolo Romerio universiteto Doktorantų draugijos organizuotoje tarptautinėje jaunųjų tyrėjų konferencijoje „Socialinių transformacijų raiška 2013" skaitytas pranešimas anglų kalba „Preference given to one of the creditors as a condition of the *Actio Pauliana*: controversial aspects of the interpretation of the third person's dishonesty in rulings of the national case law" (liet. „Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika"). Jo pagrindu parengtas straipsnis išspausdintas Mykolo Romerio universiteto mokslo darbų leidinyje „Jurisprudencija: mokslo darbai"[823].

Tyrimo rezultatai 2018 m. birželio 12 d. apsvarstyti ir aprobuoti Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės instituto posėdyje.

---

821 Daubarienė, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai. *Socialinių transformacijų raiška: konferencijos straipsnių leidinys* [interaktyvus]. Vilnius, 2012: 62–74 [žiūrėta 2018-09-26]. <https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB3072825&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=eLABa&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Daubarien%C4%97&sortby=rank&facet=creator,include,Daubarien%C4%97,%20Ilma&offset=0>.

822 Daubarienė, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva. *Societal innovations for global growth: research papers* [interaktyvus]. Vilnius, 2012, 1(1): 140–155 [žiūrėta 2017-01-13]. <http://socin2012.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/01/A_2012-12-261.pdf>.

823 Daubarienė, I. Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika. *Jurisprudencija: mokslo darbai* [interaktyvus]. Vilnius, 2015, 22(2): 340–359 [žiūrėta 2017-01-13]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4287/4009>.

TYRIMŲ APŽVALGA

Lietuvos jurisprudencijoje iki šio disertacinio darbo nebūta tyrimų, kuriuose *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai būtų apžvelgiami iš dviejų tipų eilinių kreditorių (kurių lūkesčiai procese, vykstančiame pauliškojo ieškinio pagrindu, yra kardinaliai priešingi) interesų pusiausvyros užtikrinimo perspektyvos: nacionalinės teisės doktrinoje galima rasti vien didaktinio ir praktinio pobūdžio leidinių bei pavienių mokslinių straipsnių, kuriuose daugeliu atvejų pateikiamas tik *actio Pauliana* instituto reglamentavimo aiškinimas. Šiuo aspektu minėtina D. Ambrasienės ir S. Cirtautienės straipsnis „Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose“[824], kuriame, be kita ko, analizuotas ir *actio Pauliana* institutas bei autorių pasisakyta, jog kreditoriaus teisės neturėtų būti suabsoliutinamos, t. y. kreditoriams neturėtų būti suteikiama privilegijų skolininko ir trečiojo asmens atžvilgiu; D. Augaitės straipsnis „*Actio Pauliana*“[825], kuriame nagrinėti LR CK įtvirtinto *actio Pauliana* instituto reglamentavimo ypatumai, jo taikymo bendrosios sąlygos, sandorio pripažinimo negaliojančiu sukeliami teisiniai padariniai skolininkui ir tretiesiems asmenims; bei V. Mikuckienės straipsnis „Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese“[826], pateikęs kreditorių teisių įgyvendinimo bankroto procese analizę. Kalbant apie 2008–2010 m. finansų krizės ir pokrizinį laikotarpį, paminėtinas autorių kolektyvo išleistas bankroto teisės vadovėlis, kuriame apžvelgiamos ir kreditorių teisės[827], taip pat *actio Pauliana* instituto taikymo bankroto bylose ypatumai[828]; R. Joskaudienės knyga „Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai“, kurioje rašoma apie *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumus[829]; bei autorių kolektyvo išleista mokslo studija „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų“, kurioje L. V. Papirtis ir I. Karulaitytė-Kvainauskienė analizuoja kreditoriaus interesų gynimo aspektus ir, be kita ko, aprašo *actio Pauliana* instituto reglamentavimą Lietuvos teisėje[830]. Pačių komercinių sutartinių santykių ypatumus savo disertacijoje analizavo V. Budreckienė[831].

Šioje disertacijoje ne tik parodoma, koks yra *actio Pauliana* institutas, taikant jį komerciniuose sutartiniuose santykiuose, teisinis reguliavimas Lietuvoje, bet ir jis palyginamas su kitų, senesnes teisės tradicijas nei Lietuva turinčių valstybių – Anglijos, JAV ir Nyderlandų – teisėje

824 Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2003, 37(29): 50–58 [žiūrėta 2016-01-30]. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/a0c/006_ambrasiene_cirtautiene.pdf>.

825 Augaitė, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2004, 55(47): 5–18 [žiūrėta 2016-01-30]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3231>.

826 Mikuckienė, V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija* [interaktyvus]. Vilnius, 2005, 77(69): 33–40 [žiūrėta 2016-01-30]. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/48a/005_mikuckiene.pdf>.

827 Kavalnė, S., *et al. Bankroto teisė. Pirmoji knyga.* Vilnius: Justitia, 2009, p. 249–251.

828 Kavalnė, S., *et al. Bankroto teisė. Antroji knyga.* Vilnius: Justitia, 2011, p. 181–187.

829 Joskaudienė, R. *Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai.* Vilnius: Eugrimas, 2012, p. 94–114.

830 Papirtis, L. V.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I., *supra* note 796, p. 737–774.

831 Budreckienė, V. *Teisminės komercinių sutarčių turinio kontrolės ribos.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.

egzistuojančiais institutais, skirtais kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti. Be to, tyrime vertinama, ar pauliškasis ieškinys Lietuvos teisėje leidžia eiliniams kreditoriams efektyviai apginti savo interesus skolininko atžvilgiu. Kartu analizuojama, ar nacionalinis reguliavimas užtikrina dviejų tipų eilinių kreditorių, t. y. pauliškąjį ieškinį pateikusio eilinio kreditoriaus kaip ieškovo ir ginčijamą sandorį su skolininku sudariusio kito eilinio jo kreditoriaus kaip atsakovo, interesų pusiausvyrą. Taigi, ši disertacija aptartus negausius LR CK 6.66 straipsnyje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto tyrimus savotiškai pratęsia ir papildo. Be to, nurodo problemas ir, siūlydama jų sprendimo būdus, nubrėžia gaires esamoms *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygoms Lietuvoje tobulinti.

Užsienio autorių publikacijų temomis, analizuojančiomis *actio Pauliana* institutą ar jo analogus, gerokai daugiau: yra ir tyrimų, atliktų vienos valstybės mastu, ir lyginamųjų studijų. Be to, daugelyje jų aptariamos šių institutų taikymo problemos. Tiesa, didžioji dalis tokių tyrimų susiję su sandorių nuginčijimo ieškinių taikymu bankroto[832] procese. Galima priežastis, kodėl *actio Pauliana* instituto taikymo ordinariniame procese aspektai autorių menkai analizuojami, yra ta, kad kai kuriose valstybėse *actio Pauliana* instituto normos taikomos ne kaip individualus ieškinys, o tik kaip kolektyviniai (t. y. administratoriaus, atstovaujančio visiems nemokaus skolininko kreditoriams) veiksmai, atliekami pradėjus teisines skolininko nemokumo procedūras. Nors tuose tyrimuose Lietuvos teisės problemos analizuotos nebuvo[833], jie šiam darbui reikšmingi lyginamuoju aspektu. Kaip žinome, tam, kad atskleistume tikrąjį tyrinėjamų teisės normų turinį ir tai, kaip tos normos suprantamos, aiškinamos ir taikomos konkrečiose valstybėse, būtina remtis užsienio teisės doktrina.

832 Paminėtina, kad užsienio teisės literatūroje sąvoka „bankrotas“ dažniausiai vartojama plačiąja prasme, t. y. kaip sinonimas apibūdinant valstybės reguliuojamą skolų atgavimo procesą. Tačiau šio proceso teisinio reguliavimo apimtis ir sukeliami padariniai įvairiose valstybėse reglamentuojami skirtingai, atsižvelgiant, ar tai bankroto procesas (angl. *bankruptcy* / *bankruptcy proceedings*), ar nemokumo procesas (angl. *insolvency proceedings*). Minėtų sąvokų skirtumas tas, kad nemokumo procesas apima ne tik bankroto procesą, t. y. procedūras, kurios skirtos įmonei likviduoti ir kreditorių reikalavimams patenkinti, bet ir procedūras skolininko mokumui atkurti. Be to, tokios procedūros gali vykti ir teismine, ir neteismine tvarka. Nemokaus skolininko atžvilgiu teismo vykdomų procedūrų, kurių tikslas yra patenkinti kreditorių reikalavimus iš skolininko turto likviduojant skolininką, visuma suprantama kaip bankroto procesas. Vis dėlto reikia pažymėti, kad toks apibendrinimas gana sąlyginis, nes įvairių valstybių teisėje galima rasti išimčių, kurias lemia skirtingos teisės sistemos ir teisinės tradicijos (Čiricaitė, R. *Tarptautinio bankroto proceso aspektų teisinis reguliavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, p. 23–24, 27).

833 Išskyrus Europos Komisijos Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinio direktorato iniciatyva Lidso universiteto Teisės fakulteto mokslininkų komandos (G. McCormack, A. Keay, S. Brown ir J. Dahlgreen) atliktą nemokumo teisės nuostatų lyginamąjį tyrimą Europos Sąjungos mastu, į kurio analizuotų klausimų ratą pateko ir sąlygos, kuriomis gali būti ginčijami kreditoriams žalingi sandoriai (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 820). Minėtiems mokslininkams talkino tarptautinė konsultantų grupė bei 28 valstybių narių ir dviejų lyginamųjų valstybių, nepriklausančių ES, t. y. Norvegijos ir JAV, mokslininkai, pateikę atsakymus į klausimyno klausimus apie jų reziduojamų valstybių teisės normas atitinkamose nemokumo teisės srityse. Į klausimus apie Lietuvos teisės normas atsakė dr. L. Aleknaitė-Van der Molen iš Kazimiero Simonavičiaus universiteto. Be to, šio tyrimo pagrindu buvo išleista knyga, kurioje irgi fragmentiškai aptariamos Lietuvos teisės normos kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo srityje (McCormack, G.; Keay, A.; Brown, S. *European Insolvency Law: Reform and Harmonization.* Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2017).

Analizuojant šiame darbe lyginamuoju aspektu tiriamose Anglijos, JAV ir Nyderlandų teisės normose įtvirtintą institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, reguliavimą, pasitelkiami aktualūs ir pavienių autorių darbai, ir atitinkamos aprašomojo pobūdžio lyginamosios studijos.

Anglijos teisę kreditoriams žalingų sandorių nuginčijimo srityje išsamiai analizavo R. Parry su kitais autoriais (J. Ayliffe'u, S. Allen'u, S. Shivji)[834], J. Armour'as su kitais autoriais (M. Bridge, A. Walters'u)[835]. Esminius šios temos aspektus – *pari passu* principą, sandorius, sudarytus mažesne nei rinkos verte, pirmenybinius sandorius ir kt., aptarė R. Goode'as[836], R. J. Mokal'as[837], A. Keay su kitais autoriais (L. Doyle, P. Walton'u)[838], V. Finch[839].

JAV teisėje apie sandorių nuginčijimo ieškinius bankroto procese rašė T. H. Jackson'as[840], D. G. Carlson'as[841], B. A. Blum'as[842], D. G. Epstein'as[843]. Minėtų ieškinių reglamentavimo įstatymo galios aktais ordinariniame procese ir bankroto procese pokyčius analizavo K. C. Kettering'as[844], o praktinį taikymą – J. Stein'as[845], P. Sinclair'as[846].

834 Parry, R., *et al. Transaction avoidance in insolvencies.* Oxford: Oxford University Press, 2011.

835 Armour, J.; Bennett, H. (editors). *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency.* Oregon: Hart Publishing, 2003.

836 Goode, R. *Goode on commercial law.* London: Penguin, 2010; Goode, R. *Principles of corporate insolvency law.* London: Sweet & Maxwell, 2011.

837 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application.* Oxford: Oxford University Press, 2005; Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth. *Cambridge law journal* [interaktyvus]. 2001, 60(3): 581–621 [žiūrėta 2016-09-14]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=303739>.

838 Doyle, L.; Keay, A. *Insolvency legislation: annotations and commentary.* Bristol: Jordan Publishing Limited, 2005; Keay, A.; Walton, P. *Insolvency Law. Corporate and Personal.* Bristol: Jordan Publishing, 2008.

839 Finch, V. *Corporate insolvency law: perspectives and principles.* Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

840 Jackson, T. H. Bankruptcy, non-bankruptcy entitlements, and the creditors' bargain. *Yale Law Review* [interaktyvus]. 1982, 91(5): 857–907 [žiūrėta 2016-09-14]. <http://www.jstor.org/stable/796070>; Jackson, T. H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law.* Cambridge: Harvard University Press, 1986.

841 Carlson, D. G. Philosophy in Bankruptcy. *Michigan Law Review.* 1987, 85: 1341–1389; Carlson, D. G., *supra* note 790, p. 643–683.

842 Blum, B. A. *Bankruptcy and debtor / creditor: examples & explanations.* New York: Aspen Publishers, 2010.

843 Epstein, D. G., *et. al. Bankruptcy materials and cases.* St. Paul, MN: Thomson/West, 2010.

844 Kettering, K. C. Codifying a Choice of Law Rule for Fraudulent Transfer: A Memorandum to the Uniform Law Commission. *American Bankruptcy Institute Law Review* [interaktyvus]. 2011, 19: 319–359 [žiūrėta 2017-10-08]. <https://ssrn.com/abstract=1920512>; Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act; or, the 2014 Amendments to the Uniform Fraudulent Transfer Act. *Business Lawyer* [interaktyvus]. 2015, 70: 777–834 [žiūrėta 2016-10-10]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2541949#>.

845 Stein, J. Asset Protection May Risk Fraudulent Transfer Violations. *Estate Planning* [interaktyvus], 2010, 8(37): 12–20 [žiūrėta 2016-05-12]. <https://maximumassetprotection.com/uploads/articles/Article_Estate_Planning_2010_August.pdf>; Stein, J. Practical Primer and Radical Approach to Asset Protection. *Estate Planning* [interaktyvus], 2011, 6(38): 21–29 [žiūrėta 2016-05-12]. <https://maximumassetprotection.com/uploads/articles/Article_Practical_Primer_and_Radical_Approach_to_Asset_Protection_2011_June.pdf>.

846 Sinclair, P. The sad tale of fraudulent transfers. The unscrupulous are rewarded and the diligent are punished. *American Bankruptcy Institute Journal* [interaktyvus]. 2009, 28(3) [žiūrėta 2013-03-11]. <http://www.polsinelli.com/files/upload/TheSadTaleofFraudulentTransfers%20ABI.pdf>.

Apie *actio Pauliana* institutą Nyderlandų teisėje rašė R. D. Vriesendorp'as ir F. P. Van Koppen'as[847], šio instituto taikymo bankroto procese ypatumus nagrinėjo P. J. M. Declercq[848]. Disertacijas, analizuojančias *actio Pauliana* instituto Olandijoje reglamentavimą ir jo probleminius aspektus, yra parengę ir apgynę G. Van Dijck'as (autorius disertacijoje daro išvadą, kad institutas Nyderlanduose turi problemų, kurios daugiausia susijusios su pačiomis *actio Pauliana* instituto taisyklėmis)[849], taip pat R. J. De Weijs'as (analizuojant Nyderlandų teisėje egzistuojantį *actio Pauliana* institutą ir jo analogus, egzistuojančius Anglijos ir Vokietijos teisėje, autoriaus disertacijoje iš esmės tirta, ar įmanomas *actio Pauliana* instituto teisinis reglamentavimas, pagrįstas vien objektyviaisiais ar vien subjektyviaisiais kriterijais)[850].

Kalbant apie bendro pobūdžio lyginamąsias studijas, analizuojančias *actio Pauliana* institutą ar jo analogus, minėtini A. Vaquer'io straipsniai[851], kuriuose aiškinamasi, ar *actio Pauliana* yra teisės gynimo būdas, paplitęs visose Europos teisinėse sistemose, ir ar tarp tų teisės normų egzistuoja kokių bendrumų; I. Pretelli straipsnis[852], apžvelgiantis *actio Pauliana* instituto taikymą kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo procedūrų, peržengiančių vienos valstybės ribas, ir teisinių kolizijų atvejais; taip pat U. Göranson'o straipsnis, kuriame analizuojamas *actio Pauliana* instituto ordinariniame procese Europoje taikymas[853].

Kalbant apie lyginamąsias studijas, tyrusias kurią vieną ar kelias iš šioje disertacijoje aptariamų jurisidikcijų, paminėtinos Europos Parlamento ir Europos Komisijos inicijuotos lyginamosios studijos, analizavusios Europos Sąjungos valstybių narių teisės normas kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo srityje[854]. Taip pat išskirtinas A. Boraine atliktas bendrosios teisės tradicijos (t. y. Anglijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų), kontinentinės teisės tradicijos (t. y. Nyderlandų ir Vokietijos) ir mišrios teisės tradicijos (t. y. Pietų Afrikos

847 Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P. Transactional Avoidance in the Netherlands. *International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2000, 9: 47–64 [žiūrėta 2014-03-18]. <https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1107(200021)9:1<47::AID-IIR64>3.0.CO;2-W>.

848 Declercq, P. J. M. *Netherlands Insolvency Law: The Netherlands Bankruptcy Act and the Most Important Legal Concepts.* T. M. C. Asser Press, 2002.

849 Van Dijck, G. De *Faillissementspauliana: Revisie van enn Relict* [interaktyvus]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2006 [žiūrėta 2012-10-20]. <https://pure.uvt.nl/portal/files/785633/Dissertatie_Van_Dijck__De_Faillissementspauliana_-_Revisie_van_een_Relict_.pdf>.

850 De Weijs, R. J. *Faillissementspauliana, insolvenzanfechtung & transaction avoidance in insolvencies: naar een geobjectiveerde regeling van schuldeisersbenadeling* [interaktyvus]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 2010 [žiūrėta 2015-10-15]. <https://pure.uva.nl/ws/files/1543835/75493_13.pdf>.

851 Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law. *New features in contract law.* München: Sellier European Law Publishers, 2007, p. 421–439; Vaquer, A. From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action. *Regional private laws and codification in Europe.* Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 199–220.

852 Pretelli, I., *supra* note 788, p. 589–640.

853 Göranson, U. *Actio Pauliana* Outside Bankruptcy and the Brussels Convention. *Netherlands International Law Review* [interaktyvus]. 1992, 39(1): 89–104 [žiūrėta 2016-10-15]. <https://doi.org/10.1017/S0165070X00035385>.

854 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 820; *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 820.

ir Indijos) valstybėse egzistuojančių teisės institutų, skirtų kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, lyginamasis tyrimas[855]. Be to, paminėtinas G. Van Dijck'o straipsnis[856], kuriame pateikiama Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose atliktų empirinių teisės tyrimų apie kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo srityje egzistuojančias praktines problemas rezultatų lyginamoji apžvalga. Itin daug dėmesio įvairiems su sandorių nuginčijimo ieškiniais, ypač taikytinais bankroto procese, susijusiems klausimams savo straipsniuose (juose daugiausia analizuojamas *actio Pauliana* instituto ar jo analogų taikymas Olandijos, Anglijos ir Vokietijos teisėje) yra skyręs R. J. De Weijs'as[857]. Įmonių kreditorių apsaugos klausimų, tarp jų ir kreditoriams žalingų sandorių ginčijimo reglamentavimo Anglijos ir Vokietijos teisėje, kompleksinę analizę savo knygoje yra pateikęs Th. Bachner'is[858].

855 Boraine, A. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview. *INSOL Technical Papers Series Issue* [interaktyvus]. London, 2008, 7 [žiūrėta 2013-05-30]. <http://www.insol.org/TechnicalSeries/pdfs/TechnicalSeriesIssue7.pdf>.

856 Van Dijck, G. Comparing empirical results of transaction avoidance rules studies. *International Insolvency Review* [interaktyvus]. 2008, 17: 123–141 [žiūrėta 2012-04-09]. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/iir.158/pdf>.

857 De Weijs, R. J., *supra* note 782, p. 219–244; De Weijs, R. J. Harmonisation of European Insolvency Law and the Need to Tackle Two Common Problems: Common Pool & Anticommons. *Amsterdam Law School Research Paper* [interaktyvus]. Amsterdam, 2011, 2011-44 [žiūrėta 2016-11-15]. <https://ssrn.com/abstract=1950100>; De Weijs, R. J., *et al.* Financing in Distress Against Security from an English, German and Dutch Perspective: A Walk in the Park or in a Mine Field? *Amsterdam Law School Research Paper* [interaktyvus]. Amsterdam, 2011, 2011-45 [žiūrėta 2013-12-15]. <https://ssrn.com/abstract=1950126>; De Weijs, R. J.; Breeman, M. S. Comi-migration: use or abuse of European insolvency law? *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2015, 11(4): 496–530 [žiūrėta 2017-01-25]. <https://doi.org/10.1515/ecfr-2014-0495>; kt.

858 Bachner, Th. *Creditor Protection in Private Companies: Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse.* Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

DARBO METODOLOGIJA

Disertacinio darbo metodologija yra pagrįsta šiuolaikine *hermeneutine* filosofijos tradicija[859], nes, prieš sužinodama naujų faktų apie *actio Pauliana* institutą Lietuvoje, tyrimo autorė jau turėjo išankstinių žinių apie nagrinėjamą objektą bei tam tikrų teorinių prielaidų ir supratimą, nuo kurių neįmanoma atsiriboti. Tyrimą iš esmės grindžiant interpretacijos ir supratimo teorija[860], darbas buvo rengtas vadovaujantis *kokybinės metodologijos* požiūriu[861], atliekant surinktų rašytinių duomenų *kokybinę turinio analizę* ir derinant patirtį su bandymu suprasti prasmes. Atsižvelgiant į suformuotus darbo tikslus ir uždavinius, šiame tyrime autorei interpretuojant tekstą ir gryninant *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminius aspektus, ieškant optimalios pusiausvyros tarp kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų, buvo kompleksiškai taikomi *lyginamasis*, *lingvistinės analizės, istorinis*, *sisteminės analizės*, *dokumentų analizės*, *analitinis-kritinis* teisės aiškinimo metodai.

Lyginamasis metodas, kuris suteikia galimybę pasinaudoti kitų jurisdikcijų patirtimi, ypatingą naudą gaunant tada, kai sprendžiami klausimai, į kuriuos jau buvo atsakyta tose jurisdikcijose[862], disertacijoje taikytas atliekant analizę „kokia teisė yra“; tai yra analizuojant pasirinktų valstybių – Anglijos, JAV ir Nyderlandų – pozityviąją teisę, teismų praktiką ir teisės doktriną konkrečiu aspektu bei vertinant, ar galima ir kiek galima užsienio valstybių teisėje egzistuojančio *actio Pauliana* instituto ar jo analogų tam tikrų reglamentavimo ypatumų recepcija Lietuvoje, atsižvelgiant į nacionalinį teisinį reguliavimą (kartu nepamirštant, kad pats faktas, jog skirtingas verslo ir teisės tradicijas ar net kitokią ekonomikos struktūrą turinčiose valstybėse yra kitoks reguliavimas nei nacionalinėje teisėje, nėra pakankamas pagrindas teigti, kad vienas ar kitas požiūris geresnis). Pasitelkiant šį metodą buvo lyginamos skirtingų valstybių ir teisės tradicijų teisinės konstrukcijos, skirtos kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, padėjusios atskleisti *actio Pauliana* instituto teisinio reglamentavimo Lietuvoje specifiką ir nustatyti universalias šio instituto taikymo nacionalinėje teisėje problemas, kylančias tiek teoriniu lygmeniu, tiek praktiškai.

Lingvistinės analizės metodas taikytas aiškinant teisės normų, teismų sprendimų formuluotes ir atskiras teisės sąvokas.

Istorinis metodas buvo pasitelktas siekiant atskleisti *actio Pauliana* ir *fraudulent conveyance / transactions at an undervalue* bei *preferences* institutų teisinio reglamentavimo ištakas, apžvelgti tuometinį šių institutų turinį ir jų vystymosi iki dabartinėse teisinėse sistemose egzistuojančių modernių tų institutų versijų ypatumus.

---

859 Gadamer, H. G. *Truth and method.* 2nd revised ed. London: Continuum International Publishing Group, 2004; Vaičaitis, V. A. *Hermeneutinė teisės samprata ir konstitucija.* Vilnius: Justitia, 2009.

860 Remiantis R. Dworkin'u ir R. J. Mokal'u, konstruktyvus interpretavimas yra apie tai, kokia teisė „yra“, o ne paprasčiausiai apie tai, kuo ji „turėtų būti“, tačiau mūsų suvokimas, kokia teisė „turėtų būti“, neišvengiamai formuoja mūsų supratimą apie tai, kokia teisė „yra“ (Dworkin, R. *Law's Empire.* Cambridge (Massachusetts) / London (England): Belknap Press of Harvard University Press, 1986, p. 65–69); Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application, supra* note 837, p. 19).

861 Bitinas, B.; Rupšienė, L.; Žydžiūnaitė, V. *Kokybinių tyrimų metodologija.* Klaipėda: S. Jokužio leidyklaspaustuvė, 2008, p. 32–35.

862 Graziano, G., *et. al., supra* note 816, p. 990.

Sisteminės analizės metodas taikytas mokslinių straipsnių, monografijų, studijų procesui skirtų leidinių ir kitų mokslo darbų analizei disertacijos tema, taip pat siekiant įvertinti *actio Pauliana* instituto ir jo analogų ryšį su bankroto teise.

Naudojant *dokumentų analizės* metodą analizuoti Lietuvos, Anglijos, JAV, Nyderlandų norminiai teisės aktai, negriežtosios regioninės ir tarptautinės teisės šaltiniai, orientuoti į teisės normų, reglamentuojančių sandorių nuginčijimo ieškinius, derinimą, taip pat Lietuvos, Anglijos, JAV, Nyderlandų nacionalinių teismų bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bylos.

Naudojantis *analitiniu-kritiniu metodu* pateikta šiandieninio teisinio reguliavimo ir teismų praktikos dėl *actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose kritika, taip pat aptarti galimi nacionalinės pozityviosios teisės trūkumų šioje srityje sprendimo būdai.

Pasirinktų metodų visuma leido disertacinio darbo autorei nagrinėjamu aspektu ištirti *actio Pauliana* instituto taikymą komerciniuose sutartiniuose santykiuose reglamentuojančias teisės normas ir teismų praktiką, identifikuoti probleminius aspektus ir pasiūlyti jų sprendimo būdus. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tyrimo metodai pasirinkti ir taikyti tinkamai.

IŠVADOS

Atliktas tyrimas leidžia konstatuoti, kad iškeltas tikslas buvo pasiektas, užsibrėžti uždaviniai įgyvendinti. Toliau pateikiamos tyrimo išvados, kurios aiškina autorės suformuluotus ginamuosius teiginius, todėl yra suskirstytos išlaikant disertacinio darbo įvade pateiktą ginamųjų teiginių tvarką.

1. **Dėl *actio Pauliana* instituto Lietuvoje kaip eilinių kreditorių interesų gynimo priemonės efektyvumo.**
   Actio Pauliana institutas Lietuvoje šiuo metu nėra optimali eilinių kreditorių interesų gynimo priemonė. Eiliniam kreditoriui *actio Pauliana* pasitelkiant ordinariniame procese, pauliškasis ieškinys įprastai teikiamas tuomet, kai skolininkas jau yra faktiškai nemokus. Dėl to LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių padarinių individualaus kreditoriaus naudai situacijos praktikoje yra retos: ir dėl aplinkybės, kad dar bylinėjimuisi vykstant skolininkui neretai iškeliama bankroto byla, ir dėl aplinkybės, kad tuo atveju, kai *actio Pauliana* pagrindu skolininkui yra grąžinamas jo nesąžiningais veiksmais perleistas turtas, šio turto realizavimo tvarka vyksta laikantis LR CPK nuostatų (t. y. tais atvejais, kai išieškojimas pagal kelių kreditorių reikalavimus nukreipiamas į tą patį turtą, sugrąžintą skolininkui pauliškojo ieškinio pagrindu, pirmumas Lietuvoje yra teikiamas ne *actio Pauliana* inicijavusiam eiliniam kreditoriui, o teisę į išlaikymą, žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo ar maitintojo netekimo atveju turintiems asmenims ir darbuotojams, turintiems iš darbo teisinių santykių atsirandančių reikalavimų). Kolektyvinio pobūdžio *actio Pauliana* eiliniams kreditoriams yra mažai efektyvus, nes *actio Pauliana* instituto taikymas bankroto procese paprastai nelemia eilinių kreditorių reikalavimų patenkinimo: atgautą skolininko turtą skirstant LR ĮBĮ ar LR FABĮ nustatytu reikalavimų tenkinimo eiliškumu, eilinių kreditorių reikalavimai dengiami paskiausiai. Galima manyti, jog galimybės pasitelkti *actio Pauliana* institutą bankroto procese privalumus eiliniam kreditoriui Lietuvoje panaikina ir aplinkybė, kad daugeliui įmonių skolininkių bankrotas yra inicijuojamas pernelyg vėlai, tad per išsitęsusį faktinio nemokumo laiką skolininkai prikaupia papildomų finansinių įsipareigojimų.

2. **Dėl poreikio LR CK 6.66 straipsnio normose įtvirtinti aiškią atskirtį tarp *actio Pauliana* taikymo viseto sąlygų, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, ir sąlygų, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti.**

2.1. Sandoriai, pažeidžiantys skolininko turto vientisumą, ir sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, savo esme yra labai skirtingi, sudaromi esant nevienodoms aplinkybėms. Kadangi šių dviejų tipų sandorių nuginčijimo *actio Pauliana* pagrindu galimybės įtvirtinimą lėmė skirtingi motyvai, *actio Pauliana* instituto normose apibrėžiami kriterijai šių kreditoriams žalingų sandorių pripažinimui negaliojančiais irgi negali sutapti. Visa tai lemia ir pačių taisyklių, reguliuojančių pirmenybių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimą, neišvengiamus skirtumus. O tų skirtingų taisyklių ordinariniame procese ir bankroto procese taikymas, savo ruožtu, sukelia nevienodus teisinius padarinius kreditoriui, skolininkui ir jo kontrahentui.

2.2. Priešingai nei daugumoje šioje disertacijoje analizuotų užsienio jurisdikcijų, Lietuvos teisėje ginčijant sandorius, pažeidžiančius skolininko turto vientisumą, taip pat ginčijant sandorius, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių, pasitelkiamas tas pats *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų visetas. Kurios iš LR CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų faktiškai yra taikomos kiekvienam iš šių dviejų tipų sandorių ordinariniame procese ir bankroto procese ginčyti, galima nustatyti tik atlikus sisteminę aktualios teismų praktikos analizę. Kadangi teismų praktika nėra konstanta, Lietuvoje egzistuoja akivaizdus teisinis neapibrėžtumas dėl pirmenybinių sandorių ir sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, ginčijimo taisyklių.

2.3. LR CK 6.66 straipsnio normose nesant aiškios takoskyros tarp *actio Pauliana* taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų skolininko turto vientisumą pažeidžiantiems sandoriams ginčyti, šių dviejų tipų sandorių ypatumus retkarčiais „pražiūri" net Lietuvos kasacinis teismas (pvz., žr. 4 išvadą). Tai sukuria nepageidaujamą teisinį netikrumą, ypač verslo aplinkoje. Be to, esant tokiai situacijai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika ir pateikti išaiškinimai, taikant *actio Pauliana* institutą komerciniuose sutartiniuose santykiuose, kartais nesudaro sąlygų užtikrinti visų trijų teisinio santykio dalyvių interesų pusiausvyros, ypač pauliškąjį ieškinį pasitelkiant bankroto procese (pvz., žr. 5.1. išvadą).

3. **Dėl galimybės ginčyti pirmenybinius sandorius individualaus kreditoriaus naudai Lietuvos teisėje panaikinimo.**

3.1. Ordinariniame procese nėra mechanizmo, kuris leistų iš pirmenybinio sandorio nuginčijimo gautą naudą paskirstyti visiems nuo to sandorio nukentėjusiems faktiškai nemokaus skolininko kreditoriams. Dėl to daugelis valstybių pirmenybinių sandorių ginčijimo individualaus kreditoriaus naudai galimybės nenumato, t. y. pirmenybių teisės normas leidžia taikyti tik bankroto procese.

3.2. Priešingai nei šioje disertacijoje analizuotose užsienio jurisdikcijose, Lietuvos teisėje nėra ribojama galimybė pirmenybinį sandorį ginčyti ordinariniame procese. Tačiau LR CK 6.66 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų sandorio pripažinimo negaliojančiu materialinių teisinių padarinių tik *actio Pauliana* ieškinį pareiškusio kreditoriaus naudai taikymas neretai lemia vienos pirmenybės pakeitimą kita pirmenybe. Toks nacionalinis reguliavimas, savo ruožtu, sąlygoja, jog pažeidžiami nuginčytą pirmenybinį sandorį su skolininku sudarusio kontrahento ir jo kreditorių interesai, taip pat toje byloje nedalyvavusių kitų to skolininko kreditorių interesai.

4. **Dėl poreikio LR CK 6.66 straipsnio normose numatyti būsimų skolininko kreditorių interesų gynimo galimybę atvejais, kai *actio Pauliana* institutas pasitelkiamas sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti.** Kreditoriai Lietuvoje ne visais atvejais gali pasitelkti *actio Pauliana* institutą, kad apsigintų nuo skolininko nesąžiningumo. Ribojimus kreditoriams lemia pirmoji pauliškojo ieškinio sąlyga „kreditorius turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę", kurią aiškindami nacionaliniai teismai reikalauja, jog pagrįsdamas savo teisių pažeidimą kreditorius įrodytų ir tai, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo. Sandorių, pažeidžiančių skolininko turto vientisumą, aspektu tokie ribojimai laikytini pertekliniais, ypač situacijose, kai neatlygintinius ar kitokius

skolininko mokumo pablogėjimą lėmusius sandorius nesąžiningas skolininkas sudaro ignoruodamas savo būsimų kreditorių interesus ar net sąmoningai siekdamas tokius būsimus kreditorius apgauti.

5. **Dėl poreikio *actio Pauliana* instituto reglamentavimu ir aiškinimu Lietuvoje ginti sandorius, kurių pagrindu su finansiniais sunkumais susiduriantis skolininkas gauna naudą, nes ir toliau yra tiekiamos jo verslui reikalingos prekės ar teikiamos paslaugos.**

5.1. Esamas *actio Pauliana* instituto Lietuvoje reglamentavimas neįtvirtina tinkamos pusiausvyros tarp kreditorių ir su finansiniais sunkumais susiduriančių skolininkų, bandančių išgelbėti savo verslą, ir dėl tokių bandymų sandorius su tais skolininkais sudariusių jų kontrahentų interesų. Priešingai nei šioje disertacijoje analizuotose užsienio jurisdikcijose, Lietuvoje kreditoriai nėra skatinami pratęsti kreditą finansinių sunkumų patiriančioms, bet gyvybingoms įmonėms: jų su tokiais skolininkais sudaryti sandoriai tampa *actio Pauliana* instituto taikiniu ir įprastai yra nuginčijami kaip pirmenybiniai. Toks pauliškojo ieškinio reguliavimas nacionalinėje teisėje akivaizdžiai nedera su šiuolaikinėmis nemokumo teisės reglamentavimo tendencijomis, nes nepadeda išvengti potencialiai gyvybingų įmonių skolininkių bankroto.

5.2. Galimybių apsiginti nuo pauliškojo ieškinio skolininko kontrahentui, kuris yra su skolininku nesusijęs eilinis jo kreditorius, tam tikrose situacijose Lietuvoje faktiškai nėra. Suformuojant trečiojo asmens sąžiningumo kriterijų *actio Pauliana* bylose nacionalinėje teisėje faktiškai įtvirtintas draudimas kreditoriams verslininkams, numanantiems, jog skolininkas yra faktiškai nemokus bei turi kitų kreditorių, siekti savo reikalavimo patenkinimo. Toks reguliavimas iš su skolininku nesusijusio verslininko reikalauja komerciniams sutartiniams santykiams nebūdingo elgesio – pirmiau nei savo reikalavimo patenkinimu rūpintis kitais skolininko kreditoriais, kartu panaikina teisinį tikrumą situacijose, kai kreditorius su faktiškai nemokiu skolininku vykdo įprastas verslo ar finansines operacijas.

5.3. Sandorių nuginčijimas bankroto procese dažnai lemia realias finansines sankcijas skolininko kontrahentui. Be to, kad pastarajam tenka sugrąžinti pauliškuoju ieškiniu nuginčyto sandorio pagrindu iš skolininko gautą naudą, skolininko kontrahentas įprastai neatgauna ir mainais už ją skolininkui perduoto atlygio (įgyja tik atitinkamo dydžio neužtikrintą reikalavimo teisę į nemokų skolininką). Minėtas restitucijos rezultatas, į jį žiūrint su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip eilinio skolininko kreditoriaus, aspektu, kartu lemia papildomą bankrutuojančio skolininko prioritetinių kreditorių padėties pagerinimą to eilinio kreditoriaus sąskaita. Kitaip tariant, sukelia kaip tik tokį rezultatą, kurio pirmenybių teisės normų įtvirtinimu įstatymų leidėjai siekė išvengti.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

Remiantis padarytomis išvadomis, rekomenduojama tobulinti *actio Pauliana* instituto Lietuvoje reglamentavimą:

I. Pakeisti LR CK 6.66 ir 6.67 straipsnius, inkorporuojant esmines šios disertacijos 3.3. poskyryje siūlomas korekcijas.

1.1. Siūloma LR CK 6.66 straipsnio redakcija:

„6.66 straipsnis. Kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius (*actio Pauliana*)

1. Kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti *(actio Pauliana)*. ~~Sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės.~~

2. Sandoris, skolininko sudarytas neatlygintinai ar mažesne nei rinkos verte, pažeidžia to sandorio sudarymo metu buvusių, taip pat paskesnių skolininko kreditorių teises, jeigu:

i) dėl ginčijamo sandorio sudarymo reali galimybė skolininkui įvykdyti prievolę kreditoriui sumažėja ar jos nebelieka;

ii) sudarydamas sandorį skolininkas yra nemokus arba tampa nemokus dėl ginčijamo sandorio sudarymo.

3. Nemokiam skolininkui nenaudingas sandoris, kuriuo suteikiama pirmenybė vienam iš jo kreditorių, pažeidžia to sandorio sudarymo metu buvusių kitų skolininko kreditorių teises, jeigu tai:

i) atsiskaitymas su kreditoriumi, kai skolos padengimo terminai dar nėra suėję;

ii) esamos skolos tam kreditoriui užtikrinimas;

iii) kitoks skolininko kontrahento padėties nesąžiningas pagerinimas, lyginant su ta, kurioje tas kreditorius būtų buvęs, jei toks sandoris nebūtų sudarytas.

~~2~~**4**. Dvišalį sandorį pripažinti negaliojančiu šio straipsnio ~~1 dalyje numatytu~~ pagrindu galima tik tuo atveju, kai trečiasis asmuo, sudarydamas su skolininku sandorį, buvo nesąžiningas, t. y. žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises. Neatlygintinis sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu nepaisant trečiojo asmens **ir skolininko** sąžiningumo ar nesąžiningumo.

~~3~~**5**. Šio straipsnio ~~1 dalyje numatytu~~ pagrindu ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu kreditorius turi teisę pareikšti per vienerių metų ieškinio senaties terminą. Šis terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią kreditorius sužinojo arba turėjo sužinoti apie jo teises pažeidžiantį sandorį.

~~4~~**6**. Sandorio pripažinimas negaliojančiu **šio straipsnio 2 dalyje numatytu pagrindu ordinariniame procese** sukelia teisines pasekmes tik ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina kredi-

toriaus teisių pažeidimui pašalinti. **Sandorio pripažinimas negaliojančiu šio straipsnio 3 dalyje numatytu pagrindu galimas tik po teisinio skolininko nemokumo būklės pripažinimo.**

57. Sandorio pripažinimas negaliojančiu neturi įtakos sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms į turtą, kuris buvo pripažinto negaliojančiu sandorio objektas.“

1.2. Siūloma LR CK 6.67 straipsnio redakcija:

„6.67 straipsnis. ~~Nesąžiningumo prezumpcija~~ **Prezumpcijos**

1. Preziumuojama, kad kreditoriaus interesus pažeidusio **atlygintinio** sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu:

1) skolininkas sudarė sandorį su savo sutuoktiniu, vaikais, tėvais ar kitais artimaisiais giminaičiais;
2) skolininkas sudarė sandorį su juridiniu asmeniu, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyvis, nuosavybės teise tiesiogiai ar netiesiogiai valdantis mažiausiai penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra skolininko sutuoktinis, vaikas, tėvas (motina) ar kiti artimieji giminaičiai, arba kai jiems visiems kartu priklauso mažiausiai penkiasdešimt procentų to juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.);
3) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su fiziniu asmeniu, kuris yra to juridinio asmens vadovas ar valdymo organo narys arba šio asmens sutuoktinis, vaikas, tėvas (motina) ar kitas artimasis giminaitis;
4) įvykdymo, kurį pagal tą sandorį turėjo atlikti skolininkas, vertė žymiai viršija kitos sandorio šalies pateiktą įvykdymą (priešpriešinių įsipareigojimų disproporcija);
5) sandoris sudarytas dėl skolos, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, mokėjimo **ar užtikrinimo**;
6) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su fiziniu asmeniu, kuris pats arba jo sutuoktinis, vaikai, tėvai ar kiti artimieji giminaičiai, arba kartu su jais yra to juridinio asmens dalyviai, nuosavybės teise tiesiogiai ar netiesiogiai valdantys mažiausiai penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.);
7) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su kitu juridiniu asmeniu, kurį skolininkas kontroliuoja, arba kai vienos iš sandorio šalių vadovas ar valdymo organo narys yra asmuo, tiesiogiai ar netiesiogiai, vienas ar kartu su savo sutuoktiniu, vaikais, tėvais ar artimaisiais giminaičiais turintis nuosavybės teise mažiausiai penkiasdešimt procentų kito juridinio asmens akcijų (pajų, įnašų ir pan.) arba abiejų juridinių asmenų akcijų (pajų, įnašų ir pan.);
8) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su juridinių asmenų asociacija ar kitokiu susivienijimu, kurio narys jis yra;
9) **sandorį sudarė tų pačių dalyvių tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai kontroliuojami juridiniai asmenys.**

2. Jei kreditoriaus interesus pažeidęs sandoris sudarytas 6 mėnesių laikotarpiu (1 metų laikotarpiu, jei tai sandoris tarp susijusių asmenų) iki pareiškimo pradėti teisines skolininko nemokumo procedūras pateikimo, preziumuojama, kad:
i) skolininkas neprivalėjo to sandorio sudaryti;
ii) sandorio sudarymo metu skolininkas buvo nemokus.“

II. Be to, remiantis disertacinio darbo išvadomis, siūloma tobulinti *actio Pauliana* instituto taikymo Lietuvoje praktiką.

2.1. Siūloma iš esmės naujai įvertinti pokriziniu laikotarpiu suformuotą su skolininku nesusijusio jo kontrahento, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, sąžiningumo doktriną ir:
- iš savo verslo rizika veikiančių ir pelno siekiančių asmenų nereikalauti pirmiau nei savo reikalavimo patenkinimu rūpintis kitų savojo skolininko kreditorių interesais. Tokio asmens, kaip verslininko, sąžiningumui *actio Pauliana* bylose vertinti pasitelkti verslo sprendimų priėmimo taisyklę ir racionalumo testą;
- *actio Pauliana* bylose, kuriose atsakovo teisiniu statusu dalyvauja prekybos kreditorius, vertinant konkrečios bylos aplinkybes, subjektyviuosius *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų kriterijus ginčo šalių atžvilgiu taikyti, be kita ko, atsižvelgiant į skolininko ir kreditoriaus derybinę galią, tarp jų susiklosčiusią verslo praktiką.

2.2. Siūloma siekti, kad restitucija, kaip atlygintinio sandorio pripažinimo negaliojančiu padarinys *actio Pauliana* instituto taikymo bankroto procese atveju, nelemtų padarinių, kai faktiškai neįmanoma šalių grąžinti į pradinę padėtį. Turėtų būti siekiama, kad nuginčijus sandorį skolininko kontrahentas liktų neutralioje padėtyje, lyginant su ta, kurioje jis būtų buvęs, jei minėtas sandoris išvis nebūtų buvęs sudarytas.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Daubarienė, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai. *Socialinių transformacijų raiška: konferencijos straipsnių leidinys* [interaktyvus]. Vilnius, 2012: 62–74 [žiūrėta 2018-09-26]. <https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB3072825&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=eLABa&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Daubarien%C4%97&sortby=rank&facet=creator,include,Daubarien%C4%97,%20Ilma&offset=0>.
2. Daubarienė, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva. *Societal innovations for global growth: research papers* [interaktyvus]. Vilnius, 2012, 1(1): 140–155 [žiūrėta 2017-01-13]. <http://socin2012.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/01/A_2012-12-261.pdf>.
3. Daubarienė, I. Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika. *Jurisprudencija: mokslo darbai* [interaktyvus]. Vilnius, 2015, 22(2): 340–359 [žiūrėta 2017-01-13]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4287/4009>.

CURRICULUM VITAE

Vardas, pavardė: Ilma Daubarienė

Kontaktinė informacija: ilma.daubariene@gmail.com

Išsilavinimas

2011 m. – 2018 m.	Teisės krypties doktorantūros studijos Mykolo Romerio universitetas (Mykolo Romerio Teisės mokykla, Privatinės teisės institutas)
2005 m. – 2007 m.	Teisės krypties magistrantūros studijos Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas, Verslo teisės katedra) Suteiktas teisės magistro kvalifikacinis laipsnis (Verslo teisės specializacija)
2002 m. – 2005 m.	Teisės krypties bakalauro studijos Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas, Teisės ir valdymo programa) Suteiktas teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis
1997 m. – 2002 m.	Vadybos krypties bakalauro studijos Kauno technologijos universitetas (Panevėžio technologijų ir verslo fakultetas, Vadybos studijų programa) Suteiktas vadybos ir verslo administravimo bakalauro kvalifikacinis laipsnis

Mokslinė stažuotė

2013 m. spalis–lapkritis	Stažuotė Europos sutarčių teisės studijų centre Amsterdamo universitetas, Nyderlandai

Darbo patirtis

2012 m. spalis – iki dabar	Teisės reikalų direktorė „Concretus grupė“ įmonių grupė
2010 m. rugsėjis – 2012 m. rugsėjis	Advokatė Advokatės I. Daubarienės kontora
2007 m. gegužė – 2010 m. rugsėjis	Advokato padėjėja Advokato G. Tamošiūno kontora
2002 m. birželis – 2007 m. gegužė	Teisininkė Koncerno „MG Baltic“ įmonių grupė

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Ilma Daubarienė

CONTROVERSIAL ASPECTS OF *ACTIO PAULIANA* APPLICATION IN COMMERCIAL CONTRACTUAL RELATIONS

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2018

The doctoral thesis was prepared during the period of 2011–2018 and is being defended at Mykolas Romeris University under the right to organize doctoral studies granted to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University by the order of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania No. V-1019 of June 8, 2011.

Research supervisors:
2011–2016 Prof. Dr. Egidijus Baranauskas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01S)

2017–2018 Assoc. Prof. Dr. Lina Novikovienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01S)

The doctoral thesis will be defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairperson:
Prof. Dr. Simona Drukteinienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01S).

Members:
Assoc. Prof. Dr. Salvija Kavalnė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01S);
Prof. Dr. Irene Kull (Tartu University, Estonia, Social Sciences, Law, 01S);
Prof. Dr. Paulius Pakutinskas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01S);
Prof. Dr. Egidija Tamošiūnienė (Vilnius University, Social Sciences, Law, 01S).

The public defence of the doctoral thesis will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on December 13, 2018 at 13:00 PM in Room I-414 of Mykolas Romeris University.
Address: Ateities Str. 20, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral thesis was sent on November 13, 2018.

The doctoral thesis is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino Ave. 51, Vilnius), Mykolas Romeris University Library (Ateities Str. 20, Vilnius) and Vytautas Magnus University Library (K. Donelaičio Str. 52, Kaunas).

Ilma Daubarienė

CONTROVERSIAL ASPECTS OF *ACTIO PAULIANA* APPLICATION IN COMMERCIAL CONTRACTUAL RELATIONS

SUMMARY

Problems analysed in the doctoral thesis. The main interest of creditors is to have their debt claims satisfied. As there are dishonest borrowers trying to avoid repayment of their debts, the law seeks to prevent such attempts: there are various safeguards to protect creditors against fraudulent transactions. Such remedies enable creditors to have the transferred assets reclaimed for the repayment of theirs debts. „The creditor's power to seek the satisfaction of his claim from the debtor's estate is at the heart of every creditor's right."[863] Therefore, the application of instruments designed to protect creditors against fraudulent acts by debtors is considered as protection of these creditor's powers. However, do these instruments really enable creditors to effectively protect their right to bring claims against debtors' fraudulent acts?

The application of different creditor protection mechanisms against the debtor's fraudulent actions, such as the *actio Pauliana* in civil law countries or *fraudulent conveyance*, *transactions at an undervalue* or *preferences*[864], which exist in common law countries, has one common feature: in each case there is a conflict of interest among individuals, that is between the creditor, the debtor and the third party - the transferee of the debtor's property. The above-mentioned interests are based on different legal relations and when considering them separately, each of them is valid, important and worth to be protected. When applied in contractual relations, the *actio Pauliana* has the following structure (See Fig. 1):

1) a transaction between the debtor and the creditor, which results in the emergence of a creditor-debtor relationship, where the debt obligation has not been satisfied;
2) a transaction between the debtor and a third party, which results in the appearance of the counterparty's rights to the debtor's particular property;
3) a claim by the creditor seeking to have the transaction between the debtor and his counterparty set aside in order to use the property recovered for the payment of the debts.

863 Armour, J. Transactions Defrauding Creditors. *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency.* Oregon: Hart Publishing, 2003, p. 99 (quoted from: De Weijs, R. J. Towards an Objective European Rule on Transaction Avoidance in Insolvencies. *INSOL International Insolvency Review* [interactive]. 2011, 20(3): 226 [viewed on 31-01-2014]. <https://doi.org/10.1002/iir.196>).

864 In this research *fraudulent conveyance, transactions at an undervalue* and *preferences*, existing in common law countries, are regarded as respective mechanisms of the *actio Pauliana*, a remedy applied in civil law countries. While analysing the application of the latter instrument outside bankruptcy and within it, it is called by the same name: the *actio Pauliana* or a Paulian action.

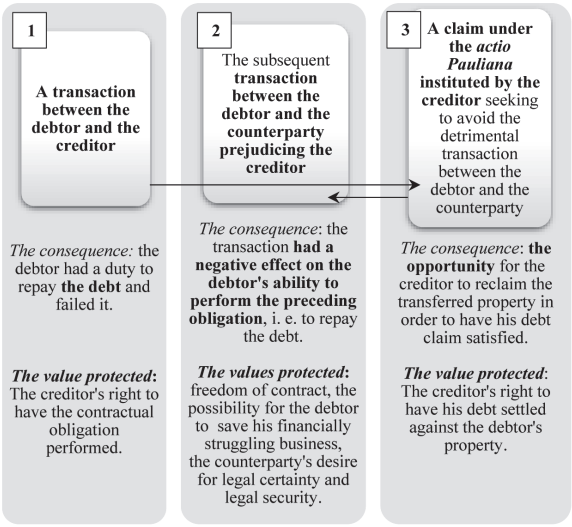

Figure 1. *The structure of actio Pauliana in contractual relations*

This structure not only leads to competition among the three players of the three different legal relations, but also shows the need to ensure the balance between the competing interests of the parties. As I. Pretelli pointed out, the application of the *actio Pauliana* and its alternative mechanisms in different countries is characterised by aspiration to reconcile and protect such values as the certainty of legal transactions, the protection of investments, the freedom of contracting. In each country the balance of these values is established and enshrined in the rules of the relevant remedies designed to protect creditors against fraudulent acts by the debtor[865]. Given the extent to which a particular country facilitates or limits the powers of creditors to take action against a debtor acting in bad faith, legal regimes of such countries in the legal doctrine are described as debtor–friendly or creditor–friendly. For example, English law and in some ways Japanese law in this regard are considered to be in favour of the debtor, whereas laws in the United States and, to a certain extent, in Germany are described in this respect as favourable to the creditor[866].

On the other hand, as D. G. Carlson pointed out, the creditor is in a weaker position in comparison with the dishonest debtor. When bringing a claim before the court to have the debtor‘s transaction prejudicing his interests reversed, the creditor can never be certain about the final outcome, whereas the debtor, when engaging himself in fraudulent activities, understands that he actually faces no risks: even if the creditor has such a transaction avoided, the debtor will not suffer greater losses than restitution, leading to the already

865 Pretelli, I. Cross-Border Credit Protection against Fraudulent Transfers of Assets: *Actio Pauliana* in the Conflict of Laws. *Yearbook of private international law* [interactive]. Munich: Sellier European law publishers, 2011, 13: 600 [viewed on 17-10-2014]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2148307>.

866 Kraakman, R., *et al. The Anatomy Of Corporate Law: A Comparative And Functional Approach*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 147.

existing obligation to satisfy the creditor's debt claim[867]. Agreeing with the ideas expressed above, the author in this research analyses controversial aspects of the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations[868] from creditors' point of view[869], i. e.:

- from the point of view of the creditor initiating the *actio Pauliana* claim and
- from the point of view of the third party, who had entered into the transaction under attack and who was not an associate to the debtor, but on the date of the transaction under attack was the debtor's creditor (further – counterparty).

It should be noted that the interests of these two types of creditors in the proceedings under the *actio Pauliana* are complete opposites: the creditor who has brought an *actio Pauliana* claim seeks to have his claim satisfied, whereas the other creditor who has concluded the suspicious transaction with the debtor acts as the respondent in this case and wants to have the *actio Pauliana* claim dismissed. In this research, while analysing the problematic aspects of applying the *actio Pauliana* in commercial contractual relations from the point of view of safeguarding the interests of the counterparty as a person acting in good faith, the aspects of securing the honest debtor's interests, which are in line with the counterparty's interests, are also discussed.

Moreover, the analysis of the controversial aspects of the *actio Pauliana* application in commercial contractual relations in this research is being conducted in the context of applicable national law. This is being done because of the fact that the existing remedies in legal systems designed for creditor protection against fraudulent acts by the debtor have „significant variations in the field of the protection of creditors' rights, even among countries belonging to the same tradition, that is civil law or common law."[870]

The *actio Pauliana*, which is enshrined in Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania[871] and is consistently being developed by the national courts[872], is regarded as a special creditor protection remedy, and when applying it, *inter alia*, the balance among the interests of all three parties in the legal relations must be maintained („The *actio Pauliana* provides the creditor, who is not a party to the transaction in question, the right

867 Carlson, D. G. Is *Fraudulent Conveyance* Law Efficient? *Cardozo Law Review* [interactive]. 1987-1988, 9: 651–653 [viewed on 20-10-2012]. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/cdozo9&div=34&id=&page=>.

868 In this research the *actio Pauliana*, as a creditor protection instrument, where claims arise from contractual obligations, is analysed from the perspective of company law. Therefore, the term „commercial contractual relations" is used throughout the doctoral thesis and its tittle, having in mind civil legal relations with businesses being the parties involved. Nonetheless, certain aspects of the dissertation, including the suggestions put forward to amend Articles 6.66–6.67 of the Civil Code of the Republic of Lithuania, may be applied not only to commercial contractual relations, but other types of contractual relations as well.

869 This choice does not mean that the author of the research is not interested in controversial aspects of the *actio Pauliana* application in commercial contractual relations from the debtor's perspective. The decision to examine the *actio Pauliana* from the creditor's persective by just occasionally mentioning the debtor's point of view was taken because of the formal requirements regarding the volume of the research.

870 Kraakman, R., *et al., supra* note 866, p. 147.

871 The Civil Code of the Republic of Lithuania. *State News* [Valstybės žinios], 2000, No. 74-2262.

872 In this research the case law of the Court of Appeal of Lithuania and the Supreme Court of Lithuania announced until 1 August 2018 has been analysed.

to challenge such transactions entered into between the debtor and third parties; therefore, while applying this measure of creditor protection, the courts must ensure the balance between the interests of the creditor, the debtor and the third party who acquired the property"[873]). However, a valid question arises: do the existing conditions of the application of the *actio Pauliana* really allow a balance to be struck between the competing opposing interests? One may have some doubts regarding the application of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania stipulating the conditions for the application of the *actio Pauliana* because:

- it is being applied in essence to challenge highly different transactions, such as legal acts compromising the integrity of the estate of the debtor[874], and preferential transactions; moreover,
- it provides for challenging the debtor's property-related transactions that prejudice the interests of creditors applying the *actio Pauliana* both in bankruptcy proceedings and outside of bankruptcy.

For example, in Lithuanian law, there is a possibility of challenging a preferential transaction outside bankruptcy proceedings, i. e. for the benefit of an individual creditor. In this regard, the question arises as to whether the legal effects of the avoidance of a transaction stipulated in Paragraph 4 of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania does not lead to the creation of a new preference with the result of infringing the interests of the counterparty of the transaction avoided.

Based on the above, ***the main research problem*** is as follows: does the *actio Pauliana* institute established in Lithuanian law, when applied in commercial contractual relations, ensure a balance between the competing interests of the creditor, the debtor and the counterparty.

The answers to the following questions obtained during the research shall be considered the essential identifiers of the above-mentioned balance of interests:

- can general unsecured creditors[875] effectively[876] protect their right to claim against the debtor's fraudulent acts using the *actio Pauliana* under Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania? and
- does such protection not prejudice the interests of the other creditors? Furthermore, does the law provide for real possibilities for the debtor's counterparty to defend himself against a claim under the *actio Pauliana*?

Relevance of the research. In the event of general unsecured creditors finding themselves in a situation when their debtor does not have sufficient funds to fully settle with all of his creditors and discovering about the debtor's allegedly fraudulent acts regarding his assets, there is nothing else for the creditor to do but to rely on the creditor protection mechanisms

873 Ruling of 20 December 2013 of the Civil Department of the Supreme Court of Lithuania in a civil case *State Tax Inspectorate under the Ministry of Finance v. V. E. and others* (Case No. 3K-3-729/2013).

874 The wording is taken from De Weijs, R. J., *supra* note 863, p. 220.

875 In the context of the norms of the Law on Bankruptcy of Enterprises of the Republic of Lithuania as well as the norms of the Law on Bankruptcy of Natural Persons of the Republic of Lithuania it would be creditors whose debt claims are satisfied the last.

876 Effectiveness in this research is regarded as a procedural purpose of law, i. e. evaluating how it is aimed to achieve the essential goals of the legal regulation of the *actio Pauliana* by applying legal norms.

provided for in the law, hoping that they will produce the desired results. Therefore, this research, which analyses how the *actio Pauliana* application in commercial contractual relationships ensures the interest of general unsecured creditors to protect their rights and get their claims satisfied, is particularly relevant.

This work is also relevant from the counterparty's point of view. Since the beginning of the global financial crisis in 2008, when the number of insolvent companies and insolvency procedures dramatically increased (for example, during the economic recession in question, the bankruptcy procedures in the European Union increased by as much as 46%[877]), the number of cases seeking to set aside transaction entered into by debtors prejudicing their creditors also increased significantly. This was especially noticeable in Lithuania, whose economy in 2008-2010[878] went through a complex financial crisis that occurred both inside the country (bursting of the real estate bubble) and externally (the ongoing global financial crisis)[879]: during this period, the number of enterprises going bankrupt drastically increased[880], and after a while many civil cases under *the actio Pauliana* followed[881] (the Lithuanian case law of the post-crisis period shows that most of the cases were initiated by the debtors' bankruptcy administrators). A few years later, with some cases reaching

877 *A Second Chance for Entrepreneurs: Prevention of Bankruptcy, Simplification of Bankruptcy Procedures and Support for a Fresh Start*. Final Report of the Expert Group [interactive]. Brusells: European Commission, DG Enterprise and Industry, 2011: 3 [viewed on 30-01-2016]. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/10451/attachments/1/translations/en/renditions/n.>.

878 There is no general agreement in the legal literature as to when the above-mentioned crisis in Lithuania started and when it ended. For example, G. Lastauskienė, after having conducted an analysis of an economic crisis as a legal argument, points out that the Lithuanian courts usually indicate the year of 2008 as the beginning of the Economic Crisis and the year of 2011 as its end: „January of 2012 in civil case rulings of courts of general jurisdiction is defined as the post-crisis period" (Lastauskienė, G. Court rulings under the conditions of the Economic Crisis [Teismų sprendimai ekonominės krizės sąlygomis]. *Law* [Teisė] [interactive]. Vilnius, 2016, 99: 9, 15 [viewed on 12-09-2017]. <https://doi.org/10.15388/Teise.2016.99.10110>).

879 Kiyak, D.; Labanauskaitė, D.; Reichenbachas, T. Types of Financial Crises and their Comparative Analysis In Lithuania [Finansų krizių tipai, jų palyginamoji analizė Lietuvoje]. *Regional Formation and Development Studies* [interactive]. Kaunas, 2014, 2(7): 70 [viewed on 30-01-2016]. <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/view/552/>.

880 According to the data of the Department of Statistics, the number of opened bankruptcy proceedings in Lithuania increased by 92,69 percent in 2009 in comparison to 2008. The number of opened bankruptcy proceedings of public limited companies (AB) and private limited companies (UAB) increased by 126,76 percent in 2009 in comparison to 2008 (An Analysis of Statistical Indicators. *The Official Statistics Portal under the Department of Statistics to the Government of the Republic of Lithuania* [interactive]. [viewed on 30-01-2016]. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2280&status=A>).

881 Although in the statistics provided by the Lithuanian courts (<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>) there is no separate category for Paulian actions, the abundance of such claims is reflected in the jurisprudence search engine INFOLEX. Case Law Data. When the period of 1 January 2005 – 31 December 2007 in the category of civil cases „35.6.1. *Actio Pauliana*" was chosen by the author of this research, 81 results were found; when the period of 1 January 2008 – 31 December 2010 was chosen, 159 results were found; when the period of 1 January 2011 – 31 December 2013 was chosen, 654 results were found; when the period of 1 January 2014 – 31 December 2016 was chosen, 343 results were found (INFOLEX. Case Law [interactive] [viewed on 30-09-2017]. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20>).

the Supreme Court of Lithuania, this resulted in the change of the interpretation of some aspects of the *actio Pauliana* rules. In the aftermath of the crisis the *actio Pauliana* institute became a discussion topic in the Lithuanian business environment causing some controversies. Perhaps due to the fact that the above-mentioned type of claim was still *terra incognita* for some businessmen, the peculiarities and the consequences of the *actio Pauliana* application in the post-crisis period, especially in the context of disputing the preferential transactions, spread distrust, anger or shock. Members of the Association of Lithuanian Chambers of Commerce, Industry and Crafts at the Supreme Court of Lithuania even initiated a round table discussion, where „problems between companies engaged in the construction business were reviewed, ways of reconciling the interests of clients, the financially struggling contractors, their subcontractors and other creditors in the context of the application of the *actio Pauliana* were discussed". Following the discussion, the judges from the Supreme Court, the Court of Appeal of Lithuania and the Vilnius Regional Court expressed the hope that the discussion for business representatives had been useful in terms of better understanding the case law. The judges also expressed the hope that „the parties involved in the court proceedings would use the possibilities offered by the law more effectively to defend themselves against *actio Pauliana* claims."[882] The assessment of the aforementioned possibilities to defend oneself against *actio Pauliana* claims is relevant both scientifically and practically (corporate bankruptcy figures in Lithuania are still increasing[883]). In this research work the possibilities offered by the law to defend oneself against claims based on the *actio Pauliana* are analysed from the point of view of a third party, as one of the debtor's creditors.

The subject matter of the research is the legal regulation of the *actio Pauliana* and its alternative mechanisms in Lithuania, England, the USA and the Netherlands, as well as problems arising out of the regulation of the *actio Pauliana* in Lithuania from the point of

882 A discussion „Interpretation and Application of the *Actio Pauliana* in Lithuanian Case Law" took place at the Supreme Court of the Republic of Lithuania; Announcement of 24-10-2012. *The website of the Supreme Court of the Republic of Lithuania* [interactive] [viewed on 10-10-2016]. <http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/lat-ivyko-diskusija-n74q.html>.

883 During the Economic Crisis in 2009–2010, on average 145 corporate bankruptcy proceedings were opened per month in Lithuania (154 companies in 2009 and 136 companies in 2010 respectively). In the period of 2011–2014, 123 companies were declared bankrupt on average per month (106 companies in 2011, 117 companies in 2012, 130 companies in 2013, and 141 companies in 2014 respectively). In 2015, 166 corporate bankruptcy proceedings were initiated on average per month, in 2016 – 228 companies per month, in 2017 – 246 companies per month (The Authority of Audit, Accounting, Property Valuation and Insolvency Management under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. *An overview of corporate bankruptcy and restructuring processes and personal bankruptcy processes in 2017* [interactive]. Vilnius, 2018: 1 [viewed on 21-03-2018]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2017-met-APZVALGA2018-01-31internetui3.pdf>). Moreover, in the specialized media it is forecasted that „The number of bankruptcies in Lithuania, that peaked in 2017, will break new records this year and next year, the biggest challenges being encountered by the trade industry and the construction industry; thus, settlements with such companies should be monitored more closely by their suppliers and business partners" (Simėnas, D. Some predict the flood of bankruptcies, others see bankruptcies ebbing away [Vieni įžvelgia bankrotų potvynį, kiti – atoslūgį]. *Business news* [Verslo žinios] [interactive]. Vilnius, 05-10-2018 [viewed on 08-10-2018] <https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2018/10/05/vieni-izvelgia-bankrotu-potvyni-kiti--atoslugi?utm_source=nl&utm_medium=email&utm_campaign=%E2%80%A6>).

view of the commercial contractual relations and general unsecured creditors' conflicting interests.

In this research, the analysis of controversial aspects of the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations is mainly conducted from the point of view of the trade creditor (the trading/commercial activity here is understood in the broad sense, i. e. not only as purchase and sale, but also as provision of services, etc.). Paying for the services or goods at a later date in today's business practices has become a daily phenomenon, and trade credit is a significant financing option for businesses, especially small and medium-sized enterprises (according to some surveys conducted, the volumes of trade credits and bank loans for small and medium-sized enterprises are roughly equal in size[884]). Knowing the fact that „in the past few years smaller <...> companies tend to go bankrupt"[885], it can be understood why the trade creditor is that creditor who most often has to deal with the daunting challenges of the *actio Pauli*ana in Lithuania. In addition, the role of a trade creditor in cases under the *actio Pauliana* can be both, that of the claimant and as well as the respondent.

The insolvency of the debtor in this research generally means the insolvency of a legal entity[886]. The thesis mainly deals with bilateral and multilateral contractual transactions,

884 The Bank of Lithuania conducts regular surveys of companies, during which, among other things, their business financing needs and possibilities are assessed. In February of 2016, 503 Lithuanian enterprises were surveyed. More than two thirds of the respondents were small and medium-sized enterprises; less than one third of the enterprises were large ones with more than 50 employees. According to the data of the survey, mostly large companies had been using external financing resources. As far as the ratio between trade credits and bank loans is concerned, 58.9 percent of the large enterprises surveyed and only 36.1 percent of medium-sized enterprises and 21.6 percent of small enterprises had taken bank loans. Trade credits had been taken by one third of all the companies surveyed (this indicator for medium-sized companies was 31.4 percent and 21.1 percent for small enterprises accordingly) (The Economics and Financial Stability Service under the Bank of Lithuania. *Review of the Survey of Enterprises on Business Financing* [interactive]. Vilnius: Lietuvos bankas, 2016, 2016/1: 3, 13 [viewed on 02-03-2017]. <https://www.lb.lt/en/publications/review-of-the-survey-of-enterprises-on-business-financing-2016-1>).

885 Beside the above-mentioned fact, reviews of corporate bankruptcy processes also indicate that the largest creditor claims in Lithuania have been for goods and services (1st half of 2015 – 32 percent, 1st half of 2016 – 38 percent, 1st half of 2017 according to preliminary data - 26 percent) and collateral holders (1st half of 2015 – 33 percent, 1st half of 2016 – 25 percent, 1st half of 2017 according to preliminary data – 25 percent) (The Authority of Audit, Accounting, Property Valuation and Insolvency Management under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. *Review of Corporate Bankruptcy and Restructuring Processes and Personal Bankruptcy Processes, 1st half of 2016* [interactive]. Vilnius, 2016: 9–10 [viewed on 2017-03-02]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2016-APZVALGA-I-pusm2016-09-30.pdf>; *Review of Corporate Bankruptcy and Restructuring Processes and Personal Bankruptcy Processes, 1st half of 2017* [interactive]. Vilnius, 2017: 9–10 [viewed on 01-11-2017]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2017-I-pusmAPZVALGA2017-09-30.pdf>).

886 Insolvency of legal persons and insolvency of natural persons-businesspeople (engaged in individual or farming activities and worked under business licences/certificates) in the jurisdictions analysed in the dissertation are governed by different legal norms. Taking into consideration the formal requirements for the volume of the research and the fact that this research was started prior to the adoption of the Law on Bankruptcy of Natural Persons of the Republic of Lithuania, the author of the thesis had decided to focus on insolvency of legal entities. Insolvency of natural persons-businesspeople in this doctoral thesis is mentioned just on a few occasions (in the light of the national law and only to the

considering that the parties are equal, that is they are entrepreneurs/businesses. Transactions prejudicing creditors in this work are analysed by dividing them into[887]:

- transactions that compromise the integrity of the debtor's estate, i. e. transactions that are detrimental to the debtor himself and consequently detrimental to his creditors;
- transactions that give a preference to one of the creditors, i. e. transactions in which the position of a particular creditor is improved compared to the one in which that creditor would have been if the new transaction had not been entered into.

In this research, while carrying out the analysis of „what kind of law we have", the comparative study of existing law, case law and legal doctrine of England, the United States and the Netherlands was carried out, which are the countries with older legal traditions than that of Lithuania's. The Netherlands, as a civil law country, was opted for the comparative analysis by the author of the research because of the fact that the Dutch Civil Code had a profound influence on the processes of establishing the norms of the Civil Code of the Republic of Lithuania[888], for example, the provisions regarding the legal effects of transaction rescission was transposed from Dutch law[889]. The author of the research hopes that the analysis of the legislation of this state will help to uncover the essence of the original rules of the *actio Pauliana*. England and the United States, as common law countries, were chosen for the comparative analysis due to the fact that, as mentioned above, in terms of transaction avoidance[890] the English[891] legal norms are considered debtor-friendly, while US legal norms are regarded as creditor-friendly (that is, in order to discover those signs of favouritism).

---

extent that helps to reveal the peculiarities of the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations). At the same time, it should be noted that the author was not able to obtain any bankruptcy statistics in Lithuania regarding natural persons-businessmen. The information available to public is related only to personal bankruptcies: since the introduction of the Law on Bankruptcy of Natural Persons of the Republic of Lithuania, i.e. in the period between 1 March 2013, and 30 June 2018 personal bankruptcy proceedings were initiated for 2067 natural persons, without indicating the number of businesspeople among them (The Authority of Audit, Accounting, Property Valuation and Insolvency Management under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. *An overview of corporate bankruptcy and restructuring processes and personal bankruptcy processes, 1st half of 2018* [interactive]. Vilnius, 2018, p. 8 [viewed on 09-09-2018]. <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2018-I-pusmAPZVALGA2018-06-30internet2.pdf>).

887 The description of different types of transactions below is taken from De Weijs, R. J., *supra* note 863, p. 220.

888 Graziano, G., *et. al.* The Impact of the Comparative Method on Lithuanian Private Law. *European Review of Private Law* [interactive]. 2013, 21(4): 972, 974 [viewed on 30-12-2016]. <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:44668>.

889 Mikelėnas, V. The New Civil Code of Lithuania in the Context of Contemporary Globalization [Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste]. *Trends And Prospects Of Modern Civil Law Development* [Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos]. Justitia: Vilnius, 2007, p. 40.

890 Transaction avoidance claims are generally referred to different remedies existing in the laws of individual states designed to protect creditors against fraudulent acts by the debtor. See more in Part 1.1. of this thesis.

891 In this research this term means the law of the jurisdictions of England and Wales.

The issues of private international law arising from the application of the *actio Pauliana* appear just on a few occasions in this work. In this thesis, it is generally considered that the material and procedural law of the same state (i. e., analysed in the research in a particular case) is applicable to the contested transaction and the *actio Pauliana* claim.

Novelty of the doctoral thesis. The theme of the dissertation is new because there have been no studies in Lithuania in which, from the creditor's point of view, controversial aspects of the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations would have been reviewed. In Lithuanian law only didactic and practical publications along with separate scientific articles, in which in many cases only the interpretation of the application of the *actio Pauliana*, can be found (a list of scientific papers, which analyse certain aspects related to the theme of the dissertation, are discussed later in this work in „Review of Research Conducted"). Moreover, in Lithuanian jurisprudence prior to this dissertation it has not been analysed whether national regulation ensures the balance of interests of two types of general unsecured creditors, whose expectations in the proceedings under an *actio Pauliana* claim are complete opposites (i. e. one creditor as the claimant having submitted an *actio Pauliana* claim and the other creditor of the same debtor as the respondent with whom the disputed transaction had been entered into).

The aim of the research - in terms of the balance of interests of general unsecured creditors, to reveal controversial aspects of the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations under Lithuanian law and to propose possible solutions.

Research objectives. The following research objectives have been set in order to fulfil the aim of the research:

1. To examine the *actio Pauliana* as a remedy for creditors whose claims derive from commercial contractual relationships, revealing its purpose and showing the differences of Paulian claims outside bankruptcy and within bankruptcy proceedings.
2. To highlight the specificity of the regulation and application of the *actio Pauliana* in national law by way of comparison with the peculiarities of the a*ctio Pauliana* and its alternative mechanisms in bankruptcy proceedings and outside bankruptcy existing in the legislation of England, the United States and the Netherlands.
3. To justify the need of having a clear division between the *actio Pauliana* rules for challenging preferences and the rules attacking transactions that compromise the integrity of the debtor's estate, as well as to reveal problems caused by the absence of the demarcation between the said rules in national law.
4. To assess the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations in Lithuania in terms of the balance of interests of two opposing parties, that is from the perspective of a general unsecured creditor, who had initiated a Paulian action and another creditor, acting as the respondent, who had entered into the disputed transaction and received some property from the debtor, by determining cases where the above mentioned balance between the interests of these two parties are not guaranteed.
5. To draw up guidelines for the improvement of the application of the existing *actio Pauliana* rules in Lithuania in order to more effectively balance the competing

interests of the creditor, the debtor and the third party when such person is also the debtor's creditor.

The significance of the research. The significance of the dissertation can be shown both theoretically and practically.

Since this thesis is the first attempt to systematically examine problems related to the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations in Lithuanian law, this research will make an important contribution to the national law. In addition, this doctoral thesis could also be useful for individuals and institutions who will collect material for the reflection of Lithuanian law in the process of harmonising the norms governing transaction avoidance claims in the European Union (discussions have been going on for some time and initiatives are being taken to establish common minimum standards regarding challenging the debtor's fraudulent transactions in insolvency proceedings in the European Union[892]).

This research is significant from the practical side as well. This scientific work should be useful for both law-makers and those practising law. The results of the research should be significant for the legislator due to the recommendations given in the dissertation, indicating the possible direction of improving the legal application of the *actio Pauliana*. The analysis presented in this work and its results should, in its turn, help judges justify and explain the reasons why certain provisions of the *actio Pauliana* are applied or not applied outside bankruptcy and within bankruptcy proceedings when resolving disputes arising from commercial contractual relationship. This would enable to develop such national case

892 In this respect, a few publications should be mentioned: a) a report prepared in 2010 by a group of authors from INSOL Europe at the request of the Directorate-General for Internal Policies of the EU, where it was analysed, which European bankruptcy laws would be suitable for harmonisation. One of the questions selected was regarding rules related to challenging and setting aside transactions prejudicing creditors and which transactions should be regarded as legally unenforceable (*Harmonisation of Insolvency Law at EU Level* [interactive]. Brussels: European Parliament, 2010 [viewed on 25-10-2015]. <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/empl_study_insolvencyproceedings_/empl_study_insolvencyproceedings_en.pdf>); b) a report prepared in 2011 by D. F. Fritz at the request of the Directorate-General for Internal Policies of the EU, where prospects of having avoidance rules harmonised at EU level were analysed (*Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts* [interactive]. Brussels: European Parliament, 2011 [viewed on 25-10-2015]. <www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201106/20110622ATT22311/20110622ATT22311EN.pdf>); c) a European Parliament resolution with recommendations to the Commission, where it is suggested to harmonise essential bankruptcy law aspects at EU level in five areas, one of which is transaction avoidance actions (*European Parliament resolution of 15 November 2011 with recommendations to the Commission on insolvency proceedings in the context of EU company law* [interactive]. Brussels: European Parliament, 2011 [viewed on 25-10-2015]. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0484+0+DOC+XML+V0//EN>); d) a book „The Avoidance of Antecedent Transactions and Cross-border Insolvency" published in 2014 by INSOL International, where, among other issues, possible „common components" of the European approach to transaction avoidance are outlined; e) a study carried out in 2015 by scientists from the School of Law at the University of Leeds at the request of the Directorate-General for Justice and Consumers, which is in favour of harmonising certain aspects of transaction avoidance rules at EU level (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices* [interactive]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016 [viewed on 04-10-2017]. <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency/insolvency_study_2016_final_en.pdf>).

law that could ensure the balance between the interests of the debtor, the creditor and the third party, who acquired some of the debtor's property, more effectively. Such an outcome would undoubtedly have a positive impact on contractual relations between businesses. In addition, this work should be relevant for lecturers in the fields of civil law, business law, contract law and bankruptcy law.

This dissertation should also be useful for those who practise business law. The results of this research will help parties to commercial contractual relations and their legal advisers to predict potential legal problems more clearly and conclude transactions in such a way as to minimise risks to have their transaction avoided under the *actio Pauliana*. At the same time, the results of the research should help parties involved to be better prepared to defend their positions in cases under the *actio Pauliana*.

Considering the discussed topicalities of the problem of this scientific work, its novelty and the most significant aspects of the theme pointed out by the author, the following ***defended statements*** of the dissertation have been formulated:

1. The *actio Pauliana* in Lithuania is not an effective remedy for general unsecured creditors, especially while applying this instrument in the bankruptcy proceedings.
2. A clear line of the demarcation between the *actio Pauliana* rules for challenging preferences and the rules attacking transactions that compromise the integrity of the debtor's estate are need to be established in the norms of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania.
3. The possibility of challenging preferential transactions outside bankruptcy should be ruled out in Lithuania.
4. The norms of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania must provide the possibility for future creditors to challenge transactions that compromise the integrity of the debtor's estate.
5. The regulation of the *actio Pauliana* in Lithuania should protect transactions by which the debtor in distress gains new value in the form of goods supplied or services provided, that are essential for its business.

The structure of the dissertation work has been determined by the formulated objectives. The research consists of an introduction, three parts of the research section, conclusions and suggestions along with recommendations.

The first section of the dissertation is devoted to disclosing the *actio Pauliana*, as a remedy to protect creditors' rights, where claims derive from commercial contractual relations. First, the circumstances of the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relationships are discussed. Further, in order to reveal the purpose of an *actio Pauliana* claim, the evolution of this instrument is reviewed. Then bankruptcy is analysed as a collective scheme for the distribution of the debtor's assets to his creditors, in order to show the differences between a Paulian action outside of bankruptcy and within the bankruptcy process. Also, the concept of the equality of creditors in the bankruptcy process and the principle of the equality of creditors under the *actio Pauliana* are described. Besides, an overview of the diversity of competing interests in the bankruptcy process is given, Paulian claims within bankruptcy are analysed from the point of view of general unsecured creditors and insiders.

The second section of the dissertation is devoted to justify the need to establish a clear line of demarcation in the norms of the *actio Pauliana* for challenging preferential transactions and the rules for challenging transactions that compromise the integrity of the debtor's estate. At the beginning of the section, the reasons for challenging preferences and transactions compromising the integrity of the debtor's estate are disclosed, revealing significant differences between the two types of transactions. Further, peculiarities of challenging such transactions under the *actio Pauliana* or its respective mechanisms outside bankruptcy and within the bankruptcy process that exists in England, the United States, and the Netherlands, are examined. Next, the *actio Pauliana* in Lithuanian law is described, as well as the specificity of national regulation is highlighted: in contrast to foreign jurisdictions, analysed in the research, in Lithuania there is no clear dividing line between *actio Pauliana* rules for challenging preferential transactions and rules for transactions compromising the integrity of the debtor's estate. Later, a comparative analysis is conducted on the consequences of the application of the Paulian claim and its respective mechanisms to the creditor and the counterparty under the laws of England, the United States, the Netherlands and Lithuania. Further, the research addresses the need to classify the conditions of application of the *actio Pauliana* in Lithuania into categories according to the nature of detrimental transactions prejudicing creditors. Finally, difficulties encountered while challenging cross-border transactions under the *actio Pauliana* are discussed.

The third section of the dissertation is devoted to assessing the interpretation and application of the *actio Pauliana* in the national law by looking at it from two different and competing points of view, that is of the general unsecured creditor, who brings a claim under the *actio Pauliana,* and the debtor's counterparty, who, being an unconnected person to the debtor, has entered into the transaction under attack. Analysing the Paulian claim from the prospect of the general unsecured creditor, first the preconditions for the creditor to invoke the *actio Pauliana* to protect his interests are discussed. This is followed by an overview of the possibilities for the debtor's future creditors to defend their interests under the *actio Pauliana*. Further, the issues related to the burden of proof for the claimant under the *actio Pauliana* are discussed. By analysing a claim under the *actio Pauliana* from the perspective of the debtor's counterparty (who, while being a general unsecured and unconnected debtor's creditor, had concluded the disputed transaction), some problems related to the definition of the criterion of the third party's good faith in application of the *actio Pauliana* are reviewed. This is followed by showing the importance of the proper understanding of the principle of creditors' equality. Finally, the guidelines are given on how the existing conditions for the application of the *actio Pauliana* in Lithuania should be improved in order to more effectively balance the competing interests of the creditor, the debtor and the counterparty.

At the end of the research, the main conclusions are presented along with suggestions and recommendations regarding the amendments of the relevant legal acts.

Approval of the research results. Some parts of the research results were presented:

1. in a presentation „The Institute of *Actio Pauliana* in Contractual Relations: Controversial Aspects While Applying it" at the Young Researchers' Conference „Social Transformations in Contemporary Society" organised by the PhD Students'

Society of Mykolas Romeris University on 6 June 2012. An article based on the presentation was published in the official collection of scientific works of this conference[893];

2. in a presentation „The Institute of *Actio Pauliana* in Contractual Relations: Aspects of its Application from the Creditor's Perspective" at the International Scientific Conference „Social Innovations: Theoretical and Practical Insights (SOCIN)" at Mykolas Romeris University on 25-26 October 2012. An article based on the presentation was published in the official collection of scientific works of this conference[894];
3. in a presentation „Preference Given to One of the Creditors as a Condition of the *Actio Pauliana*: Controversial Aspects of the Interpretation of the Third Person's Dishonesty in the National Case Law" at the International Young Researchers' Conference „Expression of Social Transformations 2013" organised by the PhD Students' Society of Mykolas Romeris University on 5-6 June 2013. An article based on the presentation was published in the academic journal of Mykolas Romeris University „Jurisprudence: scientific works"[895].

The research results were considered and approved at the meeting of the Institute of Private Law of the Faculty of Law at Mykolas Romeris University on 12 June 2018.

893 Daubarienė, I. The Institute of *Actio Pauliana* in Contractual Relations: Controversial Aspects While Applying it [*Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai]. *Social Transformations in Contemporary Society: conference journal* [Socialinių transformacijų raiška: konferencijos straipsnių leidinys] [interactive]. Vilnius, 2012: 62–74 [viewed on 26-09-2018]. <https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB3072825&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=eLABa&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Daubarien%C4%97&sortby=rank&facet=creator,include,Daubarien%C4%97,%20Ilma&offset=0>.

894 Daubarienė, I. The Institute of *Actio Pauliana* in Contractual Relations: Aspects of its Application from the Creditor's Perspective [*Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva]. *Societal innovations for global growth: research papers* [interactive]. Vilnius, 2012, 1(1): 140–155 [viewed on 13-01-2017]. <http://socin2012.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/01/A_2012-12-261.pdf>.

895 Daubarienė, I. Preference Given to One of the Creditors as a Condition of the *Actio Pauliana*: Controversial Aspects of the Interpretation of the Third Person's Dishonesty in the National Case Law [Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika]. *Jurisprudence: scientific works* [Jurisprudencija: mokslo darbai] [interactive]. Vilnius, 2015, 22(2): 340–359 [viewed on 13-01-2017]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4287/4009>.

REVIEW OF RESEARCH CONDUCTED

No scientific research had been carried out in the Lithuanian jurisprudence prior to this dissertation, where controversial aspects of the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations had been reviewed in the light of ensuring the proper balance between the interests of two types of general unsecured creditors as the plaintiff and the respondent (with their expectations in the civil proceedings under the Paulian action being fundamentally opposite): in the national legal doctrine, only publications of a didactic or practical nature, as well as separate scientific articles can be found, where in most cases merely the interpretation of the regulation of the *actio Pauliana* is presented. In this regard, a few articles could be mentioned. One of them would be an article entitled „Special creditor protection mechanisms in contractual relations" by D. Ambrasienė and S. Cirtautienė[896], which, *inter alia*, analyses the *actio Pauliana* with the authors expressing the idea that the creditor's rights should be placed above the others, i. e. creditors should not be granted privileges against the debtor and third party. An article by D. Augaitė called „*Actio Pauliana*"[897] must also be mentioned, which describes the peculiarities of the regulation of the *actio Pauliana* under the Civil Code of the Republic of Lithuania, the general conditions of its application as well as legal effects for the debtor and third parties when the transaction is declared void. V. Mikuckienė's article named „Enforcement of creditor rights in bankruptcy proceedings" gives an analysis of the execution of creditor rights in bankruptcy proceedings[898]. As regards the period of the financial crisis of 2008-2010 and the post-crisis period, a textbook on bankruptcy law published by a team of authors, which reviews the rights of creditors[899], as well as the peculiarities of the application of the *actio Pauliana* within the bankruptcy proceedings[900] should be mentioned. In a book called „Methods of Ensuring and Protecting Creditors' Rights", written by R. Joskaudienė, the peculiarities of the application of the *actio Pauliana* are also described[901]. In a scientific study „The Civil Code of the Republic of Lithuania: the first ten years of existence", published by a team of authors, L. V. Papirtis and I. Karulaitytė-Kvainauskienė analyse the aspects of the protection of creditors' interests and, among other things, describe the regulation of the

896 Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Special Creditor Protection Mechanisms in Contractual Relations [Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose]. *Jurisprudence* [Jurisprudencija] [interactive]. Vilnius, 2003, 37(29): 50–58 [viewed on 30-01-2016]. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/a0c/006_ambrasiene_cirtautiene.pdf>.

897 Augaitė, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudence* [Jurisprudencija] [interactive]. Vilnius, 2004, 55(47): 5–18 [viewed on 30-01-2016]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3231>.

898 Mikuckienė, V. Enforcement of Creditor Rights in Bankruptcy [Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese]. *Jurisprudence* [Jurisprudencija] [interactive]. Vilnius, 2005, 77(69): 33–40 [viewed on 30-01-2016]. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/48a/005_mikuckiene.pdf>.

899 Kavalnė, S., *et al. Bankruptcy Law. Volume One* [Bankroto teisė. Pirmoji knyga]. Vilnius: Justitia, 2009, p. 249–251.

900 Kavalnė, S., *et al. Bankruptcy Law. Volume Two* [Bankroto teisė. Antroji knyga]. Vilnius: Justitia, 2011, p. 181–187.

901 Joskaudienė, R. *Protection and Enforcement of Creditor Rights* [Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai]. Vilnius: Eugrimas, 2012, p. 94–114.

actio Pauliana in Lithuanian law[902]. The peculiarities of commercial contractual relations are analysed by V. Budreckienė in her dissertation[903].

This dissertation not only examines the legal regulation of the *actio Pauliana* in Lithuania and its application in commercial contractual relations, but also provides a comparative legal analysis of remedies designed to protect creditors from the debtor's detrimental acts existing in England, the United States and the Netherlands. In addition, the research evaluates whether the Paulian action under Lithuanian law enables general unsecured creditors to effectively protect their interests against the debtor. At the same time, it analyses whether national regulations ensure a proper balance between the interests of two types of general unsecured creditors, i. e. the plaintiff and the respondent. Therefore, this dissertation develops further the above-mentioned researches conducted on the *actio Pauliana,* established in Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania. In addition, it points out a number of problems and, proposing solutions to them, draws up guidelines for improving the conditions of the application of the *actio Pauliana* in Lithuania.

The number of publications by foreign authors analysing the *actio Pauliana* or its respective mechanisms is considerably larger: there have been studies conducted on a national level along with comparative legal overviews encompassing a few countries. In addition, many of them address problems encountered while applying these creditor protection mechanisms. However, most of the studies mentioned above relate to the application of these transaction avoidance instruments within the bankruptcy[904]. The possible reason why the aspects of the application of the *actio Pauliana* outside of bankruptcy were not analysed by the authors is that in some countries the *actio Pauliana* cannot be invoked by an individual creditor, but only as collective action (i. e. when the administrator represents all the creditors of the insolvent debtor) after initiating the insolvency proceedings of the debtor. Although in

902 Papirtis, L. V.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I. Protection of Creditors' Interests [Kreditoriaus interesų gynimas]. *The Civil Code of the Republic of Lithuania: the First Ten Years of Existance. Science Studio* [Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija]. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2013, p. 737–774.

903 Budreckienė, V. *The Limits of Judicial Commercial Contracts Content Control* [Teisminės komercinių sutarčių turinio kontrolės ribos]. A Doctoral Thesis [Daktaro disertacija]. Social Sciences (Law) [Socialiniai mokslai (teisė)]. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2016.

904 It should be mentioned that in foreign scientific literature the term „bankruptcy" is usually used in its broad sense, i.e. as a synonym of the debt recovery process regulated by the state. However, the extent of the legal regulation of this process and its consequences vary from country to country depending whether it is related to bankruptcy proceedings or insolvency proceedings. The difference of the above-mentioned notions lies in the fact that the insolvency proceedings encompasses not only the bankruptcy proceedings, i.e. procedures designed to liquadate the company and satisfy the creditors' claims, but also procedures designed to restore the debtor's solvency. Moreover, such procedures can be carried out both in court and out of court. Court procedures in relation to the insolvent debtor whose purpose is to satisfy creditors' claims from the debtor's assets in liquidating the debtor is understood as a bankruptcy process. It should be mentioned that such generalisation is conditional as exceptions can be found in various jurisdictions due to different legal systems and legal traditions (Čiricaitė, R. *Legal regulation of aspects of international bankruptcy in the European Union and Lithuanian law* [Tarptautinio bankroto proceso aspektų teisinis reguliavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje]. A Doctoral Thesis [Daktaro disertacija]. Social Sciences (Law) [Socialiniai mokslai (teisė)]. Vilnius: Vilnius University, 2012, p. 23–24, 27).

these studies legal issues in Lithuanian law were not analysed[905], they are significant for this work from a comparative point of view. As we know, in order to reveal the true contents of the rules of law being researched and how these rules are understood, interpreted and applied in particular countries, it is essential to rely on their domestic legal doctrine.

In this research, conducting a comparative analysis of the regulation of creditor protection mechanisms designed against the debtor's fraudulent acts in England, the United States and the Netherlands, relevant research works carried out by individual authors were employed along with a number of comparative studies of a descriptive nature.

The area of English law concerned with avoidance of transactions prejudicing creditors has been thoroughly analysed by R. Parry with other authors (J. Ayliffe, S. Allen, S. Shivji)[906], J. Armor with other authors (M. Bridge, A. Walters)[907]. The essential aspects of this theme - the *pari passu* principle, transactions at an undervalue, preferential transactions, etc. - have been discussed by R. Goode[908], R. J. Mokal[909], A. Keay with other authors (L. Doyle, P. Walton)[910], V. Finch[911].

905 Except a comparative study of insolvency law rules in the European Union countries, which was conducted by a team of scientists (G. McCormack, A. Keay, S. Brown and J. Dahlgreen) from the Faculty of Law of the University of Leeds at the initiative of the Directorate-General for Justice and Consumer Affairs of the European Commission. Among the questions asked and analysed were the ones related to transaction avoidance conditions (*Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices* [interactive]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016 [viewed on 04-10-2017]. <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency/insolvency_study_2016_final_en.pdf>). The above-mentioned scientists were assisted by an international team of consultants and scientists from the 28 Member States as well as two non-EU countries - Norway and the USA. They answered questions provided in the questionnaire on certain legal aspects of insolvency law existing in their countries. Dr. L. Aleknaitė-Van der Molen from Kazimieras Simonavičius University answered questions about Lithuanian legal norms. Besides, a book based on this research was published, where some aspects of Lithuanian legal norms governing the avoidance of transactions detrimental to creditors are discussed (McCormack, G.; Keay, A.; Brown, S. *European Insolvency Law: Reform and Harmonization.* Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2017).

906 Parry, R., *et al. Transaction Avoidance in Insolvencies*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

907 Armour, J.; Bennett, H. (editors). *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency.* Oregon: Hart Publishing, 2003.

908 Goode, R. *Goode on commercial law.* London: Penguin, 2010; Goode, R. *Principles of Corporate Insolvency Law.* London: Sweet & Maxwell, 2011.

909 Mokal, R. J. *Corporate Insolvency Law: Theory and Application.* Oxford: Oxford University Press, 2005; Mokal, R. J. Priority as pathology: the *pari passu* myth. *Cambridge law journal* [interactive]. 2001, 60(3): 581–621 [viewed on 14-09-2016]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=303739>.

910 Doyle, L.; Keay, A. *Insolvency legislation: annotations and commentary.* Bristol: Jordan Publishing Limited, 2005; Keay, A.; Walton, P. *Insolvency Law. Corporate and Personal.* Bristol: Jordan Publishing, 2008.

911 Finch, V. *Corporate insolvency law: perspectives and principles.* Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

As far as the US law is regarded, T. H. Jackson[912], D. G. Carlson[913], B. A. Blum[914], D. G. Epstein[915] wrote about transaction avoidance within bankruptcy. Ch. C. Kettering[916] analysed developments of the regulation of the above-mentioned claims outside a bankruptcy or within it, while the practical application was analysed by J. Stein[917] and P. Sinclair[918].

R. D. Vriesendorp and F. F. Van Koppen[919] wrote about the *actio Pauliana* in Dutch law. P. J. M. Declercq[920] examined the peculiarities of the application of this remedy in bankruptcy. Dissertations analysing the regulation of the *actio Pauliana* in the Netherlands and its problematic aspects were prepared and defended by G. Van Dijck[921] and R. J. De Weijs[922]. The first author in his dissertation concluded that the remedy in the Netherlands had problems which were mainly related to the rules of the *actio Pauliana* itself, whereas the second author in his thesis, by analysing the existing *actio Pauliana* rules in the Netherlands and its respective mechanisms in English and German law, researched primarily whether the legal regulation of the *actio Pauliana*, based solely either on objective or subjective criteria, could be possible.

912 Jackson, T. H. Bankruptcy, non-bankruptcy entitlements, and the creditors' bargain. *Yale Law Review* [interactive]. 1982, 91(5): 857–907 [viewed on 14-09-2016]. <http://www.jstor.org/stable/796070>; Jackson, T. H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law.* Cambridge: Harvard University Press, 1986.

913 Carlson, D. G. Philosophy in Bankruptcy. *Michigan Law Review.* 1987, 85: 1341–1389; Carlson, D. G., supra note 867, p. 643–683.

914 Blum, B. A. *Bankruptcy and debtor / creditor: examples & explanations.* New York: Aspen Publishers, 2010.

915 Epstein, D. G., *et. al. Bankruptcy Materials and Cases.* St. Paul, MN: Thomson/West, 2010.

916 Kettering, K. C. Codifying a Choice of Law Rule for Fraudulent Transfer: A Memorandum to the Uniform Law Commission. *American Bankruptcy Institute Law Review* [interactive]. 2011, 19: 319–359 [viewed on 08-10-2017]. <https://ssrn.com/abstract=1920512>; Kettering, K. C. The Uniform Voidable Transactions Act; or, the 2014 Amendments to the Uniform Fraudulent Transfer Act. *Business Lawyer* [interactive]. 2015, 70: 777–834 [viewed on 10-10-2016]. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2541949#>.

917 Stein, J. Asset Protection May Risk Fraudulent Transfer Violations. *Estate Planning* [interactive], 2010, 8(37): 12–20 [viewed on 12-05-2016]. <https://maximumassetprotection.com/uploads/articles/Article_Estate_Planning_2010_August.pdf>; Stein, J. Practical Primer and Radical Approach to Asset Protection. *Estate Planning* [interactive], 2011, 6(38): 21–29 [viewed on 12-05-2016]. <https://maximumassetprotection.com/uploads/articles/Article_Practical_Primer_and_Radical_Approach_to_Asset_Protection_2011_June.pdf>.

918 Sinclair, P. The sad tale of fraudulent transfers. The unscrupulous are rewarded and the diligent are punished. *American Bankruptcy Institute Journal* [interactive]. 2009, 28(3) [viewed on 11-03-2013]. <http://www.polsinelli.com/files/upload/TheSadTaleofFraudulentTransfers%20ABI.pdf>.

919 Vriesendorp, R. D.; Van Koppen, F. P. Transactional Avoidance in the Netherlands. *International Insolvency Review* [interactive]. 2000, 9: 47–64 [viewed on 18-03-2014]. <https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1107(200021)9:1<47::AID-IIR64>3.0.CO;2-W>.

920 Declercq, P. J. M. *Netherlands Insolvency Law: The Netherlands Bankruptcy Act and the Most Important Legal Concepts.* T. M. C. Asser Press, 2002.

921 Van Dijck, G. *De Faillissementspauliana: Revisie van enn Relict* [interactive]. A Doctoral Thesis. Social Sciences (Law). Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2006 [viewed on 20-10-2012]. <https://pure.uvt.nl/portal/files/785633/Dissertatie_Van_Dijck__De_Faillissementspauliana_-_Revisie_van_een_Relict_.pdf>.

922 De Weijs, R. J. *Faillissementspauliana, insolvenzanfechtung & transaction avoidance in insolvencies: naar een geobjectiveerde regeling van schuldeisersbenadeling* [interactive]. A Doctoral Thesis. Social Sciences (Law). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 2010 [viewed on 15-10-2015]. <https://pure.uva.nl/ws/files/1543835/75493_13.pdf>.

As for general comparative studies analysing the *actio Pauliana* or its relevant legal instruments, the articles by A. Vaquer[923] should be mentioned, providing a comparative overview as to whether the Paulian action is a remedy commonly used in all European legal systems and whether there are any common features between those national rules. I. Pretell's article[924] deals with cases where the *actio Pauliana* is applied in cross-border transaction avoidance disputes and what happens when there is a collision of laws. The article by U. Göranson analyses the application of the *actio Pauliana* outside bankruptcy in Europe[925].

As far as comparative studies that have examined one or more of the jurisdictions discussed in this dissertation are regarded, the comparative studies initiated by the European Parliament and the European Commission should be mentioned, which analysed the legal rules of the Member States of the European Union on avoidance of transactions detrimental to creditors[926]. A comparative overview conducted by A. Boraine stands out among the research carried out in this field, where he compares remedies available for creditors to protect their interests against fraudulent acts by the debtor in common law countries (i. e. England and the United States), civil law countries (i. e. the Netherlands and Germany) and countries having elements of both legal traditions (i. e. South Africa and India)[927]. In addition, G. Van Dijck's article, which contains a comparative overview of the empirical results of the legal research conducted in the UK and the Netherlands on practical problems encountered in the area of avoiding transactions prejudicing creditors should be mentioned here as well.

A great deal of attention to various issues related to transaction avoidance, especially in bankruptcy proceedings, has been paid by R. J. De Weijs, who in his articles mainly focuses on the analysis of the application of the *actio Pauliana* and its respective mechanisms in Dutch, English and German law[928]. A complex and thorough analysis of the issues related to the protection of corporate creditors, including legal regulation of transaction avoidance under English and German law, has been provided by Th. Bachner[929].

923 Vaquer, A. Traces of Pauliana Action in Community Law. *New features in contract law.* München: Sellier European Law Publishers, 2007, p. 421–439; Vaquer, A. From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action. *Regional Private Laws and Codification in Europe.* Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 199–220.

924 Pretelli, I., *supra* note 865, p. 589–640.

925 Göranson, U. *Actio Pauliana* Outside Bankruptcy and the Brussels Convention. *Netherlands International Law Review* [interactive]. 1992, 39(1): 89–104 [viewed on 15-10-2016]. <https://doi.org/10.1017/S0165070X00035385>.

926 *Harmonisation of Insolvency Law at EU level: Avoidance Actions and Rules on Contracts, supra* note 892; *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices, supra* note 892.

927 Boraine, A. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview. *INSOL Technical Papers Series Issue* [interactive]. London, 2008, 7 [viewed on 30-05-2013]. <http://www.insol.org/TechnicalSeries/pdfs/TechnicalSeriesIssue7.pdf>.

928 De Weijs, R. J., *supra* note 863, p. 219–244; De Weijs, R. J. Harmonisation of European Insolvency Law and the Need to Tackle Two Common Problems: Common Pool & Anticommons. *Amsterdam Law School Research Paper* [interactive]. Amsterdam, 2011, 2011-44 [viewed on 15-11-2016]. <https://ssrn.com/abstract=1950100>; De Weijs, R. J., et al. Financing in Distress Against Security from an English, German and Dutch Perspective: A Walk in the Park or in a Mine Field? *Amsterdam Law School Research Paper* [interactive]. Amsterdam, 2011, 2011-45 [viewed on 15-12-2013]. <https://ssrn.com/abstract=1950126>; De Weijs, R. J.; Breeman, M. S. Comi-migration: use or abuse of European insolvency law? *European Company and Financial Law Review* [interactive]. 2015, 11(4): 496–530 [viewed on 25-01-2017]. <https://doi.org/10.1515/ecfr-2014-0495>; etc.

929 Bachner, Th. *Creditor Protection in Private Companies: Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse.* Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

RESEARCH METHODOLOGY

The methodology of the dissertation is based on modern hermeneutics, because before discovering new facts about the *actio Pauliana* in Lithuania, the author of the research had already had some prior knowledge about the subject and certain theoretical pre-assumptions and pre-understanding that one cannot be isolated from. Based mainly on the theory of interpretation and understanding, the research was prepared under the guidelines of the qualitative methodology by conducting the qualitative analysis of the contents of the collected written data and combining the expertise attempting to understand the meanings. Taking into account the aims and objectives of the work, while interpreting the text and crystallising the problematic aspects of the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations in order to find the proper balance between the interests of the creditor, the debtor and the counterparty (as that debtor's another creditor), the author in this research applied *comparative*, *linguistic analysis*, *historical*, *systemic analysis*, *document analysis*, *analytical-critical* methods of law interpretation.

The comparative method, which provides the opportunity to benefit from the experience of other jurisdictions, in particular when dealing with issues that have already been addressed and solved in those jurisdictions[930], has been used in the dissertation in the analysis „what is the law like"; that is by analysing the existing law, case law and legal doctrine of the chosen states of England, the United States and the Netherlands from a specific point of view, as well as by evaluating as to whether and to what extent the reception of certain regulatory features of the *actio Pauliana* or its respective mechanisms in foreign law would be possible, taking into account the current domestic laws (bearing in mind the fact that different national legal systems exist in countries with different business and legal traditions or even with different economic regimes and it does not provide sufficient grounds for claiming that one or another approach is better). By employing this method, the legal instruments of the different states and legal traditions to protect creditors from detrimental acts by the debtor were compared, which helped to uncover the specifics of the legal regulation of the *actio Pauliana* in Lithuania and to identify some common problems of the application of this remedy in our country that arise both theoretically and practically.

The method of *linguistic analysis* was used to interpret the wording of certain legal norms, court rulings and legal concepts.

The *historical* method was used to reveal the origins of the regulation of the *actio Pauliana*, *fraudulent conveyance*, *transactions at an undervalue* and *preferences*, to review the contents of these creditor protection remedies at that time and the peculiarities of their development until the modern versions of those mechanisms existing today.

The method of *systematic analysis* was used to analyse scientific articles, monographs, textbooks and other scientific works on the subject of the dissertation as well as to examine the relationship between the *actio Pauliana* and its respective mechanisms and bankruptcy law.

Using *document analysis*, Lithuanian, English, American and Dutch legal norms, sources of regional and international soft law, which are oriented towards the harmonization of legal rules governing transaction avoidance were researched. Besides, cases heard in

930 Graziano, G., *et. al., supra* note 888, p. 990.

national courts of Lithuania, England, the USA, the Netherlands and the Court of Justice of the European Union were examined.

Using the *analytical-critical* method critical remarks of today's legal regulation and case law on the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations were provided together with possible solutions how to improve the faults in the national legal system in this respect.

The wide array of the selected methods allowed the author of the doctoral thesis to analyse the legal norms and case law governing the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations and identify controversial aspects of its application with the result of a number of practical and effective solutions suggested at the end of the research. Taking into account the above-mentioned, it should be concluded that the research methods had been selected and applied appropriately.

CONCLUSIONS

The research carried out allows us to state that the aim of this doctoral thesis has been achieved, and the objectives have been implemented. The following are the conclusions of the doctoral thesis which explain the defended statements formulated by the author and are therefore divided by the order of the defended statements presented in the introduction of the dissertation.

1. **Regarding the effectiveness of the *actio Pauliana* in Lithuania when applying it as a remedy to protect the interests of general unsecured creditors.**
   At the moment the *actio Pauliana* in Lithuania is not the optimal remedy to protect the interests of general unsecured creditors. Generally, by the time the general unsecured creditor brings a claim under the *actio Pauliana* in non-bankruptcy proceedings, the debtor has already become insolvent. As a result, the legal consequences of transaction avoidance enshrined in Paragraph 4 of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania in favour of an individual creditor are rare. One of the reasons is the fact that in the course of litigation the bankruptcy proceedings are often opened against the debtor. Another reason is the fact that when the fraudulently transferred assets are reclaimed, they are distributed according to the provisions of the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania: if there are a few creditors trying to satisfy their debt claims against the same property recovered under the *actio Pauliana*, the priority in Lithuania is not given to the general unsecured creditor who had initiated the Paulian claim, but to persons who have the right to maintenance, compensation for damage in the event of injury or survivors or employees whose claims derive from employment relations. Collective procedures under the Paulian action for general unsecured creditors is much less effective than desired, because the application of the *actio Pauliana* rules within the bankruptcy process usually does not lead to the satisfaction of general unsecured creditors' claims: when the debtor's recovered assets are redistributed by the procedures established by the Law on Bankruptcy of Enterprises of the Republic of Lithuania as well as the norms of the Law on Bankruptcy of Natural Persons of the Republic of Lithuania, claims of general unsecured creditors are the last to be satisfied. It can be assumed that the chances of successfully invoking the *actio Pauliana* within the process of bankruptcy to general unsecured creditors in Lithuania is also minimised by the fact that by the time the bankruptcy proceedings are initiated, many companies struggling financially have become heavily indebted.

2. **Regarding the need to establish a clear division between the *actio Pauliana* rules for challenging preferences and the rules attacking transactions that compromise the integrity of the debtor's estate in the norms of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania.**

2.1. Transactions compromising the integrity of the estate of the debtor and transactions giving preference to one of the debtor's creditors are very diverse in nature and

entered into under different circumstances. Since the reasons for challenging these two types of transactions under the *actio Pauliana* are different in nature, the criteria laid down by the rules of the *actio Pauliana* for the avoidance of such transactions detrimental to creditors should differ too. All this leads to the different rules governing preferences and transactions that compromise the integrity of the debtor's estate. Consequently, the application of these rules outside bankruptcy and within it brings different legal consequences for the creditor, the debtor and his counterparty.

2.2. Contrary to the most foreign jurisdictions analysed in this dissertation, in Lithuanian law while attacking transactions that compromise the integrity of the estate of the debtor, as well as challenging transactions giving preference to one of the debtor's creditors, the same rules of the *actio Pauliana* are applied. Only after having conducted a thorough analysis of the relevant case law, it could be determined which of the conditions set out in Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania are actually applied when challenging these two types of transactions outside bankruptcy and within the bankruptcy proceedings. As case law is constantly developing, all this demonstrates that there is an obvious legal uncertainty in Lithuania regarding the rules of contesting preferential transactions and transactions that compromise the integrity of the debtor's estate.

2.3. Since in the norms of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania there is no clear demarcation line between the rules of *actio Pauliana* to challenge preferences and the rules to challenge transactions that compromise the integrity of the debtor's estate, peculiarities of these two types of transactions are sometimes overlooked even by the Supreme Court of Lithuania (for example, see Conclusion 4). This creates undesired legal uncertainty, especially in the business environment. Moreover, in such a situation, the established case law and the explanations provided by the Supreme Court of Lithuania regarding the application of the *actio Pauliana* in commercial contractual relations sometimes does not ensure the proper balance between the interests of all three parties in the legal relationship, especially initiating a Paulian action within the bankruptcy proceedings (for example, see Conclusion 5.1).

3. Regarding the need to eliminate the possibility in Lithuanian law to challenge preferences for the benefit of an individual creditor.

3.1. There is no mechanism outside bankruptcy that would allow to distribute the gains of the avoided preferential transaction among the all the creditors of the struggling debtor effected by this particular transaction. As a result, many countries do not give the possibility of challenging preferences for the benefit of an individual creditor, i. e. the rules of preference law are applied only within bankruptcy.

3.2. Contrary to the foreign jurisdictions analysed in this dissertation, under Lithuanian law there are no restrictions regarding preferential transactions to be challenged outside bankruptcy. However, the legal consequences of transaction avoidance enshrined in Paragraph 4 of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic in favour of an individual creditor normally leads to one preference being replaced with another. Such national

regulation, however, results in the infringement of the interests of the counterparty to the contested transaction, the counterparty's creditors interests as well as the interests of the debtor's creditors who have not been involved in the legal proceedings in question.

4. **Regarding the need to incorporate a provision protecting the interests of future creditors in the norms of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania in cases where the *actio Pauliana* is invoked to challenge transactions that compromise the integrity of the estate of the debtor.**
There are situations under Lithuanian law when creditors are not entitled to invoke the *actio Pauliana* to protect their interests against a debtor acting in bad faith: creditors' powers are limited by the interpretation of the clause in the Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania that the creditor must have an undeniable and valid right to claim. Applying it, the national courts require the creditor to prove that his right to claim had occurred prior to the conclusion of the contested transaction. With regard to transactions that compromise the integrity of the estate of the debtor, such restrictions are to be regarded as excessive, especially in cases where the debtor, acting in bad faith and ignoring the interests of his future creditors or even intentionally seeking to defraud them, enters into detrimental transactions, which diminish his abilities to satisfy debt obligations.

5. **Regarding the need to have *actio Pauliana* rules in Lithuania protecting transactions by which the debtor in distress gains new value in the form of goods supplied or services provided, that are essential for its business.**

5.1. The current regulation of the *actio Pauliana* in Lithuania does not strike the right balance of the interests among creditors, financially struggling debtors, who are trying to save their businesses, and their counterparties who enter into transactions with such debtors. Contrary to the foreign jurisdictions analysed in this dissertation, in Lithuania creditors are not encouraged to extend their credit to financially troubled but viable companies: transactions with such debtors become the target of the Paulian action and are usually voided as preferential. Such application of the *actio Pauliana* in national law is clearly incompatible with contemporary trends of insolvency law as it does not help to prevent potentially viable businesses from going bankrupt.

5.2. In Lithuania there are sometimes no possibilities for the debtor's counterparty, who is a general unconnected creditor, to successfully defend himself against the Paulian action. Having established the criterion of the third party's good faith in cases under the *actio Pauliana* in national law, there is actually a prohibition imposed on businessmen to try to have their claims satisfied if they assume that the debtor may be actually insolvent and may have other creditors. Such interpretation of the third party's good faith demands businessmen to behave in an unreasonable way which would not typical of commercial contractual relations, i. e. before having their claims satisfied, businesspeople are expected to take care of their debtor's other creditors.

Moreover, such regulation eliminates legal certainty in situations where a creditor carries out the normal course of business with a financially struggling debtor.

5.3. Transaction avoidance in bankruptcy often leads to real financial losses for the debtor's counterparty. In addition to the fact that the latter has to return the gains received from the debtor under the transaction avoided by the Paulian action, the debtor's counterparty does not usually recover the consideration given to the debtor in exchange for the gain obtained (he only obtains an unsecured claim of the respective amount against the insolvent debtor). The consequences of that is an additional advantage of the privileged creditors at the expense of general unsecured creditors. In other words, it gives the opposite effect and leads to the situation which the legislators, establishing the preference avoidance rules, had tried to prevent.

RECOMMENDATIONS AND SUGGESTIONS

Based on the conclusions, it is recommended to revise the interpretation and application of the *actio Pauliana* in Lithuania:

I. To amend Articles 6.66 and 6.67 of the Civil Code of the Republic of Lithuania, incorporating the essential observations made in Subsection 3.3. of the dissertation.

1.1. The suggested revised wording of Article 6.66 of the Civil Code of the Republic of Lithuania reads as follows:

„Article 6.66. The creditor‘s right to challenge transactions entered into by the debtor (the *actio Pauliana*)

1. The creditor shall have the right to challenge transactions entered into by the debtor where the latter did not have a legal obligation to do so if these transactions prejudice the rights of the creditor and the debtor knew or ought to have known about it (the *actio Pauliana*). ~~The transaction prejudices the rights of the creditor if the debtor becomes insolvent as a result of such a transaction or he gives a preference to another creditor while being insolvent or otherwise prejudices the creditor's rights.~~
2. **A transaction entered into by the debtor without consideration or at an undervalue prejudices the rights of the debtor‘s existing creditors as well as his future creditors provided that:**
   - **i) the debtor‘s ability to fulfil his obligation to the creditor is weakened or the debtor is unable to fulfil his obligation because of the transaction in question;**
   - **ii) the debtor is insolvent on the date that such a transaction is made or renders himself insolvent as a result of the transaction in question.**
3. **A transaction detrimental to the insolvent debtor, where he gives a preference to one of his creditors, infringes the rights of his other creditors existing at the time the transaction was entered into provided that:**
   - **i) it was an undue payment of an existing creditor;**
   - **ii) it was an undue creation of a security right for an existing creditor;**
   - **iii) another unfair improvement of the creditors position by the debtor in comparison to which that creditor would have been if such a transaction had not been entered into.**

~~2~~**4**. A bilateral transaction may be declared void under ~~paragraph 1 of~~ this article only if the third party entered into the transaction with the debtor acting in bad faith, i. e. he knew or ought to have known that the transaction would prejudice the debtor's creditor's rights. A transaction without consideration may be set aside regardless of the state of mind of the third party **and the debtor.**

~~3~~**5**. Under ~~paragraph 1 of~~ this article, the creditor shall have the right to bring a transaction avoidance claim within one year since he became aware or should have become aware of the transaction prejudicing his rights.

~~4~~**6**. Only the plaintiff creditor shall be entitled to the avoidance of the transaction outside of bankruptcy under **paragraph 2 of this article** and only to the extent necessary to satisfy his claim against the debtor. **The transaction may be set aside under paragraph 3 of this article only after the debtor has been declared insolvent.**

~~5~~**7**. Notwithstanding voidability of a transfer, a good-faith transferee shall be entitled to retain any interest in the asset transferred. The avoidance of the transaction shall not prejudice the rights of good-faith third parties in the assets that were the object of the avoided transaction."

1.2. The suggested revised wording of Article 6.67 of the Civil Code of the Republic of Lithuania reads as follows:

„Article 6.67. ~~Presumption of bad faith~~ **Presumptions**

1. The parties to the transaction **for consideration** are presumed to have acted in bad faith and prejudiced the creditor's interests provided that:

1) the debtor has entered into a transaction with his spouse, children, parents or other close relatives;
2) the debtor has entered into a transaction with a legal entity whose manager, a member of the management body or a stakeholder, directly or indirectly, owns at least fifty percent of the shares of the legal entity and is the debtor's spouse, child, father (mother) or other close relative, or when they all together own at least fifty percent of the shares of that legal entity;
3) the debtor, who is a legal entity, has entered into a transaction with a natural person who is the director or a member of the management body of the legal entity or the spouse, child, father (mother) or another close relative;
4) the value of the performance under that transaction by the debtor is significantly higher than the performance of the counterparty (disproportionate excess value of the obligations);
5) the transaction has been entered regarding the payment of an undue debt **or creation of a security right** for such a debt;
6) the debtor, who is a legal entity, has entered into a transaction with a natural person who himself or his spouse, children, parents or other close relatives or together with them are stakeholders of that legal person, directly or indirectly owning at least fifty percent of the shares of the legal entity;
7) the debtor, who is a legal entity, has entered into a transaction with another legal entity controlled by the debtor or where the head or a member of the management body of one of the parties to the transaction is a person who, directly or indirectly, alone or jointly with his spouse, children, parents or close relatives, owns at least fifty percent of the shares of the other legal entity or the shares of the two legal entities;
8) the debtor, who is a legal entity, has entered into a transaction with an association of legal entities or another association where he is a member;
9) the transaction has been entered into by legal entities directly and / or indirectly controlled by the same persons.

2. If the transaction that prejudiced the creditor's interests was entered into within six months (or one year in case of a transaction between connected persons) before filing for insolvency of the debtor, it shall be presumed that:
i) the debtor was not obliged to enter into that transaction;
ii) the debtor was insolvent at the time of the transaction. "

II. In addition, based on the conclusions of the dissertation, it is proposed to revise the interpretation and application of the *actio Pauliana* in Lithuania.

2.1. It is proposed that the doctrine of good faith and fair dealing that had developed in the post-crisis period regarding the debtor's counterparty, as one of the debtor's unconnected creditors, should be re-evaluated in essence and:
- individuals doing business at their own risk with the aim of making profit should not be required to put the interests of their debtor's other creditors first instead of just trying to have their own debt claims satisfied. In cases under the *actio Pauliana* the business judgement rule and the rational basis test to ascertain the honesty of an entrepreneur should be applied;
- in cases under the *actio Pauliana*, where the respondent is a trade creditor, the subjective criteria should be applied, *inter alia*, by considering the bargaining power of the debtor and the creditor and their established business practices.

2.2. It is proposed to introduce a rule that restitution as a consequence of the avoidance of a transaction for a consideration under the *actio Pauliana* within bankruptcy would not lead to a situation where it is actually impossible to have the parties placed back in their initial positions. The aim should be to ensure that after avoidance the debtor's counterparty would not be left in a worse position compared to the one he would have been in if the transaction in question had not occurred at all.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS RELATED TO THE SUBJECT OF THE DOCTORAL THESIS

1. Daubarienė, I. The Institute of *Actio Pauliana* in Contractual Relations: Controversial Aspects While Applying it. *Social Transformations in Contemporary Society: conference journal* [interactive]. Vilnius, 2012: 62–74 [viewed on 26-09-2018]. <https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB3072825&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=eLABa&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Daubarien%C4%97&sortby=rank&facet=creator,include,Daubarien%C4%97,%20Ilma&offset=0>.
2. Daubarienė, I. The Institute of *Actio Pauliana* in Contractual Relations: Aspects of its Application from the Creditor's Perspective. *Societal innovations for global growth: research papers* [interactive]. Vilnius, 2012, 1(1): 140–155 [viewed on 13-01-2017]. <http://socin2012.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/01/A_2012-12-261.pdf>.
3. Daubarienė, I. Preference Given to One of the Creditors as a Condition of the *Actio Pauliana*: Controversial Aspects of the Interpretation of the Third Person's Dishonesty in the National Case Law. *Jurisprudence: scientific works* [interactive]. Vilnius, 2015, 22(2): 340–359 [viewed on 13-01-2017]. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4287/4009>.

CURRICULUM VITAE

Name, surname:	Ilma Daubarienė
Email address:	ilma.daubariene@gmail.com

Education

2011 – 2018	Doctoral Studies in Law Mykolas Romeris University (Mykolas Romeris Law School, Institute of Private Law)
2005 – 2007	Master‘s Studies in Law Mykolas Romeris University (Faculty of Law, Business Law Department) Master‘s degree in Law (Business Law specialisation)
2002 – 2005	Bachelor‘s Studies in Law Mykolas Romeris University (Faculty of Law, Program in Law and Management) Bachelor‘s degree in Law
1997 – 2002	Bachelor‘s Studies in Management Kaunas University of Technology (Panevėžys Faculty of Technologies and Business, Bachelor‘s Program in Management) Bachelor‘s Degree in Management and Business Administration

Scientific internship

October - November, 2013	Internship in Centre for the Study of European Contract Law Amsterdam University, Netherlands

Work experience

October 2012 – to date	Director of Legal Affairs Concretus Grupė, a group of companies
September 2010 – September 2012	Attorney at Law I. Daubarienė‘s Law Firm
May 2007 – September 2010	Assistant of Attorney at Law G. Tamošiūnas›s Law Firm
June 2002 – May 2007	In-House Lawyer MG Baltic, a group of companies

Daubarienė, Ilma

ACTIO PAULIANA INSTITUTO TAIKYMO KOMERCINIUOSE SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE PROBLEMINIAI ASPEKTAI: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2018. 308 p.

Bibliogr. 214 - 236 p.

ISBN 978-9955-19-931-1 (elektroninis)
ISBN 978-9955-19-930-4 (spausdintas)

Disertacijoje tiriama, ar Lietuvos teisėje įtvirtintas actio Pauliana institutas, jį taikant komerciniuose sutartiniuose santykiuose, užtikrina pusiausvyrą tarp tarpusavyje konkuruojančių kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens, kaip vieno iš to skolininko kreditorių, interesų. Instituto taikymo probleminiai aspektai analizuojami eilinių kreditorių (t. y. kreditorių, kurių reikalavimai nėra užtikrinti, ir kuriems įstatymuose nesuteiktas prioritetas tenkinant reikalavimus iš bankrutuojančio skolininko turto) požiūriu.

Lyginamuoju aspektu ištyrus actio Pauliana instituto ir jo analogų reglamentavimo bei taikymo įprastame civiliniame procese ir bankroto procese ypatumus, egzistuojančius Anglijos, JAV, Nyderlandų ir Lietuvos teisėje, disertacijoje išryškinamas nacionalinio reguliavimo specifiškumas: Lietuvoje nėra aiškios takoskyros tarp actio Pauliana taisyklių, skirtų pirmenybiniams sandoriams ginčyti, ir taisyklių, skirtų sandoriams, pažeidžiantiems skolininko turto vientisumą, ginčyti. Aptarus minėtos aiškios atskirties nebuvimo problematiką, tyrime toliau analizuojama, ar pauliškasis ieškinys Lietuvos teisėje leidžia eiliniams kreditoriams efektyviai apginti savo interesus skolininko atžvilgiu. Kartu tyrime vertinama, ar nacionalinis reguliavimas užtikrina dviejų tipų eilinių kreditorių, kurių lūkesčiai actio Pauliana procese yra kardinaliai priešingi (t. y. pauliškąjį ieškinį pareiškusio eilinio kreditoriaus kaip ieškovo ir ginčijamą sandorį su skolininku sudariusio kito eilinio jo kreditoriaus kaip atsakovo), interesų pusiausvyrą. Atskleidus actio Pauliana instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminius aspektus, disertacijoje nubrėžiamos gairės šio instituto taikymo sąlygoms Lietuvoje tobulinti. Minėtos gairės bendruoju atveju gali būti pritaikomos ne tik komerciniams, bet ir kitiems sutartiniams santykiams.

The doctoral thesis examines whether the actio Pauliana under Lithuanian law, when applied in commercial contractual relations, ensures a proper balance between the competing interests of the creditor, the debtor and the counterparty, who on the date of the transaction under attack was the debtor's creditor. Controversial aspects of the application of this remedy are analysed from the point of view of general unsecured creditors.

Upon conducting a comparative analysis of the legal regulation of the actio Pauliana and its alternative mechanisms in bankruptcy proceedings and outside bankruptcy existing in England, the United States, the Netherlands and Lithuania, the specificity of national regulation is revealed in the research: in Lithuania there is no clear division between actio Pauliana rules for challenging preferential transactions and transactions compromising the integrity of

the debtor's estate. After discussing problems caused by the absence of the demarcation line between the said rules in the national law, the dissertation further seeks to establish whether the Paulian action under Lithuanian law enables general unsecured creditors to effectively protect their interests against their debtor. It also attempts to assess whether the national regulation ensures that an equilibrium is maintained between the conflicting interests of two types of general unsecured creditors, i.e. one creditor being the claimant under the Paulian action and the other creditor of the same debtor acting as the respondent with the aim of defending the disputed transaction he had entered into. After controversial aspects of the application of the actio Pauliana in commercial contractual relations are revealed, guidelines are drawn up for improving the conditions of the application of the actio Pauliana in Lithuania. In general, the above guidelines may be applied not only to commercial contractual relations, but other types of contractual relations as well.

Ilma Daubarienė
ACTIO PAULIANA INSTITUTO TAIKYMO KOMERCINIUOSE SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01S)

ISBN 978-9955-19-931-1 (elektroninis)
ISBN 978-9955-19-930-4 (spausdintas)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz. Užsakymo Nr. 19790

Parengė spaudai UAB „Baltic Printing House“
Svajonės g. 40, LT-94101, Klaipėda
www.balticprinting.com
Maketavo Karolis Simaitis

Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g, 13B, Vilnius
www.kopija.lt
El. paštas info@kopija.lt

ISBN 978-9955-19-931-1